

”Otti oikean sukunimen”

Vuosina 1850–1921 otettujen sukunimien
taustat

Pirjo Mikkonen

Esitetään Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi auditoriumissa XIV lauantaina 30. marraskuuta 2013 klo 10.

”Otti oikean sukunimen”

Vuosina 1850–1921 otettujen sukunimien
taustat

Pirjo Mikkonen

Painettua julkaisua myy ja välittää:

Unigrafian kirjamyynti

<http://kirjakauppa.unigrafia.fi/>

books@unigrafia.fi

PL 4 (Vuorikatu 3) 00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Kannen suunnittelu: Hanna Sario

ISBN 978-952-10-9344-9 (nid.)

ISBN 978-952-10-9345-6 (PDF)

Unigrafia

Helsinki 2013

“He took a real surname.” The backgrounds of Finnish surnames adopted between 1850 and 1921

Abstract

This study provides a general picture of surnames adopted in Western Finland between 1850 and 1921, the types of names adopted and their backgrounds. They cannot be examined without also including military names, i.e. names given to soldiers in the army in the 18th and especially 19th century. The grounds for the adoption of surnames have not been previously examined, nor have parallels been drawn systematically between civil and military names.

In Western Finland, the peasant population was identified by their Christian name and patronymic. House names were used as peasants' additional names. In the official documents, such as church registers, the non-landowning peasantry did not have this possibility. Surnames for the Western Finnish peasantry were created starting in the mid-19th century, a process which continued until 1921, when the first Finnish act on names came into force.

Western European nationalism reached Finland, too, and Finnish surnames were one way of demonstrating Finnishness. Names were often given by people in positions of authority, clergymen, teachers and foremen. The new phenomenon spread evenly throughout all Western and Southern Finnish parishes.

The data for this study is oral data collected in 1986 through a national survey investigating what the Finnish people knew about the motivations and grounds for their own names. Settlement names were the most common grounds for adopting names of which respondents were aware: these accounted for nearly 40 per cent of the data. Even fashionable names were adopted based on place of residence in a notable number of cases: one-fourth of names formed with the suffix *-nen* and one-fifth of two-syllable names. Western Finnish names consist mainly of words pertaining to nature. Nature-related vocabulary dominates because surnames were often taken from settlement names or modeled after them, and traditional names of places of residence generally described the surrounding nature.

The comparative method demonstrates a connection between military names and names adopted without particular grounds or based on models. Finnish military names became more common towards the end of the 19th century. They remained with the families of soldiers as their surnames, and finally many other civilians also adopted them.

Both the oral data from 1986 and the archive data on military names provide an opportunity for the first time to delve into the socio-onomastic phenomena of Finnish

surnames. The name adoption process of the common population involved a change to a new naming system. By contrast, the new Finnish names of the educated population belonged to the hereditary surname system both before and after they were Finnicized.

Tiivistelmä

Tutkimuksen tavoite on ollut selvittää 1850-luvulta lähtien sukunimilain voimaan tulon mennessä 1921 Länsi-Suomessa otettujen sukunimien nimeämisperusteita ja motiiveja. Autonomian aikana kansallismieliset auktoriteetit näkivät suomalaisuuden vahvistuvan suomalaisten sukunimien käyttöönotolla. Nimenotto koski pääasiassa länsisuomalaisia alimpia yhteiskuntaluokkia. Tuona ajanjaksona tavallisen kansan nimijärjestelmä muuttui niin, että sukunimettömille joko annettiin sukunimi tai he itse ottivat sen. Aktiivisimpia sukunimien antajia olivat seurakuntien papit ja kansakoulunopettajat.

Samaan aikaan asumuksen nimeen perustuneita lisänimiä alettiin pitää pysyvinä sukuniminä. Länsisuomalaiset kansanhimiset kokivat muutoksen lisänimijärjestelmästä pysyvän sukunimen järjestelmään. Otetun sukunimen tehtävä oli yleisesti nimetyn yksilöinti, joten saman perheen jäsenillä saattoi olla eri sukunimet.

Sukunimien taustoja on selvitetty nimensaajilta ja heidän jälkeläisiltään kerätyn muistitietoaineiston pohjalta. Valtakunnallisessa vuonna 1986 tehdyssä kyselyssä saatiin tietoja yli 2 100 otetusta nimestä. Muistitiedon käyttö aineistona on vaatinut tutkimuksessa menetelmää, jossa informanttien totuutta ei kyseenalaisteta. Aineisto johtaa sosio-onomastisiin päätelmiin: hieman yleistäen voi sanoa, että *IA*-loppuiset nimet kuuluivat tilallisille, *nen*-loppuiset tilattomille. Sen sijaan 1900-luvun alussa yleistyneitä muita johtimellisia nimiä, kuten *iO*- ja *nne*-loppuisia pidettiin monesti ”paremman väen” niminä. Parempaa väkeä oli sivistyneistö, joka suomalaisti ruotsinkielisiä nimiään vuosien 1906–1907 kampanjassa. Se oli eri prosessi kuin tavallisen kansan nimenotto.

Nimeämisperusteista yleisin oli asutusnimi, lähes 40 prosenttia koko aineistosta. Muita, harvinaisempia perusteita olivat mm. luonto tai vieraskielinen sukunimi. Nimeämisperustetta ei ole tiedetty 42 prosentille koko aineiston nimistä, varsinkaan eniten yleistyneistä nimityypeistä, *nen*-loppuisista ja kaksitavuisista nimistä, joita otettiin mallin mukaan niin paljon, että niistä kehittyi muotiniimiä.

Monesti kansa on tiennyt perheensä entisen tai nykyisen sukunimen perustuneen sotilasnimeseen. Vertaileva tutkimusmenetelmä on todistanut sotilasnimien mallin vaikutuksen otettujen sukunimien valintaan. 1860-luvun jälkeen otettiin suuret määrät sukunimiä, jotka

perustuivat suoraan sotilasnimiin tai saivat mallinsa niistä. Sellaisia ovat myös länsisuomalaisen nimijärjestelmän suuren muutoksen symboleiksi nostetut nimet *Laine* ja *Virtanen*.

Alkusanat

Tieni tämän tutkimuksen valmistumiseen on ollut epätavallisen pitkä. Helsingin yliopiston ensimmäinen nimistöntutkimuksen professori Viljo Nissilä ja professori, akateemikko Pertti Virtaranta ovat alun perin johdatelleet minut suomen kielen opiskelijana suomalaisten henkilönnimien tutkimukseen. Viljo Nissilä herätti kiinnostukseni sukunimiin jo lukiossa äidinkielen opettajanani. Hänellä oli tapana selittää luokkamme sukunimiä, kun ”suolasimme”. Oli nimittäin perinteenä lukuvuoden viimeisellä äidinkielen tunnilla tehdä jotain tavallisesta opetusohjelmasta poikkeavaa. Muistan kiitollisena molempia opettajiani.

Tämän tutkimushankkeen toteutumiseen ovat vaikuttaneet emeritusprofessorit Eero Kiviniemi ja Pentti Leino. Tutkimuksen alkupuoli perustuu aineistoon, joka saatiin Suomen kansalta laajalla yleisölle osoitetulla kyselyllä 1986. Sen mahdollisti suomen kielen laitoksen professorien arvovaltainen tuki ja Helsingin yliopiston rahoitus tutkimusavustajaa varten. Kyselyn käytännön toimista huolehti ja vastausaineiston arkistoi silloinen opiskelija Sari Maamies.

Professori Kiviniemeltä olen saanut suuren osan nimistöntutkijan koulutustani. Dosentti, professori emerita Ritva Liisa Pitkänen on toiminut ohjaajanani tutkimustyöni loppuvuosina. Jo nuorena nimistöntutkimuksen assistenttina hän luki Ruotsin vallan ajan ruotusotamiesten lisänimiä selvittelevän pro gradu -tutkielmani syksyllä 1974, joten hän on alun pitäen tuntenut tutkimusteemojani. Neuvotteluista Ritva Liisa Pitkäsen kanssa olen saanut välttämätöntä tukea ja rohkaisua. Humanistinen tiedekunta nimesi työni toiseksi ohjaajaksi professori Janne Saarikiven, joka on uhrannut aikaansa pitkiin kriittisiin keskusteluihin, joiden tuloksena olen joutunut täsmentämään ilmaisuani, jotta olisin saanut esille oman käsitykseni tutkimusaiheen teemoista. Kiitän ohjaajiani hyödyllisestä yhteistyöstä. Minulla on ollut onni saada työni esitarkastajiksi tutut henkilöt, professori emeritus Eero Kiviniemi ja professori Irma Mullonen Petroskoista. Kiitän heitä väittelyluvan myöntämisestä. Kiitän myös vastaväittäjiksi lupautuneita professori Kaisa Häkkistä Turun yliopistosta ja dosentti Peeter Pälliä Tallinnan Eesti Keele Instituutista. Tutkimuksenihan on sivumäärältäänkin laaja, joten heidän työnsä ei ole ollut vähäinen.

Suomen kielen professori Jyrki Kalliokoski on laitoksemme johtajana taustalla vaikuttanut kaikissa ratkaisevissa vaiheissa. On tuntunut hyvältä, että suomen kielen laitoksessa työskentelyni ajalta tuttu professori on seurannut tutkimustyöni vaiheita.

Sukunimiaineiston kokoamisen kannalta oli vuonna 1986 tärkeää saada tietoa kyselystä mahdollisemman laajalle. Yleisradion tieto-ohjelmien toimittaja Aarre Nyman

kutsui minut vuonna 1986 radioon pitämään esitelmän nimikyselystä ja siihen mennessä kertyneistä tuloksista, mistä olen hyvin kiitollinen. Kiitän myös useiden kuntien kulttuurilautakuntia, jotka auttoivat kyselyyn vastaajia: ainakin Askaisten, Iisalmen, Kustavin, Mietoisten ja Taivassalon kulttuurilautakunnat ovat kannustaneet kuntalaisia vastaamaan kyselyyn ja toimittaneet kertyneen aineiston yliopistolle. Lämpimät kiitokset ansaitsevat myös kaikki ne kuntien kirjastonhoitajat ja sukututkimusryhmät ynnä kotiseutuharrastajien ryhmät, jotka innostuivat kyselystä ja levittivät tietoa siitä sekä itse lähettivät vastauksia. Ilman paikallislehtien ja maakuntalehtien kiinnostusta kyselyn tulokset olisivat varmasti jääneet huomattavasti vähäisemmiksi. Myös Helsingin Sanomat edisti kyselyn toteutusta. Jokainen vastaaja ansaitsisi kiitokset, mutta kaikkia en voi luetella. Kuitenkin pari nimeä mainitsen: Antti Nummi Kiikasta on rikastanut aineistoa lähes 60 nimellä, jotka on selkeästi taustoitettu; toinen suururakan tehnyt on Lyyli Lukkari, joka on selvittänyt 56 kymiläisen nimen taustat ja etsinyt tarkennukset kirkonkirjoista. Kaikille näille tahoille osoitan nyt kiitokseni. Kyselystä on kulunut aikaa neljännesvuosisata, joten kiitokseni ei tavoita kaikkia mukana toimineita, mutta tämän kirjan lukijoiden on hyvä tietää, kenelle kiitos sukunimikyselyn osalta kuuluu.

Käsillä olevassa kirjassa yritän esittää mm. neljänkymmenen vuoden ajan mieltäni askarruttaneen idean suomalaisten sotamiesten lisänimien ja siviiliväestön sukunimien yhteyksistä. Tutkimus on joutunut välillä lepäämään pitkiäkin aikoja, mutta monesti siihen on pitänyt palata. Palaaminen aiheeseen pitkien taukojen jälkeen vaatii aikaa ja ponnistelua. Minua on kuitenkin auttanut sukunimikyselyn aineiston sisällön rikkaus.

Perhe on vaikuttanut ratkaisevasti jaksamiseen tutkimuksen parissa. Tyttäreni Outi on kuunnellut muutaman viime vuoden ajan selostuksiani työn etenemisestä. Kun saa puhua työstään, se tulee käytännössä todelliseksi. Vävyeni Roger on toiminut atk-tukihenkilönä ja neuvojana. Häneltä olen saanut ratkaisevaa apua käsikirjoituksen saattamisessa julkaisukuntoon. Erityisesti kiitän pientä ekaluokkalaista, tyttärenpoikaa Onnia, jonka seura on antanut mahdollisuuden pitää taukoja intensiivisen tutkimustyön lomassa. Pieni hetkittäinen etäännytyks aiheesta on aina hyödyksi tutkijalle.

Etelä-Haagassa lokakuussa 2013

Pirjo Mikkonen

Sisällys

1. Johdanto	8
1.1 Tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja aineisto	8
1.2 Vuonna 1986 järjestetyn sukunimikyselyn tavoite ja toteutus	11
1.3 Aineistona muistitieto ja metodina muistitietotutkimus	17
1.4 Termeistä	25
1.5 Aiempi tutkimus	30
2. 1800-luvun jälkipuolen aatteellista taustaa	45
2.1 Kansalaisyhteiskunta ja puolueet	45
2.2 Fennomanian filosofinen tausta	49
2.3 Fennomaanien toimintaa	52
2.4 Kielipolitiikkaa	55
3. Sukunimenotto aikansa yhteiskunnassa	59
3.1 Uusien sukunimien antajat	59
3.2 Uusien sukunimien saajat	65
3.3 Nimi ei ollut kenenkään yksityisomaisuutta	68
3.4 Sukunimen ja tilannimen suhde	71
3.4.1 Kotivävyt	76
3.4.2 Vanha tapa suosituksena	77
3.4.3 Torpan- tai talonnimi sukunimeksi muualle muuton jälkeen	79
3.5 Käsityksiä sukunimen tehtävästä	80
3.5.1 Sukunimen tehtävänä yksilöinti	80
3.5.1.1 Amerikan-siirtolaisten nimet	83
3.5.1.2 Eri nimiä lähisukulaisilla	86
3.5.2 Mikä on ”oikea sukunimi”?	94
3.5.3 Erifunktioisten sukunimien määrittämisen vaikeus	97
3.6 Yhteiskunnallisen aseman vaikutus nimeen	99
3.6.1 Yhteiskunnan sosiaalinen jakautuminen	99
3.6.2 Nimistön sosiaalinen jakautuminen	101
3.6.2.1 Asenteiden vaikutus nimivalintoihin	103
3.7 Mallit ja muoti	106
3.7.1 Muotinimiä ei tunnistettu	106
3.7.2 Muoti tiedostettiin	108
3.7.2.1 Kaupunkilaisnimilläkin mallinsa	109
3.7.3 Mistä mallit?	110
3.8 Suomalaisuusaate nimiaineistossa	116
3.8.1 Suomalaisuusaatteen vaikutus otettuihin sukunimiin	117

3.8.1.1	Suomalaisuusaate pappien antamissa nimissä	118
3.8.1.2	Seminaarien ja opistojen vaikutus opiskelijoiden nimiin	120
3.8.1.3	Suomalaisuus opettajien oppilailleen antamissa nimissä	121
3.8.1.4	Nimenottajan omat valinnat suomalaisuuden perusteella	122
3.8.2	Nimenmuutto kansallisen politiikan takia	123
3.9	Kansakoulu ja lukutaito	124
3.9.1	Viestintäkanavat	128
3.10	Ruotsalaiset nimet eivät hävinneet	131
3.10.1	Ruotsinkielisten sukunimien vahva perinne	131
3.10.2	Jarruttajat	135
4.	Otetujen sukunimien rakennetyypit ja taustat	137
4.1	Kaksijäseniset nimet	137
4.1.1	Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen tai muuhun kulttuurinimeen	139
4.1.2	Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan	153
4.1.3	Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen	157
4.1.4	Erilaisia syitä nimenottoon ja nimenvallinnan perusteluja	160
4.1.5	Nimeämisperusteesta tai syystä nimenottoon ei tietoa	163
4.2	<i>-la</i> -loppuiset nimet	165
4.2.1	Ennestään sukunimettömien nimivalinnat	166
4.2.2	<i>la</i> -loppuinen sukunimi ilman asutusnimitaustaa	166
4.2.3	Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen	167
4.2.4	Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan	183
4.2.5	Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen	184
4.2.6	Uusi sukunimi perustuu suomalaiseen henkilönnimeen	186
4.2.7	Uusi sukunimi perustuu erilaisiin yksittäisiin asiaperusteisiin	186
4.2.8	Erilaisia syitä nimenottoon	187
4.2.9	Nimeämisperusteesta tai syystä nimenottoon ei tietoa	188
4.3	<i>-sto</i> -loppuiset nimet	190
4.4	<i>-nen</i> -loppuiset nimet	193
4.4.1	Ennestään sukunimettömien <i>nen</i> -loppuiset nimet	196
4.4.2	Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen	197
4.4.2.1	Sukunimen perusteena <i>nen</i> -loppuinen tilan tai torpan nimi	198
4.4.2.2	Sukunimen perusteena asutusnimi, joka ei ollut <i>nen</i> -loppuinen	201
4.4.3	Luonto sukunimen aiheena tai perusteena	205
4.4.3.1	Luontoaihe sukunimessä	205
4.4.3.2	Luonto tai luontonimi sukunimen perusteena	207
4.4.4	Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen	209
4.4.5	Uusi sukunimi perustuu tutun henkilön suomalaiseen sukunimeen	211

4.4.6 Uusi sukunimi perustuu nimensajan ammattiin	212
4.4.7 Uudella nimellä erilaisia asiaperusteita	212
4.4.8 Syitä nimenottoon	214
4.4.8.1 Tiedostettu muoti	214
4.4.8.2 Papin antamat nimet	215
4.4.8.3 Opettajan tai opiston antamat nimet	218
4.4.8.4 Työnjohdon antamat nimet	219
4.4.8.5 Armeijassa saadut nimet	220
4.4.8.6 Elämänmuutos syynä nimen ottamiseen	221
4.4.9 Nimeämisperusteesta tai syystä nimenottoon ei tietoa	225
4.4.9.1 Asumuksen nimi ilmoitettu	225
4.4.9.2 Mitään taustaa tai syytä nimenottoon ei ole ilmoitettu	226
4.4.10 Otettujen <i>nen</i> -loppuisten sukunimien lukumääriä	229
4.5 Muut kolmitavuiset nimet	231
4.5.1 <i>-iO</i> -loppuiset nimet	234
4.5.1.1 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen	236
4.5.1.2 Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan	237
4.5.1.3 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen sukunimeen	238
4.5.1.4 Uusi sukunimi perustuu suomalaiseen sukunimeen	239
4.5.1.5 Uudella nimellä erilaisia perusteluja tai asiaperusteita	239
4.5.1.6 Nimenottoperusteesta ei tietoa	239
4.5.2 Harvinaisemmat kolmitavuiset nimet	241
4.5.2.1 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen	242
4.5.2.2 Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan	244
4.5.2.3 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen	245
4.5.2.4 Uusi sukunimi perustuu suomalaiseen henkilönnimeen	246
4.5.2.5 Uudella sukunimellä erilaisia perusteluja ja asiaperusteita	246
4.5.2.6 Nimeämisperusteesta ei tietoa	247
4.6 Lyhyet, kaksitavuiset nimet	248
4.6.1 Perussanat, kantasanat ja johdokset	248
4.6.2 Luonto lyhyiden sukunimien aiheena	250
4.6.3 Lyhyiden sukunimien mallit	251
4.6.4 Auktoriteettien vaikutus lyhyiden sukunimien yleistymiseen	253
4.6.5 Uusia sukunimiä entisiä lyhentämällä	255
4.6.6 Sukunimettömien nimenottajien valinnat	257
4.6.7 Aineiston lyhyiden sukunimien määrät	258
4.6.8 Kaksitavuiset sukunimet perusteryhmittäin	258
4.6.8.1 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen	258
4.6.8.2 Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan	263

4.6.8.3 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen	265
4.6.8.4 Uusi sukunimi perustuu suomalaiseen sukunimeen	267
4.6.8.5 Uudella nimellä erilaisia perusteluja ja asiaperusteita	269
4.6.8.6 Syitä nimenottoon	271
4.6.8.7 Nimeämisperusteesta tai syystä nimenottoon ei tietoa	279
5. Yleiskuva vuosina 1850–1921 otetuista sukunimistä	285
5.1 Nimityypit nimeämisperusteittain eri ajanjaksoina 1850–1921	285
5.2 Nimeämisperusteet nimityypeittäin eri ajanjaksoina 1850–1921	295
5.3 Sukunimettömien nimenotto	302
5.4 Sukunimityyppien ja nimeämisperusteiden levikkejä: kartat ja karttojen selitykset	305
6. Sotilasnimet sukunimien perusteena ja mallina	327
6.1 Sotilasnimien historiallista taustaa	327
6.1.1 Sotilasnimien käyttöönotto	331
6.2 Muistot sotilasnimistä elävät: sotilasnimien jäljet aineistossa 1986	333
6.2.1 Sotaväessä saatu nimi jäänyt käyttöön	338
6.2.2 Aineistossa tieto syrjäytyneestä sotilasnimestä	346
6.3 Sotamiesten nimet arkistolähteissä	353
6.3.1 Ruotusotamiesten lisänimet Ruotsin vallan aikana	354
6.3.1.1 Kaksijäseniset porvarisnimien tyypiset nimet	355
6.3.1.2 Yksijäseniset klassistyylliset ja muut johtimelliset nimet	357
6.3.1.3 Tyypilliset sotilasnimet	358
6.3.1.4 Sotilasnimi perustui ruodun tai ruotutalonpojan nimeen	361
6.3.1.5 Sotamiehen lisänimi perustui edeltäjän nimeen	362
6.3.1.6 Tulokkaalle edeltäjän nimi sellaisenaan	363
6.3.2 Suomalaiset sotilasnimet autonomian aikana	364
6.3.2.1 Suomalaiset sotilasnimet ruotupataljoonissa ja Suomen kaartissa 1850–1881	364
6.3.2.2 Asevelvollisten nimet 1880-luvulla	382
6.4 Sotilasnimistä pysyviä sukunimiä	390
6.4.1 Ruotsinkielisistä sotilasnimistä sukunimiä	390
6.4.2 Suomenkielisistä sotilasnimistä sukunimiä	392
7. 1850–1921 otettujen sukunimien taustat	400
Lähteet	408
Lyhenteet	420
Sanasto	421

Liitteet. Vuoden 1986 sukunimikyselyn yleisölle osoitetut kirjeet:	424
Liite 1. Kyselykirje. Tiedot sukunimien alkuperästä talteen! 16. tammikuuta 1986	
Liite 2. Arvoisa Vastaanottaja. 22. tammikuuta 1986	
Liite 3. Vastauslomake. Otettujen sukunimien taustat.	
Nimihakemisto	428
Summary	447

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja aineistot

Tutkimuksen tavoite on saada yleiskuva länsisuomalaisesta 1800-luvun puolivälistä alkaen otetusta sukunimistöstä, nimityypeistä ja nimien taustoista. Otettua sukunimistöä ei voi täysin selvittää, jos ei ota rinnalle sotilasnimiä, armeijassa 1700- ja 1800-luvuilla sotamiehille annettuja lisänimiä. On tarkasteltava niiden ja siviiliväestön sukunimien suhdetta. Miten ne ovat vaikuttaneet toisiinsa? Ruotsin vallan aikana sotilasnimet annettiin ruotsalaisen sukunimijärjestelmän pohjalta. Miten sotilasnimet sijoittuvat autonomian ajalla koko väestön sukunimistöön? Itäsuomalaiset nimet olivat entisellään vuosisatojen perinteen mukaan. Itäsuomalainen kansanomaiset periytyvien sukunimien järjestelmä ei muuttunut niinkään aikoina, kun savolaismiehille annettiin sotilasnimiä, eivätkä tuota järjestelmää horjuttaneet ne ruotsinkieliset sotilasnimet, jotka jäivät käyttöön periytyvinä sukuniminä. Sen sijaan maan länsiosissa tapahtui 1800-luvun puolivälistä lähtien perinpohjainen nimijärjestelmän muutos. Länsisuomalaisen suomenkielisen väestön sukunimistön synnystä antavat hyvän kuvan vuonna 1986 järjestetyn koko maan laajuisen yleisölle osoitetun sukunimikyselyn vastaukset. Sotilasnimistä antavat perusteellisen kuvan sotamieskatselmusten rullat ja myöhemmät miehistöluettelot (Militaria-arkisto).

Tämän tutkimuksen tavoitteisiin olen pyrkinyt valitsemalla neljä aiemmin joko kokonaan tai lähes kokonaan selvittämättä jäänyttä näkökulmaa: 1. Suomalaisista sukunimistä *nimityypeittäin* ei ole tehty perusteellista selvitystä aiemmin (paitsi Sirkka Paikkalan kahden nimityypin, *Virtanen-* ja *Laine-* tyyppien, selvitys virallisten lähteiden pohjalta). Itäsuomalaisista *nen-*nimistä on paljonkin tutkimuksia, miten ne ovat aikanaan syntyneet ja mikä on niiden etymologia. Nyt voi vuoden 1986 kyselyn aineiston avulla luoda kaikista *länsisuomalaisista otetuista sukunimityypeistä yleiskuvan*. 2. Otettujen *sukunimien nimeämisperusteita* ei ole ennen selvitetty. Suomalaistettujen nimien yhteys taustalla olleeseen vieraskieliseen nimeen on joko tiedetty yksittäisissä tapauksissa tai se on voitu päätellä nimiä vertailemalla, kuten tilannimilähtöisyyden. Utta on se, että aineisto sisältää tietoja *nimien taustoista*, varsinaisista *nimeämisperusteista* sekä *muista motiiveista* niin paljon, että yleiskuvan hahmottaminen on ollut mahdollista. 3. *Sukunimiä ja sotilasnimiä ei* suomalaisessa nimistöntutkimuksessa *ole rinnastettu*, vaan niitä on pidetty täysin eri nimijärjestelminä. Nyt haluan osoittaa, kuinka ne ovat aina vaikuttaneet toisiinsa. Vertaileva metodi on mahdollinen, kun aineisto perustuu sekä arkistolähteisiin että vuoden 1986 sukunimikyselyn tuloksiin. 4. Aivan utta on se, miten suhtaudun *muistitietoaineistoon*

*sukunimien selvittämisessä. Käytän aineistoa lähteenä. (Aiemmin muistitietoaineistoa on yleisesti käytetty paikannimien selvittämisessä, ja vastaavaa aineistoa etunimien valinnasta on Eero Kiviniemi hyödyntänyt 1982 ilmestyneessä teoksessa *Rakkaan lapsen monet nimet*.) Pohdin tähän metodiin liittyviä ehtoja ja mahdollisuuksia. – Kaikkiaan tutkimustyöni varrella on kertynyt paljon tietoa, joka korjaa joitakin aiemmin tehtyjä virheellisiä päätelmiä, joitakin sitkeästi kirjallisuudessa toistettujakin.*

Tässä tutkimuksessa on kaksi erilaista, toisiaan täydentävää aineistoa: vuoden 1986 sukunimikyselystä kertynyt muistitietoaineisto ja sotamiesluetteloista poimittu arkistoaineisto. Molemmat vaativat tutkijalta tulkintaa ja kykyä lukea niitä kontekstuaalisesti. Muistitietoaineiston käsittelyssä tarvitaan muistitietotutkimuksen menetelmää, sotilasnimiaineistoa olen hyödyntänyt vertailevalla menetelmällä. Eri nimityyppien käsittelyssä olen soveltanut analogisen nimenmuodostuksen teoriaa eli malliteoriaa, ja sen avulla olen selittänyt myös suomenkielisiä sotilasnimiä. Henkilöt – kuten paikatkin – nimetään yhteisön tarpeisiin, jotta nimetyistä voidaan kommunikoida eli tiedetään, kenestä on kyse. Tähän nimien tarpeeseen ja yhteisölliseen käyttöön liittyvät läheisesti mallien hyödyntäminen uuden nimen muodostuksessa sekä lopulta nimimuodit. Tämä on yksi puoli työni sosio-onomastista näkökulmaa.

Sukunimet ovat mitä suurimmassa määrin yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja kulttuurinen ilmiö. Siksi niiden taustaksi tarvitaan tietoja nimettyjen sosiaalisesta asemasta. Tämä koskee yhtä paljon sotamiehiä eri aikoina kuin uusien sukunimien ottajia ja saajia 1800-luvun jälkipuolella ja 1900-luvun alussa. On otettava myös huomioon yhteiskunnassa tutkimuksen ajanjaksona vallinneet aatteet, jotka johtivat suomalaisten sukunimien antamiseen ja ottamiseen. Niitä olen käsitellyt luvussa 2. 1800-luvun jälkipuolen aatteellista taustaa.

Vuonna 1986 Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen järjestämän sukunimikyselyn päätavoite oli selvittää, mihin uudet sukunimet perustuivat ajanjaksolla 1850–1921. Vapaamuotoisista vastauksista ilmenee paljon muutakin. Niistä voi lukea, miten kansanihmiset – ne jotka nimiä saivat tai monesti myös itse ottivat – kokivat uusien nimien saannin tai nimenmuutokset, esimerkiksi suomalaistamisen; vastauksista ilmenee myös se, miten kansanihmiset ja jotkut auktoriteetit käsittivät sukunimen. Länsisuomalaisen lisä- ja sukunimistön perinpohjaista muutosta on aiemmin kuvattu lähinnä organisoitujen suurten nimenmuutoskampanjoiden tulosten perusteella. Aineistona on käytetty esimerkiksi väestörekisteritietoja ja julkisia nimenmuutosilmoituksia. Ne osoittavat, mitä nimijärjestelmän murroksesta seurasi eli mikä oli nimenottojen tulos. Sen sijaan vuoden 1986 sukunimikysely

sisältää 1800-luvun maaseudun rahvaan omia kokemuksia ja tietoja. Vuoden 1906 suurnimenmuutossa otetut nimet ovat tietenkin mukana sen verran kuin niistä on kerrottu perheissä säilynyttä muistitietoa. Huomion arvoista on ollut myös nähdä, kuinka paljon perheiden nimihistoriat ovat kiinnostaneet ja kuinka pitkälle muistitieto voi ulottua. Yksilöiden kokemuksista huolimatta en pyri kirjoittamaan joihinkin yksilöihin keskittyvää mikrohistoriaa vaan kuvaan suurta nimijärjestelmän muutosta kollektiivin, maaseudun asukkaiden kokemusten pohjalta.

Tämä tutkimus on ensimmäinen, jossa päästään lähelle niitä kansalaisia, jotka olivat 1800-luvun suomalaiskansallisen ideologian tuottaman nimimurroksen kohteina. Aineistosta saa ruohonjuuritasolla kuvan suuren muutosprosessin aikana vallinneista käsityksistä ja asenteista, sen avulla pääsee käynnissä olevan prosessin keskelle. Vastaajien kuvaukset ja kokemukset nimenotosta vievät yksilön ja perheen tasolle. Ne antavat pohjan kvalitatiiviselle selvitykselle, ja samalla ne elävöittävät muutosprosessia, jota olen esittänyt kvantitatiivisesti numeroina, lukumäärinä ja prosentteina. Samoista taulukoista voi nimenvaihtoa seurata sekä diakronisesti että synkronisesti. Vuoden 1986 sukunimikyselyn aineistosta saa läpileikkauksen nimijärjestelmän muutoksesta taloudellisen ja yhteiskunnallisen murroksen aikakaudella 1850–1921. Aineisto tarjoaa tietoa kaikista silloisista länsisuomalaisista nimityypeistä, jonkin verran myös ruotsinkielisistä sukunimistä.

Sotilasnimien edustus suomalaisten sukunimissä näkyy jo sukunimikyselyn vastauksista luvussa 6.2 Muistot sotilasnimistä elävät: sotilasnimien jäljet aineistossa 1986. Järjestelmällisempää tietoa sotilasnimistä olen koonnut Kansallisarkiston Militaria-arkistosta. Ruotsin vallan ajan sotilasnimet saivat mallinsa Suomessakin ruotsalaisesta porvarisnimistöstä ja ajan mittaan ruotsalaisesta erikoistuneesta sotilasnimityypistä. Kuvaan aluksi noita nimiä luvun 6.3 Sotamiesten nimet arkistolähteissä alaluvussa 6.3.1 Ruotusotamiesten lisänimet Ruotsin vallan aikana. Seuraavaksi esittelen autonomian ajan sotilasnimistöä alaluvussa 6.3.2 Suomalaiset sotilasnimet autonomian aikana. Silloin jatkui aluksi Ruotsin vallan ajan sotilasnimiperinne, mutta nimistö sai myös omia kansallisia piirteitä, kuten suomenkieliset tyypilliset sotilasnimet. Olen tarkastellut viimeisiä ruotujakoisia pataljoonia vuoteen 1865 ja Suomen kaartia vuosilta 1850–1880. Olen laskenut suomalaisen nimen saaneet miehet, joita oli tuona aikana 2 022, eri nimiä heille oli annettu 753. Asevelvollisuusarmeijan nimistöä olen poiminut vuosilta 1881–1890 viidestä läntisen ja eteläisen Suomen pataljoonasta, siis alueelta, millä otettiin uusia suomalaisia sukunimiä. Pataljoonittain oli miehiä vaihtelevia määriä, mutta aineistooni olen koonnut 4 131 miehen nimet. Suomalaisia nimiä oli tässä joukossa 1 599 nimeä. Kuten 1700-luvulla sotilaiden

lisänimet kumpusivat aikansa nimiympäristöstä, vastaavasti syntyivät ja elivät autonomian ajan sotilasnimet omassa nimiympäristössään. Siksi tarvitaan sen luonnetta tarkentavaa tietoa. Sitä tarjoaa paitsi arkistoaineisto myös sukunimikyselyn vastausaineisto. Joka tapauksessa sotilaiden lisänimet esiintyivät aina kaikkialla siviiliväestön lisä- ja sukunimien keskellä, eliväthän ruotusotamiehet muun kansan keskuudessa, ja asevelvolliset palasivat armeijapalveluksen jälkeen entisiin elinpiireihinsä. Otettujen siviilininimien ja sotilasnimien yhteydet olen osoittanut vertailevalla menetelmällä.

1.2 Vuonna 1986 järjestetyn sukunimikyselyn tavoite ja toteutus

Kevätkaudella 1986 Helsingin yliopiston suomen kielen laitos järjesti maanlaajuisen yleisökyselyn, jonka avulla koottiin tietoja nuorehkoista suomalaisista sukunimistä. Tarkoitus oli saada talteen muistitietoa siitä, miten ja milloin sukunimi on tullut käyttöön ja mitkä motiivit ovat vaikuttaneet nimen valintaan. Yleisöön vedottiin kertomalla, että meillä on 1500-luvun puolivälistä alkaen historiallisia lähteitä, joita itäsuomalaisten sukunimien tutkija voi hyödyntää. Kerrottiin myös, että läntisistäkin sukunimistä on tietoja asiakirjoissa jopa keskiajalta lähtien, jos on kyse vanhoihin talonnimiin perustuvista sukunimistä. Mutta 1800-luvun puolivälistä alkaen ensimmäisen sukunimilain voimaan tuloon vuoteen 1921 asti, siis ajalta jolloin Länsi- ja Etelä-Suomessa sukunimistö hahmottui nykyisenlaiseksi, ei tutkimusta varten ole ollut koossa aineistoa yksittäisiä sukukirjoja lukuun ottamatta. Lähetekirjeessä mainittiin tutkimuksen kiinnostuksen kohteista esimerkkeinä yleisimpiä länsisuomalaisia sukunimiä: *Mäkinen*, *Virtanen*, *Ahomäki*, *Hietaranta*, *Aalto* ja *Halme*, joiden lisäksi *la-*, *lä-* loppuiset nimet.

Esitettiin toivomus: ”Kertokaa, mitä tahansa tiedätte oman tai jonkun muun sukunimen ottamisesta ja taustasta.” Tarkentavia kysymyksiä tehtiin kymmenen:

1. kuka nimen otti
2. missä pitäjässä tai kaupungissa nimi on otettu
3. minä vuonna tai suunnilleen milloin nimi on otettu
4. oliko nimen ottajalla ennestään jokin sukunimi
5. perustuiko nimi johonkin: talon, torpan tai muun asumuksen tai luontopaikan nimeen, aiempaan sukunimeen, sotilasnimeen tms.
6. vaikuttiko valintaan nimen kieliasu
7. auttoiko joku ulkopuolinen nimen valinnassa
8. käytettiinkö apuna julkaistuja nimiluetteloita
9. käyttivätkö kaikki perheenjäsenet samaa sukunimeä
10. jotain muuta, mitä nimestä tiedetään.

Tärkein kysymys oli, mihin uudet sukunimet perustuivat tai oliko niiden ottoon jokin muu motiivi. Kyselykirjeessä käytettiin otsikkoa ”Tiedot sukunimien alkuperästä talteen!” Kirjeeseen liittyi lomake, jota vastaajat saattoivat käyttää ja joka oli otsikoitu: ”Otettujen suomalaisten sukunimien taustat”. Vastaajia rohkaistiin palauttamaan lomake, vaikka he pystyisivät vastaamaan vain pariin kolmeen kysymykseen. Kaikkien vastaajien kesken luvattiin arpoa 15 kirjapalkintoa. (Yleisölle osoitetut julkaistut lähetekirjeet ja kyselylomake liitteinä 1–3.)

Kysely pystyttiin järjestämään Helsingin yliopiston konsistorin myöntämän tutkimusmäärärahan turvin. Apuraha oli tarkoitettu tutkimusavustajan palkkaamiseen ja käytännön kuluihin. Kyselystä lähetettiin tietoa sanomalehtiin, kuntien kulttuurilautakunnille, kirjastoihin, työväen- ja kansalaisopistoihin sekä kotiseutuyhdistyksille ja sukututkimusväelle. Kysely herätti runsaasti kiinnostusta. Useissa lehdissä siitä kirjoitettiin tarjottua tiedotusaineistoa laajemmin, ja Yleisradiokin teki kevään mittaan kyselystä ohjelman. Puhelinvastausten lisäksi Suomen kielen laitos sai lähes 2 000 kirjallista vastausta, joista monissa on tietoja useista nimistä, jopa kymmenistä. Erilaiset harrastuspiirit ottivat kyselyn ohjelmaansa, ja yksi oiva esimerkki halusta edistää tutkimusta on Oulunsalon kunta, joka lähetti kyselylomakkeen jokaiseen alueensa talouteen. Vastauksista saa lukea kiitoksia tutkijoille hankkeesta ja innokkaita menestyksen toivouksia.

Kevään 1986 virkamieslakko viivytti postin kulkua. Monet ihmiset ratkaisivat postiongelman niin, että kirjoittivat vapaamuotoisia kirjeitä, jotkut pitkiäkin selityksiä tuntemistaan sukuhistorioista. Kaikkea ei ole voinut käyttää tämän tutkimuksen aineistona. Vaikka tietoja pyydettiin ajanjaksolta 1850–1921, on vastauksissa paljon käsitelty nimenmuutoksia myös 1920- ja 1930-luvulta ja jonkin verran vuosisatoja vanhoja nimiä. Niinpä vastauksia on täytynyt jättää tutkimusaineiston ulkopuolelle sadoittain. Myös vastaukset, joissa vain luetellaan kymmenittäin nimenmuutoksia, olen poistanut aineistosta. Kyselykirjeessä luvattiin, ettei kaikkiin kysymyksiin tarvitse vastata. Jotta aineiston perusteella saisi merkittävää tutkimustietoa, on mukaan otettavista nimistä pitänyt olla vähintään kolme luotettavaa tietoa: otettu nimi, paikkakunta ja ajankohta. Paikkakunta tai ajankohta on saanut jäädä epävarmaksikin, jos vastauksessa on muita tietoja kuten nimen tausta. Tuloksissa paikkakuntaerot eivät ole niin suuret kuin aikaerot, joten mukana on joitakin nimiä, joista ei nimenottoa paikkaa ole ilmoitettu. Entinen nimi ei ole ratkaiseva eikä sitä ole aina uuden nimen saajalla edes ollut. Kaikista nimistä ei ole tiedetty nimen asiaperustaa tai nimenoton muita vaikuttimia. Niiden puuttuminen vastauksista ei ole estänyt nimen ottoa mukaan tutkimukseen.

Kyselyssä käytettiin termiä *sukunimi*. Kyselyn tärkeisiin tavoitteisiin kuului saada tietää, minkälaisia nimiä sukunimettömät ottivat, oliko nimille perusteita ja jos oli, minkälaisia. Nehän otettiin tai oikeammin saatiin ”oikeiksi sukunimiksi”. Suuri yleisö, jolle kysely osoitettiin, ymmärsi parhaiten termin *sukunimi*, sillä kyselyn ajankohtana 1986 käytettiin ainoastaan sanaa *sukunimi* etunimeä tarkentavasta henkilönnimestä. Se oli yksiselitteinen. Olisi aiheuttanut sekaannusta, jos olisi jo kysymyksiä tehdessä puhuttu erikseen *liikanimistä*, *lisänimistä* ja *sukunimistä*. Vastauksissa tuli spontaanisti esille termi *liikanimi*. Sen ja *sukunimen* eroa on selitetty useassa vastauksessa. Talonnimien mukaan saaduksi *lisänimeksi* on isännän nimeä sanottu vain yhdessä vastauksessa. Kyselyssä pyrittiin sellaiseen yksinkertaisuuteen, että se rohkaisisi kaikkia tavallisia ihmisiä vastaamaan. Jos olisi edellytetty täydellisempiä vastauksia, vain niukasti perheensä aiempien sukupolvien asioista perillä olleet eivät olisi todennäköisesti vastanneet lainkaan. Jo toteutetussa muodossa kysely on tuottanut itseään ja vastaustaan perisuomalaisella vaatimattomuudella vähätteleviä selityksiä, vaikka vastaus sisältää tutkimusteeman kannalta olennaisen tiedon.

Kyselylomakkeen otsikko on ”Otetujen suomalaisten sukunimien taustat”. Tässä tutkimuksessa kaikki 1850–1921 uutena käyttöön tulleet nimet ovat *otettu* riippumatta siitä, miten ne on saatu tai mikä on niiden peruste tai onko niitä virallistettu tekemällä niistä esimerkiksi sanomalehteen ilmoitus. Vastajat ovat hyvin ymmärtäneet, mistä nimistä on kyse. Tosiasiassa 1900-luvun alkuvuosiin asti moni nimi on ennemminkin saatu kuin otettu, sillä nimien antajina toimivat auktoriteettiasemassa olevat henkilöt. Uuden nimen saaja oli monesti vain passiivinen nimen vastaanottaja. Termejä *nimenotto*, *nimenottaja* ja *otettu nimi* puoltavat kuitenkin myös vastaajien käyttämät ilmaukset ”otti oikean sukunimen”, ”otti nimen”, ”otti muotiniimen” ja ”otti talon nimen”, vaikka mm. postilakon takia läheskään kaikki vastaajat eivät olleet nähneet kyselylomaketta, jonka otsikossa oli käytetty termiä ”otetut suomalaiset sukunimet”. Lomakkeen sanamuoto ei siis ollut johdatellut heitä. Kaikissa tapauksissa on kyse siitä, että nimetty on alkanut käyttää joko ensimmäistä omaa sukunimeä tai uutta nimeä entisen tilalla. Tämän tutkimuksen *otettu* nimiä ei siis voi verrata Paikkalan tutkimuksen (2004) ”otettuihin nimiin”, jotka hän on määritellyt seuraavasti: ”Otetulla nimellä tarkoitan tässä tutkimuksessa sukunimiä, joita otettiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella aiempien lisä- tai sukunimien tai patronyymien sijaan ja joista julkaistiin nimenmuuttoilmoitus virallisessa lehdessä tai sanomalehdissä. Jos *Virtanen*-tyypin nimiä esiintyy nimenmuuttoilmoituksissa, luen ne nimenottomäärien tilastoinnissa otetuiksi nimiksi. Termiä *otettu nimi* käytän myös nimitytologisesti tarkoittamaan niitä suomalaisia nimityyppisiä, jotka olivat muodissa 1900-luvun alkuvuosien nimenotoissa. Tuon aikakauden

otetuille nimille oli tunnusomaista tiettyjen muotijohdinten käyttö ja toisaalta leksikaalisesti kaksiosaiset nimet. Siksi en ole laskenut *Virtanen*- ja *Laine*-tyypin nimiä otetuiksi nimiksi nimityypologian kannalta. (Mts. 77.)

Vastauksista poimitut tiedot olen kirjoittanut nimityypeittäin listoiksi, joissa on viidessä sarakkeessa lyhyesti vastaus kyselyssä esitettyihin viiteen tärkeimpään kysymykseen. Listojen tarkoituksena on esittää rönsyilevä aineisto helposti hahmottuvassa muodossa. Vastauksissa on paljon muutakin tietoa, jota olen poiminut varsinkin päälukuun 3. Sukunimenotto aikansa yhteiskunnassa. Vastauksista voi lukea kuvauksia uusien sukunimien saajien ja ottajien elämän kaikista vaiheista. Niissä on torpan menetykset, uuteen asuinpaikkaan muutot, kotitilan jaot, oman tilan tai torpan rakentamiset, avioliiton solmimiset, kaupunkiin töihin menot ja yhteiskunnan kaupungistuminen sekä maattoman väestön liikkuvuus. Maaseudun dynaamisuus ilmenee monella tavoin. Kertomuksissa esiintyvät rengit ja piit, huutolaiset ja aviottomat lapset, mukana ovat myös perheenjäsenten kansalaissodan aikaiset poliittiset erimielisyydet sekä välähdyksiä fennomaanien ja ruotsinmielisten ristiriidoista. Paljon on muistoja rippikoulusta, kansansivistyksen alkutaipaleelta kuten kansakoulusta, oppikoulusta ja erilaisista opistoista, varsinkin opettajaseminaareista. Valaistusta saa myös yhteiskunnan kehitys, mikä näkyi mm. rautateiden rakentamisessa, ja kaiken toiminnan taustalla tuntuu papiston ja kirkon vahva auktoriteettiasema. Aineistosta voi tulkita ja monista vastauksista suoraan lukea viestit yhteiskunnan eriarvoisuudesta, joka ilmenee myös nimistössä. On myös muistoja sodista, ja yleinen asevelvollisuuskin toi oman värinsä sekä nimistöön että miesten elämään.

Lähes kaikki tiedot koskevat läntisen Suomen oloja ja nimikäytäntöjä. Koko aineistossa on vain murto-osa tietoja itäsuomalaisista nimenmuutoista, ja yleensä ne ovat tapahtuneet Itä-Suomen kaupungeissa kuten Viipurissa, Kuopiossa ja Sortavalassa; myös Pietarista on pari tietoa.

Vastausaineiston käsittely on vaatinut paljon lähdekritiikkiä aineiston rajaamiseksi tarkoitettuun ajanjaksoon. Ajan määrittäminen on ollut monille vastaajille vaikeaa. Muistitieto yltää täsmällisenä yleensä vain yhden sukupolven taakse päin. Siitä kauemmaksi mentäessä tiedoista tulee epämääräisempiä. Vanhimmat, 1800-luvun puolivälin jälkeen saadut nimet on kenen tahansa vaikea ajoittaa. On hyvin ymmärrettävää, että muistitieto on summittaista tuolta ajalta. Yllättävän paljon on kuitenkin tapauksia, joissa tiedetään esivanhempien avioliitto, torpanhankinta tai -lunastus tai muu ajallinen kiintopiste. Hyvin usein on kerrottu, kuka nimen sai, ilmauksilla ”isoisäni”, ”isoisäni äiti” tms. Näin on ollut mahdollista arvioida, millä vuosikymmenellä nimi on saatu, varsinkin jos vastaaja on lisäksi

ilmoittanut oman syntymävuotensa. Jos epäilykseni on herännyt vastauksen epätarkkuuden tai epäuskottavuuden takia, olen yrittänyt tarkistaa tietoja esimerkiksi Suomen Sukututkimusseuran verkkosivuilta nimenmuutostietokannasta tai Hiskistä. Joissakin tapauksissa muistitieto on sekoittanut esimerkiksi 1900-luvun alun ja 1930-luvun suurnimenmuutot. Onhan hyvin luonnollista, että perheissä on muistettu myöhempi tapahtuma paremmin kuin aiempi. Samasta nimenotosta tai -muutosta on voinut olla kaksi, joskus jopa kolme vastausta. Jos niissä on eriäviä tietoja, olen yrittänyt arvioida, kuka vastaajista olisi luotettavin, sekä etsiä aineiston ulkopuolelta varmennusta.

Toinen epätarkkuuden lähde ovat paikkakuntatiedot. Tilattomalla väestöllä ei ole ollut sellaista kiinnekohtaa kuin talollisilla, mutta talojenkin väistyvät pojat ovat ajautuneet kuka minnekin. Tutkimusajankohtana on varsinkin tilaton väestä liikkunut paljon, kun muuttoa estäneitä määräyksiä poistettiin asteittain 1865–1898. Merkittävä oli vuoden 1879 uudistus, joka salli muuton seurakunnasta toiseen (Hoffrén 1966, 187). Enimmäkseen on kuitenkin pysytty lähipitäjien alueella. Siksi eivät pienet muistivirheet vääristä pahasti tutkimuksen tuloksia. Joidenkin vihjeiden perusteella olen pystynyt useimmissa tapauksissa paikantamaan nimensaannin. Verkossa *Kansalaisen karttapaikka* tai vanha hakuteos *Osoitehakemisto* (1968) ovat auttaneet varmistamaan, mistä pitäjästä on kyse, jos vastauksessa on vihjeeksi muita paikannimiä.

Vaikeasti luettava käsiala on myös mahdollinen virhelähde. Jo mainittujen tarkistuskeinojen lisäksi olen käyttänyt Väestörekisterikeskuksen Nimipalvelun sukunimihakua saadakseni varmistusta, onko jokin nimi edes mahdollinen. Tosin on muutamia sukunimiä, jotka ovat täysin kadonneet. Kaikkiaan epäselviä tapauksia on ollut vain muutama. On pidettävä mielessä, että tässä aineistossa on kyse nimenomaan muistitiedosta. Toivottiin juuri niitä tietoja, joita ei arkistoista ja rekistereistä ole löydettävissä. Muistitiedon luonteeseen kuuluu epätarkkuus ja mahdollisesti virheitäkin faktoihin verrattaessa.

Olen karsinut aineistosta kaikki tiedot 1920- ja 1930-lukujen nimenmuutoksista ja muut niin vajaat vastaukset, ettei vertailukelpoisia tietoja ole tarpeeksi. Aineiston ulkopuolelle on ollut pakko jättää arviolta lähes tuhat nimitietoa. Karsinnan jälkeen käsittelyyn on jäänyt **2 106** otettua nimeä. Jos on ollut kyse nimenmuutosta, jokaisen otetun nimen parina on ollut hylätty nimi, mikä lisää aineiston nimimäärää 1 621 nimellä. Eri nimityyppien luetteloissa on siis yhteensä 3 728 sukunimeä. Näiden lisäksi on runsaasti nimiä tekstiotteissa, joita olen lainannut nimikäytäntöjen tai ajan ilmapiirin kuvauksista. Koska ruotsinkieliset ja muukalaistetut nimet ovat olleet näkyvä osa sukunimistöämme, ei niitäkään koskevia tietoja

ole voinut hylätä, kun on halunnut muodostaa kyselyyn vastaajien antamaa kuvaa sukunimistöstämme. Käyttöön jääneitä ruotsinkielisiä nimiä on mukana kymmenittäin, hylättyjä nimiä muutama sata.

Vastauksista poimittujen nimien luettelot

Nimityyppilistassa on ensin sarake **Nimi** (joskus myös **Otettu** tai **Uusi nimi**), joka tarkoittaa uutta nimeä, otettua tai saatua. Se voi olla sukunimettömän ensimmäinen sukunimi, tai jos nimetyllä oli ennestään nimi, sarakkeessa on nimenmuuton tulos.

Sarakkeessa **Entinen sukunimi** on vastaus kysymykseen, oliko ennestään käytössä sukunimeä. Siinä ilmoitetaan, mikä nimi oli ennen nimenmuuttoa käytössä, tai jos aiemmin ei ollut sukunimeä, mainitaan ”ei entistä sukunimeä” (ei ent. sn:ä). Nimien kirjoitusasu, esimerkiksi ruotsinkielisten hylättyjen nimien kirjoitusasu, noudattaa vastauksessa esiintyvää kirjoitustapaa (vain joitakin ilmiselviä kirjoitusvirheitä olen korjannut).

Paikka-sarakkeessa ilmoitetaan, missä uusi nimi on otettu tai saatu. Se on siis nimenottajan asuinpaikka nimenottohetkellä. Se on tärkeämpi tieto kuin nimenottajan syntymäpaikka, koska suurin nimenottajien joukko, pientilalliset, torpparit ja tilattomat olivat liikkuvaa väkeä. Muutettiin pitäjistä toiseen ja paljon myös kaupunkiin tai muihin taajamiin kuten tehdaspaikkakunnille. Paikka on ilmaistu vastauksessa annetun pitäjännimen mukaan (joka ei vastaa nykyistä kuntajakoa). Paikkakunnan nimeen liitetyt lyhenteet mlk., msrk. tai pit. olen säilyttänyt sellaisenaan kuin vastauksissa on. Nimenmuuton paikkakuntina korostuvat kaupungit, koska juuri kaupunkiin töihin muutto on käynnistänyt myös nimenoton. Myös esimerkiksi opettajaseminaarit ovat toimineet kaupungeissa, ja seminaarit olivat aktiivisia nimenottoon kannustajia, jolleivät peräti vaatineet nimen ottamista tai entisen suomalaistamista.

Sarakkeessa **Aika** on ollut tarkoitus ilmoittaa, milloin nimi on saatu. Jos vastauksessa on ilmaus ”suuren nimenmuuton aikaan”, olen merkinnyt listaan vuoden 1906. Tarkistamani tapaukset osuvat juuri tuohon vuoteen. Monet vastauksien ilmaukset ”1900-luvun alussa” osuvat myös vuoteen 1906. Kun samaa nimeä on monta, ne ovat listassa aikajärjestyksessä, ensin 1800-luvulla otetut vuosikymmenittäin, sitten 1900-luvun alku ja 1910-luku vuoteen 1921. Ensimmäiset tulevat ne nimet, joista on ilmoitettu tarkka vuosiluku, sitten summittaisemmat tiedot ja viimeisinä olen esittänyt ne nimet, joista nimenoton ajankohtaa ei ole ilmoitettu, mutta vastauksesta voi päätellä, että nimi on otettu tai saatu ennen sukunimilakia tai viimeistään lain tullessa voimaan.

Viidennen sarakkeen otsikko on **Nimeämisperuste**, myös **nimenoton syy tai muu perustelu**. Aina ei ole tiedetty nimeämisperustetta, mutta muita nimenottoon tai -muuttoon vaikuttavia tekijöitä on kerrottu paljonkin. Olen säilyttänyt vastausten sanamuotoja mahdollisimman paljon, vaikka aina en ole kopioinut aivan sanatarkasti, vaan olen tiivistänyt kertomusta niin, että se mahtuu taulukkomaiseen esitykseen. Pitempiä selityksiä olen lainannut päälukuun 3. Sukunimenotto aikansa yhteiskunnassa. En ole oikaissut tai muuttanut vastaajan antamia tietoja. Mitään nimien ”oikeita” etymologioita en ole lisännyt. Kaikki nimien selitykset ovat vastausten mukaisia. Joihinkin – en kuitenkaan kaikkiin – olen lisännyt sanan *Tarina*, kun selitys on ilmeinen kansanetymologia tai muotinimeen liittyvä mielikuvituksen tuottama perustelu. Kertoja on itse uskonut siihen ja kertonut sen totena, joten se on muistiaineistossa sellaisenaan. Olen jättänyt myös vastaajien oman oikeinkirjoituksen silleen muuttamatta mitään.

Jos sarakkeessa on pelkkä **viiva**, se osoittaa, ettei asiasta ole tietoa. Joidenkin tietojen jälkeen merkitty kysymysmerkki osoittaa, että vastaaja on ollut asiasta epävarma. Rivin lopussa numero sulkeissa on vastauksen arkistointinnumero. Kaikki hakasulkeisiin kirjoitetut huomautukset ovat tekijän, samoin vastauksista lainatuissa otteissa nimien kursivoinnit.

1.3 Aineistona muistitieto ja metodina muistitietotutkimus

Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastaukset ovat sukunimien tutkimuksessa ainutlaatuinen aineisto. Kyselyn lähetekirjeessä esitettiin toivomus: ”Kertokaa, mitä tahansa tiedätte oman tai jonkun muun sukunimen ottamisesta ja taustasta.” Jotkut saattoivat kertoa oman nimensä ottamisesta, mutta hyvin monet selostivat vanhempiensa tai isovanhempiensa sukunimensaantia. Joukossa on tietoja myös muiden sukulaisten, naapureiden tai oman kylän asukkaiden nimenotosta. Kyselyä laadittaessa otettiin huomioon, että kun pyydetään yksilöimään nimensaajat, tiedot koskisivat todellisia henkilöitä ja nimiä sekä nimeämisperusteita. Olen tässä tutkimuksessa referoinut avoimesti vastauksia. Monet muistitietotutkimuksesta kirjoittaneet ovat pohtineet tietojen antajien *yksityisyydensuojaa* (mm. Kalela 2000, 205). ”Tutkimuksen aiheena tai kohteena olevien ihmisten henkilöllisyyden suojaamisesta on viime aikoina keskusteltu erittäin paljon. - - Kokemukseni mukaan kaikki ihmiset eivät kuitenkaan halua, että heidän tunnistetietojaan muutetaan.” Näin on todennut folkloristi Taina Ukkonen, mutta hän suosittaa peitenimiä (2002, http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_02/ukk202.html). Sukunimikyselyn vastauksien käsittelyssä

menettely olisi mahdoton, koska nimet, nimensaantipaikat ja -ajat sekä perusteet ovat juuri niitä asioita, joista tietoja on pyydetty ja jotka ovat tutkimuksen kohteena. Vastaajien nimiä ei sen sijaan ole ilmoitettu. Vastauksista voi nähdä vain arkistointinumeron. Sitä paitsi sukunimet ja tilojen nimet ovat julkista tietoa. Nimenmuutoksista on tietoja mm. *Virallisessa lehdessä*, kirkonkirjoihin on vapaa pääsy siltä ajalta, mitä tämä tutkimus koskee paitsi 1910-luvulta. Aineistossa esiintyviä tilannimiä voi käydä etsimässä kuka tahansa Kotimaisten kielten (tutkimus)keskuksen Nimiarkistosta. Aineiston merkitys onkin siinä, että vastaukset yhdistävät hylättyjä nimiä ja otettuja nimiä sekä taustoittavat niitä. Ilman noita vastauksia tuo kaikki olisi tutkijalle mahdoton tehtävä. Siis vaikka tutkimus koskee niin henkilökohtaista asiaa kuin henkilöiden nimiä, sen ei voi katsoa loukkaavan kenenkään yksityisyyden suojaa. Aineisto tulee piakkoin olemaan Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkistossa tutkijoille avoimena niin kuin muutkin arkiston paikannimi- ja henkilönnimikokoelmat.

Kyselyn vastauksien moniaineisuus on rikkaus, jonka tutkija harvoin saa käsiinsä. Vastaajat ovat valaisseet ja selittäneet asioiden yhteyksiä, koska heillä on jo ollut 80–100 vuoden perspektiivi tarkastellessaan nimensaantitapahtumia. Siinä suhteessa sukunimikyselyn vastaukset ovat erilaisia kuin monet muistitietotutkimusta pohtineiden tutkijoiden aineistot, joissa esimerkiksi työntekijät ovat kertoneet oman työyhteisönsä vaiheista. Vastaajat ovat oivaltaneet, mitkä asiat olivat 1900-luvun vaihteen kahden puolen eri lailla kuin kyselyn ajankohtana ja kertoneet niistä havainnollisesti. Ajan määräyksissä on epätarkkuutta mutta myös täsmätietoja. On nimensaajien syntymäaikoja ja asuinpaikkoja, on torppien perustamisaikoja ja talojen perimisaikoja. Vastausten mukana on tullut virkatodistuksia ja sukututkimuksen otteita. Kuvaukset yhteiskunnan kehitysilmiöistä ja sosiaalisista oloista täsmäävät hyvin julkisen historian kanssa, samoin tiedot sodista, joissa aiempien sukupolvien miehet ovat palvelleet armeijassa. Perheiden tärkeinä pitämät asiat on kerrottu aina uudelleen polvi polvelta, ja siten ne ovat kiteytyneet muotoonsa kuten mikä tahansa perinnetieto (Portelli 2006, 58). Narratiivisuutta pidän aineistoni rikkautena. Nimien perusteluissa on sadoittain pieniä kertomuksia siitä, missä tilanteessa esimerkiksi pappi, opettaja tai työnjohtaja antoi nimen tai kuinka jokin asuinympäristön ominaisuus johti valitsemaan otetun nimen. Lukemattomat pienet kertomukset sopivat niin hyvin yhteen, että ne muodostavat yhden suuren kertomuksen. Jos on kyse paljon yleistyneestä ns. muotinimestä, kertomuksen voi nähdä siten, että ensin on tunnettu uudenlainen nimi, joka on miellyttänyt, ja sitten on koettu tarvetta perustella nimen valinta. Nimi *Virtanen* on kerran perusteltu siten, että sen otti mies, joka oli sähkölaitoksella töissä sähkömiehenä. Varsinaista nimeämisperustetta ei siis ollut lainkaan tai se oli päässyt unohtumaan. Perusteluokka

Erilaisia asiaperusteita on kiinnostava, sillä siitä ilmenee, millaisiin nimiensä selityksiin nimenkantajat haluavat uskoa. Jos nimen todellinen tausta ei ole ollut tiedossa, on ollut tärkeää sepittää nimelle historia. Esimerkiksi *Tähtelä* pantiin uuden talon nimeksi ja otettiin sukunimeksi, koska valot tuikkivat kuin tähdet talon ikkunoista.

Luonnollisesti joukossa on nimien kansanetymologioita ja kertomuksia esivanhempien toiminnasta. Pienet faktojen epätarkkuudet eivät muuta tutkimustuloksia. Kaikki kertomukset on yksilöity ja sidottu tiettyihin henkilöihin ja nimiin. Tutkijan tehtävä ei ole ”korjata virheitä”. Varsinaisia anekdootteja, yleisiä monesta yhteydestä kuultuja kertomuksia tai kaskuja aineistoon ei todennäköisesti sisälly. – Niukkasanasimpia ovat olleet ne vastaajat, jotka olivat saaneet postissa kyselylomakkeen, sillä he ovat vain täyttäneet lyhyesti lomakkeen eri kohtia. He ovat maininneet nimeämisperusteen, tilan, torpan tai jonkin muun nimen sekä asuinpaikkojen kuvauksia. Sekin on merkitty, jos perusteesta ei ole ollut mitään tietoa.

Nimistöntutkimuksessa on käytetty muistitietoaineistoa lähes sata vuotta, siitä lähtien kun on kerätty paikannimiä kansaa haastatteleamalla. Haastattelujen pohjalta on kirjoitettu arkistoihin kokoelmia – pääasiassa Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkistossa nykyään talletettavat kokoelmat. Aineiston luotettavuutta ja käytettävyyttä tutkimusaineistona ei ole kyseenalaistettu. Tosin nimestäjinä ovat toimineet kielitieteellisesti koulutetut, tehtävään valmenneet tutkijat. Koulutuksessa on korostettu haastattelutekniikkaa ja informanttien tarkkaa valintaa. Nimestäjät ovat käyttäneet useita nimioppaita ja eri oppaiden antamia tietoja on verrattu toisiinsa. Jos tiedot pitävät yhtä, niitä on pidetty luotettavina. Haastatteluaineistoa on verrattu myös karttoihin, ja jos eroja on ilmennyt, yleensä karttanimet on korjattu vastaamaan kansanomaista käyttöä. Tutkijat ovat voineet verrata asutus- ja viljelysnimistöä vanhoihin karttoihin sekä maarekisteriin. Näin on kehittynyt luottamus muistitietoaineiston oikeellisuuteen. Onomastiikassa muistitietoaineistoa ei ole pidetty ongelmallisena sen enempää tietoteoreettisesti kuin metodologisestikaan.

Sen sijaan monilla muilla tieteen aloilla muistitiedon arvoon on kiinnitetty huomiota vakavasti vasta 1980- ja 1990-luvuilla, jolloin ”muistitietotutkimus sai hyväksytyt aseman” eli suhtautuminen muistitietoon sekä tutkimuksen kohteena että aineistona muuttui käänteentekevästi (Kalela 2000, 17). On sanottu, että 1980-luvulla syntyi historialiike eli silloin alettiin arvostaa muistelijoiden ja kertojien omaa historiaa (Fingerroos ja Haanpää 2006, 25). Nyt kun tässä tutkimuksessa on kyse kirjallisesti kootusta muistitiedosta, saattaa olla aiheellista hieman pohtia sen luonnetta. Tämän aineiston kokoamiseksi ei koulutettu nimestäjä ole päässyt tekemään tarkentavia kysymyksiä ja vuorovaikutus nimestäjän ja

nimioppaan välillä on rajoittunut kirjallisiin kysymyksiin ja vastauksiin. Asiain tila ei kuitenkaan ole tutkimukselle vahingoksi vaan hyödyksi. Suomessa on järjestetty lukemattomia kilpikirjoituksia mitä erilaisimmasta aiheista. Sukunimikyselyllä on joitakin kosketuskohtia niihin. Molemmissa on kyse muistitiedosta, jonka vastaajat ovat kertoneet kirjallisesti. Kilpikirjoituksia tutkinut Jyrki Pöysä on nähnyt kirjallisten vastausten arvon siinä, että vastaaja on vapaampi valitsemaan esille otettavat asiat kuin suullisessa haastattelussa (Pöysä 2006, 231). Alessandro Portelli on kiinnittänyt huomiota siihen, että strukturoitu kysely – jollainen sukunimikyselyn lomake oli – saattaa estää oleellisenkin tiedon esilletulon (2006, 60). Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan saaneet postitettavaa lomaketta, joten he kuitenkin pääsivät spontaanisti kertomaan juuri niitä asioita, joita he tai heitä edeltäneet sukupolvet pitivät tärkeinä. Juuri siitä onkin kyse: on puhuttu lähipiirin kesken siitä, mitä on pidetty tärkeänä, ja siitä on kerrottu jälkipolville. Sen ansiosta tuli sukunimikyselyssä esille mm. asenteita.

Koska uusien sukunimien ottaminen liittyy Suomen historiassa tiettyyn kehitysvaiheeseen, suureen yhteiskunnalliseen muutokseen, on luontevaa rinnastaa nimien ottamista koskeva aineisto muistitietohistoriaan. Suomessa muistitietoa on käsitelty historian tutkimuksessa professori Jorma Kalela ennen muita jo 1980-luvulla. Pohdintaan ovat liittyneet 1990-luvulla folkloristiikan, kansatieteen ja mm. yhteiskuntatieteiden tutkijat. Taustalla oli jo aiemmin maailmalla tunnettu käsite *oral history*, joka painotti tavallisen ihmisten omaa panosta kokemusten välittäjänä (Kalela 2006, 72). Koska suomalaisilta tallennettu muistitieto ei läheskään aina rajoitu suullisiin haastatteluihin, kansa kun on ollut luku- ja kirjoitustaitoista, Kalela on ottanut käyttöön sopivimmat termit *muistitietotutkimus* ja *muistitietohistoria* (Kalela 2006, 74). Myös perinteen tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että suuri osa Suomen muistiaineistoja on kirjoitettuja, eri arkistoihin tallennettuja tekstejä, joten käänös ’suullinen historia’ ei ole meillä käyttökelpoinen (Fingerroos ja Haanpää 2006, 27). Minä käytän sukunimikyselyn vastauksista ilmausta *muistitietoaineisto*.

Kalela erottaa tiedenäkökulman, joka on perinteisesti vaatinut objektiivista totuutta, ja historianäkökulman, johon sisältyy objektiivisuuden mahdottomuus (Kalela 2000, 15, 16). Kalela tähdentää, ettei historianäkökulmaa saa alistaa tiedenäkökulmalle, vaan ”tutkimuskohdetta on tarkasteltava sen omien edellytysten mukaan” (mts. 13). Hän muistuttaa myös siitä, että historian tutkijat ”tulkitsevat ihmisten ajattelua ja toimintaa silloinkin, kun he lukevat arkiston asiakirjoja. - - [O]bjektiivisuuden mahdottomuus symboloi yhteiskuntaa ja kulttuuria tutkivien tieteenalojen perustavanlaatuisia eroa luonnontieteisiin.” (Mts. 14.) Muistitieto on aina subjektiivista, mutta eivät kirjallisetkaan lähteet ole täysin objektiivisia,

vaan nekin täytyy tutkijan tulkita (Portelli 2006, 59). Tämä koskee esimerkiksi sotilasnimien arkistolähteitä.

Historiankirjoitusta on monenlaista. Yksi esimerkki siitä ovat sukunimikyselyyn kirjoitetut vastaukset. Kun tutkija tulkitsee niitä ja tekee niistä päätelmiä, syntyy *onomastiikan tutkimusta*. 1980-luvulta alkaen on julkaistu mikrohistoriaa, tavallisen ihmisen, yksilön arkihistoriaa. Sukunimivastaukset ovat yksilöiden elämän arkipäivän kuvausta, sillä vastausten perusteella nimenottoon on enimmäkseen suhtauduttu kuten mihin tahansa tarpeelliseen toimenpiteeseen. Kun noita mikrohistorioita on yhdistetty pari tuhatta, on syntynyt kollektiivin historiaa, makrohistoriaa. Saman on todennut myös mikrohistorian tutkija Matti Peltonen (2006, 162, 163). Siksi nyt käsillä oleva sukunimiselvitys ei ole mikrohistoriaa, vaan suureksi osaksi rahvaan yhteistä historiaa. Sukunimien otto oli kansan kokemana erilainen prosessi kuin sivistyneistön kansallisuusaatteen värittämät nimenmuutot. ”Ajatus yhdestä ja yhtenäisestä historian liikkeestä on käynyt kestävämmäksi.” (Kalela 2000, 122.) Koko kansa ei jakanut kansallisromantiikkaa, suomalaisuusaatetta ja itsenäiseksi kansakunnaksi pyrkimistä vielä 1800-luvun loppupuolella. Yhtenäistä historian liikettä ei ollut. Paitsi että liberaalit ja ruotsinkieliset vastustivat ja vähintäänkin jarruttivat maan suomalaistumista, myös suomenkielinen köyhälistö eli eri elämää taistelllessaan jokapäiväisestä toimeentulostaan. Kansan köyhät kerrokset valveutuivat vasta 1880-luvulta alkaen, kun alettiin ajaa poliittisia oikeuksia ja työelämän ja sosiaalisten olojen parannusta (mm. Juva 1966, 501). Työväestö näytti aktiivisuutensa ja voimansa vasta 1900-luvun alkuvuosina esimerkiksi suurlakossa 1905, mutta silloin ei ollut kyse suomen kielestä tai suomalaisista sukunimistä.

Muistitietotutkimuksen tavoitteena onkin tuoda esille muistelijoiden omat näkökulmat menneisyydestä (Fingerroos ja Haanpää 2006, 28). Muistitieto nostaa esille sellaisia kokemuksia, jotka viralliset dokumentit ja niihin perustuva historiantutkimus ohittavat (Fingerroos ja Peltonen 2006, 18). Kalela on huomauttanut monesti, että ”keskeistä on ilmiön tai asian pitäminen muistamisen arvoisena tai selitystä kaipaavana”. Muistitietohistoria on kotona ja työpaikoilla kerrottua ja puhuttua, sukulaisilta ja lähiympäristöstä omaksuttuja näkemyksiä. Se välittyy perinteenä, jota ylläpitää yhteisö, esim. perhe, suku, kylä tai työpaikka. (Kalela 2000, 22, 38; 2006, 75.) Myös folkloristiikassa on kiinnitetty huomiota siihen, että muistitieto koostuu kertojien mielestä säilyttämisen arvoisista asioista (Ukkonen 2006, 188). Perheen sukunimi, jos mikä, on ollut tärkeä selittämisen ja muistelemisen kohde.

Tavallisen kansan sukunimien saamiseen liittyneistä kokemuksista ja tuntemuksista ei ole aiemmin ollut käytettävissä kirjallisia lähteitä. Sukunimikyselystä saatu kirjallinen muistitieto on uusia näkökulmia avaava tutkimuksen *lähde*. Tutkimuskohde sen sijaan ovat nimien valinta ja nimeämisperusteet. Sukunimet (jotka edelleen ovat käytössä), ovat historian tutkimuksen termein ihmisen toiminnan *jälkiä* (Kalela 2000, 49, 222). Jälkiä ovat myös sotilasnimet ja -torpat, paikannimet kuten asutusnimet, erilaiset instruktioit jne. Ne ovat mikrotason jälkiä, jotka paljastavat makrotason ilmiöitä (Fingerroos ja Haanpää 2006, 31). ”Kulttuurin mikro- ja makrotasot eivät ole vastakkaisia vaan toisiinsa limittyviä ilmiöitä.” (Peltonen, Ulla-Maija, 2006, 113.) Tutkijan on annettava niille merkityksiä, esimerkiksi selitettävä, miten on mahdollista, että supisuomenkielisessä ympäristössä esiintyy vieraskielisiä sukunimiä. Tutkijalla on oman aikansa tietoisuus, ja siksi hänen on välttämätöntä perustella historian ilmiöiden väliset yhteydet (Kalela 2000, 27). Tässä tapauksessa tutkijan on osoitettava, miten yksilöt toimivat maan suurten taloudellisten ja kulttuuristen muutosten aikana eli miten tavallinen kansa oli osa muutosta.

Sukunimien ottoon liittyvät muistot ovat kansallista kulttuuriperintöä siinä missä yleisesti tunnustettu julkinenkin historia. Kalela toteaa, että tutkijoilla ”on taipumus antaa suhteettoman suuri merkitys historian julkisille esityksille kansanomaiseen historiaan verrattuna.” (Kalela 2000, 40.) Näinhän on tapahtunut, kun on käsitelty uusien sukunimien ottoprosessia virallisten ja julkaistujen lähteiden pohjalta. Tavoitteena on tässä tutkimuksessa osoittaa, miten nimenottajat itse kokivat ja käsittivät nimijärjestelmän muutoksen. On hyvä muistaa, että kun sivistyneistö suomalaisti nimensä, se ei osallistunut nimijärjestelmän muutokseen, koska sivistyneistöllä oli jo ennestään kahden nimen järjestelmän mukaisesti pysyvä sukunimi etunimen lisäksi. Se, että sukunimi suomalaistettiin, ei muuttanut nimeä eri järjestelmän osaksi kuten sukunimettömän rahvaan nimensaanti tai vaihtuvien nimien vakiintuminen.

Kun nimensaajien kokemukset otetaan huomioon, tehdään heille oikeutta, mistä Kalela (2000, 55, 67, 68, 85) on sanonut muun muassa, että tutkijan eettinen velvoite on oikeuden tekeminen tutkimuskohteena oleville ihmisille. Mitä tarkoittaa *oikeudenmukaisuus muistitietotutkimuksessa*? Se on ainakin sitä, että annetaan kertojien äänen kuuluu ja arvostetaan muistitietoa sellaisenaan eikä pyritä etsimään siitä virheitä tai oikaisemaan sitä. Se on myös sitä, että tutkija pyrkii ymmärtämään kohteensa ihmisten toimintaa siinä kontekstissa, missä he ovat eläneet. ”Päätelmien lähtökohtanaan on oltava tutkimuksen kohteena olevien ihmisten itseymmärrys, heidän oma käsityksensä todellisuudesta ja heidän tapansa ilmaista se.” (Mts.166.) Sukunimiaineistossa on otettava vakavasti niiden kannanotot,

joille nimiä annettiin, esimerkiksi silloin, kun he kritisoivat pappien mielivaltaista nimien jakelua. Mutta on ymmärrettävä myös nimenantajien asema. Papit ja opettajat tekivät mielestään kansakunnan kannalta oikein jakaessaan rahvaalle suomenkielisiä sukunimiä. Oikeudenmukaisuuden vaatimus koskee myös sellaista tutkimusta, missä lähteenä ovat kirjalliset arkistot. Niin myös 1700-luvulla armeijassa sotilasnimien antajat palvelivat uskollisesti kuningastaan ja noudattivat kuninkaallista käskyä jakaa tietynlaisia ruotsinkielisiä lisänimiä myös suomalaisille sotamiehille. Autonomian aikana suomalaisten sukunimien kampanjoinnissa on jyrkästikin tuomittu suomenkieliset käsityöläiset, jotka Ruotsin vallan aikana ja edelleen 1800-luvulla olivat ottaneet ruotsinkielisiä sukunimiä. Mm. Sirkka Paikkala (2004, 180) on referoinut tällaisia kirjoituksia, joissa käsityöläisnimien ottajia on haukuttu jopa kansan pettureiksi ja kavaltajiksi (Suomi 1860, 106). Mitä muuta he olisivat osanneet tehdä? Tuona aikana länsisuomalainen rahvas tunsii lähiympäristöstään vain vieraskieliset, enimmäkseen ruotsinkieliset, sukunimet. Ilman muuta he noudattivat niiden mallia ottaessaan itselleen sukunimen, jonka he tarvitsivat ammatinharjoittajina. Toisaalta myös ankaraa arvostelua esittäneetkin olivat sidoksissa oman aikansa kulttuuriin. Olen jättänyt kaikki vuoden 1986 sukunimivastausten asenteita kuvastavat kannanotot ja kritiikit näkyviin.

Muistitietotutkimuksen myötä on *luovuttu totuuden etsimisen ja varman tiedon vaatimuksesta* (Kalela 2000, 208, 209, 241). Tutkija ei välttämättä pyri etsimään muistitiedosta faktoja tai konstruoimaan menneisyyden totuutta, vaan muistitieto avaa ymmärrykseen pyrkivän - - näkökulman (Fingerroos ja Haanpää 2006, 33, 34). Esimerkiksi tarkat ajoitukset ovat olleet aiemmin luotettavan tiedon ja totuuden kriteerejä (Kalela 2000, 137). Ajoituksella on sukunimiaineistossa vain suhteellinen merkitys.

”Kun pyritään maksimoimaan lähteiden välittämä informaatio, ei ole mielekäästä ajatella niiden ’kriittikkä’. Siksi tulisi itse asiassa käyttää ilmaisua *lähteiden lukeminen* (tai erittely).” (Kalela 2000, 91; 2006, 76.) ”Kun tutkija tekee lähteille oikeita kysymyksiä, tulee tiedosta perustellusti pätevää. Tällöin erilaisia lähteitä ei aseteta luotettavuuden mittapuuhun, vaan niitä pidetään eri tavoin informatiivisina. Lähteet ovat käyttökelpoisia todisteita, joita tutkijan siis pitää oppia lukemaan.” (Fingerroos ja Haanpää 2006, 35.) Kalelan sanoin ”ei ole mielekäästä ajatella lähteiden lukemista siten, että tärkeintä on niiden paikkansapitävyuden selittäminen”. ”Lähteet eivät enää ole luotettavia tai epäluotettavia, vaan - - mikä tahansa lähde on käyttökelpoinen *todisteena*”. (Kalela 2000, 92, 93.) Sukunimikyselyn vastausaineisto on todiste siitä, miten nimensaajat kokivat nimensaannin ja millaisia nimiä he saivat. Kun sadat vastaukset tukevat toisiaan, voi aineisto olla todiste myös siitä, miten nimet yleensä saatiin tai otettiin.

Historiantutkijat ovat jo ajat sitten luopuneet ”varman, objektiivisen tiedon tavoittelusta” (Kalela 2000, 241; 2006, 75). Kun puhutaan historian totuudesta, kysymys ei ole mistään abstraktista totuudesta vaan joidenkin ihmisten totuudesta (Kalela 2006, 84). Totuus on aina oman aikansa ihmisten totuus eli se, minkä he ovat kertoneet ja siksi totuus ja varma tieto riippuu aina kulttuurista eli kertojien kontekstista (Kalela 2000, 208, 209, 244, 245). Muistitiedossa totuus on vastaajien näkemys asioista. Vuonna 1986 sukunimikyselyn vastaajilta saatiin tietoa, miten nimensaajat kokivat nimijärjestelmän muutosprosessin. Nimensaajan kokemusta ei voi verifioida minkään muun lähteen avulla. Jos joku on vaikka vastannut, että uusi sukunimi valittiin, koska se oli ”pehmeä suomalainen nimi”, vastaus kertoo nimenottajan kokemuksen. Se on kokemuksena totta eikä sitä voi kyseenalaistaa. Tärkeää on selvittää, mikä oli merkittävää tutkimuskohteen ihmisille (mts. 197). Kun vain harvat vastaajat ovat kertoneet esimerkiksi suomalaisuuden ja kansallisuusaatteen vaikutuksesta nimenvaihdossa, se osoittaa, etteivät nimensaajat kokeneet noita aatteita silloin yleisesti merkityksellisiksi.

Muistitietotutkimuksessa varman tiedon sijasta on etsittävä tutkimuskysymysten kannalta hedelmällistä tietoa (Ulla-Maija Peltonen 2006, 105). *Hedelmällinen tieto* on Kalelan tarjoama termi. Muistitieto välittää hedelmällistä tietoa kertojan yhteisöstä ja kulttuurista, eli se avaa uusia näkökulmia ja herättää uudenlaisia kysymyksiä (Kalela 2006, 76). Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastausaineisto sisältää juuri tuota hedelmällistä tietoa.

Subjektiiivisuudesta huolimatta muistitiedonkin on oltava sisäisesti ristiriidatonta, jotta se voisi olla tutkimuksessa päätelmiä tukevana todisteena (Kalela 2000, 96, 145). Aineistoa voi lukea monella tavalla esimerkiksi punnittelemalla sen vakuuttavuutta. Esimerkiksi kilpakirjoituksia tutkiessaan Jyrki Pöysä on sanonut analysoivansa aineistoa vertailemalla vastauksia, kontekstualisoimalla niitä sekä käyttämällä muita erilaisia aineistoja tukemaan kirjoitettua kuvausta (Pöysä 2006, 233). Sukunimivastausaineistoa olen voinut verrata esimerkiksi julkisesta historiasta tunnettuun tietoon ja vastauksia keskenään.

Olipa aineistona muistitieto tai julkisen arkiston aineisto, tutkimuksen lähtökohdat voi tiivistää kolmeen asiaan: tutkimuskohteen valinta, näkökulman valinta ja näkökulman merkittävyys (Kalela 2000, 76). Sukunimitutkimukseni premissit ovat seuraavat: *Tutkimuskohteeksi* valikoituivat vähän tutkitut sukunimityypit ja niiden nimeämisperusteet, sillä nimistöntutkimuksessa ei riittänyt enää 1970-luvulta lähtien nimien sanasemantiikan selitys, vaan pidettiin tärkeänä selvittää nimeämisperusteita ja nimien rakenteita. Nimien selittämiseen ovat ihmiset aina tunteneet tarvetta, ja nimistöntutkimuksen – kuten historiantutkimuksenkin – tavoite on tehdä maailmaa ymmärrettäväksi (Kalela 2000, 64).

Muistitietoaineisto tarjoaa poikkeuksellisen hyvän mahdollisuuden ottaa *näkökulmaksi* kyselyyn vastaajien ja heidän edeltäjiensä omat kokemukset ja näkemykset. Tämä *näkökulma on merkittävä*, koska se on hedelmällinen ja on avannut kokonaan uusia näköaloja sukunimijärjestelmän muutokseen. Kaikki edellä sanottu sopii myös arkistolähteisiin perustuvaan sotilasnimitutkimukseeni. Tutkimustulokset korjaavat vanhoja vinoutuneita käsityksiä sekä sotilasnimistä että otetuista sukunimistä, mikä on hedelmällisyyden lisäksi tutkimuksen tärkeimpiä tehtäviä (mts. 54, 81, 82, 236).

1.4 Termeistä

Tässä yhteydessä tyydyn vain toteamaan *Nimistöntutkimuksen terminologian* (1974) antamat määritelmät tämän tutkimuksen tärkeimmistä termeistä *sukunimi* ja *sotilasnimi*. *Sukunimi* on ”perinnöllinen lisänimi” (mts. 51) ja *sotilasnimi* on ”(ruotu)sotilalle annettu lisänimi tai sellaisesta syntynyt sukunimi” (mts. 50). Olen katsonut parhaaksi ottaa ne tarkemmin puheeksi niiden omissa yhteyksissään luvuissa Sukunimen tehtävänä yksilöinti (s.80), Mikä on ”oikea sukunimi”? (s.94) ja Erifunktiosten sukunimien määrittelemisen vaikeus (s. 97) sekä luvun 6. Sotilasnimet sukunimien perusteena ja mallina alaluvussa 6.1.1 Sotilasnimien käyttöönotto (s. 331). Olen tarvinnut joitakin termejä jakaessani aineistoa ryhmiin, mutta ryhmien nimeäminen on pakottanut miettimään, käytäntö kirjallisuudessa esiintyviä hämmentävän monenlaisia termejä. Vai ovatko ne termejä lainkaan, ehkä pikemminkin vain erilaisten nimien luonnehdintoja?

Suomalaisten sukunimien yleisesittelyissä on esitetty erilaisia ryhmiin jakoja ja erilaisia ryhmien nimityksiä. Eeva Maria Närhi on eriaikaisten artikkelien ja esitelmien kokoomakirjasessa *Suomalaista sukunimikäytäntöä* (1996) todennut, että suomenkielinen nimiaines jakautuu kolmeen pääryhmään: kantasanat ja niiden veroiset nimet, johdokset ja yhdyssanat (mts. 45). Närhi on pystynyt laskemaan näiden ryhmien prosenttiosuudetkin. Yhdyssanatyypistä hän on esittänyt esimerkkeinä sellaisia nimiä kuin *Elovaara* ja *Lehmuskoski* (mts. 56). Näillähän ei ole yhdyssanojen kanssa muuta yhteistä kuin se, että ne sisältävät kaksi sanaelementtiä. Samaa voi sanoa ”yhdyssanatyypisistä” ruotsinkielisistä nimistä *Lindström* ja *Lindroos* (mts. 57). Närhi on esitellyt myös *la, lä* -loppuisen talonnimityypin (mts. 78) ja ”johdostyyppistä” niin, että jokainen eri johdin muodostaa oman ”tyyppinsä”. Johdostyyppit voivat olla varta vasten johdettuja tai kielessä vanhastaan esiintyneitä ”yhdistämättömiä sanoja”, kuten *Raunio* ja *Takomo*. (Mts. 82, 83.) Eri nimityypin muodostavat myös eri ”loppuaineksiin päättyvät nimet, esimerkkejä loppuaineksista ovat

sanat *maa, salo, vaara, ranta, lahti* jne.” (mts.88). Näiden lisäksi nimiin sisältyy ”kantasanoja”, esim. *Aho, Eeva, Halla, Joki, Määttä, Rusi* jne. (mts.110).

Suurelle yleisölle tarkoitettussa hakuteoksen *Sukunimet* (2000) luvussa Tilastotietoja suomalaisten sukunimistä 1998 ovat Jarmo ja Sirkka Paikkala käyttäneet taulukoissa ilmauksia ”kantasanatyypiset”, ”yhdyssanatyypiset” ja ”johtimelliset” sukunimet (mts. 36). Näitä nimityksiä on selitetty niin, että kantasanatyypiset sukunimet ”eivät ole leksikaalisesti kaksiosaisia eli yhdyssanaa muistuttavia nimiä tai [niihin ei sisälly] - - suomalaisten sukunimien tyypillisimpiä johtimia. Suurin osa tämän ryhmän sukunimistä sisältää kantasanoja tai leksikaalisesti eli sanastollisesti yksiosaisia nimiä (lähinnä talonnimiä) tai kantasanan omaisia lyhyitä nuoria sukunimimuodosteita.” Selitys jatkuu: ”Koska kantasamuotoisten nimien tunnistaminen ja erottaminen sukunimistöstämme - - on vaikeaa, on muodostettu myös ryhmä ’muut’, - - .” Vaikeasti ryhmiteltävien joukossa on esimerkkinä mm. *Koivikko*, joka on joko ”kantasana” tai *kko*-johtimellinen. (Mts. 37.)

Seuraavaa ryhmää on selitetty näin: ”Yhdyssanatyypiset sukunimet muistuttavat yhdyssanoja, mutta eivät kuitenkaan ole varsinaisia yhdyssanoja.” Niihin on laskettu monenlaisia nimiä, joihin sisältyy kaksi sanaelementtiä. *Ikäheimonen* on kuitenkin *nen*-loppuisten ryhmässä ja *Yli-Annala la*-loppuisissa, mutta *Latva-Koivisto* ja *Ahomoisio* ovat yhdyssanatyypissä. (Mts. 37.) Ryhmien perustelu jatkuu niin, että ”johtimellisiin nimiin on laskettu vain ne nimet, joissa johdin on liitetty (yleis- tai eris)nimeen siinä vaiheessa, kun on muodostettu talon-, lisä- tai sukunimi” mutta ”jos talonnimissä on käytetty johtimin varustettuja yleiskielen sanoja (esim. *Raiskio, Epäily*), ei vastaavia sukunimiä ole luokiteltu johtimellisiksi.” (Mts.38–39.) Tässä jaossa on pyritty tarkkuuteen, mutta pinnalta samannäköisiä nimiä on joutunut eri luokkiin, ja koska niitä ei ole voitu yksittäin tutkia, jää liikaa pelkkien oletusten varaan. Vaikeuksiin on johtanut se, että nimen rakenne ja syntyhistoria on yritetty yhdistää luokituksen kriteereinä.

Väitöskirjassaan *Se tavallinen Virtanen* (2004) Sirkka Paikkala on käyttänyt ”kansanomaisesti sanottuna yhdyssanatyypisistä” nimistä määrittelyä ”leksikaalisesti kaksiosainen nimi”, ja hän on huomauttanut, etteivät esim. *Hurmerinta* ja *Laaksovirta* koskaan esiinny appellatiivisina yhdyssanoina (mm. mts. 77, 416). Enää eivät esiinny *kantasanat* nimistön aineksina, vaan Paikkala puhuu ”lyhyistä kaksitavuisista suffiksittomista nimistä” (mts. 407). Paikkalan luokittelussa lyhyt nimi ei edusta *Laine*-tyyppiä, jos se perustuu talonnimeen. Näin yhdistyvät nimityypin kriteereinä toisaalta nimen rakenne ja toisaalta nimeämisperuste (mts. 408). Kun *Laine*-tyyppi on rajattu hyvin tarkkaan, on ollut pakko käyttää joistakin nimistä väljempää ilmausta ”*Laine*-tyypin asuinen nimi” (mts. 501).

Terminä esiintyy ilmaus ”talonnimi-sukunimi”, joka tarkoittaa ”sukunimeksi kiteytynyttä asuinpaikan (talon, torpan tms.) nimeä. Se kertoo siis, minkä tyyppisestä lisänimestä sukunimi on funktion muutoksen kautta syntynyt”(mts. 75). Termi *talonnimi-sukunimi* ei siis ota kantaa nimen rakenteeseen.

Oppikirjaksi, siis normatiiviseksi teokseksi, on kirjoitettu *Nimistöntutkimuksen perusteet* (Ainiala, Saarelma, Sjöblom 2008). Siinä käytetään ruotsinkielisistä aatelis- ja porvarisnimistä sanaa ”kaksiosainen”, esim. *Nordenswan, Elgman, Nyström* (mts. 219, 220). Teos jakaa suomalaisen sukunimistön 11 ryhmään, joista kolme ensimmäistä nimeämisperusteen mukaan, viisi historiallisen kehityksen mukaan, rakenteen mukaan mainitaan *Virtanen*-tyyppi ja *Laine*-tyyppi, mallien mukaan muodostetut uudisnimet selitetään siis nimen syntyvän perusteella, ja niihin voi kuulua kaikkia nimirakenteita. Tässä kohdassa teos lainaa Paikkalan ilmausta ”leksikaalisesti kaksiosainen” *Sinisalo*-tyyppi. (Mts. 222.)

Nimistöntutkimuksen perusteiden mukaan ”suomalaisia sukunimiä voidaan luokitella niiden rakenteen mukaan *kantasanatyypisiin, yhdyssanatyypisiin ja johtimellisiin sukunimiin*. Kantasanatyypiset sukunimet sisältävät erilaisia suomen kielen kantasanoja (*Koivu, Seppä*) tai ovat muutoin leksikaalisesti yksiosaisia (*Pentti, Rasi < Erasmus*). Ne voivat myös olla kantasanan omaisia nuoria sukunimuodosteita, joita on tietoisesti otettu sukunimiksi (*Aarto, Lairo*). Oppikirja jatkaa: ”Valtaosa yhdyssanatyypisistä suomalaisista sukunimistä on alun perin talonnimiä (*Ruohomäki, Saarikoski, Yli-Niemi*). Osa niistä on myös vanhoja itäsuomalaisia sukunimiä (*Ikäheimo*) tai varta vasten sukunimiksi luotuja eli niin sanottuja otettuja nimiä (*Lehmusvaara, Sinisalo*). - - Tämä on yleisin suomalaisten sukunimien rakennetyyppi.” (Mts. 246.)

Johtimelliset nimet on esitetty yleisimpien johtimien prosenttiosuuksien luettelmana (mts. 246–247). Kantasanatyypisistä nimistä on lueteltu seitsemän vuonna 2008 yleisintä: *Laine, Niemi, Salo, Kallio, Laakso, Lehto* ja *Nurmi* (mts. 247). Tässä on siis palattu ilmauksiin ”kantasanatyypinen” ja ”yhdyssanatyypinen”. Palaan termeihin *kantasana* ja *yhdyssana* käsitellessäni vuoden 1986 vastausaineiston lyhyitä, kaksitavuisia nimiä luvun 4.6 alaluvussa 4.6.1 (s. 249) ja kahden sanaelementin sisältäviä nimiä luvussa *4.1 Kaksijäseniset nimet* (s.137).

Omaa aineistoani en voi jakaa näihin käytössä olleisiin luokkiin jo senkään takia, että niiden jako noudattaa erilaisia periaatteita ja sanoja ”tyyppi” ja jonkin ”tyyppinen” on käytetty monella tasolla. Tältä pohjalta en saisi kuitenkaan oman aineistoni tuloksia vertailukelpoisiksi esimerkiksi aiemmin esitettyjen prosenttiosuuksien kanssa.

Olen tehnyt hyvin yksiselitteisen luokituksen. Pyrin jännöksettömyyteen niin, ettei tarvita sekalaista ryhmää ”muut”. Perustan jaon nimien pintarakenteeseen. Pidän lähtökohtana yksi- ja kaksiosaisuudessa Eero Kiviniemen esittämää paikannimien jakoa: *Pihlaja/saari* on saaren nimenä kaksiosainen yhdysnimi, mutta jos saarella oleva talo saa sen nimekseen, on talonnimi yksiosainen (Kiviniemi 1975, 18), ja edelleen, jos talon asukkaat ottavat sen nimen sukunimekseen, se ei ole yhdysnimi vaan yksiosainen. Siinä on kuitenkin kaksi sanaelementtiä, mikä on saatava esille, kun siitä käytetään jotain termiä. Jotta ei tarvitsisi turvautua selityksenomaisiin ilmauksiin ”jonkin tyyppinen” tai ”kaltainen” nimi, käytän yksiselitteisiä pelkästään itse nimen rakenteeseen perustuvia nimityksiä enkä vertaa muihin jossakin suhteessa samantapaisiin nimiin. En siis pyri ilmaisemaan luokkien nimillä luokiteltavien syntyä tai taustaa, vaikka eri nimityypit usein ovatkin kytköksissä taustaansa. En käytä termejä *Virtanen*-tyyppi ja *Laine*-tyyppi, koska en ole rajannut nimityyppejä samoin kriteerein kuin Paikkala väitöskirjassaan (2004) ja tulisi sekaannusta, jos tuloksia verrattaisiin.

Käytän seuraavia nimien pintarakenteen mukaisia nimityksiä, joille selitän tarkemmat perustelut kunkin nimityypin esittelyn aluksi:

Kaksijäseniset nimet: Ne perustuvat usein paikannimiin, enimmäkseen asutusnimiin, mutta niitä voivat olla mitkä tahansa kaksi sanaelementtiä sisältävät nimet. Näin ei tarvitse jakaa eri ryhmiin todellisen yhdyssanan sisältäviä kuten *Tienhaara* ja *Virvatuli* tai kaksiosaiseen talonnimeen perustuvia kuten *Keski-Ilkka* tai *Keski-Vakkuri*, jotka ovat aineistossani poikkeuksellisia. Sama termi sopii myös ruotsinkielisiin nimiin, kuten *Lindfors* ja *Friman*.

-IA-loppuiset nimet: Ne perustuvat yleensä talon- tai torpannimiin, mutta se ei ole tähän nimityyppiin kuulumisen edellytys.

-stO-loppuiset nimet: Ne perustuvat lähes kaikki asumuksennimeen, mutta se ei ole tähän rakennetyyppiin kuulumisen ehto. Enimmät nimet ovat kolmetavuisia, muutamat harvat nelitavuisia, esim. *Kanervisto*.

-nen-loppuiset nimet: Lasken tähän luokkaan kaikki *nen*-loppuiset nimet. En käytä ilmausta *Virtanen*-tyyppi, koska Paikkalan väitöskirjassa on joukko ehtoja tuohon tyyppiin kuulumiselle ja lisäksi luokka ”*Virtanen*-tyypin seurannaisnimet” (Paikkala 2000, 224), jota nimenottajat itse tuskin ovat voineet erottaa muista *nen*-loppuisista nimistä, näkökulmahan on tässä tutkimuksessa nimenottajan.

Muut kolmitavuiset nimet: Nämä nimet ovat kolmitavuisia ja suurin osa niistä päättyy johonkin johtimeen, joka voi olla nimeä muodostava tai jo nimeen sisältyvän appellatiivin johdin. Eniten tässä tyypissä on *iO*-loppuisia nimiä. Koska kolmetavuisuus on jakoperuste, tähän ovat mahtuneet sellaisetkin nimet kuin *Kallio* ja *Vainio* ja eräät muutkin sanahistorialtaan ei-johtimelliset nimet.

Lyhyet nimet, kaksitavuiset nimet: Tämä rakennetyyppi sisältää kaikki kaksitavuiset nimet, nekin nimet, joissa loppu-*e* tai -*s* on johdin. En käytä termiä *kantasana*, koska sekin voi olla jo johdos ja pitempi kuin kaksi tavua. Nimeämisperuste tai muu nimen synty tapa ei vaikuta siihen, kuuluuko nimi tähän rakennetyyppiin. En käytä ilmausta *Laine*-tyyppi.

Kaikissa nimityypeissä on vieraskielisten, enimmäin ruotsinkielisten, sukunimien pohjalta suomalaistettuja uusia nimiä. Sovellan sukunimiin samoja termejä kuin lainapaikannimistä on käytetty (Zilliacus 1980, 322–323). Uusi ja vanha nimi voivat olla 1) *toisistaan riippumattomia* nimiä (*Sundberg* > *Kaunola*), uusi nimi voi olla 2) *mukaelma* eli äänteellisesti mukailtu nimi, joka voi olla *kokomukaelma* (*Stenkulla* > *Tenkula*) tai *osamukaelma* (*Sallmén* > *Salmenkallio*) tai *mukaelma* + *käännös* (*Kuhlberg* > *Kulovuori*), 3) *käännös* (*Stenvik* > *Kivilahti*) tai vain yhden nimielementin *käännös* (*Strand* > *Saloranta*, *Wikberg* > *Vermasyuori*). Aineistossa on vain kaksi *takaisinlainaksi* selitettyä nimeä, joista toinen on *Ahde*, ent. *Backberg* tilannimestä *Vuorenalusta*, jonka on sanottu olevan ”aikoinaan tehty vapaa ruotsinnos, nyt taas vapaa suomennos” (1696). On myös ns. *epäsuoria lainoja*, joissa molemmankieliseen nimeen sisältyy sama nimi-idea; vastaajat ovat selittäneet, että nimissä on sama aihepiiri tai että ne ovat ”vapaita käännöksiä” (*Svan* > *Lintunen*).

Olen joutunut pohtimaan, miten käytän termiä *nimijärjestelmä* (käytetty myös termiä *nimisysteemi*). Sitä on nimittäin käytetty tutkimuksissa melko kirjavasti. *Nimistöntutkimuksen terminologian* (1974, 35) määritelmä kuuluu: ”jokin nimistö systemaattisena kokonaisuutena, esim. syntaktiselta, toiminnalliselta tms. kannalta”. Tietenkin on teoriassa huomattava, että *järjestelmä* on abstrakti käsite, jota konkreettiset nimityypit ja nimet edustavat. Ilman muuta termiä voi käyttää esimerkiksi erottamaan *yksinimijärjestelmää* ja *kahden nimen järjestelmää*, *lisänimijärjestelmää* ja *sukunimijärjestelmää*. Sotilasnimet edustavat kahden nimen järjestelmää, koska sotamiehellä oli aina ristimänimi ja lisänimi. Kun sotamiehen lisänimestä tuli pysyvä sukunimi, se pysyi edelleen kaksinimijärjestelmässä mutta muutos tapahtui lisänimijärjestelmästä sukunimijärjestelmään. Paikkala puhuu avoimista ja suljetuista järjestelmistä ja pitää vanhoja suku- ja lisänimijärjestelmiä ”jokseenkin avoimina” (2004, 50). Sotilasnimien kokonaisuutta voidaan pitää omana järjestelmänään, koska siihen

liittyy paljon siviilininimistöä poikkeaviakin piirteitä ja nimiä annettiin vain sotaväen palvelukseen astuneille miehille, mutta se oli aina avoin kaksininimijärjestelmä. Oli kyse lisänimijärjestelmästä, jossa toteutuivat joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta yleensä samat nimervalinnan periaatteet kuin muissakin aikakauden lisänimissä. Kun 1850-luvulla annettiin joissakin ruotujakokomppanioissa suomenkielisiä sotilasnimiä, ne eivät muodostaneet ”uutta nimijärjestelmää” (Paikkala mts. 609), vaan ne kuuluivat samaan sotilasnimijärjestelmään kuin ruotsinkielisetkin sotilasnimet. Eri kieli ei voi olla peruste sille, että nimien katsotaan kuuluvan eri järjestelmään. Samaan aikaan samoissa tai eri pataljoonissa ja komppanioissa oli sekä suomen- että ruotsinkielisiä lisänimiä.

Paikkala on esittänyt 10-kohtaisen perustelujen luettelon sille, että *Virtanen*-tyypin nimiä voi pitää ”*omana järjestelmänään*” (mts. 609, 610). Tosin Paikkalakin toteaa (mts. 50), että ”*Virtanen*-tyypin synty liittyy saumattomasti aiemman kaksininimijärjestelmän kehittymiseen nykyaikaiseksi sukunimijärjestelmäksi”. Länsi-Suomessa toteutunut suuri nimijärjestelmän muutos merkitsi yksinkertaisesti sitä, että siirryttiin vaihtuvien lisänimien *lisänimijärjestelmästä* pysyvien sukunimien *sukunimijärjestelmään*. Eri järjestelmiin mahtuu eri variaatioita ja useitakin nimityyppejä. En nimitä niitä eri järjestelmiksi enkä edes alajärjestelmiksi.

1.5 Aiempi tutkimus

Suomalaisen henkilönnimitutkimuksen aloitti A. V. Forsman 1891 teoksella *Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalla I. Pakanuuden aikainen nimistö*. Nyt käsillä olevan tutkimuksen kannalta kiintoisia ovat luvut, joissa Forsman käsittelee suomalaisen henkilönnimistön johtimia. Teos keskittyy esihistorialliselta ajalta periytyneisiin yksilönnimiin ja koskee sukunimiä vain välillisesti, joskin se sisältää luvun myös sukunimistä.

Huomattavin suomalaisten sukunimien tutkija on Viljo Nissilä, jonka poikkeuksellisen laaja tuotanto sisältää paikannimien monipuolisten selvitysten lisäksi sukunimistöämme valaisevia julkaisuja. Ne ovat sukunimitutkimuksemme perusteoksia, sillä ne käsittelevät nimiaineuksien alkuperää kuten germaanisista ja skandinaavisista lainoista sekä itäiseen sukunimistöömme sisältyviä ortodoksisia ristimänimiä. Mainittavimpia tältä alalta ovat julkaisut Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö (teoksessa *Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 1*, 1976, s. 43–172) ja Germaanisesta nimiaineiston etymologista ryhmittelyä Suomen nimistössä (teoksessa *Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran*

toimitteita 4, 1980, s. 131–194). Huomattavimpiin Nissilän teoksiin kuuluu myös *Suomen Karjalan nimistö* (Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiön julkaisu 1975). Runsassisältöinen teos käsittää luontonimiä, asutusnimiä ja sukunimiä. Koska sukunimet ovat erottamattomassa yhteydessä yksilönimiin ja asutusnimiin, on tämäkin yleisteos suurelta osalta sukunimitutkimusta, mutta se painottuu itäsuomalaisiin perittyihin sukunimiin. – Varsinaista nimityyppien tutkimusta ja länsisuomalaisiin nuoriin sukunimiin keskittyvää selvitystä ei ole julkaistu ennen 1970-lukua. Niistä näkökulmista oli Matti Kuusi aloitteentekijä.

Matti Kuusi 1972: Savolaissuvuista. *Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52*.

Perusteellista sukunimien tyyppitutkimusta ei Suomessa ole ilmestynyt ennen 2000-lukua, mutta jo vuonna 1972 Matti Kuusi julkaisi artikkelin ”Savolaissuvuista” *Kalevalaseuran vuosikirjassa 52*, jonka teemanimi oli *Nimikirja*. Kuusen päähuomio on savolaisissa sukunimissä, mutta uutta artikkelissa on se, että länsisuomalaiset *nen*-loppuiset sukunimet ovat päässeet selvästi esille. Kuusi on laskenut savolaisuusindeksejä *nen*-loppuisille nimille ja on niiden perusteella jakanut sukunimet kolmeen ryhmään, epäsavolaisiin, savolaisiin ja varsinaisiin savolaisnimiin (s.105, 110). Luettelossa on 31 epäsavolaista nimeä, esimerkiksi *Suominen, Tuominen, Viitanen, Virtanen* ja *Aaltonen* (s. 106). Varsinaisia savolaisnimiä on kaksi kertaa niin paljon kuin epäsavolaisia, mm. *Heiskanen, Kokkonen, Kärkkäinen* ja *Vepsäläinen* (s.108, 109). Kuusi on käyttänyt lähteenään 1970-luvun alun puhelinluetteloita, jotka ovat riittäneet hyvin ilmaisemaan nimien levikkejä. Epäsavolaiset nimet ovat vahvimmin edustettuina Turun, Porin ja Tampereen luetteloissa, varsinaiset savolaisnimet Savon kaupungeissa, mikä Kuusen sanoin osoittaa, ”että itä on itä ja länsi on länsi vielä 1970-luvullakin” (s. 111).

Eeva Maria Närhi 1972: Ei susikaan sukunimestään suutu. *Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52*.

Samassa *Kalevalaseuran vuosikirjassa 52* Eeva Maria Närhin artikkeli ”Ei susikaan sukunimestään suutu” (s. 41–63) luo yleiskuvaa suomalaisten sukunimistä. Närhi on kiinnittänyt paljon huomiota sukunimien suomalaistamiseen ja esittänyt laskelmia eri nimityypeistä. Aineistona ovat kuten tähän asti kaikissa uusien nimien ottoa käsittelevissä selvityksissä viralliset nimenmuutosilmoitukset. Eri nimien määriä laskiessaan hän on todennut, että ”paikallisuutta ilmentävä *-la, -lä*” on yleisimmin käytetty johdin, seuraavaksi yleisin on *-nen*. Uudisnimien johtimista olivat suosituimpia *-mo, -mö* ja *-io, -iö*. Muut

johdosryhmät ovat pienempiä. ”Yhdyssanojen osuus sukunimissä on suuri: 33 %”, on Närhi todennut. (Mts. 61.)

Lisäksi on Kotimaisten kielten tutkimuskeskus julkaissut vuonna 1996 Kielenkäytön oppaita -sarjan ensimmäisenä osana Eeva Maria Närhin artikkeleita ja esitelmiä vuosilta 1972–1991. Ne kaikki ovat ilmestyneet jossakin muussa julkaisussa jo aiemminkin. Kiinnostavimpia tässä *Suomalaista sukunimikäytäntöä* -nimisessä kokoomateoksessa ovat kirjoitukset, jotka käsittelevät vuosien 1906 ja 1935 suomalaistamisaaltojen tuloksia. Varsinkin 1930-luvulta on havaintoja myös nimenmuuttajien yhteiskuntaluokista. Vaikka käsittely on kuvailevaa, aineisto on ollut kattava ja esimerkkejä runsaasti, joten organisoiduista suurnimenmuutoista saa havainnollisen kuvan.

Pirjo Mikkonen ja Sirkka Paikkala 1982: *Suomalainen nimikirja* ja *Sukunimet*-nimisenä korjattu laajennettu laitos 1988 sekä edelleen uusittu laitos 2000.

Viimeinen laitos sisältää Sirkka ja Jarmo Paikkalan laatiman artikkelin Tilastotietoja suomalaisten sukunimistä 1998, jossa on erilaisia tilastoja nimityypeittäin (s. 31–45). Pääosa teosta on aakkostettuja nimiartikkeleita, joissa on selvitetty suomalaisten sukunimien ikää, perusteita ja levikkiä. Käsiteltäväksi on otettu nimet, joilla oli teoksen kirjoittamisen aikaan vähintään 100 nimenkantajaa, mutta uutta laitosta kirjoitettaessa ei ole poistettu entisiä artikkeleita, vaikka nimenkantajien määrä olisi pienentynyt. Mukaan on siis tullut huomattava määrä länsisuomalaisia 1800-luvun lopulta lähtien otettuja suomenkielisiä nimiä, kaikkia nimityyppisiä: 2-jäsenisiä, *sto*- ja *la*-loppuisia, *nen*-nimiä, muita johtimellisia sekä lyhyitä nimiä. Jos samanasuisia nimiä esiintyy asutusniminä tai vanhoissa asiakirjoissa, niitä on poimittu taustaksi. Vuoden 2000 versiossa Paikkaloiden yhteisen artikkelin nimityypitys ja termit ovat heidän parhaaksi katsomiaan.

Marianne Blomqvist 1988: *Från tillnamn till släktnamn i österbottnisk allmogemiljö*. Arkiv för Svenska Österbotten 18. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska Samfundet 44.

Blomqvist on selvittänyt, miten ja milloin lisänimistä tuli periytyviä sukunimiä Pohjanmaalla Raippaluodossa. Tavoitteena on ollut analysoida sekä synkronisesti että diakronisesti virallisten sukunimien käyttöönottoa ja muodostumista maalaispitäjässä 1780–1930. Teosta lukiessa on hyvä muistaa, että Blomqvist on käyttänyt termiä *tillnamn* laajassa merkityksessä, johon sisältyvät patronyymit, varsinaiset, alun perin lisänimeksi annetut nimet sekä talon- ja tilannimen funktiosta asukkaan lisänimeksi siirtyneet nimet (s. 24). Tärkeimmät lähteet ovat olleet kirkonkirjat, maarekisteri, henkikirjat sekä ruotujakoisen armeijan ruodutusluettelot.

Blomqvist on jakanut tutkimuskohteena olleen ajan viiteen periodiin, joista kiintoisimpia ovat sotilasnimien kannalta periodit 1780–1810 ja 1811–1840 ja tilanimiin perustuvien sukunimien kannalta periodit 1841–1870, 1871–1900 ja 1901–1930. Sotilasnimien osuus sukunimien muodostuksessa on Raippaluodossa jäänyt vähäiseksi, koska 1810 ruotujakoisten joukkojen hajottamisen takia sotamiehet menettivät torppansa ja muuttivat pois pitäjästä. Myöhemmin uusia ruotusotamiehiä ei pitäjässä asetettu, mutta kun pitäjäläiset alkoivat ottaa tilanimiä lisänimiksi tai muita lisänimiä, vaikuttivat kaksijäseniset sotilasnimet malleina. (Mts. 130.)

Talonnimet merkittiin kirkonkirjoihin talonpojille lisänimiksi systemaattisesti 1820–1840-luvuilla. Patronyymit on merkitty huolimatta muista lisänimistä ristimänimen ja varsinaisen lisänimen väliin tavallisesti vielä 1900-luvun alussa. Pysyväksi sukunimeksi *son*-nimet ovat ilmaantuneet vasta 1900-luvun puolella ja silloinkin harvinaisina. (Mts. 212.)

Blomqvistin mukaan *son*-loppuiset sukunimet ovat suomenruotsalaisilla alueilla harvinaisempia kuin Ruotsissa (s. 18).

Varsinaiset lisänimet (muut kuin patronyymit ja talonnimet) vakiintuivat 1900-luvun alussa, ja isossajaossa syntyneille tiloille annettiin tavallisesti nimeksi omistajan lisänimi (s. 215). Muutenkin talonpojat kantoivat lisänimenään omistamansa talon nimeä ja jos he muuttivat toiseen taloon, myös lisänimi muuttui (s. 216). Kun taloja jaettiin sisaruksille ja kukin osa nimettiin, ottivat perilliset uuden tilansa nimen, joten sisaruksille tuli eri lisänimi. Tilannimi vaikutti siis enemmän kuin perhe tai suku (s. 221).

Blomqvist on laskenut, että noin 53 % lisänimistä oli alun perin lisänimiksi saatuja, 47 % asutusnimiä, jotka olivat saaneet lisänimen funktion. Vasta 1800-luvun lopulla tulivat varsinaiset lisänimet vähitellen myös talonpoikien käyttöön. Sitä ennen niitä olivat käyttäneet periytyvinäkin papit, käsityöläiset, upseerit ja sotilaat. Talonpojat ja torpparit tunnettiin 1800-luvun aikana asumansa talon nimellä. Pitäjään muuttaneet tulokkaat säilyttivät entisen talonnimeen perustuneen lisänimensä, ja siten asteittain kehittyi niistä pysyviä sukunimiä. Kuitenkin vielä 1910-luvulla talonnimillä oli lisänimen, ei sukunimen funktio. Vasta sukunimilaki teki niistä pysyviä sukunimiä. Samoin 1910-luvulla käyttöön tulleiden lohkotilojen nimet asukkaiden lisäniminä muuttuivat sukunimiksi vasta 1921. (S. 239.) Huomattavaa Blomqvistin tutkimuksessa on se, kuinka suuri osa sukunimilain vakiinnuttamista lisänimistä perustui tilannimeen sekä se, että sukunimeksi vakiintuminen tapahtui verrattain myöhään.

Juhani Pöyhönen 1998: *Suomalainen sukunimikartasto*. SKS:n Toimituksia 693.

Pöyhönen sanoo laatineensa kartat, ”jotta ne antaisivat uuden näkökulman sukunimien tutkimiselle, auttaisivat muitakin tutkijoita ja vahvistaisivat suomalaista identiteettiä” (s. 12). Teos sisältää 500 karttaa, jotka perustuvat maatalousväestön 1960-luvun radiolupiin. Sukunimiä niissä on ollut 26 266, mutta kartoissa on kuvattu 2 459 nimen levikki. Kartaston takakannessa on nippu erilaisia peitekarttoja, joita voi asettaa sukunimien levikkikarttojen päälle ja siten paikantaa levikkejä, jotka muuten jäisivät hahmottomatta, koska kartoissa ei ole mitään rajoja, vesistöjä tai taajamia kiintopisteiksi. Näin kartoista voi olla apua ainakin yksittäisten sukunimien levikin selvittelyssä, jos ottaa huomioon lähteen erikoisluonteen.

Ritva Valtavuo-Pfeifer 2000: Svenska efternamnstyper i Finland. *Studia anthroponymica Scandinavica* 18.

Artikkelissaan Valtavuo-Pfeifer on käsitellyt suomenruotsalaisten alueiden sukunimityyppejä jakaen nimet tyypeiksi kaksijäsenisten nimien jälkielementin mukaan. Ensiksi hän kuitenkin on käsitellyt *son*-loppuisia nimiä, jotka ovat Suomessa selvästi harvinaisempia kuin Ruotsissa tai vastaavat patronymilähtöiset nimet Norjassa ja Tanskassa. Hän on verrannut vuoden 1995 tilastojen mukaan 50 yleisimmän suomenruotsalaisen ja ruotsinruotsalaisen sukunimen jälkimmäisiä elementtejä. Osoittautuu, että vaikka samoja sanoja on käytetty, yleisyydessä on eroja, mikä on sekä yhteiskunnan että muodin vaikutusta. Nimen alkuosaksi on yleensä valittu alkuosa paikannimestä, mutta jälkimmäisten elementtien valintaan on vaikuttanut muoti. Yleisimpiä Suomessa ovat sanat *-ström*, *-berg*, *-man*, *-lund*, *-holm* ja *-qvist* ~ *-quist*. Nämä nimenosat ja muutamat harvinaisemmat on käsitetty nimeä muodostaviksi elementeiksi. Nimityyppi tuli yleiseksi ilman todellista yhteyttä mihinkään talon- tai kylännimeen. Lyhyesti Valtavuo-Pfeifer on tarkastellut myös yksijäsenisiä sukunimiä, joita 50 yleisimmän nimen joukossa on suomenruotsalaisilla vain *Holm* ja *Berg*. Samat nimet ovat yleisiä myös Ruotsissa. Vaikutusta on tullut myös sotilasnimistä sekä kaksijäsenisten että lyhyiden nimien valintaan. Valtavuo-Pfeifer on selittänyt nimien valintaa myös paikallisilla ominaispiirteillä, jotka ovat osoitus nimervalitsijan ja ympäröivän yhteiskunnan suhteesta.

Sirkka Paikkala 2004: *Se tavallinen Virtanen. Suomalaisen sukunimikäytännön modernisoituminen 1850-luvulta vuoteen 1921*. SKS:n toimituksia 959.

Ensimmäinen laaja joitakin sukunimityyppejä, erityisesti *nen*-loppuisia nimiä koskeva tutkimus oli Sirkka Paikkalan *Se tavallinen Virtanen* vuonna 2004, mutta se ei koske kaikkia länsisuomalaisia nimityyppejä. Uutta siinä on se, että ensi kerran kiinnitetään huomiota 1800-

luvun lopun sukunimettömienkin saamaan nimistöön. Paikkala on selvittänyt lehdistössä käydyn keskustelun kautta, miten suomalainen sivistyneistö levitti suomalaisuusaatetta ja korosti suomenkielisten sukunimien merkitystä kansallisessa taistelussa. Paikkala on siteerannut lehdistöä runsaasti ja poiminut myös esimerkkejä julkaistuista sukunimiehdotuksista. Näin on syntynyt kuva siitä, miten valveutunut suomalaismielinen sivistyneistö koki kansallisen ja kielellisen muutoksen. Länsi-Suomessa otettujen *nenn*-loppuisten nimien alkuperä on selvitetty yksityiskohtaisesti. Laajaan koko suomalaisen sukunimisysteemin käsittelyyn sisältyy paljon muun ohella myös tietoa ns. *Laine*-tyyppinimistä sekä sotilasnimistä.

Outi Patronen 2009: *Rajakarjalainen sukunimistö ja sen muuttuminen*. Lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

Tutkimuksen kohteena on ollut Raja-Karjalassa kehittynyt sukunimisysteemi ja sen muuttuminen 1918–1959. Patronen on osoittanut, että rajakarjalainen sukunimisysteemi on poikennut selvästi itäsuomalaisen luterilaisen väestön nimijärjestelmästä. Raja-Karjalassa sukunimien muuttaminen on tarkoittanut ortodoksiväestön venäjän- ja karjalankielisten nimien suomalaistamista, mutta suomenkielisiäkin nimiä on muutettu. Kiintoisaa tutkimuksessa on suomalaisuusaatteen vaikutus sekä Karjalan Sivistysseuran ja Suomalaisuuden Liiton julkaisemien nimioppaiden osuus uusien nimien valinnassa. Nimien suomalaistaminen käynnistyi Raja-Karjalassa myöhemmin kuin muualla Suomessa, mutta se on jatkunut sotien jälkeen väestön asetuttua Nyky-Suomen alueelle, mikä kuvaa kansan nimiin kohdistuneita asenteita. Raja-Karjalassa samoin kuin muuallakin Suomessa on pappien ja opettajien osuus nimien suomalaistamisessa ollut merkittävä. Patronen on käyttänyt virallisia lähteitä; tärkeä osa hänen käyttämistään lähteistä ovat olleet sanomalehtien nimenmuutosilmoitukset.

Minna Nakari 2011: *Variation i kvinnors namnfraser i officiella dokument i Helsingfors 1780–1930. Socioonomastiska synvinklar på makt och identitet*. Nordica Helsingensia 25. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

Nakari on keskittynyt siihen, miten naisia on merkitty virallisiin lähteisiin kuten kirkonkirjoihin Helsingissä ennen vuoden 1920 sukunimilakia ja vuoden 1929 avioliittolakia. Tarkastelun kohteena ovat olleet erilaiset merkintäkäytännöt, ”nimifraasit”, jotka sisälsivät eri osia, tittelin, etunimen, patronyymin, lisänimen tai sukunimen, tyttönimen, puolison lisä- tai sukunimen. Lausekkeessa on voinut olla joko enemmän tai vähemmän näitä osia. Nakari on

käyttänyt termiä *tillnamn* samalla tavoin laajasti kuin Blomqvist (s. 26). Nakari on monipuolistanut aineistoa mm. yksityisillä päiväkirjoilla.

Aineiston mukaan sukunimien käyttö on vakiintunut 1800-luvun loppua kohti, mutta alemmissa sosiaaliluokissa samaan aikaan vielä on sukunimi korvattu patronyymilla. 1900-luvun alussa on edelleen rekisteröity sekä patronyymi että lisänimi samaan nimilausekkeeseen. Tutkimuksen kiinnostavimpia tuloksia ovat tiedot, kuinka naisia tarkoittavat nimilausekkeet riippuivat yhteiskunnallisesta asemasta. 1800-luvun loppupuolella arvonimet olivat tärkeitä sosiaalisen aseman osoittimia. Nimilausekkeissa asema näkyi vielä esimerkiksi 1860-luvulla niin, että ylempään säätyyn kuuluneet naiset määriteltiin tarkkaan puolison arvoaseman ja sukunimen sekä oman tyttönimen avulla, mutta alempisäätyiset puolta lyhyemmin ja pelkällä etunimellä.

Yksityisistä päiväkirjamerkinnöistä ilmenee, että naimisissa olleesta naisesta puolison lisänimeä on käytetty yksityisissä tilanteissa paljon aiemmin kuin virallisissa asiakirjoissa. 1900-luvun alussa katsottiin, että vaimon ja miehen yhteinen sukunimi ilmaisi tasa-arvoa. Kun nainen sai avioliitossa miehensä sukunimen, sai hän samalla tämän sosiaalisen aseman. 1900-luvun alussa näkyy olleen hyvin tärkeää ilmaista naisen siviilisääty. Naisten itsenäistyminen näkyy myös ammattinimikkeinä, joita on merkitty naimattomille ammatissa toimineille naisille. Naisen aseman parantuminen ilmenee myös siten, että nainen on merkitty virallisiin asiakirjoihin omana yksilönään ammatin, siviilisäädyn tai aseman mukaan. Enää ei naista määritelty vain nimikkeillä *NN:n tytär, vaimo, leski, piika*.

Sotilasnimitutkimusta

Gustaf Lund 1953: Soldatnamn vid Jämtlands fältjägarregemente. *Jämten* 1953. Heimbygdas tidskrift II. Uppsala.

Lund oli ensimmäinen sotilasnimistä kirjoittanut, joka ryhmitteli nimiä rakenteen mukaan: *kortnamn* (lyhyet nimet), *sammansatta namn* (yhdyksnimet, kaksijäseniset nimet) ja *sonpatronyymit*.

Arne Ekman 1954: Om soldatnamn. *Genos* 25. Suomen Sukututkimusseuran aikakauskirja. Ruotsissa sotilasnimet ovat kiinnostaneet tutkijoita runsaasti, Suomessa paljon vähemmän ja harvatkin tutkimukset ovat suomenruotsalaisten tekemiä. Tutkijoiden välillä näkemykset sotilasnimien alkuperästä ja nimenantoperinteestä eroavat paljon. Suomalainen Arne Ekman on todennut, että sotilasnimet elävät edelleen sotilaiden jälkeläisten sukuniminä. Hän on

myöntänyt, ettei osannut selvittää, miksi sotilasnimet annettiin, mutta hän olettaa, että piti olla instruktioita, koska Ruotsin ja Suomen kaikissa rykmenteissä kuten muissakin joukko-osastoissa oli annettu enimmäkseen samoja nimiä. Syy nimien antamiseen on ollut käytännöllinen ”kymmenien Matts Johanssonien erottamiseksi”. Hän on uskonut, että nimien samankaltaisuus johtui määräyksistä, jotka johtivat mieluiten yksitavuisiin nimiin ja luonnehtivat kuninkaan sotureiden hyveitä. Tosin Ekman on esitellyt myös luonnosta saatuja aiheita ja paikannimien kuten ruotutalojen nimien pohjalta sellaisinaan otettuja tai niistä muodostettuja uusia nimiä. Kaksijäsenisille porvarisnimityyppisille nimille Ekman on esittänyt selityksen: kun tarvittiin paljon nimiä, uusia oli helppo tehdä yhdistämällä kaksi yksitavuisia nimeä, esim, *Palm + rot, Frisk + berg*. Tämä nimityyppi siirtyi maalaisyhteisössä tilattomien käyttöön ja on jäänyt nykyaikaan asti sukunimiksi.

Sten Kreüger 1957: *Om soldatnamn*.

Sten Kreügerin tutkimus poikkeaa yleisimmistä sotilasnimien kuvauksista siten, että hän on esittänyt tärkeitä havaintoja siitä, miten nimiä on annettu ja muodostettu. Hän on osoittanut, että sotamiehillä oli jo 1540-luvulla lisänimiä ja että eri rykmenteissä ne vakiintuivat käyttöön eri aikaan ruotujakolaitoksen perustamisen jälkeen.

Hän on osoittanut laajan ruotsinmaalaisen aineiston perusteella, että sotilasnimien siirtyminen ruodussa mieheltä toiselle on ollut poikkeuksellista. Tapa oli säännöllinen Taalainmaalla ja melko yleinen Västerbottenin ja Värmlandin rykmenteissä. Niistä kirjoitettujen kuvausten perusteella nimeämistapaa on yleistetty liikaa. Sen sijaan jokin entisen nimen osa on sisällytetty uuteen yleisesti. Kreüger on kaikista aineistonsa joukko-osastoista erikseen osoittanut, mitkä sotilasnimet perustuivat ruodun paikannimistöön. Nimiä ei kannata luokitella pääasiassa nimiin sisältyvien sanojen merkityksien mukaan, koska paikannimistä voi muuttaa paljonkin käsitystä nimeämisperiaatteista. Sotilasnimi *Skön* ei ole ’vacker’, vaan sen tausta on ruodunnimi *Skönberga* ja *Liten* perustui ruodunnimeen *Lillegård*. Hän mainitsee, että paikoin jopa 50 % nimistä perustui jotenkin ruodun paikannimistöön. Joskus nimillä oli yhteistä vain aihepiiri: sotilas *Lagman* – ruotu *Tingsryd*, sotilas *Dunder* – ruotu *Blixtorp*. Kaikista joukko-osastoista on neljästä ajankohdasta tiedot erityyppisistä nimistä. Kreüger on nimittänyt tyypillisiksi sotilasnimiksi lyhyitä, usein yksitavuisia nimiä, jotka poikkeavat tavallisesta sukunimistöä. Siviiliväestön sukunimien näköiset nimet kuten *Lundberg* ja *Berglund* olivat tavallisia ja lisääntyivät ajan myötä.

Kreüger on tutustunut myös suomalaisista sotilasnimistä kirjoitettuun artikkeliin ja todennut, että Ruotsissa ja Suomessa nimistö oli samanlaista. Hän on tehnyt myös

pistokokeita, joiden perusteella saattaa sanoa, että poika seurasi isäänsä vain harvoin ammatissa. Tällä hän korjaa sitäkin väärinkäsitystä, että sotilasnimi siirtyi pojalle ammatin mukana.

Olav Panelius 1984: Östnyländska soldatnamn. *Festkrift till Åke Granlund*. Studier i nordisk filologi 65. Svenska litteratursällskapet i Finland.

Artikkelinsa aluksi Panelius korostaa, etteivät kaikkein tavallisimmin sotilasnimiksi mielletyt nimet kuten *Hurtig*, *Stolt* ja *Svärd* olleet enemmistönä sotamiesten lisänimissä. Suurelta osin sotilasnimet noudattivat samoja kehityslinjoja kuin porvariväestön lisänimet. Alkuaankin 1600-luvun jälkipuoliskolla ensimmäiset lisänimet oli muodostettu kansanomaisten liikanimien mallin mukaan. Sotamiehille oli merkitty lisänimiä jo ennemminkin, mutta valtakunnassa yhdenmukainen ruotujakolaitos yhdenmukaisti myös sotilasnimikäytännön. Uudellamaalla Porvoon porvaristo käytti samanlaisia nimiä, kuin sotilaille annettiin. 1700-luvun mittaan kaksijäsenisiä porvaristyyppisiä nimiä oli jo yli puolet sotilasnimistä, ja suuri osa niistä perustui paikannimiin. Siten sotilaiden lisäniminä esiintyi myös suomalaisia talonnimiä, ja luontoon viittaavat nimet tai nimenosat (*Elg-*, *-ström*) palautuivat luontopaikkojen nimiin (esim. *Hirvikoski*, *Kirveskoski*). Kun yksitavuiset, usein mielikuvitukseen perustuneet nimet yleistyivät 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa yhtä aikaa kaikissa rykmenteissä, on Panelius arvellut, että ilmiön syy oli ylhäältä päin annetuissa ohjeissa, mutta tietty valinnanvapaus on jäänyt komppanioille. Siitä ei kuitenkaan ole mitään näyttöä. Hän on kiinnittänyt huomiota myös sotilasnimien periytymiseen. Ruodussa mieheltä seuraajalle periytyminen oli poikkeus. Sotilasammatti saattoi joskus periytyä isältä pojalle, mutta nimi ei periytynyt silloinkaan kuin poikkeustapauksissa. Säätyläisten ja käsityöläisten lisäksi ruotusotamiehet olivat Uudenmaan maaseudulla ainoat, joilla oli lisänimi. 1700-luvun jälkipuolella niitä alettiin pitää oikeina sukuniminä, jotka periytyivät pojille ja tyttärille, joten ne ovat suuressa määrin vaikuttaneet esikuvina rahvaan sukunimiin.

Börje Furtenbach 1987: De svenska soldatnamn och deras betydelse för släktnamnsbildningen. *Studia Antroponymica Scandinavica* 5.

Ruotsin ja Suomen sotilasnimistä on kirjoitettu hyvin paljon pienehköjä selvityksiä, joissa nimistöä on käsitelty vain kuvailemalla, millaisia lisänimiä sotamiehillä oli. Enimmissä sotilasnimien kuvauksissa ei ole tavoiteltu yleiskuvaa koko systeemistä. Furtenbach on tehnyt tervetulleen poikkeuksen. Hän ei ole tyytynyt vain ryhmittelemään erilaisia sotilasnimiä sanaston mukaan ja esittelemään erikoisuuksia ja kuriositeetteja, kuten sitkeästi

suomalaisessakin nimistökirjallisuudessa toistettua erikoisuutta, että sotilasnimi meni ruodossa perintönä mieheltä miehelle, mutta ei sotamiehen lapsille. Furtenbach on pohtinut, miksi sotilasnimiä annettiin, milloin niiden käyttö alkoi, mihin ne perustuivat, miksi ne olivat sellaisia kuin olivat ja kaikkein tärkeintä ja kiinnostavinta, miten sotilasnimet ovat vaikuttaneet ruotsalaisten sukunimiin. Furtenbach on määritellyt sotilasnimen ottamatta määritelmään mukaan nimien sisältöä tai muotoa, joihin perinteinen määritelmä on ruotsalaisissa tutkimuksissa pohjautunut. Sotilasnimet olivat lisänimiä, jotka annettiin sotamiehelle, kun hänet merkittiin sotilaaksi eli nimet kirjattiin rulliin. Nimet olivat tarpeen miesten identifioinnin vuoksi, koska ruotujakolaitoksen perustamisen aikoina 1600-luvulla rahvaan miehillä oli Ruotsissa säännöllisesti etunimen lisäksi vain *son*-patronyymi ja isien etunimivalikoima oli erittäin suppea. Komppanioissa ei saanut olla kahta samannimistä, joten lisänimivalikoimasta kehittyi runsas.

Furtenbach on kiinnittänyt huomiota siihen, että sotilasnimiä oli käytetty jo ennen 1600-luvun lopulla järjestettyä ruotujakolaitosta. Niistä on tietoja jo 1500-luvun puolivälistä. Tuon ajan sotilasnimet muistuttivat saman ajan saksalaisia sotilasnimiä. Saksalaisissa joukoissa rulliin oli viety sotilaille toveripiirissä käytetty nimi tai muu liikanimi. Siihen aikaan miehet sotaretken päätyttyä saattoivat palata yhteiskuntaan tai värväytyä uudelle sotaretkelle palvelemaan muita herroja kuin edellisessä sodassa. Furtenbach pitää 30-vuotista sotaa merkittävänä sotilasnimien kehityksessä. Silloin joukot joutuivat kosketuksiin ranskalaisjoukkojen kanssa, joiden sotamiehillä oli vanhan perinteen mukaan oman varsinaisen nimen rinnalla kotiseudusta kertova lisänimi, jolla heidät komppaniassa tunnettiin. Ranskalaisilla oli myös lisänimiä, joita myöhemmin Ruotsin armeijan sotilasnimet aihepiireiltään muistuttivat. Ne olivat nimiä, joita käytettiin vain armeijassa. Furtenbach liittää säännöllisen sotilasnimien käytön ruotujakolaitoksen syntyyn. Kun ruotujakolaitos toteutettiin, muuttui miehistön asema. Sotilaan työstä tuli elinikäinen ammatti. Sotilastorpat, palkkaus ja ruutusopimukset tekivät välttämättömäksi tarkan kirjanpidon, jossa jokaisella miehellä komppaniassa piti olla eri nimi. Silloin kuningas antoi instruktion lisänimistä.

Furtenbach on laskenut, että jos käsittelisi kaikki Ruotsin ruutusotilaiden lisänimet, aineistoa olisi noin 360 000 nimeä. Siksi on pitänyt rajata aineistoa. Hän on jättänyt pois Västerbottenin ja Taalainmaan rykmentit, joissa sotilasnimi periytyi ruodussa jopa 15 peräkkäiselle miehelle muuttumatta. Myös Värmlandin rykmentti on jäänyt erikoisuuksiensa vuoksi pois. Aineistoa on kertynyt yli 38 000 nimeä, vaikka kustakin rykmentistä on mukana vain puolet komppanioista. Käsittelyyn on jäänyt 7 025 eri nimeä, joiden frekvenssit

vaihtelivat 1–296. Esitutkinta oli osoittanut, että kaikissa mukaan otetuissa rykmenteissä oli samantapaiset olosuhteet ja nimistöt.

Furtenbach on jakanut nimet kolmeen pääryhmään, joista ensimmäinen, ruotutalon nimeen perustuvat nimet, oli yleisin. Hän on myös perustellut, miksi niitä muodostettiin. Ruotujakolaitoksen idea oli, että ruodut olivat muuttumattomia, vain miehet vaihtuivat. Kun sotilaan nimi oli sidottu ruodun nimeen, oli päällystön helppo olla selvillä joukoistaan eli muistaa, mistä heidän miehensä tulivat. Samaa tarkoitusta palveli sekin tapa, että peräkkäiset miehet saivat samassa ruodussa saman nimen. Furtenbach perustelee selitystä sillä, että 1700-luku oli hyödyn ja järkevyyden aikaa, ja noista nimeämistavoista oli hyötyä. Hän on esittänyt tarkan analyysin, millä kaikilla tavoilla sotilasnimiä on muodostettu ruotutalon nimestä. Esimerkit osoittavat, kuinka harhaan johtavia voivat olla kuvaukset, joissa pinnallisesti luetellaan esimerkiksi eläintennimityksiä sotilasniminä. Furtenbach osoittaa, kuinka moni eläimennimitys perustui ruotutalon nimeen: *Björn* < ruotu *Björnstorp*, *Duva* < ruotu *Duvedals*. (Suuri osa näistä on rakenteen mukaan jaettaessa ns. *tyypillisiä sotilasnimiä*.)

Toisena ryhmänä Furtenbach on esitellyt nimet, joista käyttää termiä *egentliga soldatnamn*. Niitä on ollut vain runsas viidesosa aineistosta. (Juuri niitä on ollut tapana mainita, kun sotilasnimiä on esitelty.) 1600-luvulta oli periytynyt tapa nimittää sotilaita joidenkin ominaisuuksien mukaan sekä ilmaista nimellä, mistä mies oli kotoisin, ja jo silloin olivat sotilaan ammattiin liittyvät termit nimien sisältönä. Tyypillisiin sotilasnimiin kuuluvat erilaiset sotilastermit, kasviennimitykset, eläimet, maasto ja kaikki muut aihepiirit, joita yleisesti on tutkimuksissa esitelty. Yhtenä ryhmänä ovat assosiaationimet, esim. komppanian ensimmäinen nro oli *Först*, viimeinen *Punkt*, *Slut* tai *Adjö*. (Näitähän usein esitellään sotilasnimistä niin, että jää käsitys, että ne olivat olennainen osa nimistöä, vaikka ne ovat häviävän pieni osa.)

Viimeiseksi ryhmäksi on erotettu *muut nimet*. Ne ovat tavallisia ruotsalaisia sukunimiä, joita sotaväkeen kirjoittautuneilla saattoi olla ja jotka he saivat armeijassa palvellessaan pitää. Se on kiinnostava ryhmä, sillä se koostui kaksijäsenisistä nimistä, jotka eivät erotu muodoltaan ruotutalon nimen pohjalta tehdyistä kaksijäsenisistä nimistä. Osa niistä onkin voinut olla sotamiehen isältään perimiä sotilasnimiä. Näitä on eri vuosisatoina esiintynyt 10–20 %.

Furtenbach on koettanut löytää selityksen myös sille, miksi tyypilliset, lyhyet sotilasnimet yleistyivät 1800-luvulla. Hän on todennut, että yleistymisen sattui kansallisromanttisen heräämisen aikaan. Psykologisesti haluttiin sotaista kalskahtavilla

nimillä luoda vastapainoa sille, että sotilaitos oli jäänyt aikansa eläneeksi, koulutus ja aseistus vanhanaikaiseksi.

Tärkeä on Furtenbachin painottama näkökulma, että ruotutalojen nimiin perustuvat kaksijäseniset nimet hallitsivat nimestä 1700-luvulla aikana, jolloin Ruotsissa patronyymeistä sukunimiin siirtyminen lisääntyi alempien yhteiskuntaluokkien keskuudessa. Nuo talonnimiin perustuvat sotilasnimet olivat niin samanlaisia kuin tavalliset ruotsalaiset sukunimet, että sotilaiden lasten oli helppo ottaa ne sukunimikseen. Lyhyistä tyypillisistä sotilasnimistä erityisesti suurifrekvenssiset nimet ovat siirtyneet sukunimiksi. Furtenbach on osoittanut, että kaikki yleisimmät ruotsalaiset sukunimet esiintyvät myös sotilasnimilistassa. Sukunimistä puuttuvat vain sotilasnimet *Lustig, Hurtig, Modig* ja *Rask*.

Furtenbachin mukaan sotilasnimillä oli suuri merkitys siirryttäessä patronyymeistä sukunimiin. Koska tutkijalle on mahdoton tehtävä sukututkimuksen keinoin todistaa, mikä yksittäinen sotilasnimi oli siirtynyt sukunimeksi, Furtenbach oli järjestänyt kirjallisen kyselyn vielä vuonna 1967 eläville entisille ruotusotilaille. Vastausten mukaan lapset tavallisimmin ottivat isänsä sotilasnimen sukunimekseen, ainakin jos se oli tyyppiä *Lindgren, Lundström* tai tyyppiä *Berg, Lund, Strand*, jotka eivät erottuneet muista ruotsalaisista sukunimistä millään lailla. Lopuksi artikkelissa on lista nimestä, jotka esiintyivät sekä vuoden 1971 Tukholman puhelinluettelossa että tavallisimpien sotilasnimien luettelossa. Vertailu todistaa, kuinka suuri osa sotilasnimistä elää edelleen nykyaikana. Furtenbach toteaa myös, että vanhat selvästi sota-aiheisetkin nimet ovat lisänneet suosiotaan ja että sotilaiden lasten lapsenlapset käyttävät mielellään vanhoja sotilasnimiä.

Tor-Erik Lindqvist 1990: *Soldatnamn vid Åbo läns infanteriregemente 1716–1804*. Filologiska institutionen vid Åbo universitet, Nordisk filologi. Meddelanden 8.

Suomalaisten tutkimuksia aiheesta eivät ruotsalaiset tutkijat ole yleensä ottaneet huomioon. Poikkeuksen tekevät Arne Ekman, Olav Panelius ja Tor-Erik Lindqvist, joiden esityksiä on lainattu. – Lindqvist on pitänyt tärkeimpänä ns. semanttista luokittelua, mikä tarkoittaa, että hän palaa sotilasnimien jakamiseen sanojen merkitysten mukaan. Luokkia on kymmenen: kansallisuus- ja ammattinimityksiä, ominaisuuksia, eläin- ja kasvikunnan sanoja, artefakteja, aineennimityksiä, topografisia sanoja, luonnonilmiöitä, ääniä ja muita. Näitä ryhmiä on käsitelty nimenantoperiaatteina. Hän ei ole pitänyt olennaisena nimien rakennetta eikä taustaa. Hän joutuu kuitenkin merkitysryhmien sisällä erikseen mainitsemaan kaksiosaiset (tvåledade) nimet. Merkitysryhmien lisäksi Lindqvist on poiminut esimerkkejä nimestä, joissa oli ”ruodun nimistön vaikutusta”. Vaikutukseksi on tulkittu jopa sotilasnimen ja paikannimen yksi tai

useampia alkufoneemeja. Hän on myös esittänyt joidenkin ryhmien nimistä arvioita, esiintyvätkö ne sukuniminä. Esimerkiksi adjektiivit ovat erittäin harvinaisia sukuniminä; jos sellaisia on, ne ovat alkuaan sotilasnimiä. Sotilasnimistä yli puolet on sisältänyt merkityksellisen sanan, jotka eivät ole olleet Lindqvistin mukaan suosittuja sukuniminä.

Lars Ericsson 1995: *Svenska knektar. Indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred*. Historiska Media.

Ericsson on kirjoittanut laajan, seikkaperäisen kuvauksen (276 sivua) koko ruotujakolaitoksen historiasta perustamisesta lähtien 1600-luvun lopulta aina vuoteen 1901, kun Ruotsissa siirryttiin asevelvollisuusarmeijaan. Sotilasnimien tutkijalle siinä on hyödyllistä taustatietoa. Teos koskee myös Suomen armeijan joukko-osastoja, mutta luonnollisesti Ericsson on muodostanut kuvan esimerkiksi sotamiesten sosiaalisista oloista ruotsalaisen yhteiskunnan mukaan. Kuitenkin 1700-luvulla Ruotsi ja Suomi olivat yhtä maatalousvaltaisia, ja ruotujakolaitoksen määräykset olivat samanlaiset valtakunnan molemmissa osissa. Huomion arvoista on, että jakolaitos ei ollut täysin uusi keksintö 1680-luvulla, vaan samantapaisia järjestelyjä oli ollut jo Kustaa Vaasan ja Kustaa II Adolfin aikana. Vanhastaankin sotamiehillä oli ollut lisänimiä, joskaan ei säännöllisesti. Kaarle XI:n uudistus oli se, että järjestelmä vakiinnutettiin kattamaan koko valtakunta. Raskaat sodat kuten kolmekymmentävuotinen sota ja sota Tanskaa vastaan olivat uuvuttaneet kansaa jatkuvilla väenotoilla, joista voitiin luopua armeijan uuden järjestelyn avulla. Ruotujakolaitos vaati tarkkaa kirjanpitoa. Siinä yhteydessä ruotujen sijainnin ja numeroiden sekä ruotutalojen nimien lisäksi katselmusrulliin merkittiin sotamiehet ja heille ristimänimen ja isännimen lisäksi erityinen sotilasnimi. Kuningas itse tarkasti Upplandin rykmentin ensimmäisen katsastusrullan, ja kaikkien rykmenttien piti noudattaa sen mallia.

Tässä teoksessa tulevat esille Ruotsin suurvaltakauden hallitsemat Itämeren maakunnat, joihin oli sijoitettu saksalaisia värvättyjä joukkoja 10 000 miestä. Ruotsin armeijassa palveli värvättyjä ruotsalaisia, suomalaisia, inkerinmaalaisia, virolaisia, liivinmaalaisia ja saksalaisia mm. Pultavassa 1708–09. (Tämä monikansallisuus selittää osan suomalaistenkin joukkojen sotilasnimistä.) Ruotsin armeijan rakenteen ja päällystön tehtävät hyvin tuntevana Ericsson on pitänyt itsestään selvänä, että komppanianpäälliköt toimivat nimenantajina, kun hyväksytyt sotamiehet merkittiin rulliin. Hän ei siis ole esittänyt mitään yleisesti noudatettavia määräyksiä nimenannosta.

Ericsson on omistanut sotilasnimille kokonaisen luvun, jossa hän saa kuvatuksi tärkeimmät nimityypit ja olennaisen nimenannosta. Sotamiehet saivat usein, paikoin jopa

puolet miehistä, lisänimensä sen kylän tai torpan mukaan, jossa asuivat. Ns. tyypillisille sotilasnimille, sotamiehen ominaisuuksia ja muita sotaisia sanoja sisältäville nimille, kuten *Modig, Stål, Svärd, Krut*, hän on esittänyt selityksen, että niihin sisältyi nimimagiaa. Komppanianpäällikkö antoi nimiä, jotka säteilivät voimaa ja rohkeutta, jotta nimi olisi inspiroinut sotilasta. Samasta syystä tavallisia olivat *Björn, Varg, Lejon* ja *Örn*. Ericsson toteaa, että porvarisnimityypiset siviiliniimiä muistuttavat nimet kuten *Lundgren* ja *Lövkvist* ovat siirtyneet nykyajan sukunimiksi.

Åse Bergfeldt 2000: *Soldatnamn vid Hälsinge regemente åren 1712–1884. Fernebo kompani och Järvsö kompani*. Högskolan Dalarna, Svenska språket.

Bergfeldtin opinnäytetyö nojaa täysin Tor-Erik Lindqvistin antamaan malliin. Nimenantoperiaatteet tarkoittavat sanasemanttista jäsentelyä. Vaikka luokituksen lähtökohtana ei ole ollut nimien rakenne, tekijä on ottanut esille kaikista semanttisista ryhmistä yksitavuiset ja kaksitavuiset nimet. Hän on myös jonkin verran pohtinut, miten sotilasnimet ovat saaneet alkunsa. Hän on arvellut, että vanhimmat sotilasnimet perustuivat vanhalle kansanomaiselle pohjalle, toveripiirissä käytetyille lisä- ja pilkkanimille, joita on merkitty sotamiesrulliin miesten erottamiseksi. Lisäksi hän on lainannut aiempia ruotsalaisia tutkimuksia, joissa on otettu huomioon ruotutalojen nimistä johdetut sotilasnimet ja todettu niiden kuuluvan edelleen ruotsalaisten sukunimistöön.

Heikki Vuorimies on julkaissut kaksi perusteellista selvitystä sotamiehistä ja heidän perheistään: *Jyväskylän seudun ruotusotamiehet vuodesta 1710 Ruotsin valtakauden loppuun* (1989) sekä *Laukaan ruotusotamiehet vuodesta 1710 Ruotsin valtakauden loppuun* (1990).

Sukuselvityksestä voi seurata, minkä verran soturiasi-isän lisänimi on siirtynyt perillisille. Selvitys etenee mies mieheltä, joten yhteenveto jää lukijan tehtäväksi.

Edellä esiteltyjen lisäksi on julkaistu suuri määrä jonkin tietyn joukko-osaston tai sen nimistön esittelyjä, joihin saattaa liittyä pohdintaa sotilasnimien alkuperästä ja valintaperiaatteista. Luettelen niitä aikajärjestyksessä. Luettelo ei suinkaan tavoittele olla tyhjentävä, mutta tutkimusten otsikoista ilmenee, kuinka samanlaista julkaistu sotilasnimitutkimus on. Monet julkaisut muistuttavat toisiaan niin paljon, etteivät ne kukin erikseen tarjoa paljontaan varsinaista uutta tietoa, mutta ne todistavat, kuinka samanlaista sotilasnimistö oli koko valtakunnassa. Suomalaiset julkaisut ovat piristäviä poikkeuksia kiinnittäessään huomiota joihinkin yksityiskohtiin.

Anton Pihlström ja Carl Westerlund 1904–1911: *Kunglig. Dalregementets historia II–V*. Stockholm.

Karl K:son Leijonhufvud 1918: *Södermanländska soldatnamn under konung Karla XII:s tid*. Karolinska förbundets årsbok. Lund.

Sven Ågren 1922: *Karl XI:s indelningsverk för armen. Bidrag till dess historia åren 1679–1697*. Uppsala.

Aarne Huuskonen 1927: *Kuninkaallinen Savon jääkärirykmentti vuosina 1770–1810 I*. Yleisesikunnan sotahistoriallisen toimiston julkaisuja II,1. Helsinki.

Arvo Viljanti 1935: *Vakinaisen sotamiehenpidon sovelluttaminen Suomessa 1600-luvun lopulla erityisesti silmälläpitäen Turun läänin jalkaväkirykmenttiä*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B osa XX Humaniora. Turku. – Tämä on Suomen ruotusotaväen tutkijalle perusteos.

Vihtori Simonen 1936: *Kun Tirrosesta tehtiin Larm ja Sasasesta Sabel*. Suomen miesten Ruotsin vallan aikuisia sotilasnimiä ja niitten perut nykyisessä sukunimistössämme. *Hakkapeliitta 1936*. Suomen suojeluskuntajärjestön lehti, 11. vuosikerta. Helsinki.

Olavi Seitkari 1937: *Piirteitä Suomen ruotuväen uudelleen järjestämisestä vv. 1854–1865*. *Historiallinen Aikakauskirja 3*. Historian Ystävien Liitto. Helsinki.

K. V. Åkerblom 1937: *Soldattorpen i svenska Österbotten och deras invånare*. Litet nybygges-, krigar- och släkthistoria. *Kalender utgiven av Svenska Folkskolans Vänner 52. årgången*. Helsingfors.

Carin Österberg 1939: *Båtsmansnamnen i Blekinge och Södra Möre*. *Blekingeboken 1939*. *Blekinge Musei- och Hembygdsförbunds årsbok 17. årgången*. Karlskrona.

Wold. Backman 1941: *Soldattorp, soldater jämte deras efterkommande i Nykarleby Landskommun*. Särtryck ur Vasabladet. Vasa.

2. 1800-luvun jälkipuolen aatteellista taustaa

2.1 Kansalaisyhteiskunta ja puolueet

Sukunimikyselyn vastauksissa on viitteitä moniin Suomen historian vaiheisiin. On syytä lyhyesti poimia historian tutkimuksen julkisesta historiasta kohtia taustaksi vastausaineiston nimien selityksille. Miten kehittyi kansalaisyhteiskunta ja joukkojärjestäytyminen? Mitä vaikutuksia oli joukkojärjestäytymisellä? Miten syntyivät poliittiset puolueet? Millainen oli Suomi kansakuntana? Yhteiskunnan muutoksiin sisältyy vastauksia myös kysymyksiin, mihin perustuivat sukunimien tarve ja nimien joukkosuomalaistaminen.

Vastausaineistossa on kerrottu monen monta kertaa nimensaannin yhteydessä kansakouluista, rippikouluista, opettajaseminaareista ja muista opistoista sekä työnantajista ja armeijasta, mutta erilaisiin järjestöihin tai puolueisiin liittymisestä puuttuvat tiedot tyystin. Siksi niiden vaikutuksesta on syytä tässä sanoa jokunen sana, vaikuttihan yhdistys- ja poliittinen toiminta sukunimien enenevään tarpeeseen.

Vaikka Suomi kuului Venäjään, sen luokkarakenne oli skandinaavinen. Suomessa oli vahva itsenäinen talonpoikaisto, joka oli myös valtiopäiväsääty. Suomi oli 1800-luvun jälkipuolelta alkaen erillinen kansantalous, ja samaan aikaan se oli erillinen poliittinen yksikkö, autonomia. Siitä seurasi kansalliseen liikkeeseen erityispiirteitä. Valtaosa säätyläistöä oli ruotsin- tai kaksikielistä, ja sillä oli sisäpoliittinen valta, ei venäläisillä. Sosiaaliset rajat ja kielirajat yhtyivät tässä mielessä. Yläluokan auktoriteetti perustui asemaan valtiokoneistossa ylemmässä virkamiehistössä, ei maanomistukseen, sillä talonpojatkin olivat maanomistajaluokkaa. Säätyläiseliitillä oli syytä omaksua enemmistön kieli ja kulttuuri, sillä se pyrki tekemään talonpojista lojaaleja, koska sen asema perustui lujittuvaan valtioon ja talonpoikien lojaalius rakennettavaa valtiota kohtaan oli tärkeää. (Alapuro, Stenius 1987, 12, 14.)

Fennomaanit pyrkivät voimistamaan valtiota, josta eliitin asema riippui, sekä asettumaan kansan rinnalle ruotsinkielistä yläluokkaa vastaan. Molemmat pyrkimykset olivat omiaan lujittamaan Suomen erillisasemaa keisarikunnassa. Fennomaaniaktivistit tulivat sekä keski- että yläluokasta, ja ylempiin sosiaalikerrostumiin tuli koulutuksen kautta 1800-luvun lopulla uusia ryhmiä. Siitä seurasi, että ruotsin- ja kaksikielinen säätyläistö suomenkielistyi paljolti ilman pakkoa ja osaksi suorastaan edisti sen kehitystä. (Alapuro, Stenius 1987, 14.)

Snellmanin tarkoituksena oli luoda kansallinen yhtenäisyys suomenkielisellä kulttuuripohjalla. Hän kehotti yliopistosivistyksen saaneita käyttämään suomea ja luomaan kansallisen suomenkielisen kirjallisuuden. Fennomaanien liikkeessä oli konservatiivisia

piirteitä, esimerkiksi Snellman ja fennomaanit eivät vaatineet yhteiskuntaryhmien suhteisiin muutoksia, vaan ruotsinkielisestä ja -mielisestä yläluokasta piti saada suomenkielinen ja -mielinen yläluokka. Vanhan eliitin tuli vain vaihtaa kieltä. Säätykierto toi uutta ainesta johtokerrostumaan, mutta vanha aatelis-, porvaris- ja pappissuvuista koostuva yläkerros pysyi johdossa itsenäistymiseen ja edelleen toisen maailmansodan loppuun asti. (Alapuro, Stenius 1987, 14, 17.)

1800-luvun loppukymmenillä fennomaanien kansallisuusliikettä tuki papiston ohella talonpojisto, joka hyötyi suuresti kapitalistisesta murroksesta maataloudessa. Kun fennomania nojasi papistoon ja talonpoikiin, siitä seurasi agraarinen ja uskonnollinen ideologia uuden kansakunnan yhdistämiseksi. (Alapuro, Stenius 1987, 14.)

Kansallisuusliike ja joukkojärjestäytyminen kuuluivat samaan suureen murrokseen 1800-luvun lopulla. Syntyi ”valtion ulkopuolista” toimintaa, kansalaisyhteiskunta. Fennomaanit pyrkivät kytkemään järjestötoiminnan valtioon alusta pitäen. Heidän ideologiaansa sopivat puoliviralliset välitysorganisaatiot kuten Suomen Talousseura (per. 1797), Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (per. 1831) ja Kansanvalistusseura (per. 1874), jotka välittivät hallituksen siunaamaa sanomaa kansalle. Nämä olivat keskusjärjestöjä konservatiivis-isänmaallisessa hengessä, ne osoittivat ulospäin, että isänmaallisuus ei suuntautunut hallitusta vastaan. Fennomaanit hyödynsivät välitysorganisaatioita asiamiesjärjestelmää käyttäen. Koko maahan luotiin yhteysverkostoja, lehtien kirjeenvaihtajia, rahankerääjiä ja kirjallisuuden levittäjiä. (Alapuro, Stenius 1987, 18, 21, 26, 34.)

Fennomaaneilla oli tavoitteena luoda yhteyksiä mahdollisimman laajasti tavalliseen kansaan, sillä he pyrkivät esiintymään koko kansan edustajina. He noudattivat Snellmanin keskeistä ajatusta, että oli vahvistettava kansallista sivistystä, tärkeää oli kansan sivistäminen ja herättäminen tietoisuuteen itsestään. (Liikanen 1987, 126, 129.) Snellmanin valtiollisen toiminnan painopiste oli kuitenkin julkisuus ja sanomalehdistö, ei yhdistystoiminta, eikä Snellman halunnut olla mukana Kansanvalistusseurassakaan. Snellmanin teoreettisessa oppirakennelmassa kansalaisten vapaaehtoisella järjestäytymisellä ei ollut suurtakaan sijaa. Hän piti kansallishengen vahvistamista tärkeämpänä kuin kansalaisyhteiskunnan edistämistä. Snellmanin tavoitteena oli yhtenäinen kansakunta, mutta hän käsitti, että järjestöt ja puolueet hajottivat yhtenäisyyttä. (Mts. 129.)

1860- ja 1870-luvuilla liberaalinen sivistyneistö perusti mm. vapaapalokuntia, joihin ujutettiin sivistyksellisiä tavoitteita, joilla ei ollut mitään tekemistä palontorjunnan kanssa. Niihin otettiin jäseniksi alempaa kaupunkiväestöä, joille perustettiin kirjastoja, kuoroja, orkestereita, teatteriryhmiä ja pidettiin urheilukilpailuja ja kansanjuhlia. VPK-yhdistyksissä

kansa oppi muodollisesti tasa-arvoisen itsehallinnon periaatteita ja yhdistystekniikkaa. Vapaat riippumattomat miehet saivat yhdistysten kokouksissa äänestää periaatteella yksi mies yksi ääni. (Alapuro, Stenius 1987, 32.)

1880-luvulta alkaen alempiin yhteiskuntakerroksiin kuuluvat ryhmät perustivat kaupungeissa itse oma-aloitteisesti yhdistyksiä, raittiusseuroja ja työväenyhdistyksiä. Enää eivät yhdistykset olleet tehtaanisäntien perustamia ja johtamia. Uutta toiminnassa oli, että vaadittiin yhteiskunnallisia uudistuksia kuten kieltolakia. Syntyi myös nuorisoseuraliike, joka itsekasvatuksen tunnuksilla pyrki irti vanhojen kansanvalistajien holhouksesta. Nuorisoliike yhtenäistyi ei-poliittisten kansanopistojen ansiosta. Niiden tavoitteena olivat sivistykselliset edellytykset uskonnolliseen ja poliittiseen osallistumiseen. Mahdollisuudet uuteen toimintaan tarjosi luku- ja kirjoitustaidon yleistyminen. Huomattiin, että yhdistysten avulla voitiin muokata yleistä mielipidettä. Talonpoikaisto ei hyväksynyt toimintaa, joka oli ristiriidassa vanhaluterilaisen katekismusviisauden kanssa, mm. rikottiin vanhaa lepopäivän pyhittämissääntöä, kun käytiin pyhäpäivinä kokouksissa maailmallisten asioiden takia. Tämä aktiivisuus ei kuitenkaan saanut voimaansa suomenmielisyydestä eikä se levinnyt maaseudun vähäosaisimpien keskuuteen. (Alapuro, Stenius 1987, 35, 36; Liikanen 1995, 327.)

Vielä 1880-luvulla fennomaanien käsityksen mukaan kansalaisjärjestöjen toiminnan piti olla kansakuntaa yhtenäistävää, ei poliittista. 1890-luvulla alkoi kuitenkin muodostua puoluejärjestöjä, joita fennomaanit vierastivat. (Alapuro, Stenius 1987, 36.) Raittiusliike oli Suomen työväenliikkeen keskeinen esivaihe. Fennomaanien sivistyneistön johdolla 1884 toimintansa aloittanut Raittiuden Ystävät oli runsaan vuosikymmenen ajan kaikkein suurin 1800-luvun jälkipuolella syntyneistä joukkojärjestöistä, ja sen jäsenistöstä suurin osa oli työväestä. (Sulkunen, Alapuro 1987, 142, 143.) Raittiusliikkeestä kehittyi avoin poliittinen liike. Myös vapaapalokunnat, nuorisoseurat, osuustoimintaliike ja urheilujärjestöt helpottivat poliittista järjestäytymistä. Niihin kuului 1800-luvun viimeisellä neljänneksellä kymmeniä tuhansia, jopa satatuhatta jäsentä. Pienimpiä oli Kansanvalistusseura 4 000–5 000 jäsenellään. Työväenliike oli vahvasti kulttuuriliikettä, jonka keskuksina olivat työväentalot kuoroineen, näytelmineen esitelmineen ja iltamineen. Kaikki seurat harrastivat samantapaisia ohjelmia. (Alapuro, Stenius 1987, 42, 50, 51.)

Organisatorinen yhteys kaupunkien ja maaseudun järjestöjen välille oli solmittu jo varhemmin ennen poliittista joukkojärjestäytymistä. Työväenliike, vapaapalokunnat, raittiusyhdistykset ja monet muut olivat syntyneet kaupungeissa ja levittäytyneet sieltä maalaisväestön keskuuteen. Tunnettiin yhteenkuuluvuutta ja kohtalonyhteyttä. Sosialidemokraattisesta puolueesta tuli vuoteen 1917 mennessä työväestön ja torpparien

yhteinen edustaja kehittyvään kansalaisyhteiskuntaan. Vuoden 1905 läpimurto ”oli maan poliittisen elämän mahtava kansallistaja, tärkein etappi poliittisen kansakunnan synnyssä”. (Alapuro, Stenius 1987, 43.)

1890-luvun jälkipuolelta suurlakkoon poliittisten puolueiden järjestäytyminen tapahtui työväenluokan omilla ehdoilla. Maan yleistilanteeseen vaikutti se, että Venäjä pelkäsi Saksan vahvistumista, joten se tiukensi otettaan reuna-alueillaan, myös Suomessa. Porvarilliset poliittiset puolueet erkaantuivat toisistaan poliittisen tilanteen kiristyessä. Syntyi myöntöväisyys vastaan perustuslaillisuus. Ruotsalainen puolue sitoutui konservatiiviseen taloudelliseen eliittiin, nuorsuomalaisella puolueella oli sosiaaliliberaaleja taloudellisia intressejä ja vanhasuomalainen puolue oli sosiaalis-taloudelliselta luonteeltaan monivivahteinen. Suomenkieliset puolueet kannattivat äänioikeuden laajentamista, mutta eivät toimineet aktiivisesti siihen suuntaan. (Alapuro, Stenius 1987, 37.)

Suomen ensimmäinen poliittinen puolue, Työväen puolue, perustettiin 1899, ja kun se omaksui sosialistisen ohjelman 1903, se otti nimen Sosialidemokraattinen puolue. Vuonna 1905 puolueessa oli jäseniä 16 000, lokakuussa 1906 jopa 107 000. Tyypillinen sosiaalidemokraattisen puolueen kannattaja oli maatyöläinen tai torppari, joiden suhteet työnantajaan olivat henkilökohtaisia isännän ja alaisen suhteita. (Alapuro, Stenius 1987, 38, 40, 42.) Voi hyvin olettaa, että järjestöihin ja puolueeseen kirjautuminen edisti sukunimien käyttöä.

Vuoteen 1904 joukkojärjestöt laajenivat ”näennäisesti” epäpoliittisina. Venäjän häviämä Japanin-sota halvaannutti keisarikunnan, jonka ensimmäinen vallankumous 1905 auttoi Suomen työväenliikkeen poliittiseen läpimurtoon. Vuonna 1905 Suomessa suurlakko tempaisi mukaan koko kansan. Suurlakon jälkeen ensimmäisen sortokauden loputtua sai Suomi Euroopan demokraattisimman, yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvan yksikamarisen kansanedustuslaitoksen, joskin käytännössä sen valtaa rajoitti, että lopulliset päätökset riippuivat keisarista. Äänioikeutettujen luku kymmenkertaistui, ja alemmat kansankerrokset todella käyttivät äänioikeuttaan, sillä sosiaalidemokraatit saivat vuoden 1907 vaaleissa eduskuntaan 80 paikkaa, kun esimerkiksi toinen maaseutuväestöä edustava puolue, 1906 perustettu maalaisliitto, sai vain 9 paikkaa. (Alapuro, Stenius 1987, 11, 38, 40, 42; Einar W. Juva 1967, 85.)

Suomen ratkaisevat poliittiset edistysaskeleet riippuivat keisarikunnan heikoista hetkistä. Maan poliittinen riippuvuus Venäjästä lakkasi 1917, mistä seurasi vallankumouksellinen tilanne. Helmikuun vallankumous Venäjällä toi työväenliikkeen poliittiseen valtaan Suomessa. Sosiaalidemokraatit halusivat 8 tunnin työpäivää ja

kunnallishallinnon uudistamista, yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden myös kunnallishallintoon. Varsinainen vallankumouksellisuus oli toissijaista, kun vallankumous julistettiin tammikuun lopulla 1917. Tavoitteena oli ”periaatteellinen kansanvallan puolustaminen”. (Alapuro, Stenius 1987, 11, 47, 49.)

2.2 Fennomanian filosofinen tausta

Aina kun puhutaan suomalaisten kansallisesta heräämisestä, suomalaisuusaatteesta tai sukunimien suomalaistamisesta, mainitaan J. V. Snellman ja hegeliläisyys. Hegelin filosofian sisältöä ei kuitenkaan ole yleensä tarkemmin yleistajuisesti selitetty. Siksi on nyt syytä muutamalla virkkeellä yrittää valaista, mihin ajatuksiin ja käsityksiin Suomen suomalaisuusaate – suomalaisine sukunimineen – perustui.

G. W. F. Hegelin filosofia, hegeliläisyys, juurtui suomalaiseen akateemiseen filosofiaan 1800-luvun alkupuolella ja siitä tuli kansallisen harrastuksen merkeissä osa virkamieskoulutusta. Hegeliläiset ajatuskulut säilyivät Snellmanin jälkeisessä fennomaanisessa liikkeessä, sitten vanhasuomalaisten ajattelutavoissa, myöhemmin talonpoikais- ja työväenliikkeessä, jopa liberaaliseen keskusteluun sisältyy epätarkasti hegeliläisiä piirteitä. (Pulkinen 1987, 54–55.)

Fennomaaneille suomalainen kulttuuri merkitsi kansan suuren enemmistön kielellä toimivaa kulttuuria. Näkemyksen taustalla oli hegeliläinen filosofia, erityisesti Snellmanin käsitys kielen ja ajattelun voimakkaasta sidoksesta toisiinsa. Kieli määrää ajattelua ja koko kulttuuria. Oli murrettava suomenkielistä kulttuuria alistavan ruotsinkielisen kulttuurin ylivalta. Siis sivistyneistön oli muututtava ruotsinkielisestä suomenkieliseksi. Liberaalien ajattelussa kuitenkin länsimainen ja ruotsinkielinen kulttuuri oli arvo sinänsä. Kaikki edistys oli sidoksissa siihen. (Pulkinen 1987, 56.)

Säätyvaltiopäivien toiminta alkoi taas säännöllisesti vuonna 1863. Aatelisto ja porvaristo kannattivat liberaaleja, papisto ja talonpoikaissäätö fennomaaneja. Yhteistä kaikille säädyille oli sensuurin vastustaminen ja painovapauden, sanan- ja yhdistymisvapauden sekä kauppavapauden vaatiminen. Ammattikuntalaitoksen lakkauttaminen oli tavoitteena mutta tärkeimpänä päämääränä perustuslain noudattaminen valtiollisessa elämässä. (Pulkinen 1987, 56.) Vapauden käsite oli siis olennainen. Saksalainen käsitys vapaudesta Hegelin mukaan – ja Snellmanin kautta fennomaanien käsitys – on rationaalisen olennon moraalinen kyky, autonomisuus. Ihminen on vapaa, ja vapaudella on moraalinen muoto. Vapauden perusmuoto on subjekti, joka antaa itselleen lain. Hegelillä valtion käsite ”saa subjektin

muodon: valtio on normiyhteisönä subjekti, joka säätää itselleen lain. Siksi valtion käsitteeseen liittyy Hegelillä moraalilla ja siksi sen olennainen määre on vapaus.” (Pulkinen mts. 60.)

Hegel kuvaa *kansalaisyhteiskuntaa* kaikenpuolisen riippuvuuden järjestelmäksi. Se on taloudellinen järjestelmä, jossa ilman suhdetta muihin yksilö ei voi saavuttaa päämääräänsä, joten muut ovat välineitä yksittäisen henkilön päämäärille. Kansalaisyhteiskunnassa saavutettu yhteisyys ei ole vapautta vaan välttämättömyyttä. Hegel piti kansalaisyhteiskuntaa ei-vapaana. Sen sijaan vapautta eli politiikan moraalisen toiminnan aluetta on yhteiskunnan toinen sidos, *valtio*. Hegelin valtio on abstraktisti ajateltuna subjekti, joka laatii toimintansa säännöt autonomisesti. Sosiologian käsittein valtio on normiyhteisö, jossa yksilöt toimivat moraalisisina subjekteina. Valtio on eettinen normiyhteisö. (Pulkinen 1987, 63–65.)

Snellmanin käsite *kansalaisyhteiskunta* poikkeaa Hegelin kansalaisyhteiskunnasta. Snellman ei pitänyt taloudellista näkökulmaa kyllin arvokkaana yhteiskuntateoriassa, mutta vapauden ja pakon käsitteet noudattivat Hegeliä: *kansalaisyhteiskunta* edustaa pakkoa ja välttämättömyyttä, *valtio* vapautta. Snellmanin lähtökohta on yksilö moraaliolehtona ja yhteisö normiyhteisönä. Kansalaisyhteiskunnan käsite kuvaa tekoja, joissa yksilöä motivoi oma intressi. Yhteiskunnan normit ovat yksilölle ulkoinen pakko. Toimijalla ei ole omaa eettistä vakaumusta siitä, mikä on *yleisesti* hyvää tai pahaa. (Pulkinen 1987, 65.)

Kansalaisyhteiskunta viittaa toimijan omasta edusta lähtevään toimintaan, josta puuttuvat moraaliset intentiot. Käsite *valtio* viittaa tekoihin, joihin liittyy aktiivinen moraalinen asenne. Toimijan päämäärä ei ole oma vaan kaikkien yhteinen etu. Hän pyrkii muuttamaan normistoa tavalla, jonka hän käsittää yhteiseksi parhaaksi. Havainnollinen esimerkki siitä, mikä ero on kansalaisyhteiskunnan jäsenen ja valtion piiriin kuuluvan toimijan teoilla: Jos henkilö toimii talousseurassa ainoana päämääränä oma taloudellinen etu, hänen toimintansa kuuluu kansalaisyhteiskuntaan. Jos henkilö toimii samassa talousseurassa pyrkimyksensä edistää kansakunnan taloudellista hyvinvointia, hänen toimintansa on valtiollista. Valtiollinen toiminta on siis moraalista, ja se edustaa Snellmanin käsitteissä vapautta. Selvästi valtiollista oli Snellmanin mielessä myös lainsäädäntötoiminta. Kansakunta laatii itselleen lakeja eli toimii tahtona, joka kohdistuu siihen itseensä. Erityisesti valtiollista toimintaa on osallistuminen sanomalehtidebattiin eli se, mitä liberaali perinne kutsuu vapaaksi kansalaistoiminnaksi. (Pulkinen 1987, 66.)

Tätä filosofiaa tunsivat vain pieni yliopiston käynyt sivistyneistö eivätkä läheskään kaikki sivistyneistön jäsenetkään (Pulkinen 1987, 55). Niille laajoille yhteiskuntakerroksille,

jotka muodostivat kansalaisyhteiskunnan ja joista tuli itsenäisen valtion kansakunta, Hegelin ja Snellmanin teoriat jäivät luonnollisesti täysin vieraiksi.

Vielä tuntemattomampi oli saksalainen historianfilosofi ja ajattelija Johann Gottfried Herder (1744–1803), jonka tutkijat ovat todenneet vaikuttaneen voimakkaasti 1700-luvun jälkipuolella ja 1800-luvulla. Hänen käsityksensä kielestä, kirjallisuudesta, kansasta ja kansakunnasta loivat pohjan modernin kansallisvaltion kulttuurille, kansankielen aseman kohottamiselle, kansankielisen kirjallisuuden luomiselle ja oman historian arvostamiselle. Hänen ajatuksensa koettiin erityisen innostavina Euroopan reuna-alueilla. (Ollitervo, Immonen 2006, 8.) Herderin vaikutus fennomaaneihin on paljastettu vertailemalla tärkeimpien suomalaisuusmiesten tekstejä Herderin kirjoituksiin. Tutkimustyön perusteella on voitu todeta, että kansallisuusaatteeseen Suomessa vaikutti laajimmin ja syvimmälle tunkeutuen herderiläisyys (Karkama 2007, 470). Hegelin filosofia ohjasi merkittävästi Snellmanin ajattelua ja toimintaa, mutta on osoitettu, että myös Hegelin ajattelun taustalla vaikutti Herder (Kotkavirta 2006, 167–187). Suoria viittauksia Herderiin eivät suomalaiset kirjoittajat ole yleensä tehneet, mutta heidän tuotannossaan herderiläisyys kuitenkin tuntuu. Karkama on todennut, että 1800-luvun alkupuoliskon erilaiset aatteelliset ja filosofiset virtaukset sekoittuivat herderiläisyyteen siinä määrin, että Herderiä vain vaivoin saattoi erottaa herderiläisyyden moninaisten tulkintojen alta ja että Herderin ajatukset levisivät eräänlaisena aatteellisena pohjavirtana (mts. 470). Merkittävän aseman ne saavuttivat vasta 1800-luvulla kansallisuusaatteen vahvistuessa koko Euroopassa. Erityisesti tämä koskee hänen kieliteoriaansa. Suomen suuriruhtinaskunnassa sensuuri esti kansakuntaideologian ja kielifilosofian leviämistä suppeaa eliittiä laajemmalle. Esimerkiksi maalaisseurakuntien papisto, joka fennomanian hengessä jakoi suomalaisia sukunimiä seurakuntalaisilleen, tuskin kuului tuohon eliittiin.

Snellmanin ja Herderin ajattelussa oli yhteistä kulttuurinationalismi eli se, että kansallismielisen sivistyneistön tuli rakentaa kansakuntaa ja kansallista identiteettiä ja lopulta kansallisvaltiota kulttuuriselta pohjalta, ja kansan sivistämisellä oli ratkaiseva merkitys pyrittäessä luomaan yhtenäinen kansakunta. Herderiläinen käsitys kansojen tasavertaisuudesta oli omiaan oikeuttamaan Suomessakin kansallisen toiminnan ja perustelemaan sen teoreettisesti. (Karkama 2006, 358, 171.)

Heli Rantala on tutkinut Herderin vaikutusta Snellmanin ajatteluun ja toteaa, ettei ajattelun rinnasteisuudesta huolimatta suoraa vaikutusta erityisesti ollut. Silti voidaan osoittaa yhteisiä piirteitä, esimerkiksi molemmilla esiintyy historiallista pluralismia ja relativismia. Yhteisiä käsitteitä olivat kieli, kansanluonne ja yhteiset tavat, jotka määrittävät yhteisöä,

kukin sisällöltään erilaisia ajasta ja paikasta riippuen. Snellmanin ja Herderin yhtäläisyydet voivat olla osoitus heidän käsittelemiensä teemojen yleiseurooppalaisesta luonteesta, Herderin vaikutus Snellmaniin oli siis välillistä. (Rantala 2006, 397, 411, 413.)

Snellman osoitti filosofiset ja poliittiset kirjoituksensa kansakunnasta ja kielipolitiikasta kansallismieliselle sivistyneistölle (Karkama 2006, 358). Se oli 1800-luvulla Suomessa vielä varsin pieni joukko. Kuitenkin esimerkiksi opettajat ja papit toimivat koko maassa fennomaanien pyrkimysten mukaisesti. Siitä on pääteltävä, että aatteiden toteuttaminen oli mahdollista saavuttaa paljon yksioikoisemmalla propagandalla, joka suodatti yläluokan aatteet ja filosofiat kansalle sopivaan muotoon.

2.3 Fennomaanien toimintaa

Ennen 1860-lukua säätyjako oli syventynyt; maata hallitsi virkamieskunta eli aatelisto ja papisto. Yläluokka oli ruotsinkielistä. ”Kansallinen ajattelu ja politiikka rajoittui virkakoneiston ja yliopiston piiriin ja säilyi suppean säätyläiskerroksen asiana.” (Liikanen 1995, 78.) Erillisen hallintoyksikön eli autonomisen Suomen luominen oli lujittanut aatelis-byrokratian itsenäistä vaikutusvaltaa. Se oli lisääntynyt 1860-luvulle saakka. (Mts.121.)

”Suomalaisuus” määriteltiin pienessä sivistyneistön fennomaanien piirissä. ”Suomalainen puolue” oli 1860-luvulla väljä pääkaupungin sivistyneistön mielipideryhmä, joka toimi lehdistössä ja yliopistomaailmassa (Liikanen 1995, 20). Sen tavoitteena oli saada suomi virkakieleksi (mts. 147), ja tuona aikana suomen kielen asema vahvistuikin sivistyneistön keskuudessa (mts.112).

Snellmanin ja Yrjö Koskisen toiminnan lähtökohtana oli hegeliläisyyden mukainen käsitys kansakunnasta. Kansaa piti valistaa ja sivistää ensin, ja vasta sitten voitiin antaa kansalle valtaa. ”Kansan tahto” oli sivistyneistön käsissä. Snellmanin mukaan valtion tulevaisuus rakentui ”kansalliselle sivistykselle”. Sivistyneistö oli kansallistettava eli suomalaistettava ja kansa sivistettävä. Snellman ei tarkoittanut koulutuksellista ja yhteiskunnallista tasa-arvoa vaan konservatiivisen ajattelutavan mukaan sitä, että sivistys oli yhteiskunnallisen ja poliittisen toiminta-alueen edellytys. (Liikanen 1995, 127.) Kansallinen sivistys nähtiin kansallisen olemassaolon perustaksi. Vuonna 1831 perustetun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toiminnan tavoitteena oli suomenkielinen ja -mielinen yläluokka. Snellman pyrki parantamaan suomen kielen asemaa valtiollisen järjestelmän puitteissa yhteistyössä venäläisen hallitusvallan kanssa. (Mts. 132.) Snellmanin saavutus oli kieliasetus 1863 (mts. 130). Venäjän hallitusvallan suomen kielen aseman hyväksi tekemät

myönnytykset voi nähdä pyrkimyksenä heikentää ruotsinkielisen kulttuurin asemaa ja skandinavististen hankkeiden kannatusta (mts. 154).

Kansallinen valistustyö pelkistyi kieli- ja koulupoliittiseksi kannanotoksi, että oppi on saatava omalla kielellä (Liikanen 1995, 240). Iskulause ”Valoa kansalle” tarkoitti, että sivistyneistö ylhäältä päin jakoi alemmalle kansalle sivistystä (mts. 239). Valistuksen piti vahvistaa siveellisyyttä ja kristillistä henkeä. Huolen aiheena oli tapojen turmelus ja järkkynyt moraalit. Moraalin vartioinnin kohteena olivat palkolliset. Pyrittiin vahvistamaan väestön velvollisuudentunnetta autonomista valtioyksikköä kohtaan. (Mts. 242.) Keisarille piti osoittaa poliittista luotettavuutta virallisen poliittisen järjestelmän sisällä, valtiopäivillä ja vakaiden talonpökien valtaamissa kunnallisissa elimissä. Ei haluttu skandinavismia tai ruotsinmielisyyden osoituksia eikä protestiliikkeitä. (Mts. 324.) Tärkeää oli viestittää keisarille, että fennomaanit edustivat Suomen kansaa olematta kumouksellisia (mts. 293).

1860-luvulla fennomaanien kanssa eivät ensi sijassa kilpailleet svekomaanit vaan liberaalit, jotka näkivät vaaran Venäjässä ja turvan länsimaisessa kulttuuriperinnössä ja perustuslaissa. 1870-luvulla puolueyhmittymät alkoivat eriytyä. Valtiopäivillä pappis- ja talonpoikaissäädetyt olivat fennomaaneja, aatelis- ja porvarissäädetyt olivat liberaalis-ruotsinmielisiä. (Liikanen 1995, 123.) Vuoden 1877–78 valtiopäivillä fennomaanit saivat poliittisen johtoaseman, Yrjö Koskinen pappissäädetyssä ja Agathon Meurman talonpoikaissäädetyssä (mts. 284, 285).

Matti Klinge on esittänyt, kuinka eri suuntaukset jakautuivat 1860-luvulla maakunnittain yliopisto-opiskelijain osakunnissa. Yliopistomaailmassa 1900-luvun taitteen vanha- ja nuorsuomalaisen puolueen äänestysraja hahmottui jo 1860-luvun alkupuolella. 1860- ja 1870-luvulla poliittinen raja kulki pohjoisten ja eteläisten osakuntien tai toisin sanoen rannikon ja sisämaan välillä. Fennomaaneja olivat savo-karjalaiset, hämäläiset ja pohjalaiset sekä osa länsisuomalaisia ja viipurilaisia. Uusmaalainen osakunta edusti kiivasta svekomaniaa. (Klinge 1967, 207, 208.) Voisi olettaa, että opiskeluaikana ylioppilaspoliitikassa omaksutut aatteet ja kannanotot olisivat vaikuttaneet myöhemminkin. Jos suomenkielisten sukunimien antamisen voi katsoa osoittavan suomenmielisyyttä, niin vuoden 1986 sukunimikyselyn vastausten perusteella ainakin yliopistosta valmistuneita teologeja toimi suomalaismielisinä kirkkoherroina tasaisesti koko Länsi- ja Etelä-Suomessa, niin Varsinais-Suomessa, Satakunnassa kuin myös Uudellamaalla. Toisaalta toisin kuin muiden virkamiesten pappien oli osattava suomea, jos pyrkivät virkaan suomenkieliseen seurakuntaan, mikä antoi pohjaa suomalaisuusaatteen kannatukselle.

Fennomaanien 1874 perustaman Kansanvalistusseuran asiamiesverkoston avulla saatiin yhteys kansaan eli talonpoikaistoon ja voitiin perustella fennomaanisen sivistyneistön oikeus esiintyä ”kansan tahdon” nimissä (Liikanen 1995, 173, 322). KVS käynnisti maaseudulla 1870-luvulla paikoin vilkastakin yhdistys- ja seuratoimintaa, mutta siihen osallistuivat vauraat talonpojat ja säätyläiset. Torpparit ja maattomat, kuten palkolliset jätettiin täysin toiminnan ulkopuolelle. (Mts. 179, 211.) Kansan syvien rivien aktivoituminen tapahtui vasta 1900-luvun taitteessa (mts. 185). Kaikessa seura- ja yhdistystoiminnassa näkyivät luokkaerot selvästi (mts. 197).

Kansalle (eli talonpojille) selvennettiin isänmaan käsitettä ja Suomi-kuvaa lähinnä Topeliuksen *Maamme kirjan* lojaalisessa ja patriarkaalisessa hengessä. Fennomaanien iskulause oli ”Suomen mieli, Suomen kieli. Niiss’ on suoja Suomenmaan.” (Liikanen 1995, 223, 224.) Pohjanmaalla herännäisyyden vaikutusalueella herännäispapit eivät tukeneet fennomaniaa, koska siihen kuului maallinen kansanvalistus. Pohjanmaalla talonpojatkin olivat kylmiä aatteille, koska taistelu toimeentulosta oli ensisijassa. (Mts. 268, 269.) 1870-luvulla Kansanvalistusseuran jäsenistä oli talonpoikia vähemmän kuin 25 %. Sen sijaan Jyväskylässä, joka oli suomalaisuuden keskuspaikkoja, kuului seuraan runsaasti jäseniä, ja siellä ylempien kansankerrosten osuus toiminnassa oli keskeinen. Kaiken kaikkiaan seurojen toimintaa hallitsi vanha sivistyneistö. (Mts. 273, 274.)

Vanhasuomalaisuus eli suomettelaisuus, tunnettu myöntöväisyyspolitiikasta, syntyi 1880-luvulla, kun fennomaanien oli pyrittävä osoittamaan hallituskelpoisuutensa. Suomalainen puolue tahtoi yksin esiintyä ”kansan tahdon” nimissä. (Liikanen 1995, 297.) Uudenlaista politiikkakäsitystä sen sijaan edustivat ”KPT:n radikaalifennot”. Tämän linjan omaksuivat nuorsuomalaiset. Kirjainyhdistelmän KPT tulkinnat kertovat vanhojen fennomaanien periaatteita radikaalimmasta ajattelusta: ”kansan pyhä tahto”, ”koko programmi toimeen” ja ”kaikki punaiset toverit”. (Mts. 315.) Nuorsuomalaisille oli tärkeää julkisuus, ja 1880-luvulla syntyikin nuorsuomalainen lehdistö. Vanhojen fennomaanien johtoasema alkoi murtua, ja se romahti lopullisesti suurlakkoon mennessä (mts. 328).

Suomalaisuus ja suomenkielisyys yhteiskunnallisena ja kansansivistyksen tavoitteina jäivät vielä 1800-luvun puolella yhteiskunnan hyväosaisten asiaksi. Lukumäärältään laajan mutta asemaltaan heikon väestöryhmän, maaseudun tilattomien kanssa kosketuksissa olivat papit ja kansakoulunopettajat. Heillä oli tilaisuus osoittaa ”suomalaisuuttaan” uusien suomenkielisten sukunimien jakamisella, mutta toimien takana olleet aatteet jäivät köyhälle kansalle vieraksi. Tämän todistaa vuoden 1986 sukunimikyselyn vastausaineisto selvästi.

2.4 Kielipolitiikkaa

Autonomian aikana, kun välittömät yhteydet entiseen emämaahan katkesivat, ruotsin kielen asema muuttui ja tilanne suorastaan vaati suomen kielen aseman muuttamista. Koska suomea käytti pääasiassa vain maaseuturahvas, kansankielen aseman parantamiseen tähtäävään kielipolitiikkaan liittyi myös kysymys kansalaisoikeuksista. (Karkama 2007, 429.)

Suomen kielen nostaminen hallinnon, opetuksen ja korkeimman sivistyksen kieleksi liittyi luokkataisteluun, kulttuuritaisteluun sekä kahden kansallisuuden taisteluun. Snellman korosti Hegelin filosofian pohjalta, että kieli konstituoiti kansakunnan eli Suomen kansa oli mahdollinen kokonaisuutena vain suomen kielen varassa. Fennomaanien mielestä Suomessa asui yksi kansakunta, joka puhui kahta kieltä. Sivistyneen säädyn velvollisuus oli toimia koko kansan älymystönä ja palvella näin koko kansaa. Säätyläisten mielestä kieli oli vain sivistyksen väline, ei päämäärä sinänsä. 1860-luvulla liberaalit pelkäsivät, että julkinen elämä suomalaistui liian nopeasti, mistä seuraisi maan yleisen sivistystason lasku ja valtiollinen heikentyminen Venäjää vastaan. (Mikko Juva 1962, 364–366.)

Herderin kielifilosofia tähdensi aivan samoin alkuperäiskielten oikeutta kehittyä sivistyskieliksi, ja näin herderiläisyys tuki pienten perifeeristen maiden, myös Suomen, kansallismielisen sivistyneistön tavoitteita. Herderin kieliteoria oli tunnettu jo Porthanin aikana Turussa, ja sen vaikutus on tunnistettavissa myöhemmin mm. Lönnrotin ja Snellmanin ajatuksissa ja toiminnassa (Karkama 2007, 431, 433.)

Aleksanteri II oli antanut hallitsijanvakuutuksen 1855. Mm. sensuuria lievennettiin, että skandinavisteilla ei olisi ollut pohjaa vaatimuksilleen. Keisarin piti voittaa säätyläisväestö puolelleen. ”Suomen kielen osaksi tullutta sortoa lievennettiin.” Ruotsinkielisen virallisen lehden rinnalle perustettiin suomenkielinen *Suomen Julkisia Sanomia* ”hyödyllisten tietojen levittämistä varten”. Lääninhallitukseen asetettiin suomen kielen kääntäjiä. (Mikko Juva 1966, 285.)

Ruotsinkielisen säätyläisväestön enemmistö suhtautui periaatteessa suopeasti suomen kielen aseman parantamiseen, kunhan se vain ei tuonut tullessaan liian suuria mullistuksia, mutta piti joka tapauksessa liberaalisia uudistuksia tärkeämpinä kuin kielikysymyksen ratkaisua. Säätyläisväestöstä vain vähemmistö painotti kielikysymystä, mutta ajan myötä se keräsi taakseen yhä kasvavat rivit suomalaista talonpoikaista kansaa. (Mikko Juva 1966, 297.)

Jo 1850-luvulla suomenkielinen lehdistö, jonka vaikutusvaltaisin edustaja oli pääkaupungissa vuosina 1847–1866 ilmestynyt *Suometar*, alkoi levitä monin tuhansin

kappalein kaikkialle maahan. Papisto muodosti merkittävän osan sen lukijakuntaa. Voimakkaasti se julisti välttämättömyyttä kohottaa suomen kielen asemaa ja lisätä sen oikeuksia, mikä oli niin itsestään selvä vaatimus, että kukaan ei ruvennut sitä vastustamaan. (Mikko Juva 1966, 348.)

Vuonna 1858 suomi määrättiin pitäjänkokousten pöytäkirjakeleksi niissä seurakunnissa, joissa suomen kieltä julkisissa jumalanpalveluksissa ”parhastansa käytetään”. (Tämä säännös velvoitti pappeja lisäämään suomen kielen käyttöä seurakunnissaan, mikä tietenkin tuki myös suomenkielisten sukunimien antamista.) Jyväskylän uusi oppikoulu sai suomenkielisen osaston, ja koulusta tuli pian pelkästään suomenkielinen. Yliopistossa suomenkielisten väitöskirjojen julkaiseminen tuli luvalliseksi. Säätyläisten vastarinta heräsi, kun alettiin puhua siitä, että sivistyneistön pitäisi vaihtaa kielensä suomeksi. Johdonmukaisella suomenmielisyydellä oli säätyläisväestön keskuudessa verraten vähän kannatusta. Sen sijaan talonpoikaisväestö oli herännyt ja alkoi vaatia 1850-luvun lopussa ruotsin kielen ylivalan poistoa. (Mikko Juva 1966, 350, 351.) Talonpoikaislähetystöt kävivät 1861 ja 1863 keisari-suuriruhtinaan luona anomassa, että suomen kieli saisi virallisen kielen aseman (Mikko Juva 1962, 368). Suomenkieliselle rahvaalle ruotsin kielen ylivalta oli suurin käytännöllinen epäkohta, ei Venäjän uhka, johon vanhat fennomaanit vetosivat (Mikko Juva 1966, 365).

Krimin sodan jälkeen sensuuri lieventyi ja yhteiskunnallinen elämä koki uudistuksia. Vuonna 1863 Snellman esitteli keisarille kielimanifestin. Aleksanteri II antoi samana vuonna sen mukaisen kielireskriptin: ruotsi säilyi virallisena kielenä, mutta jos asia koski nimenomaan suomenkielistä väestöä, virastojen ja tuomioistuinten oli otettava vastaan myös suomenkielisiä asiakirjoja. Siirtymäajaksi määrättiin 20 vuotta. Ne virkamiehet, joilla oli jo suomen kielen taito, voivat käyttää suomea heti. Kieliasetuksessa 1865 myönnytykset oli viety vähimpään mahdolliseen, esimerkiksi vanhoilta virkamiehiltä ei voinut vaatia suomen kielen taitoa. Fennomaanit olivat pettyneitä. (Mikko Juva 1962, 368.; 1966, 357.) – Kielellinen tasa-arvo oli edelleen kaukana.

Suometar lakkasi ilmestymästä 1867, jolloin päättyi maltillisen fennomanian vaikutusvalta. Kun lehti jälleen vuonna 1869 alkoi *Uusi Suometar* -nimisenä ilmestyä, se oli nuorfennomaanien puoluelehti. Yrjö Koskinen julisti, että suomalaiskansallisen liikkeen päämäärä oli sivistyneen luokan täydellinen suomalaistaminen. Siihen asti kielikiista oli ollut aatepoliittista taistelua ja rajoittunut säätyläisväestön piiriin. Nyt taistelu muuttui suomenkielisten talonpoikien ja kaupunkien alemman keskiluokan luokkataisteluksi ruotsinkielisiä säätyläisiä vastaan. (Mikko Juva 1962, 369; 1966, 365.)

Fennomaaneilla oli vastassaan ruotsinkielinen väestö, joka jakautui neljään ryhmään: Osa vanhojen sivistyssukujen edustajista omaksui suomen uudeksi äidinkielekseen. Poikia pantiin suomenkielisiin kouluihin, joten syntyi uutta suomenkielistä sivistyneistöä. Osa uudesta sivistyneistöstä oli lähtöisin talonpoikaiskodeista. Toinen ryhmä muodostui uusmaalaisten ylioppilaiden piirissä A. O. Freudenthalin ympärille, joka aloitti 1858 ruotsalaiskansallisen herätystyön. Siitä kehittyi muutamassa vuodessa suuntaus, jolla on nimitys *svekomaanit*, jos aatetta tarkastellaan pääasiassa kielikysymyksen kannalta, ja nimitys *skandinavismi*, jos pääpaino annetaan kansallisuusteorialle, jonka mukaan Suomi on historiallisena kokonaisuutena ruotsalaisen hengen tuote. Maan tulevaisuus riippui ruotsalaisen väestön johtoaseman säilymisestä. Tämä aate jäi vain suppeaan akateemiseen piiriin. Kolmatta ryhmää Juva on luonnehtinut sanoilla ”konservatiivit byrokraatit”. Heidän tavoitteenaan oli säilyttää vanha sääty-yhteiskunta ja varata korkeampi koulutus vain ruotsinkielisen yläluokan pojille. Neljäs ryhmä oli suurin. Se suhtautui periaatteessa myönteisesti suomen kieleen mutta nuorfennomaanien jyrkkiä vaatimuksia pidettiin liian vaarallisina ja suomen kieltä ja suomalaista sivistystä kypsymättömänä vastaamaan länsimaisesta yhteiskuntajärjestyksestä ja sivistyksestä. (Mikko Juva 1962, 370–373.)

Ruotsinkieliseltä säätyläistöltä oli jäänyt huomaamatta, että suomea oli käytetty ja kehitetty poliittisena kielenä valtiopäivillä sekä tieteen ja kaunokirjallisuuden kielenä 1880-luvulle tultaessa. Myös kielipoliittisesti edistytettiin. Vuonna 1883 suomi hyväksyttiin toiseksi viralliseksi kieleksi. Silloin oli kulunut 20 vuoden siirtymäaika kieliasetuksesta. Senaatti määräsi alioikeudet käyttämään paikallisia kunnalliskieliä – siis useimmissa kunnissa suomea. (Mikko Juva 1966, 422.) Suomen kielen aseman kohentumisesta osoituksia olivat myös valtion suomenkielisten koulujen lisääntyminen ja suomenkielisen lehdistön huomattava laajeneminen 1880-luvulla. Kun ruotsinkieliset kokivat taistelevansa suurta suomalaista ylivoimaa vastaan, syntyi ruotsalainen puolue, jonka päätehtäväksi tuli ruotsin kielen aseman puolustaminen.

Hallinnollista tietä 1886 annettu kielireskripti ilmaisi periaatteessa ruotsin ja suomen kielen tasa-arvon, joskin käytännössä se jäi vielä kauas, koska korkeimmat virastot saivat määrätä virkakielensä, joten ruotsin kielen johtoasema säilyi edelleen. (Mikko Juva 1962, 373–375; 1966, 426.)

1880-luvulla suomalainen puolue hajosi: nuorsuomalaisille kielikehitys liittyi yhteiskunnallisiin ongelmiin kuten työväenkysymykseen, vanhasuomalaisille kieli oli edelleen ideologinen periaatekysymys. He katsoivat kielen liittyvän kansallishenkeen, jonka olennaisin ilmennys oli suomen kieli. (Mikko Juva 1962, 377.) Valtiopäivillä suomenmielisiä

kannattivat talonpojat ja pappissääty, joiden lisäksi toimi porvarissäädyssäkin jo merkittävä suomenmielinen vähemmistö (Mikko Juva 1966, 415).

1870-luvulle asti ruotsalainen puolue oli ollut pelkästään yläluokan puolue. Vasta vuodesta 1896 alkaen myös rannikkojen ruotsinkielistä maalaisväestö tuli mukaan kielikeskusteluun. Valtiopäivillä 1897 ruotsalainen puolue vaati, että koko maa jäisi pysyvästi kaksikieliseksi, mikä tarkoitti jo kielten tasa-arvoa. Sen jälkeen olikin kyse siitä, saattoiko ruotsi säilyttää tasa-arvoisen asemansa suomen kielen kanssa. (Mikko Juva 1962, 378, 379.) Vasta 1902 annettu kieliasetus määräsi suomen kielelle virallisen kielen aseman, mutta sitäkin heikensi vuoden 1900 kielimanifesti, jossa muun muassa senaatin kieleksi muutettiin venäjä (http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_kielipolitiikka).

Kielitaistelua käytiin valtiopäivillä ja sanomalehtien palstoilla. Siitä ei tavallinen kansa paljoakaan tiennyt. Papit ja opettajat lukivat ainakin fennomaanien lehtiä, joten he pystyivät seuraamaan asioita. Kun tavallinen kansa alkoi tilata ja lukea edes jossain määrin lehtiä (esimerkiksi *Työmiestä*, joka alkoi ilmestyä 1895) mitä lähemmäs 1900-luvun taitetta päästiin, olivat kansan intressit sosiaalisissa ja poliittisissa oikeuksissa.

Toinen puoli kielipolitiikkaa muodostui taistelusta venäläistämistä vastaan. 1890-luvulla Venäjän paine lisääntyi, kun panslavistit alkoivat osoittaa tyytymättömyyttä Suomen oikeuksia kohtaan, eikä keisari enää hyväksynyt Suomen erioikeuksia (Mikko Juva 1966, 529, 538). Kenraalikuvernööri esitti jo 1890-luvulla, että autonomian hallintoon pitää ottaa venäjä pääkieleksi suomen ohelle. Olisi pitänyt perustaa venäjänkielisiä kouluja ja korkeisiin virkoihin ottaa vain venäjäntaitoisia virkamiehiä. (Einar W. Juva 1967, 15.) Vuoden 1890 postimanifestiin sisältyi vaatimus, että Suomen postivirkailijoille venäjän kielen taito tulisi pakolliseksi (Mikko Juva 1966, 538). Vuoden 1900 kielimanifesti määräsi, että kaikkien ylemmän tason viranomaisten oli hallittava venäjän kieli vuoteen 1905 mennessä. Siitä seurasi, että valtion kouluihin, opettajaseminaareihin sekä teknillisiin ja kaupallisiin kouluihin määrättiin venäjä pakolliseksi oppiaineeksi. (Einar W. Juva 1967, 33.) Tultuaan kenraalikuvernööriksi 1898 Nikolai Bobrikov alkoi toimia tämän ohjelman mukaan (mts. 15).

– Länsisuomalaisten sukunimistöön näillä määräyksillä ei ollut muuta vaikutusta, kuin että monet niistä, joilla oli venäläinen sukunimi, suomalaistivat sen, kuten sukunimikyselyn vastauksista käy ilmi.

3. Sukunimenotto aikansa yhteiskunnassa

3.1 Uusien sukunimien antajat

Vanhan sanonnan mukaan ”kylä nimen antaa, mies nimen kantaa”. 1800-luvun loppupuolen kehityksen aikana tämä ei enää pitänyt paikkaansa. Mies – miksei joskus naisenkin – saattoi joskus itsekkin valita itselleen nimen. Nimen antoi kuitenkin useammin pappi, opettaja tai työnjohtaja, monesti kysymättä edes nimensaajan mielipidettä. Mutta niissäkin tapauksissa tiedettiin, kuka nimen antoi ja esitettiin jopa joitakin perusteluja, miksi juuri se nimi oli antajasta hyvä. Sukunimikyselyn aineistossa on vain pari tietoa siitä, että nimensaaja olisi torjunut uuden nimen ja ehdottanut jotain omasta mielestään mieluisampaa nimeä.

Papit sukunimien antajina

Koska pappien osuus uusien sukunimien antajina näkyy olleen merkittävä, on syytä tarkastella papiston asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia länsisuomalaisen nimijärjestelmän muutoksen aikana. Seuraava esitys pohjautuu suurimmalta osalta Mikko Juvan tutkimukseen *Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa 1848–1869* (1950).

Tavallinen kansa, maaseudun rahvas, oli kosketuksissa ylemmistä säädyistä tavallisesti vain seurakuntansa pappiin tai pappeihin, ja papiston näkemykset, aatteet ja toimet vaikuttivat kansan elämään. Suomessa 1830- ja 1840-luvulla vallitsi yhtenäiskulttuuri, joka oli valistuksen, romantiikan ja uskonnon synteesi. Siihen aikaan maamme johtavan sivistyneistön käsitys oli, että maan kehityksen ratkaisee horjumaton lojaalius keisari-suuriruhtinasta kohtaan, joten kansallisuusaate ei vielä leimannut politiikkaa, ja kirkko piti huolen kansan kuuliaisuudesta laillista esivaltaa kohtaan. (Mikko Juva 1950, 46, 47.)

Pappien maalliset tehtävät olivat lisääntyneet 1800-luvun jälkipuolella teiden ja siltojen kunnossapidosta rokotuksiin, talouskertomusten laatimisesta irtolaisten ilmoittamiseen, väestökirjanpidosta ja tilastoinnista kansanopetukseen ja paljoon näiden lisäksi. Pappi luki jumalanpalveluksissa kuulutusten yhteydessä hallituksen ja viranomaisten tiedotuksia ja julistuksia. Kirkkoherra toimi pitäjänkokousten puheenjohtajana, joten hänellä oli vastuu hyvin monista seurakuntalaisten asioista, jotka eivät kuuluneet uskonnolliseen kasvatukseen tai sielunhoitoon. (Mikko Juva 1950, 49.) Tämä kaikki vieraannutti pappeja hengellisestä työstä, mitä 1840- ja 1850-luvun herännäispapit ankarasti arvostelivat ja vaativat papistoa keskittymään ihmisten sielunhoitoon. Herännäisyys horjutti yhtenäistä kulttuurinäkemystä, mutta sensuuriasetus esti radikaalien poliittisten aatteiden leviämisen.

(Mts. 63, 64.) Aleksanteri II:n noustua valtaistuimelle 1855 koitti vapaamielisempi aika ja 1861 sensuuria lievennettiin, ja jo ennen sitäkin saattoi papisto lukea sekä ruotsiksi *Saimasta* että suomeksi *Maamiehen ystävästä* (ilmestyi 1844–1855) J. V. Snellmanin suomalaiskansalliseen herätykseen tähtääviä kirjoituksia. ”Elettiin nousevan kansallisen romantiikan kautta”, toteaa historioitsija (mts. 51). Snellman oli tehnyt 1840-luvun vaihteessa opintomatkan Saksaan, ja toimittamissaan lehdissä hän levitti Hegelin filosofiaa ja fennomaanista ajattelua (mts. 66, 69). Tosin tuohon aikaan suomalaisesta kansallisuudesta ja suomen kielen kohottamisesta innostuivat lähinnä ylioppilasnuorison johtajat melko suppeassa piirissä (mts. 70). Hegelin opit uskon ja tiedon synteisistä ja valtion absoluuttisuudesta sopivat erittäin hyvin Suomen uskontoa ja esivaltaa kunnioittavaan yhteiskuntaan (mts. 52). Vaikka maailmalla kuohui 1848 ”hullu vuosi” ja Suomessakin koettiin tärkeäksi oikeus omaan kansallisuuteen, nähtiin meillä kuitenkin yleisesti kristinuskon korvaamattomana yhteiskunnallisen siveellisyyden ylläpitäjänä (mts. 75, 78).

Maan henkinen kehitys vaati kansan sivistämistä. Kun kansanopetuksen kehittämistä oli pyydetty tuomiokapitulin lausuntoa, se vastasi, että kansakoulun tuli olla rippikouluun valmistava laitos ja sen tärkein tehtävä oli uskonnollinen kasvatusta (mts. 125). Papisto oli siis vahvasti konservatiivista. Helsingin yliopiston piirissä syntyi jakoa suomen kielen asemaa korostavien fennomaanien ja valtiollisia ja yhteiskunnallisia oikeuksia korostavien liberaalien välillä. Mikko Juva on luetellut joukon liberaalien nimiä, joiden joukkoon ei kuulunut yhtään teologisen tiedekunnan opiskelijaa. Vuonna 1862 perustettu liberaalien äänenkannattaja *Helsingfors Dagblad* piti pappissäätyä taantumuksen vankimpana tukena ja edistyksen vastustajana (mts. 234). Epäkohtana pidettiin esimerkiksi sitä, että kunnallinen elämä oli täysin papiston johdossa, joten papit voivat ohjata kaikki asiat kirkon etujen mukaisesti (mts. 131). Pappien liian monet maalliset tehtävät aiheuttivat epäluuloa ja vihamielisyyttä seurakuntalaisten ja papin välille. Pappia pidettiin enemmän virkavallan kuin hengellisen elämän edustajana. (Mts. 158, 159.)

Myös sivistyneistön ja pappissäädyn väliin syntyi juopa herännäisyyden vaikutuksesta 1840- ja 1850-luvuilla. Pappiloissa lopetettiin valistusajan iloinen seuralämä. Pappien vaatimus elämäntapamuutokseen ei miellyttänyt yläluokkaa. Sivistyneistö maallistui ensin, ja pelättiin, että kansa seuraisi sitä. (Mts. 162, 164.) Kirkon ja sivistyneistön välinen kuilu kasvoi 1860-luvun alkupuolella (mts. 191). Keski-Euroopasta sivistyneistö omaksui uskonnollista vapaamielisyyttä, jota myös ruotsinkielinen liberaali lehdistö kannatti (mts. 139). Ylimmistä yhteiskuntaluokista ei enää tullut teologeja. Teologian opiskelijoiden määrä väheni vuoteen 1860 mennessä huomattavasti, mistä seurasi pappispula. Papeille annettavan

oppimäärän yliopistossa katsottiin olevan täysin riittämätön ja teologeilla arvioitiin olevan muita opiskelijoita heikompi tietotaso, joten pappien sivistystason nostamista pidettiin tarpeellisena. Kehittyi yleinen pappisvastainen mieliala. (Mts. 165, 167, 217, 316.) Vallitsi yleinen käsitys, että pappisuralle hakeutui semmoisia, joilta puuttui halua tai kykyä muihin toimiin. Jumaluusoppineita pidettiin kulttuurivihamielisinä. (Mts. 317.) Syy, miksi sekä ruotsin- että suomenkielinen vapaamielinen sivistyneistä ei hyväksynyt papistoa, oli 1900-luvun alussa myös se, että papisto yhtyi sortotoimien aikana myöntyväisyyrintamaan, olihan papisto valtiopäivillä fennomaaninen sääty (Mikko Juva 1967, 531).

Ruotsinkielisen sivistyneistön keskuudessa 1860-luvulla virisi vaatimus uskonnonvapaudesta, jota suomenkieliset lehdet *Päivätär* ja *Suometar* asettuivat vastustamaan, ja suomenkielinen keskustelu uskonnonvapaudesta raukesi pian. Koko kysymys oli olennaisesti maan sivistyneen säädyn asia eikä koskenut suomenkielistä rahvasta. (Mikko Juva 1950, 183, 255.) 1869 julkaistu kirkkolaki sisälsi uskonnonvapauden, mutta koska ei laadittu eriuskolaislakia, uskonnonvapaus ei toteutunut käytännössä (Mikko Juva 1950, 328). Todellinen uskonnonvapauslaki tuli voimaan vasta 1923 (Mikko Juva 1967, 531, 536).

1900-luvun alussa vanhaluterilainen perinne hallitsi vielä täysin maaseudun elämää, mutta kaupunkien säätyläisväestön ja tehdasseutujen työväestön piirissä irtautuminen kristillisestä tavasta oli jo saanut melkoiset mittasuhteet. Kirkossa ja ehtoollisella käynti oli vähentynyt. Työväestön sosialismi merkitsi nousua kirkon holhousta vastaan. (Mikko Juva 1967, 531.)

Sukunimikyselyn aineiston **Nimeämisperuste**-sarakeesta näkyy, kuinka usein pappi on vaikuttanut nimenantoon ja millä tavalla se tapahtui. Tämä tieto on kerrottu selvästi ainakin 142 nimestä. Tarkkaa lukua ei ole mahdollista laskea, sillä ei voi tietää, onko pappilassa otettu nimi aina papin antama vai ehkä nimensaajan oma ehdotus. Lukumäärä tuntuu vähäiseltä koko nimimääriin verrattuna, mutta auktoriteetilta saadut nimet ovat varmasti vaikuttaneet esikuvina yksittäisiä nimiä laajemmalle. Papiston rooli väestökirjanpitäjänä on ollut seurakuntalaisten nimien annossa erityisen suuri. Länsi-Suomessa koko maalaisväestä oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa evankelisluterilaista, joten kaikki ikäluokat kävivät rippikoulun. Se tarjosikin aukottoman mahdollisuuden jakaa nuorille seurakuntalaisille ”oikeita” sukunimiä. Papit yksinkertaisesti ilmoittivat seurakuntansa jäsenille jonkin uuden nimen. Usein se oli jokin yleinen muotinimi. Papit saattoivat jakaa rippikoulussa sisaruksille kullekin eri nimen. Myös kinkereillä

nimettömät saivat sukunimiä. Nämä ”sukunimet” eivät olleet siis edes perheen jäsenten yhteisiä nimiä. Saman perheen vanhemmilla ja sisaruksilla saattoi olla 4–5 eri ”sukunimeä”.

Vaikka papit antoivat virkamiehinä seurakuntalaisilleen sukunimiä, heidän oli noudatettava maalaisyhteisön traditioita ja nimiin liittyviä normeja. He käyttivät nimenvallinnassa vanhan tavan mukaan tilan- ja torpannimiä ja tiesivät nimien tunnusmerkit, kuten sopivat johtimet. Se oli edellytys, että kansa otti uudennoksen vastaan (Benson 1977, 123). Papit ovatkin olleet hyvin perillä kansalle sopivista nimityypeistä, mutta toisaalta he ovat olleet selvillä myös nimimuodeista. Papeilta nimiä on kerrottu saadun jo 1860-luvulla, ja viimeiset tiedot ovat vuodelta 1920. Papin antamia kaksijäsenisiä tilannimeen perustuvia tai ainakin niiden näköisiä nimiä on mainittu 23, *la*-loppuisia 9, lyhyitä, kaksitavuisia nimiä 27, muotijohdin *-io* on ollut papin idea 3 nimessä. Pappien antamiksi mainittuja oli eniten *nen*-loppuisissa – peräti 75 nimeä. Pappien eniten suosimia *nen*-nimiä ovat aineiston mukaan olleet *Virtanen, Lehtonen, Salminen, Salonen, Lehtinen, Järvinen* ja *Nieminen*, siis ajan mittaan kaikkein yleisimpiin lukeutuvia nimiä.

Nimensaajien käsityksiä pappien toiminnasta

Vastausaineistoon sisältyy pappien toiminnasta useita kuvauksia, joista ilmenee, että maalaisväestö sai uusia nimiä yksinkertaisesti siten, että seurakunnan pastori ilmoitti päätöksestään antaa jonkin nimen, jonka hän merkitsi kirkonkirjaan. Tottijärveltä 1800-luvun lopulta kerrottu isoäidin (s. 1864) ja isoisän, *Karlundin* torpan isäntäparin, nimensaanti kuvaa tapahtumia yleisemminkin:

Tottijärvellä vaikutti kirkkoherrana *Aalto* niminen pappi. Hän oli ottanut aikanaan oman *Aalto* nimensä ja ryhtynyt jakelemaan myös muille vierasperäisen sukunimen omaaville suomalaisia sukunimiä. Meidän osaltamme se oli tapahtunut siten, että eräänä sunnuntaina Jumalanpalveluksen jälkeen kirkkoherra oli kuuluttanut saarnatuolista, että Karl ja Aleksandra *Karlundin* sukunimi on tästä päivästä lukien *Mäkinen* hänen päätöksellään. - - ”Me nousimme penkistä ylös, vaari kumarsi ja minä niiasin.” – Näin yksinkertaisesti he olivat *Mäkisiä*. (598)

Pappien vaikutusta uusien nimien syntyyn kuvaa myös seuraava kertomus 1860-luvulta:

Wilhelm *Arkkila* [kotitalon mukaan] rakensi v. 1853 torpan Uotilan Hietaan vainion taakse Kankarijärven itärannalle, Mouhijärven kirkolta tultaessa järven taakse. Kirkonkirjoissa Wilhelmin perhe ”huudettiin” esiin emätalon Uotilan perään. Lukusioilla Mouhijärven kirkkoherra Wilhelm *Arkkilan* perhekuntaa kirjatessaan totesi, että se ”Hietaan Villen” torppa on siellä järven takana. Ja kirkkoherra merkitsi kirjoihinsa ”järventaustaa”. Seuraavilla lukusioilla jo puhuttiinkin *Järventaustan* Villen

väestä, ei enää *Arkkilan* tai *Hietaan* Villen ja hänen perheenjäsentensä epämääräisistä nimistä. *Järventausta* tuli käyttöön. (662)

Perniössä nimestä *Lindroos* oli tullut *Niemi* 1915: ”Silloisen Perniön kirkkoherra oli valinnut tämän uuden nimen eikä siihen kai asianomainen uuden nimen saaja sen enempi päässyt sanomaan vastalausestaan.” (1223)

Lopelta 1890-luvulta on kerrottu harvinainen tapaus, jossa sukunimetön nimensaaja ei ole hyväksynyt papin ehdottamaa nimeä vaan on itse valinnut nimensä:

Pappi vaati sukunimeä ja ehdotti nimeä *Kuusinen*. Kalle Kallenpoika ”piti kauniimpana” nimeä *Kivinen*. (477, 572)

Opettajat nimenantajina

Kiertokoulun ja kansakoulun opettajat olivat innokkaita sukunimien jakajia ja muuttajia. Vuosisatojen perinne oli, että koulutielle lähtijät saivat uuden lisänimen. Niinpä ei liene tuntunut oudolta, että opettajaseminaareissa ja maanviljelyskouluissa oppilaat saivat uudet nimet monesti jopa joukkonimenmuutossa. 1800-luvun jälkipuolelta lähtien ne poikkesivat vanhasta perinteestä, sillä ne olivat suomenkielisiä ja funktioltaan sukunimiä.

Opettajaseminaarien opiskelijat olivat suurelta osin talonpoikaislähtöisiä, ja opettajat lukeutuivat alempaan keskiluokkaan (Mikko Juva 1966, 468). Suomen ensimmäinen opettajaseminaari perustettiin 1863 Jyväskylään. Sen jälkeen sai Tammisaari ruotsinkielisen seminaarin 1871, Sortavala suomenkielisen 1880, sitten 1890-luvulla Raaheen, Heinolaan, Kajaaniin ja Raumalle perustettiin omat seminaarinsa, Hämeenlinnaan vasta 1919.

Kansakoulunopettajan kelpoisuusvaatimuksena oli maaseudulla vuodesta 1880, kaupungeissa vuodesta 1890 alkaen seminaarin suoritus. Ensimmäiset opettajat valmistuivat Jyväskylän seminaarista 1866. Jyväskylän seminaari oli 4-vuotinen naisille ja miehille tarkoitettu yhteisseminaari. Pääsyvaatimuksena oli kansakoulun oppimäärä. Opettajina toimivat lehtorit olivat yliopistollisen loppututkinnon suorittaneita, ulkomailla 1–2 vuotta opiskelleita, useimmat suomalaiskansallisesti asennoituneita innokkaita kasvattajia, joiden koulutustaso oli kansainvälisestikin arvioiden erittäin korkea. (Myyryläinen 1998.) Seminaarit olivat suomalaisuusaatteen keskuksia, varsinkin Jyväskylän seminaari, joten oli luonnollista, että opettajat toteuttivat aatetta antamalla oppilailleen suomalaisia sukunimiä.

Fennomaanisten periaatteiden mukaan ”kansaa oli kasvatettava kansalaisiksi” ja ”kansakoulun päämääränä oli oleva saattaa yksilö tietoiseksi yhteiskunnallisista oikeuksistaan ja vastuustaan.” (Mikko Juva 1950, 125.) Kansakoulu pyrki herättämään oppilaisa aatteellisen

asennoitumisen kotiseutua ja isänmaata kohtaan (Mikko Juva 1966, 325). Suomalaisen sukunimen anto tuki aatteellista kasvatusta.

Seminaarin henkinen pohja oli jatkuva askartelu yleisinhimillisten asiain parissa. Nuoret opettajat valmistautuivat tehtäväänsä kasvattamaan älyllisesti ja siveellisesti kehittyneitä, yhteisistä asioista vastuuta kantavia kansalaisia (Mikko Juva 1966, 323). Kansakoulut olivat todellisia valistus- ja kulttuuritaloja ja opettajat suurta arvostusta nauttivia monitoimimiehiä ja -naisia (Myyryläinen 1998).

Kansakouluja alkoi olla yhä useammassa pitäjässä 1860-luvulta lähtien. Kaikki kouluikäiset eivät suinkaan käyneet koulua, mutta opettajienkin vaikutus sukunimien valintaan tulee kyselyn vastauksissa usein esille. Opettajan antamaksi on sanottu 46 uutta nimeä. Tähän lukuun sisältyvät myös muissa oppilaitoksissa kuin kansakoulussa annetut nimet. Lukumäärä ei ole suuri, mutta opettajien vaikutus on ollut selvästi laajempi, mihin viittaavat sellaiset kyselyn vastaukset kuin Urjalasta 1880-luvulta kerrottu nimen *Lindqvist* muuttamisesta nimeksi *Manner*: ”Opettaja antoi nimettömille nimet ja suomensi ruotsinkieliset” (1702) ja Loimaalta samalta vuosikymmeneltä *Yli-Lassila*-nimisen oppilaan uudesta nimestä *Laaksonen*: ”Opettaja antoi muotoinimet” (1221).

Opettajat ovat antaneet kaikkia nimityyppisiä. Varhaisimmat tiedot 1870–1880-luvulta ovat *Laaksonen*, *Tamminen*, *Viljanen*, *Saarinen*, *Vuori*, *Kari*, *Manner*, *Haavio*, *Mäkelä*. 1890-luvun nimiä ovat *Eerola*, *Toivola*, *Sola*, *Laiho*, *Lehto*, *Leino*, *Saarni*, *Arimo*, 1900-luvun alussa saatuja nimiä *Aronpuro*, *Haapanen*, *Nieminen*, *Aho*, *Niska*, *Railo*, *Saarnio*, *Yläne*. 1906 ja 1907 annettuja nimiä ovat *Karikoski*, *Merikoski*, *Valorinta*, *Saarinen*, *Astala*, *Saario*, *Vainio*, *Tainio*, *Rautava*, *Laiho*, *Loimu*, *Salo*, *Sara*, 1910-luvun nimiä *Laine*, *Virtala*, *Vuorela* ja vielä 1920 *Alho* ja *Pitkäkallio*. Näistä nimistä näkee, että opettajat seurasivat nimimuotia ja uskalsivat ottaa käyttöön myös uudisnimiä.

Opettaja on voinut paitsi keksiä koko nimen myös muokata sen muotoa oman näkemyksensä mukaan, kuten Jämsänkoskella 1920: Kotitalan nimi oli *Pitkiskallio*, sukunimi *Lindroos*, mutta opettajan mielestä *Pitkäkallio* oli ”enemmän kirjakieltä ja siksi parempi”. Niin sukunimeksi tuli *Pitkäkallio*. (122)

Työnjohtajat nimenantajina

Vastausaineistossa on tieto 17 nimestä, jotka on saatu työnjohdolta mm. tehtaassa, sahalla, ratatöissä tai uittotöissä. Sukunimi on annettu tarpeen vaatiessa, sillä 12 työmiehellä ei ole ollut ennestään sukunimeä. Tunti- ja palkkalistoihin on tarvittu miehiä identifioivat nimet.

Työmailla sukunimi on saatu 1800-luvun puolella aina 1860-luvulta alkaen; vain pari nimeä on annettu 1900-luvun puolella, 1906 ja 1918. Työnjohtajat ovat suosineet *nen*-nimiä, joita ovat antaneet 13 työmiehelle, joukossa kaikkein tavallisimpia, kuten *Aaltonen*, *Haapanen*, *Kivinen*, *Koskinen*, *Lahtinen*, *Lehtinen* jne. Uudisnimiä ovat olleet 1880-luvulla annetut *Pohjantähti*, *Ruusuluoto* ja *Oksa*, jotka ovat korvanneet yhden sukunimen *Träsk*. Nimenmuuton syyksi on kerrottu, että *Träskin* veljeksiä ei osattu erottaa toisistaan, joten tarvittiin eri nimet. Tämän perusteella ei siis voi päätellä, johtuivatko nimivalinnat työnjohtajan suomalaismielisyydestä. Sen sijaan suomalaistamismuoti on paperitehtaalla 1906 johtanut joukkonimenmuuttoon, jossa mitä todennäköisimmin on työnjohtokin ollut mukana.

Maanmittarit nimenantajina

Myös maanmittarit ovat toimineet aktiivisina sukunimistön uudistajina niissä tapauksissa, missä sukunimi on otettu tilannimen mukaan. Lohkomista suorittanut maanmittari on nimennyt uuden maapalan, eikä maan omistajalla ole ollut siihen paljoakaan sanomista. Asuntotilan nimeä käytettiin sukunimenä ainakin niin kauan, kuin tila oli omassa hallussa. Esimerkkejä on aineistossa kuudesta nimestä, joista vain yksi on saatu 1800-luvun puolella, loput 1900-luvun taitteesta eteenpäin: *Kataja* 1860-luvulla, *Maatraiva* 1900-luvun taitteessa, *Elomaa*, *Jokimaa*, *Lehto* ja *Vainio* 1910-luvulla.

3.2 Uusien sukunimien saajat

Oleennaista on, että ensimmäisen sukunimen ottajan tai nimenmuuttajan elämässä tapahtui tai oli tapahtumassa jokin muutos: hän meni kansakouluun, rippikouluun, oppikouluun tai johonkin ammattikouluun tai opistoon kuten maanviljelyskouluun tai -opistoon, metsänhoito-opistoon, opettajaseminaariin tai joissakin harvoissa tapauksissa yliopistoon. Myös oppipojaksi ammattioppiin meno antoi aiheen oman ”oikean” sukunimen ottamiseen. Avioliiton solmimisen yhteydessä katsottiin tarpeelliseksi ottaa sukunimi tai muuttaa entinen uudeksi. Yleisin syy oli paikkakunnan tai omassa pitäjässä asuinpaikan muutos. Talon tai torpan peri tavallisesti vanhin poika, joka vanhan tavan mukaan käytti tilan nimeä lisänimenään, joka aikaa myöten käsitettiin sukunimeksi. Suppeassa elinpiirissä nimi kertoi, mistä nimetty oli kotoisin, hänet osattiin sijoittaa ainakin kotipitäjän tai kotikylän alueella nimen perusteella oikeaan sukuun ja taloon tai torppaan.

Talosta saatettiin erottaa väistyville pojille torpat. Lohkotilojen erottamista oli helpotettu asetuksin 1864 ja 1883, mutta uusia tiloja tuli lisää vuoteen 1890 mennessä vain

10 prosenttia (Haatanen 1968, 123). Uusia torppia ei perustettu eikä tiloja halottu perinnönjaossa esim. Uudenmaan läänissä ja suurimmassa osassa Hämeen lääniä. Kuitenkin Hämeen läänin pohjoisosassa ja Satakunnan puolella Turun ja Porin lääniä torppien määrä kasvoi. (Jutikkala 1958, 341.) Osa pojista jäi ehkä myös mäkituvan varaan. Joka tapauksessa tilattomien ja täysin maattomien osuus kasvoi 1800-luvun jälkipuoliskolla tuntuvasti. Vuonna 1875 maassa oli mäkitupalaisia ja loisia, siis juuri niitä, jotka ottivat uusia, vapaasti valittavia sukunimiä, keskimäärin 36,3 prosenttia viljelijäväestöstä. Nämä jakautuivat eri tavoin eri lääneihin; prosenttiluvut vaihtelivat Turun ja Porin läänin 30,1 prosentista Kuopion läänin 46,5 prosenttiin. (Haatanen 1968, 64.) Länsi-Suomen lääneissä asuivat ne tilattomat, jotka olivat tuona aikana saamassa ”oikeat sukunimet”. Vuonna 1880 irtainta väestöä, jolla ei ollut edes mäkitupalaisen mökkiä, on laskettu olleen Länsi- ja Etelä-Suomen läänien asukasluvusta lääneittäin vaihdellen 17,2–27,5 prosenttia, mutta vuonna 1900 jo 33,7–38,1 prosenttia. (Mts. 68.)

Maaseudun liikaväestön liikkuminen vapautui 1883 irtolaisista annetulla asetuksella, joka poisti palveluspakon. Seurakunnilla oli ollut vuonna 1788 annetun asetuksen mukaan oikeus kieltää loisiväen muutto alueelleen, ja kielto poistettiin vasta 1879, jolloin kunnan- ja kruununveronsa suorittaneet saivat muuttaa seurakunnasta toiseen. (Hoffrén 1966, 187.) Mentiin sahoille ja tehtaisiin töihin. Tehdastyöväestöä lasketaan olleen vuonna 1900 jo 98 759 henkeä eli 11 prosenttia väestöstä (Haatanen 1968, 132). Mikko Juvan arvion mukaan (1966, 473) omalta paikkakunnalta toiseen kuntaan töitä hakemaan lähti 1880-luvulla joka viides, 1890-luvulla joka neljäs asukas. Kun tehdastyöväestöön lisätään seka- ja ulkotyöläiset, muiden kuin maatyöväen nopeaa kasvua kuvaavat seuraavat luvut: vuonna 1869 laskettiin 10 100 työntekijää, 1900 78 800 työntekijää, 1913 jo 108 800 työntekijää (mts. 478). He olivat juuri niitä, jotka saivat sukunimen työpaikoilla työnjohtajilta tai kotiseudulta pois muuttaessaan papeilta, joskus myös ottivat nimen oma-aloitteisesti.

Maalaisväestön muuttoliikkeen lähtökohtana oli väestörakenteen muuttuminen. Maata vailla olevat väestöryhmät, jotka vielä 1800-luvun alkupuolella olivat olleet vähemmistössä, vahvistuivat enemmistöksi ja niiden suhteellinen osuus kasvoi. Maatalousväestön sosiaalinen jakautuma (Mikko Juva 1966, 470):

	1815		1870		1901	
Talollisia	75 842	57,2 %	83 030	39,2 %	103 199	35,5 %
Lampuoteja	6 331	4,8 %	11 561	5,5 %	6 976	2,4 %
Torppareita	31 001	23,4 %	56 597	26,8 %	41 987	14,4 %
Maatyöläisiä ja vastaavia	19 472	14,7 %	60 181	28,5 %	138 857	47,7 %

Varsinkin tilattoman väestön toimeentulo vaikeutui katovuosien aikana. Suuret kadot 1867 ja 1868 johtivat nälänhätään, mutta paikallisia katoja oli ollut lähes joka vuosi vuodesta 1862, joten kansan vastustuskyky oli 1860-luvun mittaan heikentynyt, ja taudit ja kuolleisuus olivat korkeimmillaan vuosikymmenen lopulla. Tilapäistöitä ei saanut, eikä ruokaa riittänyt kerjäämälläkään. (Mikko Juva 1966, 395.)

1868 aloitettiin Riihimäen – Pietarin-radon rakentaminen. Tuhansia työttömiä otettiin ratatyömaalle samalla huonolla palkalla kuin hätäaputyöläiset, mikä johti aliravitsemukseen ja tauteihin. Maan väkiluku laski 1865–68 yli 100 000 henkeä, ihmiset kuolivat nälkään ja tauteihin. Virallisesti suoraan nälkään kuoli vain 2 500. Vuonna 1868 kuoli Suomessa 7,9 % väkiluvusta. Tämä oli viimeinen kadosta johtunut nälänhätä Suomessa. Sen jälkeen maanviljelyn ja liikenneyhteyksien kehittyminen on estänyt noin suuret väestökatastrofit. (Mikko Juva 1966, 396, 398.)

Katovuosien jälkeen väkiluku kasvoi ripeästi: 1868 asukkaita oli maassa 1 728 000 henkeä, 1895 jo 2 500 000 henkeä, kolmen miljoonan raja ylittyi 1912, ja 1920 väkiluku oli 3 147 000 henkeä (Vahtola 2003: 266, 267). Väestön lisäys oli nimenomaan tilattoman väestön lisäystä, siis suureksi osaksi sukunimettömien, joten uusia sukunimiä oli omaksumassa käyttöönsä valtavat määrät ihmisiä, vaikka ottaisi huomioon senkin, että sukunimettömyys koski vain länsi- ja eteläsuomalaisia ja että Itä- ja Pohjois-Suomen uudisasutusalueilla syntyi enemmän lapsia kuin Länsi-Suomessa (Vahtola 2003, 186). Nimien ottamisessa ja muuttamisessa oli siis kyse hyvin suuresta joukosta ihmisiä.

Maatalouden kehitykseen vaikuttivat maanviljelyskoulut, joita oli 1860-luvun puolivälissä jo kahdeksan, ja 1900-luvun taitteessa maassamme oli kymmeniä maataloudellisia oppilaitoksia. Ensimmäinen karjakkokoulukin oli perustettu jo 1869. (Mikko Juva 1966, 437.) 1880- ja 1890-luvuilla elintaso kohosi, ainaisen talvityöttömyyden rasittamat maaseudun tilattomat saivat roudan aikana ansioita hakkuutöissä ja myöhemmin paperipuun teossa sekä keväällä uitoissa, jota paitsi päiväpalkat nousivat (mts. 441). Osaltaan työtilaisuuksia lisäsi myös 1879 säädetty elinkeinovapaus (mts. 454).

Elinkeinovapaus hyödytti ilmeisesti enemmän keskiluokkaa kuin maatyöväestöä. Keskiluokka kasvoi koulutuksen parantumisen myötä (Mikko Juva 1966, 467). Maaseudulla rusthollarit ja suurtalolliset olivat varallisuudeltaan säätyläisten tasolla, ja heidän lapsensa saivat oppisivistyksen kuten säätyläisten lapset. Kaupungeissa erotettiin kolme yhteiskuntaluokkaa: säätyläiset, alempi porvaristo ja sen vertaiset sekä muut. Keskimmäiseen ryhmään eli ”alempaan porvaristoon ja sen vertaisiin”, kuuluivat valtion ja kunnan

toimenhaltijat, kansakoulun opettajat ja talouselämän konttorihenkilöstö. Vähitellen säätyrajat alkoivat hämärtyä, mutta muutos oli hidas. (Mts. 468.)

Kaupunkien ja tehdasyhdyskuntien asukkaat, joilla ei ollut yhteyttä omaan maatalaan, torppaan tai edes mökkiin, saattoivat valita uuden sukunimen nimisysteemin rajoissa vapaasti. Mallina saattoi olla jonkin sukulaisen tai ihaillun henkilön käyttämä nimi, mikä osoittaa sukunimen irrallisuutta ja vapaata valintaa. Tiedostamattomat käsitykset siitä, mikä on sopiva nimeksi, olivat monesti ainoa valintaa ohjaava tekijä.

3.3 Nimi ei ollut kenenkään yksityisomaisuutta

Sukunimikyselyn vastauksista ilmenee selvästi, että alempien yhteiskuntaluokkien keskuudessa sukunimi ei ollut kenenkään yksityisomaisuutta. Käsitys, että nimi kuuluu vain tietylle suvulle tai perheelle, vallitsi ylemmissä yhteiskuntaluokissa. Sitä näkemystä vahvisti tavallisen kansan keskuudessa vasta 1900-luvun puolella Suomalaisuuden Liitto, joka alkoi 1914 ”suojata” halukkaiden sukunimiä (Paikkala 2004, 577). Aatelissukujen nimet oli käytännössä suojattu jo 1626 ritarihuonejärjestyksellä, joka velvoitti ritarihuoneen jäsenet ottamaan nimen. Jäseniksi merkittyjen nimet pysyivät muuttumattomina eikä niitä voinut sukuun kuulumaton käyttää. Ritarihuonejärjestys uusittiin autonomian aikana 1869, jolloin pykälässä 5 sanottiin lyhyesti: ”Älköön kukaan itsellensä ottako toisen suvun nimeä tahi waakunaa.” (Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetus-Kokous 1869. No 13. www.histdoc.net/laki/rhj.html.) Ennen sukunimilakia sama sääntö uusittiin vielä 1918. Aatelisnimiä suojattiin muutenkin, sillä jo 1752 kiellettiin aatelittomille sotamiehille antamasta aatelissukujen nimiä (Stadganden rörande rotehallaren och soldaten wid Indelta roterade Infanteriets Regementet och Korpser 1. 1844, 36). Rahvaan joukossa pidettiin itsestään selvänä, että talonnimeä sai käyttää lisänimenään – 1800-luvun lopulla jo sukunimeksi käsitettynä – vain talon omistaja. Tilattomilla, jotka ottivat uusia sukunimiä, ei rajoituksia ollut.

Esimerkkejä sukulaisten tai tuttavien nimien ottamisesta:

Otettu nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Perustelu
Helmi	Stevander	Loimaa	1906	Malli saatu <i>Helmi</i> -nimiseltä tuttavalta. (450)
Jokinen	–	Vesilahti	1800-l. loppu	”Sedät käyttivät nimeä Jokinen.” (1875)
Kivi	Stenvall	Tuusula	1906	Aleksis <i>Kiven</i> veljenpoika otti nimen. (213)

Laiho	Kallela	Pori	1900-l. alku	Otti vaimon sukunimen. (592)
Meri	ei ent. sn:ä	Ylöjärvi	1890-luku	Mallina isoäidin enon nimi <i>Meri</i> . (1588)
Nieminen	ei ent. sn:ä	Kuhmoinen n.	1905	Otti erään vävynsä nimen. (1640)
Salonen	Johansson	Orimattila	1900–10	Sedän sukunimi oli <i>Salo</i> . (483)
Suojala	Malenius	Orimattila	n. 1900	Olivat tavanneet Helsingissä <i>Suojala</i> -nimisen henkilön, jonka nimeen olivat ihastuneet ja ottivat sen. (332)
Virtanen	Keskinen	Luopioinen	1900-l. alku	Kaksi sisarta meni kumpikin <i>Virtasen</i> kanssa naimisiin, joten veli otti saman nimen. (1679)

Esimerkkejä ihaillun henkilön nimen ottamisesta:

Otettu nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Perustelu
Ekholm	Svärd	Lauttakylä	1865	Otti kelloseppänä ihailemansa vanhemman työtoverin nimen. (375)
Jokinen	Töykkälä	Turku	1890-l. alku	Otti ihailemansa komean poliisin nimen. (510)
Kallio	Hellman	Tampere	1900-l. alku	Esikuvana näyttelijä Hemmo Kallion nimi; nimenottaja harrasti näyttelemistä. (227)
Kivi	Grönroos	Helsinki	1906	Aleksis <i>Kiveä</i> ihaileva SKS:n vahtimestari otti nimen <i>Kivi</i> . (289)
Kärki	Fagerlund	Kauvatsa	n. 1878	Otti Turkin sodassa kaatuneen ystävän sukunimen. (636)
Laiho	Malmberg	Helsinki	1900-l. alku	Painija Karl August <i>Laiho</i> oli seuransa paras, <i>Malmberg</i> toiseksi paras. Kun <i>Laiho</i> muutti Amerikkaan, seuratoverit painostivat <i>Malmbergin</i> ottamaan nimen <i>Laiho</i> . (817)
Luoto	Karlsson	Helsinki	1906	”Työtoveri oli <i>Luoto</i> , mukava mies.” (1183)
Sala	Sohlman	Hamina	1890-luku	Isoisä oli nähnyt Helsingissä Niilo <i>Sala</i> -nimisen näyttelijän (alk. <i>Sarelius</i>). Kun <i>Sala</i> kuoli, isoisä otti nimen itselleen. (335)
Sevonius	ei ent. sn:ä	Karkku	1870–75	Joose Yrjönpoika otti nimen <i>Sevonius</i> srk:n papin mukaan. Hän oli pappilan maiden pehtoorina, ihaili pappia, ja nimi kuulosti hienolta. (1030)

Toivonen	ei ent. sn:ä	Nastola	n. 1895	Pappi pyysi ilmoittamaan sukunimen. Muistettiin mukava kylä kiertänyt kirjakauppias, jonka nimi oli <i>Toivonen</i> . (62)
Toivonen	ei ent. sn:ä	Tampere	1896	Talon poika lähti Vesilahdelta Tampereelle ja ”käytti” nimeä <i>Toivonen</i> jonkun ihailmansa henkilön mukaan. (934)
Väre	Johansson	Kotka	n. 1913	Mallina painija Emil <i>Väreen</i> nimi. (714)

Auktoriteettia nauttivan henkilön nimi toisen henkilön käyttöön:

Sukunimen vakiintumattomuus ja ikään kuin irrallisuus näkyy tapauksissa, joissa on jopa annettu oma käytössä oleva sukunimi toiselle henkilölle.

Uusi nimi Ent. nimi Paikka Aika

Mélart ei ent. sn:ä Kärkölä 1900-l. taite
Kertomus: Kärkölässä on 1900-luvun vaihteessa *Mélart*-niminen opettaja antanut viidelle veljekselle oman nimensä. Tämän nimen veljekset muuttivat 1906 *Vilppula*-nimisen kotitilan mukaan. (1634)

Saarinen Pihlajasaari Virrat n. 1900
Kertomus: Tukinuitossa oli monta samannimistä miestä. Työnjohtaja *Saarinen* ehdotti isoisälle omaa nimeään. (1581)

Vahvelainen Staarast Vahviala 1800-l. loppu
Kertomus: Nimenottaja alkoi käyttää *Vahvelan* talon asukkaiden sukunimeä. (570)

Vartia Wakt Hämeenlinna 1890
Kertomus: Isäni Juho Viktor *Vartian* (ent. *Wakt*, s. 1875) ollessa kiertokoulussa tai lukusilla vt. kirkkoherra *Vartia* oli esittänyt isälleni nimenmuuttoa ja ehdottanut uudeksi nimeksi omaa *Vartia*-nimeä: ”Kyllä Hämeenlinnassa kaksikin *Vartiaa* tarvitaan.” ”Näin helppoa ja mutkatonta oli nimenmuutto noihin aikoihin.” (244)

Eerola ei ent. sn:ä Tampere n. 1870
Kertomus: Oli renkinä *Eerolan* talossa, mutta joutui katovuosina muuttamaan Tampereelle kuorma-ajuriksi. Otti entisen isäntätalon nimen. (1654)

Kallio ei ent. sn:ä Juva 1875–80
Kertomus: Muutti Ylivieskasta Juvalle. Oli palvelut piikana viimeksi *Kallio*-nimisessä talossa. Piian poika (s. 1895) sai myös nimen *Kallio*. Myöhemmin, 1920-luvulla, pappi oli muuttanut nimen ”savolaiseksi” muotoon *Kallioinen*. (939)

Tapa, jonka mukaan renki käytti jo renkinä ollessaan palvelustalon nimeä lisänimenään, näyttää olleen vanhastaan yleinen. Vuoden 1986 vastausaineistossa on Sievistä tieto, että 1800-luvun alkupuolella vastaajan isän isoisan isoisa (synt. Haapajärvellä 1794) ”käytti renkinä ollessaan palvelustalojen mukaan sukunimiä *Ylitalo*, *Savela*”. (139) Samaan tapaan

pitäjänkäsityöläisille ei ollut tavatonta ottaa oppimestarinsa sukunimeä. Näitä tietoja on 1700-luvulta alkaen, jolloin nimet olivat vielä ruotsinkielisiä. (Nallinmaa-Luoto 2/2011, 21).

Saattaa olla poikkeuksellista, mutta mahdollista oli, että huutolainen sai sijoitusperheensä sukunimen:

Lammilla syntyi 1896 isätön poika Konstantin. ”Ajan tavan mukaan köyhien lapset lähtivät maailmalle niin pian kuin kynnelle kykenivät. Konstantin joutui perheeseen, joka kantoi sukunimeä *Lindholm*, ja tämän nimen sai myös perheeseen tullut vieras lapsi. Sisar Helmi joutui perheeseen, jonka sukunimenä oli *Salonen*. Tämän sukunimen sai myös Helmi.” (1194)

3.4 Sukunimen ja tilannimen suhde

Suomalaiset asutusnimet ovat vanhastaan siirtyneet lisänimiksi ja sukunimiksi. Se on ollut vahvan perinteen mukaista, ns. mekaanista nimeämistä (Benson 1977, 123), mutta se oli myös funktionaalista nimenottoa, koska sillä täytettiin tarve osoittaa nimetyin sidos hallitsemaansa tilaan, torppaan tai mäkitupaan ja samalla täyttyi pysyvän sukunimen tarve. Kun tuli aika, jolloin otettiin yleisesti Länsi-Suomessakin pysyviä sukunimiä, antoi tilan tai muun asumuksen nimi luontevan perusteen sukunimelle. Sitä suositettiin nimervalintaohjeissa, ja kansanihmisille sukunimiä jakelevat papit ja opettajat suosivat valmiiksi tarjolla olleita nimiä. Nimimallien tarve tuli tyydytetyksi asutuksen lisääntyessä nopeaan tahtiin. Kun 1700-luvulta lähtien tilojen jakamista ja lohkomista oli lainsäädännöllä helpotettu, torppia alettiin perustaa 1700-luvun loppupuolelta lähtien yhä enemmän. ”Runsaassa sadassa vuodessa maatilojen määrä lähes kolminkertaistui ja torppien määrä yli kymmenkertaistui.” Uusia tiloja ”voitiin perustaa joko jakamalla vanhoja tiloja, perustamalla torppia niiden maille tai perustamalla uudistiloja kylien yhteismaille tai kruunun liikamaalle”. Torppien määrä kasvoi niin, että kun 1751 oli vähän yli 4 000 torppaa koko maassa, niitä oli 1850 jo 49 465, ja parikymmentä vuotta myöhemmin taas yli 7 000 torppaa lisää. (Vahtola 2003, 187.) Kruunun uudistilat laajensivat asutusta asumattomiin erämaihin, kun taas halotut tilat ja torpat tihensivät jo olemassa olevaa asutusta. ”Sitten keskiajan oli nyt koettu merkittävin kausi Suomen asutuksen historiassa. Se jatkui vielä pitkälle itsenäisyyden aikaan.” (Mts. 188.) Syntyi siis jatkuvasti uusia asutusnimiä, joista saatiin sukunimiä.

Eero Kiviniemi on laskenut, mitkä ovat maamme yleisimpiä paikannimiä. Ne ovat *la, lä* -johtimisia asutusnimiä ja *-pelto*-nimiä, kuten *Mäkelä, Riihipelto, Kotipelto, Rantala, Peltola*. Uusille sukunimille oli siis tarjolla taustaksi runsaasti *la, lä* -nimiä, mutta koska kaikki nimen tarvitsijat eivät omistaneet tilaa, oli heillä hyvin vähän mahdollisuuksia ottaa tilannimen tunnuksen sisältävä sukunimi. Tilanimissä oli vaihtoehtoina *sto*-johtimiset nimet

(*Koivisto*) ja kaksijäseniset nimet (*Myllymäki*). Yleisimpien luontonimityyppisten paikannimien joukossa ovat *Myllymäki, Koivisto, Korpi, Riihimäki, Niemi, Harju, Kiviniemi, Kivimäki, Isosuo, Kivimäki, Kallio, Palomäki, - - Saari, - - Kangas, - - ja Mäenpää*. Kiviniemi on pannut näiden nimien rinnalle samanasuisten sukunimien määrät (vuoden 1988 frekvenssit). ”Samanasuisten sukunimien määrät on merkitty listaan siksi, että ne usein tilannimiin perustuvina tukevat kuvaa asutusnimien suuresta osuudesta [sukunimien taustana]. Kun sadan yleisimmän suomalaisen sukunimen joukkoon (yleisyysraja yli 5 600) ei vielä sovi yhtään luontonimityyppistä yhdysnimeä, monet edellä [luetellut nimet] ovat ilmeisesti sellaisista yleisimpiä.” Yleisimpiä sukuniminä ovat ne luontonimityyppiset nimet, jotka ovat yleisimpiä asutus- ja viljelysniminä. Esitetystä luontonimityyppisten tilannimien listasta saa käsityksen siitä, millaiset luontonimet ovat suomalaisten mielestä olleet tilojen nimiksi sopivimpia, ts. ’hyviä nimiä’. (Kiviniemi 1990, 218, 219.) Saman ajatuksen voi siirtää otettuihin sukunimiin: suosituimmat tilannimet olivat hyviä sukuniminä.

Vanha länsisuomalainen tapa merkitä talonpoikaisväestölle lisänimeksi tilannimi jatkui 1800-luvun puolivälistä eteenpäin, kun alettiin ottaa ”oikeita sukunimiä”. Maaseudun asukkaat tiedostivat hyvin tilannimen, liikanimen ja sukunimen eron. Valaiseva on nimikäytänteiden kuvaus Kiikasta:

Näillä seuduilla sukunimen käyttö on ollut ennen sukunimilain voimaantuloa niin horjuvaa, että vanhoista asioista puhuttaessa koko nimitys sukunimi tuntuu oudolta. Harvoin se osoitti mitään sukua, paremminkin sitä missä asianomainen asui. Yleensä torppariakin kutsuttiin sen torpan nimellä, missä hän sillä hetkellä asui. Jos hän muutti torppaa, muuttui hänen nimensäkin. Kirkonkirjoissa hänet taas yksilöitiin isännimen perusteella. Eikä täällä tunnuttakaan sukunimiä käsitettäväksi. Se oli näillä seuduilla liikanimi.

Torppariperheissä alkoi sukunimiä ottaa ensimmäiseksi torpparien lapset jotka lähtivät maailmalle. Ilmeisesti siinä vaiheessa, kun he muuttivat kauemmaksi pois kotoaan, tuollaista nimeä edellytettiin. Monesti silti tuo nimi, joka otettiin, oli vallan muu kuin millä vanhempia oli kutsuttu. Jos jäi omaan kylään piiaksi tai rengiksi niin tavallisesti sai isännimi riittää.

Kiikkalaisten sukunimistä on hankala kirjoittaa - - nimien käyttö on ollut kovin hataraa. Sama tietysti koskee muita seurakuntia näillä seuduilla. - - [V]asta viime vuosisadan vaihteessa alettiin kiinteämmin käyttää sukunimiä. Sittenkin vielä sen voi vaihtaa vain ilmoittamalla uuden nimen rippikirjaan. Usein se taisi muuttua pyytämättäkin. (642)

Oli kyllä sitten ihmisryhmiä, jotka poikkeuksetta sitten pitivät aina oman sukunimensä, muuttivat minne tahansa. Sellaisia olivat esim. virkamiehet, papit, lukkarit, upseerit, suutarit, räätälit sekä ne harvat opettajat sekä Kälviälle Kokkolasta muuttaneet porvarit. (1329)

Sukunimilain tullessa voimaan ei sukunimettömiä ollut paljon. Mutta sellaisia joilla ei ollut oikein varmaa sukunimeä oli enemmän. Heitä olivat yksinäisten äitien eli aviottomat lapset ja sellaiset vähävaraiset, paikattomat, koturit ja mäkitupalaiset.

Varsinkin aviottomien äitien pojat eivät oikein olleet tietoisia sukunimestään. He vähän kuin karttoivat äitinsä sukunimeä ja saattoivat käyttää hankkimansa paikan nimeä. Vasta itsenäistymislain [tarkoittaneeko torpparilakia vai Suomen itsenäistymistä?] tullessa sukunimet ovat vakiintuneet. (Vastaus Alajärveltä, 1732)

Asuinpaikan nimen käytöstä sukunimenä Loimaalla 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa on kirjoitettu kokoavasti:

Viime vuosisadan lopun ja tämän vuosisadan alun vuosina oli paljon ihmisiä joita erotettiin toisistaan vain isän ja äidin etunimillä. Ainakaan täällä Loimaan seudulla. Mutta kun alkoi kierto- ja kansakoulut jotenkin toimintaansa tuli sekaannusta kun niitä Kallen ja Kaisan poikia ja tyttäriä alkoi olla paljon ei tietty kuka kukin oli. Ruvettiin nimittämään torppain ja mäkitupien mukaan, missä sillä hetkellä asuivat. Mutta taas tuli sekaannusta, koska ihmiset oli muuttelvaisia silloin kuin nytkin. Että uudet ja entiset torpan asukkaat kantoivat samaa nimeä. Monelle tuli täten kaksi jopa kolmekin nimeä. Kun vävyt tulivat hoitelemaan vaimonsa kotitilaa ottivat melkein poikkeuksetta sen tilan nimen. Kaiketi näistä oli tullut jotakin määräyksiä rekisteri viranomaisille ja seurakunnille, koska muistan v. 1920 lukukinkereillä kun pappi ilmoitti että nyt on niiden jotka käyttävät tai joita kutsutaan kahdella sukunimellä päätettävä ja ilmoitettava kohta, kumpaa nimeä alkavat virallisesti käyttää. (450)

Iitissä Perheniemen kartanon seppä Eerikin tytär (s. 1850) naitettiin, mutta miehelläkään ei ollut sukunimeä. Joskus vuosisadan loppupuolella seurakunnan pappi antoi heidän käyttöönsä nimen *Laurén*. - - Mummoa puhuteltiin *Siippakorven* Karoliinaksi heidän ensimmäisen torpanpaikkansa mukaan. Sitten oli *Markon* torppa. Sen jälkeen alkoi tämä ”liikanimen käyttö.” (31)

Kiikan mökkiläisten nimenkäyttöä on kuvattu näin: Hannan pirtti oli kauniissa männikössä tiukan metsän reunassa. Siitä pirtti sai nimen *Mäntylä* ja Hanna nimen *Mäntylän* Hanna. Nimeä käytettiin niin yleisesti, että kaikki kyläläisetkään eivät tietäneet, että se ei ollut Hannan oikea nimi. Joku saattoi käyttää sitä jopa Hannan kuullen. Silloin Hanna huomautti kipakasti: ” En minä ole mikään *Mäntylän* Hanna. Minä olen neiti Johanna *Sungren*.” – *Sungren* oli tosiaan Hannan nimi, mutta moni muu olisi noissa oloissa ottanut *Mäntylän* nimen. (642)

Vuonna 1855 - - kirjoitetulla kontrahdilla Antti ja Eevastiina saivat haltuunsa Tyrvään Myllymaasta tämän *Mustanojan* torpan. - - Vaikka silloin ei ainakaan torppareilla sukunimiä käytetty, alettiin heitä paikkakunnalla kutsua *Mustanojan* Antiksi ja Eevastiinaksi. Myöhemmin he ottivat torpan mukaan sukunimekseen *Mustanoja*. - - *Mustanojan* talossa asuu nyt kuudes sukupolvi ja on heillä kaikilla ollut sukunimi *Mustanoja*. (634)

Asuinpaikan mukaan käytetystä lisänimestä tuli sukunimi, kun se ”otettiin sukunimeksi” eli sille annettiin lisänimeä pysyvämpi tehtävä. Sitä voitiin kuitenkin vielä sanoa ”liikanimeksi” ja se saatettiin vaihtaa asuinpaikan vaihtumisen tai minkä tahansa muun elämänmuutoksen perusteella. Voitaisiin epäillä, etteivät nämä tilannimen mukaan vaihtuvat isäntien nimet olleetkaan sukunimiä vaan edelleen lisänimiä. Mutta kun 1800-luvun loppupuolella alettiin yleisesti käyttää muutenkin etunimen rinnalla nimiä, jotka käsitettiin sukunimiksi ja joita

sanottiinkin sukunimiksi, saivat tilannimistä siirtyneet lisänimet kiistatta sukunimen funktion. Nimen vaihtuminen ei estänyt sen pitämistä sukunimenä, saattoihan sukunimi tuohon aikaan muutenkin vaihtua helposti.

Tavallisin asumuksen nimeen perustuvan uuden sukunimen ottamisen selitys on, että nimenottaja muutti jostain syystä uudelle tilalle, jonka nimen omaksui sukunimekseen. Isännän nimi saattoi vaihtua elämän kuluessa moneenkin kertaan, jos hän joutui muuttamaan talosta toiseen. Vastajaat ovat suosineet ilmauksia ”otti sukunimekseen” ja ”käytti sukunimenään”, mikä kertoo siitä, että nimen ja kantajansa suhde oli löyhempi kuin esimerkiksi itäsuomalaisen sukunimen ja sen perintönä saaneen suvun jäsenen suhde.

Suodenniemellä 1881 syntyneen isäni Nestori *Niinimäen* koti oli *Niinimäki*. Isäni avioituessa 1905 hän osti Mouhijärveltä *Peltomäki*-nimisen torpan. - - Isäni piti *Peltomäkeä* myös sukunimenään. V. 1911 hän myi tämän *Peltomäen* - - Vihtori *Karhulalle* joka otti myös *Peltomäen* sukunimekseen. Hänkin myi *Peltomäen* siirtyen muualle. Mutta hänen jälkeläisensä käyttävät vielä edelleenkin *Peltomäki*-nimeä (muualla asuen). V. 1911 isäni osti - - *Koivisto*-nimisen pikkutilan käyttäen sitten myös *Koivistoa* sukunimenään. Me lapsetkin kävimme sitten kansa- ja rippikoulut *Koivisto*-nimisinä. (617)

Viljakkalassa 1800-luvun lopussa *Hietikko*-niminen isäntä muutti *Ihantola*-nimiseen taloon, jolloin sukunimi vaihtui *Ihantolaksi*. (950)

1800-luvun lopulla Hattulassa ja Hauholla tilojaan viljelleen isännän nimi vaihtui aina tilan mukaan: *Soveri*, *Karho*, *Piispala*. (608)

Ilmajoella sai isäntä talon mukaan lisänimen *Riihimäki* vuonna 1853. Sitten aina uuden ostetun tilan mukaan: 1887 *Huikku* ja 1902 *Rintala*. (850)

Vetelissä 1870-luvulta lähtien *Patana*, *Mustikkaharju*, *Välikorpi* ja *Toivari* aina torpan nimen mukaan. (985)

Kun vanhin poika peri talon mukana myös sukunimen, muut lapset eivät voineet käyttää sitä nimenään, vaan heidän piti hankkia sekä elantonsa että sukunimensä muualta.

Martilassa periytyi 1881 *Mäki-Punto*-niminen tila ja tilannimi uuden polven isännälle sukunimeksi. Nuorempi veli osti oman, *Knuutila*-nimisen talon, jonka nimestä tuli hänelle sukunimi. (1653)

Kalannissa 1900-luvun vaihteessa peri yksi pojista *Pentti*-nimisen talon ja samalla sen nimen sukunimekseen. Muiden poikien täytyi keksiä muita nimiä. Yksi veljistä ryhtyi poliisiksi ja otti kotitalon nimestä muunnellun nimen *Penttilä*. Kolmas poika otti nimen *Heikkilä* ”tuntemiensa mallien mukaan”. (1104)

Kangasalla noudatettiin vanhaa tapaa 1890-luvulla, kun vanhempi veli jäi perimäänsä taloon *Nikkilä*-nimisenä ja nuorempi veli joutui lähtemään ja ottamaan uuden nimen, hän valitsi nimen *Kiviranta*. (1663)

Iso-Jussila-nimisen talon poika rakensi talon, jolle tuli nimeksi paikalta puretun aiemman talon nimi *Uotila*. Sen poika otti sukunimekseen. (1236)

Uudeksi sukunimeksi ei otettu ”takaisin suomennettuna” nimeä *Vuorenalusta* [vanha nimi oli vapaasti ruotsinnettu *Backberg*]. Veljekset muuttivat kotoa pois, mutta talo säilyi suvun asumana. Talon nimen ottaminen olisi ollut ikään kuin ilmoitus, että veljekset katsoisivat entisen kotitalon kuuluvan edelleenkin pikemmin heille kuin sitä asuville sukulaisilleen. (Vastaus Hausjärveltä, 1696)

Vuosina 1885–90 Kangasalla *Laurilan* talon omistaja ”katsoi myyneensä tilan mukana nimensä” ja joutui siksi ottamaan uuden nimen, joka oli ajanmukainen *Jokinen*. (98)

Sukunimikyselyssä esitettiin myös kysymys, oliko nimenottajalla ennestään jokin sukunimi. Monissa vastauksissa on entiseksi sukunimeksi ilmoitettu tilannimi, mutta jos sitä ei ole mainittu entisen sukunimen paikalla, ei se näy siinä funktiossa esittämissäni nimilistoissakaan. Jotkut vastaajat ovat pitäneet tilannimeä entisenä sukunimenä, jotkut eivät. Selitys lienee se, että tilannimen käsitettiin kuuluvan lisä- tai sukunimenä vain isännälle, veljet ja seuraava sukupolvihan joutuivat pois tilalta vanhinta poikaa lukuun ottamatta. Tyttäret yleensä saivat avioituessaan puolisonsa nimen. Entisen sukunimen merkinnässä ovat selvimpiä tapaukset, joissa entinen nimi oli ruotsinkielinen. Se on käsitetty aina varsinaiseksi sukunimeksi, vaikka sekin saattoi olla hyvin lyhytaikainen, 1800-luvun aikana jossakin elämänmuutostilanteessa saatu. Tulkintaan tilannimen tehtävästä sukunimenä on ainakin osaltaan vaikuttanut sekin, oliko kyseessä vanha vakiintunut huomattava talo vai uudempi, pienempi, muutoksia kokenut talo tai torppa. Joka tapauksessa sukunimeksi on tavallisesti voitu merkitä tilannimi vain tilan haltijalle, ei perillisille tai tilan isännän veljille.

Poikkeuksiakin tehtiin

Tapa käyttää asumansa tilan nimeä sukunimenä saattoi syrjäytyä, kun haluttiin ottaa uusi nimi. Vimpelissä on otettu 1906 sukunimi *Toivola*.

Selitys: Talo oli mennyt takaamaan sukulaisia ja joutui maksamaan takausmaksuja. Kun kovasti tehtiin työtä, oli toivoa, ettei talo mene vasaran alle. Siitä nimi *Toivola*. [Vastaus kysymykseen, oliko entistä sukunimeä: ”Talosta käytettiin nimeä *Iso-Erkintupa*.” Siis talonnimeä ei pidetty entisenäkään sukunimenä tässä tapauksessa.] (1610)

Kun ei ollut lakia siitä, miten sukunimiä olisi pitänyt valita, pääsivät nimiä jakavien ja nimenvallintaa ohjailevien auktoriteettien henkilökohtaiset mieltymykset ja käsitykset – joskus väärinkäsityksetkin – vallalle. Esiintyi myös käsityksiä, että talonnimi ei voinut olla

”oikea” sukunimi, kuten Loimaalla 1880-luvulla, kun talonnimi *Yli-Lassila* piti korvata nimellä *Laaksonen*:

Koulun opettajan päähänpintymä oli, että talonnimi ei ollut kelvollinen. Lapsille annettiin uusi muotiniimi. (1221)

Sukunimilain voimaan tullessakin esiintyi tapauksia, joissa asuinpaikan nimeä ei julkisista suosituksista huolimatta hyväksytty viralliseksi sukunimeksi vaan luultiin, että piti ottaa ”oikea sukunimi”, siis jokin *nen*-loppuinen muotiniimi. Kaiken lisäksi nimenottajat olivat vielä 1910-luvullakin enemmän huhujen kuin sanomalehdissä julkaistun valistuksen varassa. Siitä hyvä esimerkki on tieto Luopioisista sukunimilain voimaan tullessa:

”Liikkui huhu, ettei talonnimi kelpaa lain mukaan sukunimeksi, vaan piti olla oikea sukunimi.” Entinen tilannimeen perustunut *Kailanpää* muutettiin *Järviseksi* läheisen *Kaitajärven* mukaan. (1151)

3.4.1 Kotivävyt

Eräs vanha käytäntö pysyi voimassa ainakin sukunimilakiin asti, nimittäin se, että taloon kotivävyksi tullut uusi isäntä omaksui itselleen talon nimen.

Vesilahdella 1870-luvulla *Kesolan* talo sai *Roose*-nimisen vävyn, jolloin vävyn nimi muuttui *Kesolaksi*. (1628)

Ruotsinpyhtäällä *Kaivol* talo sai n. 1870 *Foug*-nimisen vävyn, jonka nimi muuttui *Kaivolaksi*. (1419)

Urjalassa 1890-luvulla meni *Kaup*-niminen mies *Mattilan* taloon vävyksi ja sai samalla uuden sukunimen. (1852)

Hausjärvellä 1800-luvun jälkipuolella kolme sukunimetöntä veljestä (syntyneet 1829, 1831 ja 1839) meni kotivävyiksi ja sai siis uusien kotitalojensa nimet: *Kaup*, *Simola* ja *Torttila*. (5)

Entiseltä nimeltään *Korvenranta* meni kotivävyksi *Uotilan* taloon 1900-luvun alussa, jolloin hänen sukunimekseen tuli *Uotila*. (1160)

Pappani oli *Hallisen* talon poika (s. 1875) Virtain pitäjässä. Hän avioitui *Soininmäen* taloon kotivävyksi ja siitä talon isännäksi. Pappani kertoi nimen vaihdostaan näin: Meillä oli kinkerit ja siellä sanoin kirkkoherralle: Mitähän varten kyläläiset sanoo minua *Soininmäen Manuksi* eikä kukaan sano *Hallisen Manuksi*? Siihen kirkkoherra sanoi: Ole sitten *Soininmäen* Manu. Ja hän kirjoitti kirjaan Manu *Soininmäki*. Näin helppoa oli vuosisadan vaihteessa sukunimen vaihtaminen. (1108)

Vielä 1920-luvulta on tieto Mynämäestä, että *Rekolan* talon poika meni vävyksi *Pahikkalan* taloon, jonka nimen otti sukunimekseen. (1750)

3.4.2 Vanha tapa suosituksena

Papit ja opettajat olivat nähtävästi lukeneet nimervalintaohjeita huolellisesti. Jo 1850-luvun lopulta alkaen sanomalehdissä oli lueteltu malliksi suomalaisia sukunimiä ja 1880- ja 1890-luvulla useasti. Nimervalinnan avuksi on esitetty jopa satamäärin sopivia nimiä. Sirkka Paikkala on referoinut näitä lehtikirjoituksia laajasti ja yksityiskohtaisesti. (Paikkala 2004, esim. s. 176–199.) Nimiehdotukset olivat kuitenkin enimmäkseen poimintoja käytössä olleista itäsuomalaisista sukunimistä, ja periaate oli, että suosittaisiin kansan omia nimiä. Tähän periaatteeseen perustuu se, että 1800-luvun puolella uudet nimet olivat luontevia ja sisälsivät tuttua sanastoa, joten kansan oli ne helppo hyväksyä, vaikka ne olisi annettu erityisesti nimensaajalta kysymättäkin. Tosin suositusluetteloissa esitettyjen itäsuomalaisten *nen*-loppuisten nimien sanasto oli enimmäkseen erilaista kuin läntisen Suomen asutusnimistön sanasto, mutta sitä ei omaksuttu länsisuomalaisiin nimiin. Se kuitenkin helpotti uusien nimien hyväksyntää, että lähes aina kun oli mahdollista, noudatettiin vanhaa tapaa ottaa nimi asumuksen nimestä, nyt sitä sanottiin sukunimeksi, aiemmin se oli ollut liikanimi. Toisaalta on tietoja myös tapauksista, joissa pappi ei ole hyväksynyt asuinpaikan nimeä lainkaan sukunimeksi vaan on antanut muunlaisen nimen, esimerkiksi *nen*-loppuisen muotiniimen.

Kotikielen Seura merkitsi pöytäkirjaansa 1902 periaatteen, että ensi sijassa otetaan sukunimeksi kotitalon nimi tai suvun entinen nimi, jos sellainen on. Myös koko vieraskielisen nimen tai sen osan suomennos on mahdollinen, mutta viimeisenä keinona voi itse valita nimen, eikä Kotikielen Seura pitänyt *nen*-nimiäkään epäsuotavina, vaikka niitä olikin jo tuolloin alettu moittia. Tämä kannanotto julkaistiin *Uudessa Suomettaressa* 1903. (Paikkala 2004, 222, 506.)

Suomalaisen Nuijan nimensuomalaistuttamistoimikunnan vuonna 1906 julkaiseman *Kokoelma Suomalaisia nimiä* -nimisen vihkosen johdannoissa kehoitetaan niitä henkilöitä, ”jotka voivat sukutalonsa, sukunsa kehdon tai jonkun muun historiallisen johdon kautta nimensä muodostaa”, käyttämään mieluummin sitä tapaa. Tämä ohje voitiin ymmärtää niin, että aina tilannimi sopi myös sukunimeksi. Tilannimeä pidettiin virallisestikin niin itsestään selvästi sopivana sukunimen funktioon, että sukunimilain tullessa voimaan annettiin papeille ohje, että jos joku ei ollut ilmoittanut mitään sukunimeä itselleen, papin piti merkitä kirkonkirjaan hänelle sukunimeksi ensi sijassa sen talon, torpan tai muun asumuksen nimi, jota hän hallitsi, tai muu nimi, jolla hänet tunnettiin paikkakunnalla (Blomqvist 1988, 59). On huomattava, että 1900-luvun alussa nämä periaatteelliset suositukset tulivat julki vasta siinä vaiheessa, kun suurin osa sukunimettömästä rahvaasta oli jo saanut sukunimen. Niinpä

tilannimitaustaisten sukunimien voi katsoa paremminkin noudattaneen vanhaa tapaa kuin uusia suosituksia. Tätä periaatetta noudattaen oli talojen ja torppien nimiä merkitty lisänimiksi jo vuosisatoja, ja sitä noudatettiin myöhemminkin tunnollisesti, mitä todistavat muutamat aineistoon sisältyvät kertomukset:

Vuoden 1850 paikkeilla tuli Valkealan pitäjän Metsäramän kylästä Iisakki *Rämä* vävyksi Luumäen pitäjän Keskisenkylään *Simolan* taloon, jossa oli sukunimi *Simola*. Sukunimi muuttui *Rämäksi*. Syntyi poika Taneli 1859 ja tälle poika Einar 1896. Einar kävi koulua 1910-luvulla ja vielä koulussa hänen sukunimensä oli *Rämä*. Sitten oli talossa kylänluku, jolloin oli rovasti alkanut illalla puhua, että kun on talonnimi *Simola*, niin eikö voitaisi muuttaa sukunimi *Simolaksi* ja niin se muuttui *Simolaksi*. (711)

Kansakoulun opettaja pakotti lapsia käyttämään tilusten nimiä sukuniminä. Toinen innokas nimenvaihtaja oli rovasti. Kirkkoherrana toimi Alavudella K. A. Schroderus 1893–1940. (520)

Yläneen kirkkoherran tiedetään yleisesti suosittelleen tilannimen ottamista sukunimeksi. Kirkkoherrana toimi Kaarlo Haavio 1908–33. (1254)

Vanhan tavan mukaan oman talon tai muun asuinpaikan nimi otettiin sukunimeksi ilman pappien tai opettajien vaikutustakin. Kun asuinpaikka muuttui, muuttui nimikin. Vaikka asuinpaikan ja sukunimen suhde näyttää monesti oikuttelevalta, on nimien käytössä noudatettu monia tietoisia sääntöjä. Asuinpaikan nimeä ei ole voinut käyttää miten tahansa. Sukunimikyselyn vastauksista näkyy selvästi, että tilalliset itse pitivät tilannimeen perustuvaa lisänimeään sukunimenä. On käytetty monesti ilmausta ”otti nimekseen [tilannimen]”. Julkisuudessa ilmeni toisenlainenkin käsitys. Esimerkiksi Aamulehdessä vielä 1885 kirjoittaja piti kokonaan sukunimettöminä talollisia, joiden nimi vaihtui talosta toiseen muutossa (Paikkala 2004, 192).

Tilannimi ei ollut koko perheen pysyvä nimi

Kyselyn vastauslomakkeessa on kohta, jossa tiedustellaan oliko ennestään käytössä sukunimeä. Usein tilannimi on pantu siihen kohtaan. Mutta jos paikka on tyhjä ja vastaaja on selittänyt toisaalla nimenottajan olleen jonkin talon poika, ei tuota talonnimeä ole pidetty talon nuoren polven sukunimenä, vaan se on käsitetty vain isäntänä toimineen isän sukunimeksi, ja nuoren polven edustaja on ilmoittanut ottaneensa jonkin muun nimen:

Toivonen, ei ent. sn:ä, Hollola 1880-luku. ”*Keisteri*-nimisen talon poika”. (1860)

Aho, ei ent. sn:ä, Virrat, 1800-l. loppu. ”Oli *Iso-Hirvelän* poika.” (524)

Niemi, ent. Paulaniemi, Kuru, 1890-luku. ”Isän talon nimi oli *Paulaniemi*.” (1682)

Elo, ei ent. sn:ä, Eura, n. 1912. Kotitalo *Paassilta*. (284)

Mattila, ei ent. sn:ä, Kuorevesi, 1884–85. ”*Salkinojan* poika osti *Mattila*-nimisen talon.” (1236)

Jämsänkoscokella ”*Huilulan* torpan pojat” ottivat sukunimet *Järvinen*, *Lehtonen*, *Nurminen* ja *Salonen*. (1652)

Koskenpäällä *Pallilan* talon poika 1800-luvun lopulla ei käyttänyt kotitalon nimeä *Pallila* sukunimenään vaan mentyään naimisiin otti sukunimen *Nieminen* rakentamansa oman torpan mukaan, jolle oli antanut nimen *Niemelä*. (1652)

Asuinpaikan nimeä ei ole mielletty sukunimeksi Jämsässä 1900-luvun taitteessa, kun veljekset ottivat nimet *Peltonen* ja *Salmela*, ja vastaukseen on lisätty maininta ”asuinpaikka *Taivalsalo*”. (457)

Oripäässä 1800-luvun lopussa *Mäkimmattilan* pojat ottivat nimet *Mäkinen* ja *Rantanen*. (422)

Uuraisilla n. 1880 *Ruotola*-nimisen talon pojat käyttivät nimiä *Ruotonen* ja *Jokinen*. (851)

Ei edes ”sukutilojen” pojilla ollut nähtävästi oikeutta käyttää tilannimeä sukunimenä, jos ei ollut tilan isäntänä:

”*Paavolan* sukutilan” pojilla ei ollut entistä sukunimeä, ja he ottivat nimet *Elo* ja *Laiho*. (Koski Tl. 1900-luvun alku, vastaus 858)

Kotitalon nimeä ei voinut ottaa sukunimekseen, vaikka muutti kaupunkiin uuteen ympäristöön, missä sitä ei olisi osattu ainakaan helposti yhdistää kotitaloon:

Sukunimetön mies meni töihin Tampereelle 1900-luvun taitteessa, joten piti ottaa nimi. Otti nimen *Elo*. Kotitalo oli *Kukkola*. (1599)

3.4.3 Torpan- tai talonnimi sukunimeksi muualle muuton jälkeen

Toisaalta, jos muutti kokonaan muualle, pois kotipitäjästä, saattoi käyttää isänsä torpan nimeä sukunimenään, sitähan ei muualla yhdistetty tuohon tiettyyn torppaan. Marianne Blomqvist on sukunimeä määritellesään pitänyt yhtenä kriteerinä sitä, että jos lisänimi on pysynyt perheen jäsenillä myös muualle muuton jälkeen, se on katsottava sukunimeksi (1988, 23).

Tästä käytännöstä on useita esimerkkejä:

Isosuo, ei ent. sn:ä, Kiikka 1870-luku. Käytti torpan nimeä sukunimenään vasta muutettuaan muualle. (642)

Suolaniemi, ei ent. sn:ä, Urjala n. 1900. Hattulassa sijaitsevan torpan nimen torppari otti sukunimekseen vasta siirryttyään Hattulasta Urjalaan. (34)

Mäensuu, ei ent. sn:ä, Tyrvää 1900-luvun taite. Oli kotoisin Kiikasta Mäensuun torpasta, jonka nimeä käytti vasta muutettuaan pois. (642)

Syväjärvi, ei ent. sn:ä, Tyrvää 1910. Oli kotoisin Syväjärven torpasta Kiikasta ja otti nimen muutettuaan Tyrvälle. (642)

Tienhaara, ei ent. sn:ä, Kiikka 1800-luvun loppu. Torppa perustettu 1863; ”Toista torpparia kutsuttiin torpasta muuton jälkeenkin *Tienhaaraksi*.” (642)

Hakala, ei ent. sn:ä, Kiikka 1900-luvun taite. Käytti isänsä torpan nimeä (torppa Huittisissa), kun oli muuttanut Kiikkaan. (19, 642)

Nikula, ent. *Helin*, Mietoinen 1900-luvun taite. ”Maailmalle lähtiessään kaksi lapsista otti talonnimen *Nikula*. Nikulan talonväen nimi oli *Helin*.” (1322)

Meskus, ei ent. sn:ä, Kuusamo 1890-luku. Meskusvaarassa syntyneet pojat Jaakko, Juho ja Taneli muuttivat isänsä mukana Meskusen talosta Karsikon mäkitupaan. Jaakko jäi asumaan Karsikkoon ja alkoi käyttää entisen talon nimeä sukunimenään. (366, 591)

Karsikko, ei ent. sn:ä, Kuusamo 1890-luku. Juho ja Taneli muuttivat Karsikon mäkituvasta Kurkijärvelle Kovaniemen taloon, missä ”sukunimi oli tietysti *Karsikko*”. (366, 591)

Kovaniemi, ent. *Karsikko*, Kuusamo 1890-luku. Taneli, jonka sukunimi oli *Karsikko*, muutti Kovaniemen talosta Kestilän taloon ja alkoi sitten käyttää sukunimeä *Kovaniemi*. (591)

3.5 Käsityksiä sukunimen tehtävästä

3.5.1 Sukunimen tehtävänä yksilöinti

Eeva Maria Närhi on todennut aforisminomaisesti, että ”nimihän on yhteiskunnallinen välttämättömyys” (1996, 37). Yhteiskunnan kehittyessä ja väestön kasvaessa sukunimestä tuli tällainen välttämättömyys. Sukunimen tärkeä tehtävä oli *yksilöidä kantajansa*, ei niinkään liittää häntä sen paremmin asuinpaikkaan kuin perheeseenkään. Närhi on myös todennut, että ”Olipa kyseessä minkä lajin propri tahansa, yksilöimisvelvollisuudestaan se ei pääse.” (Mts. 10.) Sanasta *sukunimi* Närhi on kirjoittanut: ”Sukunimen alkuperäinen luonne ja tehtävä näkyy itse sanan ja sen kansanomaisten vastineiden käytössä. Sanakirjasäätiön murrekokoelmien [= Suomen murteiden sanakirjan kokoelmien] tiedot *sukunimi*-sanän vanhasta käytöstä ovat niukat, usein sanalipuissa viitataan sen sijaan *liikanimi*-sanaan. Termistä *liikanimi* ’sukunimi’ onkin tietoja runsaammin. Sen esiintymisaluetta ovat Lounais-Suomi, Satakunta, Häme, Uusimaa, Keski-Suomi, Etelä-Pohjanmaa ja Länsipohja - -.” (Mts. 22.) Vanhojen itäsuomalaisten sukunimien syntyähän on selitetty siten, että niiden tehtävä oli

osoittaa kuulumista sukuun. Suvun jäsenillä oli tietyt oikeudet suvun maaomaisuuteen, mutta toisaalta myös verottaja tunnisti sukunimien avulla verovelvolliset.

Thorsten Andersson on pohtinut kollektiivisten ja yksilöllisten henkilönnimien suhdetta. *Sukunimi (släktnamn, familjenamn, ättnamn)* liitetään henkilöihin, jotka sukulaisuuden kautta kuuluvat samaan kollektiiviin, sukuun. Sen lisäksi on huomattava, että sukunimeä ei käytetä ainoastaan viittaamaan kollektiiviin, sukuun, vaan myös yksilöllisesti osoittamaan jokaista yksittäistä suvun jäsentä. Siten sukunimi on myös yksilöä nimittävä. (Andersson 1983, 11–12.) Tästä sukunimen funktiosta on vain pieni askel siihen, että nimi alkuaankin otetaan tai annetaan vain yksilölle eli sukunimeksi käsitetyllä nimellä on yksilöivä tehtävä. Tällaisia olivat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun uudet suomalaiset sukunimet.

Sukunimikyselyn vastauksissa on monia kertomuksia koko perhepiirin liikanimien ja sukunimien ottamisesta ja käyttämisestä. Yksi parhaista hahmottaa nimenkäytön koko kuvaa Hämeessä:

Kerron seuraavassa, miten sattumanvaraista sukunimien otto ja käyttö oli vielä 1800-luvun puolella, jolloin sukunimilaki oli vielä säätämättä. – Isäni isä oli nimeltään Arndt *Ruoppila*. Hän oli syntynyt 1861 Kärkölässä, josta hän muutti Hl:n Koskelle ja sieltä 1884 Helsinkiin. Sukunimi *Ruoppila* on tietääkseni peräisin Koskelta - -, jossa on saman niminen talo. Hänellä oli veli, joka omisti Kärkölässä Nuuttilan talon; tämän sukunimi oli kuitenkin *Kallio*, joka ilmeisesti on otettu nimi. - - Isäni Nestor *Ruoppila* käytti yksinomaan *Ruoppila*-nimeä sukunimenään; hän oli syntynyt 1878.

Äitini isä oli kirkonkirjojen mukaan Karl Gustaf *Michelsson*. Hän oli syntynyt Lammilla - - 1844 ja oli supisuomalainen vieraskaikuisesta nimestään huolimatta. - - Hänen vanhin lapsensa Aleksandra (s. 1871) käytti koko ikänsä nimeä *Selin*, joka oli oikeastaan hänen äidinpuolisen tätinsä miehen nimi. Samaa käytti aluksi myös äitini (s. 1877), kuten hänen palvelutodistuksestaan ilmenee. Kirkonkirjoissa ei kuitenkaan tätä nimeä ole, vaan hänen tyttönimensä on *Salo*, joka oli myös hänen nuoremman veljensä sukunimi. (894)

Länsi-Suomessa 1800-luvun jälkipuoliskolla ja 1900-luvun alussa ennen sukunimilakia sukunimeksi sanotun nimen tehtävä ei ollut osoittaa kuulumista sukuun tai perheeseen sillä tavoin kuin Itä-Suomessa oli ollut jo vuosisatojen ajan. Hyvin yleisesti papit ja opettajat antoivat perheen kaikille lapsille eri nimet, mikä kuvaa hyvin, miten ”oikea sukunimi” käsitettiin. Siis jo alaikäisille oppilaille kansakoulussa ja aikuistumisen kynnyksellä rippikoulussa annettiin kullekin oma sukunimi. Hartolasta on tieto, että ”pappi tahtoi 1890-luvulla sisaruksille eri sukunimiä” (475). Vapaaehtoisestikin perheen jäsenet ottivat eri nimiä niin, että samassa perheessä saattoi olla käytössä 4–5 eri nimeä. Käsitys sukunimen irrallisuudesta ja vaihtuvuudesta, ts. lisänimen luonne, näkyy usein käytetystä ilmaisusta, että joku ”käytti” jotain nimeä. Silloin oli oma valinta, minkä nimen hyväksyi käyttöönsä. Kun sukunimen tarkoitus ei ollut osoittaa perheyhteyttä, oli aivan tavallista, että perheen pojat

ottivat eri nimet kuin isällä oli. Tyttäret odottivat puolisoa ja saivat avioliitossa joka tapauksessa eri nimen, koska jo noihin aikoihin näkyy olleen kansan keskuudessa tapana, että vaimo tunnettiin miehensä nimellä, olipa se talonnimi tai muu, otettu nimi. Jos mies otti vaimon suvulta nimen, esimerkiksi kotivävyksi mentyään, se on nimenomaan mainittu vastauksissa lukuisia kertoja.

1800-luvun loppupuolelta lähtien Länsi-Suomessa tarvittiin sukunimiä todellakin identifiointitehtävään väkiluvun nopean kasvun aikana varsinkin kaupungeissa ja tehtaissa, missä asuinpaikka ei tarjonnut mahdollisuutta ihmisten erottelemiseen. Arkiset käytännön syyt pakottivat ottamaan, useammin kuitenkin olisi osuvampaa sanoa *antamaan* sukunimiä. Työmailla tarvittiin sukunimettömille työmiehille identifioivat nimet. Tuntikirjureiden ja palkkakirjanpitäjien tarpeet olivat todellisia. Samassa työpaikassa veljeksille annettiin eri nimet, ettei sekaannuksia päässyt syntymään. Kouluista ja opistoista annettiin todistukset, joihin piti merkitä opintojen suorittajan nimi. Jos sukunimeä ei ollut tai se ei vastannut todistuksen antajan käsitystä hyvästä sukunimestä, merkittiin uusi nimi. Väestö kasvoi nopeutuvaa vauhtia, joten sekin oli syy, miksi tarvittiin paremmin yksilöiviä nimiä kuin pelkät etunimet ja patronyymit, joita ei epävirallisissa yhteyksissä edes käytetty. Vuonna 1855 Suomessa oli 1 689 000 asukasta, ja vuoteen 1920 mennessä asukasluku oli noussut 3 147 000:een. Kun ihmisiä oli jo miljoonia, on ymmärrettävää, että ainakin kaupungeissa ja taajamissa tarvittiin sukunimiä. Vuosina 1860–1910 kaupunkien väkiluku nelinkertaistui. Kaupunkiväestöä oli 1890 koko väkiluvusta 10 prosenttia ja 20 vuoden kuluttua jo 15 prosenttia. (Vahtola 2003, 267.) Yksi kaikkein yleisimpiä sukunimenottotilanteita oli juuri muutto kaupunkiin, mutta myös muuten yhteiskunnalliset tehtävät ja ammattien harjoittamisen vapaus lisäsivät pysyvän sukunimen tarvetta.

Kuorevedellä vuoden 1850 jälkeen otti sukunimetön nimen *Liesinen*. Sukunimi oli tarpeen, kun ryhtyi maakauppiaksi. (Lapset ottivat nimet *Tamminen* ja *Lähde*.) (143)

Finlayson suurena työnantajana vaikutti monen sukunimen saamiseen. Työhönottaja antoi 1860-luvulla sukunimettömille työnhakijoille mm. nimet *Haapanen* ja *Kuhmonen* (322).

Tampereella Finlaysonen kirjanpitäjä antoi n. 1886 *Pyyviita*-nimisestä torpasta tulleen työmiehen nimeksi *Viitanen*. (229)

Porin mlk:ssa oli 1880–90-luvulla sahalla töissä kolme *Träsk*-nimistä veljestä. Päälikkö halusi erottaa heidät eri nimillä ja antoi nimet *Oksa*, *Pohjantähti* ja *Ruusuluoto* (594).

Esimerkki sukunimen käytännön tarpeesta on kerrottu Velkualta 1800-luvun lopusta: J. V. *Juhonpoika*, myös *Johansson*, tarvitsi sukunimen, kun alkoi toimia

luottamustoimissa, mm. suuressa lähetystössä Pietarissa 1899. Hän otti käyttöön kotitalon nimen *Pietilä*.

Kolme veljestä lähti Lempäälästä Tampereelle töihin 1800-luvun lopulla. Pellava-tehtaan tuntikirjuri merkitsi nimiksi *Savikko*, *Lehtinen* ja *Numminen*. (293)

Tervakoskella sukunimetön työnhakija sai 1800-luvun lopulla tehtaan töihin tullessaan nimen *Koskinen*. (722)

Tultuaan valituksi Vl. Pyhäjärven kirkkoherraksi Nastolan kappalainen pestasi 1879 itselleen ”etumiehen”, jolla ei ollut sukunimeä. Pappi pyysi 1895 ilmoittamaan sukunimen. Muistettiin mukava kyliä kiertänyt kirjakauppias, jonka nimi oli *Toivonen* ja ilmoitettiin se. (62)

Lavialla 1900-luvun taitteessa otti kauppias nimen *Tarkkanen*, jonka katsoi ammattiinsa sopivaksi. (566)

Urjalassa 1910-luvulla Rantalan veljekset olivat teurastajia ja tekivät lihakauppaa. He ottivat eri sukunimet *Rantala*, *Sulander* ja *Rantanen*, jotta tilit pysyivät selvillä. (1840)

Viljakalassa tukkityömaan työnjohtaja alkoi kutsua työmiestä *Virtaseksi* (ent. nimi talon mukaan *Järvenpää*). Viralliseksi nimeksi *Virtanen* n. 1918. (414)

3.5.1.1 Amerikan-siirtolaisten nimet

Yhdysvaltoihin ja Kanadaan lähti Suomesta, erityisesti Pohjanmaalta, 1881–1914 noin 280 000 henkeä, ja kaikkiaan siirtolaisia oli 1860–1923 noin 415 000 henkeä. Muuttajat olivat etupäässä tilattomia loisia ja mäkitupalaisia sekä talollisten poikia ja tyttäriä, joille ei ollut kotitalalla elämisen mahdollisuuksia, työtä tai maata muutenkaan tarjolla (Haatanen 1968, 137; Vahtola 2003, 266). Moni palasi myös takaisin, ja monet heistä olivat vaurastuneet niin, että pystyivät hankkimaan oman tilan (Vahtola mts. 266). Haatanen mukaan palaajia oli jopa 35–40 prosenttia lähteneistä (1968, 138). Siirtolaisuus Suomesta alkoi 1860-luvulta, vilkkaimmillaan se oli 1900-luvun ensimmäisellä kymmenellä, mutta se jatkui 1930-luvun lamaan asti. Eniten lähti Etelä-Pohjanmaalta, kaikkiaan kolmannes Amerikan-siirtolaisista, 1880- ja 1890-luvulla hieman yli puolet, parhaassa iässä olevia poikamiehiä, talojen ja torppien poikia. Juvan mukaan he eivät voineet olla varattomia. (Mikko Juva 1966, 475.)

Max Engmanin mukaan 1900-luvun vaihteessa Pohjois-Amerikassa asui 65 143 Suomen siirtolaista. Vuonna 1920 Yhdysvalloissa asui lähes 150 000 Suomessa syntynyttä, Kanadassa noin 21 500 suomalaissyntyistä. Eniten lähtijöitä oli Vaasan ja Oulun lääneistä. Toinen suunta oli Venäjä, huomattavin kohde Pietari. Siellä työskenteli 1900-luvun vaihteessa yli 36 000 suomalaista, etupäässä Itä-Suomesta. (Engman 1987, 109.) Tiedot siirtolaisista siis hieman vaihtelevat tutkijoittain, mutta suuruusluokat ja ajankohdat ovat pääpiirtein samat.

Papisto, kuten viranomaiset yleensäkin, suhtautui maastamuuttoon kielteisesti (Engman 1987, 113; Haatanen 1968, 138). 1870-luvulla pappeja velvoitettiin varoittamaan kansaa siirtolaisuudesta, mm. pelättiin, että jäljelle jäävä perhe saattoi jäädä köyhäinhoidon rasitukseksi (Engman 1987, 110). Nähtiin moraaliset epäkohdat, ajateltiin siirtolaisten hylkäävän isänmaansa koettelemusten hetkellä. Julkisuudessa porvarillinen lehdistö tuomitsi siirtolaisuuden, maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien lehdet olivat ymmärtäväisempiä. Niiden edustamista kansalaispiireistä lähtijät yleensä olivatkin, ja varsinkin sosiaalidemokraatit pitivät siirtolaisuutta yhtenä kapitalismin seurausilmiönä. Kun kotimaassa ei toteutettu uudistuksia, työläisillä oli moraalinen oikeus hakea elantonsa muualta. (Mts. 113.) Sukunimikyselyn aineistossa ei tule esille tällaisia ristiriitoja, ja papit mainitaan monesti lähtijän uuden sukunimen antajina.

Amerikkaan lähtö oli tärkeä käytännön aiheuttama nimenottotilanne. Siirtolaiseksi lähtiessä tarvittiin virallisiin papereihin sukunimi. Lähtijöillä oli yhteinen käsitys siitä, millainen nimi tuli olla tuossa tilanteessa. Sen piti olla lyhyt ja helppo, että se ei olisi tuottanut hankaluuksia vieraassa kieliympäristössä. Amerikasta myös palattiin, ja silloin nimet jäivät tavallisesti kotimaassa käyttöön.

Uusi nimi	Ent. nimi, paikkakunta	Aika	Perustelu
Aho	Laasasenaho, USA	1909	Siirtolaisuusviranomaiset lyhensivät nimen. (754)
Ahonen	Sydänmaanaho, Koski Hl.	1908	Amerikkaan lähtiessä uusi nimi. (1265)
Ekman	ei ent. sn:ä, Korpilahti	1900-l. taite	Äidin veli ja sisar ottivat nimen <i>Ekman</i> , kun muuttivat Amerikkaan. (1145)
Koski	Koskinen, Laitila	n. 1910	Setä Amerikassa lyhensi nimen muotoon <i>Koski</i> ~ <i>Kosky</i> . (122)
Lahti	Joutsenlahti, Lavia	1905	Isä otti Amerikkaan lähtiessään nimen <i>Lahti</i> mutta kotiin palattuaan nimen <i>Lahdenniemi</i> . (1307)
Laine	Munck, Isojoki	1899	Nimenmuutto Amerikkaan lähtiessä. Palasi Isojoelle 1907 tai 1908. (1524)
Niemi	Munck, Isojoki	1892	Amerikkaan lähtiessä uusi nimi. (1524)
Niemi	Harakka, USA	1902	Uusi nimi Amerikassa. (1089)
Nuotio	Nelson, Virolahti	1920	Haluttiin eroon Amerikassa otetusta nimestä. (75)

Ranta	Grönroos, Laitila	n. 1910	Amerikkaan lähtiessä otti uuden nimen. (8)
Rantanen	Grönroos, Kalanti	1909	Amerikkaan lähtiessä pappi antoi suomalaisen nimen, ettei luultaisi ruotsalaiseksi. (8)
Salo	Taivassalo, Amerikka	1890-luku	Laitilasta Amerikkaan lähtiessä piti lyhentää nimi. (9)
Sulo	Sillantaka, Laitila	1897	New Yorkissa tapasi tutun pojan Laitilasta ja kuuli tämän ottaneen nimen <i>Salo</i> . Siitä keksi itselleen nimen <i>Sulo</i> . (1218)
Ylipää	Tirronniemi, Ylitornio	n. 1910	Kylänosan nimi otettiin sukunimeksi Amerikkaan lähtiessä. (424)

Sama nimien lyhentämisen tendenssi esiintyi ruotsinkieliseltä Pohjanmaalta Amerikkaan lähteneillä siirtolaisilla, esimerkiksi Teerijärvellä kaksijäseninen *Björkbacka* lyheni nimeksi *Björk* (Blomqvist 1988, 130).

Amerikansuomalaisten sukunimistä ei liene perusteellista laajaa tutkimusta, mutta ainakin yksi vaatimaton kuvaus on julkaistu Yhdysvalloissa 1939 ja sen esittely Virittäjässä 1948. Nimiluetteloita on tietenkin painettu suomalaisalueilla mm. erilaisissa vuosikirjoissa kuten Ohion Suomalaisten Vuosikirja 1931–1932 (Kolehmainen 1939, 38). Olennaista on huomata, että sukunimikyselyssä kerrotut siirtolaisten nimenmuutot ovat havainnollinen otos yleisestä sukunimien ”amerikkalaistamisesta”, jota John Ilmari Kolehmainen on tiiviisti kuvannut. Jotkut pitivät suomalaiset nimensä sellaisinaan, jotkut taas ottivat amerikkalaisen nimen, jolla ei ollut mitään kosketuskohtaa entisen nimen kanssa (Nivanka 1948, 180). Nimien lyhentäminen joko alusta tai lopusta on Kolehmaisen mukaan ollut tavallisinta: *Hietakangas* > *Kangas*, *Isotalo* > *Talo*, *Syrjäniemi* > *Niemi*, *Lamminen* > *Lammi*, *Nieminen* > *Niemi*, *Ruonovaara* > *Ruono*, *Kalliokoski* > joko *Koski* tai *Kallio*, *Wuorijärvi* > joko *Järvi* tai *Wuori*. Usein suomalaisen nimen lyhentäminen on johtanut nimiasuun, jossa alkuperäinen nimi on kokonaan hämärtynyt: *Eckonen* > *Eck*, *Hillilä* > *Hill*, *Justinen* > *Just*, *Parkkila* ja *Parkkonen* > *Park*, *Westerinen* > *West*. Kolehmainen luettelee nimiä, joissa nimeä on ”translitteroitu” niin, että siitä on tullut englanninkieliselle ympäristölle helpompi ääntää ja kirjoittaa: *Anttila* > *Antell*, *Haarus* > *Harris*, *Hirvelä* > *Hervey*, *Järvi* > *Jervey*, *Kolehmainen* > *Coleman*, *Laine* > *Lane*, *Mäki* > *Mackey*, *Nikkilä* > *Nixon*, *Pulkinen* > *Polky*, *Rousu* > *Rose*, *Suominen* > *Swann*, *Tiikanen* > *Dickson*, *Wäänänen* > *Wanen*. Myös nimen kokonaan tai osin kääntämisestä on harrastettu: *Hietaketo* > *Sandfield*, *Kauramäki* > *Hill*, *Järvinen* > *Lake*. On ollut myös siirtolaisia, jotka ovat valinneet uuden kotimaansa nimistöstä vapaasti

uuden nimen yhdistämättä sitä mitenkään entiseen nimeensä: *Huhta* > *Swaning*, *Korpijärvi* > *Smith*, *Mäkelä* > *Tompson*, *Pirilä* > *Harrison*, *Tiihonen* > *Fields*. (Nämä esimerkit on poimittu yli 200 esimerkin joukosta Kolehmainen artikkelin sivuilta 33–37.)

Vuosikirjoja, historiikkeja ja elämäkertoja ovat kuitenkin hallinneet supisuomalaiset sukunimet, sillä monilla alueilla vähemmän kuin 20 % suomalaisista on muuttanut nimeään jollakin tavalla (s. 37, 38). Kolehmainen ei mainitse, onko nimiä muutettu jo kotimaassa siirtolaiseksi lähtiessä vai vasta kohdemaassa valtameren takana. Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastauksissa on parikymmentä selvästi Amerikan-siirtolaisuudesta johtunutta nimenmuuttoa, mutta nimenmuuttopaikaksi on ilmoitettu uusi kotimaa vain viidessä tapauksessa.

Siitä ei ole mitään merkkejä aineistossa, että paluumuuttajat olisivat käyttäneet kotimaassa amerikkalaistettua sukunimeä, vaikka sellainen olisi jollakulla valtameren takana ollutkin. Voi päätellä, että ne, jotka käänsivät nimensä englanniksi tai muuten muokkasivat sitä valtakieleen sopivaksi, kotoutuivat ja jäivät uuteen kotimaahansa. Sukunimikyselyn vastausaineistossa on vain yksi tapaus, jossa paluumuuttaja on halunnut eroon Amerikassa otetusta nimestä: Virolahdella vuonna 1920 muutettiin nimi *Nelson* nimeksi *Nuotio*. (75)

3.5.1.2 Eri nimiä lähisukulaisilla

Kertomus Nurmijärveltä 1890-luvulta kuvaa hämmennystä, minkä laaja tarmokas uusiin sukunimiin ylyttäminen aiheutti kansan mielessä:

Lapsena ihmettelimme mummollemme, joka oli - - Aleksander *Kolmikannon* [tn.] tytär, että miksi hänen veljillään oli jokaisella eri sukunimi. Yksi oli *Aalto*, toinen *Laine* ja kolmas *Iltanen*. Mummo selitti, että kun jokaisella täytyi olla ”liikanimi”. Liittyikö tämä kenties silloiseen sukunimilakiin [!]. Käsittivätkö kansan ihmiset, että jokaisella tuli olla oma sukunimi kuten ristimänimi. Nämä *Aallot* ja *Laineet* olivat käytössä jo vuosisadan alussa. (906)

Pälkäneellä 1800-luvun lopulla Heikki *Rantalan* poika otti nimen *Nieminen* (1558). Oli sekin tavallista, että perheessä vanhempi polvi piti entisen nimen, jos sellainen oli, ja nuorempi polvi otti uudet nimet, yleensä jokainen poika eri nimen. Tästä esimerkki on, kun nuorempi polvi otti nimen *Aalto* Porissa 1898, mutta ”vanhemmat eivät vaihtaneet” pois nimeä *Södergran* (322).

Sukunimeksi käsitetyn nimen luonne näkyi siinä, että kullakin yksilöllä sai olla oma nimi. Veljekset ottivat eri sukunimen, lapset ottivat uusia nimiä, mutta vanhemmat saattoivat pitää vanhan nimensä, esimerkiksi ruotsinkielisen sukunimen. On lukuisia tietoja siitä, kuinka papit rippikoulussa ja opettajat kansakoulussa jakelivat eri sukunimiä saman perheen sisaruksille. Ratkaisevinta nimenotossa oli kuitenkin tilan omistus. Kun talon tai torpan peri tavallisimmin

vanhin poika, alkoi hän käyttää tilan nimeä sukunimenään. Jos nuoremmat pojat saivat hankituksi oman tilan tai mäkituvan, sen nimi siirtyi yleensä sukunimeksi. Tilanne oli säännönmukainen, jos kantatilaa jaettaessa perilliset saivat kukin osansa, jolle perustivat oman paikan. Silloin sen nimi tuli samalla omistajan sukunimeksi. Nimen periminen polvelta toiselle ei tullut kysymykseen, kun talojen tai torppien omistaminen määrätti sukunimen.

Jos oli lähdeittävä asutuskeskuksiin, tehtaaseen, sahalle, rautateille tai rakennustyömaille tai liitettävä metsätyö- tai uittoporukoihin, oli otettava uusi sukunimi jo ihan käytännön syistä. Tuntikirjurit ja palkanlaskijat tarvitsivat sukunimiä erottaakseen työmiehet. Erityisesti näissä tapauksissa pääsivät yleistymään uudentyypiset *nen*-nimet ja muut johtimelliset nimet sekä lyhyet johtimettomat nimet.

Aineistoon sisältyy vain yksi vastaus, jossa kerrotaan *Väänänen, Majanen ja Peräinen* -nimisten saman suvun jäsenten ottaneen Keuruulla 1908 yhteisen nimen *Vääriskoski*. Tässä tapauksessa taiteilija Roine oli tehnyt aloitteen (338). Oli tietenkin myös perheitä, joissa ainakin osalla oli yhteinen nimi. Paljon on kuitenkin kertomuksia veljesten erinimisydestä. Se tuntui olevan lähes säännönmukaista muutaman vuosikymmenen ajan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa.

Petäjavedellä 1860-luvulla isoisan isä otti rakentamansa torpan mukaan nimen *Ohela* (edellinen sn. *Jussila*), mutta hänen 8 veljestään seitsemällä oli eri nimi. (1686, 1805)

1800-luvun lopussa papin antaman nimen *Laurén* serkukset muuttivat 1900-luvun alussa nimiin *Lairila, Laurento* ja *Lehtonen*. (31)

Jämsässä 1800-luvun lopussa käytettiin nimeä *Pahula* talonnimien mukaan. Sisaruksille tulivat nimet *Färilin, Tervalan* ja *Pahula*. (796)

Osa *Häggström*-nimisistä otti 1906 Hl. Koskella nimen *Koskenvoima*, toiset Muurlassa nimen *Tuomenvirta*. *Koskenvoima* halusi perustaa oman sukuhaaran. (192, 1522)

Vähässäkyrössä Erkkilä-nimisen talon pojat ottivat vuosina 1912–20 nimet *Onnela, Lehto, Niemi, Elomaa, Saarela*. (376)

Nimestä *Lönnrot* veljekset muuttivat nimiin *Lounela* (Sotkamo 1919) ja *Loune* (Saarijärvi 1934). (76, 1901)

Suodenniemellä otti toinen *Niemi*-nimisistä veljeksistä nimen *Tienhaara*, toinen piti entisen nimen. (1231)

Suorastaan mielivaltaiselta tuntuu joskus nimien valinta. Nummella noin 1910 sai *Alenius*-niminen poika rippikoulussa uuden sukunimen *Aavalahti*. Sisarukset olivat *Aalto*-nimisiä, mutta *Aalto* ei käynyt tälle pojalle päinsä, koska naapureilla oli jo se nimi! Sisarusten samannimisyys ei siis ollut minkäänlainen tavoite. (1807)

Aineistossa on pitkälti toista sataa perhettä, jossa on käytetty 2–6 eri sukunimeä. Sekin on kerrottu hyvin monesti, jos joku perheen jäsen ei ollut ottanut uutta nimeä vaan käytti edelleen entistä, esimerkiksi ruotsinkielistä nimeä. Näyttää siltä, että monella perheellä oli ollut aiemmin yhteinen, ruotsinkielinen sukunimi ja 1800-luvun loppupuolella alkanut nimien ahkera muuttaminen hajotti nimi yhteydet melko perusteellisesti. Joissakin vastauksissa mainitaan, että ”kaikilla sisaruksella” oli eri nimi, sisaruksia saattoi olla jopa 7–9, mutta ei muisteta kaikkia samaan perheeseen kuuluneiden ihmisten sukunimiä. Tilojen pojat, jotka saivat hallintaansa talon, torpan tai mäkituvan, alkoivat käyttää tilansa tai asumuksensa nimeä yleisen, vanhan tavan mukaan. Siitäkin johtui paljon erinimisyttä. Kuitenkin oli paljon tapauksia, joissa otetuille nimille ei ollut näin selvää perustetta. Nimiä vain saatiin kansakoulussa, rippikoulussa, työpaikoilla tai otettiin itse paikkakuntaa muutettaessa tai esimerkiksi avioliiton solmimisen yhteydessä. Kyselyn vastauksissa on vain lyhyesti ilmoitettu, mitä nimiä veljet tai perheen isä ottivat. Kiukaisista on lähetetty vastaus, jossa todetaan, että ”jokainen veli halusi oman nimen” (935). Tampereelta Finlaysonin tehtaalta on kertomus, kuinka kuhmalahtelaiset orvot veljekset saivat 1860-luvulla ”tehtaan herroilta” kukin eri nimen: *Atlin*, *Hacman*, *Kuhmonen* ja *Haapanen* (322). Kaikki veljekset eivät kuitenkaan joka perheessä ottaneet uutta nimeä yhtä aikaa. Kun veljesten uudet nimet ovat rinnakkain, niistä näkee, kuinka perusteellisesti Länsi-Suomessa tuolla aikakaudella koko lisänimi- tai sukunimijärjestelmä muuttui. Kun lähisukulaisten erilaiset nimet ovat rinnakkain, näkyy myös havainnollisesti nimenmuuttoaajanjakson nimityyppien koko kirjo. – Seuraavassa luettelossa kullakin rivillä paikka ja aika on ilmoitettu ensiksi mainitun nimen mukaan, paitsi jos tiedetään tarkemmin eri nimien ottopaikat ja ajat. Isän ja pojan erinimisyttä en ole ottanut tähän luetteloön, jos nimet ovat perustuneet tilannimeen.

Veljesten sukunimet	Paikka	Aika	
Aalto, Laakso, Nurminen, Kinnunen, (ent. Koivuranta)	Tyrvää	1800-l. loppu	(565)
Aalto, Salminen	Karinainen	n. 1890	(1042)
Aalto, Laine, Iltanen, Koivisto (torpan mukaan)	Hausjärvi	1890-luku	(906)
Aalto, Koski, Koskela (ent. Koskela)	Hausjärvi	1800-l. loppu	(1393)
Aalto, Jokinen, Virtanen	Kuhmoinen	1888	(1190)
Aalto, Laine (ent. Gustafsson)	Kymi	1900–21	(1346)
Aalto, Viro	Hattula	1900-l. taite	(1555)
Aalto, Salminen, Runonen (tn:n mukaan) (ent. Borgelin)	Mynämäki	1890-luku	(189)

Aaltonen, Jokinen, Lahti (kotitalo Kersu)	Peräseinäjoki	1890-luku	(79)
Aarnio, Vuorenharju (ent. Henriksson)	Lohja	1906	(1138)
Aavalahti, Aalto (ent. Alenius)	Nummi	n. 1910	(1807)
Aho, Aro (ent. Kuukka)	Tampere	1800-l. loppu	(227)
Aho (saatu maamieskoulussa), Gustafson (Kustaanpoika)	Piikkiö	1903–06	(1714)
Ahti, Alanne (ent. Simula)	Pori	n. 1910	(311)
Airio, Kallio, Liikari, Linnoaho, Pitkäkallio, Vuorio (ent. Lindroos)	Jämsänkoski	1900-l.taite–1920	(122)
Aitto, Allinniemi, Merikoski (ent. Dahlström)	Suomussalmi, Puolanka, Oulu	1906	(503)
Alanne, Aunio, Ranta (ent. Grönberg)	Mäntsälä	1900-l. alku	(171)
Aro, Salmi, Kaitaanranta (tn:n mukaan) (Holmbergin poikia)	Kankaanpää	1910-luku	(1813)
Atlin, Hacman, Kuhmonen, Haapanen	Tampere	1860-luku	(322)
Autio, Kivi	Jyväskylän mlk.	–	(77)
Einemäki, Alanko, Laine	Heinolan mlk.	n. 1900	(1622)
Elo, Kontu (ent. Höglund)	Paimio	1906	(551, 620)
Elo, Laakso, Lammi (kotivälynä saatu tn:stä Hämeenkyrössä)	Tampere	1895–1905	(1599)
Elo, Aarnio (ent. Ahlgren)	Kiukainen	1900-l. alku	(935)
Elo, Laiho, Salminen, Säteri (tn:n mukaan) (Paavolan sukutilan poikia)	Koski Tl.	1900-l. alku	(858)
Elo, Hurme (ent. Peltokrookka)	Pusula	1900-l. alku	(1863)
Erkkilä (tn. Pekkala), Lehto, Niemi, Heino	Messukylä	1900-l. taite	(1105)
Evä, Soiniemi (ent. Soilander)	Sysmä, Tre	1906, 1909	(1586)
Haapaniemi (tn.), Lahtinen, Lehtiniemi, Viikari, Vaitti, Paarenmaa	Vesilahti	1870–75	(1700)
Halme, Saaristo (ent. Simelius)	Tampere	1906	(934)
Halme, Pohjankanto, Saarto (ent. Henrikson)	Tuusula	1900-l. alku	(27)
Halme, Mantere (ent. Stenberg)	Pori	1910-luku	(45)

Harjunpää (tn.), Koski, Salo (ent. Hautaoja tn.)	Kauhajoki	n. 1890	(396)
Helle, Nurmi (ent. Karlsson)	Perniö	1906–20	(541)
Honka, Sinikallio, Puroniemi (ent. Farin)	Rautavaaralta ja Vaasaan	Tampereelle n. 1910	(1547)
Itäranta, Paikkala (ent. Törnbom)	Ruovesi	1900–09	(1534)
Jussila, Järvelä (ent. Juslin)	Nurmijärvi	1906	(792)
Jäntere, Luoto Manner (ent. Jakobsson)	Kymi	1908	(1345)
Järvi, Pajunen, Palojärvi, Rinne (ent. Palojärvi)	Vesilahti	1900-l. taite	(1260)
Kallila, Teuru, Lehtinen, Lehtonen	Kalanti	n. 1885	(1469)
Kallio, Mäkinen, Vuori (ent. Berg)	Nakkila	1800-l. loppu	(1429)
Kallio, Kivelä, Vuorinen (ent. Temper)	Ylistaro	1900-l. alku	(721)
Kantola, Vainio	Pyhtää	1900-l. taite	(786)
Kantoniemi (uudistila), Niemi	Virrat	1889	(896)
Kari, Toivonen, Vilenius (ent. Siren)	Akaa	1897–98	(1112)
Kari, Alanko, Alén (ent. Alén)	Nummi	1906	(1807)
Kaunismaa, Koskinen, Parta	Keikyä	n. 1890	(467)
Kielo, Lainio (ent. Gustafsson)	Viipuri	1906	(24)
Kivelä, Laakso	Hyvinkää	1910-luku	(85)
Kivi, Kivilahti, Latva (ent. Stenvik)	Somero	1906	(1632)
Koivurinta, Kanerva, Suomi, Grönroos (ent. Grönroos)	Vihti	1913	(716)
Koskipää, Koskela	Janakkala	1880-luku	(213)
Lahti, Lehti (ent. Wickström)	Urjala	1906	(1820)
Laiho, Louhela (ent. Lindgren)	Hämeenlinnan mlk.	1906	(561)
Laine, Nurmi (ent. Stenbäck)	Ulvila	1890-luku	(37)
Laine, Niemi, Karikoski (”nimi keksitty kiireessä”), Koivusalo (ent. Munck)	Isojoki	1892–1907	(1524)
Laine, Louna, Lounamaa, Virta (ent. Lindfors)	Nurmijärvi, Helsinki	1800-l. loppu–1906	(280)
Laine, Verho, Virta, Berlin (ent. Berlin)	Lieto	1890–1920	(502)
Laine, Leppänen (ent. Ripatti)	Hartola	1900-l. alku	(1216)

Laine, Rantanen (ent. Hujula)	Tuusula	1900-l. alku	(88)
Laine, Leino, Nieminen (ent. Lindroos)	Hämeenkyrö	n. 1900	(1256)
Laine, Salo (ent. Limmell)	Lappi, Tl., Vaasa	–	(288)
Laine, Mäki, Marjamäki (ent. Marjamäki)	Helsinki	1895	(577)
Laivo, Leisiö (ent. Hellsten)	Kalanti	n. 1913	(449)
Lehtimäki (ent. Jokinen), Oksanen, Virtanen	Pusula	1900-l. taite	(1863)
Lehtisaari, Ensomaa (ent. Ek)	Loimaa	1907–17	(220)
Lehto, Lehtonen, Ranta (ent. Ilopakka)	Halikko	n. 1890	(231)
Lehto, Lahtinen, Niemi (tn. Punkalaitumella) (ent. Yli-Takku)	Vesilahti	n. 1895	(1260)
Lehtola, Lehtonen (kotimökki Visamäki)	Pälkäne	1900-l. alku	(1589)
Lehtola, Suomela (ent. Finni)	Kymi	1906	(1351)
Lehväslaiho, Lahti (ent. Sellman)	Jämsä	1907	(1080)
Leikko (ent. Nieminen), Niemi, Nieminen, Tuuliniemi	Tampere	1907	(1047)
Leino, Laine, Nieminen (ent. Lindroos)	Hämeenkyrö	1900	(1256)
Leivo, Lehtonen, Siltanen (ent. Broman)	Vanaja	1880–90-luku	(267)
Leivo, Lindholm, Salonen	Lammi	1910-luku	(1194)
Lepola, 3 veljeä Lampela (ent. Grönvall)	Siikainen	1900-l. alku	(159)
Levonoja, Pajunoja	Tyrvää	1860-luku	(783)
Lilja, Luoto, Salovaara (ent. Lindroos)	Nurmijärvi	1906	(1078)
Linnala, Stenborg (isä Stenborg)	Rauman mlk.	1800-l. loppu	(1801)
Lintulahti, Kaunisto, Keski-Vakkuri (ent. Vakkuri tn.)	Kauhajoki	n. 1900	(384)
Luoto, Merikallio (ent. Lindell)	Kaarina	1906	(697)
Luoto, Kivistö, Saario, Korpela, Orasmaa	Artjärvi	1877	(1883)
Luoto, Saarimaa (ent. Söderholm)	Turku	1905	(1932)
Lähde, Liesinen, Tamminen (ent. Liesinen)	Kuorevesi	n. 1918	(143)
Lähde, Nieminen (ent. Vilen)	Hartola	1890-luku	(475)
Lähde, Lähteensaari (ent. Olander)	Hausjärvi	1800-l. loppu	(1393)

Marjamäki (tn. Lähteenmäki), Oksanen, Viljanen	Urjala	1910-luku	(403)
Mattila, Lehtonen, Viljanen, Vehmanen (ent. Roslöf)	Rauman mlk.	1800-l. loppu	(1801)
Murto, Varhama, Varteva (ent. Widerholm)	Tampere	1905	(1242)
Mustjärvi (asuintorppa Puustelli), Lehtinen, Järvinen, Latomäki (torppa), Sirén (tn. Arola)	Jaala	1920	(153)
Myllykaski, Lampinen, Valkealahti (ent. Korpilampi tn.)	Alavus	1900-l. taite	(854)
Myllyniemi, Vuorio	Orivesi	1800-l. loppu	(570)
Mäkelä, Helminen, Arvonen (ent. Juntula)	Hauho	1897	(685)
Mäki, Lahtikallio, Sammalmäki (kotitorppa Sammalismiäki)	Keuruu	1921	(614)
Mäkinen, Koskela, Koskenniemi (ent. Koskenniemi)	Pihlajavesi	1800-l. loppu	(676)
Mäkirinne (ent. Friman), Mäkiaho, Nieminen, Peltonen, Suominen	Paimio	1900-l. alku	(1451)
Mäkirinne, Saretvuo (kotitalo Parta)	Suomenniemi	1900-l. taite	(1543)
Mäntynen (isä), Aaltonen, Laine (pojat) (ent. Wolin)	Rauman mlk.	1900-l. alku	(1801)
Nahkala, Nurmi (ent. Päärni)	Koski Tl.	1800-l. loppu	(1653)
Niemenoja, Salonen (ent. Johansson)	Orimattila	1900–10	(483)
Niemi, Nieminen, Mätäs, Mätäsniemi (tn.)	Viljakkala	n. 1918	(414)
Niemi, Nieminen	Kiikka	–	(642)
Niemi, Lehto	Messukylä	1900-l. taite	(1105)
Niemi, Lampinen (ent. Udd)	Tampere	1800-l. loppu	(105)
Niemi, Haavisto (ent. Dikman)	Ulvila	n. 1906	(1181)
Niittymäki (tn.), Rantanen (ent. Rantala)	Urjala	ennen v:ta 1920	(1840)
Nousuniemi (tn.), Nousulahti, Salomaa	Ähtäri	1800-l. loppu	(1325)
Nummi, Järvinen (kotitalo Lalla)	Kalanti	1800-l. loppu	(1104)
Nurmi, Helminen (ent. Vilander)	–	1800-l. loppu	(458)
Nurmi, Nurminen (ent. Toikka tn.)	Maaria	1885–90	(1834)
Nurmi, Siltanen, Vuorio (ent. Myllymäki)	Mietoinen	n. 1895	(1683)

Ojavalli, Rantanen, Reunanen (ent. Blomvall)	Säkylä	1900-l. alku	(328)
Oksa, Pohjantähti, Ruusuluoto (ent. Träsk)	Porin mlk.	1880–90-luku	(594)
Paljaskallio (torppa), Ahola, Keino	Luopioinen	1800-l. loppu	(568)
Palolahti (tn., vanhemmat), Dahlberg (lapset)	Korpilahti	n. 1878	(1834)
Penttilä, Heikkilä, Pentti (tn.) (talon pojat)	Kalanti	1900-l. taite	(1104)
Pohjankoski, Virtanen (ent. Henrikson)	Naantali	1900-l. taite	(1202)
Railo, Kajanto, Koskiniemi	Kalanti	1900-l. alku	(533)
Ranta, Rantanen, Eloranta (ent. Grönroos)	Laitila	n. 1910	(8)
Rantakallio, Kallio (ent. Tuoma)	Karunki	1870-luku	(34)
Rantala, Ahonen (ent. Oitila)	Kangasala	1850-luku	(1558)
Rantanen, Salminen (isä Rantala)	Pälkäne	1800-l. loppu	(1558)
Rautala (ent. Hakala torppa), Haapanen	Karinainen	1800-l. loppu	(1812)
Riihimäki (tn.), Viljanen, Salmio	Orimattila	1800-l. loppu	(1885)
Rinne, Kiviniemi (ent. Rosten)	Mäntsälä	1900-l. alku	(1629)
Rinne, Kulovaara, Roine (ent. Jakobsson)	Sortavala	1910-luku	(109)
Rintala, Pitkäaho (kotitila Hangonmäki)	Soini	1887	(407)
Salmela, Peltonen (asumus Taivalsalo)	Jämsä	1900-l. taite	(457)
Salo, Latvanen, Papinsilta, Virtanen	Helsinki	1900-l. taite	(1685)
Salo, Järvinen, Nurminen, Sillanpää (torppa)	Häme	1890-luku	(1539)
Salo, Jalonen (ent. Nummi, torppa)	Kiiikka	1900-l. taite	(642)
Seppälä (tn.), Salonen, Toivonen (Heikkolan talon poikia)	Hausjärvi	1880-luku	(213)
Siirola, Kesanto (ent. Sajalin)	Loppi	1900-l. alku	(1554)
Syväniemi, Aronpuro (ent. Andrell)	Luopioinen	1905	(1640)
Vainio, Lehtinen (ent. Passi)	Kokemäki	1918–20	(1141)
Vainio (2 veljestä), Tammiluoto (ent. Ekholm)	Turku	1893, 1903, 1906	(375)
Valorinta (opettajaseminaarissa), Olamo, Odelma, Olander (ent. Olander)	Jyväskylä	1906	(767)

Virtanen, Tähtinen, Ruohonen, Sulonen (Kuoppalan pojat)	Mietoinen	1910–20	(1322)
Virtanen, Ahonen, Saarela (Joonaanpoikia)	Pälkäne	1800-l. loppu	(1213)

3.5.2 Mikä oli ”oikea sukunimi”?

Ilmaus ”oikea sukunimi” esiintyy tuon tuosta vastauksissa. Papit ja opettajat antoivat ”oikeita sukunimiä” tilannimiin perustuvien lisänimien tilalle. Siitä seurasi, että kansakin alkoi käyttää tuota ilmausta ja käsittää oikeaksi sukunimeksi vain uudet nimet, joiden ei tarvinnut perustua ainakaan asumuksen nimeen, olipa se talo, torppa tai mäkitupa. Kuitenkin on huomattava, että lukuisa määrä vastaajista kertoo otetun sukunimen perustuneen tilan tai muun asumuksen nimeen. Sekin ymmärrettiin, ettei ”oikealla sukunimellä” viitattu sukuun tai perheeseen vaan yhteen nimensaajaan:

Rengon ja Hattulan seudulta vastaaja on todennut terävänäköisesti omasta otetusta nimestään: ”Hyvä nimi se on *Saarentokin*, vaikka se ei olekaan varsinaisesti suvun nimi vaan vain sukunimi.” (54)

Vastaaja Petäjäviedeltä on erottanut analyttisesti talonnimien ja sukunimien:

Vuosina 1793–1810 hallitsi Petäjäviedon Kintauksen kylässä nykyisin Jussilan tilan paikalla ollutta uudistilaa Juho Yrjönpoika s. 1769. Hän oli lähtöisin Mäenpään talosta. Hän oli ensimmäinen isäntä k.o. tilalla. - - Lääninhallituksen asiakirjassa käytetään hänestä nimeä Johan Yrjönpoika Mäenpää. Kun hänestä tuli tilan ”isäntä”, alettiin tilaa kutsua ”käännetyn” etunimen mukaan Jussila. Tässä vaiheessa se ei vielä ollut sukunimi, vaan paikannimi.” - - Myöhemmin Juho Yrjönpojan kuoleman jälkeen antoi lääninhallitus 1838 asumisoikeuden tähän tilaan Juhon lesken pojanpojalle, minun faarini isälle, Aleksander Joonaanpoika Jussilalle. Huom. Nyt käytettiin ensi kerran virallisesti sukunimeä. (Vastaajan tekemät alleviivaukset, 1686)

Talonnimi muuttui sukunimeksi vasta, kun se esiintyi jossakin virallisessa asiakirjassa sukunimen paikalla. Tässä tapauksessa asiakirja oli lähtenyt lääninhallituksesta, mutta kaikkein useimmin se oli kirkonkirja. Vaikka jotakuta alettiin kutsua jollakin nimellä tai kyläläiset käyttivät jotakin nimeä, ei tuo nimi ollut ”oikea sukunimi”. Se muuttui oikeaksi vasta, kun niin päätettiin ja se kirjattiin sukunimenä kirkonkirjaan eli väestörekisteriin.

Julkaistiin myös ohjeita, miten nimenmuutos virallistettiin. ”Nimenmuutoksen riittävänä edellytyksenä pidettiin oikeudellisestikin kuulutuksen julkaisemista virallisissa lehdissä.” Senaatin vaatimus vuonna 1894 sukunimenmuuton virallisesta ilmoittamisesta koski vain virkamiehiä. Jotkut olivat käsittäneet muidenkin henkilöiden nimenmuutosta ilmoittamisen pakolliseksi jo 1800-luvun puolella. Oli myös joskus käsitetty, että nimestä

pitää ilmoittaa kolmeen kertaan kuten oikeudellisista toimenpiteistä, mutta ”toiset kirkkoherrat ovat tyytyneet vähempäänkin ilmoittamiseen”. Suomalaistuttamiskomitea opasti nimenmuuttajia 1906, että muutos on merkittävä seurakunnan kirkonkirjaan, jolloin ”kirkkoherranvirastot ovat vaatineet nähtäville viimeisen niistä virallisen lehden numeroista, missä nimenmuutos on saatettu julkisuuteen”. (Paikkala 2004, 574, 575.)

Vuoden 1986 vastausaineistossa ei mainita kertaakaan uuden nimen ilmoittamisesta. Sen sijaan on lukuisia tietoja, kuinka nimi vain merkittiin kirkonkirjaan ja se riitti. ”Niin helppoa se oli”, on monesti esitetty toteamus. Eikä nimensaaaja tietenkään aina voinutkaan ilmoittaa nimestään lehdissä, olihan lukuisia tapauksia, joissa seurakunnan pappi teki omin päin nimenmuutoksia tai varsinkin antoi nimiä sukunimettömille. Mutta pappihan vastasi väestörekisteristä, joten hänen kauttaan nimet tulivat rekisteröidyiksi. Paikkalakin on todennut, että ”tavalliset Virtaset” eivät juuri nimenotostaan julkisesti ilmoittaneet (2004, 383). Sukunimilakia valmistellessa tuotiin esille myös huoli siitä, että itse nimensä valinneet eivät aina ilmoittaneet ottamaansa nimeä edes papille, joka olisi merkinnyt sen kirkonkirjaan (mts. 555).

Varsinaisiksi sukunimiksi käsitettiin ainakin 1800-luvun loppuun asti yksiselitteisesti sivistyneistön nimet ja rahvaan ruotsinkieliset nimet. Niitähän oli varsinkin tilattomalla väestöllä, kuten palkollisilla ja mäkitupalaisilla sekä vanhastaan käsityöläisillä. Papit olivat niitä merkinneet kirjoihinsa ja niitä oli peritty sotilasnimistä. Oikeana sukunimenä pidettiin luonnollisesti myös kaikkia niitä nimiä, jotka jokin auktoriteetti, pappi, opettaja, työnjohtaja tai muu henkilö, oli antanut jossain tilanteessa sukunimeksi. Länsi-Suomessa sukunimijärjestelmä oli muotoutumassa monivaihteisemmaksi kuin itäsuomalainen vakiintunut vanhojen sukunimien järjestelmä.

-nen-loppu teki nimestä ”oikean sukunimen”

Ainakin papeilla näkyi olleen sellainen käsitys, että *nen*-loppu teki nimestä oikean sukunimen, ja se käsitys siirtyi seurakuntalaisiin. Sukunimien ottoon kehottaneet ja niiden valintaa ohjailemaan pyrkineet tahot olivat alusta asti, 1850-luvulta lähtien, julkisessa kirjoittelussa esittäneet malleiksi itäsuomalaisia *nen*-loppuisia sukunimiä. Nämä aktivistit saivat papit uskomaan, että *nen*-loppu kuului oikeaan sukunimeen.

Käytössä olleita itäsuomalaisia sukunimiä (kuten *Hannikainen, Innanen, Korhonen, Pöllänen* ym.) julkaistiin *Suomettaressa* 1856. Kun *Suomen Julkisia Sanomia* 1859 julkaisi 60 nimen listan, lähes kaikki olivat *nen*-loppuisia, puolet savokarjalaisia nimiä. *Turun Sanomien*

nimiehdotuksissa 1889 oli joukossa jo selvästi länsisuomalaisia *nen*-nimiä kuten *Helminen*, *Lehtinen* ja *Koskinen*. Vielä 1890 *Rauman Lehti* luetteli 172 nimiehdotusta, joista 17 oli *nen*-nimiä, esimerkiksi *Aamunen*, *Ahtinen*, *Aironen*, *Ehtonen*, *Ilmanen*, *Kantonen*, *Vahanen* ja *Äärinen*. (Paikkala 2004, 176, 178, 188, 199.) Samantapaisia esimerkkejä julkaistiin muissakin lehdissä. Suurin osa uusia nimiä saaneesta kansasta ei itse näitä lehtikirjoituksia lukenut. Ne vaikuttivat nimivalintoihin korkeintaan pappien tai muiden nimenantajien kautta. Papit ovat osanneet toimia viisaasti, sillä itäsuomalaiset sukunimet eivät joutuneet Länsi-Suomen sukunimettömien käyttöön muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Sukunimikyselyn vastauksista ilmenee monipuolisesti, miten *nen*-nimiin on suhtauduttu.

Kertomus Hausjärveltä ”oikeasta” sukunimestä: Isäni Väinö *Virtanen* (s. 1890-luvulla) kertoi minulle näin, että hänen isänsä isä oli ollut nimeltään *Bäck*. Hän oli kuitenkin tahtonut suomentaa nimensä *Virta* nimeksi. - - Kun sitten isäni isä meni rippikouluun, niin kirkkoherra oli sanonut hänelle, että eihän tuo *Virta* mikään nimi ole, laitetaan siihen nyt edes *nen* perään. Niin siitä sitten tuli *Virtanen*. (1655)

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Perustelu tai nimenoton syy
Aaltonen	ei ent. sn:ä	Karunki	1900-l. taite	Mäkitupalainen otti ”oikean sukunimen”. (34)
Valtanen	ei ent. sn:ä	Karunki	1900-l. taite	Mäkitupalainen ajatteli ottaa ”oikean sukunimen”, siis ei mäkituvan nimeä. Kahden veljen nimenä oli <i>Aaltonen</i> . (34)
Virtanen	ent. Törmä (torpannimi)	Turku	1880-luku	Äidinisä lähti Kiikasta Turkuun ja sitten Helsinkiin töitä hakemaan, jolloin turkulainen pappi kehotti ottamaan ”oikean sukunimen”. (1519)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Pöytyä	1900-l. taite	Isä asui <i>Levonsuo</i> -nimisessä torpassa. Poika ilmoitti <i>Levonsuon</i> sukunimekseen, kun haki papilta muuttokirjaa. Pappi ei pitänyt sitä oikeana sukunimenä vaan pani nimeksi <i>Virtanen</i> . (1751)

[Luopioisissa] isäni isällä Kalle *Järvisellä* (1863–1922) oli kolme sukunimeä eläessään. Ensimmäinen tuli paikannimen mukaan, mentyään kotivävyksi *Kailanpää*-nimiseen taloon, sukunimi vaihtui talon mukaan. Kun uusi sukunimilaki tuli voimaan v. 1921 liikkui ainakin maaseudulla huhu, että jokaisella on oltava oikea sukunimi, sellaiseksi ei huhun mukaan kelvannut entinen paikannimi, jota oli siihen asti käytetty sukunimenä. - - Isoisäni otti nimekseen *Järvisen*. (1151)

Vaikka *nen*-loppuisia nimiä pidettiin kiistatta oikeina sukuniminä, osattiin valita myös muunlaisia nimiä. Olennaista oli, että joku auktoriteetti sanoi sen olevan ”oikea sukunimi”:

Porissa 1880–90 sahalle töihin meni kolme *Träsk*-nimistä veljestä. ”Pomot sekoilivat heissä ja näin lautatarhan päällikkö Kiviniemi oli sanonut että hän antaa *Träskin* veljeksille oikeat sukunimet.” Veljekset saivat nimet *Ruusuluoto*, *Oksa* ja *Pohjantähti*. (594)

Pappila-niminen poika Huittisista meni oppikouluun 1904. Oppikoulun rehtori halusi pojalle ”kunnollisen” sukunimen, ja antoi nimen *Saarnio*. Koko perhe otti sen. (567)

Vielä 1920-luvulla, kun sukunimilaki vahvisti sukunimet, muutettiin nimiä, jotta olisi saatu yleistä sukunimikäsitystä vastaava nimi:

Hartolassa on talonnimeen perustuvasta sukunimestä *Rantala* luovuttu, koska pappi ei pitänyt sitä ”varsinaisena” sukunimenä, ja tilalle on keksitty nimi *Lehmussaari*, joka muistuttaa siitä, että asuinpaikalla kasvoi lehmuksia. (1091)

3.5.3 Erifunktioisten sukunimien määrittelemisen vaikeus

Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastausaineiston ilmentämät kansan käsitykset sukunimestä johtavat pohtimaan, kuinka hyvin kirjallisuudessa esitetyt sukunimen määritelmät kuvaavat määriteltävää. Isän ja pojan samannimisyyttä eivät ole pitäneet tavanmukaisena ainakaan ne vastaajat, jotka ovat kirjoittaneet vastauslomakkeeseen entisen sukunimen paikalle huomautuksen, kuten ”isän nimi oli *Sandvik*” ja poika otti nimen *Heinonen* (1248). Pälkäneellä 1800-luvun lopulla poika otti nimen *Salminen*, toinen nimen *Peltonen*, entistä sukunimeä ei mainita ja huomautetaan, että nimenottajat olivat Heikki *Rantalan* poikia (1558). Pojalle ei kuulunut isän sukunimi Padasjoellakaan 1910-luvulla, kun poika otti nimen *Koski* ja erikseen mainitaan, että ”isän nimi oli *Aronen*” (1679). Anton *Holmbergin* pojat ottivat Kankaanpäässä 1910-luvulla nimet *Aro* ja *Salmi* ja kolmas poika tilansa nimen *Kankaanranta*. Selitykseksi on sanottu, että ”siihen aikaan oli yleisesti tapana ottaa uusi nimi muuttaessaan kotoaan” (1813).

Nämä käsitykset eivät sovi määritelmään, jonka mukaan *sukunimi* on se nimi, joka on periytynyt sukupolvelta toiselle. Nimistöntutkimuksen terminologia (1974) määrittelee sukunimen lyhyesti: ”perinnöllinen lisänimi” (s. 51). Terminologian ruotsinkielisessä osassa tätä vastaa *släktnamn* (s. 103), mutta ruotsinkielinen termi *familjenamn* ’namn på medlemmar av en familj’ (s. 75) ei sisällä periytymisen vaatimusta. Marianne Blomqvist on pitänyt sukunimen tuntomerkkeinä, että nimi periytyi ainakin seuraavalle sukupolvelle tai että sama nimi kuului enemmän tai vähemmän säännöllisesti perheen sisaruksille (1988, 22, 23). Tämä määrittely on hieman väljennetty määritelmästä, jonka Gudrun Utterström on esittänyt: nimen pitää periytyä ainakin yhdelle sukupolvelle tai kuulua sisaruksille (1985, 11). Blomqvist on lisännyt sukunimeksi katsottavien lisänimien joukkoon myös tapaukset, joissa paikannimestä

lisänimeksi siirtyneet nimet ovat säilyneet, vaikka perhe on muuttanut toiseen paikkaan joko kotipitäjässä tai pois kotipitäjästä (1988, 23).

Teoksessa *Nimistöntutkimuksen perusteet* (2008, 221) on torjuttu eurooppalaisessa nimistöntutkimuksessa esitetty sukunimen määritelmä, jonka mukaan se on lisänimi, joka on periytynyt samassa suvussa vähintään parin tai kolmen sukupolven ajan. Sen sijaan teos pitää Sirkka Paikkalan muotoilemaa määritelmää oikeaan osuneena: ”Lisänimi on sukunimi, jos se kuuluu nimisysteemiin, jonka nimien funktioihin sisältyy periytymisen osoittaminen siten kuin nimisysteemiä säätelevät normit määrittävät.” (2004, 71.) Vuosina 1850–1920 normit olivat vielä kirjoittamattomia, ehkä kuitenkin nimensääjien ja -antajien tiedostamia, kuten monet muutkin yhteiskunnan kirjoittamattomat säännöt. Paikkalan mukaan normisto muotoutui ilman virallista ohjausta muutamassa vuosikymmenessä ennen sukunimilakia. Sukunimilaki kyllä puuttui, mutta papit väestökirjanpitäjinä edustivat viranomaista, jolla oli valta ohjailta sukunimien saantia. *Nimistöntutkimuksen perusteissa* (2008, 221) arvioidaan Paikkalan esittämää määritelmää seuraavasti: ”Tämä määritelmä rajaa pois satunnaiset lisänimien periytyminen sekä kattaa myös sellaiset tietoisesti omaksutut sukunimet, jotka eivät vielä ole ehtineet periytyä seuraavalle sukupolvelle – tai eivät syystä tai toisesta tule koskaan periytymään.”

Sukunimeä on määritelty aina uudelleen historiallisten asiakirja-aineistojen pohjalta. Tutkijat ovat yrittäneet määritelmässään löytää yksilön lisänimen ja periytyvän sukunimen rajan. Yleensä on pidetty itsestään selvänä, että sukunimi ilmaisee sukuun kuulumista ja periytymistä. Sukunimeksi määritellyn lisänimen muut tehtävät ovat jääneet vähälle huomiolle. Vasta Paikkala (2004) on selvästi ottanut huomioon sukunimien funktioita. Paikkala on käsitellyt funktioiden muutosta (mts. 24) ja hän on ilmaissut sen mm. näin: ”Nimien haluttiin kertovan kansallistunnosta. Samalla patriarkaalinen sukusidos merkitsi vähemmän kuin nimien yksilöivä symbolifunktio.” (Mts. 612.) Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastausaineistossa nimenkäyttäjät ja -ottajat sekä nimien antajat ovat ilmaisseet käsityksensä – suorasti tai epäsuorasti – siitä, mikä on *sukunimi* siinä yhteiskunnallisessa tilanteessa ja siinä ajassa, jossa he itse elivät. Sukunimen määrittelyssä on otettava huomioon nuo muuttajat. Ymmärtääkseni Paikkalan määritelmä yrittää ottaa ne huomioon. Silti on vielä huomautettava, että 1900-luvun taitteen kahden puolen sukunimen antajat ja saajat eivät ottaneet kantaa nimien periytymiseen. Vastausaineistossa on vain yhden kerran viittaus toiveesta otetun nimen periytymiseen: *Häggströmin* veljeksistä yksi otti 1906 nimen *Koskenvoima*, koska ”halusi perustaa oman sukuhaaran” (192, 1522). Länsisuomalaisessa sukunimisysteemin muutoksessa periytymisen funktiota merkittävämpi

oli käytännön tarpeiden vaatima nimetyt yksilöinti. Paikkalan määritelmän monikkomuotoinen ilmaus ”*funktioihin* sisältyy” voidaan niin haluttaessa tulkita siten, että yksi funktioista on yksilöinti, vaikka määritelmässä ei nimetä muita funktioita kuin periytyminen.

3.6 Yhteiskunnallisen aseman vaikutus nimeen

3.6.1 Yhteiskunnan sosiaalinen jakautuminen

Säätyrajojen ylittäminen, jota paikoin alkoi jo 1800-luvun jälkipuolella esiintyä, tarkoitti sivistyneistön ja vauraimpien talonpoikien rajan ylittymistä (Liikanen 1995, 237). Talonpoikia ei pelkkä kielikysymys innostanut, vaan maaseudulla painottui pyrkimys sosiaaliseen nousuun (mts. 241). Toisaalta esimerkiksi Varsinais-Suomen ja Uudenmaan vaurastuneilla talonpojilla ei ollut tarvetta toimia aktiivisesti siinäkään suhteessa. He olivat ottaneet paikkansa kunnallishallinnossa ja nousseet lähelle säätyläistöä (mts. 246, 247). He muodostivat uuden maaseudun keskikerroksen ja erottautuivat selvästi torppareista ja tilattomista (mts. 249). Kun luokkaero talonpoikien ja sivistyneistön välillä kapeni, se talonpoikien ja tilattomien välillä leveni, Jutikkalan sanoin ”ennen näkemättömän jyrkäksi” (1958, 341). ”Puutavarakaupan rikastuttama isäntä alkoi syödä kamarissaan työväestä erillään”. Pitäjän herrasväki käsitti ”kansalla” juuri rikkaita tilallisia, jotka tilasivat sanomalehtiä ja joiden maailmankatsomus laajeni ja jotka lähettivät poikansakin kaupungin vasta perustettuun oppikouluun. (Liikanen 1995, 253.)

Asetus maalaiskuntien itsehallinnosta 1865 ja vastaava asetus kaupunkien kunnallishallinnosta 1875 jakoivat väestön eriarvoisiin luokkiin. Kunnallinen äänioikeus määräytyi veroäyrien mukaan, joten varakkaimmilla oli suurin vaikutusvalta. ”Isäntävallan alaisina elävillä” eli palkollisilla ja köyhimmillä ei ollut äänioikeutta ollenkaan.

(http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_äänioikeuden_historia)

Väestön sosiaalinen jakautuminen syveni koko autonomian ajan. Luokkaristiriidat kärjistyivät. Maatalouden murrosta syvensi siirtyminen viljanviljelystä karjatalouteen. Karjatalouden ja metsätalouden laajetessa alustalaisuus heikensi torpparien suhteellista tuotannollista asemaa ja kontrahdit kävivät epävarmemmiksi. Samaan aikaan torpan viljelyä alkoi ohjata uudenlainen markkinatuottajaintressi, jota kuitenkin häiritsi isännän ja alustalaisen alistussuhde, sillä isäntä–alainen-suhde edelleen säilyi. Koko taloon kuuluva väki eli isäntävallan alla. Samalla kun torpparilaitos maatalouden työvoimainstituutiona alkoi

horjua, teollisuus ei pystynyt tarpeeksi nopeasti ottamaan vastaan kasvanutta väestöä. Tämä kehitys kuvaa erityisesti Etelä- ja Lounais-Suomen maaseutua. (Kettunen 1987, 240, 241.)

Maalaisköyhälistön ongelma oli laaja. Köyhälistöä olivat osa torppareista, mäkitupalaiset, loiset, rengit ja liikkuvat päivätyöläiset, joiden toimeentulomahdollisuuksissa oli alueellisia eroja. Tilattoman väestön elinehto olivat kausityöt maataloilla, metsätyömailla, rautateiden rakennustyömailla ja teollisuuslaitoksissa. (Kettunen, mts. 241.) Torpparit eivät ole Suomessa milloinkaan muodostaneet maatalousväestön pohjakerrostumaa, eivätkä mäkitupalaisukaan 1900-luvun alussa kuuluneet kaikkein köyhimpään maatalousväestöön. Heitä heikommassa asemassa oli irtain väestö, jolla ei ollut omaa asumusta. Irtainta väestöä oli 1900-luvun vaihteessa keskimäärin kolmasosa koko väkiluvusta. (Haatanen 1968, 170.)

Omaa maata vailla olevan väestön osuus kaksinkertaistui vuosien 1815 ja 1870 välillä. Vuosina 1870–1900 väkiluku lisääntyi 50 %, josta suurin osa oli yhteiskunnan alimpia kerroksia. Ruotusotamiesten ylläpidon lakkaaminen ja maaveron aleneminen paransivat tilallisten taloutta, ja peltoalojen kasvu lisäsi tuloja. Toisaalta ruotuarmeijan lakkauttaminen merkitsi tuhansille perheille niiden maatilkkujen menetystä, joiden pysyvä nautinta oli siihen asti taannut heille jatkuvan elannon. Köyhäinapua tarvitsevien määrä kasvoi lähes nelinkertaiseksi vuodesta 1815 vuoteen 1870. Lounais-Suomessa tilattomat asuivat omissa tuvissaan kylien laidoilla. Siitä nimitys mäkitupalaiset. Tilattoman väestön asema huononi Pohjanmaata lukuun ottamatta. Metsän arvon nousu ja Lounais-Suomessa isojako olivat riistäneet köyhältä väestöltä vanhat oikeudet vapaaseen tonttimaahan, puunottoon yhteismetsistä, laiduntamiseen yhteisniityllä sekä pienten peltotilkkujen raivaukseen. Etuuskista määrättiin raha- tai päivätyövero. Tilattoman väestön kasvu kavensi koko ajan itse kunkin mäkitupalaisen ansiomahdollisuuksia. Vähitellen myös torppariksi kohoaminen tuli yhä harvinaisemmaksi sitä myöten, kun soveliaat torpanpaikat oli kaikki otettu viljelykseen. Jyrkimmäksi muodostui maata omistavan ja omistamattoman väestön raja Satakunnassa sekä eräissä osissa Varsinais-Suomea, Hämettä ja Uuttamaata. Talot olivat suuria ja niillä oli yksi tai useampia torppia. Ne pyrittiin pitämään jakamattomina seuraavalle polvelle, joten niiden viljelty pinta-ala kasvoi jatkuvasti. Jo Ruotsin vallan lopulla alkanut talonpoikien vaurastuminen johti siihen, että suurtalonpojat ja herraskartanot lähentyivät toisiinsa, mutta juopa tilallisten ja tilattomien välillä syveni jyrkästi. (Mikko Juva 1966, 151, 152, 155; Haatanen 1968, 132, 173.)

3.6.2 Nimistön sosiaalinen jakautuminen

Sukunimistä, uusista ja vanhoista, näkyi nimenkantajan yhteiskunnallinen asema ja ihmisten eriarvoisuus. Vain tietyn tyyppiset nimet sopivat tietyille yhteiskuntaluokille. Lammilla vastaaja kuvaa eri ryhmien nimikäytäntöjä 1800-luvun loppupuolella ja vielä 1900-luvun alussa:

Lapsena asutimme Alho-nimistä torppaa Lammilla. Olimme Alhon lapsia. Kirkonkirjoissa ei kuitenkaan torppareilla, mäkitupalaisilla tms ollut sukunimeä, vaan heistä kirjoitettiin Juhanpoika, -tytär. Vasta sukunimilain voimaan tultua laitettiin kirkonkirjoihinkin sukunimet. Ainoastaan ammattimiehillä oli kirjattu sukunimet ja kun jotkut olivat tulleet Ruotsista ollen alallaan taitavia, niin tahtoivat suomalaisetkin suutarit, räätälit, sepät olla yhtä taitavia vielä uskotellen ehkä vanhempien tulleen Ruotsista. Kirkkoherrat kernaasti auttoivat tässä nimen valinnassa. Kaupunkeihin muuttaneet torpan pojat saivat näin muukalaisen nimen. Esim. setäni Kustaa Alfred *Lintulasta* tuli Helsingissä *Råman*. (83)

Myös monet rengit, piiat, muonamiehet ja mäkitupalaiset saivat kirkonkirjoihin ruotsinkielisen, tavallisesti kaksijäsenenisen porvarisnimityyppisen nimen, mikä oli johdonmukaista, olivathan he samassa yhteiskunnallisessa asemassa kuin ruotsalaisia lisänimiä kantaneet ruotusotamiehet olivat olleet. Entiset ruotusotilaat ja heidän jälkeläisensä kuuluivat juuri siihen yhteiskuntakerrokseen, jota alettiin varustaa uusilla sukunimillä. Nimimalli eli siis nimettävien joukossa.

Sirkka Paikkala on todennut (2004, 606) *Virtanen*-tyypin nimistä, että ”laajan yhteiskunnallisen omaksumisen takia siitä ei ainakaan aluksi tullut leimallisesti nimityyppiä, joka kuului jollekin tietyille yhteiskuntaryhmälle.” Vuoden 1986 vastausaineisto osoittaa, että kansan oma käsitys *nen*-loppuisista nimistä oli erilainen. 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa nimivalinnat olivat pappien ja opettajien käsissä. He eivät pyrkineetkään valitsemaan yksilöllisiä nimiä, vaan asenne oli, että rahvaalle sopivat rahvaan nimityypit. *Nieminen*-niminen vastaaja Riihimäeltä on kirjoittanut nimien jakautumisesta valaisevasti:

Mielipiteeni on, että seurakuntien papit keksivät nämä *Niemiset*, *Lahtiset* ja *Virtaset* niille, jotka maapaikoista lähtivät liikepaikkoihin töihin. Maalla he olivat ”Kalle Matinpoikia” isän mukaan. - - Syyttelen kerran vielä pappeja *Niemisistä*. Se oli eräänlaista tilattoman ja virattoman väen halveksimista. (761)

Isäni Jussi *Suvanto* s. 1884 Lopella vaihtoi silloisen nimensä *Sohlberg* nimeksi *Suvanto* ilmeisesti suuressa nimiensuomennoksen prosessissa suurlakon jälkeen. - - Nimen vaihto tapahtui Hämeenlinnassa, eikä se käynyt vaikeuksitta, sillä hänen valitsemansa nimi katsottiin sopivaksi vain paremmille ihmisille, kuten ylioppilaille tai muille sellaisille, kun taas isäni oli kirjanpainaja ammatiltaan. - - Kaikki hänen veljensä ja jopa isänsäkin ”pakotettiin” ottamaan paremmin loppuilaisille sopiva nimi *Vuorio*. - - Kieliriitaan sisältyi

jo silloinkin säätyerottelua vai miksi sitä kutsuisi. Tämä erottelu saattaa paljolti selittää miksi puhelinluettelossa on sivumäärin *Mäkisiä* ja *Virtasia*. (589)

Maaseutuyhteisössä talon omistaminen ja isännöinti oli tietenkin korkeassa arvossa.

Arvostuksen määrä riippui vain talon suuruudesta ja vauraudesta. Talonnimet tunnustettiin -*IA*-lopustaan. Niinpä -*IA*-loppu sukunimessäkin ilmaisi arvostettua asemaa:

Petäjavedellä Jussilan talon isännöityä sai Janne vuonna 1866, jolloin hän otti sukunimekseen *Jussila*, se oli isännöityä merkki. Oltuaan 12 vuotta isäntänä hän luopui siitä tehtävästä nuoremman veljensä hyväksi. Veli peri isännöityä lisäksi isännöityä merkin eli sukunimen *Jussila*. (1686)

Tammelassa vastaajan isän sedän perhe oli käyttänyt saamaansa sukunimeä *Flinkman* jo 1800-luvun alkupuolelta lähtien. Kun setä siirtyi torppariksi 1917, otti hän torppanimen *Jokela* sukunimekseen. Muut *Flinkmanit* suomalaistivat nimensä vasta 1935. (1285)

Mouhijärvellä on 1800-luvun loppupuoliskolla yhden isännän nimihistoria seuraava: ”Tuli lähtö pois *Vasaran* talosta. Piti ottaa uusi sukunimi, joka oli *Salminen*. Kun pääsi myöhemmin isännäksi *Simulan* taloon, otti sukunimen *Simula*.” (1730)

Suurissa nimenmuutoissa ja nimenotoissa on korostettu ihmisten tiedostamista kansalaisina ja yksilöinä, jotka ilmaisivat itsenäisyyttään omalla suomenkielisellä sukunimellä (Paikkala 2004, 630). Siitä ei ollut kyse, kun maaseudun köyhälistö sai sukunimiä 1800-luvun puolivälin jälkeen ja 1900-luvun alussa. Tiedostajat olivat pappeja ja opettajia, työnjohtajatkin jakoivat työmiehille sukunimiä lähinnä käytännön tarpeeseen. Maaseudun sukunimettömiä ohjattiin aktiivisesti sukunimien ottamiseen. Kansan alemmat luokat herätettiin yhteiskunnalliseen tiedostamiseen vasta ensimmäisten eduskuntavaalien propagandalla (Haatanen 1968, 160; Vahtola 2003, 239), ja silloin olivat sosiaaliset ja taloudelliset tekijät etusijalla. Maalaisproletariaatti aktivoitui myöhemmin kuin teollisuuden työväki.

Eeva Maria Närhi on tarkastellut suurnimenmuuttoa yhteiskunnallisen aseman näkökulmasta, tosin vuonna 1906 nimensä suomalaistaneiden sosiaalisesta taustasta ei ole tarkkoja tietoja. Silti Närhi on voinut todeta, että ”muutosalto kulki kautta maan” ja että nimenmuuttajia oli epäilemättä kaikista kansankerroksista. Kuitenkin ”valveutuneen sivistyneistön osuus oli suhteellisesti muita suurempi”. (Närhi 1996, 69.) Myös valistunut ammattiväki muutti 1906 nimiään (mts. 93). On muistettava, että nimenmuutuskampanjat koskivat nimenomaan entisen ruotsinkielisen nimen suomalaistamista, se oli sivistyneistön aatteellinen hanke. Nimien antaminen sukunimettömälle rahvaalle oli eri prosessi, joka oli alkanut jo muutama vuosikymmen aiemmin.

Yhteiskunnan keskiluokka pystyi korostamaan yksilöllisyyttä rahvasta paremmin. Sen ottamat uudet suomenkieliset sukunimet sisälsivät vaihtelevammin erilaisia johtimia ja

aivan uudenlaista sanastoa. Perinteisistä paikannimistä poiketen kahdesta sanaelementistä muodostettujen nimien ei aina tarvinnut sisältää merkityksellistä kokonaisuutta. Siinä mielessä ne muistuttivat 1700-luvun ruotsinkielisiä porvaris- ja sotilasnimiä. Rahvas sen sijaan käytti uusiin sukunimiinsä perinteistä paikannimissä esiintynyttä sanastoa. Otetut nimet olivat paljolti valmiita paikannimiä tai ainakin paikannimien mallisia, kaksijäsenisiä tai *LA*-loppuisia. Lyhyetkin nimet saivat mallinsa lyhyistä talon- ja torppanimistä. Lyhyiden nimien ottamista vahvistivat myös tunnetut sotilasnimet. Niistä saatiin mallia sanastoon, joka poikkesi perinteisestä paikannimien sanastosta. Jopa *nen*-nimille oli malli lähiympäristössä. Sitä tyyppiä kylläkin papit erityisesti lisäsivät, kun oli käsitys, että lopputavu *nen* tekee nimestä oikean sukunimen.

Vuoden 1986 sukunimikyselyssä ei suoraan kysytty nimenottajan ammattia, mutta se ilmenee useimmista nimen perusteluista. Monesti on mainittu mäkitupalainen, itsellinen, renki, ajuri, tehtaan työläinen, kaupunkiin muuttanut työnhakija. Torpparit erottuvat, samoin pientilalliset (suurempien talojen isännillä ei ollut tarvetta muuttaa nimeään). Jokunen rautatieläinen, yksi latoja tai muu ammattimies on nimetty, samoin muutama maakauppias tai liiketointa harjoittava teurastaja. Opettajaseminaarien opiskelijoita on mainittu joitakin kertoja. Esimerkiksi pappien tai opettajien omista nimenmuutoista on tietoja häviävän vähän. Suurimmat ryhmät ovat torppareita, pientilallisia, mäkitupalaisia ja itsellisiä. Tässä joukossa torpparit olivat selvästi muita parempiosaisia. Heillä oli yhteys maahan kuten mäkitupalaisillakin, joskin oli kyse vuokrasuhteesta. Heillä oli mahdollisuus ottaa asemansa merkiksi *LA*- tai *stO*-loppuinen nimi, joka oli myös yksilöllisempi kuin yleistyneet kaksitavuiset ja *nen*-nimet. Niitä saivat itselliset, loiset ja työläiset, jotka olivat ”irtainta väkeä”, kuten myös tilastoissa talollisten maattomat pojat ja tyttäret (mm. Haatanen 1968, 68). Kaiken kaikkiaan aineiston nimensaantitapaukset ovat koskeneet pääasiassa maaseudun pieneläjiä, joten vastausaineistossa ei ole perusteita sosiaalisen aseman mukaiseen tilastointiin.

3.6.2.1 Asenteiden vaikutus nimivalintoihin

Sukunimikyselyssä ei kysytty nimiin liittyviä asenteita. Niitä koskevia tietoja on kuitenkin kerrottu spontaanisti. Siksi ne ovat erittäin mielenkiintoisia ja hyvin uskottavia. Asenteet ovat pysyneet voimassa sitkeästi. Niistä on kerrottu jopa enemmän vielä niissäkin vastauksissa, jotka koskevat 1920-, 1930- ja 1940-luvun nimenmuuttoa. Kun kysely vuonna 1986 painottui 1800-luvun lopulta 1910-luvulle ja tuli näin koskemaan suurimmalta osalta maataloudesta

toimeentulonsa saaneita torppareita ja muita tilattomia tai pientilallisia sekä kasvavaa tehdastyöväkeä, jäi sivistyneistön osuus kyselyyn vastanneista hyvin pieneksi. Kyselyllä päästiin hyvin onnistuneesti lähelle kansan käsityksiä, aivan ruohonjuuritasolle.

Yleisiä käsityksiä oli, että talonpojalla ei saanut olla vieraskielistä nimeä. Ne kuuluivat käsityöläisille ja muille tilattomille kuten myös lyhyet suomenkieliset nimet. Tilannimen tyyppinen *la, lä* -loppuinen nimi kuului vain talollisille. Itsellisille, rengeille ja piiioille sopivat sen sijaan ruotsinkieliset nimet, mutta ne vaihdettiin arvostetumpiin, jos vain saatiin siihen tilaisuus. Mm. näitä asenteita näkyy seuraavissa poimintoissa:

Ulvilan Kaasmarkun [Karlsmarkun] kylässä toimi verkatehdas. Työläiset ottivat yhteiskunnallisen asemansa mukaan seuraavia nimiä: *Laine, Nurmi, Lehto, Mäki, Halme, Salmi, Latva, Lahti, Vuori*. Yhtä hyvin sopivat ruotsinkieliset *Dikman, Hällfors, Fast, Grönfors, Hällström, Nyström, Nummelin, Sjöström, Sundelin, Veckman*. Suuren Jaakolan talon taksvärkkäreitä olivat *Keto, Aho, Levo* ja *Mäenpää*, ja näiden asuinmökki sai selvästi nimensä sijaintipaikan mukaan: *Veckmanin* asunto oli *Poimuvaara, Sundelinin* asunto *Syväsalmi, Grönforsin Kuohukoski, Fastin Lujamaa*. La-, lä-päätteet kuuluivat yleisesti talollisille. (391)

Tämä nimi – *Grönlund* – mainitaan kirkonkirjoissa ensimmäisen kerran 1844, jolloin isäni isän isän isä Carl on ollut Tammelan Hevoniemen Mansikkaniemessä renkinä. Osa jälkeläisistä on edelleen *Grönlund*-nimisiä. (1196)

Äitini isoisä oli syntynyt Yläneellä 1844 ja muutti Maariasta Lietoon 1870. Kirkonkirjoissa nimi on merkitty muotoon *Bärilin*, - - hänen äitinsä piika Kaisa Juhantytären nimi Yläneellä oli *Berglind*-nimestä muuntunut muotoon *Berlin*. (502)

Kun renki Johan Juhonpoika *Kiviharju* muutti Pohjanmaalta Piikkiöön vuonna 1872, Raadelman kartanon isäntä totesi: ” Ei rengillä voi olla *Kiviharju*-nimeä, olkoon *Lindberg*.” (vastaajan puolison isoäidin isä) (1042)

Sääksmäellä 1870-luvulla perhe muutti *Katajainen*-nimiselle tilalle, jolloin luopui entisestä, itsellisenä käyttämästään nimestä *Wideman* ja otti tilannimen sukunimekseen [koska tilannimellä oli suurempi arvostus]. (245)

Finlaysonin työnjohtaja antoi Tampereelle töihin tulleelle 15-vuotiaalle Raitahalmeen torpan pojalle Akseli Kallenpoika *Raithalmeelle* nimen *Karlsson*. (Otettu takaisin *Raithalme* 1906.) (571)

Ulvilassa oli vanha *Äijälä*-niminen talo. Kun talon poika nai tytön Porista, sulhasen köyhältä kalskahtava nimi *Äijälä* ei kelvannut, vaan sulhasen täytyi ottaa morsiamen nimi *Forsell* itselleen ja perheelleen. (391)

Kajaanissa 1880-luvulla suku vaati muuttamaan *Kiljuseksi* nimen *Kiljander* epäsaatyisen avioliiton takia, kun suvun jäsen oli nainut piian. (1619)

Hattulassa 1880-luvulla *Laurell*-nimisellä perheellä oli talo saarella. Tyttären kotiopettajatar sanoi isännälle, ettei talonpojan sovi pitää vieraskielistä nimeä, jolloin isäntä valitsi jostain listasta nimen *Rantanen*, kun saarella oli paljon rantaa. (932)

Jalasjärvellä 1910-luvulla mäkitupalainen *Hätälä*-nimisestä mäkituvasta otti nimen *Erkkilä*. Siitä tilallinen, vastaajan isoisänisä suuttui, kun mäkitupalainen otti talollisen nimen. Eihän sellainen nimi sopinut tilattomalle. (53)

Isoisäni, silloiselta sukunimeltään *Alén*, työskenteli muonamiehenä eräällä tilalla Lohjan Karstulla. Hän sai kootuksi sen verran rahaa, että pystyi ostamaan pienen tilan, jossa oli vähän peltoakin. - - hän päätti ottaa uuden, maanomistajan asemaan paremmin sopivan nimen. - - Uusi nimi, *Viljava*, löytyi Suomalaisuuden Liiton - - uudisnimien luettelosta. (600)

Ekqvist-nimisen perheen poika meni Jyväskylän seminaariin 1871 ja otti nimen *Tamminen*. Yksi veljistä otti saman nimen, mutta muut veljet pitivät sitä liian hienona ja ottivat nimen *Honkasalo*. (1921)

Tavallinen kansa oli syvästi imenyt itseensä käsityksen eriarvoisista ihmisistä. Oli vaatimaton, vähävarainen rahvas ja toisaalla ”paremmat ihmiset”. Maaseudullakin olivat hyvin toimeen tulevat talolliset eri luokkaa kuin pientilalliset, torpparit ja kokonaan maattomat. Nimenottajien omat käsitykset siitä, mikä on sopiva nimi yhteiskunnallisen aseman mukaan, kuvastavat tätä yhteiskunnallista jakoa.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Perustelu
Alho	Kartano (tn.)	Asikkala	1910-luku	Tila oli tavallinen maatila, joten lapset pitivät nimeä <i>Kartano</i> liian komeana. (62)
Haaparanta	Kuninkainen	Lavia	1909	Torppanimi oli <i>Haaparanta</i> . Torppa kuului <i>Kosken</i> talolle, jonka isännän mielestä <i>Kuninkainen</i> oli liian hieno nimi torpparille. (782)
Kangasniemi	Keisari (tn.)	Harjavalta	1800-l. jälkipuoli	Otettiin uusi sukunimi, koska nimeä <i>Keisari</i> pidettiin liian komeana. (1683)
Suvanto	Sohlber	Hämeenlinna	1906	Uusi nimi sopi vain ”paremmille” ihmisille, joten koko perhe ei hyväksynyt sitä. (589)
Peltonen	Lindevall	Sauvo	1906	Isä otti nimen <i>Niiniö</i> , mutta isoisä ei hyväksynyt sitä vaan otti nimen <i>Peltonen</i> . (530) [<i>Niiniö</i> koettiin tyypiltään ”parempienihmisten” nimeksi.]

3.7 Mallit ja muoti

3.7.1 Muotiniimiä ei tunnistettu

Niin kuin nimien valinta yhteiskunnallisen luokan mukaan myös nimimuodin tiedostaminen osoittaa tarkkaa sosiaalista vaistoa. Georg Simmel on *Muodin filosofia* -nimisessä esseessä (1905) sanonut, että muoti ”on annetun mallin jäljittelyä ja tyydyttää siten tarvetta sosiaaliseen kiinnittymiseen. - - [M]uodit ovat aina luokkamuoiteja: ylempien kerrosten muodit ovat erilaisia kuin alempien kerrosten, ja ensin mainitut hylkäävät ne sillä hetkellä kun ne alkavat levitä yleisempään käyttöön.” (Simmel 1986, 26.) Näinhän kävi *nen*-nimien kanssa. Nämä ajatukset kuvaavat hyvin länsisuomalaisten uusien sukunimien omaksumista. Tosin nimien ottajat itse harvemmin ainakaan aluksi ja tietoisesti toimivat Simmelin sanoin ”tyydyttääkseen sosiaalisen kiinnittymisen tarvetta”. Tuo tarkka sosiaalinen vaisto oli papistolla, kun se alkoi aktiivisesti noudattaa nimenannon ideologiaa, mihin sitä julkisesti lehdistössä ainakin epäsuorasti patisteltiin. Ennen pitkää nimenottajat itsekin omaksuivat nimimallit, joita sitten noudatettiin paljonkaan niistä poikkeamatta.

Yleistyneet sukunimityypit erottuivat selvästi sosiaalisen aseman mukaan. Nimien suomalaistajien akateemiset pioneerit 1870-luvulla olivat ottaneet suomenkielisiä nimiä, jotka yleistyivät kansalle 1880- ja 1890-luvulla (Pajula 1956, 115, 116), mutta silloin sivistyneistö ei enää ottanutkaan esim. *nen*-loppuisia nimiä. Suurnimenmuutossa 1906 sivistyneistö oli jo siirtynyt suosimaan muita johtimia kuten johdinta *-io* ja kaksijäsenisiä nimiä (Närhi 1996, 34, 41).

Eero Kiviniemen monet tutkimukset suomalaisten etunimien suosion vaihtelusta osoittavat, että nimimuotien vaihtelu noudattaa samoja lainalaisuuksia kuin muidenkin uusien ilmiöiden leviäminen ja nimen valintaan vaikuttavat seikat ovat yleensä tiedostamattomia (Kiviniemi 1989, 310; 1993, 44). Etunimien valintaa ohjaa tiedostamattomaan sosiaaliseen vaistoon perustuva sosiaalinen maku. Näin päädytään nimiin, joiden suosio muihin verrattuna on selvä mutta lyhytaikainen. Jos kyseessä on erilaisiin sosiaalisiin luokkiin jakautunut yhteisö, muoti kuvastaa näiden välisiä eroja. (Kiviniemi 1982, 170.) Kiviniemen kuten myös Simmelin mukaan muoti toisaalta auttaa erottautumaan, mutta toisaalta se yhdistää muihin muotia seuraaviin (Kiviniemi 2006, 69). 1900-luvun taitteen kahden puolen yleistyneet uudet sukunimet täyttävät muotiniimen ehdot myös siinä, että niiden suosio oli suhteellisen lyhytaikaista: *nen*-loppuisten nimien huippu sijoittui 1870–90-luvuille, lyhyiden, kaksitavuisten nimien suosio alkoi 1890-luvulla, oli 1900-luvun alussa suurimmillaan ja hiipui 1910-luvulla. Sen sijaan *la*-loppuisia ja kaksijäsenisiä nimiä ei ole koskaan sanottukaan

muotiniimiksi, vaikka niiden osuus oli huomattava samoihin aikoihin otetuista nimistä. Ne ovat nimittäin pysyneet otettujen nimien joukossa 1850-luvulta alkaen vielä 1930-luvulla ja siitä eteenpäinkin.

Kuten etunimienkin valitsijat, ovat uusien sukunimien ottajat pitäneet harvinaisina nimiä, jotka ovat ajan myötä osoittautuneet hyvin yleisiksi. Selvimpiä esimerkkejä tästä ovat nimet *Aalto* ja *Laine* tai *Virtanen*, josta eräs nimenottaja oli noin 1890 sanonut, ettei ollut toista samannimistä kuullut. Pappien vaisto nimien antajina riitti siihen, että tietyille yhteiskuntaluokille annettiin tietynlaiset nimet, mutta yksittäisten nimien yleistymistä he eivät voineet tietää. Liika samanimisyys kyllä koettiin niin paljon häiritseväksi, että se johti joskus jopa nimenmuuttoon.

Kun jokin nimi vasta alkoi yleistyä, ei ollut vielä tietoa eikä käsitystä laajemmin, kuinka yleinen se oli, eiväthän kaikki nimet heti alkuun vielä tietenkään olleet ehtineetkään yleistyä. Omasta mielestä annettiin tai otettiin harvinainen nimi. Tunnettiin malli, joka tuntui uudelta ja tuoreelta. Tästä havainnollinen esimerkki on, kun nimeä *Mäntynen* pidettiin Honkajoella 1900-luvun vaihteessa liian yleisenä ja muutettiin nimeksi *Salminen* 1139). Myöhemmin on nähty, että *Salminen* on kymmenen kertaa yleisempi kuin *Mäntynen* (VRK)..

Viipurissa nimi *Salonen* on valittu n.1903 Pölläsen tilalle ja todettu, että se oli ”mukava melko harvinainen nimi”. (984) [Salosen frekvenssi on 2010-luvulla yli 14 000, VRK].

Säräisniemellä savottakaverit, joilla molemmilla oli sukunimi *Karppinen*, päättivät joskus vuosina 1902–08 ottaa eri nimet ja valitsivat nimet *Aalto* ja *Laine*, joita pidettiin harvinaisina. (1578) [Frekvenssit 2010-luvulla: *Aalto* lähes 9 000, *Laine* lähes 19 000, VRK.]

Juuassa korvattiin 1914 nimi *Gröhn* nimellä *Laine*. Nimi valittiin opettajan avulla luettelosta, koska se oli ”seudulla tuntematon”. (1815)

Mäntyharjulla 1890 vaiheilla nimen *Virtanen* valinnasta: ”Isäni kertoi, että vallesmanni luki nimiä luettelosta ja tuli Virtasen kohdalle, sanoi tämä on nimeni, en ole toista samannimistä kuullut.” (788)

Vuonna 1900 Karl Viktor Emmanpoika Loimaan Metsämaalta ja hänen ikätoverinsa kävivät rippikoulua Loimaan kirkonkylässä. Kummallakaan ei ollut ”oikeata” sukunimeä. Pappi sanoi, että sellainen pitäisi nyt ottaa. Yhteistuumin pojat päättivät, että *Virtanen* on hyvä nimi ja niin merkittiin kirkonkirjoihin Karl Viktor *Virtanen* sekä [se toinen] *Virtanen*. (1202)

1900-luvun alussa sukunimetön *Mäkilän* isäntä Mynämäeltä oli Helsingissä linnoitustöissä ja ihastui uudenaikaiseen nimeen *Virtanen*, jonka otti sukunimekseen. Kun lapset myöhemmin arvostelivat *Mäkilä*-nimen hylkäämistä, isä sanoi: ”Se on uusi ja hieno nimi, eikä sitä sellaista kaikilla olekaan.” (96)

Muotiniimiksi ei ole tunnistettu myöskään seuraavia nimiä. Niille on esitetty perustelu, mutta tällaiset perustelut on tulkittava niin, että ensin on löydetty mieluisa nimi ja sitten on haettu sille perustelu. Niinhän toimitaan etunimiäkin otettaessa.

- Nimeä *Aaltonen* on perusteltu 1900-luvun alussa siten, että Amerikan-matkalla aallot keinuttivat (451)
- nimi *Aalto* on valittu, koska ”aallot loiskivat kotipiikan rantaan” (863)
- 1921 nimen *Aalto* otti ammattikalastaja, joten ”merellinen nimi” (1346)
- 1800-luvun lopulla otti nuoripari nimen *Halme*, koska raivasi peltoa peräniityillä (1876)
- nimeä *Kalke* on perusteltu 1917 sillä, että isä oli seppä, ja pajasta kuului kalke (1259, 1846)
- nimelle *Suvanto* on löydetty peruste Kalevalan Väinämöisen epiteetistä *Suvantolainen* (127).

3.7.2 Muoti tiedostettiin

Vaikka yksittäisten nimien yleistymisestä ei tiedetty, muoti tai muodikkaus on mainittu vastauksissa nimen perusteluna usein, kun on kaupunkiin muuton yhteydessä valittu uusi nimi, mutta joitakin kertoja muulloinkin.

Heinonen, ent. Perttuli (tn.), Mouhijärvi 1800-luvun loppu. Poika lähti kotoa ja otti oman muodikkaan nimen. (1730)

Järveläinen, ent. Järvenoja, Loimaa 1900-l. alku. Rovasti uudenaikaisti nimen. (188)

Laaksonen, ent. Andersson, 1850-luku. Perusteluna ”suomalaistamismuoti”. (886)

Laaksonen, ent. Yli-Lassila, Loimaa 1880-luku. ”Opettaja antoi muotiniimet.” (1221)

Laitinen, ent. Vähä-Ettala, Kodisjoki 1911. ”Tehtiin Laitinen nimestä *Laitila*, koska *nen*-pääte oli muodissa.” (1683)

Leppänen, ent. Ripatti, Hartola, veljen nimi *Laine*. Perusteluna, että nämä nimet ”olivat siihen aikaan muotia”. (1216)

Mäkinen, ent. Lähteenmäki, Helsinki 1906. Muoti vaati lyhentämään nimeä. (1571)

Neronen, ent. Wolin, Rauman mlk. 1800-l. loppu. Kotoa lähdettyä otettiin uusi nimi, *nen* oli muotia. (1730)

Salminen, ei ent. sn:ä, Äänekoski 1860-luku. Nimi ei perustu mihinkään, mutta *nen*-pääte vaikutti nimeen. (1317)

Salo, ent. Linnusmäki, Tampere 1901. ”Syntymäpaikasta eroamisen takia piti ottaa uusi nimi, johon vaikutti muotivillitys.” (989)

Salo, ent. Räsänen, Viipuri n. 1900. Nimi ”yleisen tavan mukaan”. (989)

Toivonen, Perttuli (tn.), Mouhijärvi 1800-l. loppu. Muutettaessa kotoa otettiin muotiniimi. (1730)

Viitanen, ei ent. sn:ä, Nimi Tampereella Finlaysonin tehtaalla n. 1886, ”koska *nen*-päätteiset nimet olivat suurta muotia”. (229)

Viljanen, ent. Perttuli (tn.), Mouhijärvi 1800-l. loppu. Muutettaessa pois kotoa oli otettava uusi nimi, *nen* oli muotia. (1730)

3.7.2.1 Kaupunkilaisnimilläkin mallinsa

Tavallisesti vielä 1900-luvun taitteen molemmin puolin kaupunkiin muutto palvelukseen, ajuriksi tai tehtaaseen vaati sukunimen ottamista, ja sen oli oltava sekä pappien että nimensaajien mielestä ruotsinkielinen. Sehän oli vuosisatainen tapa, josta oli tiedossa paljon malleja.

Kun vastaajan sukunimetön isoisä muutti Eurajoelta Raumalle 1800-luvun puolivälin jälkeen, annettiin hänelle pappilassa nimeksi *Rosenberg*. (680)

Äitini syntyi Ylistarossa suurena nälkävuonna 1867. [Vanhemmat menettivät talonsa ja päättivät lähteä] etsimään leipää etelästä. Heidän nälkävaelluksensa päättyi lopulta Tampereelle. Kirkonkirjoihin heidät on merkitty 1871 - - Messukylän seurakuntaan, jossa ei pidetty sopivana kirkonkirjaan *Sippola*-nimeä (äitini isän talonnimeen perustuva aiempi nimi), vaan perhe sai uuden sukunimen *Grönroos*. Näin kävi yleensä kaikille, jotka siihen aikaan muuttivat maaseudulta kaupunkiin. (554)

Isäni isän sukunimi ”Tampereelle muuttaessaan 1870 oli *Lännpää*. Mutta niihin aikoihin suomalaiset sukunimet eivät kaupungissa kelvanneet – ja niin tehtiin isoisästäni *Friman*. Myöhemmin Tampereelle muuttanut sisar sanoi, että hänellä on täällä veli, jolle on annettu nimi *Friman*. Joten eikö hänkin saisi samaa nimeä. Ei. Hänestä tehtiin *Forsman*.” (1143)

Nurmijärveltä *Lounamäen* talosta lähti 1873 nuori pari Helsinkiin ja otti nimen *Lindfors*, jonka sitten 1906 vaihtoivat nimeen *Lounamaa*. (280)

Messukylän Ilolan rusthollarin poika muutti Tampereelle 1877 ja otti rovastin ehdotuksesta nimen *Sirén*. (355)

Kenkäkauppias Leander *Lindén* oli vaihtanut n. 1880 Pohjanmaalta Tampereelle tullessaan *Asunmaa*-nimen ruotsalaiseen nimeen. (367)

Ida Maria otti nimen *Fagerström* tullessaan palvelukseen Uuteenkaupunkiin herrasperheeseen [1880-luvulla]. Näin perimätieto.” (1248)

Messukylästä Tampereelle töihin muuttaja sai papilta n. 1890 uuden ”kaupunkilaisnimen” *Lindstedt*. Kotipitäjässä tilannimi *Vilunen* oli vielä kelvannut. (1237)

Mainittakoon että isäni tati Selma *Valkeinen* (s. 1861) meni [Soinista] Helsinkiin palvelukseen, sittemmin oli ompelija ja muutti nimensä *Seder*[iksi]. (754)

Jos kaupunkiin muuttajat ottivat suomalaisia nimiä, sopiviksi koetut nimet olivat usein muotiniimiä. Nimen tuli olla uudenaikainen. Torppien, mäkitupien ja jopa talojen kaksiosaisiin nimiin perustuvat sukunimet koettiin vanhanaikaisiksi ja maalaisiksi. Niinpä kaupunkiin muutettaessa yleensä nimikin muuttui. Kaupunkiin kelpuutetut nimet olivat lähes aina *nen*-loppuisia tai muita muodinmukaisia:

Aronen	ent. Pyy Mouhijärvi 1900-l. taite	Poika muutti Poriin ja otti muotiniimen.(1730)
Järvinen	ent. Suojärvi Tampere 1896	Synkkä nimi pois ja tilalle muotiniimi, kun tuli muutto Ylöjärveltä Tampereelle. (599)
Järvinen	ent. Särkijärvi Tampere 1880–90-luku	Kun muutti Treelle, oli otettava ”hienompi” sukunimi. (169)
Laaksonen	ent. Tiiri Turku 1870–80-luku	Opettaja sanoi, ettei <i>Tiiri</i> ole mikään nimi. Antoi nimen <i>Laaksonen</i> . (319)
Lehtinen	ent. Pyy Mouhijärvi 1900-l. taite (tn.)	Poika muutti Tampereelle ja otti muotiniimen. (1730)
Pitkänen	ent. Pitkälä Petäjavesi 1900–10 (tn.)	Khra muutti nimen <i>nen</i> -päätteiseksi papinkirjaan oppikouluun menoa varten. (688)
Virtanen	ent. Salminen Helsinki 1900-l. taite	”Isäni isä lähti kaupunkiin, siis Helsinkiin. Hänestä Salminen oli kovin maalainen nimi, joten hän otti - - kaupunkilaisen sukunimen Virtanen.” (840)
Lehmus	ent. Tanhuanpää Turku 1900-l. taite	Meni Urjalasta Turkuun töihin, joten otti uuden nimen. (611)
Nurmi	ent. Veistinen Taivassalo 1890-luku	Muutti Turkuun, häpesi kaupungissa vanhaa nimeä. (421, 1106)

Ruotsalainen *Sandvik* ei kelvannut ”kaupunkinimeksi”, sillä tarve muuttaa nimeä elämäntilanteen muuttuessa näyttää olleen ratkaisevampi tekijä:

Lehtoranta	ent. Sandvik Kalanti n. 1900	<i>Sandvikin</i> tytär meni palvelukseen Uuteen-kaupunkiin ja otti uuden sukunimen. (1248)
------------	------------------------------	--

3.7.3 Mistä mallit?

Miten jotkin nimet yleistyivät? Miten niistä tuli muotiniimiä? Eihän mikään muoti synny tyhjästä. Ensin pitää olla jonkinlainen malli, alkusysäys. Se, että annettiin pysyviä sukunimiä vaihtuvien lisänimien tilalle tai kokonaan lisä- tai sukunimettömille, oli innovaatio, joka nimensääjien piti hyväksyä. ”[N]imi-innovaatio tarvitsee yleistyäkseen riittävän suuren yhteisön, ellei sen tukena ole mitään perinnettä.” (Kiviniemi 1989, 326.) Suuri

nimijärjestelmän muutos onnistui, koska suuri joukko rahvasta hyväksyi sen. Ehtona nimien hyväksymiselle kuitenkin oli, että nimenvaihtoperiaatteet olivat yhteisölle tuttuja ja nimet muodoltaan ja sisällöltäänkin nimiksi tunnistettavia (Benson 1977, 123).

Oletetaan, että jokin ilmiö leviää, kun ihmiset haluavat tehdä samoin kuin muut. Sirkka Paikkalakin on arvellut *Virtanen*-tyyppisten nimien yleistymisestä, että ”tavallisen kansan päätöksissä suurin merkitys lienee naapurien tai tuttujen kansalaisten esimerkiksi opitulla mallilla ja suusanallisella viestinnällä” (2004, 384). Benson on esittänyt kysymyksen, kuinka paljon nimellä pitää olla käyttäjiä, että siitä voi tulla malli muille (1977, 124). Riittikö, että kansanihmiset kuuluivat lähiympäristössään uusia nimiä? Entä mistä naapurit olivat saaneet uudet nimensä? Olihan nimensaajien elämänpiiri melko rajallinen. Eniten vaikuttikin se, että ylemmän luokan edustajat, papisto ja opettajat, alkoivat suosia tiettyjä nimiä, joita sukunimettömät ohjailtiin hyväksymään. Sukunimikyselyn vastauksista käy ilmi, että joillakin papeilla saattoi olla mieltymys joihinkin nimiin, jopa yhteen nimeen, jota hän antoi aina uudelleen.

Kansa ei luonnollisestikaan vastustanut oman seurakunnan kirkkoherraa tai omaa opettajaa. Kun nimi oli saatu tai otettu, se tuli tietenkin ensin lähipiiriin tietoon. Uutta sukunimeä ei kuitenkaan tarvinnut käyttää maalaiskylissä lähipiirissä jokapäiväisessä elämässä. Entiset puhuttelunimet ja -tavat eivät suinkaan heti väistyneet, vaan niitä käytettiin edelleen. Siitä on vuoden 1986 aineistossakin tietoja. Uusia sukunimiä käytettiin virallisissa ja puolivirallisissa yhteyksissä, kinkereillä, avioliittoon kuulutuksissa, oppilaitoksissa, yhdistyksiin jäseneksi liittyessä, työtä hakiessa ja työpaikoilla sekä sotaväessä. Kun uusia sukunimiä kuultiin enimmäkseen virallisissa yhteyksissä, niille kertyi tietty prestiisi ja muodostui käsitys siitä, millaisia olivat sukunimiksi sopivat nimet. Sitä mallia noudatettiin. Toisaalta osa väestöstä sai vaikutteita myös kotipitäjää laajemmalta alueelta, liikehtihän tilaton väestö lisääntyvästi 1800-luvun loppupuolella toimeentuloa etsiessään.

Papit ja opettajat saattoivat lukea nimenvaihtoaohjeiksi sanomalehdissä julkaistuja nimiluetteloita. Entä mistä suosituslistoihin oli saatu nimimallit? Suurelta osin jo 1850-luvun lopulla sanomalehdissä julkaistut nimisuositukset noudattivat vanhaa kansallista nimistöä, suku- ja paikannimiä tai ainakin niiden mallien mukaan seipitettyjä uusia nimiä. Lehtien *nen*-nimien aineistoa Sirkka Paikkala on esitellyt hyvinkin laajasti (2004, mm. 234–367). Kansalaisuus- ja suomalaisuusaatteen johtajat ovat ainakin pyrkineet antamaan alkusysäyksiä, mihin suuntaan sukunimienotto kehittyi. Lopulta ratkaistiin kansan keskuudessa, pappiloissa, kouluissa ja työpaikoilla, millaiseksi sukunimistö muodostui.

Muitakin kuin *nen*-loppuisia nimiä oli lehtien nimisuosituksissa. Esimerkiksi *Turun Sanomissa* 1880 *Tanner* ja *Siiwo* muiden nimien joukossa (Paikkala 2004, 188). *Rauman Lehti* julkaisi 1890 nimiehdotuksia 172 nimeä, joista lyhyttä tyyppiä edustivat mm. *Ahawa*, *Apaja*, *Arho*, *Hela*, *Karpalo*, *Keula*, *Kielo*, *Noro*, *Rotko*, *Sorja*, *Salmi* ja *Walwe* (mts. 199). Vihtori Peltonen (Johannes Linnankoski) moitti 1897 *Uusimaa*-lehdessä liioista *nen*-loppuisista nimistä ja suositti lyhyitä nimiä, kuten *Aunio*, *Hattara*, *Helwe*, *Kangas*, *Kilpi*, *Kupla*, *Oras*, *Paatero*, *Wanamo*, *Wasamo* ja *Waltimo*. Hyviä kirjoittajasta olivat myös *Korpikuusi*, *Metsäpelto*, *Peltokangas* ym. kaksijäseniset nimet. Näiden lisäksi hän luetteli 500 nimiehdotusta. (Paikkala 2004, 197.)

Edellä lainattujen ja monien muiden lehtikirjoitusten lisäksi vuoden 1906 suurnimenmuuttoa varten julkaisi Suomalaisen Nuijan nimensuomalaistuttamistoimikunta *Kokoelman Suomalaisia nimiä*. Vihkonen sisälsi reilut 4 800 nimiehdotusta. Nimenmuuttotoimikunta opastaa alkupuheessa, että kun joukossa on runsain määrin ”yhdistettyjä nimiä”, niiden mukaan ”voi yhä uusia ja uusia yhdistyksiä toimittaa”. Niiden lisäksi mukaan on otettu tunnettuja paikannimiä tai niiden ”johdannaisia” sekä ”joitakuita isännimeen liittyviä sukunimimuodostuksia”. Oppaan sivuille on aakkostettu kaikkia tunnettuja nimityyppejä: *Aamunen*, *Aaponen*, *Aholainen*, *Aartola*, *Eerola*, *Erälä*, *Haasiamäki*, *Halkilahti*, *Huutoniemi*, *Ilo*, *Joki*, *Kaakko*, *Kaari*, *Pilvi*, *Latvio*, *Mainio*, *Niiniö*, *Ohvakka*, *Opasti*, *Paatsama*, *Palokki*, *Rantamo*, *Saares*, *Saaristo*, *Saarimus*, *Seljänne*, *Silvento*, *Tuutari*, *Tyvekäs*, *Vahtia*, *Vasuri*, *Vuokatti*, *Ylänkö*. Luettelon nimet eivät siis olleet mitään keinotekoisia uudismuodosteita, mutta ne osoittivat, että tutuistakin nimimalleista voitiin varioida uusia nimiä vanhojen mallien rajoissa.

Vuonna 1907 *Suomalaisuuden Liiton Nimiopas* sisälsi yli 6 600 suomalaista sukunimeä, joukossa paljon käytössä olleita nimiä (Närhi 1996, 34, 53). Siinä esiteltiin samaan tapaan kuin edellisessä oppaassa kaikkia nimityyppejä, mutta *nen*-nimiä siinä oli huomattavan vähän, samoin *la*-loppuisia nimiä. Sen sijaan kaksitavuisia lyhyitä nimiä, kaksijäsenisiä nimiä sekä aiemmissä otetuissa sukunimissä vielä harvinaisehkoja johdoksia (esim. *Irjanto*, *Jalanti*, *Järväjä*, *Kalava*, *Kesamo* ja *Kiviö*) oli enin osa. Tähän oppaaseen oli selvästi yritetty keksiä joukkoon aivan uusia muodosteita. Nämä mallinimet tulivat julki kuitenkin myöhään siinä suhteessa, että suuri osa tavallista kansaa oli jo kauan ennen näitä saanut uudet sukunimensä.

Suomalaisten sukunimien ottovaatimus perustui kansallisuusaatteeseen. Se kuului olennaisena osana sivistyneistön nimenmuuttoihin. Oli oikeastaan kaksi erilaista nimenottokerrostumaa. Sivistyneistö otti suomenkielisen nimen 1906 suurnimenmuutossa ja

hieman jo ennen ja jälkeen sen korostaakseen suomalaisuutta Se luki sanomalehtiä ja sillä oli mahdollisuus tuntea niiden nimikampanjat, joiden käynnistäjät viisaasti tukeutuivat perinteiseen suomalaiseen nimistöön. 1900-luvun alussa nimervalitsijat ohittivat oppaan teennäisimmät uudismuodosteet. Ns. tekonomimet tulivat tavallisemmiksi vasta 1920-luvulla ja 1930-luvun suurnimenmuutossa.

Vuoden 1986 sukunimikyselyn lomakkeessa oli kohta, jossa tiedusteltiin, käytettiinkö julkaistuja nimiluetteloita apuna. Vastaajille siis vihjaistiin, että asiasta voisi mainita, mutta tiedot sukunimien suosituslistoista ovat harvinaisia, kaikkiaan tusina mainintaa. Ne kuvaavat kuitenkin hyvin nimenoton jakautumista siten, että rahvas otti vanhan tavan mukaan kaksijäsenisiä, *la*-loppuisia ja *sto*-loppuisia sekä johtimettomia asuinpaikan nimeen perustuneita nimiä. Myös *nen*-nimet valittiin tai saatiin yleensä ilman suosituslistoja. On vain neljä tietoa 1800-luvun lopulta, että *nen*-nimi löytyi listasta: nimet *Auvinen* ja *Karttunen* etsi asevelvollisuusarmeijan kirjuri sotamiehille, nimen *Rantanen* valitsi ”jostain listasta” saarella sijainneen talon isäntä ja nimi *Virtanen* löytyi luettelosta 1890. Muut maininnat nimilistan käytöstä koskevat 1900-luvun puolella otettuja nimiä. Neljä niistä on lyhyitä: *Aalto* 1906 (”lienee saatu jostakin suosituksesta”), *Kalske* 1906 (”nimi otettiin luettelosta”), *Murto* 1906 (Suomalaisuuden Liiton ehdotus) ja *Laine* 1914 (opettaja auttoi valitsemaan luettelosta). Odotuksen mukaisesti 1900-luvun alun uusi suosikkityyppi, *-io*-loppuiset nimet, kuuluvat suosituslistoista poimittuihin nimiin: *Leisiö* n. 1913, *Sainio* 1910-luku (”nimi lehdessä olleesta luettelosta”), *Valvio* 1906 (”nimi otettu jostakin luettelosta”). 1900-luvun alun nimiä on myös *Viljava* 1900–10 (Suomalaisuuden Liiton listasta). – Listoista saatiin siis malleja muilla kuin *la*- tai *sto*-johtimilla muodostetuille nimille. Tämä koskee 1900-luvun puolella itse valittuja sukunimiä. 1800-luvun puolella vaikutteet kulkivat enimmäkseen pappien, opettajien ja muiden auktoriteettien kautta, eivätkä nimien saajat tienneet, mistä vaikutteet olivat lähtöisin.

Nimeämismallit

Eero Kiviniemi on käsitellyt paikannimien muodostusta mallin mukaan teoksessa *Väärät vedet* (1977) ja ottanut taustaksi tšekkiläisen Rudolf Šrámekin teorian mallien osuudesta paikannimien synnyssä (Onoma 1972/73, 55–75). Se mikä sopii tältä kannalta suomalaisiin paikannimiin, sopii suurelta osin myös otettuihin sukunimiin. Nimeämismalli koostuu *nimeämisperustemallista* ja *sananmuodostusmallista* (Kiviniemi 1977, 8). Samaa artikkelia on

referoinut myös Paikkala, joka on pitänyt uusien sukunimien motivaatiomallina (eli nimeämisperustemallina) kansallistuntoa (2004, 45, 48).

Kiviniemen mukaan nimenanto on nimervalintaa nimenantajien tunteman nimistön pohjalta (1977, 208). Tämähän toteutui, kun julkaistuissa sukunimien valintaohjeissa hyödynnettiin jo käytössä ollutta nimistöä mutta myös siten, että kansanihmiset itse ottivat nimiä ympäristönsä paikannimien pohjalta ja käyttäen tuntemiaan sukunimiä. Toinen ilmiö, joka toteutui yhtä hyvin sukunimien valinnassa kuin paikannimistössäkkin, oli nimenmuodostusmallien variointi, sekä leksikaalinen että semanttinen. Valmiiksi oli olemassa myös kahden nimen systeemi ja nimeämisperustemalli, asumusten nimiin perustuvat nimet, joten sukunimien ottamisesta voi todeta saman kuin paikannimistä: ”Nimenanto on oikeastaan vain systeemin säätelämä nimervalintaa” (mts. 196).

1900-luvun taitteen molemmin puolin voitiin tunnetun nimisysteemin pohjalta ja käytössä olevasta nimistöstä sitä varioiden luoda uusia sukunimiä, jotka sopeutuivat hyvin vanhaan nimiympäristöön. Tilannimet olivat ennenkin siirtyneet henkilön lisä- tai liikanimiksi, mutta oli se, että niistä tehtiin pysyviä sukunimiä. Asumusten nimiä, *nen-*, *la-* ja *sto-*loppuisia tai kaksijäsenisiä tai lyhyitä kaksitavuisia, kaikkia niitä valittiin sukunimiksi. Mutta nimiä voitiin myös varioida, kaksiosaisesta asuinpaikan nimestä voitiin muodostaa yksijäseninen *nen-*loppuinen sukunimi tai ottaa siitä sukunimeksi vain jompikumpi osa. Nimeämisperustemalli pysyi samana, mutta sananmuodostusmallia muunneltiin. Silti uudet sukunimet noudattivat vanhoja nimimalleja. Kun otettiin luontonimi sukunimeksi – yksi tai kaksiosainen – olivat nimeämisperusteen mallina luontopaikannimiin pohjautuvat asumuksennimet, joista oli saatu aiemmin lisänimiä.

Jos sananmuodostusmalli tulee niin produktiiviseksi, että siitä tulee muoti ja mallin mukaisia nimiä on liikaa identifiointitehtävään nähden, malli hylätään, koska nimien tehtävä on identifioida (Kiviniemi 1977, 9). Kun jotakin mallia on paljon tarjolla, käytetään sitä herkästi, ja lopulta mallista tulee muoti. 1800-luvun loppupuolella annettiin niin paljon *nen-*loppuisia sukunimiä, että samoja nimiä tuli liikaa. Niin sitten siitä mallista luovuttiin, kun nimet eivät enää olleet tarpeeksi erottelevia, ja alettiin suosia muita johtimia, kuten *-iO-* johdinta, ja lyhyitä kaksitavuisia nimiä. Nekään mallit eivät suinkaan olleet täysin uusia, mutta aatteen johtomiehet yllyttivät kansaa niiden käyttöön.

”Leksikaalisten, semanttisten ja morfologisten mallien keskeisyys nimenmuodostuksessa [näky siinä että] propri muodostetaan entuudestaan nimenantajan tunteman nimistön mallin mukaan.” ”Tämä mahdollistaa sen, että hän [nimenantaja] pystyy tuottamaan nimiksi tunnistettavia ilmauksia - - .” (Kiviniemi 1977, 6, 7.) Nimi tehdään siis

suoraan nimeksi. Uudet sukunimet annettiin suoraan sukunimiksi. Niihin tarvittiin nimen tuntomerkkejä. Nimenantajat ja -ottajat tajusivat vaistonvaraisesti, että johdin tekee sanasta oikean nimen. Siksi nimen loppuun pantiin niin usein johdin *-nen* tai *-la*. Lukuisten otettujen *la*-loppuisten nimien joukossa on yksi, jonka selityksessä tulee erityisesti ilmi mallin vaikutus:

Kalannissa joutui *Pentti*-nimisen talon poika ottamaan 1900-luvun taitteessa oman nimen. ”Otti tilalle nimen *Heikkilä* tuntemiansa mallien mukaan.” (1104)

Huomattiin myös muita nimien tuntomerkkejä kuten johtimet *-sto*, *-io*, *-mo*, *-ma*, *-kka* ja monet muut, joita esiintyy paikannimissä ja paikkaa ilmaisevissa appellatiiveissa. Tätä vaistoa ilmentävät monet kertomukset *nen*-johtimen nimeen lisäämisestä; seuraavassa esimerkissä johdin *-nto* on koettu vastaavalla tavalla:

Tampereella n. 1900 kirkkoherran antama nimi *Lindroos* haluttiin suomalaistaa ennen naimisiin menoa. Otettiin nimi *Suvanto*, koska se ”vaikutti nimeksi sopivalta”. (1237)

Koko valtava sukunimenotto-prosessi Länsi-Suomessa ennen sukunimilakia osoittaa mallien ratkaisevaa merkitystä. Kiviniemi on käsitellyt onyymisiä tunnusmerkkejä paikannimissä artikkelissa *Analogisk namngivning och den toponomastiska teorin* (1991) ja korostaa mallien suurta merkitystä nimeämisen kaikilla tasoilla (mts. 117). Sama mikä toteutuu paikannimissä, päti myös uusia sukunimiä valittaessa. Kaikki uudet sukunimet otettiin, siis valittiin, vallitsevan nimisysteemin rajoissa tunnetuista nimiaineksista käyttäen tunnettuja nimeämisperusteita ja nimiin sopiviksi tiedettyä sanastoa sekä nimille tyypillisiä rakenteita ja johtimia. Kun 1900-luvun alussa, kuten 1906 suurnimenmuutossa, alkoi ilmaantua uudismuodosteita, niidenkin täytyi sopia vallitsevaan systeemiin.

Kiviniemi on kiinnittänyt huomiota siihen, että kaksiosaiset paikannimet poikkeavat appellatiivisista yhdyssanoista (Kiviniemi mts. 115). Sama pätee kaksijäsenisiin sukunimiin. (Siksi ei olekaan perusteltua käyttää termiä ”yhdyssanatyyppinen sukunimi”.) Kaksijäseniset sukunimet hyvin harvoin sisältävät leksikon yhdyssanoja. Siksi ne juuri tiedettiin nimiksi: *Kotisalmi*, *Pihlajasaari*, *Myllymäki*, *Elomaa*, *Hopeavuori*, *Sinisalo*. Myös morfologisista piirteistä kuten johtimista nimet tunnistettiin sukunimiksi: *Ahola*, *Mäkinen*, *Kajanto*, *Niiniö*, *Valvanne*. Tällaisia appellatiiveja ei kielessä ole, vaikka näiden nimien johtimet sinänsä kuuluvat leksikkoon. Valmiiden nimimallien käytössä nuorten lohkotilojen ja palstojen harkinnaisina syntyneet toivenimet *Onnela* ja *Rauhala* (mts. 113) tulevat lähelle harkiten valittuja, mallista otettuja sukunimiä. Niilläkään ei ole varsinaista nimeämisperustetta, jos ei toivetta pidetä perusteena. Jos ei ollut käytettävissä mitään nimeämisperustetta, otettiin nimi sukunimiksi tunnistettujen mallien mukaan. Kiviniemi on

sanonut, että nimiyhteisössä pitää oppia, mitkä ilmaukset ovat missäkin yhteydessä propreja (mts. 114), samoin piti uusista sukunimimalleista tunnistaa sopivimmat.

Sama periaate on toteutunut suomenruotsalaisissa 1700-luvulta lähtien otetuissa sukunimissä. Yleensä uuteen nimeen valittiin paikannimestä alkuosa, harvemmin jälkiosa, ja siihen liitettiin jälkielementiksi sana tietyistä vakiintuneesta valikoimasta: esimerkiksi *-man*, *-ström*, *-berg*, *-lund* tai *-holm*. Mm. näistä tuli eräänlaisia sukunimien tunnuksia, ”släktnamnsmarkeringar”. Lopulta ei tarvittu lähtökohdaksi todellista paikannimeäkään. (Valtavuo-Pfeifer 2000, 72, 87.)

Uusiksi suomalaisiksi sukunimiksi siirtyi hyvin vähän sellaisia *-la*-johtimellisia vanhoja talonnimiä, jotka sisälsivät isännän etunimen (*Erkkilä*, *Heikkilä*), ja yhtä vähän hyvin vanhoja talonnimiä, jotka ilmeisesti sisältävät jonkun varhaisen isännän nimen (*Hannu*, *Hanska*, *Juti*, *Saku*, *Tuori*). Niistä ei ollut malliksi uusille nimille sen paremmin leksikaalisesti kuin semanttisestikaan. Tartuttiin siis käyttökelpoisempiin malleihin.

3.8 Suomalaisuusaate nimiaineistossa

Alkuaan vakavana aatteellisena kannanottona alkanut sukunimien suomalaistaminen sai suurissa kampanjoissa muoti-ilmion luonteen. Se muoti pantiin liikkeelle muualta kuin kansan keskuudesta. ”Ajatus, että suomalaisuutta olisi edistettävä myös nimien suomalaistamisella” oli saanut toteutuksen jo 1870-luvulla suomenmielisen ylioppilasnuorison keskuudessa. Pohjalaisen, Savo-karjalaisen ja Hämmäläisen osakunnan ylioppilaat perustivat Suomalainen Nuija -nimisen yhdistyksen, jonka jäsenet suomalaistivat sukunimensä, mikä oli aivan uutta Helsingin yliopistossa. Paavo Pajula on kuvannut, kuinka paljon rohkeutta vaati muuttaa ruotsinkielinen nimi suomalaiseksi 1870-luvulla yliopiston piirissä. (Pajula 1956, 104–145.) Hän on esitellyt 26 vastustusta uhmannutta opiskelijaa tai maisteria, jotka muuttivat nimensä. Näiden nuorten akateemisten idealistien vuosina 1875–79 ottamat nimet edustavat myöhemmin yleistyneitä nimityyppisiä ja jopa yksittäisiä suosikkinimiä, esim. *Pajula*, *Mela*, *Salonen*, *Kivekäs*, *Kari*, *Raitio*, *Leiwo*, *Salmela*, *Koski*, *Sainio*, *Wainio*, *Laiho*, *Wuorio*, *Heinänen*, *Mustakallio* ja *Kanerva* (mts. 115–116). Länsisuomalaisen sukunimettömän maalaisväestön ei tarvinnut osoittaa mitään erityistä rohkeutta, kun se otti vastaan uudet suomenkieliset sukunimensä. Nimensä suomalaistamisen 26 edelläkävijästä 11 toimi myöhemmin pappina ja 2 opettajaseminaarin opettajana, 2 lyseoissa ja 2 lehtimiehenä (mts. 132–144). Näissä asemissa he pystyivät hyvin toteuttamaan suomalaisuusaatettaan sekä ideaa, että aatetta pitää osoittaa ja vahvistaa suomalaisilla sukunimillä. Papit olivatkin

yleisesti innokkaita seurakuntalaistensa nimien suomalaistajia, mutta yhtä paljon pystyivät opettajat vaikuttamaan oppilaittensa nimiin. Vailla sukunimeä eläneet yhteiskunnan alemmat kerrokset saivat ensimmäiset sukunimensä nimenomaan näiltä auktoriteeteilta, jotka jakoivat kansalle ”oikeita sukunimiä”. Maalaisseurakuntien pappien keskuudessa käsitys sukunimien tarpeellisuudesta ja nimien antaminen rahvaalle oli alkanut jo parikymmentä vuotta ennen Suomalaisen Nuijan toimintaa, olivathan varsinkin Snellmanin lehti *Maamiehen ystävä* ja pääkaupunkilainen *Suometar* levittäneet papiston keskuuteen ajatuksia suomalaisuudesta, samoin seminaarit 1860-luvulta alkaen opettajien ohjenuoraksi.

Kansan ihmiset itse eivät olleet omasta aloitteestaan innokkaita nimien suomalaistajia. Heille kaiken kaikkiaan sukunimen ottaminen muuten kuin oman asumuksen nimen mukaan oli alkuun auktoriteettien toimeen panemaa. Sitä todistaa kertomus Tampereelta 1906, kun *Sundell* oli muutettu *Sinialoksi*:

”Kuulin kerrottavan, että nimen suomentamiseen olisi ollut melkoista painostusta. Nimensä suomentaneet olivat sekä työnantajien että työtovereiden suosiossa paremmin kuin suomentamatta jättäneet.” (1004)

3.8.1 Suomalaisuusaatteen vaikutus otettuihin sukunimiin

1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun nimenmuutoissa on aina korostettu kansallisuusaatteen nousua ja suomenkielisiä nimiä tuon aatteen ilmentyminä. Nimien suomalaistamisaallon aikana ja jo ennen sitä suuri osa länsisuomalaisista kansanihmisistä otti ensi kerran elämässään käyttöönsä ”oikean” suomalaisen sukunimen. Saman on todennut Sirkka Paikkalakin (2004, 391, 503). Vuoden 1986 kyselyn vastausaineistossa suomalaisuus on mainittu nimen valinnan syynä tavallisemmin vasta 1900-luvun alusta, yleisemmin 1920- ja 1930-luvun nimenmuutoksien perusteluina, siltäkin ajalta kun tuli vastauksissa tietoja paljon, vaikka niitä ei ollut pyydetty. Varhaisemmissa rahvaan ruotsinkielisten nimien muutoissa ei suomalaisuus aatteena ollut virike, vaan ennemminkin nimenmuuttajia harmitti se, etteivät naapurit osanneet – eikä nimenkantaja aina itsekään – ääntää ja kirjoittaa ruotsalaista nimeä vaan väänsivät sitä monella tavalla. Sen väestöosan nimenmuutostarpeet olivat hyvin käytännönläheiset.

Suomalaisuus ilmenee sukunimikyselyn vastauksissa melko vähän. Yli 2 000 nimen aineistossa vain 54 otetun nimen tavoitteena on sanottu olleen suomalaisuus tai on käytetty nimen valinnassa erityisesti suomalaisuutta ilmentävää lähdetä kuten *Kalevalaa*. Suurin osa näistä nimistä on otettu 1900-luvun ensimmäisellä kymmenellä. Näiden lisäksi

vastausaineistossa on kerrottu entisen vieraskielisen nimen suomalaistamisella saadun 155 uutta nimeä. Jos ruotsinkielinen tai muukalaistettu nimi on korvattu suomalaisella nimellä, mutta perusteluksi muutokseen on sanottu jotain muuta kuin pyrkimys suomalaiseen nimeen, en ole laskenut sitä suomalaisuutta tietoisesti ilmentäviin nimiin.

Sen sijaan kun nimiä suomalaistettiin opettajaseminaareissa ja muissa opistoissa tai kouluissa, vaikuttimena oli ilman muuta oppilaitosten opettajien kansallisuusaate, jota tartutettiin opiskelijoihin. Suomalaisuusaate on vaikuttanut opettajaseminaarien ansiosta kansakouluissa kautta koko maan. Myös maa- ja metsätalousalojen koulut ja opistot kehottivat oppilaitaan nimenmuutoksiin. Oppilaitoksilla oli välittäjinä vaikutus, joka heijastui koko maassa maaseudulle.

Maaseudulla kansakoulun opettajat ja papit olivat suomalaisuusaatteen kantavia voimia. Heidän aktiivisen toimintansa ansiosta suomalaistui monen torpparin, mäkitupalaisen ja itsellisen nimi näiden omaa mieltä paljoakaan kyselemättä. Työpaikoilla työnjohto, jos oli suomenmielistä, toimi samalla tavoin. Esimiehiä armeijassakin oli, ja heidän suomenmielisyytensä sai näkyä sotamiesten nimissä:

Tampereella työpaikalla Frenckelin paperitehtaalla oli 1906 joukolla sovittu nimenmuutoista. Nimiehdotelmia oli käytössä. *Helsten* otti nimen *Kivi*. (590)

Piikkiön Harvaluodon sahan isäntä suomalaisti 1906 innokkaasti työläisten nimiä. Silloin *Konsell* sai uuden nimen *Niemi*. (165)

Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoonassa vaihdettiin nimiä suomalaisiksi, on kyselyn vastaaja selittänyt muutosta, jossa sotamiehen sukunimi *Bomberg* muutettiin 1890-luvulla nimeksi *Laine*. (1625)

3.8.1.1 Suomalaisuusaate pappien antamissa nimissä

Valtiopäiväsäätynäkin papisto alkoi ajaa suomalaisuusasiaa 1870-luvulta alkaen (Mikko Juva 1966, 415; Liikanen 1995, 123). Herännäisyys vahvistui toistamiseen 1880-luvulla, kun sukunimien otto oli jo yleistynyt. Herännäispapeille suomalaisuus sinänsä ei ollut tärkeä tavoite uskonnollisen ja siveellisen elämän syventämisen rinnalla eivätkä he tukeneet fennomaanien tavoitteita (Liikanen 1995, 268, 269). Sukunimikyselyn vastausaineistossa ei ole kertaakaan mainittu erikseen herännäispappeja, vaan papit näyttäytyvät hyvin aktiivisina sukunimien antajina.

Papeille kielikysymys oli käytännön kysymys. Jo vuonna 1858 määrättiin suomi pitäjänkokousten pöytäkirjakeleksi niissä seurakunnissa, joissa suomi oli enemmistön kieli (Mikko Juva 1966, 350). Vähitellen, viimeistään parinkymmenen vuoden kuluttua,

kirkonkirjatkin alkoivat olla suomenkielisiä. Tietenkin pappien piti myös saarnata kansalle suomeksi.

Pappien antamia nimiä aineistossa on kaikkiaan yli 140. Tarkkaa lukua on vaikea sanoa, sillä moni pappilassa saatu nimi voi olla joko itse valittu tai papin määräämä. Aina asiasta ei ole tarkemmin kerrottu. Suomalaisuus nimen valinnan perusteluna on mainittu vain 8 kertaa. Joka tapauksessa pappien vaikutus suomenkielisten sukunimien vakiinnuttamisessa on ollut merkittävä. Vain hyvin harvoin pappi on antanut ruotsinkielisen sukunimen ennestään nimettömälle. Sellainen tapaus on kerrottu Turusta 1870-luvulta:

Oskari *Matinpojan* viedessä papille muuttokirjaa tämä ehdotti sukunimeksi *Mattson*, sillä ”ei *Matinpoika* ole kunnan sukunimi”. Mutta papin ehdotus ei Oskarille kelvannut. Sitten hän näki liikkeen kyltistä nimen *Alonen* ja otti sen. (1847)

Joissakin tapauksissa pappi ei suostunut nimen ottajan pyytämään ruotsinkieliseen nimeen vaan suostutteli hänet ottamaan suomalaisen nimen:

Torpparinpoika Frans Filemon *Mäenpää* (s. 1860 Mäenpään torpassa) haki pappilasta vuonna 1889 muuttokirjaa. Pappi kehotti häntä valitsemaan uuden sukunimen, koska Mäenpään torpan nimeä hän ei saanut viedä mukanaan. Frans Filemon ehdotti äitinsä sukunimeä *Grönros*, mutta pappi suhtautui nimeen kielteisesti sanomalla ”olethan suomalainen mies, ota suomalainen nimi, vaikka *Ojanen*. Poriin muutti 1889 Frans Filemon *Ojanen*.” (692)

Isoisäni (s. 1844 Ruskon pitäjässä) meni pappilaan kuulutuskirjan tekoon ja tahtoi ajan tavan mukaan ottaa itselleen uuden sukunimen. Hän selitti kirkkoherralle haluavansa joko nimen *Johansson* tai *Gustafsson*. Hänen isänsä etunimet olivat *Johan Gustav*. Kirkkoherra virkkoi: Meillä on noita ”sonneja” jo vallan liian paljon. - - Ota nimesesi *Valo* ja elä sitten nimesi arvoisesti - - valona ympäristöllesikin. – Olkoon sitten niin, myönteli isoisäni. (1061)

Todisteita pappien suomalaisuusaatteesta on näkyvästi aineistossa, mm. seuraavissa kertomuksissa:

Gulinin pappissuvun jäsen oli Suomalaisen Nuijan jäsen ja otti suomalaisen nimen *Pinomaa* Mikkelissä 1906. (1810)

”Innokas suomalaisuusmies”, Kustavin kirkkoherra *Hollmén* otti 1906 nimen *Heino*. (1503)

Aiemmin Salmassa pappina toiminut *Sallmén* otti 1906 Raahessa tai Seinäjoella nimen *Salmenkallio*. Nimen jälkiosa vaimon tyttönimestä *Berg*. (1589)

Rovasti *Weckman* otti 1906 nimen *Wartiovaara*. Entinen nimi oli sotilasnimi, jonka katsottiin merkitsevän ’vartiomies’. Rovasti oli virassa Kiihtelysvaarassa, joten nimeen tuli sana *-vaara*. (1006)

Tottijärvellä vaikutti kirkkoherrana *Aalto* niminen pappi. Hän oli ottanut aikanaan oman *Aalto* nimensä ja ryhtynyt jakelemaan myös muille vierasperäisen sukunimen omaaville suomalaisia sukunimiä. (598)

Kalannissa 1909 pappi antoi *Grönroos*-nimiselle Amerikkaan lähtijälle suomalaisen nimen *Rantanen*, ettei tätä luultaisi ruotsalaiseksi. (8)

Kustavissa n. 1910 *Sandvik*-nimi muutettiin nimeksi *Jantonen* torpan mukaan. ”Kirkkoherra antoi suomalaisen nimen.” (1461)

Mieheni ”esi-isä” Mäntsälän hurjia Hällsten’ejä meni rovastin luo ja sanoi haluavansa suomentaa nimensä. – ”*Wirtanen* on hyvä nimi”, sanoi rovasti. Nimi ”suomennettiin” 1800-luvulla Kalevalan herättämän ensimmäisen suomentamisaallon aikana. (84)

Sukunimetön rippikoululainen sai nimen *Järvinen* 1800-luvun lopulla Asikkalassa, aiheena ”tuhansien järvien maa”. (1095)

3.8.1.2 Seminaarien ja opistojen vaikutusta opiskelijoiden nimiin

Kansakoulunopettajien seminaarien lisäksi Suomessa perustettiin 1800-luvun puolivälistä lähtien monia muita kouluja ja opistoja maalaisväestön sivistämiseksi.

Maanviljelysoppilaitosten toiminnan aloitti ensimmäisenä Mustialan maanviljelysopisto 1849. Otavan maanviljelysopisto sai ensimmäiset oppilaansa 1859. Opetusohjelmaan kuului alkuaiikoina jopa lukutaidon opetusta. Vuonna 1856 senaatti määräsi perustettavaksi seitsemän maanviljelyskoulua. Evon metsäopisto perustettiin 1858. (Vahtola 2003, 192, 293.) Jotta rahvaalle olisi voitu jakaa ”isänmaallista sivistystä”, ehdotti Yrjö Koskinen Tanskan mallin mukaisia kansanopistoja (Liikanen 1995, 153). ”Kansalla” tarkoitettiin talonpoikia, tilallisia (mts. 156, 157). Tavoitteena ei ollut kouluttaa rahvaan lapsia herrastapoihin vaan talonpoikia, jotka osaisivat harrastaa kuntansa ja isänmaansa asioita (mts. 152). Kristillis-isänmaallisessa hengessä toimineita kansanopistoja alettiin Suomessa perustaa vuodesta 1889. Jokainen maakunta sai oman opistonsa 1900-luvun alkuun mennessä (Leino-Kaukiainen 1988, 427), ja suurlakon jälkeisenä aikana aloitti toimintansa 17 uutta opistoa (OSE hakusana **kansanopisto**). Kaikki nämä ja monet muut maaseudun väestöä ammatillisesti ja henkisesti kehittävät koulut ja opistot toimivat paitsi tiedon ja taidon jakajina myös aatteellisina säteilykeskuksina, joista valistunut talonpoikaisväestö sai herätteitä, mutta yhteiskunnan vähäosaisimmat olivat edelleen pappien ja kansakoulun tai kiertokoulun opettajien valistuksen varassa.

Tulevat kansakoulunopettajat ja eri opistojen oppilaat suomalaistivat sukunimensä suomalaisuusinnostuksen vallassa:

Nålberg > *Vuori* Jyväskylässä n.1881. Jyväskylän opettajaseminaarissa vallitsi nimenmuuttoinnostus. (167)

Lystman > *Saari*, Jyväskylä. Nimenottaja kävi Jyväskylän seminaaria 1879. (1810)

Mattson > *Leino* Helsingissä 1896 ~ 97. Nimenmuutos kansakoulunopettajaksi opiskelevan tyttären aloitteesta. (203)

Lundén > *Saarni*, Jyväskylässä 1897. ”Opettajaseminaarissa kehoitettiin muuttamaan nimeä ja etsimään sitä Kasviokirjasta.” (442)

Fagerlund > *Railo* Raumalla 1901. Rauman seminaarin opiskelijat päättivät yhteisesti suomentaa nimensä. Nimet arvottiin. (1669)

Olander > *Valorinta* Jyväskylässä 1906. Sana oli löydetty *Kalevalasta*. (767)

Sunell > *Sara* 1906 Jyväskylän opettajaseminaarissa. (15)

Munck > *Karikoski*. Isojokelaisen vastaajan isä, sukunimeltään *Munck*, valmistui seminaarista vuonna 1907, ja valmistumisen ehtona oli suomalainen sukunimi. Kiireessä keksittiin uusi sukunimi *Karikoski*. (1524)

Mård > *Merikoski* 1906. Tamperelaisen opiskelijan nimi suomalaistettiin opettajaseminaarissa. (983)

Sukunimettömän messukyläläisen opiskelijan maanviljelyskoulun todistuksessa vuonna 1900 oli nimenä *Lehto*. (1105)

Padasjoen maamieskoulussa ”iski suomentamisinnostus”, ja siellä nimi *Andrell* suomalaistui vuonna 1903 nimeksi *Aronpuro*. (1640)

3.8.1.3 Suomalaisuus opettajien oppilailleen antamissa nimissä

Vastauksissa on kerrottu opettajien antaneen kaikkiaan 46 nimeä. Määrä tuntuu vähäiseltä, mutta todistaa yleisestä ilmiöstä. Opettajat vaikuttivat auktoriteetteina ja esikuvina laajemmallekin kuin omassa luokkahuoneessaan. Kun vastauksessa on sanottu, että opettaja ”jakoi suomalaisia nimiä”, nimensajia on ollut useampia kuin vastauksen henkilö. Silti vastauksissa on vain kolme nimeä, joiden yhteydessä mainitaan opettajan suomenmielisyyttä. Kolmas tapaus on poikkeuksellinen, sillä kotiopettaja esittää isännälle nimenmuutosta.

Urjalassa 1880-luvulla muuttui nimi *Lindqvist* nimeksi *Manner*. ”Opettaja antoi nimettömille nimet ja suomensi ruotsinkieliset.” (1702)

Kymissä vaikutti 1900-luvun alun suuren nimenmuuttoaallon aikaan opettaja, joka ”päivitteli” suomalaisten lasten ruotsinkielisiä nimiä. Niinpä esimerkiksi *Styrman*-nimi korvautui nimellä *Astala*. (1347)

Hattulassa 1880–1885 *Laurellin* kartanon kotiopettajatar, joka oli innokas suomenmielinen, sanoi isännälle, ettei talonpojan sovi pitää vieraskielistä nimeä. Isäntä otti nimen *Rantanen*, koska talo sijaitsi saarella, missä oli paljon rantaa. (932)

3.8.1.4 Nimenottajan omat valinnat suomalaisuuden perusteella

Vaikka nimenvaihtaminen olisi ollut oma, on oletettavaa, että pappien ja opettajien toiminta omalla paikkakunnalla on monesti ollut nimenmuutosidean takana. 1900-luvun alussa, varsinkin 1906 ja 1907, on myös yleinen nimenmuuttokampanjointi tavoittanut entistä laajemmat kansan kerrokset, olivathan Suomalaisuuden Liiton, Kotikielen Seuran ja Ylioppilaiden Keskusteluseuran asiamiehet olleet liikkeellä kansan keskuudessa esittelemässä suurnimenmuuttoa (Närhi 1996, 34). Vuoden 1986 nimikyselyn vastausaineistossa on 19 nimeä kerrottu otetun nimenomaan suomalaisuuden takia.

Andersson otti nimen *Laaksonen* 1850-luvulla, syynä ”suomalaistamismuuti” [*Kalevalan* aiheuttama]. (886)

Nimen *Backberg* ”vapaa suomennos” oli *Ahde* Hausjärvellä 1879. (1696) [*ahde* ’rinne, törmä, mäki’]

[Sivistyneistön kansallisromanttista luonnon ihailua pilkahtaa yhdessä vastauksessa:] Isoisän isä oli saanut nimen *Nyholm*. 1800-luvun lopulla kävi setäni Hämeenlinnan lyseota. Häneen ja isääni ”tartui suomenmielisyys niin lujasti, että he päättivät ottaa itselleen suomenkielisen nimenkin. - - Isäni kertoman mukaan he Hattulan harjanteella istuen ja hämäläistä kotiseutuaan katsellen päätyivät - - *Saarento*-nimeen.” (54)

Oulujoella 1902 muutettiin *Stenberg* nimeksi *Kivi*, kun oli ”yleinen suomenmielisyys menossa” (1535)

Porissa vastaajan isoisä, vaaturimestari *Wiik* sai ”suomalaisuusinnostuksen ennen vuotta 1903” ja otti nimen *Lahti*. (55)

Kiteellä isäni isoisän *Adolf Redsvenin* nimi on muuttunut *Aalloksi* 1906. *Aalto*-nimi lienee saatu jostakin suosituksesta. Sen valintaperusteista tiedän varmasti vain sen, että nimi haluttiin ehdottomasti suomalaiseksi.” (514)

Kun elettiin Pietarissa ”vieraalla maalla”, haluttiin olla suomalaisia ja otettiin suomalainen nimi: *Johansson* muutettiin nimeksi *Aarnio* 1906. (68)

Porissa *Avenius*-niminen innokas suomalaisuusmies otti nimen *Aarnisalo* vuonna 1906. (748)

Ahlgrén otti nimen *Elo* 1906 Kiukaisissa. ”Isä otti nimen *Elo* suomalaistamisvillityksen aikana.” (935)

Grönholm otti nimen *Lahtinen* 1905 Säkylässä, koska se oli ”pehmeä perisuomalainen nimi.” (126)

Mietoisissa ”haluttiin suomenkielinen nimi” 1907, ja niinpä perheen lapsista neljä otti uuden nimen *Laiho* nimen *Lindblom* tilalle. (1833)

Gillberg sai nimen *Murto* 1906 Helsingissä Suomalaisuuden Liiton ehdotuksesta. (404)

Dikman ”keksi” nimen *Niemi* nimenmuutosjonossa [osallistui suurnimenmuuttoon] 1906 Ulvilassa. (1181)

Räätäli *Saxellin* pojanpoika halusi suomalaisen nimen ja otti nimen *Raitala* asuinpaikalla kasvavien raitojen mukaan Kälviällä 1906. (1615)

Oulussa nimenmuutos *Savander* > *Sarvi* 1906 ”perustui vanhempieni suomalaiseen kansallishenkeen, jota he kaikin tavoin koettivat edistää.” (95)

Lindroos halusi naimisiin mennessään suomalaisen nimen ja otti nimen *Suvanto* n. 1900 Tampereella. (1237)

Oulussa 1900-luvun alussa *Lauren* vaihdettiin nimeen *Tiila*. *Laurin* talon poika oli aikoinaan mennyt opiskelemaan. Nimi oli pitänyt muuttaa muotoon *Lauren*. Tämän poika halusi suomalaisen nimen ja valitsi *Laurin* talon aiemman nimen *Tiila*. (1801)

Mietoisista kerrotaan, että vuonna 1906 ”supisuomalainen” *Nyström* suomensi itse nimensä ja otti nimen *Uusivirta*. (1322)

Alén löysi nimen *Viljava* Suomalaisuuden Liiton listasta Lohjalla 1900–10. (600)

Suuren nimenmuuttoaallon aikoihin uusia nimiä muistetaan löydetyn myös kirjallisuudesta: *Lönnrotin sanakirjasta Arimo* Vaasan suomalaisessa reaalilyseossa 1899 ja *Valvanne* 1906; *Kalevalasta Rusama* ja *Valorinta* 1906 sekä *Suvanto* 1901; *Maamme kirjasta* (Z. Topelius: 1875, suomeksi 1876) *Päiviö* 1905 ja 1906 sekä *Kantelettaresta Launis* 1906. Erikseen on kerrottu, että *Vainio*-nimen valinnassa oli 1897 Pornaisissa ”Linnankosken vaikutusta”. Tällaisten lähteiden käyttö on vaatinut kirjasivistystä ja kertoo aktiivisesta suomalaisuusharrastuksesta.

3.8.2 Nimenmuutto kansallisen politiikan takia

Venäjän nationalistiset ja imperialistisen pyrkimykset alkoivat tuntua 1890-luvulla (Einar W. Juva 1967, 13). Kaikki Venäjän vaatimukset tuskin koskettivat välittömästi koko kansaa alimpia kerroksia myöten, sellaiset kuin sanomalehtien lakkauttaminen, postimanifesti ja kielimanifesti tai venäjän opetus kouluissa ja opistoissa, mutta 1899 Helmikuun manifesti loukkasi Suomen perustuslakia, kun se vaati suuriruhtinaskunnan lainsäädännön alistamista Venäjän yleisvaltakunnalliseen säätämisyjärjestykseen (mts. 19, 33). Siihen kansa – ainakin talonpojat – reagoi vahvasti. Poliitiikan aktivistit jalkautuivat maaseudulle koko maahan ja

keräsivät yli 500 000 allekirjoitusta ns. suureen adressiin, jonka suuri lähetystö, edustaja jokaisesta kunnasta, vei Pietariin keisarille (mts. 23). Keisari ei edes ottanut lähetystä vastaan.

Se, mikä koski suoraan kokonaisia nuorten miesten ikäluokkia, oli asevelvollisuuslain vuoden 1899 muutos, jonka mukaan Suomen siihen asti kansallinen sotaväki tuli Venäjän sotilashallinnon alaiseksi (Einar W. Juva 1967, 26). Uuden asevelvollisuuslain vastaiset kutsuntalakot, työväenaatteen leviäminen, kirkon arvovallan horjuminen, suurlakko 1905, maatyöväen pienemmät lakot, torpparien ja isäntien välien kiristyminen ja lopulta kansalaissota jakoivat kyläyhteisöjä ja perheitä eri leireihin. Poliittiset kannanotot on vuoden 1986 kyselyn vastauksissa ilmenetty nimenvälinnassa vasta 1900-luvun puolelta. Aineisto sisältää vain muutaman maininnan, joista kolme on tietoa venäjänkielisen sukunimen vaihtamisesta suomalaisen sortotoimien vastaisena mielenosoituksena, siis passiivisena vastarintana. Ensimmäinen sortokausi päättyi suurlakkoon, mutta toinen alkoi jo 1908. Kahden nimen selitykseksi on kerrottu maan ja perheen poliittinen jakautuminen.

Iwendorff > *Kierimo*, Viipuri 1905. ”Oli suurlakon aika. Entinen nimi Iwendorff vaikutti venäläiseltä.” (59)

Gaurilov > *Toivola*, Suistamo 1906. Nimi ilmaisi toivoa paremmasta ajasta; nimenottaja oli leimattu usein venäläiseksi. (296)

Liesinen > *Lähde*, Kuorevesi 1910-luku. Perhe jakautui poliittisesti, joten otettiin eri nimet. (143)

Kudvadsoff > *Hyrskke*. Viipurissa rovasti Kaarlo Aleksanteri *Kudvadsoff* otti 1913 ~ 14 nimen *Hyrskke* mielenosoituksena venäläistämistä vastaan. (1806)

Pulkka > *Pensala*, Viipuri 1918. Vapaussodan jälkeiset ikävyydet johtivat nimenmuuttoon. (652)

3.9 Kansakoulu ja lukutaito

Yksityisiä suomenkielisiä alkeisopetuksen kouluja oli perustettu 1850-luvulta alkaen, mutta vasta kansakouluasetus 1866 antoi sysäyksen maaseudulla kansakouluille, joista kunnat vastasivat. Kansakoulu irrotettiin kirkon alaisuudesta. Koululaitoksen vakiintumista ja leviämistä hidasti kuitenkin maalaisväestön ja osittain papistonkin vastustus. Kansa pelkäsi, että koulu kasvattaisi työtä vieroksuvia ”herroja” ja että verot lisääntyvät koulun kustannuksista (mm. Vahtola 2003, 292). Esimerkiksi Satakunnassa Ahlaisissa talonpojat jarruttivat vuosikymmeniä kansakoulujen perustamista. (Liikanen 1995, 207). Samalla tavoin

Alavuden isännät vastustivat kuntakokouksissa johdonmukaisesti kansakoulun ja muiden sivistyksellisten hankkeiden rahoittamista koko 1870-luvun ajan. Maan köyhemmillä seuduilla Itä-Hämeessä sekä Itä- ja Pohjois-Suomessa kansakoulut olivat talonpojille pelkkä ylimääräinen rasite, eikä pientalonpojilla ollut varaa panna lapsiaan kouluun. (Mts. 252.) Toisaalta tapahtui alkuaikoina sellaistaakin, että kun talolliset herraskaisuutta pelätessään jättivät lapsensa panematta kouluun, oppilaat olivatkin tilattomien lapsia (Mikko Juva 1966, 323). Toinen ryhmä, joka vastusti kouluja, olivat herätysliikkeet ja herännäispapit. (Liikanen 1995, 222, 239). Papisto arvosteli laajemminkin kansakouluja ja niiden maallisia opettajia, jotka saattoivat olla alttiita yhteiskunnallisille ja poliittisille kumouksellisille teorioille (mts. 305). Kristilliset piirit pelkäsivät, että kansanopetuksen irtautuminen kirkon valvonnasta vieroittaisi oppilaat kristillisyydestä. Toisaalta enimmissä kunnissa juuri seurakuntien papit toimivat innokkaasti koulujen perustamiseksi. (Mikko Juva 1966, 323.)

Kouluja kuitenkin perustettiin vähitellen koko maahan. Vuoden 1870 tienoilla kansakouluja oli noin 100, vuonna 1886 jo yli 500, mutta kouluttomia kuntia kuitenkin vielä 109. Vuonna 1906 oli maan kaikissa kunnissa ainakin yksi kansakoulu. Aluksi koulua kävivät itsenäisen maanviljelijäväestön lapset, mutta pian myös tilattomien lapset. Vuonna 1890 kansakoululaisia oli väestöstä vain 2,5 prosenttia. Kun väkiluku kasvoi 1800-luvun lopulla nopeasti, jäi yhä suurempi osa kouluikäisistä ilman koulua. Lukuvuonna 1900–01 kävi 34 prosenttia kouluikäisistä maalaislapsista koulua, mutta läheskään kaikki eivät suorittaneet koko oppimäärää. Kymmenen vuotta myöhemmin koulua kävi puolet kouluikäisistä, ja 1920-luvulle tultaessa jo noin kaksi kolmannesta. Kuitenkin lukemaan opetus jäi edelleen kotien ja kirkon järjestämien kiertokoulujen tehtäväksi. Niillä oli pitkälle 1900-luvulle asti suuri merkitys. Ne olivat laajoilla alueilla yleisin kansanopetuksen muoto. (Landgren 1988, 270; Leino-Kaukiainen 1988, 427, 458; Valtasaari 1966, 133; Myyryläinen 1998.)

Vuoden 1898 piirijakoasetus nopeutti koulujen perustamista, ja niinpä 1900-luvun taitteessa kouluja oli jo 1873, niissä yli 2 000 opettajaa ja yli 82 000 oppilasta. (Mikko Juva 1966, 323.) Monissa maalaiskunnissa oli siis enemmän kuin yksi koulu. Kaupungeissa kansakouluja perustettiin hitaammin kuin maaseudulla. Vuonna 1871 senaatti joutui kehottamaan kaupungeja noudattamaan kansakouluasetusta. Vasta 1880-luvulla alkoi kaikissa kaupungeissa toimia kansakoulu. (Mikkola 2006, 415.) Kansakoulu oli 4-luokkainen ”ylempi koulu”, joka oli tarkoitettu kaupungeissa 8–14-vuotiaille, maaseudulla 10–16-vuotiaille. Kaupungeissa oli alkeiden opetusta varten 2-luokkainen alempi kansakoulu. Vuonna 1886 kumottiin tyttöjen ja poikien erillään opettamisen määräys. (Myyryläinen 1998.) Kansakoulun

oppiaineet olivat uskonto, äidinkieli, historia, maantieto, luonnontieto, laskento, mittausoppi, piirustus, laulu, voimistelu ja käsityöt (Mikkola 2006, 415).

Tekniikan kehitys asetti yhä enemmän tietopuolisia vaatimuksia käytännön aloilla työelämässä. Niin maamies kuin teollisuuden ja liike-elämän työntekijä tarvitsi kykyä hankkia kirjatieoa ja käyttää sitä. Kansakoulun opettajat loivat nuoriin halun jatkuvasti laajentaa älyllistä pääomaa. ”Näin kansakoulusta muodostui syvien rivien herättäjä siihen uudelleen elämänmuotoon, joka väistämättömänä oli tulossa jokaiselle kehittyvälle kansakunnalle. (Mikko Juva 1966, 324.) Työnantajat alkoivat antaa etusijan kansakoulun käyneille, mikä paransi suhtautumista kouluihin (Myyryläinen 1998). Työelämän tarpeet tunnistettiin myös Wrightiläisessä työväenliikkeessä, jonka yhdistyksiä oli vuonna 1888 jo 12 kaupungissa. Yhdistykset täydensivät kansakoulujen työtä ja järjestivät alkeiskursseja lukemisessa, kirjoittamisessa, laskennassa ja kirjanpidossa. (Mikko Juva 1966, 503.) Näin pyrittiin lisäämään myös aikuisväestön luku- ja kirjoitustaitoa.

Kansakoulun syvällisempi vaikutus oli siinä, että se pyrki herättämään oppilaissa ”tietoisien kansalaismielen”, aatteellisen asennoitumisen ja ”avaamaan kotiseudusta lähtien näkyviin koko isänmaan ja oman kansan sekä herättämään huolta ja iloa yhteisen hyvän edistämisestä”. (Mikko Juva 1966, 325.) Tähän kasvatukseen saatiin tukea lukemalla Topeliuksen *Maamme kirjaa* (suomennettu 1876, uusi suomennos 1878), joka Mikko Juvan sanoin ”vaikutti syvästi lasten maailmankuvaan” ja loi ”isänmaallisia ja kristillisiä ihanteita” (mts. 433). On hyvä muistaa, että kaikki kouluikäiset eivät koulua käyneet ja koulujen vaikutusta voi pitää merkittävänä vasta 1900-luvun puolella. Kuitenkin on yleisesti tunnustettu, että *Maamme kirjan* vaikutus suomalaisen identiteetinmuodostumiseen oli suuri.

Kun *Maamme kirjaa* luettiin kaikissa kansakouluissa, sen merkitys oli siltä kannalta erityinen, että sen avulla saatiin tietoisuus isänmaasta ja kansakunnasta leviämään sivistyneistön suppeaa piiriä laajemmalle (Mikkola 2006, 415). Kirjan avulla pyrittiin tekemään suomalaisia tietoisiksi itsestään ja valmistamaan heitä sääty-yhteiskunnasta kohti kansalaisyhteiskuntaa (mts. 428). Topelius oli saanut vaikutteita Herderin filosofiasta, jonka mukaan kaikkien ihmisten piti saada sivistystä säädystä riippumatta (mts. 427). Mikkolan mukaan ”*Maamme kirjaa* voidaan pitää eräänlaisena linkkinä, joka yhdistää Herderin ajattelun Suomen kansan syviin riveihin.” (Mts. 419.) Kuitenkin Topeliuksen ja *Maamme kirjan* ”kansasta” puuttuivat sekä sivistyneistö että torpparit, köyhälistö ja työläiset. ”Kansa” on kirjassa yhtä kuin maaseudun talonpojat. (Mts. 432.)

Lukutaito

Suomalaisista uusista sukunimistä levitettiin tietoa asenteita muokaten nimenomaan sanomalehdissä. ”Periaatteessa jokainen rippikoulun käynyt suomalainen osasi lukea, mutta käytännössä lukutaidon kanssa oli edelleen 1800-luvun jälkipuoliskolla niin ja näin. - - Maaseudun [sanomalehtien] tilaajiin kuuluivat papit, lukkarit ja opettajat sekä valistuneet talonpojat”, mutta työväenluokka ei vielä 1880-luvullakaan yleisesti lukenut lehtiä. (Landgren 1988, 286, 288.)

Vuonna 1880 osasi vain noin joka kymmenes suomalainen kirjoittaa, ja noin kolme neljästä osasi jotenkuten lukea. Vuonna 1900 koulujen vaikutus alkoi tuntua: luku- ja kirjoitustaitoisia oli lähes 35 prosenttia väestöstä ja kymmenen vuotta myöhemmin noin 45 prosenttia omasi luku- ja kirjoitustaidon. Kuitenkin ero maaseudun väestön ja Etelä-Suomen kaupunkiväestön välillä oli suuri. Monien kinkereillä osoittama lukutaito oli korkeintaan välttävä, vaikka heidät kirkonkirjoissa tilastoitiinkin lukutaitoisiksi. (Leino-Kaukiainen 1988, 457, 458.) Vielä oppivelvollisuuden vaikutuksiin asti lukutaito oli monesti Wähän Katekismuksen ja Wirsikirjan tekstien ulkoa osaamista, mistä funktionaaliseen lukutaitoon oli vielä matkaa (Haatanen 1968, 96). Sekä luku- että kirjoitustaito oli vuonna 1890 vajaalla 17 prosentilla. Se oli sitä kansanosaa, joka muodosti sanomalehtien tilaajakunnan maaseudulla. Suomalaisen lehdistön historian tutkija Leino-Kaukiainen esittää kysymyksen: ”Siksi onkin syytä kysyä, tilasivatko maaseudun vähäväkiset vielä lainkaan sanomalehtiä vai olivatko ne ainoastaan säätyläisten ja vauraimpien talollisten omaisuutta.” Silti hän osoittaa, että joillakin alueilla esimerkiksi Uudellamaalla 1895–1905 alkoi ilmeisesti myös tilaton väestö tilata lehtiä, vuodelta 1901 tehdyn selvityksen mukaan köyhät tilasivat yhteisiä lehtiä. (Leino-Kaukiainen 1988, 460.)

Varsinkin maaseudun varattomien lukutaidosta antaa havainnollisen kuvan myös asevelvollisuutta suorittavien koulutusta koskeva Heikki Salmisen tutkielma (1984, 68–70). Sotaväessä oli annettu sivistyskasvatukselle päämäärä, että jokainen mies saisi opetusta niin paljon, että se vastaisi kansakoulun suorittamista. Sotamiehet saivat joka päivä tunnin kouluopetusta. Ohjelmaan sisältyi luku- ja kirjoitustaidon sekä matematiikan perusteiden opetusta. Turun pataljoonan komentaja oli 1883 tarkastuksessaan joutunut toteamaan, että miehet lukivat kankeasti eivätkä osanneet selittää lukemansa tekstin sisältöä. Tuona vuonna Turun pataljoonaan saapuneista 148 asevelvollisesta vain 26 miestä oli sekä luku- että kirjoitustaitoisia. Kansakoulujen lisääntyminen ja armeijan sivistystoiminta tuottivat tulosta. Kansallisen asevelvollisuusarmeijan viimeisenä toimintavuonna 1901 sotaväkeen tuli koko

maassa enää 109 luku- ja kirjoitustaidotonta, eniten Kaartin pataljoonassa (50 miestä eli 8,7 prosenttia vahvuudesta) ja Kuopion pataljoonassa (5,3 prosenttia vahvuudesta). Nuortenkin lukutaidottomuutta esiintyi siis 1900-luvulle asti.

Se osa kansaa, jolla oli heikko lukutaito, ei tullut tietämään keskustelusta, jota lehdistössä käytiin suomen kielen asemasta, suomalaisuusaatteesta tai sukunimien suomalaistamisesta. Myös köyhyys lisääntyi väestön kasvaessa ja katovuosien toistuessa, joten ei maaseudun köyhälistöllä olisi ollut varaakaan tilata sanomalehtiä. Katovuodet 1867–68 vaativat 100 000 uhria, ja jälleen 1893 ja 1902 tulivat uudet katovuodet. Vaikka nouseva sahaiteollisuus ja elpyvä talouselämä tarjosivat tilattomillekin työtä, lähdettiin suurin joukoin siirtolaisiksi Amerikkaan. (Landgren 1988, 271; Leino-Kaukiainen 1988, 424, 425.) Köyhillä oli muuta ajateltavaa kuin lehtien tilaaminen ja lukeminen.

3.9.1 Viestintäkanavat

1880-luvulla kansalaistoiminta aktivoitui, järjestäytyttiin fennomaaneihin, svekomaaneihin ja liberaaleihin, mutta ryhmyttiin myös yhdistyselämässä. Enää ei ajettu yleisiä periaatteita vaan ryhmyttiin omia etuja ajaviin liikkeisiin. (Landgren 1988, 271.) Jos työväestö alkoikin lukea sanomalehtiä, sen kiinnostus oli toisaalla kuin sukunimien suomalaistamisessa. Se ajoi poliittisia ja sosiaalisia oikeuksiaan. Köyhän kansan huolena oli jokapäiväinen toimeentulo. Kun työväestö alkoi tilata lehtiä 1890-luvun loppupuolella – aluksi yhteistilauksina –, ei tärkein ollut kielikysymys vaan sosiaalinen oikeudenmukaisuus, mm. äänioikeus ja naisen asema (Leino-Kaukiainen 1988, 426, 460). Uusi politisoituminen keskittyi kaupunkeihin ja teollisuuden työväestöön, mutta maaseudulla työväenaate jäi vieraaksi vielä ennen suurlakkoa (mts. 426). Väkiluku kasvoi nopeasti, erityisesti tilattoman väestön määrä. 1880 tilattomia, tilapäisansioiden varassa eläviä mäkitupalaisia, itsellisiä, loisia ja muita oli 400 000 henkeä. Alueelliset erot olivat kuitenkin suuret. (Landgren 1988, 271.) Kaikkiaan väkiluku lisääntyi lähes 400 000 henkeä vuodesta 1890 vuoteen 1905. Eniten kasvoivat suomenkieliset alemmat yhteiskuntaluokat. Huomattava muutos väestörakenteessa oli voimakas kaupungistuminen. Vuonna 1890 kaupunkilaisia oli 9,9 prosenttia väestöstä, 1905 jo 13,8 prosenttia. Kuitenkin väestöstä kolme neljäsosaa sai toimeentulonsa maataloudesta. (Leino-Kaukiainen 1988, 424, 425.) Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastauksista ei ilmene poliittista radikalisoitumista, mutta kaupunkeihin ja yleensä teollisuuden palvelukseen siirtyminen näkyi selvästi.

Tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa sanomalehtien levittämä valistus tavoitti maaseudulla 1800-luvun loppukymmenillä etupäässä papit, lukkarit ja opettajat, jotka lukivat

yleisimmin fennomaanien lehtiä, ja 1900-luvun taitteessa *Uusi Suometar* oli nimenomaan pappien ja opettajien lehti (Leino-Kaukiainen 1988, 457, 461). He myös ilmeisesti tunsivat sukunimikampanjoiden ohjeet. Kun vuonna 1875 perustetun Suomalaisen Nuijan suomalaistamistoimikunnan ohjeet julkaistiin 1906, niistä sai tukea vasta ensimmäisessä joukkonimenmuutossa. Sitä ennen vaisto ja yleinen kampanjointi, kuten sanomalehtien kirjoittelu ja lehdissä julkaistut sukunimiehdotukset ohjasivat nimien valintaa. Suomalainen Nuija kirjoitti ohjeeksi nimiensä suomalaistajille: ”Tässä yhteydessä emme kuitenkaan saata olla erityisesti huomauttamatta historiallisen johtumisen tärkeyttä nimien valinnassa. Erittäin suotavaa ja tärkeää olisi näet, että Suomen kansa, mikäli mahdollista, palaisi entiseen kansalliseen sukunimistöön. Siis ne henkilöt, joilla on tieto sukunsa entisestä nimestä, uudistakoot ennen kaikkea tämän.” (*Kokoelma Suomalaisia nimiä* 1906.) Ohjeesta näkyy, että sivistyneistöllä oli se käsitys, että kaikilla suomalaisilla oli muinoin ollut periytyneet sukunimet. Suuri muutos sukunimettömien, yhteiskunnan alempien kerrosten nimijärjestelmässä tapahtui kuitenkin jo ennen ns. suurnimenmuuttoa, vieraskielisten sukunimien suomalaistamista, eivätkä nämä ohjeet sukunimettömälle ja tilattomalle maatyöväestölle olisi paljoakaan apua tarjonneet.

Kun ne, jotka saivat elämässään ensimmäisen kerran sukunimen, sekä ne, jotka saivat uuden nimen itse sitä pyytämättä, eivät pystyneet tuohon prosessiin aktiivisesti vaikuttamaan, toimivat opettajat ja papit vaikuttajajaksiloina, kukin omassa lähiympäristössään. Viestinnän perustotuksia on, että suullinen ja henkilökohtainen suostuttelu johonkin uuteen asiaan on tehokkaampaa kuin joukkoviestimien, esimerkiksi sanomalehtien kautta tapahtuva (Wiio 1998, 242–243). Tätä ilmiötä papit ja opettajat pystyivät käyttämään hyväkseen, kun antoivat uusia nimiä seurakuntalaisille ja oppilaille. Lehdistö oli kyllä uusi vaikuttaja suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta ”suullinen tiedonvälitys oli merkittävä informaatiokanava erityisesti maaseudulla. - - [J]umalanpalvelusten yhteydessä edelleen luettiin maallisia kuulutuksia ja tiedotuksia. Tämä oli tärkeää, sillä kansan lukutaito oli vielä puutteellinen.” (Leino-Kaukiainen 1988, 427, 428.) Papit lukivat saarnan jälkeen etsintäkuulutukset, hallintoa ja elinkeinoja koskeneet ilmoitukset, sotilasasiat, tilakaupat, markkinat ja monet muut uutiset (Roiko-Jokela 1996, 36). Tätä varmistaa myös toteamus, että vielä 1800-luvun loppupuolella kirkossa luetut kuulutukset olivat ainoa uutislähde monelle maaseudun syrjäkyläläiselle (Pitkänen 1996, 127).

Samaa suoran, henkilökohtaisen suullisen vaikuttamisen keinoa käyttivät myös Kotikielen Seura yhdessä ylioppilasyhdistys Suomalaisen Nuijan ja Ylioppilaiden Keskusteluseuran kanssa hoitaessaan vuoden 1906 suurnimenmuuttoa käytännössä.

Propagandan levittämiseksi luotiin tiheä asiamiesverkko yli maan. Asiamiehillä oli apuna painettu Suomalaisen Nuijan nimensuomalaistuttamistoimikunnan laatima opasvihkonen, joka sisälsi noin 4 800 nimiehdotusta. (Närhi 1996, 34.) Esimerkki suorasta vaikuttamisesta on myös tapahtuma, josta vastausaineistossa on kerrottu: Muurlassa 12.5.1906 järjestetyn kansanjuhlan jälkeen tehtiin 270 nimenmuutosta. (1522)

Jo aiemmin fennomaanit olivat luoneet henkilökohtaisten kontaktien verkoston kautta maan. Fennomaanien vuonna 1874 perustaman Kansanvalistusseuran 350 asiamiestä järjestivät sivistysseuroja ja isänmaallisia kansanjuhlia, niin että seura oli tärkeä ideologinen keskus 1870-luvun suomalaisuuden läpimurrossa. (Liikanen, 1987, 126, 130, 132.) Erilaisissa tilaisuuksissa kansaa voitiin valistaa myös ilman julkista lehdistöä. Tosin Kansanvalistusseuran kulttuuritoiminnan ulkopuolelle jäi kokonaan köyhä, tilaton väestö (Liikanen 1995, 179, 211).

Sirkka Paikkala on väitöskirjassaan *Se tavallinen Virtanen* sijoittanut uusien sukunimien leviämisen Everett M. Rogersin sosiaalisen diffuusion teoriaan (Rogers 1983). Teoria soveltuikin selittämään sukunimi-innovaation leviämistä melko tarkasti. Suomen sukunimijärjestelmän murroksen aikana voidaan osoittaa 1) kehityksen alkuunpanijat eli mielipidejohtajat, 2) innovaatioiden toimeenpanijat, muutosagentit eli muutoksen toteuttajat ja 3) innovaation leviämiseen käytetyt viestintäkanavat, Suomen tapauksessa aikakaus- ja sanomalehdet, oppilaitokset ja kaksi tieteellistä seuraa. (2004, 51–52.)

Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastauksissa tulevat esille eniten muutoksen toimeenpanijat, papit ja opettajat, jotka ovat toimineet samalla viestintäkanavina uusien nimien saajien suuntaan. Oppilaitokset kuten opettajaseminaarit, kansanopistot, maanviljelysopistot ja -koulut sekä metsäkoulut ovat toimineet sekä mielipidejohtajina että ”viestintäkanavina”. Niiden opettajat ovat toimineet aatteellisina herättäjinä ja saaneet opiskelijat vakuuttumaan, että suomalaisella sukunimellä on merkitystä laajemminkin suomalaiskansallisissa pyrkimyksissä. Julkinen viestintä mainitaan ainoastaan yhden kerran aineistossa: nimi *Sainio* saatiin sanomalehden nimiluettelosta 1910-luvulla. Sen sijaan joitakin kertoja on kerrottu ennen vuoden 1906 suurnimenmuuttoa maaseudulla kulkeneista asiamiehistä, jotka taivuttelivat nimiehdotuslistojen kanssa ihmisiä nimenmuuttoon. Näitä voitaneen pitää mainitun teorian muutosagentteina, jos nimenmuutos todella tapahtui heidän toimestaan. Rogersiin perustuen Paikkala mainitsee myös muutosavustajat (mts. 52). Jos asiamiehet vain jättivät uuden idean kypsymään, heitä on pidettävä muutosavustajina. Muutamassa tapauksessa muutosavustajan roolissa lienee ollut se sukulainen, joka jo uuden nimen omaksuneena otettiin malliksi nimenvaiinnassa. Kaiken kaikkiaan sukunimi-

innovaation alullepanijat ovat jääneet hyvin etäisiksi suurimmalle osalle sitä väestöä, joka uusia nimiä sai. Heistä ei ole oikeastaan edes tiedetty.

3.10 Ruotsalaiset nimet eivät hävinneet

3.10.1 Ruotsinkielisten sukunimien vahva perinne

Samaan aikaan kun suomalaisuusaate vaikutti nimien suomalaistamiseen, annettiin ruotsalaisiakin sukunimiä supisuomalaisille kansalaisille edelleen. Niitä jopa haluttiin omaksi nimeksi. (Käytän nimitystä *ruotsalaiset nimet* kaikista ruotsalaisen mallin mukaan saaduista vieraskielisistä nimistä.) Sitkeästi eli käsitys, että vierasperäiset nimet olivat oikeita sukunimiä:

Minä olen kuullut, että Hartolassa Hangastaipaleen kylässä sukunimi *Alén* tuli otetuksi joskus 1800-luvun alussa. Tietona kuulema että sukunimen piti olla vierasperäinen. (349)

Hauhon kirkkoherra Palmroth sanoi (1927), ”että kun asukkaat muuttivat pois Hauholta Hämeenlinnaan, nimi jäi talolle ja Hämeenlinnan papit antoivat tuohon aikaan (1850) maalta tulijoille sellaisia sukunimiä kuin *Lindroos, Lindfors* jne.” (1264)

”Tilattomilla oli paljon ruotsinkielisiä sukunimiä. Kerrottiin, että Kankaanpäässä oli ollut kirkkoherra, joka merkitsi sukunimettömille näitä ruotsinkielisiä nimiä, pitäjähän on supisuomalainen.” (1730)

Eiväthän kaikki sivistyneistöönkään kuuluneet omaksuneet suomalaistamisaatteita.

Svekomaanien puolue oli vahva säätyläisten keskuudessa, suomenkielisiä kouluja pidettiin turhina, yliopistossa olisi pitänyt käyttää vain ruotsia ja nimien suomalaistamista vastustettiin.

Tehtaissa toimi ruotsinkielisiä insinöörejä ja työnjohtajia. Maaseudullakin toimi ruotsinmielisiä pappeja sekä opettajia, jotka pitivät ruotsinkielisiä nimiä parempina kuin suomenkielisiä. Monet ruotsinkieliset nimet ehtivät kuitenkin olla kantajillaan niin lyhyen aikaa, ettei niihin ollut kiinnytty, vaan niiden vaihtaminen uuteen nimeen näkyy käyneen melko helposti. Aineistossa on joitakin hyvin kuvaavia kertomuksia ruotsinkielisen nimen saannista tai suomenkielisen nimen vastustuksesta:

Johan Wiktor *Dikman* otti 1905–06 suoranaisesti painostuksesta suomalaisen nimen *Niemi*. ”Isäni työskenteli tällöin laitospöytäkirjoittajana Karlsmarkun Werkatehtaalla ruotsalaisten tai ainakin ruotsinkielisten esimiesten ja johdon alaisena. Mentyyään ilmoittamaan heille uuden nimensä hänelle sanottiin ”mitä helvita semmonen paska *Niemi*”. (1181)

Keuruulla 1860-luvulla sukunimettömät sisarukset saivat papilta ruotsinkielisiä nimiä, vain yksi sai nimen *Rantila*. (1134)

Teiskossa 1890-luvulla 12-lapsisen perheen poika lähti vähän yli 10-vuotiaana ansiotyöhön. Hänen sukunimensä oli *Irjala*, mutta se muutettiin metsätyömaalla, koska metsäyhtiöön ei hyväksytty suomalaista sukunimeä. Uudeksi nimeksi ilmoitettiin kirkkoherranvirastoon *Sirén*. (228)

Helsingissä muutettiin 1910-luvulla *Malmberg* nimeksi *Laiho*. ”Lapset häpesivät suomalaista sukunimeään.” (817)

Vielä sukunimilain voimaan tullessa jotkut papit lisäsivät ruotsinkielisten sukunimien määrää Kankaanpäässä: ”Sukunimilain voimaantuloaikoihin silloinen kirkkoherra merkitsi sukunimetömmille yleensä ruotsalaisen sukunimen, kuten itselläkin oli. Suomalaisuuden Liiton toimesta saatiin aikaan (1935–36) näiden n.70 sukunimen muuttaminen suomalaiseksi. (Martta Yli-Paattikoski, ”kirjeenvaihtaja” Suomalaisuuden Liiton ja nimenvaihtajien välillä, 1730)

Jos nimensaja itse pääsi valitsemaan nimeään, hän toivoi sellaista nimeä, johon oli elinympäristössään tottunut. Ruotsinkieliset nimet olivat yleisiä maalaisköyhälistöllä. Käsitettiin, että ne olivat sopivia sukunimiä. Vuosisataisen perinteen mukaan ymmärrettiin ruotsinkielinen nimi käsityöläisten velvollisuudeksi. Käsityöläisten ruotsinkielisiä nimiä riitti malliksi ainakin Uudenmaan, Turun ja Porin sekä Hämeen läänissä, joissa 1865 oli väestöstä käsityöläisiä yli 13 prosenttia, koko Suomessa maaseudun väestöstä 6,8 prosenttia (Laurila 1971, 41). Pappien ansiosta eivät patronyymit tyyppiä *Gustafsson*, *Johansson* päässeet onneksi rajattomasti yleistymään, vaikka he olisivatkin suosineet muita ruotsinkielisiä nimiä. Suomessa *son*-patronyymeista on vakiintunut sukunimiä selvästi vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa *son*- ja *sen*-nimiä. Suomenruotsalaisten sukunimistä vajaat 10 prosenttia oli vuonna 1995 *son*-loppuisia. Valtavuo-Pfeifer on verrannut Suomen ja Ruotsin yleisimpiä sukunimiä: Ruotsissa 50 yleisimmän sukunimen joukossa on 28 *son*-nimeä, suomenruotsalaisten nimissä vastaava luku on vain 9. (Valtavuo-Pfeifer 2000, 66, 68.) Myös Blomqvist on todennut, että suomenruotsalaisten sukunimissä *son*-loppuiset ovat harvinaisempia kuin Ruotsissa. (Blomqvist 1988, 18).

Suomen kielen käyttöön pappeja ohjasi vuoden 1858 määräys, että pitäjänkokousten pöytäkirjat piti kirjoittaa suomeksi suomenkielisissä pitäjissä. Vuosisadan loppua kohti alkoivat myös kirkonkirjat suomenkielistyä. Kun kirkonkirjojen kieleksi tuli vähitellen suomi, muuttuivat patronyymit *poika*- ja *tytär*-loppuisiksi. Ne eivät olleet koskaan saaneet sukunimen funktiota (joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta sukunimilain voimaan astuessa niissä tapauksissa, kun nimettävä ei ollut ilmoittanut mitään sukunimeä itselleen). Samaan aikaan uudet suomenkieliset sukunimet alkoivat yleistyä ja vakiintua. Niinpä aivan kuin itsestään suomenkielisillä alueilla *son*-loppuiset lisänimet saivat väistyä. Asenteita sekä *poika*- että *son*-loppuisia nimiä kohtaan havainnollistaa seuraava kertomus:

Isoisäni Oskari *Matinpoika* (s. 1859) meni nahkurinoppiin Turkuun 1870-luvun loppupuolella. Kun Oskari vei muuttokirjaa Turussa papin kansliaan, sanoi pappi, ettei *Matinpoika* mikään sukunimi ole, vaan pannaankos *Mattsson*, mihin isoisäni ei suostunut. Hän huomasi erään kaupan kyltissä nimen *Oskari Alonen* ja halusi itselleen nimen *Alonen*. (1847)

On kertomuksia, joissa nimenottaja on itse pyytänyt ruotsinkielistä nimeä.

Seuraavassa esimerkkejä siitä, kuinka nimenottaja on ymmärtänyt ruotsinkielisen nimen ainoaksi oikeaksi sukunimeksi. Muutamissa tapauksissa pappi ei suostunut siihen vaan suostutteli nimenottajan hyväksymään suomalaisen nimen:

Mäenpään torpan poika (s. 1860) haki pappilasta muuttokirjaa vuonna 1889. Koska *Mäenpään* torpan nimeä hän ei saanut viedä mukanaan, poika ehdotti äitinsä sukunimeä *Grönros*, mutta pappi suhtautui nimeen kielteisesti sanomalla, ”olethan suomalainen mies, ota suomalainen nimi, vaikka *Ojanen*. Poriin muutti 1889 Frans Filemon *Ojanen*.” (692)

Kertojan isoisä (s. 1844 Ruskon pitäjässä) tahtoi ajan tavan mukaan ottaa itselleen uuden sukunimen, joko nimen *Johansson* tai *Gustafsson*. Hänen isänsä etunimet olivat *Johan Gustav*. Kirkkoherra virkkoi: Meillä on noita ”sonneja” jo vallan liian paljon. - - Ota nimesi *Valo* ja elä sitten nimesi arvoisesti - - valona ympäristöllesikin. – Olkoon sitten niin, myönteli isoisä. (1061)

Merosen nimen on ottanut itselleen Kalle Antinpoika (s. 1837) Petäjävedellä. Alun perin hän olisi halunnut nimekseen *Sirén*, mutta kirkkoherra oli ehdottanut *Merosta*, koska *Sirén*-nimisiä oli jo paljon. (1075)

Hämeenlinnassa muurari otti nimen *Lindberg* 1860-luvulla, niin kuin käsityöläisten oli velvollisuus ottaa ruotsinkielinen nimi. Se muutettiin 1900-luvun alussa, ehkä 1904, suomenkieliseksi nimeksi *Niinivaara*. (1925)

Kallen veli Elias (s. 1831) otti nimen *Sirén*. (1075)

Kaikki papit, opettajat ja työnjohtajat eivät kuitenkaan olleet suomenmielisiä.

Vaikka he periaatteessa olisivat kannattaneet suomen kielen aseman kohentamista, kaikki heistä eivät nähneet suomenkielisiä sukunimiä kielipoliittisena keinona. Monet kirkkoherranvirastossa tai koulussa saadut ruotsinkieliset sukunimet suomalaistettiin vasta 1900-luvun puolella.

Messukylässä 1800-luvun lopulla oli torpparilla liikanimenä *Salhoja* torppanimen mukaan. Hän halusi ruotsalaisen nimen, ja pappi valitsi hänelle nimen *Nygren*. (745)

Sääksmäellä ruotsinmielinen opettaja Ståhlman antoi 1882 oppilaalle nimen *Heiman*, vaikka oli siihen asti käytetty talonnimeä *Raija*. (777)

Tervakoskella 1880-luvulla kertojan isoisä oli mennyt papin puheille asioimaan, jolloin pappi oli tokaissut, että miehellä pitää olla sukunimi ja merkinnyt kirjoihin sukunimeksi *Dahl*. (140)

Kuopiossa pappi oli antanut 1860 nimen *Sundqvist*, jonka perilliset sitten muuttivat 1906 nimeksi *Salminen*. (1327)

Ratatöihin Tampereelle mennyt Heikki Markunpoika sai mestarilta sukunimen *Mattsson*. 1900-luvun taitteessa naimisiin mennessään hän otti nimen *Lehto*. (113)

Ruotsinkielisiä sotilasnimiä jäi suomalaistamishankkeista huolimatta runsaasti käyttöön periytyvinä sukuniminä, ja niistä on oltu ylpeitä. (Ks. sotilasnimistä tarkemmin luvusta 6.2 Muistot sotilasnimistä elävät: sotilasnimien jäljet aineistossa 1986, s. 333.)
Muitakin isiltä perittyjä ruotsalaisia sukunimiä ovat monet kyselyyn vastaajat kantaneet tyytyväisinä pyrkimättä niistä eroon:

Berghem: Vastaaja on kertonut omasta sukunimestään, että se on ilmestynyt Karjalohjan kirkonkirjaan vuonna 1852. Aiempia tietoja ei ole. (994)

Bergqvist: Frans Petterin isoisän isä oli pitäjänräähtälinä Laitilassa jo 1790-luvulla käyttänyt nimeä Bergqvist. Itsellinen Frans Petter otti nimen käyttöönsä Kalannissa 1883 mennessään avioliittoon. (1248)

Ehroos: Isäni Aleksi Ehroos (s. 1876) ja hänen isänsä olivat syntyisin Laukaasta. Kuuleman mukaan isoisä oli hovisuutari [!] ja joku ruotsalainen upseeri oli antanut nimen Ehroos. (1135)

Helenius: Isoisäni isoisä oli torppari Tuhkurin torpassa Tottijärvellä (kuoli 1868). Poika Juho Vilhelm, isoisäni isä, eli Suoniemellä ja Karkussa. Hän palasi Karkusta Suoniemelle 1877 *Helenius*-nimisenä. (1507)

Henriksson: Isä meni Turkuun töihin Loimaalta 1900-luvun vaihteessa. Kuulutuksia hakiessa ruotsalaismielinen pappi muutti nimen *Lähteenmäki* nimeksi *Henriksson*. (1224)

Kylven: Vilhelm avioitui Kiiikassa 1884 Skinnarilan kylän Kylvenin torpan tyttären kanssa. Isä oli *Kylväjän* talosta. Hän otti sukunimekseen *Kylven*, vaikka ei lainkaan asunut vaimonsa kotona. Vaimon veljien jälkeläisillä on *Kylven*-nimi. (609)

Nyman: Joku esi-isä oli tullut töihin 1860-luvulla Elimäelle Hämeenkylässä kartanoon ja siellä häntä alettiin sanoa *Nymaniksi*. (1413)

Rosenblad: Nimen otti Salomon *Markkanen* 1890-luvulla mentyään naimisiin suomenruotsalaisen naisen kanssa. Vaimo oli kotoisin Pyhtään Länsikylästä, Markkaset Joroisista. Hakivat töitä etelästä. Vaimo omaa sukua *Westman*. (791)

Sandvik: Kalannissa annettiin avioliiton solmimisen yhteydessä 1875 nimi *Sandvik* (aiheena hiekka- ja kivimaat). Ei tietoa, miksi ruotsinkielinen nimi. (1248)

Stenroos: Vastaajan isovanhemmat ottivat Taivassalossa 1899 tai 1900 nimen *Stenroos* nimen *Andersson* tilalle. (1493)

Storås: Karijoella isoisäni Johannes *Ojala* avioitui 1880-luvun alussa *Storåsin* taloon ja otti nimekseen talon nimen, joka oli ollut paikalla [= talolla] jo 1700-luvun alussa. (1030)

Vasenius: ”Joku Nurmijärven pappi oli ihastunut 1830- ja 1840-luvulla nimeen *Vasenius* ja antoi sen yhdelle jos toiselle nimen tarpeessa olevalle nurmijärveläiselle. Selailtuani Nurmijärven henkikirjoja 1800-luvulta hämmästyin, miten paljon siellä oli Vaseniuksia (eivät mitään sukua toisilleen).” (1192)

Veander: Isänisän isänisän isä esiintyy Laukaan kuolleitten luettelossa 1859 nimellä *Veander*. Sukunimi oli otettu käyttöön 1854. Torpannimi oli *Vihtataival*, sukunimellä ei ollut mitään yhteyttä paikannimiin. (1076)

3.10.2 Jarruttajat

Lähes kaikissa perheissä oli kehityksen jarruttajia, eli vain osa perheenjäsenistä otti uuden, suomenkielisen nimen tai kukin omansa, osa piti edelleen vanhan nimen. Aina jako ei mennyt niin, että vanha polvi olisi pitänyt vanhan nimen, vaan monesti nuoren polven veljeksistä joku otti tai sai uuden nimen, joku toinen piti ruotsinkielisen nimen. Jarruttajat olivat vanhassa pitäytyviä, joiden vaikuttimena ei ollut aate tai politiikka vaan varovaisuus ja turvallisuudentunne, jonka vanhassa ja tutussa pysyminen luo:

Sukunimetön Anders Enoch sai Helsingissä kouluun mennessään 1870-luvulla nimen *Lindfors*, jonka hänen poikansa muutti *Larmolaksi*, mutta isänäiti pysyi *Lindforsina*. (265)

Yksi poika otti nimen *Linnala*, toinen poika ja isä pitivät nimen *Stenborg*, Rauman mlk. 1800-l. loppu (1801)

Isä *Palolahti* (tn.), perheen lapset edelleen nimellä *Dahlberg*, Korpilahti, n. 1878 (1834)

Valorinta, *Olamo*, *Odelma*, yksi poika edelleen *Olander*, Jyväskylä, 1906 (767)

Opettaja kysyi isäni kouluun mennessä, mikä on kotosi nimi. Isä vastasi, että Rajamäki, ja siitä asti hänen sukunimensä oli *Rajamäki*. Tämä tapahtui Kankaanpään pitäjässä 1890-luvun lopulla. Muut perheenjäsenet käyttivät perheen sukunimeä *Asell* aina 1930-luvun nimenmuutoksiin saakka, ja yksi sisaruksista oli *Asell* kuolemaansa asti. (205)

Sysmässä muutti yksi *Lindénin* veljeksistä nimensä vuonna 1905 suomalaiseksi *Lohikoskeksi*. Veljekset pitivät entisen nimensä. (1853)

Veljekset *Aho* ja *Gustafsson* (Kustaanpoika), Piikkiö, 1903–06. (1714)

Alénin veljeksistä kaksi otti uudet nimet *Kari ja Alanko* Nummella 1906, yksi jäi *Alén*-nimiseksi. (1807)

Suomusjärvellä opettaja *Ahlström* suomalaisti nimensä 1906 *Anerioksi*, mutta perheen vanha polvi piti entisen nimen. (358)

Padasjoella vuonna 1884 syntynyt *Lindfors* otti 1906 nimen *Niiniö*. Sisar ja veli eivät suomalaistaneet nimeään. (107)

Veljekset *Aro*, *Salmi*, *Kaitaanranta* (tn:n mukaan), isä *Holmberg*, Kankaanpää, 1910-luku (1813)

Vihdissä 1913 *Grönroosin* veljeksistä kolme otti nimet *Koivurinta*, *Kanerva* ja *Suomi*, neljäs veljes pysyi *Grönroos*-nimisenä. (716)

Liedossa *Berlinin* veljekset ottivat nimet *Laine*, *Verho* ja *Virta* 1890–1920, mutta yksi poika piti nimen *Berlin*. (502)

4. Otettujen sukunimien rakennetyypit ja taustat

4.1 Kaksijäseniset nimet

Kaksiosaisen paikannimen malliset sukunimet ovat rakenteeltaan enimmäkseen ongelmaton ryhmä, mutta 1900-luvun alkuvuosista alkaen on otettu nimiä, joita on vaikeampi määritellä. En käytä aiemmin tutkimuksissa esiintyneitä termejä *yhdysananimet* (Närhi 1996, 45, 57)), *yhdysanatyypiset nimet* (Jarmo ja Sirkka Paikkala 2000, 36), *leksikaalisesti kaksiosaiset nimet* tai *talonnimi-sukunimi* (Paikkala 2004) enkä *kaksiosainen sukunimi* (Ainiala & al. 2008, 220). Yritän tulla toimeen yksinkertaisella ilmauksella *kaksijäseninen sukunimi*, joka kattaa kaikki kaksi sanaelementtiä sisältävät sukunimet. Tällä tavoin määritellen kaksijäsenisiin sopivat paitsi kaksiosaiseen paikannimeen perustuvat myös paikannimimalleista poikkeavat uudet nimet kuten *Lapinleimu*, *Pohjankanto*, *Pohjantuli*, *Pohjantähti*, *Tähdenvalo*, *Mannerheimo*, *Merenheimo*, *Nurmenheimo*, *Tarasheimo*, *Vallinheimo*, *Virvatuli* sekä todellisen leksikaalistuneen yhdysanan sisältävät *Joensuu*, *Kotiranta*, *Suvitie*, *Tienhaara* ja *Yrttima*. *Kaksijäsenisiä* nimiä ovat myös ruotsinkieliset kahdesta sanasta koostuvat nimet, kuten *Holmberg*, *Lindfors*, *Åkerlind* tai *Wirman*. Täysin poikkeuksetonta luokkaa on vaikea erottaa näin moninaisesta aineistosta, ettei syntyisi suurta määrää parin kolmen nimen luokkia. Niinpä talonniminä kaksiosaiset *Yli-Lukumies* ja *Yli-Paattikoski* on sukunimiksi otettuina laskettu kaksijäsenisiin nimiin, vaikka ne sisältävät kolme sanaa. Tutkimuksen tavoite on selvittää otettujen sukunimien nimeämisperusteita, ja nämä nimet liittyvät siltä kannalta juuri kaksijäsenisiin nimiin.

Uusia kaksijäsenisiä suomenkielisiä sukunimiä ovat lisänneet huomattavasti ruotsinkieliset kaksijäseniset nimet, joita kokonaan tai osittain mukailtiin tai käännettiin, ja vaikka niin suoraa yhteyttä ei vanhan ja uuden nimen välillä olisi ollutkaan, tarjosi ruotsalainen porvarisnimityyppi mallin kahden sanaelementin sisältäville nimille. Niistä saatiin esikuva myös sille nimien piirteelle, ettei sanakomposition tarvinnut muodostaa merkityksellistä kokonaisuutta, esim. *Kulovuori*, *Liinakoski*, *Pohjankanto* tai *Saarivuori*.

Aineistossa on 489 kaksijäsenistä otettua sukunimeä. Niistä noin puolet (242 nimeä, 49,5 %) perustuu valmiiseen asutus- tai muuhun kulttuurinimeen. Runsas kymmenesosa (55 nimeä, 11,2 %) sukunimistä perustuu valmiiseen luontonimeen tai on uusi ympäröivän luonnon perusteella luotu nimi. Vieraskielisestä entisestä sukunimestä on kokonaan tai osittain käännetty tai mukailtu 53 uutta nimeä (10,8 %). Erilaisia syitä nimenottoon on kerrottu 44 nimestä (9,0 %), mutta 95 uudesta nimestä (19,4 %) ei ole osattu kertoa mitään perustetta tai syytä nimenottoon.

Kun on kyse näin suuresta määrästä nimiä, joiden taustana on ollut tilan tai muun asumuksen nimi, on luonnollista, että pappien tai opettajien osuus nimenvälinnässä on melko pieni. Asuinpaikan nimeen perustuvia kaksijäsenisiä nimiä pappi on antanut vain 15, luontopaikkaan perustuvia nimiä pappi on ehdottanut 2, ja muita syitä papin nimenantoon on kerrottu 4 nimestä. Olihan nimenvälintämalli tilannimestä lisänimeksi ja lisänimestä sukunimeksi kansanhemisille tuttu. Siihen ei tarvittu papin apua. Opettajan tai jonkin opiston vaikutuksesta on valittu 5 kaksijäsenistä nimeä, 1 tilannimitaustainen, 4 suomalaistamisinnostuksesta. Työnjohto on antanut 2 nimeä, armeija yhden (kotitorpan nimen mukaan).

Ennestään sukunimettömiä nimenottajia oli 91 eli 18,6 % kaikista kaksijäsenisen nimen saajista. Näistä sukunimettömistä 74 on saanut ensimmäisen sukunimensä tilannimestä, yleensä torpanimestä. Se on 15,1 % kaikista kaksijäsenisistä otetuista sukunimistä. Määrä tuntuu pieneltä, mutta selittyy siten, että koska jopa puolet kaksijäsenisistä otetuista sukunimistä on perustunut tilannimeen, ja tavallisesti tilannimeen perustuva uusi sukunimi otettiin tilalta toiselle muuton yhteydessä, nimenottajalla on voinut olla ennestään edellisen tilan nimi sukunimenä käytössä. Sukunimettömät tilannimeen perustuvan sukunimen ottajat ovat monesti itse perustaneet uuden torpan tai saaneet perinnöksi lohkotilan, jonka ovat juuri itse nimenneet. Näitä kertomuksia on 12 nimestä. Asuinpaikan muuton yhteydessä on otettu uuden asumuksen nimi viralliseksi sukunimeksi 6 kertaa. Muita perusteluja asuinpaikan nimen ottoon sukunimeksi on mainittu torpan itsenäistyminen 3 kertaa ja sukunimilain voimaantulo 2 kertaa. Yhden kerran vanhin poika on ottanut perittyään kotitalon sen nimen sukunimekseen, vaikka sitä ei ennen ollut sukunimenä käytetty. Torpannimeä on alkanut käyttää sukunimenään vasta muualle muuton jälkeen 4 torpparia: 1850-luvulla Kurikassa, 1870-luvulla Kiikassa, n. 1900 Hattulasta Urjalaan muuttanut ja 1910 Kiikasta Tyrvälle muuttanut. Kaikkiin nimenottoihin liittyy jonkinlainen muutos.

Torpan- tai talonnimet itsessään ovat voineet olla vanhoja, mutta tässä aineistossa ne ovat ”otettuja nimiä”, koska ne on tietoisesti valittu sukunimiksi. Siitä on varta vasten kerrottu esimerkkejä:

Välimäki: Kiikassa 1800-luvun lopulla ”viimeinen torppari otti torpan nimen viralliseksi sukunimeksi” (642)

Leppäkorpi: Kiikassa sama perustelu 1900-luvun vaihteessa. ”Torpan viimeinen torppari otti sukunimeksi.” (642)

Metsänkylä: Vehmaalla 1880-luvulla ”Tilannimenä vanha. 1880-luvulla tuli uusi isäntä, joka alkoi käyttää sitä virallisena sukunimenä.” (587)

Palolahti: Korpilahdella 1878 ”aviopari osti talon ja otti sukunimen talonnimen mukaan”. (1834)

Paulaharju: Kurikassa 1850-luvulla ”Jaakko Juhonpoika otti torpan nimen muutettuaan siihen. Torppa ja sen nimi olivat vanhat.” (111)

Pirkkalaniemi: Viljakkalassa 1920–21 oli ”vanha torpannimi, jonka asukkaat ottivat sukunimekseen sukunimilain voimaan tullessa.” (112)

Eniten sukunimettömiä nimenottajia on ollut ymmärrettävästi 1800-luvun puolella: vastausten ajanmääritysten perusteella 1850–80-luvuilla 29 tapausta, mutta kun niihin lisätään ajanmääritykset ”1890-luku” ja ”1800-luvun loppu”, nousee määrä 48:aan eli yli puoleen kaikista sukunimettömien kaksijäsenisten nimien ottajista. Lisäksi kaksijäsenisen sukunimen on ottanut 27 ennestään sukunimetöntä aikana, joka on vastauksissa ilmaistu sanoin ”1900-luvun taite”, ”1900-luvun alku” tai vuosiluvuilla 1900–09. Hieman yllättävältä tuntuu, että vielä 1910–21 vastaava luku on 16. Papilta on kaksijäsenisen nimen saanut vain 4 ennestään sukunimetöntä.

4.1.1 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen tai muuhun kulttuurinimeen

Noin puolet (242 nimeä) aineiston kaksijäsenisistä otetuista sukunimistä (yhteensä 489 nimeä) perustuu asutusnimeen. Ne jakautuvat siten, että

- tilannimiä on 130
- torpannimiä on 92
- mökkien nimiä 14
- muita asutuksia (esim. kylä, pitäjä, kaupunginosa) 6.

Kiviniemi on verrannut ”luontonomyypisiä” yhdyspaikannimiä – jotka ovat yleisiä asutus- ja viljelysniminä – ja samanasuisia sukunimiä ja todennut asutusnimien suuren osuuden sukunimissämme. Yksittäiset yhdyspaikannimet eivät kuitenkaan ole yleistyneet sukuniminä samoin kuin lyhyet yksiosaiset nimet (*Harju, Kallio, Niemi, Saari*). (Kiviniemi 1990, 219.) Kaksiosaisia asutusnimiä on otettu sukunimen tehtävään runsaasti, mutta kunkin nimen kantajia on pieni määrä verrattuna lyhyiden muotininimien kantajien määriin. Tämä johtuu siitä, että kun sukunimi todella perustuu tietyn tilan nimeen, sitä on voinut käyttää vain tuon tilan omistaja ja hänen jälkeläisensä. Yleisyyteen ei näy kovin paljon vaikuttaneen se, että yleisimmistä tilannimistä on saatu sukuniminä homonyymejä.

Kun sukunimi perustuu tilan-, torpan- tai mökin nimeen, se useimmin sisältää luontonimien sanastoa, koska suurin osa asuinpaikoista on nimetty luontonimen tai ympäristön ominaisuuksien mukaan. Muutamia poimintoja esimerkiksi:

Haapajärvi Virroilla 1870-luvulla

Havumäki Uraisissa 1800-luvun lopulla

Karhumäki Multialla 1860

Kortejärvi Kiikassa 1900-luvun taitteessa
Marjaniemi Hailuodossa 1800-luvun lopussa
Ruokosuo Hausjärvellä 1900-luvun alussa
Viitainoja Kuorevedellä 1860-luvulla.

Aineistossa nimeämisperusteiden määrittelyn vaikeus on ollut siinä, että aina ei voi vastauksen sanamuodon perusteella tietää, perustuuko sukunimi valmiiseen asumuksen nimeen vai onko vastauksessa kuvattu paikkaa, jossa asumus oli, ja nimi on luotu suoraan sukunimeksi. Olen ratkaissut asian niin, että jos sukunimen perusteluksi kerrotaan ”talon”, ”torpan” tai ”kodin” sijainnista, olen olettanut nimen kuuluneen ensin asumukselle – tilalle tai mökille – ja siitä siirtyneen myös sukunimeksi. Uudehkot lohkotilojen, torppien ja mökkien nimet ovat monessa tapauksessa olleet sukunimen ottajan antamia: ”antoi torpalle nimeksi” on tavallinen selitys.

Olen poiminut **Nimeämisperuste**-sarakeeseen vastauksista tietoja, jotka valaisevat tilan tai muun asumuksen nimen taustaa, koska ne selittävät välillisesti myös sukunimeä. Torpan tai mökin nimen perustuminen luontonimeen tai ympäristön luontoon on ollut tavallista.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Aittokoski	Saaranen	Ol. Pyhäjärvi	1860-luku	Isäntä (s. 1843) muutti <i>Saaranen</i> -nimisestä talosta <i>Aittokoski</i> -nimiseen taloon. (1674)
Alakruuvi	Viitanen	Kiikoinen	1909	<i>Viitasen</i> poika meni kotivävyksi <i>Alakruuv</i> in torppaan. (609)
Alasarkki	Jussila	Mouhijärvi	1850-luku	Muutti <i>Alasarkille</i> ja otti tilan nimen. (1730)
Aromäki	Malin	Pukkila	1890-luku	Asumuksen nimi. Mökki <i>Jaakkolan</i> talon arolla korkeimmalla kohdalla. (890)
Elomaa	Heikkilä	Vähäkyrö	1910-luku	Maanmittausinsinööri antanut erotetulle tilalle nimen isossajaossa. Muut <i>Heikkilän</i> talon osien perijät ottivat nimet <i>Niemi</i> , <i>Saarela</i> , <i>Onnela</i> ja <i>Lehto</i> . (376)
Haapajärvi	Tallila	Virrat	1870	<i>Haapajärvi</i> -nimisen torpan mukaan. (1739)
Haapakka	ei ent. sn:ä	Tyrvää	1870-luku	Torpan nimi <i>Hagbacka</i> , sanottiin <i>Haapakka</i> . (1630)
Haapakorpi	Vainionpää	Isojoki	1869	Torpan nimi oli <i>Haapakorpi</i> . (1306)

- Haapalahti Kullberg Kangasala 1800-l. loppu Perustuu talonnimeen. (493)
- Haapamäki Munter Ruovesi 1887 Ostetun talon nimen mukaan. (934)
- Haapamäki Norrbacka Merikarvia 1910-luku Isoisä osti *Haapamäki*-nimisen tilan. (1430)
- Haapaniemi ei ent. sn:ä Vesilahti 1870–75 Isoisä rakensi talon niemelle, missä kasvoi haapoja. (1700)
- Haapaniemi Purra Nokia 1800-l. loppu Sai *Haapaniemen* tilan, joka erotettiin *Purran* maista. (1116)
- Haaparanta Kuninkainen Lavia 1909 Torpan nimi *Haaparanta*. Läheisellä rannalla kasvoi haapoja. Isännän mielestä *Kuninkainen* oli liian hieno nimi torpparille. (782)
- Haaparanta Lindroos Kuhmalahdi 1919 Osti tilan puolikkaan, jolle nimi *Haaparanta*. Rannassa kasvoi haapa. Khran ehdotuksesta vanha nimi ”suomennettiin” tilan nimellä. (1404)
- Hangaslahti ei ent. sn:ä Kuhmoinen 1800-l:n puolella Torpan nimestä. (1156)
- Harjunpää Hautaoja Kauhajoki n. 1890 Tilannimen mukaan. (396)
- Havumäki ei ent. sn:ä Urainen 1800-l. loppu Torpan nimestä. Sai torpan havumetsäiseltä ylänneeltä. (77)
- Herneshuhta Sippola Lapua n. 1870 Talonnimen mukaan. (296)
- Hietalahti Nummijärvi Kauhajoki 1800-l. loppu Tilannimestä. (1678)
- Hietaranta Norrvik Alavus 1910-luku Tilan jaossa yksi osa hiekkaisella järvenrannalla. (656)
- Hirviaho Jussila Virrat 1900-l. taite Torppa rakennettiin *Hirviniitynaholle*. Siitä torpannimi ja sukunimi. (755)
- Hoikanmäki ei ent. sn:ä? Jämsä 1800-l. puoliväli Maatila kapea ja pitkä; talo mäellä. (988)
- Honkasalo Helenius Muurla 1900-l. taite Karl *Helenius* asui *Tallkulla*-nim. torpassa. (976)
- Honkilahti Hirvi Kauhajoki 1900-l. taite Isoisä osti tilan, jonka nimestä uusi sukunimi. (578)
- Huhdanpää Luhtala Lapua 1880 Torpannimestä. Torpan paikkaa määrittelevässä paperissa: ”Saapi peltomaata Huhran päästä.” (1412)

- Huhtiniemi ei ent. sn:ä Luumäki 1800-l. loppu Kylännimi *Huhtiniemi*. (251)
- Hyväaho ei ent. sn:ä Jämsä 1900-l. taite Torpan nimestä. (889)
- Ilomäki Huutonen Jyväskylän mlk. 1909 Osa perheestä otti uuden asuintalonsa nimen. (1282)
- Isojärvi Hillberg Askainen 1900-l. alku Meni kotivävyksi taloon, jonka nimen otti sukunimeksi. (1675)
- Isokallio Kalin Huittinen 1900-l. alku Talonnimestä. Talon vieressä iso kallio. (538)
- Isokangas Seppälä Alajärvi 1800-l. loppu Isoisänisä muutti *Isollekankaalle*. Talonnimestä sukunimi. (848)
- Isosuo ei ent. sn:ä Kiikka 1870-luku Käytti torpan nimeä sukunimenään vasta muutettuaan muualle. (642)
- Isotalo ei ent. sn:ä Kalanti 1860-luku Nimi vakiintui sukunimeksi talonnimestä. (1248)
- Joensuu ei ent. sn:ä Kiikka 1900-l. taite Torpan nimestä sukunimi. (642)
- Jokimaa Wanhatalo Kankaanpää 1914 Maanmittari nimitti maaosuuden, jonka nimenottaja naimisiin mennessään sai Karvianjoen ja Kyyjärjärven välistä. (253)
- Jokiniemi Mäkelä Hämeenkyrö 1800-l. loppu Uusi tila nimeltään *Jokiniemi*, sillä joki virtasi talon lähellä. (867)
- Jokiranta Hirvi Kymi 1900–09 Tilan maat ylettyivät Kymijokeen. (1373)
- Järvenpää ei ent. sn:ä Janakkala 1905–10 Isoisänisä muutti *Järvenpään* torppaan 1871. Nimi sukunimenä kirkonkirjassa 1905–10. (1149)
- Järvensivu ei ent. sn:ä Kiikka 1870-luku Torppa perustettu 1873. Siitä sukunimi. (642)
- Järventausta Arkkila Mouhijärvi 1860-luku Khra nimitti torpan sijainnin mukaan. Siitä sukunimi. (662)
(tn.)
- Kailanpää Holja Luopioinen 1880-luku Meni kotivävyksi *Kailanpään* taloon. (1151)
- Kalliolinna ei ent. sn:ä Virrat 1915 Torpan nimen mukaan. Maasto kivistä ja kallioista. (947)
- Kallioniemi Savinainen Korpiselkä 1908 Vain kaksi perheenjäsentä muutti nimensä kotitalan nimen mukaan. (275)

- Kaltiokumpu Halvari Sodankylä 1900-l. taite Saatiin valtionmaasta asuinpaikaksi alue, jonka nimi oli *Kaltiokumpu*. (1718)
- Kangasharju Sarviranta Pyhäjärvi Ol. 1857 Perhe muutti *Kangasharju*-nim. taloon. Osa lapsista käytti ent. kotitalon nimeä *Sarviranta*. (1674)
- Kangasniemi Keisari (tn.) Harjavalta 1800-l. jälkipuoli *Keisari* oli liian komea nimi, siksi oli vaihdettava nimeä. (1683)
- Kantoniemi ei ent. sn:ä Virrat 1889 Uudistila *Kantoniemi*-nimisellä paikalla. Siitä talonnimi ja sukunimi. (896)
- Karhumäki Nisula (tn.) Multia 1860 Talonnimen mukaan. (619)
- Karhumäki Tenkku Lapua 1800-l. loppu Muutti ostamaansa *Karhumäen* taloon. (703)
- Karhumäki Palmgren Hausjärvi 1901 Torpannimen mukaan. (752)
- Karhumäki Untamala Lapua 1919 Khra ohjaili ottamaan talonnimen sukunimeksi. (973)
- Kaukosalo Kaukonen Ylistaro 1905 Tilan nimi *Pörkkäsalo*, siitä *-salo*. (721)
[Uuden nimen alkuosa saatu entisestä sukunimestä.]
- Kellosalmi Paukkala (tn.) Orivesi 1870-l. loppu Avioiduttuaan alkoi viljellä vuokralaisena *Kellosalmen* taloa. (63)
- Keski-Ilkka – Ilmajoki 1857 Muulle paikkakunnalle muutettua käytettiin usein sukunimenä pelkkää *Ilkka*-nimeä. (1191)
- Keskimäki Heikkilä Nakkila 1888 Papin mielestä *Heikkilä*-nimisiä oli liikaa. Hän ehdotti nimen muuttamista. Uuden talon paikka oli kahden mäen välissä. (636)
- Keskitalo Papula Hollola n. 1870 *Papula*-nim. kantatila jaettiin: *Alitalo*, *Ylitalo*, *Keskitalo*. (608)
(sn:nä ?)
- Keski-Vakkuri Vakkuri Kauhajoki n. 1900 Tilannimen mukaan. (384)
- Keskumäki Höylänen Tyrvää 1800-l. loppu Uusi torppa suon ympäröimässä mäkisaarekkeessa. (1007)
- Kivijärvi ei ent. sn:ä Kiikka ennen v. 1920 Torpan nimi; ”kirjoissa nimeä ei käytetty”. (642)
- Kivikangas Kangas Jurva 1900-l. alku *Kangas*-nim. talo myytiin veloista; veli jäi asumaan tilalle mutta halusi uuden nimen. (1593)

Kivikari	Luidi (tn.)	Suoniemi	1911	Tilalla oli <i>Kivikari</i> -niminen vainio, josta nimi ”keksittiin”. (1295)
Kivimaa	Kriivari	Metsämaa	1906	Talonnimen mukaan; talo kivisellä kumpareella. (1876)
Kivimäki	Korhonen	Virrat	1858	Meni vävyksi ja isännäksi <i>Kivimäen</i> taloon. (1108)
Kiviniemi	Hakanpää	Alastaro	1916	Ostetun talon nimestä. (77)
Kivioja	Norrkäär	Teisko	1900-l. taite	Talonnimen mukaan. (1905)
Koivuniemi	Korhonen	Virrat	1900-l. taite	Torppa rakennettiin <i>Koivuniemen</i> kärkeen; siitä talonnimi ja sukunimi. (755)
Koivusaari	Laakso	Oripää	1900-l. taite	Uusi nimi torpannimen mukaan. (820)
Korkiakoski	Koski	Sievi	1800-l. loppu	”Sukunimi aina talonnimen mukaan.” (1517)
Kortejärvi	Sulin	Kiikka	1900-l. taite	Torpannimen mukaan. (642)
Korvenranta	Eerola (tn.)	Kärkölä	1905–10	Talonnimen mukaan. (1160)
Koskipää	ei ent. sn:ä	Janakkala	1880-luku	Koti sijaitsi kosken partaalla. (213)
Koskipää	Vähätenni	Hartola	1904	Kun torppa itsenäistyi, nimi otettiin sukunimeksi. (475)
Kotiranta	Herrala (tn.)	Isojoki	1915	Herralan talo jaettiin. Uudelle tilalle uusi nimi, samalla sukunimi. Toinen osa <i>Metsäranta</i> . (1186)
Kotisalmi	Karlsson	Salo	1912	Kotitorpan mukaan. Torppa sijaitsi <i>Salmi</i> -nimisen joen rannalla. (1170)
Kotoluhta	Liinamaa	Ylihärmä	1800-l. jälkipuoli	Torpannimen mukaan. (591)
Kovaniemi	Karsikko	Kuusamo	1890-luku	<i>Karsikko</i> -niminen veljes muutti <i>Kovaniemen</i> talosta <i>Kestilän</i> taloon ja alkoi sitten käyttää sukunimeä <i>Kovaniemi</i> . (591)
Kumpulampi	Lampinen	Keuruu	1909	Ympäröivän maaston mukaan torpannimi <i>Kumpulampi</i> . Rovasti ehdotti sukunimen muutosta, koska <i>Lampisia</i> oli liikaa. (118)
Kurkiniemi	ei ent. sn:ä	Asikkala	1900	Nimi annettu Vääksyssä kinkereillä uuden asuinpaikan mukaan, johon muutettu 1900. (1176)

Kylmäkoski	Hinttala	Nokia	1880-luku	Tilannimen mukaan. (1116)
Kylänpää	Sandström	Eurajoki	1900-l. alku	Torpannimen mukaan. (215)
Kylänpää	Joenperä	Marttila	n. 1900	Isoisänisä osti tilan kylän perältä. Siitä talonnimi ja sukunimi. (1448)
Lahdensivu	Forsman	Noormarkku	1884	Torpan paikan mukaan. (646)
Lahtikallio	Sammalmäki	Keuruu	1921	Torpannimi. (614)
Laitakari	Nybergh	Turku	1906	Kemin <i>Laitakarin</i> sahalla oli ”ollut töissä esisä”, jonka muistoa kunnioitettiin. (1284)
Lapinleimu	Lunden	Loppi	1906	<i>Lapin</i> pitäjän mukaan, sillä esi-isä aikoinaan tullut Ruotsista Rauman seudulle, missä <i>Lappi</i> -niminen pitäjä. (1902)
Latomäki	ei ent. sn:ä	Heinolan mlk.	1920	Muutti pois <i>Latomäen</i> torpasta; osti torppien itsenäistyessä oman tilan ja antoi sille nimen <i>Latomäki</i> . (153)
Laurinolli	Sankala	Kemijokivarsi	n 1890	Isoisänisä muutti <i>Laurinollin</i> taloon, jonka nimi vakiintui sn:ksi isoisälle. Aluksi hän kirjoitti nimensä <i>Laurinolli eli Sankala</i> . (1515)
Lautasilta	Lauttasilta	Urpala	1890-luku	Nuorempi veli lähti maailmalle ja muutti torpan nimeä vähän. (1052)
Lauttamäki	Mikkonen	Saarijärvi	1800-l. loppu	Tuli <i>Lauttamäen</i> tilan isännäksi. (1852)
Lehtimäki	ei ent. sn:ä	Hartola	1919	Kun torppa itsenäistyi, otti torpannimen sukunimeksi. (475)
Lehtisaari	Ek	Loimaa	1907–17	Khra ehdotti entisen kotitorpan nimeä sukunimeksi. (220)
Lehtoranta	Länsman	Kymi	1906	Tilannimi <i>Lehtoniemi</i> . (1353)
Leppimäki	Leppänen	Karinainen	1860	Pappi muutti nimen uuden, mäellä olevan torpan mukaan. (1042)
Leppäkorpi	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. taite	”Torpan viimeinen torppari otti sukunimeksi.” (642)
Leppälahti	Nieminen	Padasjoki	1900	Perhe muutti <i>Leppälahden</i> torppaan. Pappi vaati vaihtamaan nimeä. (1679)
Leppämäki	ei ent. sn:ä	Multia	1850-luku	Torpannimen mukaan. (492)

- Leppämäki ei ent. sn:ä Virrat 1900-l. taite Torppa tehtiin *Leppämäenaholle*. Siitä torppanimi ja sukunimi. (755)
- Levoniemi Sutti Huittinen 1800-l. loppu Asui torpassa, jonka lähellä entinen lehmien lepopaikka. Nimismies ehdotti uutta nimeä. (1239)
- Linnamaa ei ent. sn:ä Vesilahti 1800-l. loppu Torppanimi *Linnamaa*. (342)
- Loukkahuhta ei ent. sn:ä Ikaalinen 1852 Torppanimi. (726)
- Lounamaa Lindfors Helsinki 1906 Vaimo kotoisin *Lounamäen* talosta. Muutti Helsinkiin 1873 ja otti nimen *Lindfors*, jonka muutti *Lounamaaksi*. (280)
- Lähdesniemi Uskela (torppa) Kurikka 1865 Torppanimen mukaan. (915)
- Lähteenkorva Borenius Porvoo 1906 Palautettiin alkuperäinen. talon nimi *Lähteenkorva*, joka oli 1700-luvulla muukalaistettu. (1527)
- Maaranta Mélard Hausjärvi 1906 *Vilppulan* tilan yhden palstan mukaan, koska ei haluttu kaikille samaa nimeä kantatilan mukaan. (1634)
- Malkamäki ei ent. sn:ä Kiikka 1900-l. taite Torppanimi. (642)
- Mansikkamäki Rasi Töysä 1890-luku Naimisiin mentyään rakensi mäkituvan mansikoita kasvavalle kalliolle. (1731)
(torppa)
- Mansikkamäki Rullo Vähäkyrö 1910-luku Osti *Rullon* tilan. Isossajaossa tila siirtyi uuteen paikkaan ja sai uuden nimen, josta uusi sukunimi. (376)
- Marjaniemi Brusin Hailuoto 1800-l. loppu Muutti *Marjaniemi*-nimiseen taloon. (707)
- Metsänkylä ei ent. sn:ä Vehmaa 1880-luku Tilannimenä vanha. 1880-luv. tuli uusi isäntä, joka alkoi käyttää sitä virallisena sukunimenä. (587)
- Metsäranta Herrala (tn.) Isojoki 1915 Herrala jaettiin: osat *Metsäranta* ja *Kotiranta*, joista sukunimet. (1186)
- Metsäraukola Rikman Hämeenkyrö 1891 Ville Tuomaanp. *Rikman* muutti *Metsäraukolan* torppaan 1891. (1557)
- Metsävainio Gutzén Pohjois-Suomi 1906 Syntymätalon nimi Ruotsin Pajalasta. (1527)
- Murtomaa Koivusaari Oripää 1900-l. alku Itsenäistyneen tilan nimi otettiin sukunimeksi. (820)

- Mustanoja ei ent. sn:ä Tyrvää 1850–60-luku Asui *Mustanojan* torpassa. (634)
- Mustikkaharju Patana Veteli 1870-luku Uusi nimi aina uuden torpan mukaan. (985)
- Myllykivi Nieminen Kiikka 1906 Torppa perustettu 1906. (642)
- Myllymäki Rantamaa, Karunki 1850-luku Talonnimi siirtyi sukunimeksi. (417)
Kitinoja
- Myllymäki ei ent. sn:ä Hämeenkyrö 1870-luku Asui myllyn vieressä mäen päällä. Paikkaa alettiin sanoa *Myllymäeksi*, siitä vähitellen sukunimi. (201)
- Myllymäki – Kiikka 1910 *Tuohisuon* torpan poika osti *Myllymäen* itsenäiseksi tilaksi ja otti sitten talonniimen sukunimeksi. (642)
- Myllyniemi ei ent. sn:ä Orivesi 1800-l. loppu Perusti asumuksen *Myllyniemeen* ja otti nimen paikan mukaan. (570)
- Myllyniemi ei ent. sn:ä Kiikka 1900-l. taite Otti sukunimeksi torpanniimen. (642)
- Myllypelto ei ent. sn:ä Paimio 1892 Helsingin Kaartin pataljoonassa päällikkö ehdotti kotitorpan nimeä sukunimeksi. (395)
- Myllyperä Latva Somero 1900-l. alku Sukunimi tuli vaimon kotitilan nimestä. (1632)
- Mäensuu ei ent. sn:ä Tyrvää 1900-l. taite Oli kotoisin Kiikasta *Mäensuun* torpasta. Käytti nimeä vasta muutettuaan pois. (642)
- Mäki-Luopa Keski-Luopa Kurikka 1900-l. alku Rakensi talon *Keski-Luopa-* ja *Luopa-* nimisten talojen väliin. Uusi talonnimi ja sukunimi. (1899)
- Mäkirinne Parta Savitaipale 1912 *Parran* talon pojat ottivat itsenäistyttyään nimen *Mäkirinne*, sillä kotitalo Suomenniemellä sijaitti *Multamäen* jyrkässä rinteessä. (333, 1543, 1671)
- Mäkituuri Tuuri Töysä n. 1910 Tila jaettiin. Uudelle osalle uusi talonnimi, josta sukunimi. (528)
- Mäkiwiita Mansikkaviita Jalasjärvi 1900-l. alku Asumus mäellä, siitä nimi. (1422)
- Naaranoja – Pöytyä 1900-l. alku Isovanhemmat muuttivat *Naaranojan* taloon. ”Pappi kehotti nimenvaihtoon.” (1704)
- Naulamäki ei ent. sn:ä Kiikka 1900-l. alku Alkoi käyttää kotitilan nimeä sukunimenä. (609)
- Niemenoja Johansson Orimattila 1900–10 Osti torpan, siitä nimi. (483)

Niemimaa	Hirvi	Kymi	1900–09	Tilanjaossa sai tilan <i>Hirvensaaren</i> niemestä. (1364)
Niinimäki	Suutari	Janakkala	1890	Talonnimi sijaintipaikasta, missä kasvoi paljon niinipuita. (1390)
Niiniskorpi	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. taite	Torpannimi sukunimeksi. (642)
Niinivaara	Immelin	Savonlinna	1907	Lapsuuden asuinpaikka Joensuun esikaupunki <i>Niinivaara</i> . (62)
Niittymäki	Rantala	Urjala	ennen v. 1920	Rantala meni naimisiin <i>Niittymäen</i> tyttären kanssa. (1840)
Nousuniemi	ei ent. sn:ä	Ähtäri	1800-l. loppu	Syntymäkoti sijaitsi niemennessä rantatörmällä. Rovasti tuli taloon ja antoi sille nimen <i>Nousuniemi</i> . (1325)
Ojavalli	Blomvall	Säkylä	1900-l. alku	Talon mukaan. (328)
Paljaskallio	ei ent. sn:ä	Luopioinen	1800-l. loppu	Kotitorpan nimi. (568)
Palolahti	ei ent. sn:ä	Korpilahti	1878	Aviopari osti talon ja otti sukunimen talon nimen mukaan. (1834)
Paloniemi	ei ent. sn:ä	Mäntsälä	1800-l. jälkipuoli	Torppa sijaitsi <i>Palosuolla</i> olevalla niemellä. (1103)
Palva-aho	Pahkamäki (tn.)	Keuruu	1800-l. loppu	Sai pienen maapalan <i>Palva-aho</i> -nimisen kaskimaan läheltä. (816)
Papinsilta	ei ent. sn:ä	Lammi	1900-l. taite	Nimi talon mukaan. (1685)
Paulaharju	ei ent. sn:ä	Kurikka	1850-luku	Jaakko Juhonp. otti torpan nimen, kun muutti siihen. Torppa ja sen nimi olivat vanhat. (111)
Paulaniemi	ei ent. sn:ä?	Kuru	1870-luku	Talonnimen mukaan. (1682)
Peltomäki	Hallinen	Virrat	1900-l. alku	Uuden tilan nimi <i>Peltomäki</i> . (755)
Peltomäki	Niinimäki	Mouhijärvi	1905	Tilannimestä. (617)
Peltoniemi	ei ent. sn:ä	Hämeenkyrö	1800-l. loppu	Torpannimen mukaan. (1288)
Peltoniemi	Pajula	Mouhijärvi	1900-l. taite	Uudelle tilalle muutettaessa otettiin sen nimi sukunimeksi. (1645)
Penkkimäki	Lehto	Kiikka	1906–10	Torppa perustettu 1906. Myöh. vakiintui sukunimeksi torpan nimi. (642)
Periviita	Rikander	Virrat, Hki	1905	<i>Peritalo</i> -nimisestä kantatalosta. (1314)

- Permiaho ei ent. sn:ä Korpilahti 1866 Talo *Permiaho*-nimisellä paikalla. (1686)
- Peräniitty ei ent. sn:ä Iitti n. 1910 Torpan nimen mukaan. (1005)
- Pienimäki Kaskela Alajärvi 1800-l. loppu Tilan nimen mukaan. (1693)
- Pienimäki Mäkinen Korpilahti 1900-l. taite Enok *Mäkisen* poika (s. 1874) otti nimen *Pienimäki*, kun asettui asumaan ”pienemmän mäen kupeelle” aivan kotitalon lähelle. (1686)
- Pirkkalanieniemi ei ent. sn:ä Viljakkala 1920–21 Vanha torpannimi, jonka asukkaat ottivat sukunimekseen sukunimilain voimaan tullessa. (112)
- Pitkäaho Hangonmäki Soini 1887 Torpan nimestä. (407)
- Pitkäkallio Lindroos Jämsänkoski n. 1920 Kotitalan nimi oli *Pitkiskallio*. Opettajasta *Pitkäkallio* oli enemmän kirjakieltä. (122)
- Pitkämäki Patama Alavus 1868 Muutti *Pitkämäki*-nimiseen taloon, joka sijaitsi pitkän mäen päällä. (1510)
- Pyhämäki ei ent. sn:ä Korpilahti 1860-luku *Pyhämäki*-nimisellä mäellä oli samanniminen torppa, josta sukunimi. (1686)
- Pärnäjärvi ei ent. sn.ä Keuruu 1880-luku Torpan nimen mukaan. (195)
- Päätalo Kaakinen Kurikka 1849 [Sukunimi] aina talon nimen mukaan. (1774)
- Päätalo Kurikka Oulunsalo 1860 Khra muutti nimen kirkonkirjoihin tilannimen mukaan. (1081)
- Raithalme Karlsson Tampere 1906 Suvun vanhan torpan nimi. (571)
- Rajalahti Vuorenmaa Virrat 1900-l. taite *Rajalahti*-niminen talo oli Virroilla; nimi pidettiin Alavudelle muuton jälkeenkin. (90)
- Rajamäki Asell Kankaanpää 1900-l. alku Kotitorpan nimi, joka merkittiin pojalle rippikoulussa. Perheen muut jäsenet ottivat nimen vasta 1930-luv. (205, 580)
- Rannanpää Lehtimäki Vimpeli 1920 Nuoripari rakensi talon järven eteläisimpään päähän. (1694)
- Rantakallio Tuoma Karunki 1870-luku Vaimon kotitalon mukaan. (34)
- Rantamäki Ollila Lappajärvi 1900-l. taite Talo järveen laskevan mäen päällä. (974)
- Rantasalo Rysä Kymi 1919 Sai jaossa *Rantasalo*-nimisen paikan. (1379)
- Rantavaara Renberg Ikaalinen 1906 Uusi nimi tilannimen mukaan. (1712)

- Rasinkangas ei ent. sn:ä Rantsila 1881–82 Rakennettu uudistila *Rasinkankaalle*. (738)
- Raudasoja Seppälä Ylivieska n. 1910 Aina talonnimestä. (1114)
- Rauhaniemi Rutanen Korpilahti 1895–1904 Kotivävyksi *Rauhaniemen* taloon. (1402)
- Raunioniemi Antila Virrat 1907 Erotettiin torpanpaikka. Asiakirjoissa yksi rajamerkki *Rauniosaari*. Pappi sanoi, että sukunimi tuli ottaa ja keksi torpan paikan mukaan nimen *Raunioniemi*. (1065)
- Rautajoki ei ent. sn:ä Teisko 1850-luku Töllin mukaan. (169)
- Riihimaa ei ent. sn:ä Kustavi 1896–97 Kotitalon nimi *Riihimaa*. (242)
?tai Kalanti
- Riihimäki Bajonett Peräseinäjoki 1853 Nimi vaihtui, kun Henrik *Bajonett* pääsi isännöimään *Riihimäen* taloa. (850)
- Riihimäki ei ent. sn:ä Orimattila 1800-l. loppu Vanhin poika sai kotitalon ja sen nimen. Aiemmin sitä ei käytetty sukunimenä. (1885)
- Riihimäki Liukko Kuorevesi n. 1910 Talonnimen mukaan. (1236)
- Ristimäki Lehtonen Yläne n. 1920 Yläneen khran tiedetään yleisesti suosittelleen tilannimen ottamista sukunimeksi. (1254)
- Ritalahti Liljelund Raisio 1906 Entinen kotitalo *Ritalahti* Ruovedellä. (697)
- Ruohomäki ei ent. sn:ä Virrat 1855 Uudistilan nimi maaston kasvillisuuden mukaan. (896)
- Ruokosuo ei ent. sn:ä Hausjärvi 1900-l. alku Torpan lähellä *Ruokosuo*-niminen suo. (42)
- Ruonamaa Aukimaa Ylitornio 1915 Rakensi talon, jolle antoi nimen *Ruonamaa*. (1697)
- Saloniemi ei ent. sn:ä Joutsa 1900-l. taite Hankki uudistilan, asunto niemellä. (210)
- Salorinne Lamberg Sortavalan mlk. 1900-l. alku Perhe muutti *Salorinne*-nim.tilalle. (71)
- Savijärvi Mattila Kuhmoinenn. 1880 Mattila meni kotivävyksi *Savijärven* torppaan *Savijärven* rannalle. (1409)
- Siironmaa Invenius Ylöjärvi 1906 Tilannimestä. (169)
- Sillanpää ei ent. sn:ä Häme 1890-luku Talon poika muutti *Sillanpää*-nimiseen torppaan. (1538)
- Sillantaus Kauramäki Saarijärvi 1800-l. loppu Sai torpan suota ylittävän sillan takaa. (1660)

Siltämäki	Lavila	Laitila	n. 1920	Asuinpaikka joen rannalla mäellä, joen yli silta. (624)
Sinisalo	Sandell	Tampere	1906	Entinen suvun torppa Teiskossa <i>Salo</i> . (1004)
Soiniemi	Soilander	Sysmä	1909	Suku kotoisin <i>Soiniemen</i> kylästä. Pappi antoi nimen. Alkuaan <i>Soilander</i> annettu koulussa kylännimen pohjalta. (1586)
Soininmäki	Hallinen	Virrat	n. 1895	Meni vävyksi ja isännäksi <i>Soininmäen</i> taloon. (1108)
Suolaniemi	ei ent. sn:ä	Urjala	n. 1900	Hattulassa sijainneen torpan nimi, jonka torppari otti sukunimekseen vasta siirryttyään Hattulasta Urjalaan. (34)
Suuniitty	ei ent. sn:ä	Kiikka	1914	Torpannimi sukunimeksi. (642)
Suvitie	ei ent. sn:ä	–	1800-l. loppu	Alkuaan torpan nimi. Sijaitsi vain kesäisin käytetyn tien varressa. (1856)
Syväjärvi	ei ent. sn:ä	Tyrvää	1910	Oli kotoisin <i>Syväjärven</i> torpasta Kiikasta. Otti nimen muutettuaan Tyrväälle. (642)
Syväniemi	Andrell	Luopioinen	1905	Perheen isän kotitorpan nimi. (1640)
Syväniemi	Helander	Kuhmoinen	1900-l. alku	<i>Syväniemen</i> torppaan muuttivat uudet asukkaat 1903. Perheen poika otti sukunimen torpan mukaan. (1640)
Säynätmäki	ei ent. sn:ä	Korpilahti	1880-luku	Talonnimenä jo 1866, sukunimenä 1880-luvulta. (1911)
Tanhuanpää	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. alku	”Pirtin” nimen mukaan sukunimi. (642)
Tanhuanpää	ei ent. sn:ä	Urjala	1900-l. taite	Torpan nimestä. (1150)
Tarsaranta	Tichanoff	Rovaniemi	1911	Isoisä peri sedältään <i>Tarsarannan</i> tilan. Siitä nimi. (1520)
Teerijoki	Kellosalmi	Orivesi	1800-l. loppu	Ostettuaan <i>Teerijoen</i> tilan otti sen nimen. (63)
Teerimäki	Salo	Kurikka	1880-luku	Nimet asumusten mukaan. (235)
Tervaoja	–	Ikaalinen	1850-luku	<i>Sarkin</i> talon poika osti naimisiin mentyään talon ja antoi sille nimen <i>Tervaoja</i> läheisen tummavetisen ojan mukaan. (1330)
Tervaoja	Helgren	Oulun seutu	n. 1900	Talo sijaitsi Oulujoen törmällä. Joen suusta tervasoutajat lähtivät soutumatkoilleen. (712)

- Tienhaara ei ent. sn:ä Kiikka 1800-l. loppu Torppa perustettu 1863. ”Torpparia kutsuttiin torpasta muuton jälkeenkin *Tienhaaraksi*.” (642)
- Tikkamäki ei ent. sn:ä Korpilahti 1894 Kotitilan nimi. (168)
- Tiuraniemi Oinas Rovaniemen mlk. 1800-luku Sukunimi perustui talonnimeen. (705)
- Toinenmäki ei ent. sn:ä Ähtäri 1850–60-luku Perusti torpan mäen juurelle. Se oli ”toinen mäki”, sillä lähellä oli sisaren *Peltomäki*-niminen torppa. (574)
- Tuohisuo ei ent. sn:ä Kiikka 1905:n jälk. Torpannimi vakiintui sukunimeksi. (642)
- Uusimäki Vinkka Lappajärvi 1858 Meni kotivävyksi *Uudenmäen* taloon. (1695)
- Uusiniemi Niemi-Jaskari Virrat 1913 Tila jaettiin, uusi tilan nimi perustui entiseen sukunimeen ja luontopaikkaan. Uusi sukunimi sama kuin tilan nimi. (834)
- Uusitalo Kopo Kankaanpää 1910-luku Tila jaettiin, puolikkaan nimeksi *Uusitalo*. eli Holmberg (1813)
- Valtasaari Wallen Tre ja Rymättylä 1907 ja 1914 *Valtasaari* oli torpan nimi. (546)
- Vesikallio ei ent. sn:ä Orimattila 1910–12 Kotitilan nimestä. Talon vieressä *Vesikallio*-niminen mäki. (1133)
- Wieresjoki Lund Vimpeli n. 1900 Perhe muutti *Vieresjoen* rannalla sijaitsevaan myöh. V- torppaan. (317)
- Viinämäki Pärkkä Vähäkyrö 1910-luku Isossajaossa talo siirtyi *Viinämäki*-nimiseen paikkaan. (376)
- Viitainoja ei ent. sn:ä Kuorevesi 1860-luku Torpan nimestä. (1682)
- Viitaniemi ei ent. sn:ä Kiikka 1900-l. taite Torpannimestä viralliseksi sn:ksi. (642)
- Viitaniemi Vänni (tn.) Hämeenkyrö 1905–10 Torpan nimi *Viitaniemi*. (1274)
- Viitaniemi Viitanen Kiikoinen 1917 Lunasti *Viitanen*-nim. torpan ja muutti nimeksi *Viitaniemi*, jonka otti sn:kseen. (609)
- Vuorenmaa Intti Ylöjärvi 1800-l. loppu Erotettiin *Intin* tilasta *Vuorenmaa*-niminen torpanpaikka. (951)
- Vähämäki ei ent. sn:ä Jyväskylän mlk. 1893 Torpan nimestä. (168)
- Vähäoja Perttula Ylöjärvi 1800-l. jälkipuoli Muutti Perttulan tilalta *Vähäojan* torppaan ja nimi muuttui samalla. (1558)

Vähätalo	ei ent. sn:ä	Aura	1920	Talonnimi otettu sukunimeksi v:n 1920 lain vuoksi. (1600)
Välimaa	Kuru	Kiikka	1800-l. loppu	Torpan nimestä. (642)
Välimaa	Mattila	Kymi	1900–09	Tilanjaossa jäi kahden tilan väliin. (1367)
Välimäki	Pojanluoma	Ilmajoki	1860-luku	Talonnimen mukaan. (861)
Välimäki	ei ent. sn:ä	Kiikka	1800-l. loppu	Viimeinen torppari otti torpan nimen viralliseksi sukunimeksi. (642)
Yli-Huikko	Iso-Pietilä	Tammela	1890-luku	Talonnimen mukaan. (1817)
Yli-Kokko	Järvensivu	Kiikka	1800-l. loppu	Meni <i>Järvensivun</i> kotitorpasta kotivävyksi <i>Yli-Kokon</i> taloon. (452)
Yli-Lukumies	Vakkuri	Somero	1880-luku	Talonnimen mukaan. (1913)
Yli-Paattikoski	Kannisto	Kankaanpää	1869	Naimisiin mennessään sai <i>Yli-Paattikosken</i> tilan. (1813)
	(tn.)			
Ylipulli	Pekkala	Rovaniemi	1900-l. taite	<i>Ylipullin</i> tila ostettu. Aluksi käytössä sukunimenä sekä <i>Ylipulli</i> että <i>Pekkala</i> . (744)
Ylipää	Tirroniemi	Ylitornio	n. 1910	Kyläosan nimi. Otettiin Amerikkaan lähtiessä. (424)
Yli-Rajala	Rajala	Jalasjärvi	1890-luku	Talonnimiä. (739)
Yliruusi	Tuomisto	Ikaalinen	1905–10	Khra suositti tilannimeä <i>Yliruusi</i> sukunimeksi. (350)
Yrttimaa	Kujanmaa	Kauhajoki	1800-l. loppu	Nimenottaja osti torpan <i>Yrtti-Hessa-</i> nimiseltä naiselta. Maa kasvoi paljon erilaisia yrtejä. (1678)

4.1.2 Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan

Uusi sukunimi on voinut perustua asuinpaikan nimeen, joka oli alkuaan luontonimi, esim. *Allinniemi* (nimenottaja asui *Allinniemellä*); luontonimi on voinut viitata johonkin läheiseen paikkaan, esim. *Einemäki* (lähellä *Einemäki*, jolla kirkkoväki pysähtyi syömään eväitä) tai Kymissä *Kalliomaa* (mielipaikka *Kalliomaa*-niminen ulkokari). Sukunimi on voitu ottaa myös jonkin etäisemmän paikan mukaan, jota on muisteltu, esim. Helsingissä on otettu *Joutsenniemi* Vesilahden *Joutsenniemen* mukaan tai *Vermasvuori* Hauhon *Vermasvuoren* mukaan. Valmista paikannimeä on joskus muokattu sukunimeksi sopivammaksi, esim.

Vihdissä *Hiidenheimo* nimestä *Hiidenvesi*. Sukunimeksi on voitu muodostaa myös kokonaan uusi nimi asuinpaikan ominaisuuksien perusteella. Niin kuin aina, luontopaikkojen nimiä luodessa on katsottu maastoa, kasvillisuutta, sijaintia ja maisemaa. Näin ovat syntyneet mm. sukunimet *Kivimäki* Laviassa (talo sijaitsi kivisellä mäellä) ja *Ritvaniemi* Laukaassa (koti järven rannalla ritvakoivujen keskellä).

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Ajosmäki	Lindgren	Vesilahti	1906	Perustui luontopaikkaan, josta erotettu palsta. (Mahd. myös uuden tilan nimi?) (916)
Alasalmi	Unger	Kestilä, Säräisniemi	1906	Paikannimi Oulujärven rannalla. (859)
Allinniemi	Dahlström	Puolanka	1906	Asui <i>Allinniemellä</i> . (1674)
Einemäki	ei ent. sn:ä	Heinolan mlk. n.	1900	Lähellä <i>Einemäki</i> , jolla kirkkoväki pysähtyi syömään eväitä. Pappi antoi nimen rippikoulussa. (1622)
Hietaranta	Vikman	Ulvila	1907	Ostettiin palsta Kokemäenjoen hiekkasärkkien kohdalta. (918)
Hiidenheimo	Törnström	Vihti	1906	Suku asunut ikiajat Vihdin <i>Hiidenveden</i> rannalla. (155)
Hirvensalo	Lagus	Iisalmi	1906	Suku kotoisin <i>Hirvensalosta</i> . (1300)
Häiväoja	Keskinen	Jämsä	n. 1910	Luontonimen <i>Häiväoja</i> mukaan rippikoulussa saatu nimi. (1906)
Itäranta	Törnbom	Ruovesi	1906	Tilaan kuului Kautun kanavan idänpuoleinen ranta. (1534) [Paikkala on maininnut väitöskirjassaan, että <i>Itäranta</i> oli asumuksen nimi, johon sukunimi perustui (2004, 256).]
Joensuu	Westerlund	Kurikka	1880–90-luku	Asui jokien yhtymäkohdassa. (908)
Joensuu	Uusimäki (tn.)	Lappajärvi	1888	Antti <i>Uusimäki</i> muutti <i>Vieresjoen</i> suuhun. Pappi ehdotti uuden nimen. (1695)
Joutsenniemi	Viklund	Helsinki	1900-l. alku	Vesilahden <i>Joutsenniemen</i> mukaan. (1895)
Jyrkänkoski	Brax	Savonlinna	1906	Syntymäpaikka Iisalmen mlk:ssa <i>Jyrkänkosken</i> partaalla. (276)
Kalliomaa	Mussalo	Kymi	1900–09	Mielipaikka <i>Kalliomaa</i> -nim. ulkokari. (1335)
Kiianlinna	Nyberg	Hämeenlinna	1906	Turengissa linnavuori <i>Kiianlinna</i> . (104, 503)

Kivimäki	Jaakkola	Lavia	1912	Talo sijaitsi kivisellä mäellä. Otti sukunimen sen mukaan. Piti tilannimeä <i>Sammakkalakso</i> sopimattomana. (1096)
Kivisoja	Weckman	Helsinki	1906	Kotiseudulla Hl. Koskella pieni kivinen <i>Kivisoja</i> . (1685)
Korvajärvi	Kiviharju	Jalasjärvi	1890-luku	Muutti <i>Korvajärven</i> rannalle, otti nimen järven mukaan. (1422)
Kotakorva	Bulder	Muonio	1910-luku	Viittasi saamelaisasutukseen. (429, 1871)
Kukkasjärvi	Ode	Viipuri	1906	Nastolan kauniin <i>Kukkasjärven</i> muistoksi. (1532)
Kutuniva	Bulder	Muonio	1910-luku	Asuinpaikan mukaan. (429)
Laajalahti	Hujanen	Iisalmi	1920	Matkusjoessa <i>Hujalanniemen</i> vieressä <i>Laajalahti</i> , ja se otettiin uudeksi sn:ksi. (1300)
Lamminsalo	Gröhn	Rääkkylä	1904–05	Paikannimen mukaan. (1086)
Levonoja	ei ent. sn:ä	Tyrvää	1860-luku	Paimenten lepopaikka joen rannalla. Siitä paikannimi, josta sukunimi. (783)
Linnasaari	Lauren	Kustavi	1908	Perustuu kotisaaren nimeen. (1443)
Lohikoski	Lindén	Sysmä	1905	Ollessaan kuskina Otto <i>Lindén</i> oli ajanut usein <i>Lohikosken</i> ohi matkalla Sysmästä Jyväskylään. (1853)
Lähteensaari	Olander	Hausjärvi	1800-l. loppu	Paikannimestä. (1393)
Marjamäki	?	Urjala	1910-luku	Asui <i>Lähteenmäki</i> -nimisellä tilalla. (403)
Paimensaari	Dalin	Savitaipale n.	1910	Asui <i>Paimensaari</i> -nimisessä saaressa. (1542)
Pehkoranta	Hotari	Suistamo	1906	”Nimi kuvasi läheisiä näkymiä.” (296)
Perkonoja	Krinttilä (torppa)	Paimio	1905, 1915	<i>Perkonoja</i> lähti <i>Perkonlähteestä</i> 4–5 km:n päässä. Alkoi viimeisellä luokalla koulussa käyttää nimeä, jota kolme sisarusta oli käyttänyt alkaen 1905. (1846)
Petääjärvi	ei ent. sn:ä	Teisko	1800-l. loppu	Asuinpaikan mukaan. (650)
Poikajärvi	Perunka	Rovaniemen mlk.	1900-l. taite	Poromies muutti <i>Poikajärven</i> rannalle ja otti sen mukaan nimen. (1508)
Puroniemi	Farin	Rautavaara n.	1910	Paikannimen mukaan. (1547)
Rintamäki	Rindel	Imatra	1905	Koti sijaitsi mäen rinteessä. (1620)
Ristimäki	Liljekvist	Ylistaro	1905	Paikannimestä. (721)

Ritvaniemi	Friman	Laukaa	1910-luku	Koti rannalla ritvakoivujen keskellä. (410)
Ruotsalo	Burman	Raahe	1900-l. alku	Raahen edustalla <i>Ruotsalon</i> saari. (733)
Ruusuluoto	Träsk	Porin mlk.	1880-luku	Sahalla lautatarhan päällikkö antoi nimen. Kotipaikalla kasvoi ruusuja. (594)
Salovaara	Ahlqvist	Kuusamo	1914	Paikannimestä. (1032)
Salumäki	Rannanjärvi	Alahärmä	n. 1900	Paikannimestä. (1024)
Sammallahti	Lundahl	Ol. Pyhäjärvi	1906	Omalla maatilalla Pyhäjärvessä <i>Sammallahti</i> . (1527)
Satokangas	ei ent. sn:ä	Oulu	1920	Kodin lähellä kangasmetsä, johon syksyisin tuli valtava puolukkasato. (285)
Siponkoski	Töyrä (tn.)	Halsua	1897–99	Nimenottaja osti talon <i>Halsuanjoen</i> alajuoksulta <i>Siponkoskelta</i> , jonka nimeä käytti sukunimenä. Suku oli asunut paikalla 1700-luvulta lähtien mutta eri nimillä. (1612)
Soramaa	Hietanen	Helsinki	1918	Aiheena sora ~ hieta. (789)
Sovijärvi	Rantanen	Jämsä	1906	Järven nimi <i>Sovijärvi</i> . (585)
Suontausta	ei ent. sn:ä	Tyrvää	1900-l. alku	”Sanottiin <i>Suontaustan</i> torppariksi.” (1724)
Syväsalmi	Isoin	Virolahti	1908	Paikannimestä. (1257)
Taimioja	Harakka	Jääski	1912	Omien maiden läpi virtasi <i>Taimioja</i> . (1089)
Taivassalo	ei ent. sn:ä	Perho	n. 1890	Kivijärven ja Perhon rajalla korkea <i>Taivasmäki</i> , jolla isä oli käynyt lapsena paimenessa. Muutti Hiitolan 1891 <i>Taivassalo</i> -nimisenä. (9)
Valajärvi	ei ent. sn:ä	Janakkala	n. 1910	Kotipaikka <i>Valajärven</i> rannalla. (1012)
Vermasvuori	Wikberg	Helsinki	1906	Isän syntymäkunnassa Hauholla oli <i>Vermasvuori</i> . (1881)
Viitaluoma	ei ent. sn:ä	Ylistaro	1900-l. alku	Halusivat nimen <i>Luoma</i> , mutta niitä oli liikaa, joten <i>Viitaluoma</i> viitakasvillisuuden mukaan. (721)
Virtaranta	Viika (tn.)	Karkku	1906	Virtaava <i>Pohjajoki</i> laski <i>Viikan</i> talon kohdalla <i>Pohjaslahteen</i> . (1903)
Vääriskoski	Väärinen, Majanen, Peräinen	Keuruu	1908	Lähistöllä <i>Vääriskoski</i> . Suku otti nyt yhteisen nimen. (338)

4.1.3 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen

Uuden sukunimen pohjana ollut ruotsinkielinen nimi ei aina ollut nimenottajan entinen sukunimi, vaan se saattoi olla vaikka äidin tyttönimi: *Lindfors* sai uuden nimen *Pohjanmies* äidin tyttönimen *Nordman* käännöksestä. Nimi *Virtaniemi* (ent. *Zacheus*) perustui vanhoissa kartoissa esiintyneeseen suvun talon nimeen *Strömsudd*. Tavallisesti uusi nimi oli käännös vanhasta: *Länsivuori* < *Vesterberg*, *Puomies* < *Bäckman*; mukaelmatkin olivat yleisiä: *Sadeniemi* < *Sadenius*, *Wesamaa* < *Weisman*. Hyvin usein on käännetty vain alku tai loppu kaksijäsenisestä nimestä: *Merikoski* < *Dahlström*, *Wartiovaara* < *Weckman*. Pelkästään nimen alku- tai loppuelementti voi olla myös mukaelma: *Wirman* > *Vuorimaa*. Nimen osien järjestystä on voitu vaihtaa: *Niinipelto* < *Åkerlind*, *Vuorimaa* < *Blomberg*. On myös nimiä, joissa puolet on käännöstä, puolet mukaelmaa: *Kulovuori* < *Kuhlberg* (mukaelma + käännös), *Valovuori* < *Wahlberg* (mukaelma + käännös). Yksijäsenisestä vieraskielisestä nimestä on tehty ajanmukainen kaksijäseninen suomenkielinen nimi: *Brander* > *Paloheimo* (alkuelementtinä käännös), *Sallmén* > *Salmenkallio* (alkuelementtinä mukaelma), *Strand* > *Saloranta* (loppuelementtinä käännös), *Tarasoff* > *Tarasheimo* (alkuelementtinä mukaelma), *Wallin* > *Vallinheimo* (alkuelementtinä mukaelma). On myös nimipareja, joissa nimien ”aihepiiri” on sama: *Lundqvist* > *Lehtikanto* (”Säilyivät lehtipuut aihepiirinä.”).

Tässä 53 otetun nimen ryhmässä on vain kolme 1800-luvun puolella otettua nimeä, joten suomalaisissa nimissä erottuvat jo hyvin 1900-luvun alussa tyypilliset nimielementit: *virta*, *vaara*, *vuori*, *heimo* ja *mies*, joille oli malli ruotsinkielisissä lähtökohdissa paitsi sanalle *-heimo*. Ruotsin *-berg* on näissä nimissä käännetty sanoilla *-vaara*, *-vuori* tai *-kallio*. Tavallisista ruotsinkielisistä nimistä ovat lähtöisin myös sellaiset alkuelementit kuin *Hopea-*, *Lehmus-*, *Niini-*, *Pohjan-*, *Tammi-*, *Teräs-*, *Uusi-*, *Viher-*, *Virta-* ja *Virran-*, jotka olivat aiemmissa suomenkielisiin asutus- ja luontonimiin perustuneissa sukunimissä joko kokonaan outoja tai ainakin hyvin harvinaisia. – Kaikista suomalaistetuista nimistä ei kyselyyn vastaaja ole kirjoittanut mitään uuden ja vanhan nimen vastaavuudesta. Kun yhteys on ilmeinen, olen itse lisännyt hakasulkeisiin huomautuksen siitä.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste tai muu perustelu
Aarniokoski	Ahlfors	Kankaanpää	n. 1910	”Nimen kaksiosaisuus johtunee paikkakunnan nimimuodista.” Lisäksi <i>-fors</i> ’koski’. (1813)
Haapasalo	Hampspinnare	Kymi	1906	Nimien alkuäänteet samat. (1341)

- Hiilivirta Kolström Hämeenlinna 1906 Suvun ”kantaisän isä oli sysikolari”.
Käännös. (1872)
- Hopeavuori Silf[v]erberg Toholampi n. 1900 (1541) [käännös]
- Kivilahti Simola Tarvasjoki 1860–70-luku Lasten nimi kirkonkirjoissa *Stenvik*. Vettä
ei lähelläkään. (1632)
- Kivilahti Stenvik Somero 1906 *Stenvik* perustui nimeen *Kivilahti*. (1632)
[takaisinlaina, koko nimi käännetty]
- Kiviluoto Stenholm Pirkkala 1906 (1079) [käännös]
- Kiviniemi Rosten Mäntsälä 1900-l. alku (1629) [osakäännös, entisen nimen
jälkielementti uuden nimen alkuelementtinä]
- Koivulehto Björklund Iisalmi 1906 tai 1910 (1300) [käännös]
- Koivusalo Björqvist Seinäjoki 1906 (743) [nimen alku käännetty]
- Kulovuori Kuhlberg Pälkäne 1907 (493) [mukaelma + käännös]
- Lehmusvaara Lindberg Taivassalo 1906 (1452) [käännös]
- Lehtikanto Lundqvist Vaasa 1906 Säilyivät lehtipuut aihepiirinä. (439)
[epäsuora laina]
- Lehtimäki Bohlsbacka Pyhtää 1921 (786) [jälkielementti käännetty]
- Leppäkallio Ahlberg Hausjärvi 1906 Käännös. (856)
- Liinakoski Lindfors Tuusula 1906 (1040) [mukaelma + käännös]
- Länsivuori Vesterberg Rauma 1910 (1300) [käännös]
- Merikoski Dahlström Oulu 1906 (503) [jälkielementin käännös]
- Niinipelto Åkerlind Padasjoki 1900-l. taite (1679) [nimen elementit käännetty,
mutta järjestys vaihdettu]
- Niinivaara Lindberg Hämeenlinna 1903 (1925) [käännös]
- Paloheimo Brander Länsi-Suomi 1906 (136) [nimen alku käännös + muotisana
heimo]
- Peuralahti Renvik Isojoki 1903, 1906 Käännös. (1728)
- Pohjanmies Lindfors Helsinki 1917 Äidin tyttönimi oli *Nordman*. Käännös. (294)
- Pohjannoro Floor Tampere 1906 Isoisän isoäidin nimestä *Nordberg*
”käännetty” nimi. (1323)
- Puromies Bäckman Helsinki 1906 Käännös. (1811)

Raekivi	Rothsten	Pori	1912	(297, 1090) [nimen loppu käännetty]
Raevuori	Hagelberg	Tampere	1906	(1256) [käännös]
Ritarisalo	Riddelin	Kuopio	1906	(357) [nimen alku äänne-mukaelma]
Saarimaa	Söderholm	Turku	1905	Johannes Linnankosken ehdotus. (1932) [jälkielementti käännetty uuden nimen alkuelementiksi]
Saarivuori	Holmberg	Salo	1906	Käännös. Asuivat saarella. (1802)
Sadeniemi	Sadenius	Helsinki	1906	(610) [mukaelma]
Salmenkallio	Sallmén	Raaha, Seinäjäki	1906	Mukaelma + <i>-kallio</i> vaimon tyttönimestä <i>Berg. Salmén</i> oli pappina <i>Salmin</i> pitäjässä, sieltä nimen aihe. (1589)
Saloranta	Strand	Kymi	1911	(1336) [käännös uuden nimen jälkielementtinä]
Salmivaara	Sundberg	Vehkalahti	1906	Käännös. (456)
Salmivuori	Sundberg	Kymi	1906	Käännös. (1387)
Tammiaho	Ekwall	Tyrvää	1906	(1648) [alkuelementti käännetty]
Tammiluoto	Ekholm	Mellilä	1906	(375) [käännös]
Tarasheimo	Tarasoff	Ilomantsi	1906	(1261) [mukaelma + muotisana <i>heimo</i>]
Teräsvuori	Ståhlberg	Helsinki	1906	(729) [käännös]
Tuomenvirta	Häggström	Muurla	1906	12.5.1906 kansanjuhlan jälkeen suomennos. (192, 1522)
Uuskoski	Nyfors	Vihti	1880-luku?	(1727) [käännös]
Uusivuori	Nyberg	Pori	1906	(125) [käännös]
Vaahtervaara	Lönnberg	Sortavala, Porvoo	1909, 1920	(309) [käännös]
Vallinheimo	Wallin	Janakkala	1906	(194) [mukaelma + muodin mukainen <i>-heimo</i>]
Valovuori	Wahlberg	Tuusula	1900-l. alku	(162) [mukaelma + käännös]
Wartiovaara	Weckman	Kiihtelysvaara	1906	”Entisen nimen katsottiin sotilasnimenä merkinneen vartiomiestä, herättäjää, <i>-vaara</i> tuli asuinpitäjän nimestä.” (1006)
Wesamaa	Weisman	Karstula, Jyväskylä	1906	(960) [mukaelma]

Viherlehto	Grönlund	Tammela	1800-l. loppu (1196)	[käännös]
Virrankoski	Lillström	Kauhava	1906	-ström 'virta', koti Kalliokosken kylässä. (286)
Virtaniemi	Zacheus	Kuopio	1906	Suvun talo on niemellä, jonka nimi vanhoissa kartoissa oli <i>Strömsudd</i> . (23) [käännös]
Vuorimaa	Blomberg	Sippola	1906	(763) [-berg käännetty <i>Vuori</i> - uuteen nimeen]
Vuorimaa	Wirman	Pyhtää ?	1900	(790) [jälkielementin mukaelma <i>man</i> > -maa]

4.1.4 Erilaisia syitä nimenottoon ja nimenvallinnan perusteluja

Kaikille nimille ei ole ollut varsinaista nimeämisperustetta, mutta on tiedetty, miksi on pitänyt ottaa nimi. Tavallisin syy on ollut muutto pois kotitalolta tai muuten asuinpaikan vaihto (tässä 44 kaksijäsenisen nimen luettelossa 11 tapausta). Toiseksi yleisin syy on ollut papin, kansakoulun tai muun oppilaitoksen sekä työnjohdon vaatimus ottaa nimi tai vaihtaa se (9 tapausta). Nimenoton motivaationa on joskus mainittu suomalaisuus (tässä nimiryhmässä 6 kertaa). On haluttu eroon liian yleisestä tai muuten epämieluisasta nimestä (9 tapausta). Eri nimiä yhdistelemällä on voitu muodostella uusia nimiä, mihin kaksijäsenisyys on tarjonnut hyvät mahdollisuudet (5 tapausta), esim *Nurmiranta* isännälle, joka omisti *Nurmela*- ja *Rantala*-nimiset tilat. Loput perustelut ovat aivan yksilöllisiä, kuten kielikuva *Maamies* tulevalle agronomille tai *Tähdenvälo* saarnaajalle. Nimi on voinut kertoa jotain nimensaajasta, *Merikallio* merenranta-asukkailla tai *Lahdensuo* suoviljelyä harrastaneella *Lahden* tilan isännällä. Noin 82–88 % (36 tai 39 nimeä) tämän ryhmän nimistä on otettu 1900-luvun puolella, mikä selittää erilaiset uudet nimien muodostusperusteet. Uusia sukunimissä olivat elementit *Aarni*-, *Aava*-, *Sini*-, *Tähden*-, *Valo*- ja jälkielementteinä *-tähti* ja *-vuo*. Selvästi uudisnimen leima, pyrkimys yksilöllisyyteen, oli nimissä *Kieloaho*, *Koskenvoima* ja *Lehtimaja*. Näissä nimissä oli siirrytty mekaanisesta nimenvallinnasta konnotatiiviseen.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Perustelu tai nimenoton syy
Aarnisalo	Avenius	Pori	1906	<i>Avenius</i> oli innokas suomalaisuusmies. (748)
Aavalahti	Alenius	Nummi	n. 1910	Rippikoulussa annettiin uusi nimi. (1807)
Alavuo	Alastalo	Paimio	1916	Muutettava pois kotitalosta, oli otettava uusi nimi. (141)
Aronpuro	Andrell	Padasjoki	1903	Padasjoen maamieskoulussa iski suomentamisinnostus. (1640)

Hirviniemi	Seppä	Jalasjärvi	1907	Talonnimi oli <i>Niemi</i> . Vieressä vesireitti <i>Hirviluoma</i> . Sn. yhdistettiin niistä. (1502)
Kaartotie	Kröger	Kuopio	1906	Nimenottaja harrasti lausuntaa ja näyttelemistä; valittu runollinen nimi. (1644)
Karikoski	Munck	Isojoki	1907	Seminaarista valmistumisen ehtona oli suomalainen sukunimi. Nimi keksitty kiireessä. (1524)
Kieloaho	Föhr	Nilsinä	1907	Pekka <i>Föhr</i> (s. 1878) otti nimen <i>Kieloaho</i> papin toivomuksesta. (1544)
Kiviranta	Nikkilä	Kangasala	1890-luku	Vanhin veli peri talon, nuorempi joutui lähtemään pois ja otti uuden nimen. (1663)
Koskenvoima	Häggström	Koski Hl.	1880-luku	Asui kosken rannalla, omisti myllyn. Halusi perustaa oman sukuhaaran. (192, 1522)
Kotiranta	Kokki	Kymi	1911	Pilkattiin vanhaa nimeä. (1348)
Lahdensuo	Lagerstedt	Lapua	1906	Omisti <i>Lahden</i> tilan. Oli innokas suoviljelijä. Nimi keksitty yhdistelemällä. (1038)
Lehtihovi	Lehtinen	Paimio	1920	Oli liikaa <i>Lehtisiä</i> . (1683)
Lehtimaja	Lehtinen	Paimio	1921	Paimiossa useita <i>Lehtinen</i> -nimisiä. (1683)
Lehtoranta	Sandvik	Kalanti	n. 1900	<i>Sandvikin</i> tytär meni Uuteenkaupunkiin palvelukseen, jolloin otti uuden nimen. (1248)
Lehtovirta	Virtanen	Padasjoki	1916	Lapsille uusi nimi, vanhemmat edelleen <i>Virtasia</i> . (237)
Lintulahti	Vakkuri	Kauhajoki	n. 1900	Tarina: Asuntoa rakennettaessa lensi lintu hirsikehikkoon, johon se ”lahdattiin”. Siitä saatiin nimi <i>Lintulahti</i> . (384)
Länsimäki	Lähteenmäki	Honkajoki	1907	Pappi tuli vastaan tiellä ja ehdotti uutta sukunimeä. Sehän sopi. (271)
Maamies	Mökkönen	Viipuri	1918	Nimenottaja tähtäsi agronomiksi. (845)
Maatraiva	Matraiva	Loppi	1900-l. taite	Tarina: ”Maanmittari sanoi: raivaa maat.” (20)
Merikallio	Eklund	Porin mlk.	1902	Asuneet meren rannalla vanhastaan. (1638)
Merikoski	Mård	Tampere	1906	Nimi suomalaistettu opettajaseminaarissa. (983)
Meriluoto	Porkka	Kymi	1910-luku	Halu erottua liian monista <i>Porkka</i> -nimisistä. (1356)

Nurmiranta	Ukkola	Sippola	1909	<i>Ukkola</i> omisti <i>Nurmela</i> ja <i>Rantala</i> -nimiset tilat. Nimet yhdistettiin. (1413)
Pinomaa	Gulin	Mikkeli	1906	Nimenottaja Suomalaisen Nuijan jäsen. (1810)
Pohjankanto	Henrikson	Tuusula	1900-l. alku	Pappi antoi nimen. (27) (sn. vai patronyymi?)
Pohjantuli	Lithenius?	Karjala	1900-l. taite	Tarina: ”Isänisä <i>tuli Pohjanmaalta Karjalaan.</i> ” (243)
Pohjantähti	Träsk	Porin mlk.	1880-luku	Sahalla lautatarhan päällikkö antoi nimiä. Koti sijaitsi pohjoisrinteessä. (594)
Pohjoranta	Karhu	Savonranta	1911	Entinen nimi oli liian yleinen. (1572)
Ponkiniemi	Heikkilä	Hämeenkyrö	1800-l. loppu	<i>Heikkilä</i> muutti <i>Suu-Ponki</i> -nimiseen torppaan, jota aiemmin asui torppari <i>Niemi</i> . Sukunimi yhdistetty näistä nimistä. (1098)
Rantamäki	Sauhula	Kalvola	1920	Sukunimilain myötä uusi nimi, koska lapset eivät pitäneet vanhasta nimestä. (1564)
Rautakoski	Helander	Tuulos	1906	Nimi keksitty Lohjan rautaruukista. Pojat toimivat seppinä. (259)
Rintamäki	Jaakkola	Vimpeli	1900-l. alku	Paikkakunnalla liikaa <i>Jaakkoloita</i> . (1692)
Rintasalo	Rintala	Ilmajoki	1908	Muutti etäämmälle keskustasta (<i>rinta</i> = keskusta), joten nimenmuutos tarpeen. (1748)
Salomaa	Mattila	Kangasala	n. 1890	Vanhin veli peri torpan. Nuorempi veli lähti maailmalle ja keksi oman nimen. Oli kova erämies. (1663)
Saloranta	Grönroos	Renko	1906	Yhdistelty pariskunnan syntymäpaikkojen nimiä. Vaimo Salosta, mies ”Rantakunnan puolelta Sastamalan kirkon niemestä”. (651)
Saretvuo	Parta	Suomenniemi	1900-l. taite	Halusi eroon kotitalon nimestä <i>Parta</i> . Otti eri nimen. (1543)
Sillantie	Silander	Janakkala	1910	Pastori ehdotti nimeä. (644)
Sinijärvi	Riihelä	Kymi	1908	Erotukseksi muista <i>Riihelä</i> -nimisistä. (1334)
Sinikallio	Farin	Vaasa	1910	Uusi nimi Vaasaan muuton yhteydessä. (1547)
Tähdenvalo	Seder	Helsinki	1900	Nimi liittyy saarnaajan toimeen ja uskonnollisuuteen. (754)
Valorinta	Olander	Jyväskylä	1906	Nimi <i>Kalevalasta</i> opettajaseminaarissa. (767)

- Vuorenharju Henriksson Lohja 1906 ”Puhuttiin kuitenkin *Harjun papasta*.”
(*Harju*-niminen torppa?) (1138)
- Vuorikoski Ukonpelto Suomenniemi – Vanhalla sukunimellä ”rasitteita”, joista
haluttiin vapautua. (1543)

4.1.5 Nimeämisperusteesta tai syystä nimenottoon ei tietoa

Nimiä keksitään hyvin harvoin täysin tyhjästä. Useimmille näistäkin nimistä on varmasti ollut olemassa peruste tai jokin tausta, mutta sitä ei ole enää tiedetty tai huomattu kertoa, vaikka sitä on kysytty. Malli, jokin tuttu paikan- tai sukunimi, on voinut johtaa ”keksimään” uuden nimen. Myös kampanjoinnissa julkaistuja nimiluetteloita on voitu käyttää eritoten 1900-luvun puolella. Vaikka niistä ei olisi saatu suoraan nimeä, niiden ehdotukset ovat voineet ohjailla uuden nimen keksimistä. Näistä perustelutta jääneestä 95 kaksijäsenisestä nimestä on otettu vai 14 nimeä 1800-luvun puolella, suuressa nimenmuutossa 1906–07 peräti 47 nimeä eli noin puolet. Seuraavien nimien joukossa on useita todennäköisiä paikannimiä, jotka on voitu ottaa sukunimeksi joko omasta elinympäristöstä (esim. *Hautahalme*, *Kellomäki*, *Kylmäkorpi*, *Kyykoski*, *Loimaranta*, *Mustjärvi*, *Pääkylä*, *Ristikallio*, *Syvähuoko*, *Välikangas*) tai nimiluetteloista. Erilaisia lähteitä käyttämällä voisi esittää oletuksia otettujen nimien taustoista, mutta laaja selvitys jäisi arvailuksi. Mallin mukaan ovat nimenottajat voineet luoda esimerkiksi aidon asutusnimen näköisiä uusia nimiä sukunimiksi, ja nimenmuuttajille julkaistut nimiehdotukset sisältävät niitä paljon. Tämä tutkimus osoittaa myös sen kiintoisan seikan, minkä verran nimenkantajat tuntevat tai eivät tunne nimensä taustaa.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Arkistointinro, ei perusteita
Aalinniemi	ei ent. sn:ä	Multia	1850-luku?	(1205)
Aaltoranta	Blom	Iisalmi	1906	(1300)
Aromaa	Qvist	Sysmä	1906	(1603)
Eloranta	ei ent. sn:ä	Padasjoki	1910-luku	Torppanimi Paananen. (1104)
Eloranta	Grönroos	Laitila	n. 1910	(1104)
Eloranta	Patriikka	Suistamo	1915	(1300)
Eloranta	Wahlberg	Helsinki	1919	(162)
Elovirta	Kumlin	Lavia	1900-l. taite	(1538)
Haapamäki	Norrbacka	Merikarvia	n. 1900	(1444)
Haapaniemi	Kalliomäki	Pomarkk	n. 1915	(1202)
Hallavu	Henriksson	Helsinki	1906	(169)
Hautahalme	Järvenpää	Kankaanpää	1912	(1058)
Heinsalo	Häggroth	Savitaipale	1906	(1542)
Honkasalo	Ekqvist	Uudenkaup. mlk.	1906	(1921)
Itäaho	Isaksson	Nurmes	1906	(1701)

Jalovaara	Ljungström	Tohmajärvi	1906	(719)
Jokilahti	Pukkila	Hgin mlk.	1890-luku	(375)
Jokilahti	Jämbeck	Kivijärvi	1800-l. loppu	(1175)
Jokipaltio	Lindroos	Orimattila	1889	(1673)
Kaukoranta	Kunnari	Liminka	n. 1890	(303)
Kaukoranta	Hakala	Isojoki	1910	(962)
Kaunismaa	ei ent. sn:ä	Keikyä	n. 1890	(467)
Kellomäki	Junila	Ähtäri	1872	(1147)
Keskitalo	Pyörlä	Taivassalo	1909	(1484)
Kesäniemi	Kiljander	Jyväskylä	1906	(1619)
Kivilinna	Kniper	Turku	1906	(80)
Kivioja	Weckman	Helsinki	1906	(1685)
Koivukangas	Alard	Pudasjärvi	1800-l. loppu	(418)
Koivuranta	Kapakka	Tyrvää	1900-l. alku	(565)
Koivurinta	Grönros	Vihti	1913	”Keksitty nimi.” (716)
Koivusalo	Gustafsson	Vpl. Pyhäjärvi	1906	(794)
Koivusalo	Munck	Isojoki	1907	(1524)
Koskenranta	Fihlman	Tyrvää	1906	(1885)
Koskiniemi	ei ent. sn:ä	Kalanti	1900-l. alku	(533)
Kulovaara	Jakobsson	Sortavala	1910-luku	(109)
Kylmäkorpi	Keuru	Kokemäki	1900-l. taite	(1167)
Kytömaa	Malmstedt	Laukaa	1906	(1749)
Kyykoski	Norlund	Luvia	1906	(1683)
Lahdensuu	Lindgren	Toijala	1906	(1397)
Lammenranta	Mytty	Kajaani, Hki	1906, 1912	(1101)
Lehtimäki	Jokinen	Pusula	1900-l. taite	(1863)
Lehtisalo	Fågelman	Rauman mlk.	1906	(1801)
Lehtovaara	Hjert	Iisalmi	1908	(1300)
Lehväslaiho	Sellman ~ Sällman	Kuhmoinen, Jämsä	1900, 1907	Alkuaan Jämsän papilta saatu 1843 nimi <i>Sällman</i> . Pojanpoika otti nimen <i>Lehväslaiho</i> . (60, 1 080, 1874)
Loimaranta	Lindstedt	Huittinen	1906	(1070)
Lähteenmäki	Hast	Kangasala	1800-luku	(769)
Lähteenmäki	Stähle	Paimio	1900-l. alku	(1741)
Lähteenmäki	Walden	Pälkäne	1919	(871)
Mannerheimo	Mélart	Lappeenranta	1906	(1634)
Merenheimo	Mäcklin	Oulunsalo	1912	Rovasti Mäcklin keksi nimen. (657)
Metsälampi	Karlsson	Tuusula	1906	(213)
Metsäranta	Mihl	Dragsfjärd	n. 1906	(1269)
Mustjärvi	ei ent. sn:ä	Jaala	1920	Asui <i>Puustelli</i> -nim. torpassa. (153)
Myllykaski	Korpilampi (tn.)	Alavus	1900-l. taite	(854)
Mäkiäho	Friman	Paimio	1906	(1451)
Mäkirinne	Friman	Paimio	1900-l. alku	(1451)
Nevavuori	Nordlund	Ulvila	1909	(1683)
Nurmenheimo	Nyberg	Tuusula	1906	(213)
Nurmiranta	Bovellan	Iisalmi	1906	(1300)
Orjatsalo	Riddelin	Forssa	1907	(357)
Peltomäki	Palmqvist	Pomarkku	1907	(1202)
Pohjanheimo	Höyssä	Vesilahti	1912	(750)
Pohjankoski	Henrikson	Naantali	1900-l. taite	(1202)

Pohjanvaara	Qvist	Sysmä	1909	(1603)
Päivärinta	Skonbäck	Jääski	1909	(240)
Pääkylä	ei ent. sn:ä	Vehmaa	n. 1900	(1462)
Rajamaa	Bergman	Oravainen	1906	(299)
Rantasalo	Kiiski	Ilomantsi, Hki	1919	(21)
Ristikallio	Tarasow	Ilomantsi	1906	(1261)
Saarilehto	Stenroos	Tyrvää	1900-l. taite	(1594)
Salmikivi	Spets	Keuruu	1906	(1521)
Salmivaara	Eriksson	Tyrvää	1906	(1648)
Salojärvi	Mattila	Orimattila	1880-luku	(170)
Salokoski	Mélart	Mäntsälä	1906	(1634)
Salomaa	Andersson	Tyrvää	1906	(1648)
Salovaara	Broman	Hauho	1800-l. loppu	(267)
Salovaara	Ahlqvist	Kuusamo	1906	(1032)
Salovaara	Sunell	Pirkkala	1906	(15)
Salovaara	Lindroos	Nurmijärvi	1906	(1078)
Sinivirta	Tanhuanpää	Urpala	1910-luku	(1150)
Sivulahti	Svala	Joutsa	1910	(1169)
Syvähukuoko	ei ent. sn:ä	Kärkölä	1800-l. loppu	(1296)
Tienhaara	Niemi	Suodenniemi	1880-luku	(1231)
Uusitalo	Grönlund	Tammela	1800-l. loppu	(1196)
Vaahtoniemi	Wallenberg	Lapua	1906	(734)
Vaajakallio	Bähr	Sortavala	1906	(1066)
Vahervuori	Nordqvist	Kuopio	1907	(1717)
Valkealahti	Korpilampi (tn.)	Alavus	1900-l. taite	(854)
Vanhakylä	Matinpoika	Taivassalo	1894	(1485)
Vapaavalta	Malm	Helsinki	1906 ja -17	(649)
Virvatuli	Palmlöf	Jyväskylä mlk.	1906	(566)
Välakangas	Buddén	Savonlinna	1906	(948)

4.2 -*la*-loppuiset nimet

Aineistossa on yhteensä 377 otettua *la*-, *lä*-loppuisia sukunimeä, joista asutusnimiin perustuu 262, etunimeen tai suomalaiseen sukunimeen 11 uutta nimeä, vieraskieliseen sukunimeen 21 käännöstä tai mukaelmaa, nimensaajan ammattiin 2 nimeä, muihin yksittäisiin asiaperusteisiin 4 nimeä ja luontopaikkaan tai luontonimeen 6 uutta sukunimeä. Erilaisia syitä nimenottoon on kerrottu 12 nimestä ja mitään perustetta tai syytä ei ole ilmoitettu 59 nimelle.

Mehiläinen julkaisi 1862 artikkelin, jossa kirjoittaja ei olisi mielellään kelpuuttanut *la*-loppuisia nimiä sukunimiksi, koska johdin *la* ilmaisee olopaikkaa eikä siksi sopinut sukunimeksi (Paikkala 2004, 215). Kuitenkin vanha tapa ottaa tilannimi lisänimeksi, josta se vakiintui sukunimeksi, vaikutti luonnostaan siihen, että *la*-loppuisia nimiä otettiin runsaasti ja pidettiin niitä oikeina sukuniminä. Se oli vahva vakiintunut lisänimen ja sukunimen malli, jota käytettiin kaikkien muidenkin kuin asutusnimitaustaisten nimien

muodostamiseen. Tässä kyselyaineistossa pappienkin on kerrottu antaneen ainakin 23 *LA*-nimeä.

4.2.1 Ennestään sukunimettömien nimivalinnat

Ennestään sukunimettömille on tullut 96 *LA* -loppuista sukunimeä, mikä on 25,4 prosenttia kaikista *LA*-loppuisista otetuista nimistä. Näistä perustui 51 tilannimeen, 25 torpannimeen, 9 muun asumuksen nimeen ja 3 ympäröivään luontoon tai valmiiseen luontonimeen. Erilaisia perusteluja nimenottoon on esitetty 1 nimestä, mutta mitään perustetta ei ole tiedetty 7 nimelle.

Ajan mukaan sukunimettömät *LA*-nimien ottajat jakautuvat tasaisesti 1800-luvun jälkipuolen vuosikymmenille ja 1900-luvun alkukymmenille. 1800-luvun puolella sukunimettömät ovat ottaneet 57 *LA*-loppuista nimeä, minkä lisäksi 13 nimeä on ajoitettu epätarkemmalla ilmauksella ”1900-luvun taitteessa”. Vastauksissa 5 kertaa käytetty ilmaus ”1850-luvun jälkeen” voidaan tulkita tarkoittavan 1800-luvun nimenottoa. 1900-luvun puolelta on ilmoitettu 20 nimeä. Yllättävää on, että vielä 1910–20 on ollut 7 sukunimetöntä nimenottajaa, viimeiset 1919 ja 1920. Kahdesta nimenotosta ei ole tietoa ajankohdasta, mutta jos nimensaaaja on ollut sukunimetön, on nimi pitänyt saada ennen sukunimilakia.

4.2.2 *-LA*-loppuinen sukunimi ilman asutusnimitaustaa

Vaikka johdin *-LA* on yleensä talonnimien tunnusmerkki, sukunimeksi otettu *LA*-nimi ei aina ole ollut asutusnimi. Esimerkiksi kaikki aineiston vieraskielisen sukunimen pohjalta muodostetut 21 *LA*-loppuista nimeä ovat niitä, mm. *Koivula < Björklund*, *Salmela < Sundberg*. Aineistossa on kaikkiaan yli 60 tapausta, joissa *LA*-loppuinen sukunimi on syntynyt muuten kuin asutusnimen pohjalta. *LA*-loppuiset nimet olivat niin yleisiä ja niihin liittyi tietty status, koska ne olivat alkuaan nimenomaan tilannimiä, että tilattomallakin oli houkutus ottaa *LA*-loppuinen nimi sukunimeksi mallien mukaan. Seuraavassa muutamia poimintoja:

Erkkilä-nimen otti 1900-luvun taitteessa *Pekkalan* torppaa Messukylässä viljellyt torppari patronyymillä *Erkinpoika* mukaan. (1105)

Herttua Lapualla 1911 perustui äidin tyttönimeen *Herttua*. (1934)

Järvelä Merikarvialla 1900-luvun taitteessa otettu, jotta olisi erotettu *Järvinen*-nimisistä. (39)

Kivelä-nimen ottivat *Maali*-nimisen torpan asukkaat ympäröivän kivisen luonnon mukaan 1800-luvun lopulla. (26, 642)

Lounela, joka otettiin Sotkamossa 1919, oli sotatoverin nimen *Jounela* muunnos. (79, 1901)

Maunula-nimen otti *Kaarelan* tilan poika *Karl Magnus* oman nimensä mukaan 1909. (495)

Oksala otettiin Heinolassa 1906 vaimon tyttönimen *Oksanen* perusteella. (916)

Suojala otettiin Orimattilassa n. 1900 tuttavän nimeen ihastumisesta. (332)

Suomela, vaimon nimi, jonka khra oli muuttanut, koska piti entistä nimeä *Lindgren* rumana. Aviomies otti saman nimen. (1248)

Toivola otettiin *Toivo*-veljen mukaan Kymissä 1900-luvun alussa. (1340)

Lahtela Säkkijärvellä 1918, vastaaja nimenomaan sanonut, ettei yhteyttä asumuksen tai luontopaikan nimeen ollut. (1146)

Lehtola ei perustunut talon tai torpan nimeen. Otettu Jääskessä 1913. (1509)

Toivola otettu Varsinais-Suomessa n. 1910. ”Otti vaan *Toivola*-nimen” (246)

4.2.3 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen

Aineistossa on 262 *LA*-loppuista sukunimeä, jotka perustuvat asutusnimeen. Niistä on

- tilannimiä 182 (itsenäinen maatalo, -tila)
- torpannimiä 54 (sisältää vuokratilat, kruununtorpat)
- mökkien nimiä 19 (selityksissä sanat asumus, mökki, koti, pirtti, tupa, mäkitupa, johon tosin myös kuului eräänlainen vuokrasuhde, mutta maapalsta oli niin pieni, että asumus oli lähinnä mökki).
- kylännimiä 1
- Lisäksi asutusnimi on varmasti 3 sukunimen perusteena, mutta 2 vastaajan valitsemasta ilmauksesta ”asuintalo” ja yhden ilmauksesta ”vanha nimi” ei ilmene, minkälaisesta asumuksesta on ollut kyse.

Torppien määrä lisääntyi voimakkaasti vielä 1800-luvun keskivaiheilla, 1840 maassa oli yli 45 000 torppaa, 1860 melkein 17 000 torppaa enemmän, mutta sitten kehitys hidastui. Vuoteen 1901 mennessä oli perustettu vain runsas 5 000 uutta torppaa. (Haatanen 1968, 172.) Väkiluku kuitenkin lisääntyi 1870–1900 50 prosenttia (mts. 173). Talonpojat sitoivat itselleen työvoimaa mäkituvilla, mutta samalla ne olivat maaseudun tilattomien asukkaiden keino saada asunto. Mäkitupia syntyi eniten vanhoilla peltoviljelyalueilla. Vuonna 1912 niitä oli Turun ja Porin läänissä yli 24 000, Hämeen läänissä yli 15 000, Uudenmaan läänissä yli 9 000 ja Vaasan läänissä melkein 16 000, muualla vähemmän. Koko maassa mäkitupia oli noin 40 000 enemmän kuin torppia (mts. 174). Asutuksen kehitys ei kuitenkaan tule kovinkaan selvästi vastausaineistosta ilmi *LA*-loppuisten asutusnimiin perustuvien otettujen sukunimien määrissä. Aineiston vastauksissa on kerrottu vain 38

tilanjaosta tai uudistilasta ja 9 mökin rakentamisesta. Tilanjaon yhteydessä saaduista nimistä tiedot ovat enimmäkseen Kymistä. Mäkituville ja torpille annettiin enemmän kaksiosaisia luontopaikannimien kaltaisia nimiä, jotka siirtyivät sukunimiksi. *LA*-loppuiset nimet pysyivät valtaosaltaan itsenäisten tilojen niminä. Kaikkiaan kuitenkin asutusnimi on yleisin *LA*-loppuisten sukunimien peruste, 69,5 prosenttia *LA*-nimistä perustuu asutusnimiin.

Joka tapauksessa torpparit ja mäkitupalaiset olivat tilallisten lisäksi niitä, joilla oli mahdollisuus ottaa asumuksensa nimi sukunimen funktiona. ”Suomen yleisimmät paikannimet - - ovat *la, lä* -johtimisia asutusnimiä - -” ja ”Suomen yleisimmät maatilojen nimet ovat - - *la, lä* -johtimisia - -”, on Kiviniemi todennut arvioidessaan maamme paikannimien yleisyysuhteita (1990, 166, 218). On luonnollista, että niitä on siirtynyt erityisen paljon sukunimiksi.

Ymmärrettävästi 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkukymmenillä pidettiin arvostettavampina *LA*-loppuisia asumusten nimiä kuin esimerkiksi ruotsinkielisiä sukunimiä, jotka oli totuttu alempien säätyjen niminä yhdistämään sotamiehiin ja muihin tilattomiin, merkitsiväthän papit niitä mm. piioille ja rengeille. Pienenkin mökin nimenä *la, lä* -loppuinen nimi viittasi vakiintuneeseen asemaan, ja se otettiin hanakasti uudeksi sukunimeksi. Tilan tai mökin nimeen perustuvia sukunimiä otettiin oma-aloitteisesti vanhan tavan mukaan, niiden ottamiseen ei vaikuttanut papin tai opettajan määräily samalla tavoin kuin *nen*-loppuisten tai lyhyiden johtimettomien nimien ottamiseen. Tosin myös muutamat papit ja opettajat jakelivat johdonmukaisesti asuinpaikan nimeen perustuvia sukunimiä oppilailleen ja muille seurakuntalaisille.

Papit ja opettajat eivät niinkään huolehtineet sukunimettömien nimensaannista antamalla *LA*-nimiä, vaan enemmän muuttivat entisiä nimiä mieleisikseen. Pappien antamista *LA*-loppuisista nimistä yksikään ei tullut sukunimettömälle ja opettajienkin antamista vain kaksi. Vaikka olisi sukunimi ennestään ollutkin, pappi muutti monen seurakuntalaisen nimen, yleensä asuinpaikan mukaan. Papin antamista 10 *LA*-loppuisesta sukunimestä ovat tyypillisiä tapauksia seuraavanlaiset:

Kankaala (ent. *Keskitalo*) Muhoksella 1865 torppanimen mukaan (1233)

Kauppila (ent. *Herrala*) 1800-luvun lopulla Ylivieskassa kinkereillä nimensaajalta kysymättä ”maapalan mukaan” (684)

Kilpelä: Khra vaihtoi talonnimen *Ali-Eskola Kilpeläksi* Vesilahdella 1900-luvun alussa ”kuulematta asianomaisten mielipidettä”. [Nimensaaja vävyksi *Kilpiö*-nimiseen taloon.] (888)

Kuntala (ent. *Järvelä*) sai papin ehdotuksesta uuden sukunimen asuinpaikan mukaan Jämsässä 1900-luvun alussa. (1891)

Lintula (torpannimi *Lintumäki*) lyhennetty kirkonkirjaan torpannimestä Helsinkiin muuton yhteydessä 1916 nimenkantajan tietämättä (1584)

Ojala (torpannimi *Tuohioja*) 1800-luvun lopulla Jaalassa. ”Pappi lyhenteli vanhoja nimiä” (1676)

Opettajien antamiin nimiin ei ole suhtauduttu yhtä kriittisesti kuin pappien antamiin.

Opettajalta on aineistossa kerrottu saadun 9 *la*-nimeä, joista 5 perustui asuinpaikan nimeen:

Arola syrjäytti sukunimen *Mattinen* Sääksmäen kansanopistossa 1900-luvun taitteessa. (573)

Astala (ent. *Styrman*) oppilaan opettajalta saama nimi Kymissä 1906 (1347)

Mäkelä korvasi Rymättylässä 1880-luvulla kansakoulussa nimen *Ahteentaka*, joka opettajan mielestä oli hankala (846)

Rahola (ent. *Helenius*) kansakoulussa 1880–82 Teiskossa kotitorpan mukaan (1117, 1870)

Toivola-nimen sai Kymissä 1890-luvulla tilojen jaon yhteydessä kaksi tilaa ja samalla tilojen isäntää, kun kansakoulunopettaja ”jakeli” tilannimiä ja sukunimiä. (1360, 1371)

Sukunimiksi otettujen asumusten nimien taustoja

Oikeastaan kaikki uudet *la*-loppuiset nimet, olivatpa asuinpaikan nimiä tai sukunimiä, olivat mallin mukaan otettuja. Tämän luvun uudet *la*-loppuiset otetut sukunimet perustuivat asutusnimiin, mutta niillä puolestaan oli monia eri perusteita, joista olen poiminut esimerkkejä, koska ne kertovat myös sukunimien taustoista.

– Vanha tapa nimittää talo isännän etunimen mukaan on elänyt vielä 1900-luvun alussakin:

Eerola torpannimeksi 1896; isäntä *Eerikinpoika*. (387)

Erkkilä-nimistä torppaa oli ennen pitänyt *Erkki*-nim. mies. Sukunimeksi 1910-luvulla. (61)

Heikkilä oli valtion vuokratila, jossa asui *Heikki* 1900-luvun alussa. (1206)

Tuomaala talonnimeksi *Tuomo*-isännän mukaan 1850-luvun jälkeen. Tyttäret ottivat sukunimeksi. (591)

– Osa sukunimiksi otetuista *la*-asutusnimistä perustui 2-osaiseen luontonimeen, jonka perusosa on korvattu johtimella. Joskus luontonimen määriteosa on pudotettu pois ja perusosaan on liitetty johdin:

Huhtala nimeksi 1910 tilalle, joka talon jaossa tuli *Huhtainkytö*-nimiselle paikalle. (1909)

Juurikkala sukunimeksi n. 1900 torpannimestä *Juurikka*, joka perustui vesistönimeen *Juurikkalahti*. (884)

Koivula tilan- ja sukunimeksi 1900–09 tilanjaossa saadun *Koivumäki*-nimisen mäennyppylän mukaan. (1366)

Kokkola tilan- ja sukunimeksi 1900–09 tilanjaossa saadun *Kokkokangas*-nimisen paikan mukaan. (1368)

Linnala 1800-luvun lopulla paikannimen *Linnakangas* mukaan. (114)
Ahola 1900–09 tilanjaossa saatu; nimi johdettu nimestä *Riihiaho*. (1361)
Niemelä 1900–09 Kymijokeen pistävän *Tervasniemen* mukaan. (1369)
Vuorela oli tilanjaossa 1900–09 saatu uusi tila *Vartioisvuoren* lähellä. (1372)

– Uutta asumusta nimettäessä on noudatettu tuttua, luontevaa ja yleistä tapaa perustaa nimi asumuksen ympäristön ominaisuuksiin, luontoon, maastoon, kasvistoon:

Jokela tilanjaossa 1900–09 sai joen rannasta maat. (1376)
Korpela oli mäkitupa, joka oli rakennettu 1860-luvulla korpikuusikon keskelle. (591)
Koskela-nimi 1880-luvulla. ”Koti kosken partaalla.” (213)
Kuusela 1910-luvulla oman mökin pihassa suuri kuusi. (612)
Lehtola 1910-luvulla (?) asumuksen ympärillä lehtipuita. (1892)
Luomala 1900-luvun taitteessa tuvan vieressä virtasi puro eli *luoma*. (235)
Ojala 1895: uuden pirtin pihan läpi virtasi oja. (912)
Rantala 1900-luvun alussa: tilan jaossa uusi tila perustettu joen rantamalle. (1362)
Santala, torppa n.1870 santaisen mäen kupeessa. (1011)
Tuomela suomalaistettu 1906. Asuinpaikan lähellä tuomia. (296)
Tuomela: Uusi asuinpaikka sai nimen 1911 puuston mukaan. (1882)

– Perinteinen nimeämisperuste on myös sijainti:

Korkeila oli mökki, jonka isoisä rakensi 1905 korkealle mäelle. (401)
Mäkelä 1800-luvun lopulla, koska asunto sijaitsi mäellä. (327)
Mäkilä 1900-luvun taitteessa: kotitila sijaitsi mäen päällä. (550)
Ohela 1860-luvulla (?) tien oheen rakennettu torppa. (1686, 1805)
Peltola: isoisä joutui talonjaossa n.1880 muuttamaan peltoaukealle. (257)
Pohjola: tilan jaossa 1900–09 uusi tila oli kylän pohjoisin. (1377)
Rajala n. 1880 uusi asunto, joka sijaitsi kahden talon rajalla. (663)
Syrjälä oli mökki, joka sijaitsi 1860-luvulla harjun rinteessä eli *syrjässä*. (832)

– Nimelle ei ole ollut mitään asiaperustetta, kun on nimetty uusi tila, jonka nimi samalla on otettu sukunimeksi. Tilojen harkinnaisnimissä ilmennyt muoti – *Onnela, Rauhala, Toivola* – on siirtynyt sukunimiinkin. Nämä ovat esimerkkejä mallin vaikutuksesta nimien valintaan:

Heikkilä: *Pentin* talon poika otti 1900-luvun taitteessa tilalleen ja itselleen nimen ”tuntemiensa mallien mukaan.” (1104)
Onnela: *Erkkilän* talon jaossa 1910-luvulla saatu uusi tila. (376)
Rauhala: ”Antoi nimen *Rauhala* rakentamalleen torpalle.” (1686)
Toivola: tiloja jaettiin 1890-luvulla, ja kansakoulun opettaja jakeli tilan- ja sukunimiä. (1360)
Toivola: tila jaettiin n. 1899 viiteen osaan, kansakoulun opettaja oli suosittanut nimeä *Toivola* jo ennen vuotta 1896. (1371)
Toivola: sai toivomansa arvan kun tilukset arvottiin tilanjaossa n. 1900. (138)
Tolkkila 1900-luvun alussa: mäkituvan nimi Etelä-Suomessa kuullun mallin mukaan. (338)

– Vahvaa käsitystä siitä, että johdin *la-*, *lä* kuului sukunimeen, edustavat tapaukset, joissa sukunimen pohjana olleessa tilanimessä johdinta ei ollut:

Kivelä-nimi otettu 1907. Asuivat *Stengård*-nimisessä torpassa. (1202)

Mäkimattila: Nuoripari muutti n. 1857 *Mäki-Matti*-nimiseen taloon. (422)

Penttilä 1900-luvun taite: Kun ei perinyt *Pentti*-nim. kotitaloa, piti nimeä muokata. (1104)

Seuraavassa *la-*, *lä*-nimien luettelossa olen lisännyt perusteiden sarakkeeseen myös esitettyjä tilannimen selityksiä, vaikka ne eivät siis varsinaisesti ole sukunimen perusteita, mutta sillä tavoin selittyy sukunimenkin tausta osaltaan. Olen käyttänyt vastaajien sanamuotoja mahdollisimman tarkkaan. Olen säilyttänyt ilmaukset ”talo”, ”tila”, ”torppa”, ”mökki” ”asumus”, ”pirtti”, ”tupa” ja ”koti”, niin kuin ne vastauksissa ovat.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Ahola	ei ent. sn:ä	Vehkalahti	1800-l. loppupuoli	Uudistalon nimi sukunimeksi. (114)
Ahola	ei ent. sn:ä	Hauho	1800-l. loppu	Torpannimen mukaan. Veljet <i>Paljaskallio</i> (torppa) ja <i>Keino</i> (sotilasnimi). (568)
Ahola	–	Kymi	1900–09	Tilanjaossa saatu; johdettu nimestä <i>Riihiaho</i> . (1361)
Ahola	Gardemeister	Valkeala	n. 1920	<i>Ahola</i> -nimisen tilan mukaan. (1037)
Ahtola	Mattila	Kymi	1900–09	Tilan jaossa perustettu uusi tila. (1365)
Alakontiola	Kontiola	Kemin mlk.	n. 1900	<i>Kontiola</i> oli talonnimi. (622)
Antola	Sorvola	Kalanti	1879	<i>Myi Sorvolan</i> , osti <i>Antolan</i> , nimi talon mukaan. (1248)
Anttila	ei ent. sn:ä	Tyrvää	1800-l. loppu	<i>Anttila</i> -niminen torppa Kiikassa. Tyrväälle muuton jälkeen siitä tuli sukunimi. (31, 642)
Anttila	Alasikala	Sievi	1900-l. alku	Tuli <i>Anttila</i> -nimisen talon isännäksi. (433)
Anttila	Jalava (torppa)	Honkilahti	1900-l alku	<i>Jalavan</i> torpan poika osti <i>Anttilan</i> talon. (36)
Arola	Ylikylväjä	Kiikka	1800-l. loppu	Talon poika rakensi oman mökin lähelle aroniittyjä, mökin ja sukunimeksi <i>Arola</i> . (642)
Arola	Mottinen	Lempäälä	1910-luku	Kodin läellä <i>Aro</i> -niminen peltoaukea, josta tilannimi <i>Arola</i> , siitä sukunimi. (1628)
Aurala	Kortessaari	Jalasjärvi	n. 1910	Ostettu maapala oli auran muotoinen. (935)
Avila	Arvidson	Jaala	1800-l. loppu	<i>Avila</i> myös talonnimi. (1705)

Eerola	ei ent. sn:ä	Tampere	n. 1870	Oli renkinä <i>Eerolan</i> talossa, joutui katovuosina muuttamaan T:reelle kuorma-ajuriksi. Otti entisen isäntätalon nimen. (1654)
Eerola	ei ent. sn:ä	Mäntsälä	1896	Oli <i>Eerikinpoika</i> ; torpannimi <i>Eerola</i> : opettaja auttoi nimen valinnassa. (387)
Eerola	ei ent. sn:ä	Ruotsinpyhtää	–	Tilannimen mukaan. (1413)
Erkkilä	ei ent. sn:ä	Huittinen	1910-luku	Kotitorppaa pitänyt ennen <i>Erkki</i> -niminen mies. (61)
Haapala	Ylinen	Keuruu	1908	Uusi nimi tilan mukaan. (816)
Haarala	Ek	Suomussalmi	–	Asui <i>Haarala</i> -nimisessä torpassa. (475)
Hakala	ei ent. sn:ä	Hämeenkyrö	1850- ja 70-luvun välillä	Asui valtion <i>Hakala</i> -nimisessä torpassa. (1725)
Hakala	Läspä (torpan nimi)	Veteli	1800-l. loppu	Asui hakaan rakennetussa torpassa. (67)
Hakala	ei ent. sn:ä	Kiiikka	1900-l. taite	Kiikkaan muuton jälkeen käytti isänsä torpan nimeä (torppa Huittisissa). (19, 642)
Hakala	Plathan	Konginkangas	1900-l. alku	Kotitalon nimi. (174)
Hakala	Najula	Alajärvi	–	Renki sai naimisiin mentyään torpan, jota alettiin kutsua <i>Hakalaksi</i> . (1732)
Hallala	Heikkilä (tn.)	Kuorevesi	n. 1880	<i>Hallala</i> oli torpannimi. (1236)
Harjula	Syrjänen	Pihlajavesi	1900-l. alku	Pientilan mukaan nimi <i>Harjula</i> . (764)
Hautala	Talviainen	Toholampi	1800-l. loppu	Kotitalon mukaan. (448)
Havusela	Parkkari	Laihia	1904–05	Ilmeisesti talonnimi. (150)
Heikkilä	ei ent. sn:ä	Mietoinen	1858	Perustuu talonnimeen. (1832)
Heikkilä	Saxenberg	Ylöjärvi	1886–91	Nimenottajan suku menettänyt <i>Heikkilä</i> -nimisen talon, jonka torpan haltijana nimenottaja nyt oli. (368)
Heikkilä	Koskinen	Luopioinen	n. 1890	Kotitalo <i>Heikkilä</i> . (516)
Heikkilä	Suominen	Taivassalo	1890-luku	Asuintalon nimen mukaan. (1790)
Heikkilä	Mekka (torppa)	Mäntsälä	1800-l. loppu	Rakensii talon, jolle nimi <i>Heikkilä</i> . (218)
Heikkilä	Pentti (talo)	Kalanti	1900-l. taite	”Otti tilalle nimen tuntemiensa mallien mukaan.” (1104)
Heikkilä	Löfqvist	Hauho	n. 1905	Talonnimen mukaan. (423)

Heikkilä	Kaija	Jurva	1900-l. alku	Palattuaan Amerikasta osti puolet <i>Heikkilän</i> talosta. (1593)
Heikkilä	Mantere (torppa)	Hauho	1900-l. alku	Valtion vuokratilan nimi. <i>Heikki</i> asui siinä. (1206)
Heikkola	Pennala	Töysä	1861–62	Talo oli osa <i>Heikkolan</i> tilaa. Talosta käytössä nimi <i>Mäenpää</i> , mutta virallinen nimi <i>Heikkola</i> , joka oli myös sukunimi. (1731)
Heikkola	Kallioniemi	Töysä	1879	Uusi nimi ostetun talon mukaan. (1731)
Heinilä	Silfvius	Hausjärvi	1900-l. taite	<i>Heinilän</i> talo Hausjärvellä. (248)
Hietala	Knuuttila	Hollola	1860-luku	”syntyessä <i>Knuuttila</i> , välillä <i>Hietala</i> , kuollessa <i>Peltola</i> ” (1234)
Hietala	Saari	Reisjärvi	1800-l. loppu	”luultavasti” talonnimen mukaan. (372)
Hiivola	Lindberg	Mietoinen	n. 1898	Talonnimen mukaan. (1830)
Honkola	Huhtala	Kauhava	1800-l. loppu	Kun talo muuttui, nimi muuttui. (980)
Hoppula	Einola	Pälkäne	1900-l. taite	Talonnimen mukaan. (1026)
Hossola	–	Joutsa	1899	Talonnimen mukaan. (914)
Hovila	–	Pyhtää	1901	Siirtyi <i>Hovilaan</i> isännäksi. (786)
Huhtala	ei ent. sn:ä	Suodenniemi	viim. 1890-luv.	Asui <i>Huhtala</i> -nimistä torppaa. (1231)
Huhtala	–	Vehkalahti	1910	Tilan jaossa yksi osa tuli <i>Huhtainkylä</i> -nimiselle paikalle, nimeksi <i>Huhtala</i> , samalla sukunimeksi. (1909)
Huimala	ei ent. sn:ä	Jaala	1870-luku	Osti langoltaan <i>Huimala</i> -nimisen talon. (1411)
Ihantola	Hietikko	Viljakkala	1800-l. loppu	Muutto <i>Ihantola</i> -nimiseen taloon. (950)
Isonikkilä	Nikkilä	Alatornio	n. 1870	Kantatilan jaossa uusi tilan- ja sukunimi. (897)
Jaakkola	Mattila	Lavia	n. 1850	”Matti teki talon = Mattila, <i>Jaakko</i> teki talon = <i>Jaakkola</i> .” (1915)
Jaakkola	ei ent. sn:ä	Ilmajoki t. Seinäjoki	1800-l. jälkipuoli	Sotaväessä <i>Jaakkolan</i> talon rengille pantiin nimeksi <i>Jaakkola</i> . (1050)
Jaakkola	Yntälä	Urkala	1890-luku	Meni kotivävyksi <i>Jaakkolan</i> taloon. (476)
Jokela	Turkkila	Korpilahti	1871	Ostetun <i>Jokelan</i> tilan mukaan. (468)
Jokela	Valkama	Hämeenkyrö	1800-l. loppu	Talonnimen mukaan. (1020)

Jokela	Purtilo	Kymi	1900–09	Tilan jaossa sai joen rantamaan, siitä tilannimi <i>Jokela</i> , josta sukunimi. (1376)
Jokela	Flinkman	Tammela	1917	<i>Jokela</i> oli tilannimi. (1285)
Jouttela	ei ent. sn:ä	Orivesi	n. 1890	Torpannimen mukaan. (1018)
Junttila	Mattila	Nivala	1800-l. loppu	Muutto Lappajärveltä Nivalaan, sukunimi muuttui talon mukaan. (179)
Jussila	Uusi-Asmi	Rauman mlk.	1800-l. loppu	Vanha ja uusi nimi talonnimen mukaan. (451)
Jussila	ei ent. sn:ä	Lokalahti	1900	Talonnimen mukaan. (1479)
Jutila	Vainionpää	Isojoki	1870	Muutti Isojoelle <i>Jutilan</i> torppaan ja otti sen nimen sukunimekseen. (1306)
Juurikkala	ei ent. sn:ä	Sysmä	n. 1900	Torpan nimi <i>Juurikka</i> ; <i>Lihavaisen</i> järvessä <i>Juurikkalahti</i> . (884)
Juusela	Isojärvi	Mietoinen	1890-luku	Otti ostamansa talon nimen. (1675)
Kahila	Pirttilä (talonnimi)	Virrat	1867–68	Osti uuden talon, siitä uusi sukunimi. Lähellä <i>Kahilajärvi</i> . (406) [<i>kahila</i> ’kaisla’, joten nimessä vain näennäisesti johdin <i>-la</i> .]
Kaila	Johansson	Kokkola, Laukaa	1901–02	Kotitalon nimi. (281) [lyhentymä 3-tavuisesta nimestä, jonka painoton 2. tavu on heittynyt pois tai tässäkin nimessä sana ’kaisla’]
Kaivola	Fougdila	Ruotsinpyhtää	n. 1870	Meni kotivävyksi <i>Kaivolan</i> taloon. (1419)
Kalkkila	ei ent. sn:ä	Janakkala	1906–10	Torpannimen mukaan. (1013)
Kallila	ei ent. sn:ä	Kalanti	1870-luku	Perhe asui <i>Kallilan</i> tilalla. (242)
Kankaala	Keskitalo	Muhos	1865	Rovasti ehdotti nimenmuuttoa ”maiden mukaan”; nimi torpannimen mukaan. (1233)
Kauppila	ei ent. sn:ä	Hausjärvi	jälkeen 1850	Meni kotivävyksi taloon, jonka nimi sukunimeksi. (5)
Kauppila	Herrala	Ylivieska	1800-l. loppu	Ostettu <i>Kauppila</i> -nim. maapala; nimeksi kinkereillä nimensaaajalta kysymättä. (684)
Keisala	Saarijärvi	Jalasjärvi	–	Oskari Saarijärvi osti <i>Keisala</i> -nimisen torpan, siitä sukunimi. (1723)
Kesola	Roosel	Vesilahti	1870-luku	Tuli kotivävyksi <i>Kesolan</i> taloon. (1628)
Ketola	ei ent. sn:ä	Köyliö	1860-luku	Alkoi käyttää kotitorpan nimeä. (1324)
Ketola	ei ent. sn:ä	Lokalahti	n. 1870	Naimisiin mennessään sai <i>Ketolan</i> tilan. (242)

Kihnula	Mämmi	Rantsila	1880–90-luku	Torpan nimi; tarina: ”taloa rakennettaessa hirsä oiottiin eli kihnautettiin”. (1892)
Kilpelä	Ali-Eskola	Vesilahti	1900-l. alku	Khra vaihtoi nimen ”kuulematta asianomaisten mielipidettä”. Tuulesta temmattu nimi. Isoisäni meni kotivävyksi <i>Kilpiön</i> taloon.” (888) [siis perusteena tn. <i>Kilpiö</i>]
Kirjola	Myllylä	Ruotsinpyhtää	–	Perustuu talonnimeen. (1413)
Kivelä	Palmqvist	Pomarkku	1907	Asuivat <i>Stengård</i> -nimisessä torpassa. (1202)
Klaavola	ei ent. sn:ä	Tuusula	1880-luku	Uuden asumuksen nimen mukaan. (213)
Kleimola	Pihlajamäki	Töysä	1910	Amerikassa rikastuttuaan osti kruununtorpan, jonka nimen otti sukunimeksi. (1731)
Knuutila	Mäki-Punto	Marttila	1881	Osti oman <i>Knuutila</i> -nimisen talon. (1653)
Koittola	ei ent. sn:ä	Jämsä	1800-l. loppu	Perhe asui <i>Koittola</i> -nimisellä tilalla. (444)
Koivula	ei ent. sn:ä	Hollola	n. 1890	Kotitalon nimen mukaan. (183)
Koivula	–	Kauhajoki	1800-l. loppu	Tilannimen mukaan. (666)
Koivula	Mattila	Kymi	1900–09	Tilan jaossa sai <i>Koivumäki</i> -nimisen mäennyppylän, siitä uusi tilannimi ja sukunimi. (1366)
Kokkola	Ristola	Kymi	1900–09	Tilan jaossa sai <i>Kokkokangas</i> -nimisen paikan, siitä uusi tilannimi ja sukunimi. (1368)
Kontiola	Mäkinieniemi	Keminmaa	1880-luku	Tilannimen mukaan. (490)
Korkeila	ei ent. sn:ä	Padasjoki	1905	Isoisä rakensi mökin korkealle mäelle, kyläläiset alkoivat käyttää uutta nimeä. (401)
Korpela	Anglé	Kuusamo	1860-luku	Rakensä mäkituvan korpikuusikon keskelle. (591)
Korpela	ei ent. sn:ä	Yläne	n. 1885	Muutti <i>Korpela</i> -nimiseen torppaan. (602)
Korpela	ei ent. sn:ä	Taivassalo	1800-l. loppu	Torpannimen mukaan. (1488)
Koskela	ei ent. sn:ä	Janakkala	1880-luku	”Koti kosken partaalla.” (213)
Koskela	ei ent. sn:ä	Hausjärvi	n. 1890	Isoisä muutti <i>Koskela</i> -nimiseen torppaan. (1556)
Koskela	Koskenniemi	Pihlajavesi	1800-l. loppu	Talonnimen mukaan. (676)
Kotola	Lahti	Vehkalahti	1909–10	Kotitalon nimi <i>Kot’aho</i> liian yleinen. Posti sekaantui. (776)
Krinttilä	–	Paimio	1890-luku	Torpannimen mukaan. (1846)

Kuntala	Järvinen	Jämsä	1900-l. alku	Pappi ehdotti uutta sukunimeä asuinpaikan mukaan. (1891)
Kuusela	Niemenaho	Soini	1910-luku	Oman mökin pihassa suuri kuusi, siitä <i>Kuusela</i> . (612)
Lassila	Blomberg	Pyhtää	1900	Talonnimen mukaan. (787)
Lehtola	Mattila	Kymi	1900–09	Tilan jaossa uuden tilan nimi sn:ksi. (1363)
Lehtola	ei ent. sn:ä	Töysä	1910-luku?	Asumuksen ympärillä lehtipuita. (1892)
Liivala	Laaksonen	Sauvo?	1800-l. loppu?	Tilannimen mukaan. (234)
Linnala	–	Vehkalahti	1800-l. loppu	Paikannimen <i>Linnakangas</i> mukaan tilannimi <i>Linnala</i> , josta sukunimi. (114)
Louhela	Jansson	Reisjärvi	1910-luku	Talonnimen mukaan. (179)
Luomala	ei ent. sn:ä	Kurikka	1900-l. taite	Tuvan vieressä virtasi puro eli <i>luoma</i> . (235)
Luukola	–	Tyrvää	1860-luku	Osti <i>Luukolan</i> talon ja otti sen nimen. Kotitalo Pirkkalassa <i>Hossa</i> . (1321)
Luurila	Rantanen	Hattula	1937	<i>Luurila</i> -nim. torppa ”piilopaikassa”. (1268)
Mannila	Hauta-aho	Alajärvi	1899	Uuden talon nimen mukaan. (1732)
Marjala	Mansikkala	Vehkalahti	1800-l. puolella	Ensin muutettu talonnimi, sitten sukunimi. (114)
Matila	Liimatainen	Sumiainen	1900-l. alku	Uusi nimi talonnimen mukaan. (586)
Mattila	Lukkaroinen	Saloinen	n. 1860	Meni kotivävyksi <i>Mattilan</i> taloon. (539)
Mattila	ei ent. sn:ä	Kuorevesi	1884–85	<i>Salkinojan</i> poika osti <i>Mattila</i> -nimisen talon. (1236)
Mattila	Klemola	Orimattila	1882–94	Talonnimen mukaan. (171)
Mattila	Löytty	Akaa	1890	Tilannimen mukaan. (1279)
Mattila	Kauppila	Urjala	1890-luku	Meni kotivävyksi <i>Mattila</i> -nim. taloon. (1852)
Mattila	Roslöf	Rauman mlk.	1800-l. jälkipuoli	Poika otti perimänsä talon nimen. (1801)
Merola	ei ent. sn:ä	Lieto	n. 1904	Muutto <i>Merola</i> -nimiseen torppaan. (416)
Mertala	ei ent. sn:ä	Jämsä	1800-l. loppu	Torpannimen mukaan. (1635)
Metsäraukola	Rikman	Hämeenkyrö	1891	Muutto <i>Metsäraukola</i> -nimiseen torppaan. (1557)
Mikkola	Onnia-Outila	Kylmäkoski	1870-luku	Muutto <i>Mikkolan</i> taloon. (175)

Mikkola	–	Urjala	n. 1900	Talonnimen mukaan. (761)
Mikkola	Saarenpää	Jalasjärvi	n. 1850?	Tilannimen mukaan (724)
Mikola	Hultinen	Kokemäki	n. 1850	Talonnimen mukaan. (207)
Mutila	Raski	Ruovesi	n. 1900	Talonnimen mukaan. (1290)
Mäkelä	Leppiniemi	Kankaanpää	1896	Torpannimen mukaan. (913)
Mäkelä	Murhu	Laihia	1800-l. loppu	Mäellä sijaitsevan asuintalon mukaan. (327)
Mäkelä	Naappila	Asikkala	1800-l. loppu	Talonnimen mukaan <i>Mäkelä</i> . (147)
Mäkelä	Ringb(l)om	Hämeenkyrö	1900–10	Torpannimen mukaan. (821)
Mäkelä	ei ent. sn:ä	Hämeenkyrö	n. 1910	Torpannimen mukaan. (1278)
Mäkelä	Rintala	Vähäkyrö	1910-luku	<i>Mäkkylän</i> tilan jaossa yhden osan nimeksi tuli <i>Mäkelä</i> . (376)
Mäkilä	Poutanen	Ypäjä	1900-l. taite	Kotitila mäen päällä, nimi <i>Mäkilä</i> . (550)
Mäkimattila	ei ent. sn:ä	Oripää	n. 1857	Nuoripari muutti <i>Mäki-Matti</i> -nimiseen taloon, joka sijaitsi mäellä. Sukunimeksi tuli <i>Mäkimattila</i> . (422)
Mämmilä	ei ent. sn:ä	Joutsa	1893	Talonnimen mukaan. (914)
Mäntylä	Ohtinen	Virrat	1900-l. taite	Osti <i>Mäntylä</i> -nimisen mökin. (193)
Mäntylä	Fastman	Sysmä	1920–21	Lunasti <i>Mäntylä</i> -nimisen torpan. (65)
Mäyhylä	ei ent. sn:ä	Jämsänkoski	1800-luku	Vaimon kotitalo <i>Möyhylä</i> , josta nimi väännetty. (796)
Nahkala	Pääрни	Koski Tl.	1800-l. loppu	Torpannimen mukaan. (1653)
Nevala	Turakka	Oulainen	1871	Meni kotivävyksi <i>Nevala</i> -nim. taloon. (831)
Niemelä	Leppänen	Ruovesi	1850-luku	Torpannimen mukaan. (1072)
Niemelä	Mekka	Mäntsälä	1800-l. loppu	Tilannimen mukaan. (218)
Niemelä	Vanhatalo	Kymi	1900–09	Kymijokeen pistävän <i>Tervasniemen</i> mukaan. (1369)
Nikkilä	Kulju	Tyrvää	1880-luku	Osti <i>Nikkilän</i> talon, jonka nimen otti sukunimeksi. (1647)
Nikula	Helin	Mietoinen	1900-l. taite	”Maailmalle lähtiessään kaksi lapsista otti talonnimen <i>Nikula</i> . <i>Nikulan</i> talonväen nimi oli <i>Helin</i> .” (1322)

Nuutila	Uitee	Tyrvää	n. 1875	Ostamansa <i>Nuutila</i> -nim. tilan mukaan. (1249)
Nuutila	Lehtinen	Kalanti	1916	Talonnimen mukaan. (1225)
Ohela	Jussila	Petäjävesi	1860-luku?	Rakensi torpan tien oheen, nimeksi <i>Ohela</i> , siitä sukunimi. (1686, 1805)
Ojala	Juhala (torppa)	Loimaa	1895	Uuden pirtin pihan läpi virtasi oja. (912)
Ojala	Gustafsson Janakkala		1800-l. jälkipuoli	Torpannimen mukaan. (722)
Ollila	Nappari	Karkku	1859	Tilannimen mukaan. (768)
Onnela	Erkkilä	Vähäkyrö	1910-luku	Talon jaossa saadun uuden tilan mukaan. (376)
Ostola	Kallioniemi	Töysä	1910–12	Amerikasta palattuaan osti uuden tilan: oli ”ostopaikka”, nimeksi <i>Ostola</i> , samalla sukunimeksi. (1731)
Pahula	Färilin?	Jämsä	1800-l. loppu	Talonnimen mukaan. (796)
Paikkala	Törnbohm	Ruovesi	1900-l. alku	Asuinpaikan mukaan. (1534)
Pajula	Kylänpää (talonnimi)	Lieto	1850-luku	Torpannimen mukaan. (1138)
Paunula	ei ent. sn:ä	Orivesi	1867–83	Torpannimen mukaan. (949)
Peltola	–	Virolahti	n. 1880	<i>Piispan</i> talon jaossa isoisä joutui muuttamaan peltoaukealle, sukunimeksi ja tilannimeksi <i>Peltola</i> . (257)
Peltola	Purtilo	Kymi	1900–09	Tilan jaossa uuden tilan nimestä sn. (1374)
Penttilä	Randén	Teisko	1800-l. loppu	Talonnimen mukaan. (641)
Penttilä	Mikkola	Urjala	n. 1900	Maapalstan nimestä; veljet edelleen <i>Mikkola</i> -nimisiä. (761)
Penttilä	–	Kalanti	1900-l. taite	Kotitalon nimi oli <i>Pentti</i> . Kun ei perinyt taloa piti nimeä muokata. (1104)
Perttula	Yli-Aarikka (talonnimi)	Ulvila	1885	Talonnimen mukaan. (1127)
Peurala	Vehkomäki	Keuruu	1800-l. loppu	Talonnimen mukaan. (492)
Pietilä	Rantala	Lappi Tl.	1897	Osti <i>Pietilä</i> -nimisen talon. (670)
Pietilä	Johansson patronyyymi	Velkua	viim. 1899	Kotitalon nimi. Sukunimi oli tarpeen, kun alkoi toimia luottamustoimissa. (1106)
Pietilä	ei ent. sn:ä	Lokalahti	1900-l. alku	Talonnimen mukaan. (464)

Piispala	–	Hattula	1800-l. loppu	Tilannimen mukaan. (608)
Pohjola	Koho	Kymi	1900–09	Tilan jaossa uuden tilan nimeksi <i>Pohjola</i> ; oli kylän pohjoisin tila. (1377)
Polttila	Ilván	Turku	1936	Suvun entisen talon nimen mukaan. (316)
Poutala	Hämäläinen	Viitasaari	1900-l. alku	Talonnimen mukaan. (330)
Pukkila	Kossila	Somero	1856	Muutti <i>Pukkila</i> -nimisen taloon. (375)
Pukkila	Älli	Somero	1894	Osti <i>Pukkilan</i> talon. (375)
Pörhölä	Horneman	Alatornio	1915	Talonnimen mukaan. (148)
Rahkola	Kurli	Kälviä	1850-luku	Torpan nimen mukaan. (954)
Rahola	Helenius	Teisko	1880–82	Kansakoulussa sukunimi muutettiin kotitorpan nimen mukaan. (1117, 1870)
Raikkola	–	Vehkalahti	1905	Uuden talon nimi myös sukunimeksi. (114)
Raittila	Ruostetniemi	Kauhajoki	1891	Torpannimen mukaan. (778)
Rajala	Kirkkolahti	Ruovesi	n. 1880	Uuden asunnon mukaan; sijaitsi kahden talon rajalla. (663)
Rajala	Piili	Virrat	1900-l. taite	Tilan jaossa uuden tilan nimi sn:ksi. (755)
Ramsila	Kallioniemi	Töysä	1860–70-luku	Meni kotivävyksi <i>Ramsilan</i> taloon. (1241)
Ranta-Knuutila	–	Kauhajoki	1893	Talon ostossa saatu nimi. (1188)
Rantala	Alfthan	Alavus	1890	Perustamansa pientilan nimen mukaan. (465)
Rantala	Knuutila	Koski Tl.	1905	Ostamansa <i>Rantala</i> -nim. talon mukaan. (1653)
Rantala	–	Heinola	–	Torpan nimen mukaan. (593)
Rantala	Hirvi	Kymi	1900-l. alku	Tilan jaossa joen rantamalle perustetun uuden tilan nimen mukaan. (1362)
Rauhala	Jussila	Korpilahti	–	Antoi nimen <i>Rauhala</i> rakentamalleen torpalle. (1686)
Rekola	ei ent. sn:ä	Mynämäki	1890-luku	Talonnimen mukaan. (1922)
Ritola	ei ent. sn:ä	Haapavesi	1860-luku	Osti <i>Ritolan</i> talon. (1328)
Ruoppila	ei ent. sn:ä	Koski Hl.	1880-luku	Sukunimi <i>Ruoppila</i> on peräisin Koskelta, missä on samanniminen talo. (894)
Ruusila	Roos	Keuruu	1900-l. alku	Torpalle nimi <i>Ruusila</i> nimen <i>Roos</i> pohjalta. (625)

Saarela	Heikkilä (kantatalon nimi)	Vähäkyrö	1910-luku	Isossajaossa uuden tilan nimen mukaan. (376)
Santala	Ul[<i>f</i>]sberg	Ulvila	1860-luku	Torpannimen mukaan. (37)
Santala	ei ent. sn:ä	Huittinen	n.1870	Santaisen mäen kupeessa olleen torpan nimen mukaan. (1011)
Sauhula	ei ent. sn:ä	Kalvola	1900-l. taite	Isovanhemmat raivasivat korpeen uudisasumuksen. Isoisä suunnisti salolta kotiin pirtin piipusta nousseen savun mukaan. Siitä nimi <i>Sauhula</i> ; sama sukunimeksi. (1564)
Savela	Huju	Kiikka	1900-l. alku	Sai perinnöksi <i>Savela</i> -nimisen torpan. (1730)
Seikkula	Mittler	Eura	1906	Talonnimen mukaan. (1657)
Seppälä	Heikkola	Hausjärvi	1880-luku	Meni vävyksi <i>Seppälän</i> taloon. (213)
Setälä	Sora	Laitila	1903	Ostetun uuden talon nimen mukaan. (1844)
Sikkilä	Ahola	Alajärvi	1850-luku	Ostivat <i>Sikkilä</i> -nimisen talon. (1732)
Similä	Grannas	Ylivieska	1870-luku	Talonnimen mukaan. (179)
Simola	ei ent. sn:ä	Luopioinen	1850-l:n jälkeen	Talonnimen mukaan. (185)
Simola	ei ent. sn:ä	Tarvasjoki	1850-l:n jälkeen	Torpannimen mukaan (1632)
Simola	ei ent. sn:ä	Hausjärvi	1800-l. jälkipuoli	Meni vävyksi <i>Simola</i> -nim.taloon. (5)
Simola	Rämä	Valkeala	n. 1910	Rovasti ehdotti kinkereillä talonnimeä sukunimeksi. (711)
Sipilä	Rosenberg	Kustavi	1900–09	Perustuu talonnimeen. Khra auttoi. (1503)
Sipilä	Holma	Orimattila	–	Meni kotivävyksi <i>Sipilän</i> taloon. (213)
Sistola	ei ent. sn:ä	Lapinjärvi	1865	Talonnimen mukaan. (749)
Sivula	Pryl	Ähtäri	1908 t. 1910	Isoisän ostaman torpan mukaan. (1304)
Syrjälä	–	Humppila	1860-luku	Mökki harjun rinteessä eli <i>syrjässä</i> . (832)
Taanila	Johannesdahl	Nivala	1869	Meni <i>Taanilan</i> taloon kotivävyksi. <i>Johannesdahl</i> puheessa <i>Daalila</i> , josta muodostui <i>Taanila</i> . (179, 1511)
Taatila	Antreasson	Vehmaa	1876	Talonnimestä <i>Taatila</i> . (931)
Tavastila	Ylähovi	Kymi	1860-luku	Nimenottaja <i>Tavastilan</i> kartanon lampuodin poika. (1035)

Tekola	Kivimäki	Virrat	1900-l. taite	Tehtiin uusi talo, nimeksi <i>Tekola</i> , samalla sukunimeksi. (755)
Tihula	Tihjajarju	Vehkalahti	1800-l. loppu	Ensin talonnimenä, sitten sukunimenä. (114)
Tiila	Lauren	Oulu	1900-l. alku	Laurin talon poika meni opiskelemaan ja sai nimen <i>Lauren</i> . Tämän poika halusi suomal. nimen. <i>Tiila</i> oli Laurin talon ent. nimi. (1801)
Toivola	ei ent. sn:ä	Kymi	n. 1895	Tiloja jaettiin 1890-luvulla. Kansak.opett. jakeli tilanimiä ja sukunimiä. (1360)
Toivola	Kahari	Kymi	n. 1899	Tila jaettiin viiteen osaan, kansak.opett. oli suosittanut nimeä <i>Toivola</i> jo ennen vuotta 1896. (1371)
Toivola	ei ent. sn:ä	Kotka	n. 1900	Tila jaettiin ja tilukset arvottiin. Sai toivomansa arvan; nimeksi <i>Toivola</i> . (138)
Toivola	ei ent. sn:ä	Vimpeli	1906	Talo joutui maksamaan sukulaisten velkojen takausmaksuja. Kun kovasti tehtiin töitä, oli toivoa, ettei talo mene vasaran alle. Nimeksi <i>Toivola</i> . Talosta käytettiin sitä ennen nimeä <i>Iso-Erkintupa</i> . (1610)
Tolkkila	ei ent. sn:ä	Keuruu	1900-l. alku	Mäkituvan nimi Etelä-Suomessa kuullun nimen mallin mukaan. (338)
Torttila	ei ent. sn:ä	Hausjärvi	1800-l. jälkipuoli	Meni vävyksi <i>Torttilan</i> taloon. (5)
Tuokila	ei ent. sn.ä	Mietoinen	1920	Talonnimen mukaan. (1831)
Tuomaala	–	Kuusamo	1850-l. jälkeen	<i>Lomsin</i> talon isäntä oli <i>Tuomo</i> . Tn:ksi <i>Tuomaala</i> . Tyttäret ottivat sukunimeksi. (591)
Tuomela	Truhponen	Suistamo	1906	Asuinpaikan lähellä tuomia. (296)
Tuomela	Kanto	Ilmajoki	1911	Uusi asuinpaikka sai nimen puuston mukaan. (1882)
Tähtelä	Marttala	Haapavesi	1850-l. jälkipuoli	Tarinat: Rakensi uuden talon ylemmäs kuin entisen. Talon valot tuikkivat kuin tähdet. Toinen selitys: Tähdet näkyivät paremmin uudelta paikalta. (1756)
Uotila	ei ent. sn:ä	Akaa	1890-luku	Talonnimen mukaan. (773)
Uotila	Iso-Jussila	Kuorevesi	1906	<i>Iso-Jussilan</i> poika rakensi talon, jolle nimi <i>Uotila</i> paikalta puretun talon mukaan. (1236)
Uotila	Korvenranta	Kärkölä	1900-l. alku	Meni kotivävyksi <i>Uotilan</i> taloon. (1160)

Viertola	Sytelä	Virrat	1900	<i>Sytelä</i> jaettiin 4 pojalle. Yksi sai maa-alueen, jolle pellot tehtiin kaskeamalla. Yksi työvaihe oli viertäminen. Tilannimeksi <i>Viertola</i> ja samalla sukunimeksi. (1512)
Vilppula	Kallioniemi	Töysä	1890-l. alkupuoli	”Vaimon kotitilasta saatiin mäkituvan paikka.” (1731)
Vilppula	Mélart	Kärkölä	1906	Kotitilan mukaan. (1634)
Virtala	Uusitalo	Alavus	1917	<i>Uusitalo</i> syntyi <i>Nygård</i> -nimisen tilan jaossa. Kansak.opett. pakotti lapsia käyttämään tilusten nimiä sukuniminä. Toinen innokas nimenvaihtaja oli rovasti. (520)
Vormula	ei ent. sn:ä	Kiikoinen	1904	Kotivävyksi <i>Vormulan</i> , aiemmin <i>Formulan</i> , torppaan. (609)
Vuola	Aerikkala	Mietoinen	1887	Otettiin muutossa <i>Vuolan</i> talon nimi. (1322)
Vuorela	Hirvi	Kymi	1900–09	Tilanjaossa uusi tila <i>Vartioisvuoren</i> läheltä. (1372)
Vähälä	Puumala	Alajärvi	1800-l. loppu	Muutto <i>Vähälä</i> -nim. taloon. Edellinen omistaja oli käynyt <i>vähäistä</i> kauppaa. (1732)
Väärikkälä	Vallin	Kiikka	1855	Muutto <i>Väärikkälä</i> -nimiseen torppaan. (642)
Yli-Arvela	Setälä	Vesilahti	1860-luku	Otti uuden nimen tultuaan <i>Arvelan</i> ratsutilan isännäksi. (491)
Yli-Paavola	Uskali	Teisko	1882	Isännäksi <i>Yli-Paavolan</i> taloon. (773)
Yli-Pirilä	ei ent. sn:ä	Kalanti	1864	Talonnimen mukaan. (1248)
Ylä-Jussila	Solttila	Eräjärvi	1892	Talonnimen mukaan. (989)
Yrjölä	Susi	Kymi	1900–09	Tilanjaossa uuden tilan nimeksi <i>Yrjölä</i> . (1380)
Yrjölä	Laulaja	Iitti	1900-l. alku	Tilannimen mukaan. (772)
Äijälä	Ahlberg	Lammi	1900-l. alku	Tilannimen mukaan. (837)

Sukunimi muodostettu asutusnimeä lyhentämällä

Asutusnimeä on lyhennetty korvaamalla kaksiosaisen talon- tai kylännimen perusosa *la-* johtimella: kylännimi *Arolammi* > sukunimi *Arola*, tilannimi ja ent. sukunimi *Vanhatalo* > uusi sukunimi *Vanhala*, talonnimi *Sarvantaipale* > *Sarvala*. Joskus jätettiin pois tilannimille tyypilliset määritteet *Ala-*, *Ali-*, *Yli-*, *Ylä-* ja *Vähä-*, esim. tilannimi *Ylä-Karttila* > sukunimi *Karttila*. Lyhentämällä valmis asutusnimi on tehty 15 uutta sukunimeä.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Annala	Annikkala	Laihia	1906–07	Tilannimestä lyhentämällä. (715)
Arola	Silfvius	Hausjärvi	1900-l. vaihde	Asui <i>Arolammin</i> kylässä. (248)
Haapala	Törnudd	Tyrnävä	1800-l. loppu?	Talonnimestä <i>Haapaniemi</i> ”myöhemmin” <i>Haapala</i> . (1399)
Hinkkala	Neppenström	Kuhmalahti	1920 sn.-lain myötä	Talonnimi <i>Yli-Hinkkala</i> . (1559)
Kaivola	Pihlman	Hauho	1910-luku	<i>Pihlmanin</i> lisäksi käytettiin tilannimeä <i>Vähä-Kaivola</i> lyhyesti <i>Kaivola</i> , esim. sotaväessä Ilmari <i>Pihlman</i> (s. 1902) oli <i>Kaivola</i> . Hänen isänsä oli Kalle <i>Pihlman</i> . (1311)
Karttila	ei ent. sn:ä	Kuhmoinenn.	1880-luku	Isovanhemmat ostivat <i>Ylä-Karttila</i> -nimisen talon. (1398)
Kivelä	Haikonen	Rantsila	1876	Haikonen osti <i>Kivikangas</i> -nimisen tilan. Perheelle nimi <i>Kivelä</i> . (1656)
Lintula	Lintumäki	Helsinki	1916	Torpannimi <i>Lintumäki</i> muutettu kirkonkirjaan Hkiin muuton yhteydessä nimenkantajan tietämättä. (1584)
Ojala	ei ent. sn:ä	Kärkölä	1800-l. loppu	Tilannimistä <i>Ali-</i> ja <i>Yli-Ojala</i> . (1296)
Ojala	Tuohioja	Jaala	1800-l. loppu	”Pappi lyhenteli vanhoja nimiä.” (1676)
Ristilä	ei ent. sn:ä	Paimio	1919 sn.-lain myötä	Torpannimi <i>Ristinketo</i> . (1564)
Sarvala	ei ent. sn:ä	Kuhmoinen	1880-luku	Isoisä meni vävyksi <i>Sarvataipale</i> -nimiseen taloon ja otti sukunimen <i>Sarvala</i> . (1506)
Tommola	ei ent. sn:ä	Asikkala	1903	Setä tuli isännäksi ikivanhaan <i>Ala-Tommolan</i> taloon, jolloin nimi lyheni asiakirjoihin ja sukunimeksi. (1305)
Tynilä	Ylis-Tynilä	Askainen	1900-l.taite	Tilannimestä <i>Ylis-Tynilä</i> . (1784)
Vanhala	Vanhatalo	Kymi	1900–09	Sukunimeksi lyhennetty tilannimestä. (1375)

4.2.4 Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan

Nimi *Kivelä* on kiintoisa, sillä se on otettu sukunimeksi, vaikka se ei ole kotitorpan nimi. Siinä ilmenee käsitys, millainen on sopiva sukunimi. Mallin mukainen on myös *Tyynelä*, joka liittyy saman ajan, 1900-luvun alkupuolen toivenimiksi käsitettäviin lohkotilojen nimiin

Onnela, Rauhala ja *Toivola*. Aineiston koko *la-*, *lä-*-nimien joukossa *Raitala* on ainoa, jonka perustelussa on erityisesti mainittu nimen suomalaisuus.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Huhtala	Oksjoki	Hämeenkyrö	n. 1900	”paikalla olevan luontopaikan mukaan” (1281)
Kenttälä	Suutari	Rovaniemen mlk.	1870-luku	Paikannimestä <i>Kalakenttä</i> . (631)
Kivelä	ei ent. sn:ä	Kiikka	1800-l. loppu	Asuivat <i>Maali</i> -nimisessä torpassa. Lähellä kivinen mäki, siitä virallinen sukunimi <i>Kivelä</i> . (642, 26)
Raitala	Saxell	Kälviä	1906	Räättäli halusi suomalaisen nimen; asuinpaikalla kasvoi raitoja. (1615)
Syksylä	ei ent. sn:ä	Kustavi	1870-luku	Paikannimi Kustavissa. (242)
Tyynelä	Kasila	Kymi	1911	Tyyni, kaunis Kymijoen sivuhaaran ranta. Nimi erotukseksi <i>Kasiloista</i> . (1343)

4.2.5 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen

Tarkoitan vieraskielisillä sukunimillä ruotsinkielisiä ja muukalaistettuja nimiä; aineistossa on vain muutama muun kielinen kuin ruotsalainen entinen nimi. Kyselyyn vastaaja on harvoin itse esittänyt ruotsinkielistä sukunimeä perusteeksi. Olen sen kuitenkin kirjoittanut näkyviin, kun nimien yhteys on ilmeinen. Uusia sukunimiä on muodostettu *la*-loppuisten tilannimiin perustuneiden sukunimien mallin mukaan ottamalla 2-jäsenisestä vieraskielisestä nimestä joko alku- tai loppukomponentti nimen perusteeksi. Osa nimistä on äännemukaelmia, osa käännöksiä, osa perus- tai määriteosakäännöksiä. Nimillä *Suvela* ja *Solin* on merkitysytäläisyyttä. Olen merkinnyt selityksen hakasulkeisiin, jos se ei ole vastaajan. Muutama nimistä perustuu asutukseen, joka puolestaan perustuu ruotsinkieliseen nimeen: *Ruusila*, *Santala*, *Tenkula*. Alun alkaen lähtökohta on ollut suomenkielinen tilannimi nimissä *Wakkola* ja *Pakkala* (< *Paakkalan* rustholli).

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Haarla	Harberg	Jämsä	1906	”Suku johti nimensä ruotsalaisesta sukunimestä.” (213) [alkukomponentin mukaielma + <i>-la</i>)
Kaitila	Cajander	Lahti	1910-luku	Halusivat erottautua <i>Cajandereista</i> . (380) [Nimien alussa äänteellistä yhtäläisyyttä.]
Kalliala	Bergroth	-	1906	(1066) [alkukomponentti <i>berg</i> ’ <i>kalli(o)</i> ’ + <i>la</i>]

Koivula	Björklund	Iisalmi	1906	(1300) [alkukomponentti <i>Björk-</i> 'koivu' + <i>la</i>]
Koskela	Grönfors	Luvia	n. 1900	(820) [jälkikomponentti <i>-fors</i> 'koske- + <i>la</i>]
Lairila	Laurén	Iitti	1900-l. alku (31)	[tavoiteltu mukaelmaa, osa perheestä otti nimen <i>Laurento</i>]
Laurila	Laurell	Ylikiiminki	1906	"Suomensi jälleen Laurilaksi." Aiemmin <i>Laurilasta</i> tehty <i>Laurell</i> . (975)
Linnala	Stenborg	Rauman mlk.	1800-l. loppu (1801)	[jälkikomponentti <i>borg</i> 'linna' + <i>-la</i>]
Oksala	Örnqvist	Isokyrö	1919	(1263) [jälkikomponentin käännös <i>qvist</i> 'oksa' + <i>-la</i>]
Paasiala	Helmann	Vaasa	1900–05	"Ruotsalaisen nimen pohjalta" (57) [rts. <i>häll</i> 'paasi']
Pajula	Widbom	Helsinki	1875	Käännös. (173) [<i>vide</i> 'paju' + <i>la</i>]
Pakkala	Frosterus	Jyväskylä	1889	Käännös, <i>frost</i> 'pakkanen'. (494)
Ruusila	Roos	Keuruu	1880–1900	Abr. <i>Roos</i> muutti torppaan, jolle antoi nimen <i>Ruusi</i> , myöhemmin <i>Ruusila</i> , jonka otti sukunimeksi. (625) [mukaelma]
Salmela	Vikman	Helsinki	1905	Käännös. Rts. <i>vik</i> 'salmi, lahti'. (1314) [nimenottajien väärinkäsitys]
Salmela	Sundberg	Vehkalahti	1907	(1388) [alkukomponentin käännös + <i>la</i>]
Santala	Sandbacka	Vimpeli	1906	"Suomalaistamisajatus takana." (1610) [<i>sand</i> 'santa']
Suomela	Finni	Kymi	1906	"Nimi johdettu <i>Finni</i> -nimen suomennoksesta." (1349) [<i>Finni</i> < <i>finne</i> 'suomalainen']
Suvela	Solin	Lahti, Hki	n. 1900	(160) [nimien alussa äänteellistä ja sisällön samankaltaisuutta: <i>sol-</i> 'aurinko' – <i>suvi</i>]
Tenhola	Fonthén	Kuopio	1900-l. alku	"Isäni serkku otti nimekseen Tenhola." (199) [painollisen lopputavun mukaelma + <i>la</i> .]
Tenkula	Stenkulla	Alavus	1906	Noin 100 vuotta tilannimi äännetty suomalaisittain. Viralliseksi nimeksi vasta 1906. (1074) [mukaelma]
Wakkola	Wacklin	Jyväskylä	1906	Postimestari otti 1600-luvun lopulla nimen <i>Wacklin</i> talonnimen <i>Vakkola</i> mukaan. Suomalaistettaessa otettiin takaisin alkuperäinen nimi. (307)

4.2.6 Uusi sukunimi perustuu suomalaiseen henkilönnimeen

Uusi sukunimi perustuu etunimeen tai patronyymiin tai jonkun muun henkilön kuin nimenottajan suomalaiseen sukunimeen. Johdinta *-la* on käytetty, vaikka perusteena ei ole asutusnimi.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Erkkilä	ei ent. sn:ä	Messukylä	1900-l. taite	Nimenottaja Vihtori <i>Erkinpoika</i> viljeli Pekkala. (1105)
Herttua	Hellström	Lapua	1911	Äidin tyttönimi <i>Herttua. Hellström</i> vaikea lausua, (1934)
Järvelä	ei ent. sn:ä	Merikarvia	1900-l. taite	Halusi erottua <i>Järvinen</i> -nimisistä. (39)
Lounela	Lönnrot	Sotkamo	1919	”Ei perustu mihinkään.” Toisaalta on kerrottu, että nimenmuuttajan kanssa palveli vapaus-sodassa <i>Jounela</i> -niminen mies, jonka nimestä uusi nimi on tehty alkukirjainta muuttamalla. (76, 1901)
Maunula	Kaarela	–	1909	Kaarelan perheen poika Karl <i>Magnus</i> otti nimen <i>Maunula</i> (495)
Oksala	Tapper	Heinola	1906	Vaimon tyttönimi oli <i>Oksanen</i> . (916)
Perttilä	Illukka	Luumäki	1901	Isoäidin entinen sukunimi oli <i>Perttilä</i> . (872)
Simola	ei ent. sn:ä	Orimattila	n. 1909	Edellisen sukupolven <i>Simo</i> -vaari. (370)
Suojala	Malenius	Orimattila	n. 1900	Olivat tavanneet Helsingissä <i>Suojala</i> -nimisen henkilön, jonka nimeen ihastuivat ja ottivat sen. (332)
Suomela	Lindgren	Kalanti	1906	Albert <i>Tuomisen</i> vaimo sai uuden nimen rippikoulussa, koska khra piti entistä. nimeä rumana ja halusi suomalaistaa sen. Aviomies alkoi käyttää vaimonsa nimeä. (1248)
Toivola	Hampspinnare	Kymi	1900–09	” <i>Toivo</i> -veljen nimen mukaan” (1340)

4.2.7 Uusi sukunimi perustuu erilaisiin yksittäisiin asiaperusteisiin

Ammatti nimen perusteena on selväpiirteinen, mutta on myös abstrakteja perusteluja kuten nimen ”raikkaus” (*Raikkala*) ja ”toivo kansallisesti paremmasta ajasta” (*Toivola*). *Raikkala* on esimerkki yksilöllisestä nimenmuodostuksesta, *Toivola* noudattaa aikansa muotia. Huomiota

ansaitsee se, että oli pa nimen motiivi mikä hyvänsä, nimeen on liitetty *-la, -lä* -johdin, joka on nimenottajan käsityksen mukaan kuulunut oikeaan sukunimeen.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Mäkelä	Ahteentaka	Rymättylä	1880-luku	Opettajan mielestä entinen nimi hankala. Poika ”suomensi” sanan <i>ahde</i> ’mäki’ kansakoulussa. (846)
Raikkala	Rewell	Pori	1906	”pyrkimys raikkaaseen nimeen” (775)
Salola	Boman	Salo	1906	Vastaajan arvelu: Kotipaikka saattanut vaikuttaa nimeen? (348)
Seppälä	(mainittu vain ”äidin sn.”)	Hämeenkyrö	n. 1920	Ammatti seppä; khra auttoi valinnassa. (1272)
Toivola	Gaurilov	Suistamo	1906	Nimi ilmaisi toivoa kansallisesti paremmasta ajasta; nimenottaja oli leimattu usein venäläiseksi. (296)
Veistola	Vänskä	Joensuu	1900-l. taite	Ammatti kirvesmies. (146)

4.2.8 Erilaisia syitä nimenottoon

Vastaaja on kertonut syyn, joka antoi sysäyksen uuden nimen ottoon. Ei ole kyse varsinaisesta nimeämisperusteesta. Syyt olivat samanlaisia kuin muunkin tyyppisiä nimiä otettaessa: muutto uuteen asuinpaikkaan, vanhan nimen liian suuri yleisyys tai muu epämieluisuus, perheensisäiset erimielisyydet tai jonkun auktoriteetin – tässä ryhmässä opettajan – toimittama nimenmuutto.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy tai muu perustelu
Ahola	Weiland	Nivala	1890-luku	Amerikkaan lähtiessä otti uuden nimen. (432)
Arola	Mattinen	Sääksmäki	1900-l. taite	Muutti nimen ennen kutsuntoja Sääksmäen kansanopistossa. (573)
Arola	Kähtävä	Alavieska	–	Esi-isät käyttivät <i>Arola</i> -nimeä, jos viranomainen ei osannut kirjoittaa varsinaista sukunimeä <i>Kähtävä</i> . (1779)
Astala	Styrman	Kymi	1906	Koulussa opettaja antoi nimen. (1347)
Hahtola	Kukila	Isokyrö	1900-l. alku	Paikkakunnalla liikaa samannimisiä. (604)
Kantola	Jaakkola	Pyhtää	1870	Ei hyväksynyt <i>Jaakkola</i> -nim.sukulaisia.(728)

Kaunola	Sundberg	Vehkalahti	1907	”Sundberg’ eitä lähes koko kylä”; haluttiin eroon liian yleisestä nimestä. (1389)
Lehtola	Visamäki (mökin nimi)	Pälkäne	1900-l. alku	Pojat häpesivät kotimökin nimeä ja ottivat uudet nimet. (1589)
Pensala	Pulkka	Viipuri	1919	Vapaussodan jälkeiset ikävyydet johtivat nimenmuuttoon. (625)
Runola	Bromberg	Kalanti	1855	Kalantiin muuton yhteydessä nimi muuttui <i>Runolaksi</i> . (1492)
Salmela	Piitulainen	–	1913–14	Eri nimeen syynä perintöriidat. (1715)
Vuorela	Ojala	Nakkila (kotitorppa)	n. 1910	Nimenmuutto opettajan ehdotus. (635)

4.2.9 Nimeämisperusteesta tai syystä nimenottoon ei tietoa

Moni tämän ryhmän sukunimi on sentyyppinen, että sitä on mahdollista pitää tilannimilähtöisenä, vaikka sitä ei ole sanottu perusteeksi (esim. *Innilä, Junila, Kristola, Kunnola, Mauriala*). Toisaalta *LA*-loppuisia nimiä on otettu ilman yhteyttä asutusnimeen, mistä vastaaja on erityisesti huomauttanut, kuten nimistä *Lahtela* (1146) ja *Lehtola* (1509). Aidon asutusnimen näköisiä nimiä on siis voitu ottaa mallista tai poimia jostain nimiehdotelmista, joissa monesti esiintyi jo käytössä olleita suku- ja paikannimiä. Kun seuraavassa luettelossa joihinkin nimiin on liitetty tieto asuinpaikan nimestä, joka ei ole sama kuin otettu nimi, voidaan nähdä, että uusi nimi ei perustunut ainakaan asutusnimeen. *LA*-loppuisten nimien vahvuutta nimitajussa osoittavat sellaiset vieraskielisen nimen tilalle valitut *LA*-loppuiset nimet, joilla ei ole mitään yhteyttä hylättyyn nimeen. Niitä on tässä luettelossa 20, esim. *Avela – Westerlund, Kivelä – Temper*. Luettelossa on ensin 11 nimeä, joihin liittyy jokin huomautus, sitten alkaa uusi aakkostus, jossa perustietojen lisäksi on vain arkistointinumero.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Huomautuksia, arkistointinumero
Erkkilä	Hätälä	Jalasjärvi	1910-luku	Tilallinen <i>Erkkilä</i> suuttui, kun mäkitupalainen otti sellaisen nimen. (53)
Lahtela	Tilli	Säkkijärvi	1918	”Ei yhteyttä asumuksen tai luontopaikan nimeen.” (1146)
Lehtola	Puustjärvi	Jääski	1913	”Ei perustunut talon tai torpan nimeen.” (1509)

Lehtola	Lappeteläinen Iisalmi	1920 lain myötä	Ammatti valokuvaaja. (1300)
Mattila	Kortteenperä Urjala	1900-l. taite	Nimi paikkakunnalle muutettaessa. (1821)
Paunula	ei ent. sn:ä Orivesi	1880-luku	Torpan nimi oli <i>Käpälä</i> . (219)
Pietilä	Hampaala Sahalahti	1800-l. loppu	<i>Hampaala</i> oli lapsuudenkoti. (1200)
Rautala	Hakala Karinainen	1800-l. loppu	<i>Hakala</i> oli torpan nimi. (1812)
Salmela	ei ent. sn:ä Jämsä	1900-l. taite	Asuinpaikka <i>Taivalsalo</i> . (457)
Toivola	Loberg Varsinais-Suomi	n. 1910	”Otti vaan <i>Toivola</i> -nimen.” (246)
Vanhala	Ala-Jääski Vehkalahti	1800-l. loppu	Uusi nimi käyttöön ”jostain syystä”. (114)
Avela	Westerlund Pohjanmaa	1885	(461)
Hakala	Komsi Ilmajoki	1897, 1910-luku	(1927)
Hannula	Koivukangas Lappajärvi	1800-l. loppu	(812)
Herrala	Kienokoski Isojoki	1902–08	(1186)
Hietala	Hovatoff Polvijärvi	1918	(272)
Honkala	Pönnölä Nastola	1880-luku	(1207)
Innilä	Karhu Tyrvää	1873	(190)
Juhola	Hakala Nakkila	1890-luku	1141)
Junila	ei ent. sn:ä Ähtäri	1860-luku	1147)
Järvelä	Juslin Nurmijärvi	1906	(792)
Kaarela	Peterson Pieksämäki	1906	(495)
Kahvola	Knuutinen Viipuri	1906	(1659)
Kantola	ei ent. sn:ä Pyhtää	1900-l. taite	(786)
Kivelä	Temper Ylistaro	1900-l. alku	(721)
Kivelä	ei ent. sn:ä Nurmijärvi	1910-luku	(85)
Korpela	Flink Kiikka	1911	(1642)
Kristola	Halkosaari Virrat tai	1850-luku	1581)
		Etelä-Pohjanmaa	
Kunnola	Kiljunen Isokyrö	1910-luku?	(1262)
Kuusela	Seppä Alavus	1900-l. alku	(394)
Lampela	Grönvall Siikainen	1900-l. alku	(159)
Lehtola	Lindstedt Tampere	n. 1890	(1237)
Lehtola	Ahlfors Lavia	1900-l. alku	(1177)
Lehtola	Finni Kymi	1906	(1351)
Lehtola	Barck Suojärvi	1907	(1548)
Lepola	Grönvall Siikainen	1900-l. alku	(159)
Louhela	Lindgren Hämeenlinna	1906	(561)
Mauriala	Kallo Kiikka	1850-luku	(842)
Murtola	Gröhn Tohmajärvi	1910-luku	(21)
Mäkelä	Juntula Hauho	1897	(685)
Nurmela	Ryhtä Forssa	1908	(1816)
Onnela	Sundberg Vehkalahti	1907	(1385)
Pekkala	ei ent. sn:ä Rovaniemi	1900-l. taite	(744)

Peltola	Finni	Kymi	1900–09	(1359)
Peltola	Sundberg	Vehkalahti	1907	(1384)
Pyörälä	Hirvaskoski	Kuivaniemi	1890-luku	(1316)
Rantala	Oitila	Kangasala	1850-luku	(1558)
Rantala	Rillukka	Lavansaar	1906	(811)
Rantila	ei ent. sn:ä	Keuruu	1860-luku	(1134)
Rintala	Hangonmäki	Soini	1887	(407)
Saarela	ei ent. sn:ä	Pälkäne	1800-l. loppu	(1213)
Saarela	Stenfors	Tyrvää	1906	(1288)
Sampola	Sulin	Tuusula	1906	(213)
Siirola	Sajalín	Loppi	1900-l. alku	(1554)
Suomela	Mässeli	Virolahti	1919	(1161)
Toivola	ei ent. sn:ä	Kittilä	1880-luku	(1110)
Urpola	Uusitalo	Hartola	1900-l. alku	(1670)
Veikkola	Lindkvist	Nivala	1900-l. taite	(179)

4.3 -stO-loppuiset sukunimet

-stO-loppuisia otettuja sukunimiä on aineistossa 38, mikä ei sinänsä ole suuri määrä, mutta ansaitsee huomion asutusnimiin perustuvien sukunimien kolmantena ryhmänä kaksijäsenisten ja -la-loppuisten nimien jälkeen. Vertaillen eri paikannimien yleisyyttä Eero Kiviniemi on todennut, että ”suffiksillisista nimistä ovat -la-nimien jälkeen yleisimpiä -stO-nimet, joista tavallisin on *Koivisto*” (1990, 116). Sukuniminä stO-loppuiset nimet eivät sitä vastoin ole yleisiä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Jarmo ja Sirkka Paikkalan suomenkielisistä nimistä lasketun tilaston mukaan (2000, 36) niitä oli 1998 vain 490 nimeä (1 % eri nimistä) ja nimenkantajia 10 487, mikä on 0,3 % kaikista vajaan 4 miljoonan nimenkantajan joukosta. Määrää voi verrata toiseen asutusnimijohtimeen -la-päättyvien sukunimien määrään: eri nimiä oli 10 487 ja osuus suomenkielisistä sukunimistä on 21,0 %. Nimenkantajia oli 457 000 eli 11,5 % kaikista suomenkielisen nimen haltijoista.

Vuoden 1986 aineistossa ovat yleisimpiä stO-loppuisia sukunimiä perinteisten asutusnimien mukaiset *Haavisto*, *Koivisto*, *Kuusisto* ja *Männistö*, joita on otettu paljon myös suurnimenmuutossa 1906. Ne ovat antaneet mallin mm. uusille nimille *Kanervisto*, *Kaunisto*, *Lännistö*, *Saaristo* ja *Vuoristo*. Vastausaineiston -stO-loppuisten sukunimien asutusnimitaustoista oli tilannimiä 6, torpannimiä 11 ja mökkien nimiä 4.

Nimi *Kivistö* on sanottu otetun ”paikannimen mukaan”. Sekin voi perustua asutusnimeen, vaikkei sitä ole mainittu. Suomenkielinen stO-nimi on otettu 20 ruotsinkielisen nimen tilalle. Yhtään ei ole selitetty johdetuksi entisestä nimestä, mutta viidestä nimestä voi yhteyden päätellä. Niistä neljälle vastaaja ei ole antanut mitään selitystä: *Helistö* < *Helisten* (jonka voi ymmärtää -sten-loppuiseksi ruotsalaiseksi nimeksi), *Kuusisto* < *Granholm*, *Matisto*

< *Mattsson*, *Niemistö* < *Näsman*. Viides nimi *Saaristo* < *Hollmén* on selitetty siten, että tulvan aikana pellonkumpareet jäivät näkyviin saarina. Tämän nimen voi tulkita paitsi entiseen sukunimeen perustuvaksi, myös luontopaikkaan perustuvaksi tai tilannimestä otetuksi.

Nimestä *Koivisto* on sanottu selvästi, että siihen antoi aiheen *Koivisto*-niminen mäki, siis luontopaikka. Nimi *Saaristo* on syntynyt, kun ”muisteltiin kotikylän maisemia”. Kokonaan ilman perustelua on jäänyt 9 otettua nimeä. Niistä voi todeta, että *-stO*-johtimella on voitu muodostaa suoraan sukunimiä ilman asutusnimitaustaakin ja *-stO* on käsitetty sukunimeä muodostavaksi johtimeksi: *Haavisto* < *Dikman*, *Kannisto* < *Frisk*, *Kaunisto* < *Vakkuri*, *Koivisto* < *Granath* ja *Santala*, *Kuusisto* < *Högerman* ja *Fredrikson*, *Lepistö* < *Grönfors* ja *Niinistö* < *Svärd*. Nimet on muodostettu mallin mukaan.

Sukunimettömiä *-stO*-loppuisen nimen ottaneista oli 9, joista 6 sai sukunimen torpannimestä, 2 tilannimestä ja 1 ”paikannimestä” *Kivistö*. Nimet ovat mitä tavallisimpia tilan- tai torpannimiä: *Haavisto*, *Kivistö*, 2 *Koivistoa*, 4 *Kuusistoa* ja *Männistö*. Nämä kaikki on otettu 1800-luvun puolella tai viimeistään 1900-luvun alussa. Nämä nimenottajat ovat noudattaneet perinteistä tapaa, eikä pappi tai opettaja ole ollut antamassa yhtäkään näistä nimistä.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste tai muu perustelu
Haavisto	Kallioniemi	Töysä	1889	Pariskunta sai mäkituvan paikan, jossa kasvoi haapoja. Tuvan nimi <i>Haavisto</i> . Siitä sukunimi. (1731)
Haavisto	Holmen	Luopioinen	1800-l. loppu	Asuivat <i>Haavisto</i> -nimisessä torpassa. (695)
Haavisto	Dikman	Nakkila	1900-l. taite	(1181)
Haavisto	ei ent. sn:ä	Kiiikka	1900-l. alku	Torppa haavikossa. Torpannimi sukunimeksi. (642)
Helistö	Helisten	Kemijärvi	1850-luku	(300)
Kanervisto	Koskipää	Janakkala	1800-l. loppu	Muutti <i>Kanervisto</i> -nimiseen torppaan. (213)
Kannisto	Frisk	Kankaanpää	n. 1850	(1813)
Kaunisto	Vakkuri	Kauhajoki	n. 1900	(384)
Kivistö	ei ent. sn:ä	Artjärvi	1870-luku	Paikannimen mukaan. (1883)
Kivistö	Holmen	Koijärvi	1900-l. alku	(1818)

Koivisto	Granath	Kokemäki	1890	(1141)
Koivisto	Santala (torppa)	Ulvila	1880–90-luku	(37)
Koivisto	ei ent. sn:ä	Hausjärvi	1889	Torpan nimen mukaan. (906)
Koivisto	ei ent. sn:ä	Kiikka	1800-l. loppu	Tilan nimen mukaan. (642)
Koivisto	Kujansuu	Ikaalinen	1902	Osti <i>Koivisto</i> -nimisen asunnon. (661)
Koivisto	Mutta	Elimäki	1900-l. alku	Lähellä <i>Koivisto</i> -niminen mäki. (1896)
Koivisto	Peltomäki	Mouhijärvi	1911	Muutti <i>Koivisto</i> -nimiselle tilalle. (617)
Kuusisto	ei ent. sn:ä	Tyrvää	1800-l. loppu	Torpan nimen mukaan. (18)
Kuusisto	ei ent. sn:ä	Jalassjärvi	1800-l. loppu	Tilan nimen mukaan. (53)
Kuusisto	Fredrikson	Taivassalo	n. 1890	(1428)
Kuusisto	ei ent. sn:ä	Kiikka	1890-luku	Muutti <i>Kuusisto</i> -nimiseen torppaan. (642)
Kuusisto	Granholm	Viipuri	1901	(735, 1111)
Kuusisto	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. taite	Torpan nimen mukaan. (642)
Kuusisto	Högerman	Yläne	1912	Tilan nimen mukaan muuton yhteydessä. (989)
Lepistö	Helenius	Teisko	1800-l. loppu	Torpan nimen mukaan. (1117)
Lepistö	Grönfors	Luvia	1800-l. loppu	(820)
Lännistö	Nikula	Laitila	n. 1860	Asettui etelärinteelle torppaan, siitä talonnimi ja sukunimi. (607)
Matisto	Mattsson	Helsinki	1904	(1067)
Männistö	Nyman	Keuruu	1906	Rakensii tuvan männikköön. (1057)
Männistö	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. alku	Torpan nimestä sukunimi. (642)
Niemistö	Saarela	Jurva	1850-luku	Torpan nimen mukaan. (1593)
Niemistö	Näsman	Helsinki, Kuopio	1906	Isoisä muutti nimen Helsingissä. (1214)
Niinistö	Svärd	Nokia	1900-l. taite	(403)
Paijisto	Backman	Lavia	1880-luku	Korpeen raivattu asumus sai nimen <i>Paijisto</i> ('pajukko?'), josta sukunimi. (1538)
Saaristo	Simelius	Tampere	1906	”Muisteltiin kotikylän maisemaa.” (934)

Saaristo	Hollmén	Lappi Tl.	1917	Tulvan aikana pellot peittyivät veteen, kumpareet jäivät näkyviin saarina. (1537)
Vuoristo	Wahlroos	Lappi Tl.	1911	Rakensi talon, jolle nimi <i>Vuoristo</i> laakean pihakiven mukaan. Siitä sukunimi. (512)
Ylistö	Sivén	Kangasala	1906	Talonnimi Ylöstalo Hollolassa, mistä isoisä oli lähtöisin. (1933)

4.4 -nen-loppuiset nimet

Vuoden 1986 sukunimikyselyn tärkeimpiä tavoitteita oli saada selkoa länsisuomalaisten *nen*-loppuisten sukunimien taustoista: tiedettiinkö, mihin ne perustuivat? Vastauksissa tulikin tietoa 512 *nen*-loppuisesta otetusta nimestä, mikä on enemmän kuin muista vastausaineistoon kertyneistä nimityypeistä. Toisaalta *nen*-nimien taustoja on jäänyt selittämättä 184 nimestä. Se on 35,9 prosenttia aineiston *nen*-loppuisista nimistä. Joistakin nimistä on nimenomaan sanottu, etteivät ne perustuneet mihinkään.

Koko suomalaisen sukunimisysteemin kehittämisessä *nen*-loppuiset nimet ovat keskeisessä asemassa.”Varhemman, pakanuuden aikaisen sukunimien synnyn todisteena on pidetty ensiksikin henkilöä tarkoittavista sanoista *-nen*-johtimella muodostettujen, perheeseen, lajiin tai sukuun kuuluvuutta osoittavien sanojen runsautta sekä vanhimmissa kirjallisissa lähteissä että kansanrunoissa; - - .” (Närhi 1996, 21.) Vanhan itäsuomalaisen sukunimistön ja uudemman länsisuomalaisen nimistön välillä on kuitenkin näkyvä ero nimien sisällössä. Länsisuomalaiseen, uudempaan sukunimistöön eivät kuulu henkilöiden nimet, esimerkiksi ristimänimien hypokorimit, eivätkä eläinten nimitykset (ellei nimi ole lyhyt ja sotilasnimi-lähtöinen).

Yleinen käsitys lienee, että uudet länsisuomalaiset *nen*-nimet saivat mallinsa savolaisista vanhoista *nen*-loppuisista sukunimistä. Näillä ei kuitenkaan ole yhteistä muuta kuin johdin *-nen*. Senkin merkitys on erilainen itäisissä ja läntisissä nimissä. Itäsuomalaisten periytyvien sukunimien syntyänsä *nen*-johdin ilmaisi todennäköisimmin kuulumista kantasanan ilmaiseman henkilön perheeseen, taloon tai sukuun. Sillä oli tärkeä yhteiskunnallinen tehtävä. Sukunimi todisti, kellä oli oikeuksia ja velvollisuuksia suvun talon, maiden ja eräalueiden suhteen. Länsisuomalainen sukunimen johdin *-nen* on pelkkä sukunimen tunnus ilman muita merkityksiä. Sisällöltäänkin läntiset *nen*-nimet poikkeavat täysin itäisistä. Perinteiset *nen*-sukunimet kertovat yleensä, kuka oli talon varhaisvaiheissa isäntä. Ne sisältävät siis hyvin usein henkilön ristimänimen tai sen hypokorismin tai

lisänimen, joka ilmaisi henkilön jonkin ominaisuuden. Lisänimet olivat hyvin moninaiset, niiden sanastoon kuuluivat myös eläinten nimitykset. Siinäkin suhteessa uudet läntiset sukunimet poikkeavat niistä. Nimenkantajan ominaisuuksiin viittaavia *nen*-loppuisia nimiä on vuoden 1986 aineistossa vain pari, *Jalonen* ja *Kiivanen*, joiden selitykset ovat nimenottajien omia, mutta ne perustuvat todennäköisimmin sotilasnimiin.

Läntiset *nen*-loppuiset sukunimet syntyivät aivan eri tarpeeseen täysin erilaisessa sosiaalisessa asemassa elävien käyttöön kuin Itä-Suomessa vuosisatoja sitten. Niiden aiheena ei ole käytetty henkilönnimiä, torppien tai muiden asumusten omistajien nimiä vaan asumusten paikkaa, maastoa, luontoa, jotain ympäristön erityispiirrettä kuvaavia sanoja. Nimeämismalli oli siis nimensaaajien lähiympäristöstä, missä oli perinteisesti käytetty liikaniminä asumustennimiä, jotka yleensä perustuivat sijaintipaikkansa nimeen tai kuvasivat paikkaa.

Eero Kiviniemen mukaan on ”syytä todeta, että *-nen*-loppuiset lisänimet tai sukunimet eivät ole yksinomaan itäsuomalaisia eivätkä aina erityisen vanhojakaan”. Jotkin vanhat sukunimet sisältävät ”selvästi asuinpaikkaan viittaavan ilmauksen kuten esimerkiksi *Niemi(nen)*, *Oja(nen)*, *Aho(nen)*”. ”Suomen yleisimpiin sukunimiin kuuluvat *Virtanen*, *Nieminen*, *Mäkinen*, *Koskinen*, *Järvinen* ja *Lehtonen* ovat tietysti useimmiten suhteellisen myöhään valmiiden nimien mallin mukaan syntyneitä nimiä mutta silti monesti asuinpaikkaan viittaavia.” (1982, 52–53.)

Sirkka Paikkala on esittänyt 298 aakkostettua *Virtanen*-tyypin nimiartikkelia, joihin hän on kerännyt monipuolista tietoa kyseisistä nimistä; muun muassa 31 nimestä on tieto, missä lehdessä ja milloin nimi on esiintynyt ehdotuksena tai suosituksena. *Satakunta*-lehti (300 nimen lista vuonna 1887) ja *Rauman Lehti* olivat nimiasiassa aktiivisia. (Paikkala 2004, 230–367.) Noista aakkostetuista nimiartikkeleista olen poiminut seuraavan kappaleen tiedot nimisuosituksista.

Varhaisiin sanomalehtien suosituksiin kuuluivat *Suomen Julkisissa Sanomissa* 1859 julkaistuista nimistä mm. *Aumanen*, *Ilonen*, *Lehtinen*, *Pajunen*, *Palonen*. Vuonna 1882 suosituksia olivat mm. *Kallioinen* ja *Kaskinen*. Paikkalan mukaan eniten *nen*-nimien suosituksia on julkaistu 1887 ja 1890. *Satakunta*-lehden ehdotuksia 1887 olivat mm. *Haapanen*, *Kantonen*, *Kilpinen*, *Kivinen*, *Laaksonen*, *Lampinen*, *Levänen*, *Mäkinen*, *Nieminen*, *Oivanen*, *Peltonen*, *Rantanen*, *Ruokonen*, *Saarinen*, *Salonen*, *Siltanen*. 1890-luvun suosituksia olivat *Aironen*, *Helminen*, *Luhtanen*, *Luomanen*, *Murtonen* ja *Urhonen*. Kuitenkin on lähes mahdotonta osoittaa julkisten nimiehdotusten suoraa vaikutusta nimenvalkoihin. Esimerkiksi nimeä *Virtanen* on vuoden 1986 sukunimikyselyn aineistossa 1850-luvulta

lähtien, mutta Paikkalan poimintojen mukaan nimi on julkaistu ohjeellisessa nimiluettelossa *Satakunta*-lehdessä 1887, ja ensimmäinen virallinen nimenottoilmoitus on tehty vuonna 1875 (mts. 367). Kyselyaineistossa *Toivonen* esiintyy 1860-luvulla, mutta lehdessä julkaistu suositus vasta 1887. Samanlaisia aikavertailuja voisi esittää monesta nimestä, mutta ne olisivat hyödyttömiä, sillä lehtiin ehdotuksia laatineet kirjoittajatkin ovat varmasti kuulleet ja nähneet jo käytössä ainakin useimmat suosittamansa nimet. Paikkalakin on huomauttanut nimistä, jotka oli otettu nimenmuutoksissa jo ennen kuin ne esiintyivät suosituksissa. Vielä 1900-luvun taitteen kahden puolen ei nimiä ole keksitty täysin tyhjästä. Toisaalta eivät kaikki otetut nimet ole voineet esiintyä missään suosituslistassa, koska suurella osalla nimistä on ollut yksilöllinen asutus- tai luontonimitausta.

Puhuttaessa uusista läntisistä otetuista sukunimistä ajatellaan yleensä ensiksi *nen*-loppuisia nimiä ja sitä, että ne yleistyivät, koska käsitettiin johdin *nen* suomalaisen sukunimen tunnusmerkiksi, olivathan useimmat itäsuomalaiset satoja vuosia vanhat sukunimet *nen*-loppuisia. Tämäkin on ollut osin nimenmuuttopropagandistien ja heitä seuranneen sivistyneistön käsitys, joka istutettiin tavalliseen oppimattomaan kansaan. Länsisuomalaisella kansalla oli kyllä malleja *nen*-loppuisista nimistä omassakin elinympäristössään. Siksi heidän olikin helppo omaksua uusi *nen*-loppuinen nimistö, ja sukunimiksi niitä otettiin jo 1850- ja 1860-luvuilla. Kansa otti oma-aloitteisesti sukunimekseen tilojen ja torppien *nen*-loppuisia nimiä, mutta osasivat tilojen haltijat johtaa vaikkapa kaksijäsenisistä nimistä uusia *nen*-loppuisia sukunimiä. Luontonimissäkin oli *nen*-loppuisia nimiä. Esimerkiksi Rauman mlk:ssa, missä otettiin keskimääräistä enemmän *nen*-loppuisia nimiä, on useita *nen*-loppuisia luontonimiä, mm. *Hanhinen*-niminen niemi ja *Heinänen* ja *Kauranen* -nimiset saaret (NA). Tavallisen kansan nimenoton motivaatio oli harvoin kansallismielisyys tai tasa-arvopyrkimykset (vrt. Paikkala 2004, 391, 612), vaan lisääntyneet käytännön tarpeet ja oman seurakunnan kirkkoherran ohjailu.

Sukunimikyselyn vastauksissakin on viitteitä melko varhaisiin, muihin kuin savolaisiin *nen*-loppuisiin nimiin. Sukututkija Pentti J. Voipio on todennut, että *nen*-loppuisia sukunimiä on otettu ennen niiden laajaa yleistymistäkin. Nimi *Saarinen* tavataan lähteissä Torniossa jo 1730-luvulla ja Raahessa 1800-luvun alussa. Se on todennäköisesti perustunut Yli-Iissä esiintyneeseen paikannimeen *Saari*. (247)

Yleisimmäksi kehittyneestä *nen*-loppuisesta nimestä on eräs vastaaja, jonka isoisä oli saanut nimen *Virtanen* Längelmäellä 1880-luvulla, esittänyt oman näkemyksensä:

Olen kuullut jonkun kertovan, että seurakunnan papit auttoivat ja johdattelivat sukunimen valinnassa. *Virta* ja samalla *Virtanen* ei kuulu perinteiseen suomalaiseen

nimistöön, vaan raamatulliseen nimistöön (Niilin-, Jordan-, Tigris- ja Eufratvirta), joten on luultavaa, että seurakunnan papit olivat tässäkin nimeä esittämässä asuinympäristön mukaiseksi. (615)

Kertomus Nastolassa 1839–1916 eläneen Antti Antinpojan uudesta sukunimestä *Kivinen* kuvaa aikaa, jolloin *nen*-nimet eivät vielä olleet ehtineet yleistyä eivätkä suositukseltaan olleet vielä levinneet laajalle:

1860-luvun loppupuolen vaikeina aikoina oli hän mennyt 1868 töihin Hämeenlinnan–Pietarin rautatierakennustyömaalle. Kun palkanmaksu tuli, oli kasööri kysynyt nimeä ja vastauksen *Antti Antinpoika* kuultuaan oli tokaissut: Täällä on näitä kaikenmaailman poikia ihan riittämiin. Mistä talosta kotoisin? Kuultuaan, että *Rouvankiven* talosta, oli ykskantaan tokaissut: *Kivinen* on sitten sukunimi. (1092).

4.4.1 Ennestään sukunimettömien *nen*-loppuiset nimet

Vuoden 1986 vastausaineistossa on 177 ennestään sukunimetöntä *nen*-loppuisen nimen ottajaa. Se on 34,6 prosenttia kaikista *nen*-nimen ottaneista. Se on paljon verrattuna muuntyyppisiä nimiä ottaneiden sukunimettömien määriin, mutta määrä selittyy siten, että *nen*-nimiä on otettu eniten 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin sukunimien käytön yleistymisen oli vasta käynnistynyt. Toinen selitys on se, että ilman asiaperustetta voitiin valita *nen*-nimi silloin, kun ei ollut mahdollisuutta ottaa tilan tai torpan nimeä sukunimeksi. Sukunimettömiä *nen*-nimen ottajia oli kuitenkin vielä 1910-luvullakin tusinan verran, viimeiset vuonna 1918 (kolme henkilöä) ja vuonna 1920 (yksi henkilö).

Pappi oli antanut *nen*-loppuisen nimen 36 sukunimettömälle, opettaja 5:lle, työpaikan esimies 11:lle, nimismies 1:lle, ja armeijassa oli saatu 6 nimeä. Auktoriteettiasemassa ollut henkilö on siis nimennyt 59 sukunimetöntä (33,3 prosenttia sukunimettömistä *nen*-nimen saaneista). Työpaikoilla ja armeijassa sukunimi oli välttämätön, mutta kyllä papitkin ovat aktiivisesti huolehtineet sukunimien käytön lisäämisestä ja vakiinnuttamisesta. He ovat erityisesti suosineet *nen*-loppuisia nimiä antaessaan uusia nimiä seurakuntalaisilleen, mutta pappien aktiivisuus on ollut vielä 1800-luvun puolivälissä vähäinen: aineistossa 1850- ja 1860-luvuilla yhteensä 7 nimeä. Vielä 1870-luvullakin vain 5 uutta nimeä saatiin pappien toimesta. 1880-luvulta lähtien pappien osuus on kasvanut: 1800-luvun lopulta vuoteen 1905 ovat sukunimettömät saaneet papeilta 24 *nen*-loppuisia sukunimeä. Nimensääjia tuntuu pappien nimien jakelu usein ärsyttäneen. Ehdoton auktoriteetin kunnioitus on kuitenkin taannut, että nimiä alettiin käyttää. Harvoille pappien

antamille nimille on kerrottu jokin peruste, monesti perustetta ei ollut. Esimerkkejä pappien sukunimettömille ”keksimistä” nimistä:

1800-luvun puolivälin nimiä olivat *Simanen*, *Ojanen* (kaivoi suorat ojat), *Oksanen*, *Orponen* (löytölapsi); 1860-luvulla *Haapanen* (talonnimi *Haapanala*), *Heinonen*, myös 1905; 1870-luvulla *Lintunen* (pieni vikkela poika), *Nieminen* (torppa *Tervaniemi*), *Salonen* 2 kertaa; 1880-luvulla *Laaksonen*, *Mäkinen*, *Viljanen*; 1890-luvulla ja 1900-luvun taitteessa *Heikkinen* (kastelapsen isä *Heikki*), *Järvinen* (perusteena ”tuhansien järvien maa”), *Koskinen*, *Lampinen*, *Nieminen*, *Ohtinen*, *Pohjonen* (”pappi keksi nimen”), *Putunen* (nimetyllä r-vika), *Puumalainen* (huutolaispoika kotoisin *Puumalan* kylästä), *Salonen*, *Virtanen* 3 kertaa.

4.4.2 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen

Aineiston *nen*-loppuisista sukunimistä perustuu asutusnimeen 127 nimeä (24,6 prosenttia), mikä on yllättävän paljon, kun *nen*-nimien ajatellaan yleensä olevan muotiniimiä ilman asiaperustetta. Yleisesti on myös ajateltu, että *nen*-loppuiset uudentyypiset nimet tulivat tilattomien käyttöön, mikä myös ilmenee aineistosta. Vastaaajien kirjeistäkin voi lukea, että *nen*-loppuisia nimiä pidettiin leimallisesti vähäväkisimpien niminä. Kuitenkin yllättävän monet lohkotilojen ja torppien isännät ovat ottaneet *nen*-loppuisen sukunimen. Nimet jakautuvat asutusnimien mukaan seuraavasti:

- itsenäisiä tiloja 55
- torppia 27
- mäkitupia ja muita mökkejä 7
- kylännimiä 12 ja pitäjännimiä 1.

Nen-loppuisia sukunimiä syntyi myös niin, että kun vanhin poika jäi perintötalon isännäksi, nuorempi muodosti oman nimensä kotitilan nimen pohjalta ja sai aikaan erotuksen tilannimeen käyttämällä *nen*-johdinta, esimerkiksi *Suojan* talon poika liitti nimeensä *nen*-johtimen, otti siis nimen *Suojanen*, kun lähti pois kotoa (1539). Samaan tapaan *Särkisillan* torpan poika muotoili itselleen nimen *Särkinen* (1679). Monesti omassakin hallinnassa olevan tilan ja oman sukunimen ero saatiin näkyviin johtimilla. Runsaasti on tapauksia, joissa sukunimi perustuu tilannimeen niin, että *nen*-loppu korvaa kaksiosaisen tilannimen määritte tai perusosan: tn. *Hietämäki* – sn. *Hietanen*, tn. *Huutoniemi* – sn. *Huutonen*, tn. *Koivujärvi* – sn. *Koivunen*, torppa *Kuusniemi* – sn. *Nieminen*, torppa *Mustavuori* – *Vuorinen*, *Salmisaari* – *Salminen*, *Selänniemi* – *Selkänen*, *Sulainsalmi* – *Sulanen*, *Suojärvi* – *Järvinen*, torppa *Vihiniemi* – *Nieminen*. Näistä nimistä on monesti sanottu, että ”pappi lyhenteli vanhoja nimiä” tai ”uudenaikaisti nimen”.

Vanha sanonta kuuluu, että ”mies on *-nen*, talo on *-la*”. Vuoden 1986 aineistossa on näitä tapauksia 17:

- tn. Ahola – sn. Ahonen, Korpilahti 1800-l. loppu (500)
- torppa Arola – sn. Aronen, Padasjoki 1910-luku (1679)
- tn. Harhala – sn. Harhanen, Laukaa 1875 (1613)
- tn. Jokela – sn. Jokinen, Jämsä 1906 (811)
- mäkitupa Kuusela – sn. Kuusinen, Alavus 1910-luku (865)
- talo Lahtela – sn. Lahtinen, Mäntyharju 1800-l. loppu (687)
- tn. Laitila – sn. Laitinen, Kodisjoki 1911 (1683)
- torppa Lammila – sn. Lampinen, 1800-l. loppu Koskenpää (1652)
- talo Leppälä – sn. Leppänen, Saarijärvi 1800-l. loppu (764)
- torppa Niemelä – sn. Nieminen, Koskenpää 1800-l. loppu (1652)
- talo Rahikkala – rengin sn. Rahikainen, Keuruu 1860-luku (1055)
- isän talo Rantala – pojan sn. Rantanen, Pälkäne 1800-luku (1558)
- kotitalo Ruotola – pojan sn. Ruotonen, Uurainen n. 1880 (851)
- tn. Seppälä – sn. Seppänen, Vaala 1800-l. loppu (1526)
- tn. Syrjälä – sn. Syrjänen, Pihlajavesi 1870-luku (764)
- tn. Vahvela – sn. Vahvelainen, Vahviala 1800-l. loppu (570)
- tn. Vilhula – sn. Vilhunen, Rautalampi 1880-luku (881)

Tarpeellinen ero talon nimen ja talon rengin nimen välille saatiin Punkalaitumella 1800-luvun lopulla ilmaistuksi, kun pappi antoi sukunimettömälle *Kyttä*-nimisen talon rengille nimen *Kyttänen* (912). Uuraisilta on 1890-luvulta kerrottu seuraavaa kokemustietoa:

Vanhempi veli peri kotitalon, ja nuorempi, August, joutui lähtemään talosta, joten oikeutta kotitalon nimeen *Piesala* hänellä ei ollut, vaan hän otti nimen *Piesanen*. ”Näin syntyi kotiseudullani lukematon määrä nen-päätteisiä sukunimiä. Viite talon ja isän suvun nimeen jäi siis elämään: - - Vääräsmästä suku heitti ulos Vääräsiä, Kalteenmäestä Kalteisia, Välimäestä Välisiä jne. - - Sukutalon nimeä arvostettiin ja haluttiin pitää erillään poismuuttaneiden nimestä, vaikka sukutunne jäikin olemaan ja vaikuttamaan.” (77) [*Piesanen* on vanha itäsuomalainen sukunimi.]

4.4.2.1 Sukunimen perusteena *nen*-loppuinen tilan- tai torpannimi

Kun 1850–1920 otetuista *nen*-loppuisista nimistä on kyselyn vastauksissa ilmoitettu, että ensin annettiin uudelle asuinpaikalle *nen*-loppuinen nimi, joka samalla otettiin sukunimeksi, ei voi olla varma, vaikuttiko asutusnimeenkin jo *nen*-nimien yleinen suosio. Tosin *nen*-loppuisia tilannimiä oli ollut jo vanhastaankin. Seuraavaan listaan on poimittu tapaukset, joissa uusi *nen*-loppuinen sukunimi perustuu *nen*-loppuiseen tilannimeen. Joukossa on sekä

uudisasumuksia että vanhempia tiloja. Ikivanhat länsisuomalaiset *nen*-asutusnimet eivät voineet vaikuttaa näissä tapauksissa, koska ne ovat yleensä yksinäistalojen, kylien ja pitäjien nimiä eivätkä rinnastuneet pienten tilojen nimiin.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Ahtinen	Petäsmäki	Nousiainen	1878	Osti <i>Ahtinen</i> -nimisen tilan. (1785)
Alanen	Ala-Toikko	Kuru	1800-l. loppu	Isä myi <i>Ala-Toikon</i> tilan. Pojalle tila alavalta maalta. Tilalle nimeksi <i>Alanen</i> , joka samalla sukunimeksi. (1654)
Alanen	Pouttu	Kauvatsa	1905–10	Poutun talosta lohkaistiin kolme tilaa, yksi oli alavaa maata, joten tilannimeksi tuli <i>Alanen</i> . Samalla siitä tuli sukunimi. (1621)
Jantonen	Sandvik	Kustavi	n. 1910	Khra antoi suomal. nimen <i>Jantonen</i> -nimisen torpan mukaan. (1461)
Järvinen	Palomäki (tn.)	Alavus	n. 1910	Talo <i>Saarijärven</i> rannalle, sille nimeksi <i>Järvinen</i> , jota alkoi myös käyttää sn:nä. (1212)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Orimattila	n. 1915	Osti järven rannalla olevan torpan omaksi. Antoi nimeksi <i>Järvinen</i> , samalla sn:ksi. (601)
Kankahainen	ei ent. sn:ä	Hollola	1910	Sukunimi tilannimen mukaan. (556)
Katajainen	Wideman	Sääksmäki	1870-luku	Perhe muutti <i>Katajainen</i> -nimiselle tilalle. Itsellisenä nimi <i>Wideman</i> . (245)
Keskinen	Särkinen	Luopioinen	n. 1890	Muutto <i>Särkisillan</i> torpasta <i>Keskisen</i> torppaan. (1679)
Korpinen	Pieksula	Alavus	1873	Rakensii korpeen torpan, jonka nimeksi <i>Korpinen</i> . (1804)
Koskinen	ei ent. sn:ä	Virrat	1880-luku	Talo kosken rannalla. Savolainen nimismies lisäsi <i>nen</i> -lopun. (1073)
Koskinen	Lindgren	Hauho	1888	Koti kosken partaalla. Pappi muutti nimen Hauholle muuton yhteydessä. (873)
Koskinen	Vähä-Parta	Keikyä	n. 1890	Talon jaossa yhden osan nimeksi <i>Koskinen</i> , siitä sukunimi. (467)
Koskinen	ei ent. sn:ä	Kiikka	1800-l. loppu	Talosta erotetun uuden tilan läpi virtasi oja. Tn:ksi <i>Koskinen</i> , siitä sukunimi. (36, 642)
Koskinen	ei ent. sn:ä	Hauho	1900-l. taite	Koti kosken niskassa. (1631)

Kurkinen	ei ent. sn:ä	Teisko	1883	Ehkä torpan nimi. (769)
Kyyhkynen	Salmijärvi	Kemijärvi	1860-luku	Muutti Sallasta <i>Kyyhkynen</i> -nim. taloon. (1816)
Lahtinen	Eriksson	Kisko	1906	Järvenrantapaikka. (7)
Lampinen	Korpilampi	Alavus	1900-l. taite	Talonnimi. (854)
Mäkinen	Kotapakka	Alajärvi	1900	Osti tilan, paikka mäkinen; tilannimeksi <i>Mäkinen</i> , siitä sukunimi. (308, 812)
Mäkinen	Ylä-Liikkanen	Vehkalahti	n. 1910	Talo jaettiin, toinen puolikas mäen päällä, nimeksi <i>Mäkinen</i> . (1909)
Nieminen	Johansson	Vampula	1882	Asunto Loimijoen rannassa niemellä, siitä talonnimi, joka sukunimeksi. (708)
Peuronen	Åhman	Kuivaniemi	1865	Sai perinnönjaossa <i>Peuronen</i> -nimisen palstan (48)
Rantanen	Suo-Heikki	Luumäki	1800-l. loppu	<i>Rantanen</i> ensin tilannimi, joka vakiintui sukunimeksi ja syrjäytti <i>Suo-Heikin</i> . (1592)
Rantanen	Suo-Yrjö	Luumäki	1900-l. taite	Talo rakennettiin järven rantaan. (800)
Rantanen	Blomvall	Säkylä	1900-l. alku	”Nimet talojen mukaan.” (328)
Reunanen	Blomvall	Säkylä	1900-l. alku	”Nimet talojen mukaan.” (328)
Salminen	ei ent. sn:ä	Iitti	1880-luku	Torppa Kymijoessa olevan salmen rannalla. Rovasti kehotti ottamaan sukunimen. (621)
Törmänen	Heikka	Ylitornio	n. 1893	Tila <i>Törmäsjärven</i> rannalla. Kirkonkirjassa <i>Törmänen eli Heikka</i> . (49)
Vasarainen	Hammarlott	Mäntsälä	n. 1850	<i>Vasarainen</i> myös tilannimi. (775)
Viitanen	ei ent. sn:ä	Kiikoinen	1904	Antoi torpalle nimen <i>Viitanen</i> , josta sukunimi. (609)
Viitanen	–	Karvia?	n. 1908	<i>Viitakosken</i> talosta erotettiin <i>Viitanen</i> -niminen tila. (1763)
Virtanen	Tuovila	Töysä	1910–12	Rakensii joen rantaan talon, jolle nimi <i>Virtanen</i> , otti sen samalla sn:ksi. (1731)
Vuorinen	Pohjala	Alavus	1915	Pohjalat ostivat <i>Vuorinen</i> -nimisen tilan. Khra ehdotti sukunimeksi. (1241)

4.4.2.2 Sukunimen perusteena asutusnimi, joka ei ollut *nen*-loppuinen

Listassa on tapauksia, joiden selityksestä ei selvästi ilmene, mikä oli tilannimi. Sarakkeessa ilmoitettu ”entinen sukunimi” on siitä huolimatta oletettu mitä todennäköisimmin tilannimilähtöiseksi. Esim. entinen sukunimi *Särkijärvi* oli mitä ilmeisimmin alkuaan tilannimi. Tarkkaan ottaen tällaiset nimet perustuivat entiseen sukunimeen, mutta koska nämä eroavat selvästi henkilönnimilähtöisistä, olen laskenut nämä asutusnimitaustaisiin. Ilmaus ”torpan nimen mukaan” voi tarkoittaa torpan nimestä johdettua sukunimeä tai torpannimeä sellaisenaan.

Nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Ahonen	ei ent. sn:ä	Korpilahti	1800-l. loppu	Papinkirjaa hakiessa pappi ehdotti nimeksi <i>Ahonen</i> , tilannimi <i>Ahola</i> . (500)
Ahonen	Sydänmaanaho	Koski Hl.	1908	Amerikkaan lähtiessä uusi nimi. (1265)
Alanen	Ala-Penttilä (tn.)	Nurmo	1910-luku	Tilannimen alusta <i>Ala-</i> . (1761)
Aronen	ei ent. sn:ä	Padasjoki	1910-luku	Asui <i>Arola</i> -nimisessä torpassa. (1679)
Haapanen	ei ent. sn:ä	Vehmaa	n. 1860	Kotitalon nimi oli <i>Haapanala</i> . Poika joutui orvoksi jäätyään papille kasvatiksi. Sukunimi kotitalon mukaan. (1859)
Harhanen	ei ent. sn:ä	Jyväskylä	1875	Oli Laukaan kappalainen, virkatalo <i>Harhala</i> . (1613)
Hietanen	ei ent. sn:ä	Mäntyharju	1870-luku	Koti <i>Hietaniemen</i> kylässä. (188)
Hietanen	Mikkola	Koskenpää	1900-l. alku	Kotitalo <i>Hietämäki</i> . (1652)
Huhtinen	Huhtiniemi	Luumäki	1800-l. loppu	Kylännimi <i>Huhtiniemi</i> . (251)
Huutonen	ei ent. sn:ä	Uurainen	1900-l. taite	Talonnimi <i>Huutoniemi</i> . (1282)
Häkkinen	Heikkola	Töysä	1891–92	Torpannimen mukaan. (1731)
Jokinen	Okslahti (tn.)	Loppi	n.1877	”Kotitilan halki virtaa pieni joki.” (497)
Jokinen	Jokela	Jämsä	1906	Talonnimi <i>Jokela</i> . (811)
Järveläinen	Järvenoja	Loimaa	1900-l. alku	Rovasti uudenaikaisti nimen. (188)
Järvinen	Särkijärvi	Tampere	1880–90-luku	Muutto Treelle, otettava hienempi sukunimi. (169)
Järvinen	Suojärvi	Tampere	1896	Synkkä nimi pois. Tilalle muotiniemi, kun tuli muutto Ylöjärveltä Treelle. (599)
Järvinen	Koivujärvi	Vilppula	1890-l. loppu	Pappi halusi lyhentää entisen nimen. (371)

- Kaamanen ei ent. sn:ä Lemu 1900-l. taite *Kaamaisten* kylä. (1782)
- Kivinen ei ent. sn:ä Nastola 1868 Kotoisin *Rouvankivi*-nimisestä talosta. (1092)
- Kivinen ei ent. sn:ä Tammela 1900-l. taite Torpan nimi *Kivenkorva*. (792)
- Koivunen Koivujärvi Vilppula 1890-luku Pappi lyhensi talon nimen *Koivujärvi*. (371)
- Kumpunen Kumpu Urainen 1870-luku Otto *Kumpu* meni Hkiin kisälliksi, muutti nimeä. (722)
- Kuuliainen Kuuliaisenmäki Keuruu 1871 Muutto Multialta Keuruulle. (779)
- Kuusinen Kuusela Alavus 1910-luku? Khran ehdotus. Mäkitupa *Kuusela*. (865)
- Kyttänen ei ent. sn:ä Punkalaidun 1800-l. loppu Pappi antoi nimen lukusilla *Kyttä*-nimisen talon rengille. (912)
- Laaksonen Heikkilä Marttila 1800-l. loppu Torpan nimen mukaan. (1812)
- Lahtinen Poteri Mäntyharju 1800-l. loppu Osti *Lahtela*-nimisen talon, jolloin sukunimeksi *Lahtinen*. (687)
- Lahtinen Hangaslahti Kuhmoinen 1900-l. taite Talonnimestä *Hangaslahti*. (1156)
- Lahtinen – Jämsä 1906 Talon nimi *Lahdentaka*. (811)
- Laitinen Vähä-Ettala Kodisjoki 1911 Nimestä *Laitila*, koska *-nen* oli muotia. (1683)
- Lampinen ei ent. sn:ä Koskenpää – Torppa *Lammila*. (1652)
- Laukkonen ei ent. sn:ä Korttesjärvi 1920 *Laukkosen* kylässä kaikki ottivat kylännimen sukunimilain myötä. (154)
- Laurinen Mattila Rauman mlk.? – Setä omisti *Lauri*-nimisen tilan. (1801)
- Lehtinen Niinimäki Ikaalinen 1901 Rakensi talon koivumetsään. (1096)
- Lehtinen Lehtimäki Kiikoinen n. 1910 Nimi yllättäen muuttunut kirkonkirjaan pyytämättä. (1606)
- Leivonen ei ent. sn:ä Hämeenlinna 1870-luku Lyseon rehtori keksi nimen kotipitäjän *Leivonmäen* mukaan. (633)
- Leppänen ei ent. sn:ä Petäjavesi 1880-luku Isän torppa oli *Leppämäki*. (1063)
- Leppänen – Saarijärvi 1800-l. loppu Talo *Leppälä*. (764)
- Levänen ei ent. sn:ä Korpilahti 1890-luku Nimi saatu armeijassa. Kotitorpan nimi *Levä*. (940)
- Liesinen ei ent. sn:ä Kuorevesi 1800-l. jälkipuoli Sukunimi oli tarpeen, kun ryhtyi maakauppiaksi. *Liesjärven* lähellä isoisän syntymätorppa *Liesjärvi*. (143)
- Läntinen Ojala Lapua 1870-luku Asuinpaikka *Läntismäki*. (51)

- Marjunen – Taivassalo n. 1880 Kylännimi *Marjus*. (1483, 1500)
- Murtonen ei ent. sn:ä Mouhijärvi 1908–10 Asunut *Murron* kylässä. (979)
- Mäentakanen Toinenmäki Ähtäri 1870-luku Torpasta häätö, rakennukset siirretty mäen toiselle puolelle valtion maalle. Torpannimi *Mäentaka*. (574)
- Mäkinen Kuuliaisemäki Keuruu 1871 Muutto Multialta Keuruulle, käytti nimiä (torppa) *Mäkinen* tai *Kuulainen*. (779)
- Mäkinen ei ent. sn:ä Jyväskylä 1864 Nimi opettajaseminaarissa. *Kuoppamäki*-nim. kotimökki Alavudella. (50, 1343, 1519)
- Mäkinen Mäkimattila Oripää 1800-l. loppu Isä käytti talonnimeä *Mäkimattila*, poika otti nimen *Mäkinen*. (422)
- Mäkinen Palomäki Lempäälä 1800-l. loppu Kansakoulun opettaja antoi nimen. (731)
- Mäkinen Jussila Korpilahti 1800-l. jälkipuoli Kotivävyksi *Suurensuonmäki*-nimiseen torppaan.(1686)
- Mäkinen Mäkelä Längelmäki 1897 *Mäkelän* torpan mukaan isänisälle sukunimi *Mäkelä*, perintöriidassa 2 poikaa otti nimen *Mäkinen*. (770)
- Mäkinen ei ent. sn:ä Luopioinen n.1900 Pappi kinkereillä antoi nimen. Torppa mäen laidassa. Lapsia kutsuttiin *Mäki-Reetan* pojiksi. (1258)
- Mäkinen Joromäki Hattula 1900-l. taite Asuinpaikka *Joromäki*. (932)
- Mäkinen Lähteenmäki Helsinki 1906 Muoti vaati lyhentämään nimeä. (1571)
- Nieminen ei ent. sn:ä Urjala 1900-l. alku Asui *Kuusniemen* torpassa. (1150)
- Nieminen Niemi Kiikka 1900-l. alku Asunto pellon niemekkeessä. Tn. ja sn. *Niemi*. Poika otti sn:ksi *Nieminen*. (642)
- Nieminen – Viljakkala n. 1918 Torppa *Mätäs* itsenäistyi *Mätäsniemen* taloksi (414)
- Nieminen ei ent. sn:ä Koskenpää 1800-l. loppu Avioiduttuaan rakensi torpan, jonka nimeksi pani *Niemelä*. (1652)
- Nieminen ei ent. sn:ä Laukaa 1870-luku Torppa *Tervaniemi*. Pappi merkitsi kirjoihin sukunimen, *nen*-päätte oli muotia. (385)
- Nieminen Hagg Jämsä 1900-l. taite Torppa *Vihiniemi*. (615)
- Nurminen Toikka (tn.)Maaria 1885–90 Muutto Maarian *Koskennurmelle*. (1834)
- Oittinen Koukkula Hausjärvi 1800-l. jälkipuoli? Treelle veturinlämmittäjäoppiin, papinkirjaa hakiessa pappi sanoi: *Oittinen*

				<i>Oitin</i> kylän mukaan on parempi kuin talonnimi <i>Koukkula</i> . (5)
Ojanen	Kaakoja	Pälkäne	1875	Työnhakuun Tampereelle, muuttokirjassa nimi <i>Kaakoja Ojanen</i> (1246)
Ojanen	ei ent. sn:ä	Ikaalinen	1880–90	<i>Tervaojan</i> talon poika osti torpan ja otti nimen. (1330)
Peltonen	Peltola	Sysmä	1900-l. taite	Papin mielestä <i>Peltonen</i> kuulosti paremmalta kuin <i>Peltola</i> . (885)
Penttinen	Pouttu?	Kauvatsa	1905–10	<i>Poutun</i> talosta lohkaistun tilan nimi <i>Pentti</i> . Otti sukunimen <i>Penttinen</i> . (1621)
Pitkänen	Pitkälä	Petäjävesi	1900–10	Papinkirjaan oppikouluun menoa varten khra muutti nimen <i>nen</i> -loppuiseksi. (688)
Puumalainen	ei ent. sn:ä	Kisko	1800-l. loppu	4-vuotias huutolaispoika näytti kädellä <i>Puumalan</i> kylään päin, kun kysyttiin nimeä. Siitä pappi keksi nimen. (7)
Rahikainen	ei ent. sn:ä	Keuruu	1860-luku	<i>Rahikkalan</i> talon renki otti sukunimen isäntätalon mukaan. (1055)
Rantanen	Rantala	Urjala	1910-luku	(1840) [Mitä todennäköisimmin <i>Rantala</i> oli tilan nimi, johon entinen sukunimi perustui.]
Retulainen	Alikartano (tn.)	Hattula	1800-l. loppu	<i>Alikartano</i> sijaitsi <i>Retulan</i> kylässä. (932)
Runonen	Borgelin	Mynämäki	1890-luku	Omisti <i>Runon</i> talon. (189)
Ruotonen	–	Urainen	n. 1880	Syntynyt <i>Ruotola</i> -nimisessä talossa. (851)
Saarinen	Qvickström	Jyväskylän	1859	Opettaja ehdotti koulussa; koti <i>Sysmän Saaren</i> kylässä. (247)
Saarinen	Saarikorpi (torppa)	Turku	1800-l. loppu	Nimenmuutto lukkarikouluun lähtiessä. (1163)
Salminen	Salmisaari	Jaala	1880-luku	Srk:aan tuli pappi, joka alkoi lyhentää nimiä. (1676)
Selkänen	Selänniemi	Ähtäri	1800-l. loppu	Papin ehdotus. (574)
Seppänen	Tikkanen	Vaala	1800-l. loppu	Perhe osti <i>Seppälä</i> -nimisen tilan. (1526)
Soukainen	Maantila	Rauman mlk.	1858	Muutto <i>Soukaisiin</i> (kn.), nimi muuttui. (1801)
Sulanen	Sulainsalmi	Jaala	1880-luku	Pappi lyhenteli vanhoja nimiä. (1676)
Suojanen	Suoja	Hämeenkyrö	ennen v. 1862	<i>Suojan</i> talon poika lähti pois kotoa, liitti nimeensä <i>nen</i> -päätteen. (1539)

Syrjänen	–	Pihlajavesi	1870-luku	<i>Syrjälä</i> -niminen tila. (764)
Särkinen	Särkisilta	Luopioinen	1800-l. loppupuoli	<i>Särkisillan</i> torpan poika muotoili itselleen nimen. (1679)
Tihinen	Tihilä	Jämsä	1870	Talon nimestä. (498)
Vahvelainen	Staarast	Vahviala	1800-l. loppu	Alkoi käyttää <i>Vahvelan</i> talon asukkaiden sukunimenä. (570)
Viitanen	ei ent. sn:ä	Tampere	n. 1886	Finlaysonin kirjanpitäjä antoi nimen. Mies kotoisin <i>Pyyviita</i> -nimisestä torpasta Viljakkalasta. (229)
Viitanen	Viitainoja (torppa)	Kuorevesi	1900-l. alku	Rippikoulussa sai uuden nimen. (1682)
Viljanen	Mäkelä	Karinainen	1890-luku	Torpan ympärillä pitkät viljapelot, siksi nimi muutettiin. (1042)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Längelmäki	n. 1880	Teki mökin pienen joen rannalle naimisiin mennessä; pappi johdatteli nimen valinnassa. Vastaajan huomautus: Suomessa ei ole <i>virta</i> -nimiä, mutta pappi tunsikin Raamatun virrat. (615)
Vuorinen	Mustavuori	Tuusula	1896	Rippikoulussa uusi nimi. (1193)
Vuorinen	ei ent. sn:ä	Vanaaja	1900-l. taite	Mäkitupa entisen <i>Vuorentaustan</i> torpan kohdalla. (1232)
Vuorinen	Vuorilahti	tsaarin armeija	ennen v:ta 1917	Armeijassa annettu nimi kotitalon nimestä. (1696)
Ylinen	Laurén	Harjavalta	1880–85	Tilannimestä. (579)
Ylinen	Linnamaa (torppa)	Vesilahti	–	Osti <i>Yli-Mäkelä</i> -nimisen talon. Myös <i>Yli-Mäkelä</i> -nimeä käytettiin. (342)
Ylänen	Ylä-Karttila	Kuhmoinen	1800-luvulla	Yksi lapsista käytti nimeä <i>Ylänen</i> . (1398)

4.4.3 Luonto sukunimen aiheena tai perusteena

4.4.3.1 Luontoaihe sukunimessä

Yksi monesti toistettu käsitys on, että uudet, otetut nimet ilmaisevat nimenomaan suomalaisten rakkautta luontoon. Jo Matti Kuusi on ottanut esiin *nen*-nimistä sen, että 1800-luvun loppupuolelta alkaen käyttöön otetut *nen*-loppuiset nimet olivat ”varsinkin luontoon liittyvistä yleissanoista johdettuja” (Kuusi 1972, 105). Vahvimmin tämän ajatuksen on esittänyt Sirkka Paikkala *Virtanen*-tutkimuksessaan, jossa hän esittää, että nimien

”motivaatiomalli saatiin topeliaanis-runebergilaisesta Suomi-kuvasta, luonnon ihailusta sekä isänmaan ja kotiseudun rakkaudesta.” Perusteluksi tälle käsitykselle hän esittää, että monet ”Runebergin ja Topeliuksen teokset kuuluivat koulujen peruslukemistoihin”. (2004, 220, 221.) On kuitenkin otettava huomioon, että *nen*-nimien yleistyessä kansakouluja ei ollut läheskään kaikissa pitäjissä eivätkä kaikki lapset käyneet koulua ja moni kävi sen vain osittain. 1900-luvun taitteessa koulua kävi jonkin verran noin kolmannes kouluikäisistä, ja sukunimiä ottivat tietenkin heitä vanhemmat ihmiset, jotka olivat saaneet koulusta vaikutteita vielä vähemmän. (Landgren 1988, 270; Leino-Kaukiainen 1988, 427, 458.) Suomalaisen luonnon kansallisromanttista ihailua saattoi ilmaista valistunut sivistyneistö eli se luokka, joka pääasiassa ei ottanut muutamaa johtohahmoa lukuun ottamatta *nen*-loppuisia sukunimiä.

Varmaan moni kaupunkilainen työläinen muistelikin kotiseutunsa luontoa, mutta maastoon ja maisemaan liittyvien nimiaiheiden määrä selittyy paljon konkreettisemminkin. Nimet perustuivat hyvin usein asuinpaikan nimeen, talon, torpan, mäkituvan tai läheisen luontopaikan nimeen. Näin olivat syntyneet aikanaan myös ruotsinkieliset porvarisnimet. Oli otettu ympäristön ja kotiseudun paikannimistä mallia ja osia sekä sukunimen alku- että loppukomponentiksi (Tegnér 1930, 124–126, 132, 135, 137; Noreen 1904, 424–427; Modéer 1964, 128)). Ne nimet levisivät myös suomalaisten käyttöön mm. sotilasniminä mutta myös ruotsinkielisen väestön niminä ja lopulta ilman varsinaista perustetta, kun papisto jakoi lisänimiä ja ”oikeita sukunimiä” tilattomalle väestölle. Kun niitä nimiä suomalaistettiin, olivat luontoaiheiset sanat tarjolla niin kaksi- kuin yksijäsenisiinkin uusiin nimiin.

Paljon tärkeämpi pohja suomalaisten luontoaiheisille nimille ovat olleet **omat asutusnimet**. Hyvin moni talo ja varsinkin torppa ja mäkitupa oli nimetty sijaintinsa tai läheisen luontopaikan mukaan, järven, joen, salmen, niemen tai mäen mukaan. Ne nimet olivat yleisesti vanhan tavan mukaan asukkaiden lisänimiä. Niitä lyhennettiin 1800-luvun puolivälin jälkeen liittämällä nimen määrite- tai perusosan loppuun *nen* tai *la* ja saatiin sillä tavoin uusia ”oikeita sukunimiä”. Sukunimiin luontoaiheet tulivat siis ympäristön luontopaikkojen nimistä tai niiden mallin mukaan muodostetuista asutusnimistä tai suoraan itse luonnosta, kuten jo olemassa olleet paikannimetkin. Seuraavaan listaan on poimittu suuresta määrästä vain muutamia esimerkkejä sekä asutusnimitaustaisista että luontotaustaisista uusista *nen*-loppuisista sukunimistä, joihin sisältyy luontoaiheinen sana:

Harjunen, talo harjulla. Virolahti 1900-luvun alussa. (1781)

Hietanen, lähellä hiekkamontut. Laihia 1890. (986)

Hietanen, kotitalo *Hietämäki*. Koskenpää 1900-luvun alku. (1652)

Jokinen, ”kotitilan halki virtaa pieni joki”. Loppi 1877. (497)

- Jokinen*, talonnimi *Jokela*. Jämsä 1906. (811)
Järvinen, pappi lyhensi nimen *Koivujärvi*. Vilppula 1890-luku. (371)
Järvinen, talo rakennettiin *Saarijärven* rannalle. Nimeksi *Järvinen*, joka myös sukunimeksi. Alavus n.1910. (1212)
Kivinen, torppa *Kivenkorva*. Tammela 1900-luvun taite. (792)
Koivunen, pappi lyhensi talonnimien *Koivujärvi*. Vilppula 1890-luku. (371)
Koskinen, talosta erotetun uuden tilan läpi virtasi oja. Tilalle nimi *Koskinen*, joka myös sukunimeksi. Kiikka 1800-l. loppu. (36, 642)
Koskinen, koti kosken partaalla. Hauho 1888. (873)
Kuusinen, mäkitupa *Kuusela*. Alavus 1910-luku. (865)
Lahtinen, osti *Lahtela*-nimisen talon. Mäntyharju 1800-luvun loppu. (687)
Lahtinen, talonnimi *Hangaslahti*. Kuhmoinen 1900-luvun taite. (1156)
Lahtinen, järvenrantapaikka. Kisko 1906. (7)
Lampinen, talonnimi *Korpilampi*. Alavus 1900-luvun taite. (854)
Lehtinen nimestä *Lehtimäki*. Kiikoinen n. 1910. (1606)
Lehtonen, lehtomainen asuinpaikka. Maaninka n. 1910. (1651)
Leppänen, isän torppa oli *Leppämäki*. Petäjävesi 1880-luku. (1063)
Mäkinen, kotimökki Alavudella *Kuoppamäki*. Jyväskylä 1864. (50, 1343, 1519)
Mäkinen, talon jaossa toinen puolikas mäen päälle, nimeksi *Mäkinen*. siitä sukunimi. Vehkalahti n. 1910. (1909)
Nieminen, torppa *Kuusniemi*. Urjala 1900-luvun alku. (1150)
Nieminen, lapsuudenkoti niemessä järven rannalla. Tampere 1900–08. (1760)
Nurminen, muutto Maarian *Koskennurmen* kylään. Maaria 1885–90. (1834)
Ojanen, *Tervaojan* talon poika otti nimen. Ikaalinen 1880-luku. (1330)
Rantanen, talonnimi *Rantatalo*. Taivassalo 1880. (1476)
Rantanen, talo rakennettiin järven rantaan. Luumäki 1900-luvun taite. (800)
Ruohonen, kotitalo *Ruohojärven* rannalla. Teisko 1900-luvun taite. (472)
Saarinen, koti Sysmän *Saaren* kylässä. Jyväskylä 1859. (247)
Saarinen, torppa *Saarikorpi*. Turku 1800-luvun loppu. (1163)
Salminen, nimestä *Salmisaari*, jonka pappi lyhensi. Jaala 1880-luku. (1676)
Tuominen, torpan ympärillä kasvoi tuomia. Alastaro 1893. (187)
Viitanen, kotitorppa *Pyvyiita* Viljakalassa. Tampere 1886. (229)
Viitanen, torppa *Viitainoja*. Kuorevesi 1900-luvun alku. (1682)
Vuorinen, torpanimestä *Vuorentausta*. Vanaja 1900-luvun taite. (1232)
Vuorinen, tilannimi *Vuorinen*. Alavus 1915. (1241)

4.4.3.2 Luonto tai luontonimi sukunimen perusteena

Suurin osa luontoaiheisia sanoja sisältävistä sukunimistä perustui asutusnimiin, mutta oli myös sellaisia sukunimiä, joiden lähtökohta oli valmis luontopaikan nimi, joko paikannimi sellaisenaan tai siitä johdettu, tai nimen aiheena oli ympäröivä luonto. Vuoden 1986 aineistossa on valmiista kaksiosaisesta luontonimestä johdettu 7 uutta *nen*-loppuista

sukunimeä, 16 nimeen on inspiraation antanut ympäröivä luonto ja maisema. ”Luonto” tarkoittaa tässä maisemaa yleensä, myös viljelyaukeaa. Joskus nimet olivat selvästi muotiniimiä, joille on etsitty perustelua jälkikäteen; siitä tyypillinen esimerkiksi on seuraavan nimiluettelon *Aaltonen*, jossa mielikuva tai muisto meren aallokosta on riittänyt nimen perusteeksi. Jokunen muukin seuraavan listan nimi on tullut valituksi todennäköisimmin nimen yleisyyden, siis runsaiden mallien, takia, esimerkiksi *Jokinen*, *Järvinen*, *Koskinen*, *Lehtonen*, *Nieminen*, *Rantanen*, *Salminen* ja *Wirtanen*.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Aaltonen	Hinno	Rauman mlk.	1900-l. alku	Amerikan-matkalla aallot keinuttivat. (451)
Harjunen	Tolsa	Virolahti	1900-l. alku	Talo harjulla; kylässä liikaa <i>Tolsa</i> -nimisiä. (1781)
Hietanen	Kahra	Laihia	1890	Lähellä hiekkamontut. (986)
Ilmonen	ei ent. sn:ä	Jyväskylä	1858	Lyseon rehtori vaati nimeä ja keksi sen ikkunasta ulos katsoessaan. (1320)
Jokinen	Kersu	Peräseinäjoki	1894	Sukunimi ”muistutti kotipaikkakunnasta”. (79)
Juurinen	Jussila	Korpilahti	–	Jussilan talon lähellä <i>Juurikkalampi</i> . (1686)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Teisko	1900-l. taite	Koti <i>Ruohojärven</i> rannalla. (472)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Asikkala	1800-l. loppu	Nimi rippikoulussa, aiheena tuhansien järvien maa. (1045)
Järvinen	Kailanpää	Luopioinen	n. 1920	Liikkui huhu, ettei talonnimi kelpaa lain mukaan sukunimeksi, piti olla ”oikea” sukunimi. Lähellä <i>Kaitajärvi</i> . (1151)
Koskinen	Johansson	Luopioinen	1890	Perhe asui kosken rannalla. Opettaja keksi siitä nimen. (516)
Lehtonen	Styrman	Maaninka	n. 1910	Lehtomainen asuinpaikka. (1651)
Meronen	ei ent. sn:ä	Petäjavesi	1850 jälkeen	”Paikannimi <i>Merosetjärvet</i> ”. (1075) [Peruskartassa nimet <i>Ala-Meronen</i> , <i>Kolu-Meronen</i> ja <i>Naula-Meronen</i> .]
Nieminen	Junkkari	Tampere	1900–08	Lapsuudenkoti järven niemessä. (1760)
Palonen	Palojoki	Huittinen	n. 1903	Lähellä <i>Palojoki</i> . (1737)
Peltonen	ei ent. sn:ä	Hauho	1875	Opettaja antoi nimen, pojan koti suurten peltojen reunassa. (1056)
Rantanen	Laurell	Hattula	1880-luku	Talo saarella, paljon rantaa. Kotiopettajatar sanoi isännälle, ettei talonpojan sovi pitää

				vieraskielistä nimeä. Isäntä valitsi nimen pitkästä luettelosta. (932)
Rantanen	–	Asikkala	1904	Poika maailmalle Päijänteen rannalta, joten ”nimi <i>Rantanen</i> oli helppo keksiä”. (1720)
Ruohonen	ei ent. sn:ä	Teisko	1900-l. taite	Kotitalo <i>Ruohojärven</i> rannalla. (472)
Salminen	ei ent. sn:ä	Iitti	1880-luku	Torppa Kymijoessa olevan salmen rannalla. Rovasti kehotti ottamaan sukunimen. (621)
Tuominen	Orponen	Savitaipale	1880-luku	Orposen pojat ottivat uuden nimen. Asuinpaikalla kasvoi tuomia. (333, 1671)
Tuominen	Nikula	Alastaro	1893	Avioituessa uusi nimi; torpan ympärillä kasvoi tuomia. (187)
Wirtanen	Tarén	Jämsä	1907–10	”Seudulla paljon virtoja” (128)

4.4.4 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen

Ruotsinkielisiä ja muukalaistettuja nimiä suomalaistettiin jo kauan ennen suurta nimenmuuttoa. Ensimmäiset aineiston tiedot kertovat 1800-luvun puolivälistä, ja 1800-luvun puolella suomalaistajille sopi myös *nen*-nimi. Eeva Maria Närhi (1996, 78) on korostanut sitä, että vuoden 1906 nimenmuutoissa niin vähän, vain 8 % otetuista nimistä oli *nen*-nimiä. *Nen*-nimien suosion huippu olikin silloin jo ohi. Seuraavassa luettelossa on 8 suomalaistettua nimeä, joille vastaaja ei ole ilmoittanut taustaksi vieraskielistä nimeä, vaikka se oli ilmeinen perusta otetulle nimelle: *Lesonen*, *Lyyränen*, *Paavolainen*, *Salminen*, *Silvonen*, *Tamminen*, *Tiihonen* ja *Viljanen*. Ehkä vastaaja on pitänyt vanhan ja uuden nimen yhteyttä niin ilmiselvänä, ettei ole katsonut tarpeelliseksi mainita siitä. Arkistointinumeron jälkeen olen hakasulkeisiin lisännyt oman päätelmäni. Huomionarvoista on, että olipa vieraskielinen nimi käännetty tai mukailtu, uusi nimi on muodostettu liittämällä siihen muotijohdin *-nen*, ja näin on saatu kaksijäsenisistäkin vieraskielisistä nimistä yksijäseninen suomenkielinen nimi. Nämäkin nimet osoittavat, että *nen*-loppuisten nimien malli on ollut hyvin vahva.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Kiljunen	Kiljander	Kajaani	1880-luku	Piian kanssa solmitun epäsäätyisen avioliiton takia suku vaati nimen muuttoa. (1619) [itse asiassa paluu alkuperäiseen nimeen]

Kivinen	Stenman	Valkeakoski	1880-luku	Rippikoulussa nimi muuttui <i>Kiviseksi</i> . (1246) [alkukomponentin käännös + johdin <i>-nen</i>]
Koivunen	Björk	Nurmijärvi	n. 1906	Perhe käytti muotoa <i>Koivu</i> . (92) [käännös + <i>nen</i>]
Koppinen	Kopp	Multia	1900-l. taite	Alkuaan sotilasnimi <i>Kopp</i> , jonka poika (s. 1863) muutti kolmannessa polvessa. (875)
Koskinen	Forsen	Korpilahti	n. 1850	Nimi ”lähellä ruotsinkielistä nimeä”. (1930)
Lesonen	Lesojeff	Kuusamo	1915–20	(1688) [mukaelma]
Lintunen	Svan	Humppila	ennen v.1894	” <i>Lintunen</i> oli sotilasnimestä <i>Svan</i> karkea käännös.” (826)
Lyyränen	Lyra	–	1890-luku	(1003) [mukaelma + <i>-nen</i>]
Läntinen	Svan	Humppila	ennen v. 1894	Veljekset ”suomensivat” vanhan sotilasnimen <i>Svan</i> ja ottivat nimet <i>Joutsen</i> , <i>Lintunen</i> ja <i>Läntinen</i> , jonka äänneasuun <i>Lintunen</i> vaikutti. (826)
Maaninen	Maniloff	Salmi	1850-luku	Karjalainen kauppias siirtyi Suomen puolelle. (539) [mukaelma]
Malminen	ei ent. sn:ä	Orimattila	1880-luku	Nimi saatu armeijassa. Äidille oli tullut joskus postia nimellä <i>Malm</i> ~ <i>Malmi</i> . (198)
Manninen	Mansten	Vesilahti	1876	Alkuaan sotilasnimi <i>Mansten</i> , jonka tilalle viidennessä polvessa Kaarle Taavetinpoika otti nimen <i>Manninen</i> . (1923) [nimen alkukomponentti + suomalainen johdin <i>-nen</i>]
Mäkinen	Berg	Nakkila	1880–90-luku	Isoisäni isä otti nimen <i>Mäkinen</i> , veljille nimet <i>Vuori</i> ja <i>Kallio</i> . (1429) [epäsuora laina eli epätarkka käännös + <i>-nen</i>]
Numminen	Kangas	Tampere	1880-luku	Isoisällä 1830-luv. nimi <i>Nummelin</i> , jota pojanpoika käytti yliopistossa, kunnes suomalaisti sen. (808) [mukaelma]
Paavolainen	Paulow	Johannes	1906	(168) [mukaelma + nimien vastaava sisältö]
Salminen	Sundqvist	Kuopio	1906	(1327) [alkukomponentin käännös + <i>-nen</i>]
Siltanen	Broman	Vanaja	1880–90	Entisen sukunimen pohjalta. (267) [alkukomponentin käännös + <i>-nen</i>]
Silvonen	Silván	Orimattila	1880-luku	(1824) [mukaelma]
Tamminen	Ekqvist	Jyväskylä	1871	Nimenmuutto opettajaseminaarissa. (1921) [alkukomponentin käännös + <i>-nen</i>]

Tamminen	Ekhholm	Karkkila	1881	(1423) [alkukomponentin käännös + <i>-nen</i>]
Tiihonen	Tichanoff	Kyrö ?	1919	(1520) [mukaelma]
Viljanen	Wiljenberg	Hauho	1870–80-luku	Opettaja antoi nimen. (1056) [alkukomponentin mukaelma + <i>-nen</i>]

4.4.5 Uusi sukunimi perustuu tutun henkilön suomalaiseen sukunimeen

Kun ei ollut lakia rajoittamassa nimenottoa, voitiin käyttää kenen tahansa toisen henkilön nimeä sellaisenaan tai muokata siitä uusi nimi esimerkiksi lisäämällä lopputavu *nen* tai vaihtamalla *la*-nimen loppu *nen*-loppuun. Kaksijäsenisestä sukunimestä on voitu ottaa uuteen nimeen vain yksi komponentti ja lisätä siihen tavu *-nen*, esimerkiksi *Kivimäki* > *Mäkinen*.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Jokinen	Töykkälä	Turku	1890-l. alku	Otti ihailemansa komean poliisin nimen. (510)
Jokinen	ei ent. sn:ä	Vesilahti	1800-l. loppu	Sedät käyttivät nimeä <i>Jokinen</i> . (1875)
Koljonen	Cavén	Hattula	1905	<i>Koljonen</i> oli äidin tyttönimi. (932)
Mäkinen	–	Ruovesi	1910-luku	Vaarin sukunimi oli <i>Kivimäki</i> , isä otti nimen <i>Mäkinen</i> . (1213)
Nieminen	ei ent. sn:ä	Kuhmoinenn.	1905	Otti erään vävynsä nimen. (1640)
Rantanen	–	Pälkäne	1800-l. loppu	Nimenottaja Heikki <i>Rantalan</i> poika. [<i>Rantala</i> ei ollut tilannimi.] (1558)
Saarinen	Pihlajasaari	Virrat	n. 1900	Tukinuitossa oli monta samannimistä miestä. Työnjohtaja <i>Saarinen</i> ehdotti isoisälle omaa nimeään. (1581)
Salonen	Johansson	Orimattila	1900–10	Sedän sukunimi oli <i>Salo</i> . (483)
Toivonen	ei ent. sn:ä	Nastola	1895	Pappi pyysi 1895 ilmoittamaan sukunimen. Muistettiin mukava kylä kiertänyt kirjakauppias, jonka nimi oli <i>Toivonen</i> . (62)
Varjonen	Koskinen	Laitila	n. 1910	Uusi nimi itsenäistymisen merkiksi. Kylässä myös <i>Varjo</i> -nimisiä. (122)
Virtanen	Virta	Hausjärvi?	1890-luku	Rippikoulussa pappi lisäsi tavun <i>nen</i> . (1655)
Virtanen	Keskinen	Luopioinen	1900-l. alku	Kaksi sisarta meni kumpikin <i>Virtasen</i> kanssa naimisiin, joten veli otti saman nimen. (1679)

4.4.6 Uusi sukunimi perustuu nimensajaan ammattiin

Ammatti on vanha kansanomaisen lisänimien peruste ja itäsuomalaistenkin sukunimien aihe. Länsi-Suomessa uudessa nimenottotilanteessa käytettiin samaa nimeämisperustemallia mutta sanasto valittiin uudella tavalla. Ei käytetty ammattinimikettä siltään, vaan otettiin jokin aiheeseen sopiva muu sana, johon lisättiin sukunimeen sopiva lopputavu *nen*.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Kivinen	Forbus	Humppila	1906	Isän ammatti oli kivenhakkaaja. (825)
Merinen	Mustelin	Tyrvää	1900-l. alku	Nimenottaja ollut paljon merillä. (606)
Rautanen	ei ent. sn:ä	Kiikka	1800-l. loppu	Oli ammatiltaan seppä. (642)
Rautanen	ei ent. sn:ä	Lavia?	1900-l. taite	Ammatiltaan seppä. (566)
Tarkkanen	–	Satakunta	1900-l. taite	Oli kauppias, katsoi nimen sopivaksi. (566)
Veistinen	Johansson	Taivassalo	n. 1896	Pappi ehdotti nimeä puusepälle, joka aina veistää. (1106, 1421)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Tampere	1900-l. taite	Sähkömies töissä sähkölaitoksella. (566)

4.4.7 Uudella nimellä erilaisia asiaperusteita

Tässä ryhmässä on tavallista enemmän harvinaisehkoja nimiä kuten *Alonen*, *Alppinen*, *Kiivanen*, *Lähtinen* ja *Muuttonen*. Kaikille yleisillekin nimille on esitetty yksilölliset perustelut, kuten nimille *Aaltonen*, *Heikkinen*, *Ojanen*, *Rantanen*, *Salonen* ja *Viljanen*. Joitakin perusteluja voi pitää yrityksinä jälkikäteen löytää nimelle selitys, esim. nimille *Jalonen*, *Kiivanen* ja *Lähtinen* (jotka ovat todennäköisesti sotilasnimitaustaisia). Kaikki tämän ryhmän nimet ovat havainnollisia esimerkkejä *nen*-loppuisten nimien vaikutuksesta malleina, kun on haluttu muodostaa uusi ”oikea sukunimi”, mutta nimessä *Heikkinen* on sekä muoto että nimeämisperuste vanhan mallin mukainen.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Aaltonen	Kersu	Peräseinäjoki	1890-luku	Veljet <i>Jokinen</i> ja <i>Lahti</i> (sama aihepiiri). (79)
Alonen	ei ent. sn:ä	Turku	1870-luku	”Isoisäni Oskari <i>Matinpoika</i> (s.1859) meni nahkurinoppiin Turkuun 1870-luvun loppupuolella. Kun hän vei Turussa muuttokirjaa papin kansliaan, sanoi pappi, ettei <i>Matinpoika</i> mikään sukunimi ole, vaan pannaankos <i>Mattsson</i> , mihin isoisäni ei

- suostunut. Hän huomasi erään kaupan kyltissä nimen *Oskari Alonen* ja halusi itselleen nimen *Alonen*.” (1847)
- Alppinen Karvala Lappajärvi 1800-l. loppu Ensimmäisen nimimerkinä sanomalehteen kirjoittaessa. (1056)
- Hattunen ei ent. sn:ä Kuhmoinen 1874 ”Kalle oli pitänyt kesät talvet samaa huopahattua.” (696)
- Heikkinen ei ent. sn:ä Hauho 1892 Pappi antoi kasteessa lapselle liikanimen isän etunimen mukaan. (608)
- Jalonen Silvan Turku 1900-l. taite ”- - piti itseään jaloluonteisena.” (246)
- Kiivanen Ohela Korpilahti 1800-l. loppu Oli ”kiivas” kaikissa toimissaan. Otti nimen itse. (1686)
- Lahtinen Grönblom Säskylä 1905 ”Pehmeä perisuomalainen nimi.”(126)
- Lintunen ei ent. sn:ä Janakkala 1870-luku Pappi antoi nimen pappilan paimenpojalle, joka oli vikkellä ja pieni kuin lintu. (771)
- Lähtinen Wilhelmsson Marttila n. 1885 Tarina: Kisällinä ja satulaseppänä ”aina oli jonnekin lähdössä”. (119)
- Muuttonen – Kalajoki 1879 Perhe oli muuttanut tilalta toiselle viisi kertaa, aina uusi nimi. (1501)
- Ojanen ei ent. sn:ä Sysmä n. 1850 Kaivoi pitäjän suurimmat ojat; pappi ehdotti nimeä. (1659)
- Orponen ei ent. sn:ä Savitaipale 1850-luku Pappi antoi nimen löytölapselle. (133, 1671)
- Putunen ei ent. sn:ä Honkajoki 1800-l. loppu Tarina: Nimettävällä oli *r*-vika, sanoi *putuinen* = *puruinen*. Pappi ihastui: ”Siinä on sopiva sukunimi.” (1783)
- Rantanen Grönroos Kalanti 1909 Amerikkaan lähtiessä pappi antoi suomalaisen nimen, ettei luultaisi ruotsalaiseksi. (8)
- Salonen Arck[elin] Saarijärvi n. 1869 Matkusti salojen halki kouluun Saarijärvelle. (760)
- Suhonen ei ent. sn:ä Korpilahti 1800-l. loppu Isäntä antoi hiljaiselle rengilleen nimen: ”Kun sinä et muuta kuin suhahtelet, niin olkoon nimesi *Suhonen*.” (806) [Isäntä on ilmeisesti tuntenut ennestään nimen *Suhonen*.]

Toivonen	ei ent. sn:ä	Kaarina	1891	Sisältö: toivo. (1826)
Viljanen	ei ent. sn:ä	Helsinki	1880-luku	Tuli Orimattilasta, ”viljapitäjästä” Hkiin. (1885)
Vinhanen	ei ent. sn:ä	Kiikala	1874	”Työt joutuivat vinhasti.” (995)
Vuorinen	?	Turku	1900-l. alku	”Perustuu entiseen sukunimeen.” (1491) [vastauksessa ei sanota, mikä se nimi oli]

4.4.8 Syitä nimenottoon

4.4.8.1 Tiedostettu muoti

Seuraavien nimien ottajista on vastaaja sanonut, että he valitsivat nimen nimenomaan muodin vaikutuksesta. On tiedostettu *nen*-loppuisten nimien muodikkuus. Loppu-*nen* oli myös ”oikean sukunimen” tunnus. Tässä luettelossa kaikki muut otetut nimet ovatkin yleisiä paitsi *Neronen*. *Nen*-nimet ovat ainoa ryhmä, josta muodikkuus on vastauksissa mainittu monesti nimenvallinnan motivaatioksi. Näiden nimien perusteluista näkee, että nimenottajat itse ovat tiedostaneet muodin.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy tai muu perustelu
Aaltonen	ei ent. sn:ä	Karunki	1900-l. taite	Mäkitupalainen otti ”oikean sukunimen”. (34)
Aronen	Pyy (tn.)	Mouhijärvi	1900-l. taite	Talon poika muutti Poriin, otti muotiniimen. (1730)
Heinonen	Perttuli (tn.)	Mouhijärvi	1800-l. loppu	Poika lähti kotoa, otti oman muodikkaan nimen. (1730)
Järvinen	Särkijärvi	Tampere	1880–90-luku	Muutto Treelle, otettava hienempi sukunimi. (169)
Järvinen	Suojärvi	Tampere	1896	Synkkä nimi pois. Tilalle muotiniimi, kun tuli muutto Ylöjärveltä Treelle. (599)
Laaksonen	Andersson –		1850-luku	Suomalaistamismuoti. (886)
Laaksonen	Yli-Lassila (tn.)	Loimaa	1880-luku	Opettaja antoi muotiniimet. (1221)
Laaksonen	ei ent. sn:ä	Orimattila	1800-l. loppu	Vastaajan huomautus: ”Sana <i>laakso</i> ei ole käytössä Orimattilassa.” (902)
Lehtinen	Pyy (tn.)	Mouhijärvi	1900-l. taite	Poika muutti Tampereelle ja otti muotiniimen. (1730)
Neronen	Perttuli (tn.)	Mouhijärvi	1800-l. loppu	Muutti kotoa, loppu <i>nen</i> oli muotia. (1730)

- Salminen ei ent. sn:ä Äänekoski 1860-luku Ei perustu mihinkään, mutta *nen*-päätte vaikutti. (1317)
- Salonen Pöllänen Viipuri 1903 ”Mukava melko harvinainen nimi” (984)
- Toivonen Perttuli (tn.) Mouhijärvi 1800-l. loppu Muutti pois kotoa, otti muotiniimen. (1730)
- Valtanen ei ent. sn:ä Karunki 1900-l. taite Mäkitupalaisena ajatteli ottaa ”oikean” sukunimen. (34)
- Viljanen Perttuli (tn.) Mouhijärvi 1800-l. loppu Joutui pois kotoa, joten otettava uusi nimi, *nen* oli muotia. (1730)
- Virtanen Salminen Helsinki 1890-luku? Kaupunkiin muutettua *Salminen* kuulosti maalaiselta. (840)
- Virtanen ei ent. sn:ä Pöytyä 1900-l. taite Pappi ei pitänyt torpannimeä *Levonsuo* oikeana nimenä. Pani nimeksi *Virtanen*. (1751)
- Virtanen ei ent. sn:ä Mynämäki 1900-l. alku Helsingissä ihastui uudenaikaiseen nimeen. Asuinpaikka *Mäkilä*, jota käytettiin liikanimenä. (96)

4.4.8.2 Papin antamat nimet

Papit tunsivat lehdistössä julkaistun nimipropagandan varmasti paremmin kuin kukaan muu, sillä papisto luki fennomaanien lehtiä (Leino-Kaukiainen 1988, 457). Suomalaisten sukunimien puolestapuhujat korostivat 1850-luvulta lähtien *nen*-johtimen kuulumista suomalaiseen sukunimeen. Kun pappi antoi uuden nimen, se hyväksyttiin yleensä aina; aineistossa on vain pari tapausta, joissa nimenottaja itse valitsi mieluisemman nimen. Nimikyselyn vastausten mukaan papit jakoivat seurakuntalaisilleen 76 *nen*-loppuista nimeä (14,6 % kaikista aineiston *nen*-nimistä.) Niistä 34:lle on tiedetty varsinainen peruste. Ne olen esittänyt edellä omissa perusteryhmissään ja tässä luettelen ne lyhyemmin. Sen sijaan 42 nimeä on vain yksinkertaisesti todettu papin antamiksi. Aineiston yleisimmistä *nen*-nimistä pappien osuus on seuraavanlainen: 36 kertaa otetusta nimestä *Virtanen* oli pappi antanut 11, *Niemisiä* on 24, niistä papin antamia 6, *Järvisiä* 21, joista papin antamia 6, *Salmisia* 21, joista papilta saatuja 8, *Mäkisiä* 19, mutta pappi oli antanut vain 2, *Salosia* 18, joista papilta saatuja 8, *Lehtosia* 16, joista papin antamia 11, *Lehtisiä* 14, joista papin antamia 7, *Rantasia* 14, mutta vain 3 saatu papilta, *Koskisia* 14, niistä vain 4 saatu papilta. Kiinnostavia ovat nimet, joiden sanasto ei perustu asutusnimistöön: Koko aineistossa on 8 kertaa otettu nimi *Toivonen*, joista pappi on antanut 4; 6 *Suomisesta* pappi oli antanut vain yhden, 4 *Tähtinen*-nimestä on 3 saatu papilta ja 5 *Oksasesta* on 4 papin valitsemaa. Monet muutkin pappien suosimista

nimistä osoittautuivat myöhemmin hyvin yleisiksi, jo lueteltujen lisäksi *Aaltonen*, *Heinonen*, *Kivinen* ja *Laaksonen*. Pappien vaikutus *nen*-nimien yleistymisessä on kiistaton, mutta kaikkea uudentyypisten nimien suosimista ei voi panna pappien laskuun, sillä myös itse nimensä valinneet ovat tiedostaneet *nen*-johtimen tärkeyden ”oikeaa sukunimeä” muodostettaessa.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy tai muu perustelu
Aaltonen	Antinpoika	Kustavi	n. 1905	Khra antoi uuden nimen. (1503)
Heinonen	ei ent. sn:ä	Eurajoki	1860-luku	Nimi papilta rippikoulussa. (1046)
Heinonen	ei ent. sn:ä	Pyhäjärvi	Ul. n. 1905	Khra antoi nimen. (1918)
Helminen	Vilander	–	1800-l. loppu	Rippikoulussa veljeksille eri nimet. (458)
Honkosen	Honkanen	Saarijärvi	1890	Papin kirjoitusvirhe nimessä <i>Honkanen</i> . (1118)
Järvinen	Poussa (tn.)	Tyrvää	1800-l. loppu	Nimi papilta pojan lähtiessä kotoa. (1297)
Ketonen	Eini	Loppi	n. 1900	Pappi meni pellolle paperin kanssa ja antoi nimet pellolla olleille työläisille. (677)
Kivinen	Johansson	Forssa	1870-luku	Pappi antoi nimen rippikoulussa. Joku <i>Kivinen</i> oli juuri kuollut paikkakunnalla. (318)
Kivinen	ei ent. sn:ä	Loppi	1893–95	Pappi vaati ottamaan sukunimen ja ehdotti nimeä <i>Kuusinen</i> , mutta nimen saaja piti nimeä <i>Kivinen</i> kauniimpana. (477, 572)
Koskinen	ei ent. sn:ä	Loppi	1893–95	Pappi vaati ottamaan nimen. (477, 572)
Laaksonen	ei ent. sn:ä	Sauvo	1880-l. loppu	Pappi ehdotti nimeä. (234)
Lampinen	ei ent. sn:ä	Kullaa	1800-l. loppu	Kuulutuksia hakiessa pappi ehdotti nimeä. (943)
Lehtinen	Lehtimäki	Kiikoinen	n. 1910	Nimi yllättäen muuttunut kirkonkirjaan pyytämättä. (1606)
Mäkinen	ei ent. sn:ä	Lammi	n. 1882	Rippikoulussa pappi antoi nimen. (596)
Mäkinen	Karlund	Tottijärvi	1900-l. alku	Pappi ilmoitti, että nyt nimi on <i>Mäkinen</i> . (598)
Nieminen	Vehkoo	Multia	1870	Muutto pois <i>Vehkoon</i> talosta, pappi antoi uuden nimen. (1504)
Nieminen	Kantola	Mietoinen	”jo ajat sitten”	”Papin lupa” uuteen nimeen riitti. (1322)
Nieminen	ei ent. sn:ä	Forssa	1800-l. loppu	Pappi merkitsi nimen Nieminen. (761)
Nieminen	Vilen	Hartola	1890-luku	Pappi antoi sisaruksille eri nimiä. (475)
Nieminen	Kiittola (torppa)	Hartola	n. 1900	Rippikoulussa pappi vaihtoi nimen. (1563)

Ohtinen	ei ent. sn:ä	Virrat	1890-luku	Rippikoulussa pappi antoi nimen. (193)
Ojanen	Mäenpää (tn.)	Nakkila	1889	Pappi ehdotti nimeä. (692)
Oksanen	ei ent. sn:ä	Orimattilan.	1850	Rovastin kehotus ja ehdotus. (172)
Peltonen	Pelli	Kustavi	1905	Khra valitsi nimen. (1503)
Pohjonen	ei ent. sn:ä	Koski Hl.	1800-l. loppu	Rippikoulussa pappi keksi veljeksille nimet. (1868)
Rantanen	ei ent. sn:ä	Sysmä	n. 1890	Rippikoulussa sukunimetöntä au-lastaa pilkattu; otti itselleen sukunimen. (771)
Salminen	Esala	Lahti	1909	Asuinpaikan muutossa khra muutti nimenkin. (513)
Salonen	ei ent. sn:ä	Ypäjä	1870-luku	Khra antoi sukunimen isoisäni liittyessä Suomen kaartiin. (1611)
Salonen	ei ent. sn:ä	Jaala	1879	Khra ehdotti tätä nimeä. (1598)
Salonen	ei ent. sn:ä	Koskenpää	1900-l. taite	Rippikoulussa pappi antoi nimen. (1652)
Simanen	ei ent. sn:ä	Mäntsälä	1849	Papin kehotuksesta. (1103)
Sulonen	Suhonen	Kiikka	1900-l. taite	Alkuaan papin kirjoitusvirhe nimessä <i>Suhonen</i> . (642)
Suominen	Sauhula	Kalvola	1900–20	Rippikoulussa otti nimen. (1564)
Viljanen	ei ent. sn:ä	Kaksikerta	1885	Pappi ehdotti vihkiparille nimeä. (1624)
Virtanen	Sund	Hämeenkyrö	1860-luku	Sai nimen pappilan renkinä. (1558)
Wirtanen	Hällsten ~ Hellsten	Mäntsälä	1800-l. jälkip.	Rovasti vakuutti, että nimi on hyvä. (84)
Virtanen	Törmä	Turku	1880-luku	Kiikasta Turkuun töihin, pappi kehotti ottamaan oikean sukunimen. (1519)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Koski Hl. t. Kärkölä	1800-l. loppu	Rippikoulussa pappi antoi nimen. (1868)
Virtanen	Johansson	Messukylä	1890-luku	Isä otti itse nimen <i>Johansson</i> (oli <i>Kallenpoika</i>), mutta pappi muutti nimen. (1213)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Loimaa	1900	Rippikoulussa pappi kehotti ottamaan nimen. (1202)
Virtanen	”ruotsinkiel. nimi”	Hausjärvi	1910	”Ottakaa <i>Virtanen</i> , se tuntuu olevan suomalaisten suosiossa”, sanoi ruotsinmielinen khra. (54)
Vuorinen	Mustavuori	(kotitorppa) Tuusula	1896	Rippikoulussa uusi nimi. (1193)

Asutusnimi tai muu peruste seuraavilla papin valitsemilla nimillä:

Ahonen	ei ent. sn:ä	Korpilahti	1800-l. loppu	(500)
Haapanen	ei ent. sn:ä	Vehmaa	n. 1860	(1859)
Harhanen	ei ent. sn:ä	Jyväskylä	1875	(1613)
Heikkinen	ei ent. sn:ä	Hauho	1892	(608)
Jantonen	Sandvik	Kustavi	n. 1910	(1461)
Järveläinen	Järvenoja	Loimaa	1900-l. alku	(188)
Järvinen	Koivujärvi	Vilppula	1890-l. loppu	(371)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Asikkala	1800-l. loppu	(1045)
Kivinen	Stenman	Valkeakoski	1880-luku	(1246)
Koivunen	Koivujärvi	Vilppula	1890-luku	(371)
Koskinen	Lindgren	Hauho	1888	(873)
Kuusinen	Kuusela	Alavus	1910-luku?	(865)
Kyttänen	ei ent. sn:ä	Punkalaidun	1800-l. loppu	(912)
Lintunen	ei ent. sn:ä	Janakkala	1870-luku	(771)
Mäkinen	ei ent. sn:ä	Luopioinen	n.1900	(1258)
Nieminen	ei ent. sn:ä	Laukaa	1870-luku	(385)
Oittinen	Koukkula	Hausjärvi	1800-l. jälkipuoli?	(5)
Ojanen	ei ent. sn:ä	Symä	n. 1850	(1659)
Orponen	ei ent. sn:ä	Savitaipale	1850-luku	(333, 1671)
Peltonen	Peltola	Symä	1900-l. taite	(885)
Pitkänen	Pitkälä	Petäjävesi	1900–10	(688)
Putunen	ei ent. sn:ä	Honkajoki	1800-l. loppu	(1783)
Puumalainen	ei ent. sn:ä	Kisko	1800-l. loppu	(7)
Rantanen	Grönroos	Kalanti	1909	(8)
Salminen	ei ent. sn:ä	Iitti	1880-luku	621)
Salminen	Salmisaari	Jaala	1880-luku	(1676)
Selkänen	Selänniemi	Ähtäri	1800-l. loppu	(574)
Sulanan	Sulainsalmi	Jaala	1880-luku	(1676)
Veistinen	Johansson	Taivassalo	n. 1896	(1106, 1421)
Viitanen	Viitainoja (torppa)	Kuorevesi	1900-l. alku	(1682)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Längelmäki	n. 1880	(615)
Virtanen	Virta	Hausjärvi?	1890-luku	(1655)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Pöytyä	1900-l. taite	(1751)
Vuorinen	Pohjala	Alavus	1915	(1241)

4.4.8.3 Opettajan tai opiston antamat nimet

Opettajan antamia *nen*-nimiä on 8. Läheskään koko kouluikäinen väestö ei käynyt koulua, joten on ymmärrettävää, että opettajan osuus on näin pieni. Vielä 1900-luvun alussa vajaa puolet kouluikäisistä maalaislapsista kävi koulua (Leino-Kaukiainen 1988, 427). Ne, jotka

menivät opiskelemaan eri opistoihin, saivat siellä ilman muuta sukunimen. Opettajatkin ovat hyödyntäneet nimiä, joista tuli ajan mittaan yleisimpiä. Uskottavaa on, että seminaareissa ja opistoissa sukunimen ottaneet vaikuttivat myöhemmin koulusivistystä saaneina kotiympäristönsä ihmisten nimenottoon.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy tai muu perustelu
Haapanen	ei ent. sn:ä	Kärkölä	1900-l. taite	Kouluun mennessä sai nimen. (1902)
Laaksonen	Tiiri	Turku	1870–80-luku	Opettaja sanoi, ettei <i>Tiiri</i> ole mikään nimi. (319)
Laaksonen	Yli-Lassila (tn.)	Loimaa	1880-luku	Opettaja antoi muotininimet. (1221)
Nieminen	Hosanoff	Suistamo	1900-l. alku	Kiertokoulun opettaja muutti nimensä. (272)
Saarinen	Hirtesalo	Hartola	1885–87	Nimi otettu Otavan maamieskoulussa. (1190)
Saarinen	Östman	Rauma	1906	Seminaarissa annettu nimi. (289)
Tamminen	Ekqvist	Jyväskylä	1871	Nimenmuutto opettajaseminaarissa. (1921)
Viljanen	Wiljenberg	Hauho	1870–80-luku	Opettaja antoi nimen. (1056)

4.4.8.4 Työnjohdon antamat nimet

Nen-loppuisten nimien yleistymisen aikoina maaseudun tilattomat lähtivät tehtaisiin, ratatyömaille ja metsätyömaille töihin. Tilattomina heillä ei ollut mahdollisuutta ottaa tilantai torpannimeä sukunimekseen, mutta esimerkiksi entisen kotitalon nimen pohjalta voitiin muodostaa uusi nimi, kuten talonnimestä *Rouvankivi* sukunimi *Kivinen*. Ansiotyössä sukunimi oli käytännössä välttämätön. Työnjohdon suhteellisen suuri osuus, 13 uutta nimeä, *nen*-nimien antajina on tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa varsin ymmärrettävä.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste, nimenoton syy tai muu perustelu
Aaltonen	Malin	Orimattila	1888	Rautateiden palveluksessa esimies kehotti ottamaan nimen. (1855)
Haapanen	ei ent. sn:ä	Tampere	1860-luku	Finlaysonin työhönottaja antoi nimen. (322)
Kivinen	ei ent. sn:ä	Nastola	1868	Pietarin–Hämeenlinnan ratatyömaan kasööri kysyi nimeä palkanmaksua varten. Kun ei ollut sukunimeä, kysyi, mistä talosta. Mies oli kotoisin <i>Rouvankiven</i> talosta. Siihen kasööri: ” <i>Kivinen</i> on sitten sukunimi.” (1092)

- Koskinen ei ent. sn:ä Janakkala 1800-l. loppu Sai nimen Tervakosken tehtaan töihin tullessa. (722)
- Kuhmonen ei ent. sn:ä Tampere 1860-luku Finlaysonin työhönottaja antoi nimen. (322)
- Lahtinen ei ent. sn:ä Korpilahti 1800-l. loppu Isäntä antoi rengeilleen nimet. (806)
- Lehtinen ei ent. sn:ä Tampere 1800-l. loppu Pellavatehtaan tuntikirjuri antoi nimen. (293)
- Lehtinen ei ent. sn:ä Mäntsälä 1800-l. loppu Kartanon isäntä ehdotti nimeä pehtorilleen. (1157)
- Numminen ei ent. sn:ä Tampere 1800-l. loppu Lempäälästä Treelle töihin pellavatehtaaseen, tuntikirjuri antoi nimen. (293)
- Saarinen Pihlajasaari Virrat n. 1900 Tukinuitossa monta samannimistä miestä. Työnjohtaja *Saarinen* ehdotti isoisälle omaa nimeään. (1581)
- Suhonen ei ent. sn:ä Korpilahti 1800-l. loppu Isäntä antoi hiljaiselle rengilleen nimen: ”Kun sinä et muuta kuin suhahtelet, niin olkoon nimesi *Suhonen*.” (806)
- Suominen Gustafsson Turku 1800-l. loppu Uskelasta sepänoppiin Turkuun. Mestarilla oli kaksi oppipoikaa, jotka aina saivat nimet *Lehtinen* ja *Suominen*. (584)
- Virtanen Järvenpää Viljakkalan. 1918 Tukkityömaalla työnjohtaja alkoi kutsua (tn.) *Virtaseksi*. (414)

4.4.8.5 Armeijassa saadut nimet

Armeijan osuus aineistossa on *nen*-nimien antajana suurempi kuin muiden nimityyppien, 13 nimeä. Se selittyy niin, että *nen*-nimien yleistymisen aikaan Suomessa oli voimassa yleinen asevelvollisuus. Sotamiehellä oli pakko olla sukunimi. Armeijan vanha käytäntö näkyy monessa tapauksessa jatkuneen. Vaikka miehellä olisi ollut ennestään sukunimi, se on vaihdettu uuteen nimeen. Miehiä nimettäessä on käytetty ajan henkeen sopivia yleisiä nimiä. Tavallisesti sotaväessä 1800-luvun loppupuolella saatu nimi on jäänyt pysyväksi sukunimeksi.

Uusi nimi Ent. nimi Paikka Aika Nimeämisperuste tai muu perustelu

- Auvinen Kelkka (tn.) sotaväessä 1900-l. taite ”Nimi määrättiin sotaväessä.” (1156)
- Jokinen ei ent. sn:ä Korpilahti viim. 1890 Nimi määrätty sotaväessä. (940)

Jokinen	Steen	Jokioinen	1892	Nimi saatu sotapalveluksessa. (1144)
Jokinen	Härkki (tn.)	Turku	1901	Sotaväessä edellisen ikäluokan sotilas samalla paikalla oli ollut nimeltään <i>Jokinen</i> . (1601)
Karttunen	Lagerbom	Pori	1800-l. loppu	Sotaväen syynissä kirjuri valitsi listasta nimen <i>Karttunen</i> . (207)
Laaksonen	Vähäkylä	Mietoinen	1884	Armeijassa saatu nimi. (697)
Lehtonen	Letku (tn.)	Alastaro	1880-luku	Armeijassa saatu nimi. Nimensaaaja s. 1860. (1912)
Lehtonen	ei ent. sn:ä	Suomen kaarti	1900-l. taite	Nimi saatu armeijan palveluksessa. (566)
Levänen	ei ent. sn:ä	Korpilahti	1890-luku	Nimi saatu armeijassa. Kotitorpan nimi <i>Levä</i> . (940)
Nieminen	ei ent. sn:ä	Suomen kaarti	1800-l. loppu	Nimi annettu armeijassa, kotipaikka Punkalaidun. (912)
Saarinen	Fredriksson	Hämeenlinna	1880-luku	Nimi saatu sotaväessä Parolassa. (1067)
Siivonen	ei ent. sn:ä	Urjala	1880-luku	Nimi annettu armeijassa Huhdin harjoitusleirillä. (774)
Virtanen	Finni	Orivesi	1887	Armeijan reserviharjoituksissa annettu nimi. (904)

4.4.8.6 Elämänmuutos syynä nimen ottamiseen

Tavallisimmat syyt sukunimen ottamiseen tai entisen muuttamiseen olivat muutto pois kotitalosta, kun vanhin poika peri isännän tehtävän ja nuoremmat joutuivat lähtemään maailmalle. Voitiin hankkia myös oma asuminen, solmia avioliitto tai lähteä töihin tehtaaseen tai rakennustyömaalle. Myös opintielle lähtiessä tai viimeistään oppilaitoksessa nimi piti ottaa tai muuttaa. Jos nimenottajalla oli ennestään esimerkiksi tilannimeen perustunut sukunimi, sitä tavallisesti lyhennettiin siirtolaiseksi Amerikkaan lähtiessä. Elämänmuutoksesta johtuneita syitä on esitetty 52 *nen*-nimelle. Joukossa on selviä muotiniimiä. Tosin nekin ovat voineet perustua vaikkapa entiseen sukunimeen tai tilannimeen: *Sydänmaanaho* > *Ahonen*, *Huhtala* > *Huhtanen*, *Särkijärvi* > *Järvinen*, *Kivistö* > *Kivinen*.

Uusi nimi Ent. nimi Paikka Aika Nimenoton syy tai muu perustelu

Ahonen	Sydänmaanaho	Koski Hl.	1908	Amerikkaan lähtiessä uusi nimi. (1265)
--------	--------------	-----------	------	--

Alonen	ei ent. sn:ä	Turku	1870-luku	Oskari Matinpoika meni nahkurinoppiin Turkuun, missä näki liikkeen kyltissä nimen <i>Alonen</i> , jonka halusi itselleen. (1847)
Aronen	Pyy (tn.)	Mouhijärvi	1900-l. taite	Talon poika muutti Poriin, otti muotininimen. (1730)
Heinonen	Perttuli (tn.)	Mouhijärvi	1800-l. loppu	Poika lähti kotoa, otti oman muodikkaan nimen. (1730)
Heinonen (isä oli Sandvik)		Kalanti	1902	Naimisiin mennessä poika otti oman nimen. (1248)
Huhtanen	Huhtala	Vampula	n. 1875	Poika halusi erottua isästä. (1854)
Jokinen	Laurila (sukutila)	Kangasala	1885–90	Katsoi myyneensä tilan mukana sukunimensä. (98)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Virrat	1880-luku	Muutti pois kotoa, oli otettava nimi. (996)
Järvinen	Särkijärvi	Tampere	1880–90-luku	Muutto Tampereelle, otettava hienempi sukunimi. (169)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Häme	1890-luku	Muutto kotitalosta pois. (1539)
Järvinen	Lalla (tn.)	Kalanti	1800-l. loppu	Kun ei perinyt taloa, otti eri nimen. (1104)
Järvinen	Poussa (tn.)	Tyrvää	1800-l. loppu	Pappi antoi nimen pojan muuttaessa pois kotoa. (1297)
Järvinen	Petääjärvi (torppa)	Teisko	n. 1914	Torpasta häätö, otettava uusi nimi. (650)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Korpilahti	1918	Kotitorppa <i>Mutkala</i> . Torpparilain voimaan tullessa muutto pois kotoa. Poikien otettava uudet nimet. (1533)
Kivinen	Kivistö	Kankaanpää	1900	Liikaa samannimisiä. (991)
Koskinen	Anttila (tn.)	Lahti	1901	Talo nurin, muutto kaupunkiin, pojille uudet nimet. (558)
Laaksonen	ei ent. sn:ä	Turku	1886	Turkuun nahkurinoppiin mentyä oli otettava nimi. (33)
Lahtinen	Yli-Takku	Vesilahti	1880-luku	Muutto Tampereelle, missä uusi nimi. (1260)
Lahtinen	Mutkala	Korpilahti	1918	Torpparilain voimaan tullessa muutto pois kotitorpasta, oli otettava uusi nimi. (1533)
Lehtinen	Pyy (tn.)	Mouhijärvi	1900-l. taite	Poika muutti Tampereelle ja otti muotininimen. (1730)

Lehtinen	Anttila	Lahti	1900-l. alku	Talo nurin, muutto kaupunkiin, perheelle uudet nimet. (558)
Lehtonen	Visamäki	Pälkäne	1900-l. alku	Pojat häpesivät kotimökin nimeä <i>Visamäki</i> . (1586)
Mäkinen	Koskenniemi (tn.)	Pihlajavesi	1880-luku	Muutto kotitalosta pois. Otettava uudet nimet. (676)
Mäkinen	Puukko	Sumiainen	1900-l. alku	Oli pilkattu <i>Puukko</i> -nimestä. (586)
Neronen	Perttuli (tn.)	Mouhijärvi	1800-l. loppu	Muutto pois kotoa; <i>nen</i> oli muotia. (1730)
Nieminen	Vehkoo	Multia	1870	Muutto pois <i>Vehkoon</i> talosta. Pappi antoi uuden nimen. (1504)
Nurminen	ei ent. sn:ä	Häme	1890-luku	Pois kotitalosta, piti ottaa sukunimi. (1539)
Peltonen	ei ent. sn:ä	Pälkäne	1883	Muutti Pälkäneelle 1883 ja otti nimen <i>Peltonen</i> . Oli Heikki <i>Rantalan</i> poika. (1558)
Peltonen	Lindevall	Sauvo	1906	Nimenottaja ei hyväksynyt isänsä valitsemaa nimeä <i>Niiniö</i> . (530)
Rantanen	ei ent. sn:ä	Sysmä	n. 1890	Rippikoulussa sukunimetöntä au-lastaa; pilkattu otti itselleen sukunimen. (771)
Rantanen	Hietanen	Uukuniemi	1898	Avioituessaan otti uuden sukunimen. (789)
Rantanen	Grönroos	Kalanti	1909	Amerikkaan lähtiessä pappi antoi suomalaisen nimen. (8)
Salminen	ei ent. sn:ä	Alastaro	1870-luku	Nimi maatalousoppiin lähtiessä. (164)
Salminen	Mäntynen	Honkajoki	1900-l. taite	Vanha nimi liian yleinen. (1139)
Salminen	Grönfors	Kullaa	1902	Nimi otettu avioituessa. (37)
Salminen	Suontakunen (torppa)	Tampere	1904	Nimi muuttui muutossa Teiskosta Treelle. (1022)
Salminen	Esala	Lahti	1909	Asuinpaikan muutossa khra muutti nimenkin. (513)
Salonen	ei ent. sn:ä	Ypäjä	1870-luku	Khra antoi sukunimen isoisäni liittyessä Suomen kaartiin. (1611)
Salonen	ei ent. sn:ä	Huittinen	1874	Vihittäessä pariskunta otti kauniina pitämänsä nimen. (1042)
Salonen	ei ent. sn:ä	Pälkäne	1882	Muutti Pälkäneelle 1882 ja otti nimen <i>Salonen</i> Oli Heikki <i>Rantalan</i> poika. (1558)

Salonen	Heiskala (tn.)	Hauho	1900-l. taite	Hauholta muuttaessa uusi nimi. (1214)
Salonen	Suontakunen (torppa)	Tampere	1904	Muutto Teiskosta Tampereelle. (1022)
Tamminen	Liesinen	Kuorevesi n.	1918	Poliittinen kanta johti perheestä erottautumiseen. (143)
Toivonen	Perttuli (tn.)	Mouhijärvi	1800-l. loppu	Muutti pois kotoa, otti muotiniimen. (1730)
Varjonen	Koskinen	Laitila	n. 1910	Nimi oman itsenäistymisen merkiksi. Kylässä myös <i>Varjo</i> -nimisiä. (122)
Viljanen	Perttuli (tn.)	Mouhijärvi	1800-l. loppu	Joutui pois kotoa, otettava uusi nimi, <i>nen</i> oli muotia. (1730)
Virtanen	Björnäng	Pöytyä	1891	Rovasti ehdotti nimenmuuttoa nuorelle parille; sulhanen ”itse keksi” nimen <i>Virtanen</i> . (214)
Virtanen	Salminen	Helsinki	1890-luku?	Kaupunkiin muutettus <i>Salminen</i> kuulosti maalaiselta. (840)
Virtanen	Törmä	Turku	1880-luku	Kiikasta Turkuun töihin, pappi kehotti ottamaan oikean sukunimen. (1519)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Janakkala	1900-l. alku	Muutto Jämsästä Janakkalaan. (668)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Helsinki	1900-l. taite	Työnhakuun Hkiin, otettava nimi. (1685)
Virtanen	Jokinen	Helsinki	1898	Uusi nimi Pusulasta Hkiin muuton yhteydessä. (1863)

4.4.9 Nimeämisperusteesta tai syystä nimenottoon ei tietoa

4.4.9.1 Asumuksen nimi ilmoitettu

Kun seuraavien nimenottajien asuinpaikaksi on ilmoitettu tilannimi, joka on eri kuin otettu sukunimi, se todistaa, ettei uusi nimi perustu ainakaan asutusnimeen. Muuta perusteita koskevaa seuraavista 26 nimestä ei ole kerrottu.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Huomautuksia
Aaltonen	ei ent. sn:ä	Kauvatsa	1889	Osa veljeksistä asui Tyrvällä, osa Kauvatsalla. Ottivat saman nimen. (609)

- Ahonen ei ent. sn:ä Kangasala n. 1870 Isän sukunimi oli *Oitila*. Oli kotoisin *Oitilan* kulmakunnalta. (1558)
- Elonen Pouttu (tn.) Kauvatsa 1905–10 *Poutusta* erotetun torpan nimi oli *Lehtimäki*. Otti kuitenkin nimen *Elonen*. (1621)
- Heinänen Sauhula (tn.) Kalvola 1900-l. alkupuoli ”Nimi vain keksittiin.” (1564)
- Jalonen ei ent. sn:ä Kiikka 1900-l. taite Oli *Nummen* torpan poika. (642)
- Jokinen Eskola Pälkäne 1900-l. taite Asui omalla *Eskola*-nimisellä tilalla. (1246)
- Järvinen ei ent. sn:ä Jämsänkoski ennen v. 1920 Kotitorpan nimi oli *Huilala*. (1652)
- Lahtinen From Nakkila 1879 ”Juho Kustaa *From* (s. 1858) otti nimen *Lahtinen*. (1187)
- Lehtinen Jussila Korpilahti – Asui *Kojola*-nimisessä torpassa. (1686)
- Lehtonen Vähä-Oja Teisko 1800-l. loppu ”Kaikille perheessä eri nimi.” (1558)
- Merinen ei ent. sn:ä Hauho 1896 Hämeenlinnaan muuttokirjaa hakiessa pappi ehdotti nimeä *Merineva*. (331)
- Nieminen ei ent. sn:ä Kangasala 1880-luku Oli Heikki *Rantalan* poika. (1558)
- Nieminen ei ent. sn:ä Kiikka ennen v:ta 1906 *Myllykivi*-nim. torppa perust. 1906, mutta käytettiin edelleen sukunimeä *Nieminen*. (642)
- Peltonen ei ent. sn:ä Jämsä 1900-l. taite Asuinpaikka *Taivassalo*. (457)
- Salminen ei ent. sn:ä Kangasala 1890-luku Isän lisänimi *Rantala*. (1558)
- Salminen Vasara (tn.) Mouhijärvi 1800-l. loppu Lähtö pois *Vasaran* talosta. Kun pääsi isännäksi *Simulan* taloon, otti sukunimen *Simula*. (1730)
- Salminen Paavola? Koski Tl. 1900-l. alku *Paavolan* sukutilan poika. (858)
- Salminen – Keikyä n.1890 ”Uusi nimi sattumalta” (467)
- Sulkanen Utela (tn.) Koski Hl. 1885 Keksitty nimi. (819)
- Talvinen Strandman Muuruvesi 1906 ”Kehitti nimen itse.” (511)
- Toivonen – Hollola 1880-luku *Keisteri*-nimisen talon poika. (1860)
- Tuominen Sandvik? Kalanti 1905 ”isän nimi *Sandvik*” (1248)
- Vilhunen Vikman Rautalampi 1880-luku Talonnimeksi tuli *Vilhula*. (881) [Ensin sn.]
- Virtanen ei ent. sn:ä Mäntsälä 1880-luku Torpannimi *Kannisto*. (1103)

Virtanen	Vähä-Oja	Teisko	1800-l. loppu	Kaikille perheessä eri nimi. (1558)
Virtanen	–	Kalanti	1900-l. taite	Tn:ä <i>Siiri</i> käytettiin epävirallisesti. (1104)

4.4.9.2 Mitään taustaa tai syytä nimenottoon ei ole ilmoitettu

Seuraaville 158 nimelle ei ole ilmoitettu vastauksissa mitään taustaa. Niistä kuudella on kuitenkin ilmeinen yhteys entiseen nimeen: *Ahonen* < *Iso-Aho*, *Juurinen* < *Juuroja*, *Järvinen* < *Järvensivu*, *Koivunen* < *Koivuporras*, *Lyyränen* < *Lyra*, *Paavolainen* < *Paulow*.

Huomattavaa on, että taustoittamattomista nimistä on suurin osa 1800-luvun loppupuolen yleisimpiä nimiä, esimerkiksi *Aaltonen*, *Heinonen*, *Järvinen*, *Koskinen*, *Lehtinen*, *Lehtonen*, *Nieminen*, *Salminen*, *Salonen*, *Viljanen* ja *Virtanen*. Nimenvallinnan motiiviksi voi olettaa muodin.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Arkistointinumero
Aaltonen	ei ent. sn:ä	Tyrvää	1885	(609)
Aaltonen	Johansson	Ikaalinen	1889	(989)
Aaltonen	Wolin	Rauman mlk.	1900-l. alku	(1801)
Aarinen	Grönfors	Kullaa	1899	(37)
Ahonen	Oitila	Kangasala	1850-luku	(1558)
Ahonen	Iso-Aho	Karstula	1880-luku	(474)
Ahonen	ei ent. sn:ä	Pälkäne	1800-l. loppu	(1213)
Ahtinen	Engblom	Uusikaupunki	1895	(478)
Arvonen	ei ent. sn:ä	Hauho	1897	(685)
Arvonen	Isotalo	Rauman msk.	1900-l. alku	(1801)
Haapanen	Hakala (torppa)	Karinainen	1800-l. loppu	(1812)
Haapanen	Sundgren	Rauman msk.	1800-l. loppu	(1801)
Haapanen	Vilkman	Loppi	1900-l. alku	(572)
Heinonen	Johansson	Raisio	1870-luku	(510)
Heinonen	–	Taivassalo	1900-l. taite	(1441)
Heinonen	Silukangas	Punkalaidun	1900-l. taite	(565)
Heinonen	ei ent. sn:ä	Taivassalo	–	(1473)
Helminen	ei ent. sn:ä	Hauho 1897		(685)
Iltanen	ei ent. sn:ä	Hausjärvi	1890-luku	(906)
Jalonen	Naulamäki	Kiikka 1891		(609)
Jalonen	Sunell	Rauman msk.	1900-l. taite	(1801)
Juurinen	Juuroja	Luhanka	1910	(457)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Orimattila	1880-l. alku	(198)
Järvinen	Vähä-Oja	Teisko	1800-l. loppu	(1558)
Järvinen	ei ent. sn:ä	Jämsä	1900-l. taite	(1891)
Järvinen	Latomäki	Heinolan mlk.	1900-l. alku	(153)
Järvinen	Krigsman	Viitasaari	1900–09	(217)
Järvinen	Järvensivu (tn.)	Jämsä	1906	(811)
Kankainen	Paatelainen	Laukaa	1860-luku	(849)
Kantonen	Grönfors	Luvia	1900-l. alku	(820)

Koivunen	Koivuporras	Tampere	1900-l. taite	(169)
Koivunen	Vierikko	Nokia	1900-l. taite	(1646)
Koskinen	ei ent. sn:ä	Hollola	n. 1890	(183)
Koskinen	ei ent. sn:ä	Laitila	1880-luku	(122)
Koskinen	Kumlin	Lavia	1900-l. taite	(1538)
Koskinen	Fröjdlund	Mäntsälä	1900–04	(1407)
Kuitunen	ei ent. sn:ä	Joutsa	1900-l. alku	(428)
Laaksonen	Simonsson	Kokemäki	1900-l. taite	(104)
Lahtinen	ei ent. sn:ä	Vesilahti	1870–75	(1700)
Lahtinen	ei ent. sn:ä	Jämsä	1880-luku	(811)
Lahtinen	Pistool	Sysmä	1889	(905)
Lahtonen	ei ent. sn:ä	Taivassalo	1880-luku	(1106, 1421)
Laihin	–	Mynämäki	1890	(1486)
Laihonen	Sundgren	Rauman mlk.	1800-l. loppu	(1801)
Lampinen	Ritala	Kalvola	1910-luku	(647)
Lampinen	Udd	Tampere	1800-l. loppu	(105)
Latvanen	ei ent. sn:ä	Lammi	1900-l. taite	(1685)
Lehtinen	Kallila	Kalanti	n. 1885	(1469)
Lehtinen	Gustafsson	Helsinki	1891	(1173)
Lehtinen	Sohlberg	Vihti	1880-l. loppu	(7)
Lehtinen	Hartikka	Porvoon mlk.	1900-l. taite	(206)
Lehtinen	–	Urjala	1900-l. alku	(1150)
Lehtinen	Passi	Kokemäki	1918–20	(1141)
Lehtinen	Latomäki	Heinolan mlk.	n. 1920	(153)
Lehtonen	ei ent. sn:ä	Lammi	1850-luku	”ei perustetta” (213)
Lehtonen	Kallila	Kalanti	n. 1890	(242, 1469)
Lehtonen	–	Paimio	1880-luku	(1459)
Lehtonen	Broman	Vanaja	1880–90-luku	(267)
Lehtonen	Ilopakka	Halikko	n. 1890	(231)
Lehtonen	Johansson	Hämeenlinna	1900-l. taite	(746)
Lehtonen	Blomberg	Pyhtää	1900	(787)
Lehtonen	Nöiling	Joutsa	1905	(446)
Lehtonen	Laurén	Iitti	1900-l. alku	(31)
Lehtonen	Roslöf	Rauman mlk.	1860-l:n jälk.	(1801)
Lehtonen	ei ent. sn:ä	Jämsänkoski	ennen v. 1920	(1652)
Leinonen	Maijala	Hattula	1900-l. taite	(932)
Leppänen	Ripatti	Hartola	1800-l. loppu?	(1216)
Levänen	Stång	Marttila	1906	(1683)
Luhtanen	Vilkman	Loppi	1900-l. alku	(572)
Lyyränen	Lyra	–	1890-luku	(1003)
Mäkinen	–	Kauvatsa	1850 jälkeen	(258)
Mäkinen	ei ent. sn:ä	Johannes	1900	(168)
Mäntynen	Wolin	Rauman msk.	1800-l. loppu	(1801)
Nieminen	Svärd	Kalvola	1900-l. taite	(403)
Nieminen	Lindroos	Hämeenkyrö	n.1900	(1256)
Nieminen	Friman	Paimio	1900-l. alku	(1451)
Nieminen	ei ent. sn:ä	Ylöjärvi	1900-l. alku	(1179)
Nieminen	ei ent. sn:ä	Jämsä	1800-l. loppu	(668)
Nieminen	Aronen	Padasjoki	1800-l. loppu	(1679)
Nurminen	Koivuranta	Tyrvää	1900-l. alku	(565)

Nurminen	Hermansson	Jämsä	1900-l. alku	1665)
Nurminen	Eklin	Helsinki?	1906	(289)
Nurminen	ei ent. sn:ä	Jämsänkoski	1900-l. alku	(1652)
Oksanen	Mattila	Orimattila	1880-luku	(170)
Oksanen	Jokinen	–	1900-l. taite	(1863)
Oksanen	Barck	Nurmijärvi	1905	(1585)
Oksanen	ei ent. sn:ä	Urjala	1910-luku	(403)
Paavolainen	Paulow	Johannes	1906	(168)
Pajunen	Palojärvi	Vesilahti	n. 1900	(1260)
Peltonen	Grip	Janakkala	1880-luku	(463)
Peltonen	Friman	Paimio	1900-l. alku	(1451)
Pulkkanen	Veteläinen	Kuusamo	1800-l. loppu	(1228)
Raivonen	Sundgren	Rauman mlk.	1800-l. loppu	(1801)
Rantanen	Stenroos	Hattula	1800-l. loppu	(1270)
Rantanen	–	Oripää	1800-l. loppu	(422)
Rantanen	Hujula	Tuusula	1900-l. alku	(88)
Rintanen	Rosvall	Rauman mlk.	1910-l. alku	(1801)
Ruohonen	Kuoppala	Mietoinen	1910	(1322)
Saarinen	–	Taivassalo	1890-luku	(1438)
Saarinen	ei ent. sn:ä	Lokalahti	1900-l. taite	(1477)
Saarinen	Ritala	Kalvola	1910-luku	(647)
Salminen	Kuivajärvi	Jämsä	n. 1850	(796, 1665)
Salminen	Bomberg	Mynämäki	1870-luku	(1478)
Salminen	Andersson	Karinainen	1891	(1042)
Salminen	Borgelin	Mynämäki	1890-luku	(189)
Salminen	Korkeila	Hattula	1900-l. taite	(932)
Salminen	Perkiö	Kuhmalahti	1900-l. taite	(543)
Salminen	Helén	Vesilahti	1906	(1520)
Salminen	Ritala	Kalvola	1910-luku	(467)
Salonen	ei ent. sn:ä	Kalanti	1900-l. taite	(1487)
Salonen	ei ent. sn:ä	Lammi	1910-luku	(1194)
Salonen	Heikkola	Hausjärvi	1880-luku	(213)
Salonen	Sandström	Eurajoki	1896	(215)
Salonen	Vähä-Oja	Teisko	1800-l. loppu	(1558)
Salonen	Rosenberg	Pori	1800-l. loppu	(588)
Salonen	ei ent. sn:ä	Hollola	n. 1890	(183)
Salonen	–	Jämsänkoski	ennen v. 1920	(1652)
Siltanen	Myllymäki	Mietoinen	n. 1895	(1683)
Siltanen	Svärd	Kylmäkoski	1900-l. taite	(403)
Suominen	Syksylä	Kustavi	1900-l. taite	(242)
Suominen	Silver	Rauman mlk.	1900-l. taite	(1801)
Suominen	Friman	Paimio	1900-l. alku	(1451)
Suominen	ei ent. sn:ä	Rymättylä	1900-l. alku	(802)
Tamminen	Davidbacka	Vimpeli	1900-l. taite	(1691)
Tamminen	ei ent. sn:ä	Huittinen	1900-l. alku	(61)
Toivonen	Gabrielsson	Tammela	1860-luku	(462)
Toivonen	Heikkola	Hausjärvi	1880-luku	(213)
Toivonen	Ahlfors	Lavia	ennen v. 1906	(1177)
Toivonen	ei ent. sn:ä	Loppi	ennen v. 1920	(1125)
Tuominen	ei ent. sn:ä	Mäntsälä	1860-luku?	(1434)

Tuominen	Ritala	Kalvola	n. 1917	(647)
Tähtinen	ei ent. sn:ä	Joutsa	1900-l. alku	(428)
Tähtinen	Stenman	Kokemäki	1900-l. alku	(1425)
Tähtinen	Gordejeff	Sortavalan mlk.	1906	(149)
Tähtinen	Kuoppala	Mietoinen	n. 1910	(1322)
Valonen	ei ent. sn:ä	Huittinen	1900-l. taite	(61)
Varjonen	–	Kalanti	1900-l. taite	(1495)
Vehkanen	–	Hauho	n. 1891	(1640)
Wehmanen	Roslöf	Rauman mlk.	1906	(1801)
Viljanen	Huhdanmäki	Lavia	1894	(1915)
Viljanen	ei ent. sn:ä	Laitila	n. 1900	(1453)
Viljanen	Stenman	Kokemäki	1900-l. alku	(1425)
Viljanen	ei ent. sn:ä	Urjala	1910-luku	(403)
Viljanen	Roslöf	Rauman mlk.	1906	(1801)
Virtanen	Sjöberg	Somero	1850-luku	(887)
Virtanen	Johansson	Raisio	1879	(510)
Virtanen	ei ent. sn:ä	Pälkäne	1800-l. loppu	(1213)
Virtanen	Shoman	Mäntyharju	n. 1890	(785, 788)
Virtanen	Andersson	Valkeakoski	1891	(1213)
Virtanen	Henriksson	Naantali	1900-l. taite	(1202)
Wirtanen	Weissman	Messukylä	1900-l. alku	(1654)
Virtanen	Eriksson	Kisko	1900-l. alku	(7)
Virtanen	Karhu	Vähäkyrö	1910-luku	(101)
Virtanen	Juhola	Pöytyä	1916	(236)
Virtanen	Kuoppala	Mietoinen	n. 1910	(1322)
Vuorinen	Stenius	Turku	1890-luku	(1497)
Vuorinen	Simatti	Hattula	1900-l. taite	(932)
Vuorinen	Temper	Ylistaro	1900-l. alku	(1721)
Vuorinen	Fred	Huittinen	1905	(878)

4.4.10 Otettujen nen-loppuisten sukunimien lukumääriä

Vastausaineistossa on 512 *nen*-loppuista nimeä koskevaa tietoa 164 eri nimestä. Nimet jakautuvat vastauksissa niin, että eniten tietoja (36–5) oli seuraavan luettelon nimistä (29 nimeä). Luettelossa näkyy nimen jäljessä esiintymien lukumäärä ja ajankohdat, jolloin nimeä on vastausten mukaan otettu. Niistä näkyy, että *nen*-loppuisten nimien suosion kausi on alkanut jo 1850-luvulla mutta hiipuen jatkunut 1910-luvulle asti.

Nimi	Nimien määrä	Milloin nimeä on otettu
Virtanen	36	1850-luku – n. 1910
Nieminen	24	1870 – 1900-luvun alku
Salminen	21	1850 – 1910-luku
Järvinen	21	1880-luku – 1910-luku
Mäkinen	19	1850-luku – 1910-luku
Salonen	18	1869 – 1910-luku
Lehtonen	16	1850-luku – 1910-luku
Koskinen	14	1850-luku – 1900-luvun alku
Lehtinen	14	1885 – 1920

Rantanen	14	1880 – 1910-luku
Lahtinen	12	1870-luku – 1918
Jokinen	10	1877 – 1906
Saarinen	10	1859 – 1910-luku
Viljanen	10	1870-luku – 1906
Aaltonen	9	1885 – 1905
Laaksonen	9	1850 – 1900-luvun taite
Vuorinen	9	1896 – 1917
Heinonen	8	1860-luku – 1905
Peltonen	8	1875 – 1906
Toivonen	8	1860-luku – 1910-luku
Kivinen	7	1868 – 1906
Haapanen	6	1860 – 1900-luvun alku
Nurminen	6	1880-luku – 1900-luvun alku
Suominen	6	1800-luvun loppu – 1910-luku
Ahonen	5	1850-luku – 1908
Lampinen	5	1800-luvun loppu – 1910-luku
Oksanen	5	1850 – 1910-luku
Tamminen	5	1871 – 1900-luvun alku
Tuominen	5	1860-luku – 1880-luku

4 mainintaa on nimistä *Jalonen, Koivunen, Ojanen, Tähtinen* ja *Viitanen*, muut 1800-luvun lopulta paitsi *Ojanen* alkaen vuodesta 1850. 1–3 mainintaa on 130 eri nimestä, joille on ominaista, että ne perustuvat paikannimiin, yleensä asutusnimiin tai niille on esitetty yksilöllinen asiaperustelu. Ne ovat siltä kannalta erilaisia kuin yleisimmät *nen*-nimet, joille on paljon harvemmin osattu kertoa taustaa. Joukossa on muutamia periytyneen itäsuomalaisen nimen näköisiä nimiä, mutta ne on otettu uusina niminä. Osa saattaa ollakin vanhoja nimiä, joihin on palattu, kuten *Kiljunen*, mutta esimerkiksi *Auvinen* ja *Karttunen* on saatu armeijassa, missä ne on valittu suosituslistasta, ja nimille *Heikkinen, Penttinen, Rahikainen* ja *Suhonen* on esitetty uudet perusteet.

Nimet, joista on kerrottu, että nimervalintaan oli vaikuttanut muodinmukaisuus, ovat *Aaltonen, Aronen, Heinonen, Järvinen, Laaksonen, Lehtinen, Salminen, Salonen, Toivonen, Valtanen* ja *Virtanen*. Nimissä *Neronen* ja *Viljanen* on muodinmukaisuutta haettu vain *nen*-johtimella, ei koko nimellä. Aineistossa varhaisimpia, 1850-luvulta lähtien otettuja, ovat *Ahonen, Koskinen, Laaksonen, Lehtonen, Mäkinen, Oksanen, Saarinen, Salminen* ja *Virtanen*.

4.5 Muut kolmitavuiset nimet

Vuoden 1986 aineiston kolmitavuisista otetuista sukunimistä suurin osa on johdoksia. Tähän lukuun on otettu kaikki muut aineiston yksijäseniset kolmitavut nimet paitsi *la-*, *nen-* ja *sto-*loppuiset. Edellisissä rakennetyypeissä jakoperusteena on tietty johdin, *-la*, *-nen* ja *-sto*. Tässä tyyppissä on useita eri johtimia, mutta niitä kaikkia ei ole mielekästä pitää eri nimityypin kriteereinä, koska aineisto hajoaisi hyvin moniin sekalaisiin ryhmiin. Tämän rakennetyypin nimiä yhdistää se, että nimi on voitu muodostaa hyvin erilaisista aineksista, mutta kaikkiin nimiin liittyy jonkinlainen johdin. Tämän rakennetyypin nimiä on kolmenlaisia, kun jakoa ei tehdä pintarakenteen vaan nimen taustan mukaan: Ensiksi on nimiä, joilla on faktinen peruste, asutus- tai luontonimi, joka päättyy johtimeen tai äänteisiiin, jotka nimenottaja on tajunnut nimeä muodostavaksi johtimeksi, esim. *Kallio* (tn.), *Harvio* (kylä), *Alanko* (tn.), *Huhtaja* (tn.), *Mantere* (torppa), *Kuhnamo* (järvi), *Anerio* (järvi, nelitavuinen poikkeus). Toiseksi on sukunimiä, joihin on valittu johtimellinen appellatiivi: *Salama*, *Saunio*, *Vainio*, *Kontio*, *Pihlaja* ja *Taipale*. Näihin nimiin sisältyy sanoja, joista kaikki eivät ole etymologisesti varsinaisia johdoksia, mutta maallikon kannalta näyttävät johdoksilta, esimerkiksi niminä yleistyneet germaanisiet lainasanat *Autio*, *Kallio* ja *Vainio*. Näissä nimissä ei nimen sisältämän sanan merkitys ole ollut ratkaiseva, vaan nimille ominainen rakenne eli johtimellisuus. Kolmanteen ryhmään kuuluvat sukunimet, jotka on varta vasten muodostettu nimiksi käyttämällä nimeä muodostavaa johdinta. Näin alkoi syntyä uudismuodosteita, esimerkiksi *Airio*, *Heliö*, *Honkio*, *Niiniö*, *Rintamo* ja *Valanne*. Näitä nimiä luotaessa olivat sukuniminä tunnetut mallit ratkaisevana lähtökohtana.

Johtimellisia kolmitavuisia nimiä ottaneille ihmisille oli tärkeää, miltä nimi kuulosti, erityisesti se, mihin äänteisiiin tai tavuun nimi loppui. Ensin oli tavoiteltu *la* ja *nen* -loppuisuutta, sitten 1880-luvulta alkaen alkoi muiden johtimien suosio. Silloin ”löydetyt” johtimet eivät ole yhtä selvästi nimeä muodostavia kuin johtimet *-la*, *-lä*, *-nen* ja *-sto*, *-stö*. Nimien pinta-asun mukainen jako ryhmiin on mielekästä näissä nimissä, koska uusina otettuina sukuniminä on sanoja, jotka voivat olla joko omaperäisiä johdoksia tai lainasanoja, joiden loppuäänteet näyttävät johtimelta, kuten sanoissa *nuotio* ja *raunio*. Myös nimenä sopivaksi koetun sanan *aarnio* etymologia on epäselvä. (Häkkinen 2004, s. v. *aarnio*, *nuotio*, *raunio*.)

Eero Kiviniemi on monessa yhteydessä osoittanut, kuinka perustava merkitys nimenmuodostusmalleilla on ollut nimettäessä paikkoja. Etunimienkin valinnassa malleista on alkanut muoteja, joissa ratkaisevaa on ollut nimen rakenne, ei niinkään mikään tietty nimi.

Paikannimet ja etunimet sekä vuoden 1986 sukunimiaineisto vahvistavat yhdessä käsitystä, että 1900-luvun taitteen kahden puolen otetut johtimelliset sukunimet valittiin analogisesti mallien mukaan. Jos paikannimellä on appellatiivinen homonyymi, saa tuo appellatiivi helposti proprin tehtävän (Kiviniemi 1976, 51). Vastaava ilmiö näyttää toteutuneet mm. sukunimessä *Autio*, joka perustui tilannimeen, joka sisältää appellatiivin *autio*. Muita vastaavia olivat *Kallio*, *Moisio* ja *Raivio*. Kun muodostetaan uusi ilmaus, jossa on appellatiiveissa yleinen johdin, mutta uutta ilmausta ei käytetä appellatiivina, ilmaus tunnustetaan propriksi (mts. 53), esimerkiksi sukunimet *Honkio*, *Niemiö*, *Valvio*, *Vuorio*, *Rintamo*, *Kajanto* ja *Salanne*. Tämänkaltaisissa innovaatioissa on tärkeää, että nimenkäyttäjien yhteisö hyväksyy ne nimiksi, esimerkiksi niissä on käytetty uudella tavalla johdinta, joka on vanha ja tuttu (mts. 53). Kielenkäyttäjillä on vaisto nimisysteemistä, johon sisältyvät nimenmuodostussäännöt aivan kuten muutkin kieltä koskevat säännöt. Kielenkäyttäjät tukeutuvat tuohon sääntösystemiin, semanttisiin, leksikaalisiin, syntaktisiin ja morfologisiin malleihin. Analogiamalleina on koko nimenantajan tuntema nimistö. (Mts. 52.) Kaikki tämä paikkojen nimeämisestä sanottu pätee myös sukunimiin.

Kaikki kyselyaineiston uudismuodosteet on otettu vasta 1880-luvulla tai sen jälkeen, monet 1906, jolloin tapahtui sivistyneistön esiinmarssi nimien suomalaistajina. Uusien nimihohtimien suosio selittyi paljolti kielenulkoisilla syillä. Tarvittiin aina uusia nimiä, eikä kaikilla nimenottajilla ollut mahdollisuutta valita tilannimeä sukunimeksi. Sitä paitsi 1900-luvun taitteessa *nen-*, *la-* ja *stO*-loppuiset nimet eivät enää olleet yhtä käyttökelpoisia kaikille nimenottajille, sillä niillä oli tilattoman väestön ja talonpoikaisrahvaan nimien leima.

Huomattiin, että yksijäsenisiä nimiä voi ottaa irrottamalla niitä kaksiosaisista paikannimistä ja liittämällä nimeen johtimen, joka tekee siitä sukunimen. Ja aina voitiin muodostaa uusia nimiä saadun mallin mukaan. Uutta johtimellista nimityyppiä käytettiin myös suomennettaessa nimiä. Eri nimityypit erottuivat sosiaaliluokkien mukaan. Sivistyneistöllä oli mahdollisuus ilmaista ja jopa lisätä prestiisiään nimiudennoksilla, mikä on todettu muualtakin Euroopasta etunimien osalta (Kohlheim 1977, 27). Joka tapauksessa uusiin nimiin tuli käyttää ainakin näennäisesti tunnettuja nimenmuodostusaineita, sillä vaikka vapaata valintaa esiintyi, se oli rajallista (Benson 1977, 126).

Lienee yleismaailmallinen ilmiö, että yläluokka on omaksunut innovaatioita alttiimmin kuin rahvas, niin nimistöä kuin muutakin kulttuuripääomaa (Kohlheim 1977, 23, 25). Sama ei päde aina ylimpään eliittiin, aatelistoon, joka ei ole hyväksynyt perinnetietoisuuden takia kaikkia nimiudennoksia (mts. 26). Suomessakin aatelisto karsasti

suomalaisuusaatetta eikä osallistunut nimien suomalaistamiseen. Ylemmän keskiluokan, sivistyneistön, ei sen sijaan tarvinnut yhtä vahvasti sitoutua perinteeseen, eivätkä normit sitoneet sitä yhtä paljon kuin oppimatonta maalaiskansaa (mts. 26). Se näkyy myös suomalaisten nimivalinnoissa 1900-luvun alussa. Ottaessaan sukunimiä 1800-luvun puolella rahvas noudatti vanhoja tapoja, ns. mekaanista nimervalintaa. Kun sivistyneistön se osa, joka yleensä hyväksyi suomalaisuusaatteen, alkoi 1900-luvun alussa suomalaistaa nimiään, se noudatti ns. konnotatiivista nimervalintaa, eli se saattoi itse luoda uusia nimimalleja, joissa nimi ei ollut sidoksissa konkreettiseen taloon, torppaan tai muuhun asuinpaikkaan. (Mts. 14, 15.) Se käytti lähteenä mm. *Kalevalaa*, *Kanteletarta* ja sanakirjoja. Sivistyneistö suosi nimiä, jotka sisälsivät johtimellisia, aiemmin sukunimissä esiintymättömiä sanoja, kuten nimissä *Maininki*, *Salama*, *Vasama* ja *Viljava*. Luotiin myös uudennoksia, joissa tärkeimpiä segmenttejä olivat vanhoista paikannimistä tai kielen appellatiiveista lainatut johtimet, joita liitettiin ennakkoluulottomasti erilaisiin nimikantoihin. Yksi vaihtoehto nimikannaksi oli kielessä tuttu sana, kuten nimissä *Haavio* (*haapa*), *Saario* (*saari*), *Salmio* (*salmi*), *Taimio* (*taimi*), *Vuorio* (*vuori*), *Rautava* (*rauta*), *Rintamo* (*rinta*), *Vuolanne* (*vuolas*). Joskus nimen alku oli lainaa ruotsinkielisestä nimestä, mutta nimestä saatiin suomenkielinen muotinimi, kun siihen liitettiin johdin *-ne*, esim. *Val-anne* nimestä *Wal-den* ja *Salan-ne* nimestä *Salan-der*. Seuraava askel kohti uusia nimenmuodostustapoja oli se, että otettiin tunnetun johtimen avulla itse luotuja merkityksettömiä sanoja: *Airio*, *Valvio*, *Kajanto*, *Kalaja*, *Saranko*, (seuraavat nimet nimioppaista 1906 ja 1907) *Ilamo*, *Alpua*, *Hiipio*, *Jaurakka*, *Paljamo*.

Kaikista 195:stä kolmitavuisen nimen ottajasta vain 33:lla ei ollut entistä sukunimeä (16,9 %). Näistä 23 otti nimen 1800-luvun puolella, jolloin 12 tilan, torpan tai mökin nimeä siirtyi sukunimeksi. Mukaan lukien 1900-luvun alun nimet perustui 20 uutta sukunimeä asutusnimeen tai asumuksen ympäristöön. Pappi tai muu auktoriteetti osallistui 10 uuden nimen antoon. Tämäkin kertoo siitä jaosta, että tyypilliset uudet johdokset olivat sivistyneistön nimiä ja ennestään sukunimetön kansa otti vanhaan tapaan asumuksensa nimen sukunimeksi.

Sivistyneistön nimenmuutoksia helpottamaan Suomalainen Nuija julkaisi 1906 yli 4 800 nimen luettelon ehdotuksia. Niissä erottuvat *iO*-loppuiset nimet, joita on aakkosvälillä A–N (jonka olen laskenut) 70, melkein 3 % luettelon nimistä. Osa nimistä on tuttuja sanoja tai nimiä kuten *Aukio*, *Autio*, *Muonio*, *Nuotio*, osa varioinnista syntyneitä uudismuodosteita kuten *Aaltio*, *Heiniö*, *Helmiö*, *Järviö*, *Kuusio*, *Lehtiö*, *Metsiö*, *Niiniö*. Toiseksi yleisimpänä kirjassessa ovat *mO*-loppuiset nimet, jotka tulevat yleisyysjärjestyksessä nykynimistössäänkin *iO*-loppuisien jälkeen. Niitä on 52 nimeä eli 2 % ehdotuksista aakkosvälillä A–N. Niissä

ilmenee paljon luovaa variointia, kuten nimissä *Ailamo, Airamo, Honkamo, Honkimo, Iltamo, Hillamo, Karimo*. Muilla johtimilla muodostettuja mallinimiä on huomattavasti vähemmän kutakin johdinta kohti, mutta lähes kaikista mahdollisista on esimerkkejä: *Kyntäjä, Kylväjä, Katava, Ilava, Ahtia, Lauhia, Iljanne, Jyrkänne, Karanko, Kajanto* jne. (*Kokoelma Suomalaisia nimiä* 1906.) Läheskään kaikki uudismuodosteet eivät päätyneet koskaan kenenkään sukunimeksi. Seuraavana vuonna ilmestyi Suomalaisuuden Liiton vielä laajempi ohjekirjanen. Vuoden 1986 aineistossa on muutamia mainintoja listoista, joista nimiä oli etsitty. Näiden nimisuositusten merkitystä uusien kolmetavuisten johtimellisten nimien lisääntymisessä ei ole helppo arvioida tarkasti, mutta aivan varmasti ne ovat antaneet tukea, kun nimervalitsija on kaivannut jotakin uudentyypistä nimeä perinteisten nimityyppien sijaan. Tutkimusjakson aikana uudennoksia on otettu eniten juuri vuoden 1906 suurnimenmuutossa tai viimeistään 1910-luvulla ja eniten ilman tiettyä perustetta.

Jotkin äänne- ja tavarakenteet koettiin sopiviksi nimenomaan sukunimiin. Samanlainen ilmiö on tuttu etunimien suosion vaihtelusta. Esimerkkejä rakennetyypeittäin valituista ovat suositut *Arja, Merja, Pirjo* tai *Hanna, Minna, Jenni* (Kiviniemi 1982, 169). 1900-luvun alkupuoliskolla alkaen 1910- ja 1920-luvulta aina 1940- tai 1950-luvulle oli kolmitavuisten nimien aikaa: *Annikki, Kyllikki, Päivikki*, jotka saivat mallin mukaan uusia mukaelmia mm. *Laulikki* ja *Valvikki*. Samoina vuosikymmeninä pojat saivat kolmitavuisia nimiä *Kalevi, Sulevi, Ilmari, Einari*. (Mts. 249–340.) Yhteen aikaan suosioon nousivat etunimet, joissa 1. ja 2. tavun rajalla oli *r*-äänne + geminaattaklusiili: *Pirkko, Terttu, Markku, Pertti*. 1960-luvulla sai huomattavan moni lapsi nimen, jossa oli kaksi lyhyttä avotavua: *Ari, Jari, Sari, Mari*. (Leino 1972, 95.) Erittäin selvä esimerkki yhden rakennetyypin suuresta suosioista, joka on mennyt ohi, olivat yhdysnimet, joita olivat mm. 1930- ja 1940-luvulla ilmestyneet *Sirkka-Liisa, Marja-Leena* ja *Eeva-Liisa*. Miesten yhdysnimet saavuttivat suosion 1960-luvulla: *Juha-Pekka, Olli-Pekka, Veli-Matti*. (Kiviniemi 1982, 187.) Kun ihmisten nimitäjä toimii tällä tavoin etunimiä valitessa, ei ole syytä epäillä, että he eivät samalla tavalla olisi valinneet sukunimiä jonkin sopivaksi kokemansa äänne- ja tavarakenteen mukaan ja nimityypin tultua tutuksi eivät olisi alkaneet varioida sitä uudismuodosteilla.

4.5.1 -iO-loppuiset nimet

On syytä luetella omana ryhmänään aineiston *iO*-loppuiset nimet, 84 nimeä, koska ne erottuvat selvästi suosituimpina tässä nimityypissä. Aineiston varhaisimmat *io, iö* -loppuiset nimet ovat *Kallio* 1850- tai 1860-luvulta, *Raivio* 1860-luvulta, *Haavio, Hietiö, Karpio, Lehtiö*,

Rautio, *Saarnio*, *Yhtiö* 1880-luvulta ja *Moisio* 1800-luvun lopulta. Useat niistä ovat alkuaan asutusnimiä tai muita paikannimiä ja kielen tuttua sanastoa, kuten maatalouteen liittyvät *moisio* ja *raivio*. Yleisimpiin sukunimiimme kuuluva *Vainio* esiintyy aineistossa ensi kerran vasta 1893. On ymmärrettävää, että nimi *Vainio* on noussut suosikkinimien kärkijoukkoon. Sana *vainio* on sanan *pelto* länsisuomalainen vastine. Koko maan viljelysnimissä *pelto* on huomattavasti yleisempi kuin *vainio* (Kiviniemi 1990, 170–171), mutta kun on kyse nimenomaan länsisuomalaisista nimervalinnoista, näkyy nimissä nimenottajien elinympäristön sanasto.

Asutusnimen, talon, torpan tai kylän nimen mukaan otetut *Autio*, *Harvio*, *Hiettiö*, *Kallio*, *Moisio*, *Raivio*, *Rautio* sekä luontonimien mukaan otetut *Anerio* (järvi), *Lainio* (tunturi), *Raivio* (*Raivionlahti*), *Voipio* (*Voipionniemi*) raivasivat tietä uudemmille, nimenomaan sukunimiksi muodostetuille nimille, jotka eivät perustuneet valmiisiin paikannimiin, esimerkiksi *Aarnio*, *Airio*, *Heiniö*, *Heliö*, *Honkio*, *Niemiö*, *Niiniö*, *Nurmio*, *Päiviö*, *Saarnio*, *Sainio*, *Salmio*, *Sario*, *Taimio*, *Tainio* ja *Vuorio*. Näidenkin kantasanat viittaavat enimmäkseen luontoon. Vanhat paikannimet ovat antaneet näillekin nimille mallin. Aivan kuten *-la*, *-nen* ja *-sto* on tajuttu nimeä muodostaviksi johtimiksi, on myös *-io* ymmärretty nimeä muodostavaksi. Mikään kolmitavuisten uusien nimien johdin ei ole ”keksitty”, vaan ne kaikki on tunnettu perinteisistä paikan- tai henkilönnimistä. Jo A. V. Forsman on aikoinaan todennut, että ”päätteet” *-ia*, *-iä*, *-io*, *-iö* ovat ”mitä yleisimmin nimien synnyttämyksessä käytettyjä” (1894, 178). Hän on luetellut suuren joukon nimiä, jotka on muodostettu näillä tai muilla 1900-luvun taitteessa uusiin sukunimiin omaksutuilla johtimilla, esimerkiksi *mO*-loppuisia (s. 201) ja *s*-loppuisia (s. 213). Länsisuomalaiset ovat siis luoneet vanhoista aineksista uusia nimiä.

Pappien ja opettajien osuus *-iO*-loppuisten nimien antajina oli suhteellisen vähäinen. Kuitenkin he muodostivat nimenomaan uudisnimiä viimeistään 1880-luvulla, joten he kyllä edistivät *-iO*-loppuisten nimien yleistymistä. Nimi *Haavio* on opettajan 1880-luvulla antama *Haapainen*-nimisen kotikylän mukaan. Opettaja ehdotti nimeä *Saario* kylännimen *Saari* pohjalta, oppikoulun rehtori antoi pojalle ”kunnollisen” sukunimen *Saarnio* 1886. Opettajilta saatuja olivat myös *Tainio* ja *Vainio* 1906. Papin ehdottamia olivat kyläsepan nimi *Rautio* ja kasvin nimitys *Saunio* 1800-luvun lopulla. Johdin *-iO* on ollut hyvin monikäyttöinen ja produktiivinen, sillä on johdettu erilaisia ja eri-ikäisiä sekä paikka- että ihmisviitteisiä substantiiveja. Se oli siis luonteva aines uusiin sukunimiin. Asutusnimiä lyhentämällä ovat syntyneet *Niemiö* < *Pirttiniemi* 1908–1910 ja *Vuorio* < *Vuorenlusta* 1800-

luvun lopulta. Näissä jo näkyy selvästi muodin vaikutus, mieltymys tiettyyn nimirakenteeseen, sillä kielessä ei ollut vastaavia appellatiiveja.

”Metsäpäällikkö” otti itselleen nimen *Honkio* 1906, *Päiviö* löytyi Topeliuksen *Maamme kirjasta* (otettu ensi kerran 1800-luvun lopulla), ja sanomalehdissä julkaistu luettelo tarjosi nimen *Sainio* 1910-luvulla ja ”jokin luettelo” nimet *Leisiö* 1913 ja *Valvio* 1906. 1890-luvulla näkyy selvä tendenssi ottaa *iO*-loppuisia nimiä, ja 1900-luvun puolella (laskematta mukaan 1900-luvun taitteen nimiä) vuoteen 1921 mennessä on aineistossa 54 uutta *iO*-loppuisia nimeä, niistä 25 vuodelta 1906. Siis lähes kaksi kolmasosaa (64,3 %) aineiston *iO*-loppuisista nimistä on peräisin vasta 1900-luvun puolelta. Näiden nimien ottajat olivat keskimääräistä useammin valistunutta väkeä. Nimiä on löydetty kirjallisuudesta, esimerkiksi *Kalevalasta*, tai muokattu ruotsin- tai latinankielisen nimen pohjalta. Niiden valintaperusteissa vilahtelevat suomalaisuusharrastus ja pyrkimys yksilöllisyyteen. Tavallisen maalaiskansan asenne *iO*-loppuisia nimiä kohtaan ilmenee sellaisista huomautuksista kuin Sauvossa 1906 nimen *Peltonen* ottaneen perustelusta, ettei hän voinut hyväksyä isänsä valitsemaa nimeä *Niiniö* (530), sillä se tuntui ilmeisesti liian hienostelevalta. Näiden nimien ottajien yhteiskunnallinen asema näkyy myös siinä, että heistä oli vain vajaa viidesosa eli 16 nimenottajaa ennestään vaille sukunimeä, lähes kaikki 1800-luvun puolelta, 1900-luvun puolelta vain 3 nimenottajaa.

4.5.1.1 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen

Neljäsosan (21 nimeä) aineiston otetuista *iO*-loppuisista nimistä on tiedetty perustuneen asutusnimeen, joten niistä on saatu uusillekin nimille vahva malli. Toisaalta asutusnimissäkin on uudismuodosteita kuten *Päiviö* ja *Vuorio*. Asutusnimeen perustuneet *iO*-loppuiset nimet palautuvat useammin 1800-luvun puolelle kuin muiden perusteryhmien *iO*-nimet.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Autio	ei ent. sn:ä	Petäjavesi	1800-l. loppu	Torpan nimi. Kotitorpan nimeä <i>Linna</i> ei käytetty sukunimenä. (1115)
Autio	ei ent. sn:ä	Jyväskylän mlk.	–	Torppa rakennettiin autiolle paikalle. (77)
Haavio	ei ent. sn:ä	Turku	1880	Nimi koulussa, kotikylä <i>Haapainen</i> . (302)
Harvio	Tapanainen	Kurkijoki	1912–14	Isä kotoisin Jaakkiman <i>Harvion</i> kylästä. (1607)
Hietiö	ei ent. sn:ä	Vesilahti	1880-luku	Meni torppariksi <i>Hietiön</i> torppaan. (1706)

Kallio	–	Lieto	1850–60-luku	Talonnimi. (1499)
Kallio	Lindroos	USA	1900-l. taite	Kotitila <i>Pitkiskallio</i> . (122)
Kallio	Ulfvengren	Kiikka	1902	Osti kallioisen maapalan. (323)
Kallio	Östman	Ranua	1906	Lapsuuden kotitorppa laakealla sileällä kalliolla. (289)
Kallio	Rantakallio?	Karunki	1910-luku	Kotitalo <i>Rantakallio</i> , oma tila <i>Kallio</i> . (34)
Kallio	–	Noormarkku	1920–21	Talonnimi <i>Kallio</i> . (1000)
Laanio	Lindberg	Sauvo	1900-l. taite	Tilannimen mukaan. (234)
Moisio	ei ent. sn:ä	Kiikka	1800-l. loppu	Renki meni naimisiin ja rakensi mökin moision reunaan. Vastaaajan huomautus: <i>moisio</i> 'aidattu pelto metsän keskellä'. (642)
Päiviö	Rosnell	Kiukainen	1800-l. loppu	Rakensii talon "päiväiselle" paikalle. (207)
Raivio	ei ent. sn:ä	Uurainen	1800-l. loppu	Renki sai isäntätalon nimen sotaväessä. (99)
Rautio	Heikkinen	Lumijoki	1880-luku	Seppä, joka muutti Paltamosta <i>Rautio</i> -nimiseen taloon. (386)
Saario	Johansson	Jokioinen	1906	Kylännimi <i>Saari</i> , opettaja ehdotti <i>o:n</i> lisäämistä. (1240)
Sovio	Sovelius	Raahe	1906	Taustalla <i>Sovio</i> -nim. lappalaisen torppa. (473)
Vuorio	ei ent. sn:ä	Orivesi	1800-l. loppu	Perusti asumuksen vuoren juurelle, siitä nimi. (570)
Vuorio	Vuorenalusta	Hausjärvi	1800-l. loppu	Ent. nimi talonnimi, josta johdettu uusi nimi. (1696)
Yhtiö	Rasi (torppa)	Töysä	1880-luku	Sai torpan maat 3 talon raja-alueelta. Antoi torpalle nimen <i>Yhtiö</i> , jota alkoi käyttää sukunimenä. (1731)

4.5.1.2 Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan

Yksi keino muodostaa uusia *-iO*-loppuisia sukunimiä oli irrottaa nimeksi osa kaksiosaisesta paikannimestä, esimerkiksi *Raivio* < *Raivionlahti*, *Voipio* < *Voipionniemi*. Samaa keinoa oli käytetty muissakin aiemmin yleisissä nimityypeissä. Vaikka nimeämisperusteena on ollut valmis paikannimi tai *iO*-loppuinen appellatiivi, ilmeisin motiivi juuri tällaisen nimen valintaan on muoti. – Myös viljelysmaisema sisältyy tähän ryhmään.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Anerio	Ahlström	Suomusjärvi	1906	Suomusjärvellä on <i>Anerio</i> -niminen järvi. (358)
Kallio	Purtilo	Kymi	1900–09	Pihamaana sileä kallio. (1370)
Lainio	Gustafsson	Viipuri	1906	Kittilässä <i>Lainio</i> -niminen tunturi. (24)
Nuotio	Bordakoff	–	1906	”luontoon liittyvä nimi” (455)
Raivio	Grönroos	Pori	1800-l. loppu	Ihastui Keuruun <i>Raivionlahden</i> maisemiin. (1231)
Raivio	Cajanus	Reisjärvi	1905	Mallina niityn nimi. (179)
Saunio	ei ent. sn:ä	Ylöjärvi	1890-luku	Pappi otti puheeksi nimiasian, näki pihalla <i>saunio</i> ja antoi nimen rengilleen. (1588)
Vainio	Ekholm	Turku	1893, 1903	”Ikkunasta näkyivät laajat vainiot.” (375)
Vainio	Filenius	Nurmijärvi	1906	Opettajan ehdotus, sillä kotia ympäröivät vainiot. (463)
Voipio	Åkerman	Viipuri	1901	Taipalsaarella paikannimi <i>Voipionniemi</i> . (247, 843)

4.5.1.3 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen sukunimeen

Suurnimenmuutto 1906 ja 1907 oli suurimmalta osin sivistyneistön hanke, jossa se suomalaisti entisiä ruotsalaisia nimiään. Tätä käsitystä vahvistaa tämäkin pieni nimiryhmä, jossa yhdeksästä nimenmuutosta kuusi on tapahtunut noina vuosina. Näissä nimissä otetun nimen *io*-loppuun eivät johtaisi entiset nimet, joten uuden nimen mallina olivat aiemmat muodikkaiksi koetut *io*-nimet. Entisen ja uuden nimen yhteys esitetty hakasulkeissa.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Heliö	Hellman	Tampere	1906	Kymmenestä lapsesta kaksi otti nimen <i>Heliö</i> . (1203) [alkukomponentti + nimijohdin <i>-iö</i>]
Kallio	Berg	Nakkila	1800-l. loppu	(1429) [käännös <i>berg</i> ’kallio’]
Kallio	Humberg	Korpilahti	1920–21	Khra antoi nimen. (724) [jälkikomponentin käännös]
Kontio	Björn	Savitaipale	1907	”Suomennos.” (1542)
Koskio	Utter	Huittinen	1906	Oli käsitys, että <i>utter</i> ’saukko’ on suomeksi <i>koskio</i> . (538)

Niiniö	Lindevall	Sauvo	1906	<i>Linde-</i> 'lehmus' ~ 'niini'. (530)
Salmio	Sundqvist	Helsinki	1906	”Pomo antoi nimen <i>Sundqvist</i> ”; muutti itse <i>Salmioksi</i> . (1886) [alkukomponentin käännös]
Vuorio	Sohlberg	Hämeenlinna	1906	(589) [jälkikomponentin käännös + <i>-io</i>]

4.5.1.4 Uusi sukunimi perustuu suomalaiseen sukunimeen

Ilman *iO*-muotia ei voi perustella uudismuodostetta *Niemiö*.

Uusi nimi Ent. nimi Paikka Aika Nimeämisperuste

Kallio	Helman	Tampere	1900-l. alku	Esikuvana näyttelijä Hemmo <i>Kallio</i> . (227)
Niemiö	Pirttiniemi	Pälkäne	1908–10	(1026) [ent. sn:n jälkikomponentti + <i>-iö</i>]

4.5.1.5 Uudella nimellä erilaisia perusteluja tai asiaperusteita

Topeliuksen *Maamme Kirjan*, Lönnrotin *Suomalais-ruotsalaisen sanakirjan* ja *Kalevalan* käyttö lähteenä vahvistaa käsitystä, että *iO*-loppuiset nimet olivat nimenomaan sivistyneistön suosiossa. Näiden nimien valinnassa oli tavoitteena löytää *iO*-loppuinen nimi.

Uusi nimi Ent. nimi Paikka Aika Nimeämisperuste tai muu perustelu

Honkio	Husgafvel	Piikkiö	1906	Toimi metsäpäällikkönä Piikkiön sahalla. (165)
Raivio	Kauttu	Virrat	n. 1860	Kotivävyinä <i>raivasi</i> laajat pellot, mistä sai lisänimen. (99)
Päiviö	Andersen	–	1905	Nimi Topeliuksen <i>Maamme kirjasta</i> . (1039)
Päiviö	ei ent. sn:ä	Kymi	1906	Nimi Topeliuksen <i>Maamme kirjasta</i> . (1355)
Rautio	ei ent. sn:ä	Elimäki	1800-l. loppu	Khra ehdotti kyläsepälle tätä nimeä (sana <i>Kalevalasta</i>). (1099)
Silpiö	Sevón	Vihti	1906	Sana <i>silpiö</i> 'tiheä mäntymetsä' Lönnrotin <i>sanakirjasta</i> . (1800)

4.5.1.6 Nimenottoperusteesta ei tietoa

Kun nimeämisperustetta ei tiedetä ja nimessä on nimenoton ajankohtana suosioon noussut johdin *-iO*, on syytä pitää valintaan vaikuttavana seikkana nimenomaan *-iO*-loppuisuutta ja muotia. 1800-luvun puolella näitä nimiä on otettu vain 9, 1900-luvulla 28 nimeä, joista 10 on

tiedetty otetun vuonna 1906, joten *iO*-loppuisten nimien suosion aika tulee hyvin ilmi tässäkin pienessä aineistossa.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy, arkistointinro
Aarnio	Ahlgrén	Perniö	1906	(935)
Aarnio	Henriksson	Viipuri	1906	(1138)
Aarnio	Johansson	Pietari	1906	(68)
Airio	Lindroos	Laitila	1920	(122)
Aunio	Grönberg	Mäntsälä	1900-l. alku	(171)
Heiniö	Heibacka	Akaa	1906	(1587)
Heiniö	Heiman	Tampere	1906	(163)
Kallio	ei ent. sn:ä	Kärkölä	1880-luku	Otettu nimi. Isänisä (s. 1861) omisti <i>Nuuttila</i> -nimisen talon. (849)
Kallio	ei ent. sn:ä	Lokalahti	1890-luku	Rippikoulussa pappi ehdotti nimeä. (931)
Kallio	Närhi	Rautalampi	1904	Sukuriidan takia otettu eri nimi. (632)
Kallio	Temper	Ylistaro	1900-l. alku	(721)
Karpio	Spets	Oulunsalo?	n. 1880	(1763)
Lainio	Lindholm	Viipuri	1908	(1255)
Lehtiö	Fredriksson	Hämeenlinna	1880-luku	Nimi saatu sotaväessä Parolassa. (1067)
Leiniö	Silvan	Turku	1900-l.taite	(246)
Leisiö	Hellsten	Kalanti	n. 1913	Nimiluettelossa <i>Leisio</i> , pappi muutti muotoon <i>Leisiö</i> . (449)
Niiniö	Lindfors	Padasjoki	1906	(107)
Nuotio	Nelson	Virolahti	1920	Haluttiin eroon Amerikassa otetusta nimestä. (75)
Nurmio	Toroine	Taivassalo	1895	<i>Toroine</i> on kylännimi, se häiritsti. (1235)
Päiviö	Fredriksson	Helsinki	1906	(1185)
Rainio	Orava	Kymi	1900–06	(1354)
Rainio	ei ent. sn:ä	Heinolan pit.	1904	Rippikoulussa poika valitsi nimen, kun pappi kysyi, minkä nimen tämä halusi. (1716)
Saarnio	Lojander	Helsinki	1886	Kun valmistui papiksi, otti uuden nimen. (1291)
Saarnio	Pappila	Huittinen	1904	Oppikoulun rehtori halusi pojalle kunnollisen sukunimen. Koko perhe otti sen. (567)
Sainio	Lamminmäki	Mouhijärvi	1910-luku	(1565)
Sainio	Suvitie	–	1910-luku	Nimi lehdessä olleesta luettelosta. (1856)
Sario	Nikkari	Vehmaa	1910-luku	(1310)
Taimio	Kyyhkynen	Sysmä	1910-luku	Nimenmuutto pilkkaamisen takia. (1698)
Tainio	Renvall	Lavia	n. 1906	Täysorvoksi jääneelle pojalle opettaja sanoi, että <i>Tainio</i> on hyvä nimi. (1152)
Vainio	Lindberg	Pornainen	1897	Johannes Linnankosken vaikutusta. (1130)
Vainio	ei ent. sn:ä	Punkalaidun	1890-luku?	Naimisiin mentyään otti nimen. (912)
Wainio	Spens	Pyhtää	1906	(786)
Vainio	Merola	Lieto	1913	Maanmittari antoi maapalalle nimen <i>Vainio</i> . (416)
Vainio	Passi	Kokemäki	1918–20	(1141)
Valvio	Wiander	Elimäki	1906	Nimi otettu jostakin luettelosta. (1846)

Vuorio	Myllymäki	Mietoinen 1895	(1683)
Vuorio	Lindroos	Mynämäki 1910-luku	(122)

4.5.2 Harvinaisemmat kolmitavuiset nimet

Kaikkiaan tässä luvussa Muut kolmitavuiset nimet on 195 kolmitavuista otettua sukunimeä.

Suurin ryhmä on *io, iö* -loppuiset nimet, joita on 84. Muut jakautuvat seuraavasti:

- *ja* ja *va* -loppuisia 19 nimeä
- *ma, mä* ja *mo, mö* -loppuisia 18 nimeä
- *nka, nki, nko, nta, nti, nto* -loppuisia 17 nimeä
- *le, nne, re, ste* -loppuisia (siis *e*-loppuisia) 15 nimeä
- *ri*-loppuisia 12 nimeä
- *ea, ee, ia* -loppuisia 6 nimeä
- *kAs, us, ys* -loppuisia (taivutusvartalot *-kkAA-* tai *-kse-*) 4 nimeä
- muita, enimmäkseen paikannimistä kuten asutusnimistä otettuja 20 nimeä.

Paitsi *-iO*-loppuiset nimet myös *-vA, -mO, -e, -nko, -nto* ja *-nne* -loppuiset nimet olivat lisääntymässä 1900-luvun alusta lähtien. Mitä pitemmälle 1900-luku ehti, sitä enemmän on muodostettu harkiten näillä johtimilla uudisnimiä. Kaikki nämä nimien loppuelementit on tajuttu nimeä muodostaviksi ja siksi niitä käyttäen on alettu muodostaa myös uusia nimiä, jotka eivät enää perustuneetkaan asutus- tai luontoonimistöön. Sen sijaan johtimet *-ri, -kAs, -s, -kkA* ja *-kkO* kuuluvat enimmäkseen vanhoihin nimiin kuten asutusnimiin, joita on otettu sukunimiksi.

Muistakin kuin *iO*-nimistä voi havaita luokkaeroja: *Suvanto* (esikuvana *Kalevalasta* epiteetti *Suvantolainen*) sopi vastaajan mielestä vain ”paremmille ihmisille, joten koko perhe ei hyväksynyt sitä” (589). Kirjasivistystä on puolestaan vuonna 1906 vaatinut nimi *Salokas*, joka on selitetty ”suomennokseksi” latinasta, lat. *silva* ’metsä’, entinen sukunimi *Silvander* (1595).

Suurin osa tutkimuskauden johtimellisista otetuista nimistä – paitsi *nen-* ja *la-*nimet – ovat kielessä käytettyjä appellatiiveja, jotka kuvaavat maastoa ja ympäristöä. Kun on otettu nimi *Vainio, Kallio, Raivio, Lahdelma, Suvanto* tai *Valkama*, ovat mielessä olleet lähiympäristö ja oman elinpiirin paikat, mutta kun on valittu sinänsä kieleen kuuluvia sanoja, kuten *Alanko, Alanne, Yläne, Vihanta, Salama* tai *Vasama*, on nimen rakenne, nimenomaan johdin, vaikuttanut enemmän kuin nimen sisältö, puhumattakaan sellaisista uudisnimistä kuin *Saarnio, Sainio, Salmio, Silpiö, Vuorio, Kivekäs* ja *Salokas* tai *Vuolanne* ja *Kajanto*. Vaikka nimen muoto on vaikuttanut ratkaisevasti näiden uusien nimien valintaan, sukunimikyselyn

vastauksissa on esitetty vain kerran tiedostettu kannanotto, kun on sanottu, että vuonna 1906 nimen *Valanne* valintaan ”vaikutti kieliasu” (871).

Närhi, joka on tarkastellut vuosien 1906 ja 1935 nimenmuutoksia, on todennut (1996, 100), että *-ia*, *-iä* -loppuiset nimet alkoivat jo 1800-luvun lopulla päästä suosioon. Hänen esimerkkinsä ovat kuitenkin vasta vuodelta 1935 (mts. 96, 100). Tämä paikan- ja henkilönnimissä vanhastaan esiintynyt nimityyppi ei ole erityisen näkyvä kyselyaineistossa, neljästä esimerkistä vain kahta *Haltia*-nimeä voisi pitää ajalle tyypillisinä uutuuksina, jotka on otettu vasta 1905 ja 1906.

Sellaiset asumuksen nimeen perustuvat sukunimet kuin *Kankare* (1900-luvun alussa) ja *Mantere* (1800-luvun lopulla) ovat voineet toimia mallina monille kolmitavuisille *e*-loppuisille nimille, esim. nimille *Alanne*, *Taipale* ja *Yläanne*. Olen jakanut *e*-loppuiset nimet tavuluvun mukaan niin, että kaksitavuiset nimet ovat ”lyhyiden” ryhmässä, kolmitavuiset tässä johtimellisten nimien ryhmässä. Eeva Maria Närhi (1996, 83) on todennut oman aineistonsa pohjalta, että kaksitavuisen *e*-loppuisen nimien suosio oli nousussa 1930-luvulla, mutta merkit nimityypin käyttökelpoisuudesta ovat selvät jo 1800-luvun lopulta alkaen, ja niiden rinnalle tuli käyttöön kolmitavuisia, varsinkin *-nne* : *-ntee* -johtimisia nimiä 1900-luvun alusta lähtien, esimerkiksi *Salanne*, *Valanne*, *Valvanne*, *Vuolanne*. – Myös *s*-loppuisia nimiä on tavuluvun mukaan sekä kaksi- että kolmitavuisen ryhmässä. Vielä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ei aineistossa näy merkkejä siitä, että nimiin olisi liitetty *-s* ikään kuin nimeä muodostamaan (vrt. Närhi 1996, 46). Se on myöhempi ilmiö.

4.5.2.1 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen

Seuraavat nimet ovat johtimiltaan tai muilta loppuäänteiltään vaihtelevia ja niiden nimeämisperusteeksi on tiedetty asumus. Tällaisten nimien ottoaika vaihtelee 1850-luvusta 1910-luvulle. Tämä ryhmä ei keskity lyhyeen 1900-luvun alun jaksoon kuten *iO*-loppuiset nimet.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Alanko	Havunen	Kurikka	1850-luku	Muutti Kurikkaan, nimi talon mukaan. (199)
Aukee	Annala	Tyrvää	1882	Vuokrasi <i>Aukee</i> -nimisen torpan. (645) [Murremuoto <i>Aukee</i> 3-tavuisesta yleiskielen sanasta <i>aukea</i> .]
Ervasti	Vikstedt	Oulunsalo	1914	Talon nimen mukaan. (1771)
Huhtaja	Stenbacka	Pomarkku	1914	Torpan nimen mukaan. (32)

Hukari	Kesola	Vesilahti	1900-l. alku	Osti <i>Hukarin</i> talon. (1628)
Jouttenus	ei ent. sn:ä	Virrat	1800-l. loppu	Uuden asuinpaikan nimen mukaan. (1746)
Kaalamo	Karlsson	Helsinki	1912	Jaakkimassa rautatieasema <i>Kaalamo</i> . (1027)
Kankare	Noki, ent. Snäck	Somerniemi	1900-l. alku?	”Kotipaikan mukaan” (379, 866))
Karsikko	ei ent. sn:ä	Kuusamo	1890-luku	Muuttivat <i>Karsikon</i> mäkituvasta <i>Kovaniemen</i> taloon, missä alkoivat käyttää sukunimeä <i>Karsikko</i> . (591)
Kartano	Keskitalo	Asikkala	1870-luku	Tilan nimen mukaan. (62)
Klemetti	Klemetilä	Kuortane	1800-l. loppu	<i>Klemetilän</i> talon mukaan, myöh. lyhensi nimeä. (1579)
Konttuuri	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. alku	Otti mökin nimen sukunimeksi. (642)
Lahdelma	ei ent. sn:ä	Pietarsaari	1910	Huvila meren lahdelmassa. (1803)
Lummaa	Lindén	Urjala	1906	Nimenottaja oli kotoisin Tyrvään <i>Lummajan</i> kylästä (puheessa <i>Lummaa</i>). (1518) [nimeen sisältyy johdin <i>-ja</i>]
Mantere	ei ent. sn:ä	Hauho	1890-luku	Asuintorpan nimi. (1206)
Männikkö	Mansikkaviita	Jalasjärvi	1900-l. taite	Mökin nimen mukaan. (1422)
Parkkari	Kestikevari	Laihia	1900-l. taite	Talon nimen mukaan. (150)
Perunka	Suopajärvi	Rovaniemen mlk.	–	Muutti <i>Perungan</i> talon torppaan. (1520)
Peteri	Kunnari	Rovaniemi	1872	Sukunimi vaihtui tilusten mukaan. (1757)
Porvari	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. alku	Osti talon ja otti sen nimen sn:ksi. (642)
Pysäys	Weiland	Nivala	1800-l. loppu	Tarina: Poika oli Pihtiputaalta, tyttö Kalajoelta. Oli sovittu, että lähdetään ajamaan samaan aikaan toisiaan vastaan. Missä kohdataan, siihen jäädään asumaan. Kohtauspaikaksi tuli Nivalan Karvoskylä Siihen tuli <i>Pysäyksen</i> talo. (179, 432)
Ravea	Mettala	Mietoinen	1919	Muutti <i>Ravean</i> kartanoon ja otti sen nimen. (1322)
Saarikko	Kivimäki	Kiukainen	1870-luku	Asumansa torpan nimen mukaan. (1324)
Salmia	Nylund	Kuorevesi	1880-luku	Tilan nimi, talo salmen rannalla. (340)
Siikava	Paakkari	Mäntyharju	1870-luku	Synnyinkylä Jaalan <i>Siikava</i> , jonka pappi pani uudeksi sukunimeksi. (135)

Simuna	ei ent. sn:ä	Luopioinen	1880-luku	Talon nimen mukaan. (33)
Sorvari	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. taite	Torppa perustettu jo 1879, nimi sukunimeksi myöhemmin. (642)
Suvanto	Virsula	Nivala	1800-l. loppu	Talon mukaan. Muutto Lappajärveltä. (179)
Taipale	Isaksson	Hausjärvi	1918	Torpan itsenäistyessä otettiin torpannimi sukunimeksi. (489)
Takalo	Sarja	Nivala	1800-l. loppu	Talon jaossa sai osuuden maiden takalaidalta. (179)
Tiilikka	Ahokas	Miehkälä	1800-l. loppu	Renki tuli taloon <i>Tiilikkalan</i> kylästä, kinkereillä pappi ei tiennyt sukunimeä, joten pani nimeksi <i>Tiilikka</i> . (104, 1201)
Timperi	ei ent. sn:ä	Sauvo	1898	Khra antoi Frans Henrikinpojalle nimen talon nimen <i>Timberg</i> mukaan. (1755)
Waltari	Helenius	Helsinki	1906	Kotitalon nimi Hattulassa <i>Waltari</i> . (513)

4.5.2.2 Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan

Uudeksi sukunimeksi otettiin joko luontopaikan nimi sellaisenaan tai kaksiosaisen luontonimen määriteosa. 1900-luvun taitteessa sukunimissä yleistyneistä johtimista *-nto* nimessä *Saarento* on hyvä esimerkki: nimeämisperusteena on maisema, ja nimen muoto noudattaa uutta käsitystä sopivasta sukunimestä. Tässä nimiryhmässä on myös esimerkkejä siitä, kuinka suosioon nousut johdin *-mo* oli kuulunut jo vanhoihin perinteisiin luontoniimiin: pn. *Kierimoistensalmi* > sn. *Kierimo*, pn. *Saramonjärvi* > sn. *Saramo*, järven nimi *Kuhnamo* > sn. *Kuhnamo*.

Uusi nimi Ent. nimi Paikka Aika Nimeämisperuste

Kalaja	Lindebom	Kotka	1907	Kotipitäjässä Rautalammilla <i>Kalajalampi</i> . (447)
Kastelli	Kastell	Pattijoki	–	Lähellä <i>Kastellin muinaislinnan</i> rauniot. (432)
Kataja	Lakanen	Vimpeli	1860-luku	Maanmittari antoi tilalle nimen läheisen katajapensaikon mukaan. (1690)
Kierimo	Iwendorff	Viipuri	1905	Vesilahden <i>Kierimoistensalmen</i> nimestä. Nimenmuutto, koska luultiin venäläiseksi. (59)
Kivalo	Mittler	Honkajoki	1907	Nimi Kemin kukkulajonosta <i>Kivalosta</i> . (1657)

Kuhnamo	Wacklin	Helsinki	1900-l. alku	Äänekosken <i>Kuhnamo</i> -nimisen järven mukaan. (855)
Pihlaja	ei ent. sn:ä	Vimpeli	1856	Pihalla kasvoi pihlajia; nimi otettu avioituessa. (910)
Saarento	Nyholm	Hattula	1900-l. alku	Vanhasta nimestä <i>-holm</i> ja Hattulanharjulta näkyvä maisema. (54)
Saramo	Wallius	Ruskeala	1908	Paikannimestä <i>Saramonjärvi</i> . (1848)
Varvikko	Jussila	Korpilahti	1880-luku	Rakensi mökin maalle, joka kasvoi varvikkoa. (1686)
Vasama	Jokinen	Jämsä	1900-l. alku	Kotisaaressa pn. <i>Vasamanvainio</i> . (1210)

4.5.2.3 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen

Useimmissa tämän ryhmän nimissä on ruotsinkielisestä tai muukalaistetusta nimestä otettu alkukomponentti, alkutavu tai joitakin alkuäänteitä, joihin on lisätty johdin, joka on tajuttu nimeä muodostavaksi kuten *-ja*, *-va*, *-käs*, *-ma*, *-nko* ja *-nne*. Vanha tapa mukauttaa lainasana tai *-nimi* suomeen oli lisätä sen loppuun *-i*, kuten on tehty nimessä *Suneli* < *Sunell*.

Vierasperäisen nimen suomalaistamisessa saaduista nimistä on yleensäkin hyvin harvoin sukunimikyselyn vastaajien omia selityksiä. Tässäkin ryhmässä vain 6:ta nimeä on selitetty. Entisen ja uuden nimen on annettu puhua puolestaan. Olen lisännyt arkistointinumeron jälkeen hakasulkeisiin omat huomioni nimien suhteista.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Alanko	Alén	Nummi	1906	(1807) [nimen alkuäänteet + johdin <i>-nko</i>]
Kajava	Cajanus	Oulu	1906	(303) [nimen alkutavut + johdin <i>-va</i>]
Kalaja	Fisk	Hailuoto	1900-l. alku	(447) [käännös + johdin <i>-ja</i>]
Kivekäs	Stenbäck	Maalahti, Alavus	1800-l. jälkipuoli	(50) [alkukomponentin käännös + johdin <i>-käs</i>]
Paltano	Paldanius	Iisalmi	1915	(1300) [mukaelma]
Rautava	Jernberg	Kymi	1906	Kansanopiston johtaja auttoi. (1333) [alkukomponentin käännös + johdin <i>-va</i>]
Rautava	Jernberg	Kiikka	1906	(609) [alkukomp:n käännös + johdin <i>-va</i>]

Saarelma	Saarholm	Heinolan pit.	1906	Suku asunut <i>Hevossaarella</i> . (1540) [Uuteen nimeen sisältyy sekä entisen nimen alkutavu että jälkikomponentin käännös.]
Salanne	Salander	Nivala	1906	(179) [Uudessa nimessä entisen alku + muodinmukainen <i>-nne</i> .]
Salokas	Silvander	Eura	1906	Suomenno lat. sanasta <i>silva</i> 'metsä, salo'. (1595)
Suneli	Sunell	Rauman mlk.	1900-l. alku	Haluttiin suomalainen nimi. (1801) [mukaelma]
Valanne	Walden	Pälkäne	1906	Uuden nimen valintaan vaikutti "kieliasu". (871) [entisen nimen alkutavu + johdin <i>-nne</i>]
Wekara	Krook	Karstula	1906	Käännös: <i>vekara</i> = 'koukku'. (853)

4.5.2.4 Uusi sukunimi perustuu suomalaiseen henkilönnimeen

Molemmat tämän ryhmän nimistä voisi liittää myös edelliseen ryhmään eli pitää lähtökohtana vieraskielistä nimeä, mutta vastaajan selitys puoltaa sitä, että nimien taustana pidetään suomalaisia nimiä.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
-----------	-----------	--------	------	-----------------

Lanteri	Lähteenmäki	Hämeenkyrö	n. 1920	Palattu vanhaan, 1700-luvulla tontilla asuneen ruotusotamiehen nimeen. (1276)
Vartia	Wakt	Hämeenlinna	1890	Juho Viktor <i>Vartian</i> (ent. <i>Wakt</i> , s.1875) ollessa kiertokoulussa lukusilla vt. khra <i>Vartia</i> oli ehdottanut hänelle uudeksi nimeksi omaa <i>Vartia</i> -nimeään: "Kyllä Hämeenlinnassa kaksikin <i>Vartiaa</i> tarvitaan." "Näin helppoa ja mutkatonta oli nimenmuutto noihin aikoihin." (244)

4.5.2.5 Uudella nimellä erilaisia perusteluja ja asiaperusteita

Tämä nimiryhmä osoittaa, kuinka uusiksi koetut sukunimien johtimet itse asiassa kuuluivat vanhaan suomalaiseen sanastoon ja nimistöön. Ammatti oli perinteinen asiaperuste.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste tai muu perustelu
-----------	-----------	--------	------	-----------------------------------

Arimo	Sandström	Vaasa	1899	Vaasan suomalaisessa reaalilyseossa nimi löydetty "Lönnrotin sanakirjasta". (30)
-------	-----------	-------	------	--

Kaleva	Uusitalo	Alavus	1917	Oli Henkivakuutusyhtiö <i>Kalevan</i> asiamies, nimikyltti talon seinässä. (656)
Rautava	ei ent. sn:ä	Kiikoinen	1886 ja 1890-luku	Veljekset olivat seppiä. (609)
Rusama	Rostedt	Turku	1906	<i>Kalevalassa</i> säe ”rusamilla routaisilla”. (1907)
Suvanto	Menander	Punkalaidun	1901	” <i>Kalevalassa Suvantolainen</i> = Väinämöinen”. (127)
Taipale	ei ent. sn:ä	Honkajoki	1800-l. loppu	Avioton poika tarvitsi kuulutusta varten nimen: mihin hän nimeä <i>elämäntaipaleella</i> tarvitsee? Pappi keksi nimen <i>Taipale</i> . (1783)
Valvanne	Wegelius	Helsinki	1906	Sana ”Lönnrotin sanakirjasta”. (1742)
Varteva	Widerholm	Tampere	1905	Nimenottaja oli ”varteva mies”. (1242)

4.5.2.6 Nimeämisperusteesta ei tietoa

Mitä vähemmän nimenottoperusteesta on tietoa, sen varmemmin nimi on harkinnainen, mallin mukaan otettu, varsinkin jos nimessä on ottoajankohtana yleistynyt johdin kuten *-nkO*, *-nne*, *-mO* tai *-ntO*. Ryhmän 43 nimestä on 1900-luvun puolella suomalaistettuja nimiä 33, joista 13 nimiparissa on 1–3 samaa alkuäännettä. Sama-alkuisuus on saattanut olla nimervalitsijan tavoite, vaikka sitä ei ole vastauksessa mainittu. – Ennestään sukunimettömiä nimenottajia oli tässä ryhmässä vain neljä.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy ja arkistointinro
Alanko	ei ent. sn:ä	Heinolan mlk.	n. 1900	(1622)
Alanne	Grönberg	Mäntsälä	1900-l. alku	(171)
Alanne	Simula	Pori	n. 1910	Kun meni maalarinoppiin, otti uuden nimen. (311)
Autero	Engblom	Uusikaupunki	1895	(478)
Haltia	Grönroos	Helsinki	1906	(1887)
Haltia	Hosainoff	Salmi	1905	(1887)
Havaste	Hiiri	Säkkijärvi	1900–10	(537)
Heilimo	Hjelmman	Kotka	1907	(1300)
Hutramo	ei ent. sn:ä	Ähtäri	1880-luku	Sotaväessä saatu nimi. (597)
Jalava	Johansson	Helsinki	1900-l. taite	(658)
Jäntere	Jakobsson	Kymi	1908	(1345)
Kajanto	ei ent. sn:ä	Kalanti	1900-l. alku	(533)
Kalmari	Piispanen	Saarijärvi	1900-l. alku	(664) [Saarijärvellä kylännimi <i>Kalmari</i> .]
Kanerva	Malmstedt	Savonranta	1900-l. alku	(399)
Kanervo	Karlsson	Helsinki	1905	(1314)

Kesanto	Sajalín	Hausjärvi	1906	(1554)
Korento	Korenius	Kankaanpää	1900-l. alku	(580)
Kupilo	Kilman	Pusula	1900-l. alku	(1863)
Maininki	Mansten	Pietari	1910	(109)
Mantere	Stenberg	Pori	1910-luku	(45)
Pellava	Pekkalin	Jaala	1916	(758)
Petäjä	Mattsson	Helsinki	1800-l. loppu	(1067)
Rintamo	Isaksson	Turku	1906	”Vain keksitty.” (1924)
Rintamo	Rosenqvist	Turku	1906	(1924)
Saarento	Ylä-Jääski	Vehkalahti	1897	”Nimi khran mielijohteesta, kun <i>Ylä-Jääsken</i> talo jaettiin.” (114)
Salama	Savolainen	Helsinki	1800-l. loppu	Uusi nimi perheriidan takia.(169)
Salama	Fredriksson	Pälkäne	1907	(1213)
Saranko	Grönholm	Urjala	1907	(1842)
Saraste	Sunnarborg	Rovaniemi	1920	(829)
Savikko	ei ent. sn:ä	Tampere	1800-l. loppu	Meni töihin Lempäälästä Treelle. Tuntikirjuri merkitsi nimeksi <i>Savikko</i> . (293)
Suvanto	Lindroos	Tampere	n. 1900	Naimisiin mennessään halusi suomalaisen nimen. (1237)
Suvanto	Sohlberg	Hämeenlinna	1906	Nimi sopi vain ”paremmille ihmisille”, joten koko perhe ei hyväksynyt sitä. (589)
Suvanto	Sidoroff	Polvijärvi	1907	(272)
Säteri	Paavola	Koski Tl.	1870-luku	(858)
Tattari	Beta	Suistamo	1906	Henkikirjoittaja ehdotti nimeä. (296)
Valkama	Wallenius	Pusula	1905	(1863)
Vanamo	Viksten	Nivala	1910	(179)
Vasama	Selin	Ruovesi	1906	(1828)
Vihanta	Helin	Karkkila	n. 1900	(1886)
Viljava	Alén	Lohja	1900–10	Nimi Suomalaisuuden Liiton listasta. (600)
Viljava	Lind	Loppi	1906	(1614)
Vuolanne	Friman	Helsinki	1906	(1051, 1171)
Yläne	Gordejeff	Kuopio	1903	Otti nimen teollisuuskoulussa. (149)

4.6 Lyhyet, kaksitavuiset nimet

4.6.1 Perussanat, kantasat ja johdokset

Edellä on esitelty yksijäsenisiä kolmitavuisia nimiä, jotka loppuvat johonkin nimeä muodostavaksi tajuttuun johtimeen. 1900-luvun taitteessa yleistyivät kaksitavuiset nimet, joskin niitä oli kyllä otettu jo 1850-luvusta alkaen. Lyhyiden yksijäsenisten johtamattomien nimien ja joidenkin johdosten välistä rajaa ei ole helppo vetää tarkasti. Tässä yhteydessä en ole katsonut tiukasti, onko nimi lyhyt *-e* tai *-s* -johdos, sisältääkö nimi kielen johtamattoman tai johtimellisen appellatiivin tai valmiin paikannimen vai onko nimi uusi muodoste, vaan

olen jakanut yksijäseniset, siis yhden sanan sisältävät nimet, mekaanisesti 2-tavuisiin ja 3-tavuisiin. Kaksitavuisista nimistä käytän myös nimitystä *lyhyet nimet*. Sillä tavoin jakaen on joitakin *e-* tai *s-*johtimisia nimiä joutunut tähän, muuten johtimettomien ryhmään.

Nimenottajalle on ollut ratkaisevaa nimen pinta-asu, lyhyys tai pituus, tavuluku sekä loppuäänteet. Olen pyrkinyt katsomaan nimiä tavallisen nimenottajan näkökulmasta.

Aiemmin on sukunimiä luokiteltu käyttäen termejä *kantasana* ja *johdos*, sukunimi on siis muodostunut pelkästä *kantasanasta* tai *johdoksesta* (Närhi 1996, 45: ”kantasanat tai niiden veroiset nimet”, ”johdokset” ja ”yhdyssananimet”). Närhi esittelee vuoden 1906 nimenmuutoksia: ”Vuoden 1906 valinnoista useimmat ovat kohdistuneet kaksitavuisiin kantasanoihin, joiden appellatiivinen merkitys enimmäkseen liittyy luonnon elementteihin” (mts. 77). Myös Paikkalalla on ollut yhtenä nimiryhmänä ”kantasanatyyppiset sukunimet” ja niistä esimerkkejä mm. *Karhu*, *Repo*, *Rautio*, *Autio*, *Puhakka*, *Kärki* ja uudismuodosteet, kuten *Helme*, *Kahi*, *Sirke* (2000, 37, 42, 43).

Mitä näissä kuvauksissa tarkoitetaan *kantasanalla*? Sisältävätkö lyhyet kaksitavuiset nimet *kantasanan*? Kielitieteen ja fonetiikan termistön mukaan (Hakulinen, Ojanen 1976, 75) se on ”sellainen perussana, josta johtamalla on muodostettu uusia sanoja”. *Perussanaa* termistö ei määrittele. Sen sijaan hakusanan *johto* selityksessä (s. 71) sanotaan, että ”kantasana voi olla joko perussana tai sekin johdos”. Tällä tavoin sukunimet, jotka muodostuvat ”kantasanasta” tai ”johdoksesta”, eivät eroa selvästi toisistaan.

Sukunimiä tyyteltäessä on parasta olla puhumatta *kantasanoista* ja *perussanoista*. Vaikka yksittäisiä nimiä voitaisiinkin tällä tavoin jakaa eri ryhmiin, suurempina ryhminä jako johtaa umpikujaan. ”Jakamattomien perussanojen osuus kielen todellisesta sanastosta on alle 10 prosenttia”, sanoo Häkkinen *Nykysuomen etymologisessa sanakirjassa* (2004, 16). Niinpä suurimman osan sukunimistämme täytyy sisältää johdoksia tai yhdyssanoja tai muuten kahdesta sanaelementistä muodostettuja kokonaisuuksia. Lyhyiden nuorten otettujen ”kantasanatyyppisten” nimien edustajaksi on nostettu *Laine*. Mm. Paikkala puhuu *Laine*-tyypistä väitöskirjassaan *Se tavallinen Virtanen* (2004, passim), samoin *Nimistöntutkimuksen perusteet* (2008, 221). Häkkisen mukaan sana *laine* on vanha germaaninen laina ja siis perussana, mutta yleistajuisessa Vesikansan kirjassessa *Johdokset* (1978, 60 ym. sivuja) sana on esitetty *e'* : *ee* -johdokseksi ja *Suomen kielen etymologisessa sanakirjassa* (osa 2, 1979 s. v. *laine*) sen arvellaan kuuluvan verbin *lainata* ’niellä’ yhteyteen, jolloin se olisi johdos. Erittäin produktiivisella *e-*johtimella on ollut helppo luoda aina uusia sukunimiä. Nimissä esiintyviin sanoihin *halme*, *hurme*, *huurre* ja *kaarre* kuuluu sekä varmoja että epävarmoja perussanoja ja johdoksia. Olen yhdistänyt ne kaikki tähän lyhyiden nimien luokkaan, koska nimen

valitsijalle ne ovat olleet kuitenkin vain lyhyitä *e*-loppuisia sanoja, joista saa tuoreen sukunimen kuten aineistooni kuuluvat *Este, Halme, Hurme, Hyrske, Kaarre, Kalke, Kalske, Soinne, Säde, Vuorte* ja *Väre*.

Myös *s*-loppuisia nimiä on vaikea erotella johtamattomiin ja johdettuihin sanoihin. Närhi on pitänyt ”jonkinlaisena johdinaineksena -s:ääkin”, kuten nimissä *Aahos, Arhos, Artas* jne. (1996, 46). Arvio perustuu siihen, että *s*-loppuisia nimiä on luotu runsaasti eli -*s* on käsitetty nimeä muodostavaksi johtimeksi. Esimerkiksi otetuissa nimissä esiintyvät sanat *kangas* (etymologia epävarma), *kunnas* (vaikuttaa johdokselta), *lehmus* (”rakenteeltaan johdoksen tyyppinen”) ja *uljas* (”arveltu olevan johdos”) (Häkkinen 2004, s. v. *kangas, kunnas, lehmus, uljas*) on siis selvintä laskea yksinkertaisesti kaksitavuisiin kielessä tuttuihin sanoihin. Sellaisia on otettu mielellään sukunimiksi, kuten *Jalas, Kangas, Kunnas, Lehmus, Uljas* ja *Vilpas*.

4.6.2 Luonto lyhyiden sukunimien aiheena

Tavallisimpia arvioita nuorista otetuista sukunimistä on se, että niiden sanasto viittaa luontoon. Eeva Maria Närhin on todennut vuoden 1906 suurnimenmuuton nimistä, että valinnat ovat osuneet ”kaksitavuisiin kantasanoihin, joiden appellatiivinen merkitys enimmälti liittyy luonnon elementteihin” (Närhi 1996, 77). On jopa korostettu nimien todistavan suomalaisten rakkautta luontoon (mm. Paikkala 2004, 220, 221). Yleensä ei kuitenkaan maalaisrahvas ole tietoisesti ilmaissut luonnonrakkautta, vaan nimet kuvaavat arkisemmin ympäröivää todellisuutta, elinkeinon ja toimeentulon tärkeyttä. Luonto sinänsä on ollut itsestäänselvyys.

Eniten erottuvat viljelyyn tai muuten maatalouteen liittyvät sanat kuten *Aho, Aro* ’kosteaa luonnonniitty’, *Aura, Elo, Haka, Halla, Halme, Heino* (viittaa heinäniittyihin), *Huhta, Kaski, Laiho, Leikko* ’elonkorjuu, viljan leikkaaminen’, *Levo* ’karjan lepopaikka’ ja *Nurmi*. (Sama tausta-ajatus on ollut *-io*-loppuisten nimien *Autio, Moisio* ’aidattu uudispelto’, *Raivio* ja *Vainio* valinnassa.) *Kontu* ’koti, tila, asutus’ ja *Levy* ’maa-ala’ (Pohjanmaalla, missä nimi on otettu) viittaavat omaan kotiin, eivät luontoon. Monesti nimien *Saari* ja *Niemi* sisältämät sanat on selitetty ’pellossa erottuvaksi saarekkeeksi’ ja ’peltoalueelle pistäväksi metsäiseksi niemekkeeksi’, joille on voitu rakentaa asutus. Tietysti myös järvien ja jokien saaria ja niemiä mahtuu joukkoon, vaikka nimiä ei kaikissa tapauksissa ole perusteltu. Yleensä nimiä on perusteltu nimenomaan asumuksen paikan ominaisuuksilla, jos sukunimi ei ole perustunut valmiiseen asutusnimeen. Nimi *Aitto* on mahdollista yhdistää sanaan *aitta*, joten sekin olisi

maatilan pihapiiriin kuuluva ihmiskäden tuote. Jopa nimi *Koski* kuvaa myllyn omistajan kannalta elinkeinon edellytystä, ei luontoa. Nimi *Rainio* viittaa pellonraivauksesta syntyneeseen *rainioon* eli 'kiviröykkiöön'. Näin jo tässä pienehkössä aineistossa on yli 20 eri nimeä, jotka palautuvat maaseudulla asuvan ihmisen toimeentuloon, työhön ja asumiseen. Erityisesti juuri ne nimet ovat yleistyneet uudessa nimistöissä.

Luonnollisesti enimmäkseen otetut sukunimet viittaavat luontoon, koska ne kertovat asuinpaikasta ja ne ovat suurelta osin paikannimilähtöisiä. Perinteiset paikannimet taas liittyvät yleensä jotenkin luonnon paikkojen konkreettisiin ominaisuuksiin kuten maastoon ja kasvillisuuteen. Kulttuurinimistö on paljolti viljelysnimistöä, joten ei ole yllättävää, että otetut sukunimet heijastavat maanviljelyskulttuuria, juuri sitä ympäristöä, missä ne on otettu. Kulttuurimaisema on nimien aiheena hallitsevampi kuin villi luonto. Se näkyy mm., kun *Simelius* korvattiin Tampereella vuonna 1906 nimellä *Halme*. Valinnan perusteluksi on kerrottu, että nimi valittiin muistellen kotikylää, ”sen järviä, saaria sekä viljahalmeita”, ja valinta osui viljahalmeisiin. (934)

Kun Kiviniemi on laskenut Suomen yleisimpiä paikannimiä ja verrannut niitä sukunimistöömme, on hän todennut: ”Yksiosaisien luontoonimityyppisten asutusnimien kärkipään yleisyysjärjestys tässä aineistossa on: *Niemi, Harju, Saari, Kangas, Koivisto, Kallio, Korpi*.” (1990, 220.) Tämä nimilista muistuttaa kovasti yleisimpien lyhyiden sukunimien listaa.

4.6.3 Lyhyiden sukunimien mallit

Rauman Lehti julkaisi 1890 suomalaisiksi sukunimiksi 172 ehdotusta, joista 40 nimeä oli lyhyitä, niistä kaksitavuisia mm. *Arho, Hela, Keula, Kielo, Noro, Rotko, Sorja, Salmi* ja *Walwe* (Paikkala 2004, 199). Nimien suomalaistamishanketta johtanut Vihtori Peltonen kiinnitti *Uusimaa*-lehdessä 1897 huomiota siihen, että oli otettu liikaa *nen*-loppuisia nimiä. Hän julkaisi 500 nimen ehdotuslistan, josta puuttuivat *nen*-nimet, koska ne ”tekewät yleensä nimen pitkäksi ja wenyväksi”. Listaan kuului erilaisia johtimellisia kolmitavuisia, mutta myös kaksitavuisia nimiä, esimerkiksi *Helwe, Kangas, Kupla, Oras*. Samat nimet julkaistiin uudelleen seuraavana vuonna. (Paikkala, mts. 197.) Toisaalta kirjoittaja ei ole pitänyt kaksijäsenisiä nimiä liian pitkinä vaan suositettavina.

Vihtori Peltonen eli Johannes Linnankoski johti myös vuoden 1906 suurmimenmuuton valistuskampanjaa, johon osallistuivat ylioppilaat. Ylioppilasjärjestö Suomalainen Nuija julkaisi 1906 tuhansia nimiä sisältävän kirjasen avuksi nimen

suomalaistajille. Olen laskenut aakkosväliltä A–I 106 kaksitavuista nimiehdotusta, joista tyylinäytteitä ovat *Aalle, Aarni, Aarre, Aarto, Aatra, Aava, Airo, Aisa, Aula, Aura, Elo, Hahto, Hanka, Hanki, Hanko, Hara, Hehku, Hohto, Honko, Huima, Hälvä, Härmä, Ilma, Into* ja *Isku*. (*Kokoelma Suomalaisia nimiä.*) On helppo huomata, ettei luontoaihe erotu erityisemmin nimien sisällössä. Suomalaisen Nuijan nimenmuuttotoimikunta kiittää alkupuheessa oppaan laatimisessa saamastaan avusta A. V. Forsmania, joten nimistön asiantuntemusta on käytetty.

Nimien suomalaistaminen jatkui ainakin jossain määrin seuraavanakin vuonna, jolloin Suomalaisuuden Liiton opas ilmestyi. Siinä enin osa nimistä on kaksijäsenisiä, mutta toki paljon muitakin. Poimin aakkosväliltä A–I kaikki kaksitavuiset nimet, 60 nimeä. Tyylinäyte niistäkin: *Ahma, Ahmo, Ahu, Eko, Haihu, Halla, Halli, Hallu, Harsu, Hinkka, Hinkku, Homo, Hoppa, Houha, Huuma, Huumo, Häihä, Härmä, Härö, Ilvo, Intti* ja *Irva*. (*Suomalaisuuden Liiton nimiopas I, 1907.*) Assosiaatioita luontoon nämä nimet synnyttävät hyvin vähän. Painetuista oppaista on kouluja käynyt valistunut nimenmuuttaja saattanut saada apua, mutta moni oppaan julkaisijan uutuutta ja erikoisuutta tavoitteleva nimiehdotus on jäänyt käyttämättä. Tavallisella kansalla oli konkreettisemmat nimimallit ja nimeämisperusteet, jotka vaikuttivat jo vuosikymmeniä ennen suomalaisuusmiesten opastusta.

Vuoden 1986 aineistossa monet lyhyet sukunimet perustuvat tilannimeen, usein torpan tai mäkituvan nimeen, joka on ollut yksiosainen, lyhyt, kuten *Alho, Halme, Harju, Koski, Kulju, Kumpu, Kunnas, Kuru, Lahti, Laiho, Lammi, Levo, Luoma, Murto, Niemi, Nurmi, Ranta, Rinne, Saari, Salo, Suomi, Särkkä, Törmä* ja *Töysä*. Niillä on aina selvä yhteys paikan maastoon tai muihin ominaisuuksiin. Ne ovat tarjonneet luontevan mallin vapaasti valituille nimille. Mallia lyhyisiin sukunimiin oli muutenkin olemassa vanhastaan kansan keskuudessa. Aineistossa on useita vanhoja talon- tai torpannimiä, jotka ovat joutuneet nuorehkojen sukunimien joukkoon, koska ne on otettu sukunimen tehtävään vasta 1800-luvun puolivälin jälkeen. Näitä ovat ainakin seuraavat: *Hannu, Hanska, Hartus, Hollo, Horkka, Huikku, Hyyti, Inna, Juti, Juva, Kenno, Kriikka, Kämi, Kärjä, Näsi, Parta, Piippo, Ryömä, Saku, Sarkki, Teppo, Teuru, Vekka* ja *Välkki*. Vastauksissa on tätä seikkaa korostettukin, esimerkiksi nimestä *Kolho* on mainittu, että talonnimi periytyy 1500-luvulta, mutta sukunimeksi se on otettu n. 1880 (1717). Nimestä *Puhjo* on kerrottu, että torpannimi on 1700-luvulta, mutta kun isoisänisä muutti torppaan noin 1850, hän otti siitä sukunimen (1776).

Varhaisimmat aineiston kaksitavuiset nimet on otettu 1850-luvulla: *Haka, Hirsi, Kala* (sotamiehen lisänimi), *Lauha, Meri* (sotamiehen lisänimi), *Niemi, Oja, Portti, Puhjo,*

Ranta ja *Saari*. Useimmilla näistä on taustana asutus- tai luontonimi. Useilla 1860-luvunkin nimillä on samaan tapaan asutusnimitausta: *Kenno*, *Näsi*, *Ranta*, *Tiili* ja *Toivo*; muita 1860-luvun nimiä olivat *Leppä*, *Tanska* ja *Walo*. 1870-luvulla otetut nimet olivat edelleen enimmäkseen kiinteästi yhteydessä asuinpaikkoihin: *Ahde*, *Aro*, *Auri*, *Harju*, *Hyyti*, *Juva*, *Kari*, *Kärjä*, *Linna*, *Murto*, *Rinne*, *Ryömä*, *Saari*, ja *Välkki*; sotaväessä saatuja tai niistä suomalaistettuja olivat *Kosti*, *Kärki*, *Laakko*, *Larva*, *Rauha* ja *Teräs*. Ilman tietoa nimeämisperusteesta ovat 1870-luvulta nimet *Kero*, *Luoto*, *Malmi*, *Manner*, *Salo* ja *Tanner*. Vasta 1880-luvulla aineistoon ilmaantuivat myöhemmin yleistyneet nimet (yli 1000 nimenkantajaa) kuten *Aalto*, *Heino*, *Lehti*, *Leivo* ja *Nurmi*, joille ei ole osattu kertoa valinnan perustetta, sekä *Vuori*, joka oli alkuun käänös ruotsinkielisestä nimestä tai osa kaksiosaisesta tilanimestä. Aineistossa on ensimmäinen maininta nimestä *Aalto* vuodelta 1888. Se on kaksitavuisista nimistä toiseksi yleisin nimen *Laine* jälkeen. Vastauksissa on 29 *Laine*-nimeä, ja niistä vain kahdelle on esitetty jonkinlainen peruste. Siitä on ensimmäiset tiedot 1890-luvulta, jolloin sen on saanut sotaväessä kaksi miestä. (Armeijassa nimiä *Aalto* ja *Laine* käytettiin jo 1850- ja 1860-luvuilla.) Aineistossa viimeinen tieto on vuodelta 1915. Nimen *Laine* suosio siviiliväestön keskuudessa on ollut suhteellisen lyhyt. Oppimattoman kansan lyhyiden nimien malleina ovat olleet tilan- tai torpannimet, luontonimet sekä armeijasta saadut esikuvat.

4.6.4 Auktoriteettien vaikutus lyhyiden sukunimien yleistymiseen

1890-luvulta lähtien nimenottajat ja -antajat pitivät tavoiteltavana nimen lyhyttä. Lyhyet kaksitavuiset sukunimet yleistyivät selvästi 1800-luvun lopusta alkaen. Monesti vastaaja on maininnut, että uusi nimi valittiin, koska sitä pidettiin harvinaisena. Näin on sanottu mm. aivan 1900-luvun alussa otetuista nimistä *Aalto* ja *Laine*, joilla ei ollut mitään varsinaista nimeämisperustetta. Ne olivat tarttuneet mieleen samalla tavoin kuin muotiin tulleet etunimet. Nimen valitsijat pitivät nimeä tuoreena ja erottavana, kunnes saivat huomata, että hyvin moni muukin oli tehnyt saman valinnan. Kaikkien uusien sukunimien jakamisessa vähäväkiselle väestölle oli pappien osuus ratkaiseva. Papit ovat myös lyhennelleet herkästi mm. kaksiosaisia asumusten nimiä yksijäsenisiksi sukunimiksi. Esimerkkejä siitä on monia, tässä yksi tyypillinen tapaus:

Noormarkussa Iisakki osti 1920 tontin, jonka nimi oli *Peltomäki*. Hän sanoi kirkkoherralle, että nyt hänellä on sukunimi *Peltomäki*. Pappi vastasi: Mitä se *Pelto* siinä tekee, pannaan pelkkä *Mäki* vaan. Ja asia oli selvä. (1034)

Aineistossa on 27 kertomusta papin osuudesta lyhyen nimen valintaan, mikä ei ole huomattavan paljon verrattuna muihin nimityyppisiin, onhan tietoja kaikkiaan 496 lyhyestä nimestä, mutta papit ovat jakaneet uudentyypisiä nimiä jo alkaen 1858, usein lyhennellen entisiä pitempiä asumuksen nimiä, luontonimiä tai nimensajaan entistä sukunimeä: esimerkiksi *Aho* talonnimestä *Taka-aho*, *Lahti* nimestä *Torronlahti*, *Mäki* talonnimestä *Peltomäki* ja torpannimestä *Sammalismäki* sekä *Tuomi* talonnimestä *Tuomisto*. Pappien vaikutuksesta monet lyhyet nimet alkoivat yleistyä myös ilman nimeämisperustetta. Pappien suosimia olivat esimerkiksi nimet *Halme*, *Heino*, *Laakso*, *Laine*, *Lehti*, *Lehto*, *Lähde*, *Niemi*, *Nurmi* ja *Walo*.

Myös opettajaseminaarit ja luonnollisesti niiden vaikutuksesta kansakoulun opettajat ovat aktiivisesti lisänneet lyhyiden nimien käyttöä. Seminaareissa pantiin toimeen yhteisiä suomalaistamisia ja opiskelijoita kehoitettiin ottamaan suomalainen nimi. Isänmaallisessa hengessä maanviljelyskouluissakin järjestettiin joukkonimenmuuttoa. Aineistossa on 1880-luvulta alkaen 18 nimen suomalaistamista tai ensimmäisen sukunimen ottoa, joihin opettajat ja opistot ovat vaikuttaneet, ja useimmissa lisänneet lyhyiden muotoinimien määrää kuten nimiä *Aho*, *Alho*, *Aro*, *Kari*, *Laiho*, *Lehto*, *Leino*, *Salo* ja *Vuori*.

Eeva Maria Närhi on todennut suurnimenmuuttoa tarkastellessaan, että vuonna 1906 ”valveutuneen sivistyneistön osuus oli suhteellisesti muita suurempi” (1996, 69). Tuolloin otettujen nimien kymmenen kärki oli *Nurmi*, *Laine*, *Lehto*, *Kanerva*, *Vainio*, *Salmi*, *Salo*, *Laakso*, *Aalto* ja *Niemi*, ja seuraavaan kymmenen ryhmään mahtuu vain pari kaksitavuista pitempää nimeä, *Sinisalo* ja *Aarnio* (mts. 75, 76). Lyhyet nimet olivat siis sivistyneistön suosiossa omiksikin nimiksi eikä vain rahvaalle jaettaviksi.

Entisten nimien lyhentämistä tai uusien lyhyiden nimien ottamista harrastivat myös siirtolaisuusviranomaiset sekä Amerikkaan lähtijät itse. Tyyppiesimerkkejä ovat nimet *Aho*, jonka siirtolaisuusviranomaisen lyhensi nimestä *Laasasenaho* 1909, omatoimisesti lyhennetyt *Lahti* nimestä *Joutsenlahti* 1905 ja *Salo* nimestä *Taivassalo* 1890-luvulla. Sinänsä nimien lyhentämistendensi ei ollut kansasta mitenkään outo, onhan ristimänimiäkin lyhennetty kautta aikojen kaksitavuisiksi puhuttelumuodoiksi.

Armeija nimen antajana

Vielä yksi lyhyiden nimien käyttöä edistänyt taho oli armeija. Esimerkiksi Hämeenlinnan tarkk’ampujapataljoonassa vaihdettiin kertomusten mukaan nimiä suomalaisiksi (1625). Sillä tavoin syntyi uusia lyhyitä sukunimiä. Varsinkin asevelvollisuusarmeijassa saadut nimet ovat

jääneet pysyvinä sukuniminä käyttöön. Kertomuksia on myös Krimin sodan ajalta, kuten 1850-luvulta stn. *Kala* talonnimestä *Nukala* ja stn. *Meri* (ent. *Lackström*) Oulun pataljoonassa. Turkin sodassa ja sen jälkeen 1870-luvulla annettiin sotamiehille nimiksi *Kärki* (ent. *Fagerlund*), *Laakko* (ent. *Tervo*), *Larva* (ent. *Latva*), *Rauha* (ent. *Knall*) ja *Teräs* (ent. *Stål*), 1880-luvulla *Joki*, *Keuru*, *Kilpi* ja *Vilpas*, 1890-luvulla *Laine* (ent. *Bomberg*), *Laine* (ent. *Koskela*), *Niemi* (talonnimestä *Kurjenniemi*), *Uljas* (ent. *Piippanen*), ja vielä n. 1900 *Aalto* (ent. *Häkämies*) ja 1905 *Valo* (ent. *Tanhuanpää*).

Entiset sotamiehet tai heidän perillisensä ovat itse muuttaneet pois sotilasnimiä ja ottaneet tilalle lyhyen suomenkielisen tai suomalaistetun nimen. 1860-luvulla *Dansk* muuttui muotoon *Tanska*, 1880-luvulla *Björnistä* tuli *Ponsi* ja sotilasnimi *Kost* sai suomalaistetun muodon *Kosti*. 1890-luvulla peritty sotilasnimi *Svan* suomennettiin nimeksi *Joutsen*. 1900-luvun taitteessa suomalaistui sotilasnimi *Kask* muotoon *Kaski*. 1906 *Gröhn* otti nimen *Laine*, ja 1915 sotilasnimi *Laak* korvattiin nimellä *Laakso*. Tässä nähdään jo monta esimerkkiä siitä, kuinka armeija edisti muita tahoja aiemmin lyhyen kaksitavuisen nimityypin käyttöä. Osa nimistä perustui asutusnimiin tai miehen entiseen nimeen niin kuin muutkin varhaiset lyhyet nimet, mutta uuttakin sotaväen nimissä oli; ne sisälsivät sanoja, joita ei vanhastaan esiintynyt henkilönniminä: *Meri*, *Kärki*, *Rauha*, *Kilpi*, *Vilpas*, *Laine*, *Uljas*, *Aalto*, *Valo*, *Teräs*, *Joutsen* ja *Laakso*.

4.6.5 Uusia sukunimiä entisiä lyhentämällä

Osa lyhyistä otetuista sukunimistä oli *alkuaan asuinpaikan nimiä*, jotka olivat saaneet sellaisenaan sukunimen funktion. Kuitenkin huomattava osa uusista nimistä syntyi jotain entistä nimeä lyhentämällä. Vuoden 1986 aineistossa ensimmäiset tiedot tilan tai torpan nimen lyhentämisestä ovat 1870-luvulta, siis paljon ennen lyhyiden uudentyypisten sukunimien muodiksi yleistymistä. Asutusnimeen perustuneista 101 sukunimestä 37 tehtiin lyhentämällä (n. 37 %) asutusnimeä tai entistä asuinpaikan mukaan otettua sukunimeä.

Lyhentämiskeinoja oli monia:

– Kaksiosaisesta tilannimestä pudotettiin määriteosa pois ja otettiin perusosa sukunimeksi, esim. torpannimestä *Sammalharju* > sn. *Harju*, torppa *Haapalahti* > *Lahti*, tn. *Kantoniemi* > sn. *Niemi*, tn. ja sn. *Vähäniemi* > sn. *Niemi*, tn. ja sn. *Paulaniemi* > sn. *Niemi*, tn. *Mätäsniemi* > sn. *Niemi*, tn. *Koskennurmi* > sn. *Nurmi*, tn. *Rajasaari* > sn. *Saari*, tn. *Koskisaari* > sn. *Saari*, torppa *Korpisaari* > sn. *Saari*. Tällä keinolla näkyy päädytyn hyvin yleistyneisiin sukunimiin.

– Voitiin pudottaa myös asutusnimen perusosa pois ja käyttää määriteosaa sukunimenä, esim. torppa *Kuruhuhta* > sn. *Kuru*, kylännimi *Niemenkylä* > sn. *Niemi*, kylännimi *Ouninpohja* > sn. *Ouni*, pitäjännimi *Jalasjärvi* > sn. *Jalas*.

– Jätettiin vanhasta kaksiosaisesta tilannimestä määrite pois: torppa *Iso-Hollo* > sn. *Hollo*, tn. *Keski-Huikkula* > sn. *Huikku*, tn. *Vähä-Parta* > sn. *Parta*, tn. *Ala-Sarkki* > sn. *Sarkki*, tn. *Alivekka* > sn. *Vekka*. Kaksiosaisesta talonnimestä on otettu alkuosa sukunimeksi: tn. *Kari-Impola* > sn. *Kari*,

– Jätettiin tilannimijohdin *-la* pois: tn. *Kalkela* > sn. *Kalke*, tn. ja sn. *Koskela* > sn. *Koski*, tn. *Tiililä* > sn. *Tiili* tai otettiin johdin *-la* mukaan uuteen nimeen: torppa *Monsola* > sn. *Sola*, tn. *Talsola* > sn. *Sola*. Tilannimijohdin *-sto* on sekin voitu pudottaa sukunimestä: tn. *Tuomisto* > sn. *Tuomi*. Näitä tapauksia on enemmän 1900-luvun taitteen tienoilla kuin muita.

– Satunnaisempiakin keinoja käytettiin: tn. ja sn. *Aurinko* > sn. *Auri*, tn. *Nukala* > sn. *Kala*.

Aineistossa on 31 luontonimeen tai luontopaikan ominaisuuksiin perustunutta sukunimeä. Niistä 12 nimeä (38,1 %) saatiin lyhentämällä paikannimeä. Tietoja lyhentelystä on alkaen 1850-luvulta, viimeiset vuodelta 1906.

– Lyhennettäessä otettiin sukunimeksi tavallisimmin luontonimen määriteosa: pn. *Lauhavuori* > sn. *Lauha*, pn. *Porttikoski* > sn. *Portti*, pn. *Töyssynaho* > sn. *Töyssy*, pn. *Havaslahti* > sn. *Havas*.

– Joskus sukunimeksi valittiin paikannimen perusosa: pn. *Havaslahti* > sn. *Lahti*, pn. *Isojärvi* > sn. *Järvi*.

Kun uusi sukunimi perustui omaan tai toisen henkilön suomalaiseen sukunimeen, näkyvin tapa muodostaa uusi nimi oli lyhentäminen. Sillä tavoin tämän perusteryhmän 32 nimestä muodostettiin 17 yksijäsenistä johtimetonta nimeä. Amerikkaan lähtijöiden nimiä oli näistä neljä.

– Otettiin uudeksi nimeksi kaksijäsenisen sukunimen jälkikomponentti, esim. *Kivioja* > *Oja*, *Palojärvi* > *Järvi*, *Haapalahti* > *Lahti* ja *Heikinmäki* > *Mäki*. Näin on tehty 11 nimessä.

– Yksi nimi on tehty ottamalla alkukomponentti: sukunimestä *Salmensaari* > *Salmi*.

– Karsittiin 5 *nen*-loppuisesta nimestä lopputavu, esim. *Aaltonen* > *Aalto*, *Lehtonen* > *Lehto*.

– *Ruotsinkielisiä kaksijäsenisiä* entisiä sukunimiä korvattiin yksijäsenisillä, entistä lyhyemmillä nimillä. Siten on tuotettu *LA-* ja *nen-*loppuisia sekä muilla johtimilla muodostettuja suomalaisia nimiä. Lyhentäminen toteutui myös, kun korvattiin joko kääntämällä tai mukaillemalla ruotsinkielisestä nimestä vain alku- tai loppukomponentti johtimettomalla sanalla, esim. *Stenberg* > *Kivi*, *Sundberg* > *Vuori*, *Tamlander* > *Tammi*. Vuoden 1986 aineistossa 36 vieraskieliseen nimeen perustuneista nimistä oli 19 muodostettu lyhentämällä.

4.6.6 Sukunimettömien nimenottajien valinnat

Ennestään sukunimettömät tarttuivat tietenkin helposti lyhyisiin ajan hengen mukaisiin nimiin. Lyhyen nimen valinneista oli sukunimettömiä 81 nimenottajaa. Se on 16,4 prosenttia kaikista kaksitavuisia nimiä ottaneista. Suhteellisesti lähes saman verran, 16,9 prosenttia, oli sukunimettömiä ”muiden kolmitavuisien” – siis muiden paitsi *nen*, *la* ja *sto* -loppuisien – nimien ottajista. Näille ryhmille onkin yhteistä se, että nimityypit yleistyivät 1900-luvun taitteen kahden puolen ja näitä nimiä ottivat esimerkiksi vuoden 1906 nimenmuutossa monet sivistyneistön edustajat, joilla oli jo entinenkin sukunimi. Rahvaallakin alkoi tuohon aikaan olla yhä yleisemmin sukunimet, joten näiden nimenottajien osuus on melko pieni. 1800-luvun puolella, erityisesti 1880-luvulla, 37 sukunimetöntä otti lyhyen nimen, ja 42 nimenottajaa otti lyhyen nimen vasta 1900-luvun taitteessa tai myöhemmin, viimeiset 1918 ja 1920.

Eri auktoriteettien, pappien, opistojen, opettajien ja armeijan antamista kaksitavuisista sukunimettömille on melko vähän tietoja, 1800-luvun puolelta vain 9 nimeä ja siitä eteenpäin sukunimilakiin mennessä 7 nimestä. Auktoriteetit suosivat yleisiä nimiä, kuten *Aalto*, *Aho*, *Kari*, *Laine*, *Lehto* ja *Niemi*. Armeijassa annetut nimet olivat paitsi näitä samoja myös erilaisia: *Keino*, *Keuru* (kotimökin nimi), *Kilpi* ja *Vilpas*. Nimenottajat valitsivat itse itselleen 70 lyhyttä nimeä, joista 32 nimeä perustui asuinpaikkaan. Muita perusteita on esitetty 5 nimelle, ja perustelematta on jätetty 33 nimeä. Perustelemattomat nimet olivat ajalle tunnusomaisia uusia nimiä, esim. *Aalto*, *Elo*, *Heino*, *Korte*, *Koski*, *Laakso*, *Laiho*, *Laine*, *Lehti*, *Lehto*, *Leino*, *Leivo*, *Luoto*, *Manner*, *Niemi*, *Railo*, *Rinne*, *Salmi* ja *Salo*. Sukunimettömien nimervalinta ilman perusteita on tapahtunut 1870-luvulta 1910-luvulle. Kun ei ollut omaa torppaa tai mökkiä nimen lähtökohdaksi, tarjosivat uudet lyhyet nimet käyttökelpoisen vaihtoehdon.

4.6.7 Aineiston lyhyiden sukunimien määrät

Vastausaineistossa on tietoja 495:stä lyhyen nimen otosta, joissa on valittu 210 eri nimeä. Nimet hajautuvat vahvasti. Selviä suosikkeja, vähintään kymmenen valintaa, voi mainita vain 9 nimestä. Seuraavassa luettelossa luku nimen jäljessä kertoo, kuinka monta kertaa nimi on otettu käsitellyn aineiston mukaan.

Laine 29, Aalto 23, Niemi 22, Lahti 15, Nurmi 15, Salo 15, Lehto 13, Saari 11, Rinne 10, Aho 9, Ranta 9, Laiho 8, Luoto 8, Elo 7, Halme 7, Kivi 7, Aro 6, Koski 6, Laakso 6, Salmi 6, Vuori 6, Alho 5, Heino 5, Hurme 5, Mäki 5, Virta 5, Kari 4, Lehti 4, Leino 4, Lähde 4.

3 kertaa otetut nimet: Harju, Kunnas, Manner, Murto, Railo, Saarni, Valo ~ Walo.

2 kertaa otetut nimet: Aura, Halla, Jalas, Järvi, Kalke, Kalske, Kanto, Kaski, Korte, Kumpu, Kuusi, Latva, Leivo, Levo, Meri, Sointu, Sola, Suomi, Tammi, Tuomi, Vaara, Valve ~ W-.

151 nimeä on otettu vain kerran. Joukossa on yksi yksitavuinen nimi, *Pii*.

4.6.8 Kaksitavuiset sukunimet perusteryhmittäin

4.6.8.1 Uusi sukunimi perustuu asutusnimeen

Vuoden 1986 aineistossa on 101 asutusnimen pohjalta saatua kaksitavuista sukunimeä, mikä on noin viidesosa (20,4 %) kaikista aineiston kaksitavuisista nimistä. Sukunimien taustat jakautuvat siten, että nimien perusteena oli

- itsenäisten tilojen nimiä 61
- torpannimiä 27
- mäkitupia 2
- kylän- tai muun asutuksen nimiä 7
- ”asuinpaikkoja”, joiden laatua ei ole ilmoitettu tarkasti, 4.

Tilannimi tai muu asumuksen tai laajemman asutuksen nimi on siirtynyt sellaisenaan 63 sukunimen funktioon, mutta 37:ää asutusnimeä tai niiden mukaan otettua sukunimeä on lyhennelty. (Yksi nimi jäi epäselväksi, koska vastaaja ei muistanut, oliko otetun nimen *Salo* perusteena tilannimi *Salo* vai *Salonen*.)

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Ahde	Backberg	Hausjärvi	1879	Talonnimi <i>Vuorenalusta</i> , josta aikoinaan tehty ”vapaa ruotsinnos”, josta nyt taas ”vapaa suomennos”. (1696)
Aho	ei ent. sn:ä	Paavola	1800-l. loppu	Rippikoulussa khra lyhensi talonnimestä <i>Taka-aho</i> . (730)

Alho	ei ent. sn:ä	Lammi	1920	Torpan nimi oli <i>Alho</i> . Kansakoulussa saatu eri nimi kuin isällä. (83)
Auri	Aurinko	Kosken srk. (Koski Tl.?)	1870-luku	Muuttaessaan Nivalasta lyhensi kotitalon nimen (1069)
Haka	Hautakoski	Lestijärvi	n. 1855	Halsualle muuton yhteydessä uuden asuinpaikan nimi. (485)
Halme	Järvensivu	Kiikka	1900-l. taite	Asuintilan nimi. (452)
Hannu	Haapalahti	Kangasala	1800-l. loppu	Tuli häätö <i>Haapalahden</i> torpasta ja muutto <i>Hannu</i> -nimiseen torppaan.(493)
Hanska	Marttila	Simo	1880-luku	<i>Hanska</i> on talo <i>Hanskankosken</i> rannalla. (412)
Harju	ei ent. sn:ä	Jämsä	1870-luku	Asuintorppa <i>Sammalharju</i> . (1293)
Harju	Ranta	Mouhijärvi	1882	<i>Harju</i> -nimisen torpan torppari. (1599)
Harju	Ruopsa	Kittilä	1800-l. jälkipuoli	Muutto <i>Harju</i> -nimiseen paikkaan. (256)
Hartus	Leikko	Ikaalinen	1900	Uusi nimi ostetun talon mukaan. (1643)
Hollo	Käkelä	Hämeenkyrö	1919	Torpannimi oli <i>Iso-Hollo</i> . (1277)
Horkka	Mattsson	Tammela	1800-l. loppu	Talonnimen mukaan. (1844)
Huikku	Keski-Huikkula	Ilmajoki	1900-l. alku	Talonnimestä lyhentäen sukunimi. (1581)
Hyyti	ei ent. sn:ä	Kiikka	1870-luku	Torpannimen mukaan. (642)
Inna	Uitee	Vammala	1880	Kalle <i>Uitee</i> muutti <i>Innan</i> tilalle ja alkoi käyttää sen nimeä. <i>Inna</i> oli <i>Uiteen</i> sivutila. (1249)
Jalas	Blomstedt	Helsinki	1906	Suvussa ollut lukkari <i>Jalasjärvellä</i> . (377)
Juti	Laurila	Harjavalta	1904	Naimisiin mennessä ostettiin <i>Juti</i> -niminen talo. (579)
Juva	Hintsala	Pöytyä	n. 1870-luku	Talon nimi. (319)
Kala	Nukala	Alahärmä	n. 1850	Sotaväessä käskettiin lyhentää talonnimi <i>Nukala</i> . (1413, 1800)
Kalke	Hannula	Hollola	1800-l. loppu	Kotitalon nimi <i>Kalkela</i> . (775)
Kanto	ei ent. sn:ä	Jalasjärvi?	1911	Isoisä oli lähtöisin Jalasjärven <i>Kannonkylästä</i> . (1882)
Kari	Arvela (tn.)	Lappi Tl.	1878	Kotivävyksi <i>Kari-Impolan</i> taloon. (288)

Karstu	Krook	Karstula	1906	Vanha talonnimi oli <i>Karstula</i> , sen mukaan otettiin sukunimi. (853)
Keisu	Pekkola	Iitti	1860-luku?	Talonnimi. (1391)
Kenno	Hollo	Vesilahti	1867	Matti Hollo meni kotivävyksi <i>Kennon</i> taloon 1867 ja otti talon nimen. (1208, 1913)
Keuru	ei ent. sn:ä	Kokemäki	1880-luku	Nimi armeijassa kotimökin mukaan. (1167)
Kolho	Saxberg	Keuruu	n. 1880	Talonnimi 1500-luvulta, sukunimeksi n. 1880. (1717)
Koski	Koskela	Hausjärvi	1900-l. alku	<i>Koskelan</i> talo oli kosken rannalla. (1393)
Koski	Uotila	Vehmaa	1900–06	<i>Uotila</i> osti talon kosken rannalta, talonnimi <i>Koski</i> . (1253)
Kriikka	ei ent. sn:ä	Kauvatsa	1904	Ryhtyi torppariksi 1904 <i>Kriikka</i> -nimiseen torppaan. (258)
Kulju	ei ent. sn:ä	Alavus	1881	Muutti uuteen <i>Kuljun</i> torppaan. (465)
Kumpu	Perunka	Rovaniemen mlk.	1890-luku	Asuintilan nimi <i>Kumpu</i> . (1520)
Kumpu	Puttonen	Laukaa	1800-l. loppu	Talon vaihtuessa nimi vaihtui. (722)
Kuru	ei ent. sn:ä	Kiiikka	1881	Torppa <i>Kuruhuhta</i> . (642)
Kämi	Lönngren	Kiikala	1800-l. loppu	Talonnimi. (970)
Kärjä	Kauko	Kalajoki	1870	Talonnimi. (681)
Lahti	ei ent. sn:ä	Kangasala	1900-l. taite	Kotitorppa <i>Haapalahti</i> , ”töihin mennessä alku putosi pois”. (1569)
Lahti	Sellman	Helsinki	1906	Vireäksi tunnetun kaupungin mukaan. (1080)
Lahti	Rysä	Kymi	1908	Tilanjaossa saatu maat Kymijoen lahden rannasta. (1378)
Laiho	Lindblom	Mietoinen	1907	Haluttiin suomenkielinen nimi, otettiin torpan nimi. (1833)
Lammi	Kukkola	Hämeenkyrö	1900-l. taite	Meni kotivävyksi <i>Lammin</i> taloon. (1599)
Lehto	Heikkilä (tn.)	Vähäkyrö	1910-luku	Maanmittausinsinööri antoi nimen. (376)
Levo	ei ent. sn:ä	Loimaa	1880	Torpannimen mukaan. (1467)
Levo	Wallin	Kiikka	1902	Torpan nimi. (452)
Liede	Isotalo	Pihlajavesi	1907	Talonnimi. (1836)

Luoma	–	Veteli	ennen sn.-lakia	Nimi aina asuinpaikan mukaan. (527)
Mekka	ei ent. sn:ä	Mäntsälä	1800-l. loppu	Sälinkään kartanon torpat saivat nimiä: <i>Mekka, Medina, Meksikko, Marokko</i> . (218)
Meskus	ei ent. sn:ä	Kuusamo	1890-luku	Muutti <i>Karsikon</i> mäkitupaan <i>Meskuksen</i> talosta. Alkoi käyttää ent. talon nimeä sukunimenä. (591)
Murto	Sylgren	Vesilahti	1870-luvun loppu	Asuintorpan nimi <i>Murto</i> . (467)
Mäki	Suutari	Noormarkku	1920	Rovasti pudotti talonimestä <i>Peltomäki</i> alun pois. (1034)
Mäki	Sammalmäki	Keuruu	1921	Torppa <i>Sammalmäki</i> . (614)
Mätäs	ei ent. sn:ä	Viljakkala	n. 1918	Torppa <i>Mätäs</i> . (414)
Niemi	ei ent. sn:ä	Virrat	1889	Veljen uudistilan nimi ja sukunimi oli <i>Kantonieni</i> . (896)
Niemi	Vähäniemi (tn.)	Tampere	1891	Meni Kurusta Treelle palvelukseen, jolloin nimeksi <i>Niemi</i> . (934)
Niemi	Kurjenniemi	Vesilahti	1890-luku	Sotaväessä nimi lyheni talonimestä. (1875)
Niemi	Paulaniemi	Kuru	1890-luku	Isän talon nimi <i>Paulaniemi</i> . (1682)
Niemi	ei ent. sn:ä	Punkalaidun	1890-luku	Meni kotivävyksi <i>Niemi</i> -nim. taloon. (1260)
Niemi	Heikkilä	Vähäkyrö	n. 1912	Muutti Jurvan <i>Niemenkylästä</i> . (376)
Niemi	Laakkonen	Nivala	1910-luku	Tilan nimi. (179)
Niemi	ei ent. sn:ä	Viljakkala	n. 1918	Tilannimi <i>Mätäsniemi</i> . (414)
Nurmi	Toikka (tn.)	Maaria	1885–90	Muutto Kokemäeltä Maarian <i>Koskennurmi</i> -nimiseen taloon. (1834)
Nurmi	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. taite	”Ehdotettu torpan nimeksi.” (642)
Näsi	Mäkelä	Pori	1868	Muutti <i>Mäkelän</i> talosta <i>Näsin</i> tilalle. (1062)
Ouni	Mäkinen	Jämsä	1900-l. alku	Lapsuudenkoti oli ollut <i>Ouinipohjassa</i> [kn.]. (796)
Parta	ei ent. sn:ä	Keikyä	1880-luku	Nimen otti <i>Vähä-Parran</i> talosta lähtenyt poika. (467)
Piippo	Junnonaho	Piippola	1875	Ostettiin 1875 <i>Piipon</i> talo, jonka mukaan sukunimi. (234)
Puhjo	ei ent. sn:ä	Valkeala	n. 1850	Torpannimi 1700-luvulta; isoisän isä muutti torppaan ja sai siitä sukunimen. (1776)

Puska	Saari	Alavus	–	”Uudistila raivattiin metsäpuskaan.” (969)
Rahi	Rosenberg	Kustavi	1906	Nimi <i>Rahin</i> kylän mukaan. (680)
Ranta	ei ent. sn:ä	Mouhijärvi	1854	Muutti <i>Ranta</i> -nimiseen torppaan. (1599)
Ranta	ei ent. sn:ä	Kalanti	1866	Muutti <i>Rannan</i> talon isännäksi. (1248)
Ranta	Kupari?	Keikyä	1880-luku	<i>Rannan</i> talo sijaitsi Kokemäenjoen rannassa. (1302)
Rinne	Temisevä	Hartola	1870–80-luku	Torpan nimi <i>Rinne</i> . (1670)
Ryömä	Ollila	Karkku	1877	Tilannimen mukaan. (768)
Saari	Lystman	Jyväskylä	1879	Muutti nimensä käydessään Jyväskylän seminaaria. Nimi perustui <i>Sairisten</i> kylään Mynämäellä. (1810)
Saari	Söderkuldalax	Evijärvi	n. 1850	Talon <i>Kultalahti</i> jaossa yksi poika sai asuinpaikan, jota kutsuttiin <i>Saareksi</i> . (146)
Saari	ei ent. sn:ä	Kuortane	1890-luku	Osti <i>Rajasaari</i> -nimisen tilan, josta sn. (1407)
Saari	Fossi	Lapua	1906	Talonnimi sijainnin mukaan <i>Koskisaari</i> , siitä tehty lyhennys. (559)
Saari	Svärd	Kylmäkoski	1906	”Isäni otti nimen <i>Saari</i> torppanimestä <i>Korpisaari</i> .” (403)
Saari	Alho	Koski Hl.	–	Isän entinen torppa oli <i>Saari</i> . (83)
Saku	Spännär(i)	Sippola	1906	Talossa isännät monessa polvessa <i>Sakari</i> - eli <i>Saku</i> -nimisiä. (238)
Salo	Hautaoja	Kauhajoki	1890-luku	Ostettu <i>Salo</i> - tai <i>Salonen</i> -nim. paikka. (396)
Sarkki	ei ent. sn:ä	Mouhijärvi	1800-l. jälkipuoli	Koulutielle lähtiessä nimi talonimestä <i>Ala-Sarkki</i> . (15)
Sarsa	Snellman	Tampere	1906	Syntymäpaikka oli Kangasalla <i>Sarsankangas</i> . (1787)
Sola	ei ent. sn:ä	Mäntsälä	n. 1896	Opettaja lyhensi <i>Monsolan</i> torpan nimen. (387)
Sola	Silén	Helsinki	1906	Lyhenne isovanhempien Tammelassa sijaitsevan talon nimestä <i>Talsola</i> . (10)
Suomi	Sileekangas	Humppila	1890-luku	Muutti <i>Suomi</i> -nimiseen mäkitupaan, joka kuului <i>Venäjä</i> -nimiselle kartanolle. (463)
Särkkä	Ahonen	Ähtäri	1907	Osti <i>Särkkä</i> -nimisen asuinpaikan. (1063)

Teppo	Tahkajärvi	Kortesjärvi	1880	Meni kotivävyksi <i>Teppo</i> -nim.taloon. (955)
Teuru	Kallila	Kalanti	n. 1885	Torpannimen mukaan. (1469)
Tiili	ei ent. sn:ä	Pälkäne	n. 1866	Talonnimi <i>Tiililä</i> . Pappi antoi nimen kysymättä lupaa. (346)
Toivo	Uotila	Tyrvää	1860-luku	Uuden kotitilan nimi oli <i>Toivo</i> . (1182)
Tuomi	Liukko	Kuorevesi	1905	Talonnimi <i>Tuomisto</i> , jota pappi kehotti lyhentämään. (195)
Törmä	ei ent. sn:ä	Kiikka	1800-l. loppu	Nimi törmälle rakennetulle torpanlle. (1519)
Töysä	Autio	Petäjavesi	n. 1904	Perhe osti <i>Töysä</i> -nimisen talon. (1115)
Vaulo	Eriksson	Helsinki	1905	Nimenottajan isä oli tullut Hkiin Ruovedeltä <i>Vaulo</i> -nimisestä talosta. (932)
Vekka	Hasselqvist	Sääksmäki	1800-l. jälkipuoli	Talonnimen <i>Alivekka</i> mukaan. (445)
Vesa	–	Kuru	1890-luku	Otti ostamansa talon nimen. (521)
Välkki	ei ent. sn:ä	Urjala	1870-luku	Perhe muutti <i>Välkin</i> torppaan, josta sukunimi. (1531)

4.6.8.2 Uusi sukunimi perustuu luontonimeen tai luontopaikkaan

Luontopaikka on tässä käsitetty laajasti ’maisema’, myös viljelymaisema. Tämän ryhmän 31 sukunimestä on 12 nimeä luotu lyhentämällä luontonimeä. Niiden lisäksi on muodostettu 19 uutta nimeä, joihin ovat luontopaikan ominaisuudet antaneet aiheen: *Halme, Kaarre, Kivi, Koski, Kuru, Kunnas* (2 kertaa), *Lehto, Muotka, Oksa, Rinne*. Nimien *Niemi, Niska, Saari, Salmi* (2 kertaa). Selityksissä mainitaan, että ”asunto rakennettiin - - niemekkeeseen”, ”koti kosken niskassa”, ja sanat ”asuinpaikka” ja ”talonpaikka”, minkä perusteella nuo nimet voisi olettaa annetun ensin asumukselle eli sukunimen perusteena olisikin asutusnimi. Kun kuitenkin niitä ei ole sanottu asumuksen nimiksi, olen pitänyt niitä luontopaikan mukaan otettuina.

Tässä ryhmässä ei voi välttyä vaikutelmalta, että joskus on otettu mieluisia nimi ja jälkikäteen on haluttu perustella sen valinta. Esim. sukunimen *Aalto* perusteluita ovat ”Aallot loiskivat kotipihan rantaan”, ”Nimi on luontoon liittyvä” sekä ”vesiaihe vanhassa ja uudessa nimessä” (ent. sn. *Koskela*). Toinen esimerkki on sukunimi *Oksa*, josta on kerrottu, että ”Torpan pihalla kasvoi suuria oksaisia kuusia.” Muoti on varmasti vaikuttanut lyhyiden nimien valintaan 1890-luvulta lähtien, mutta kun vastaaja ei ole maininnut muotia, en ole

pitänyt sitä nimenvallinnan motiivina, vaan olen antanut vastaajan äänen kuulua. – Huomionarvoista on, että pappi on ollut antamassa ainoastaan yhtä näistä nimistä: *Rääppö* 1900-luvun taitteessa.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Aalto	Kärri	–	1890	”Aallot loiskivat kotipiikan rantaan.” (863)
Aalto	Andersson	Helsinki	1905	”Nimi on luontoon liittyvä.” (1009)
Aalto	Koskela	Hausjärvi	1901	Vesiaihe vanhassa ja uudessa nimessä. (1393)
Aro	Peltoniemi	Lavia	1870-luku	Torppa rakennettiin <i>Aronvainiolle</i> naimisiin mennessä. (1034)
Halme	Simelius	Tampere	1906	”Valitsivat nimensä muistellen kotikyläänsä, sen järviä ja saaria sekä viljahalmeita.” Veli otti nimen <i>Saaristo</i> . (934)
Havas	Örling	Lempäälä	1906	Paikannimen <i>Havaslahti</i> mukaan. (76)
Humpas	ei ent. sn:ä	Virrat	1880-luku	Naimisiin mentyään rakensi talon <i>Humppaankalliolle</i> . (266)
Järvi	ei ent. sn:ä	Kälviä	–	Asunto <i>Isojärven</i> rannalla. (1329)
Kaarre	Selkänen	–	1910–18	Mäkitupa lähellä jokea, jossa jyrkkä kaarre. (574)
Kirnu	–	Suistamo	1906	Asunto <i>Kirnumäellä</i> . (296)
Kivi	ei ent. sn:ä	Jyväskylän mlk.	–	Torpan pihalla iso kivi. (77)
Koski	Kuhlman	Kiikka	1906	Kodin kohdalla ojassa koski. Suutarina nimi <i>Kuhlman</i> . (642)
Kuiru	ei ent. sn:ä	Koski Hl.	1880-luku	Torppa sijaitti <i>kuirussa</i> eli kurussa. (1271)
Kunnas	Filman	Hki, Tre, Koski Hl., Tammela	n. 1905	Asunto korkealla jokitorpalla. (669)
Kunnas	Möhö	Kymi	1906	Talo kumpareella eli kunnaalla. (1358)
Lahti	Ticklen	Lempäälä	1906	Paikannimestä <i>Havaslahti</i> saatiin nimet <i>Havas</i> ja <i>Lahti</i> . (76)
Lauha	Möykky	Isojoki	n. 1850	<i>Lauhavuori</i> lähellä. (93)
Lehto	Esaianpoika	Kymi	n. 1903	Tytär kieltäytyi menemästä rippikouluun <i>Esaianpoika</i> -nimisenä. Uusi nimi läheisen haapalehdon mukaan. (1350)

Linna	Aulin	Alahärmä	1870-luku	”Ruotsin hallitsijan linnaleirien jälkeen sotamiehen torpassa asuvan sotamiehen antaman nimityksen mukaan on paikkakuntaa alettu sanoa <i>Linnanmäeksi</i> .” (702)
Lähde	Olander	Hausjärvi	1800-l. loppu	Tilalla lähde ja pn. <i>Lähteensaari</i> . (1393)
Muotka	Pettersson	Muonio	n. 1860	Muutti <i>Muoniojoen</i> rannalta <i>Ulkujärvelle</i> ; välissä kapea kannas eli <i>muotka</i> . (1744)
Niemi	ei ent. sn:ä	Kiikka	–	Asunto rakennettiin peltoniemekkeeseen. (642)
Niska	ei ent. sn:ä	Hauho	1900-l. taite	Koti koskenniskassa. Poika, joka oli opettajana, teki nimenottoaloitteen. (1631)
Oksa	Träsk	Porin mlk.	1880–90-luku	Torpan pihalla suuria oksaisia kuusia. (594)
Portti	Mattila	Sodankylä	1850-luku	Asunto lähellä <i>Porttikoski</i> -nimistä luonnonpaikkaa. (1722)
Rinne	Komulainen	Kajaani	1905	”maisemallinen nimi, ei ainakaan asumuksen mukaan” (1155)
Rääppö	Uusitalo	Hartola	1900-l. taite	Khra halusi muuttaa nimen. <i>Uusitalo</i> sijaitsi <i>Rääppöniemellä</i> . (1670)
Saari	Jansson	Kylmäkoski	1906	Talo peltosaarekkeella. (1822)
Salmi	Sölf	Ylöjärvi	1906, 07	Asuinpaikka salmen rannalla. (989)
Salmi	Skytt	Akaa	1906	Talonpaikan mukaan. (1525)
Töyssy	Lindroos	Ruovesi	1906	Rakens uuden torpan <i>Töyssynaho</i> -nimiseen paikkaan. (917)

4.6.8.3 Uusi sukunimi perustuu vieraskieliseen entiseen sukunimeen

Kyselyyn vastaajat eivät ole monestikaan itse selittäneet entisen ja uuden nimen yhteyttä. Olen pannut hakasulkeisiin arkistointinumeron jälkeen omat huomioni nimien suhteesta. 36 suomalaistetun nimen otosta 21 kuuluu 1900-luvulle, mutta vain 10 vuoteen 1906. Närhi on todennut, että suurnimenmuutossa useimmat valituista nimistä olivat kaksitavuisia (1996, 77). Tämän aineiston valossa on todettava, että kaksitavuisia nimiä on otettu suomalaistamisen yhteydessä melko tasaisesti eri vuosikymmenillä, aineiston varhaisimmat tiedot ovat 1870-luvulta, viimeinen nimenotto 1920–21. Sotaväessä saatuja nimiä on suomalaistettu 7, mm. vanhaan tapaan lisäämällä *i* vierasmallisen nimen loppuun: *Kask* > *Kaski*, *Kost* > *Kosti*. ”Suomenmielisyys” on mainittu nimenmuuton *Kivi* < *Stenberg* motiiviksi, ja sama motiivi on

luonnollisesti ollut paperitehtaan joukkonimenmuutossa, jossa on myös otettu *Kivi* (< *Hellsten*). Myös opettajaseminaareissa toteutuneet nimenmuutokset olivat osoituksia suomalaisuusaatteesta: *Palos* < *Palmroos*, *Petro* < *Petroff* ja *Vuori* < *Nålberg*.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Aho	Gröhn	Joensuu	1906	Sisältö: aho on vihreä. (653) [epäsuora laina]
Aura	Auren	Mikkelin mlk.	1900-l. alku	(1123) [mukaelma]
Joutsen	Svan	Humppila	1890-luku	Veljekset Juho ja Nestori ”käänsivät” perityn sotilasnimen <i>Svan</i> nimiksi <i>Joutsen</i> ja <i>Lintunen</i> .” (826) [käännös]
Kaski	Kask	Mouhijärvi	1900-l. taite	Vanha sotilasnimi <i>Kask</i> . (1730) [mukaelma]
Kivi	Stenvik	–	1900-l. alku	(1632) [alkukomponentin käännös]
Kivi	Stenberg	Oulujoki	1902	”yleinen suomenmielisyys” (1535) [alkukomponentin käännös]
Kivi	Hellsten	Ylistaro	1906	- <i>sten</i> käännettiin. (1534)
Kivi	Hellsten	Tampere	1906	Paperitehtaalla sovittu joukkonimenmuutosta. (590) [jälkikomponentin käännös]
Kosti	Kost	Keitele	1877	Nimi saatu sodassa. Pitäjän aluesiirrossa Keiteleeseen nimi muuttui muotoon <i>Kosti</i> . (801) [mukaelma]
Kuusi	Granfelt	Helsinki	1905	(639) [alkukomponentin käännös]
Kuusi	Granroos	Eurajoki	1906	(575) [alkukomponentin käännös]
Laakso	Laak	Iisalmi	1915	Sotilasnimestä tehtiin suomalaisempi muoto. (1929) [mukaelma]
Lahti	Södervik	Vimpeli	1900-l. taite	(81) [jälkikomponentin käännös]
Lahti	Wiik	Pori	n. 1900	(55) [käännös]
Laine	Bovellan	Iisalmi	1906	Entisen nimen lopputavu <i>-lan</i> uuden nimen pohjana. (1300) [perusteltu muotiniimi]
Luoto	Söderholm	Turku	1905	Sisältö melkein sama kuin ent. nimessä. (1932) [jälkikomponentin käännös]
Mela	Mélart	Mäntsälä	1906	(1634) [mukaelma lyhentämällä]
Niemi	Udd	Tampere	1906	(105) [käännös]

Norja	Norrvik	Alavus	1900-l. alku	Vastajaan huomautus: <i>norja</i> on laatusana. (656) [alkukomponentin pohjalta uusi nimi]
Ouli	Åhl	Eno	1883	(166) [mukaelma]
Palos	Palmroos	Rauma	1920–21	Rauman opettajaseminaarissa vanhasta sotilasnimestä otettiin alku ja loppu. (504)
Petro	Petroff	Salmi	1918	Sortavalan seminaarista opettajaksi valmistuva Vilho <i>Petroff</i> teki aloitteen. (1880) [entistä nimeä lyhennetty]
Rauta	Järnstedt	Kullaa	1900-l. taite	(250) [alkukomponentin käännös]
Rosti	Råst (tn.)	Saarijärvi	1900-l. taite	(941) [mukaelma]
Ryytty	Ryth	Iisalmi	n. 1920	(1059, 1300) [mukaelma]
Saari	Ekholm	Hämeenlinna	1906	(967) [jälkikomponentin käännös]
Tammi	Tamlander	Urjala	ennen v. 1896	(1124) [alkukomponentin mukaelma]
Tammi	Ek	Rauman mlk.	1900-l. alku	(1801) [käännös]
Tanska	Dansk	Kalajoki	1860-luku	Sotamiehenä käytti nimeä <i>Dansk</i> (eli vuodet 1831–1902). Nyk. nimi on muodossa <i>Tanska</i> . (704) [mukaelma]
Teräs	Stål	Orivesi	1878–79	Suomennettu armeijassa Turkin sodan jälkeen. (438) [käännös]
Virta	Syrén	Huittinen	1800-l. loppu	Naituaan <i>Ström</i> -nimisen lesken suomensi nimen nimeksi <i>Virta</i> . (1709) [käännös]
Vuori	Nålberg	Jyväskylä	n. 1880	Jyväskylän seminaarissa nimenmuuttoinnostus. (167) [jälkikomponentin käännös]
Vuori	Nålberg	Janakkala	1881?	(944) [jälkikomponentin käännös]
Vuori	Berg	Nakkila	1800-l. loppu	(1429) [käännös]
Vuori	Bergh	Kajaani	1906	Käännös vanhasta nimestä. (1921)
Vuori	Sundberg	Kymi	1906	Lähes koko kylä oli <i>Sundberg</i> -nimisiä. <i>Vuori</i> on nimen loppuosan suomennos. (1383)

4.6.8.4 Uusi sukunimi perustuu suomalaiseen sukunimeen

Uusi sukunimi saattoi perustua omaan tai toisen henkilön suomalaiseen sukunimeen.

Tähänkin ryhmään kuuluvia kaksitavuisia nimiä otettiin 1850-luvulta alkaen, kaikkiaan 32 nimeä, joista 20 nimeä lyhyiden nimien erityissuosion aikana suunnilleen 1895–1910.

Suurnimenmuuton aikoihin 1905–1907 tämä ryhmä on karttunut vain 8 nimellä. Yli puolet suomalaiseseen sukunimeen perustuneista nimistä eli 17 uutta sukunimeä, on muodostettu lyhentämällä entistä. Sukulaisen, tuttavan tai ihaillut julkisuuden henkilön nimi on otettu sellaisenaan 9 kertaa. Armeija on antanut kolme nimeä, ja vanhan nimen muunnoksia on tehty kolme kertaa: *Salvi* > *Salmi*, *Väärä* > *Vaara* ja muutos *Kukkurainen* > *Vuori* on selitetty nimien lähekkäisellä sisällöllä. Näissä tapauksissa uuden nimen valinnassa on päädytty muotiniimeen.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste
Aalto	Johansson	Ikaalinen	1917	Veli oli ottanut nimen <i>Aaltonen</i> . (989)
Aho	Laasasenaho	USA	1909	Siirtolaisuusviranomaiset lyhensivät nimen. (754)
Helmi	Stevander	Loimaa	1906	Malli saatu <i>Helmi</i> -nimiseltä tuttavalta. (450)
Järvi	Palojärvi	Vesilahti	1900-l. taite	(1260)
Kaski	Kaarenkaski	Nivala	–	Haluttiin lyhyempi nimi. (930)
Kivi	Stenvall	Tuusula	1906	Aleksis <i>Kiven</i> veljenpoika otti nimen. (213)
Kivi	Grönroos	Helsinki	1906	Aleksis <i>Kiveä</i> ihaileva SKS:n vahtimestari otti nimen <i>Kivi</i> . (289)
Koski	Koskinen	Laitila	n. 1910	Setä Amerikassa lyhensi nimen muotoon <i>Koski</i> ~ <i>Kosky</i> . (122)
Kärki	Fagerlund	Kauvatsa	1878–79	Otti Turkin sodassa kaatuneen ystävän sukunimen. (636)
Lahti	Torronlahti	Jaala	1800-l. loppu	Pappi määräsi lyhentämään nimen. (1676)
Lahti	Joutsenlahti	Lavia	1905	Isä lähti Amerikkaan ja alkoi käyttää nimeä <i>Lahti</i> . Vanha nimi lyhennetty. (1307)
Lahti	Haapalahti	Kangasala	1920	Vanhan nimen loppuosa otettu sukunimilain tullessa voimaan. (493)
Laiho	Kallela	Pori	1900-l. alku	Otti vaimon sukunimen. (592)
Larva	Latva	Helsinki	1870-luku	Nimi saatu Suomen kaartissa. (531)
Lehto	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. alku	Vaimon sukunimi oli <i>Lehtonen</i> , torppa <i>Penkkimäki</i> . (642)
Luoto	Karlsson	Helsinki	1906	”Työtoveri oli <i>Luoto</i> , mukava mies.” (1183)

Meri	Lackström	Oulu	1850-luku	Oulun pataljoonassa Krimin sodan aikana eräs <i>Meriläinen</i> sai nimen <i>Meri</i> , jonka <i>Lackström</i> peri edeltäjältään. (413)
Meri	ei ent. sn:ä	Ylöjärvi	1890-luku	Mallina isoäidin enon nimi <i>Meri</i> . (1588)
Mäki	Heikinmäki	Soini	1800-l. loppu	Haluttiin lyhentää nimeä. (540)
Mäki	Marjamäki	Helsinki	1895	Otettiin loppuosa ent. nimestä. (577)
Niemi	Nieminen	Tampere	1907	(1047)
Oja	ei ent. sn:ä	Ilmajoki	1850-luku	Äidin sn. oli <i>Kivioja</i> . (80)
Saari	Saarinen	Mietoinen	1900-l. alku	Kuulutuskirjaa tehtäessä lyhensi nimeä, koska <i>Saarisia</i> oli paljon. (1322)
Sala	Sohlman	Hamina	1893	Esikuvana 1893 kuollut näyttelijä Niilo <i>Sala</i> Helsingistä. (335)
Salmi	Haaposalmi	Ähtäri	1890-luku	Muutossa Virroilta Ähtäriin nimi lyheni. (89)
Salmi	ei ent. sn:ä	Sysmä	1906	Veljen nimi <i>Salmensaari</i> tuntui liian pitkältä. (967)
Salmi	ei ent. sn:ä	Rauman mlk.	1912	Pappi antoi nimen kinkereillä. Aviottoman pojan isän nimi oli <i>Salvi</i> , ja tehtiin sitä muistuttava nimi. (451) [Turun pataljoonassa suoritti asevelvollisuutensa <i>Salvi</i> -niminen renki Pyhämaalta 1890–93.]
Salo	Taivassalo	Amerikka	1890-luku	Amerikkaan lähtiessä piti lyhentää nimeä. (9)
Salo	Selin	Lammi	1906	Sama kuin nuoremman veljensä nimi. (894)
Vaara	Väärä	Suomenniemi	1913	(1543)
Vuori	Kukkurainen	Nivala	1912	(179)
Väre	Johansson	Kotka	n. 1913	Mallina painija Emil <i>Väre</i> n nimi. (714)

4.6.8.5 Uudella sukunimellä erilaisia perusteluja ja asiaperusteita

Erilaisia yksilöllisiä perusteluja on esitetty 18 uudelle nimelle, puolet niistä on otettu 1800-luvun puolella, varhaisin tieto on 1860–70-luvulta. Näyttää siltä, että nimimuoti on vaikuttanut valintaan muista perusteluista huolimatta: nimet *Aalto* ja *Laine* on perusteltu kalastajan ”merellisellä” ammatilla; nimen *Laiho* otti isäntä, joka raivasi korpeen pellon; nimi *Lehti* on saanut varsin runollisen perustelun: ”Ihmisen elämä [on] kuin syksyn lehti tuulessa.”

Sisällöltään uudentyypisiä nimiä on jakanut asevelvollisuusarmeija sotamiehilleen, esim. 1880- ja 1890-luvun nimet *Vilpas* ja *Uljas*, joiden perusteluiksi on kerrottu nimettyjen henkilöiden ominaisuudet. Sotatoimiin liittyi myös nimi *Rauha* vuodelta 1878. Pappikin on ollut edelläkävijä nimien sisällön uudistamisessa, kun on jo 1860- tai 1870-luvulla antanut sukunimen *Valo* (alkuaan sotaväen nimiä 1850-luvulta) ja 1887 nimen *Soinne*. 1900-luvun puolella irtauduttiin paljolti perinteisestä paikannimien sanastosta ja totuttiin siihen, että nimien aineksina voi käyttää hyvin erilaisia sanoja, esim. *Hyrskke*, *Kalke*, *Pulma* ja *Sointu*.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimeämisperuste tai muu perustelu
Aalto	Gustafsson	Kymi	1921	Ammattikalastajalle merellinen nimi. (1346)
Halme	Andell	Loimaa	1800-l. loppu	Nuoripari raivasi peltoa peräniityiltä. Siitä aihe nimeen. (1876)
Hyrskke	Kudvadsoff	Viipuri	n. 1914	Oli ”vastaveto” venäläistämiseksi. Nimen selitys: ”Kalastajaisä vei mukaan hyrskyävälle merelle.” (1806)
Kalke	Giltig	Tampere	1917	Isä oli seppä, jonka pajasta kuului kalke. (1259, 1846)
Laiho	Oukari	Kankaanpää	1890-luku	Oli myöh. Mustialan opiston johtaja; nimi viittaa viljaan. (1813)
Laiho	Korvenranta	Kärkölä	1900-l. alku	”Raivasi korpeen pellon, nimitti talon <i>Viljalaksi</i> , otti sukunimen <i>Laiho</i> .” (1160)
Laine	Gustafsson	Kymi	1906	Ammattikalastajalle merellinen nimi. (1346)
Lehti	Björni	Lappi Tl.	n. 1886	”Ihmisen elämä kuin syksyn lehti tuulessa”. Nimi muutossa Eurasta Tl. Lappiin. (701)
Lähde	Lykkiö	Urpala	1900-l. taite	Setä tarvitsi papintodistuksen metsänhoitokouluun; siinä nimi muuttui; torppaan haettiin vesi lähteestä. (421)
Pulma	Palmlöf	Jyväskylän mlk.	1907	Teoksesta ”Kesäyön unelma” kankuri <i>Pulman</i> nimi. (566)
Rauha	Knall	Pöytyä	1878	Otti nimen Turkin sodan jälkeen, koska oli kyllästynyt sotimaan. (115)
Soinne	Karhu	Tuusula	1887	Khraan mielestä kanttorille ei sopinut nimi <i>Karhu</i> . <i>Soinne</i> sopi paremmin. (213)
Sointu	Ruotsalainen	USA	1911	Esikuva Matti Kurikan <i>Sointulasta</i> . (839)

Tanner	ei ent. sn:ä Tampere	1870-luku	Tarina: Meni Teiskosta Treelle nahkurinoppiin ja löysi englannin sanakirjasta sanan <i>tanner</i> 'nahkuri', jonka otti nimekseen. (1738)
Tuori	Foudila Liminka	1906	"Ei perustu mihinkään talon, muun asumuksen tai luonnonpaikan nimeen." Ehkä siitä, että <i>Tord</i> oli yleinen nimi 1500-luvun Limingassa. Nimenottaja oli opettaja. (303)
Uljas	Piippanen Lappeenranta	1890-luku	Nimi muutettu sotaväessä Lappeenrannassa. "Sanottiin olleen uljas mies." (1282)
Walo	Jaakkola Rusko	1860–70-luku	<i>Juho</i> (s. 1844) haki kuulutuksia. Oli <i>Johan Gustavin</i> poika ja pyysi sukunimeksi joko <i>Johansson</i> tai <i>Gustafsson</i> . Khra sanoi: "Ota nimi <i>Valo</i> ja elä sitten nimesi arvoisesti - - ja koeta - - olla valona ympäristöllesikin." (1061)
Vilpas	ei ent. sn:ä Urjala	1880-luku	Armeijan harjoituksissa päällikön <i>Kalle Kallenpojalle</i> antama nimi, koska <i>Kalle</i> oli niin vilkas. (1523)

4.6.8.6 Syitä nimenottoon

Aineistossa on 97 nimeä, joille ei ole osattu kertoa nimeämisperustetta, mutta nimenoton motiivi on sanottu selvästi. Motiiveista yleisin oli asuinpaikan muutto tai muu muutos elämässä. Näihin muutoksiin sisältyi myös Amerikan-siirtolaisuus. Aineistosta voi tunnistaa ainakin 9 eri syytä nimenottoon. Olen ryhmitellyt nimet niiden mukaan. Jos haluaa mainita vain kerran kunkin nimen, on ratkaistava, mikä motiivi oli tärkein, mikä ei aina ole ollut yksinkertaista. Paikkakunnalta muuttoon on voinut liittyä papilta muuttokirjaan saama uusi nimi, opettajan tai armeijan nimenantoon liittyi usein suomalaisuusaate, asenne saattoi ratkaista uuden nimen tarpeen kaupunkiin muutettaessa, kun vanha nimi alkoi tuntua "maalaiselta", kotitalalta lähtö oli aina syy ottaa uusi nimi, mutta itse nimen valintaan näkyvä vaikuttaneen monesti muoti.

Paikkakunnalta muutto tai muu muutos elämässä

Koska muuttoon liittyi irtaantuminen kotitalosta tai -torpasta eikä sen nimeä saanut käyttää sukunimenä, on luonnollista, että oli tarve ottaa yleisesti tunnettuja uudehkoja nimiä, ns. muotiniimiä. Niitä tässä ryhmässä onkin enemmistö. Koko yhteiskunta ja talouselämä koki suurta muutosta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa, minkä takia myös yksityisen ihmisen elämään tuli monia muuttoja ja muutoksia. Tämän ryhmän nimet ovat tuolta ajalta.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Aalto	ei ent. sn:ä	Hattula	1900-l. taite	Kotoa lähtiessä pappi kehotti ottamaan nimen <i>Aalto</i> . (1555)
Aalto	Myllymaa	Ikaalinen	1900	Kotoa pois muutettaessa otettava uusi nimi. (989)
Aro	Kaitaanranta	Kankaanpää	1910-luku	Uusi nimi kotoa pois muuttaessa. (1813)
Elo	ei ent. sn:ä	Tampere	1900-l. taite	Meni töihin Tampereelle, piti olla nimi. Kotitalo <i>Kukkola</i> . (1599)
Elo	Paavola	Koski Tl.	1900-l. alku	Paavolan sukutilan pojat ottivat uudet nimet. (858)
Hurme	Henriksson	Turku	1906	Muutti Turkuun, ”alkoi käyttää nimeä <i>Hurme</i> ”. (295)
Hurme	Härkönen	Joensuu	1906	Otti uuden nimen ja vaihtoi uskontoa ortodoksista luterilaiseksi. (1162)
Kunnas	Böhlsbacka	Pyhtää	1909	Avioituessa otettiin uusi nimi. (786)
Laakso	ei ent. sn:ä	Tampere	1900-l. taite	Meni töihin Treelle, piti ottaa nimi. (1599)
Laiho	ei ent. sn:ä	Koski Tl.	1900-l. alku	Paavolan sukutilan poika. (858)
Laine	Munck	Isojoki	1899	Nimenmuutto Amerikkaan lähtiessä. (1524)
Laine	Laurikka	Ikaalinen	1906	Uusi nimi muutossa Hämeenkyröstä Ikaalisiin. (989)
Latva	Mäkivaara (tn.)	Pori	1900-l. alku	Muutti <i>Järvenpää</i> -nimiseen torppaan, mutta otti silti nimen <i>Latva</i> . (592)
Lehmus	Tanhuanpää	Turku	1900-l. taite	Meni Urjalasta Turkuun töihin, joten uusi nimi. (611)
Lehti	ei ent. sn:ä	Kiikka	1913	Meni <i>Järvenpään</i> torppariksi. (642)
Lehto	Mattsson	Orivesi	1900-l. taite	Naimisiin mennessään muutti nimen. (113)
Leikko	Nieminen	Tampere	1907	Muutossa T:reelle uusi nimi. (1047)
Leivo	Broman	Vanaja	1886	Kaarlo <i>Broman</i> muutti naimattomana Janakkalasta Vanajaan, missä otti sukunimen <i>Leivo</i> . (267)
Maine	Manninen	USA Brooklyn	1920	Siirtolaisena muutettu nimi. (1923)
Miekka	Stenlund	Helsinki	1908	Muutti Kiukaisista Helsinkiin. (311)

Niemi	Munck	Isojoki	1892	Amerikkaan lähtiessä uusi nimi. (1524)
Niemi	Bohm	Helsinki	1911	Muutettuaan 1910 Rautalammilta Hkiin isäni suomensi nimensä ja otti nimen <i>Niemi</i> . (1708)
Nummi	Lalla (tn.)	Kalanti	1800-l. loppu	Kun ei perinyt taloa, otti eri nimen. (1104)
Nurmi	Grönroos	Uusikaupunki	1880-luku	Kaupunkiin muutossa nimeksi <i>Nurmi</i> . (1104)
Nurmi	Veistinen	Taivassalo	1890-luku	Muutto Turkuun, häpesi kaupungissa vanhaa nimeä. (1106, 1421)
Perho	Bohm	Helsinki	1906	Muutto Urjalasta Helsinkiin. (133)
Ranta	Grönroos	Laitila	n. 1910	Amerikkaan lähtiessä otti uuden nimen. (8)
Rinne	ei ent. sn:ä	Turku	1800-l. loppu	Meni töihin Turkuun, oli otettava nimi. (602)
Rinne	Rullo	Vähäkyrö	1905	Mies halusi uuden nimen avioeron jälkeen. (202)
Saari	Karhulahti	Reisjärvi	1873	Halsualta Reisjärvelle muutossa nimeksi <i>Saari</i> . (372)
Salmi	ei ent. nimeä	Kankaanpää	1910-luku	Oli tapana ottaa uusi nimi kotoa pois muutettaessa. (1813)
Salo	Nummi	Kiikka	1900-l. taite	<i>Nummen</i> torpan poika. (642)
Sulo	Sillantaka	Laitila	1897	Nimenmuutto Amerikkaan lähtiessä. (1218)
Talvi	Flaming	Tampere	1906	Meni töihin rautateille, siksi uusi nimi. (1795)
Turja	Nenonen	Helsinki	1920	Ylioppilaaksi tultuaan muutti nimensä. Se ei perustu mihinkään. (1185)
Vaara	Andronoff	Nivala	1800-l. loppu	Vienan Karjalasta tuli kauppiassuku Nivalaan. (179)
Virta	Sorvari	Kiikka	1900-l. taite	<i>Sorvarin</i> torpan poika otti eri nimen. (642)

Papin antamat nimet

Papit lisäsivät 1900-luvun alussa ilman asiaperusteita otettujen, kaikkein yleisimpien kaksitavuisten nimien määrää. He toimivat eri puolilla Länsi- ja Etelä-Suomea hyvin yhdenmukaisesti.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Halme	Henriksson (ehkä patronyymi)	Tuusula	1900-l. alku	Pappi antoi nimen. (27)

Laakso	Kelkka (tn.)	Kuhmoinen	1900-l. taite	Rippikoulussa khra määräsi nimen, vaikka isällä oli sotaväessä määrätty nimi <i>Auvinen</i> . Nimeä <i>Kelkka</i> pilkattiin. (1156)
Laine	ei ent. sn:ä	Heinolan mlk.	n. 1900	Sai rippikoulussa nimen. (1622)
Laine	Lindroos	Hämeenkyrö	n. 1900	Pappi piti nimeä <i>Laine</i> parempana kuin ehdotettua nimeä <i>Aalto</i> . (1256)
Lähde	Vilen	Hartola	1890-luku	”Pappi antoi sisaruksille eri nimiä.” (475)
Niemi	ei ent. sn:ä	Pori	1858	Pappi antoi nimen Poriin muuton yhteydessä. (1231)
Niemi	Rainio	Heinolan pit.	n. 1905	Rippikoulussa sai uuden nimen. Isä ja veli olivat <i>Rainio</i> -nimisiä. (1716)
Niemi	Lindroos	Perniö	1915	Khra antoi nimen. (1223)
Niemi	Loukusbakka?	Kälviä	–	Khra muutti nimen. (392)
Nurmi	Vilander	–	1800-l. loppu	Pappi antoi rippikoulussa eri nimet sisaruksille.(458)
Nurmi	Ala-Mursula	Alavus	1900	Rovasti auttoi nimen muutossa. (1678)
Saarto	Henriksson	Tuusula	1900-l. alku	Pappi antoi nimen. (27) (ehkä patronyymi)
Viro	ei ent. sn:ä	Hattula	1900-l. alku	Pappi ehdotti nimeä kotoa pois muuton yhteydessä. (1555)

Opettajan tai opiston antamat nimet

Opettajaseminaarit, varsinkin Jyväskylän seminaari, tunnettiin suomalaisuusaatteen keskuksina, joten kaikki seminaareissa tai kouluissa otetut nimet voisi laskea myös suomalaisuus-motiivin piiriin. Kaikki tämänkin ryhmän nimet ovat varsin yleisiä, paitsi nimet *Loimu*, *Railo*, *Saarni* ja *Sara* poikkeavat jonkin verran yksilöllisyyden suuntaan.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Aho	ei ent. sn:ä	Piikkiö	1903–06	Maamieskoulussa annettu nimi. (1714)
Aro	Ahlstedt	Tampere	1906	Pirkkalalaisen kraatarin tyttökoulua käyvä tytär teki aloitteen. (554)
Kari	ei ent. sn:ä	Ujala	1880-luku	Au-lapselle opettaja sanoi: ”Ole sinä Kalle Kari.” (1702)
Laiho	Lindgren	Hämeenlinnan mlk.	1906	Opettajalta kotiin nimiehdotus. (561)

Laine	Lindfors	Hämeenkyrö	n. 1910	Koulussa annettu nimi. (1275)
Lehto	ei ent. sn:ä	Messukylä	1890-luku	Nimi saatu maanviljelyskoulussa. (1105)
Leino	Mattsson	Helsinki	1896	Nimenmuutto oli kansakoulunopettajaksi opiskelevan tyttären aloite. (203)
Loimu	Lindberg	Asikkala	1906	Opettaja ehdotti nimeä. (1406)
Manner	Lindqvist	Urkala	1880-luku	Opettaja suomalaisti ja antoi nimettömille nimet. (1702)
Railo	Fagerlund	Rauma	1901	Rauman seminaarissa yhteissuomentaminen. Nimet arvottiin. (1669)
Saarni	Lundén	Jyväskylä	1897	Opettajaseminaarissa kehoitettiin muuttamaan nimeä. (442)
Salo	Lindfors	Nurmijärvi	1906	Kansakoulun opettaja ehdotti nimeä. (1)
Sara	Sunell	Jyväskylä	1906	Nimi suomalaistettiin opettajaseminaarissa, koti Lempäälässä. (15)

Suomalaisuus motiivina

Sivistyneistöä ohjasi nimenvälinnassa suomalaisuusaate. Opettajaseminaareissa saatujen nimien lisäksi aineistossa on 8 kaksitavuista nimeä, joiden valinnan motiiviksi ilmenee suomalaisuus, kaikki otettu 1906. Monet niistä kuuluvat tavallisimpiin lyhyisiin nimiin, kuten *Niemi* (2 kertaa), *Elo*, *Heino*, *Murto*; yksilöllisempiä ovat *Kalske*, *Launis* ja *Sointu* sekä opettajaseminaarissa otetut *Railo*, *Saarni* ja *Sara*. Aate ilmenee lyhyiden nimien vastauksissa joskus kriittisessäkin sävyssä. Nimestä *Elo*: Isä otti nimen *Elo* ”suomalaistamisvillityksen” aikana (935). Nimestä *Laiho*: Lapset häpesivät suomalaista sukunimeään *Laiho* (817). Nimen *Niemi* saaja on kertonut, että Piikkiön Harvaluodon sahan isäntä suomalaisti innokkaasti työläisten nimiä (165).

Olen tulkinnut nimenottajan omaksi suomalaisuusharrastukseksi, jos nimeä on etsitty Suomalaisuuden Liiton avulla, *Kantelettaresta* tai jostain suositusluettelosta. Nimen *Niemi* ottaminen ”nimenmuuttojonossa” vuonna 1906 kertoo tietoisesta osallistumisesta suureen kansalliseen hankkeeseen.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Elo	Ahlgrén	Kiukainen	1906	Isä otti nimen <i>Elo</i> ”suomalaistuttamisvillityksen” aikana. (935)
Heino	Hollmén	Kustavi	1906	Innokas suomalaisuusmies [khra]. (1503)

Kalske	Grönroos	Turku	1906	Nimi otettiin luettelosta. (44)
Launis	Lindfors	Tampere	1906	Sana löydetty <i>Kantelettaresta</i> . (1287)
Murto	Gillberg	Helsinki	1906	Suomalaisuuden Liitto ehdotti nimeä. (404)
Niemi	Dikman	Ulvila	1906	”Nimi keksitty nimenmuutosjonossa.” (1181)
Niemi	Konsell	Piikkiö	1906	Piikkiön Harvaluodon sahan isäntä suomalaisti innokkaasti työläisten nimiä. (165)
Sointu	Andersson	Turku	1906	Latojana latoi nimenmuutoksia, joista sai ajatuksen muuttaa omankin nimensä. (807)

Malli ja muoti

Vain näistä kolmesta kaksitavuisesta nimestä on mainittu tietoisesti nimenvälinnan perusteluksi nimen yleisyys eli suosio. Tavallisesti kävi päinvastoin: haluttiin harvinainen nimi ja tulikin valituksi yleinen nimi.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Kangas	Klack	Pohjanmaa	1906	<i>Kangas</i> oli erityisen suosittu nimi Pohjanmaalla. (104)
Salo	Linnusmäki	Tampere	1901	Muutto kotitalalta ja ”muotivillitys”. (989)
Salo	Räsänen	Viipuri	1907, -08	”yleisen tavan mukaan” (989)

Sotaväessä saadut nimet

Sotaväessä on seurattu oman ajan nimimuotia, joskin armeija myös loi sitä 1850-luvulta alkaen. 1800-luvun loppupuolella sotamiehen lisänimi alettiin käsittää sukunimeksi. Nimi *Laine*, joka annettiin 1890-luvulla ”yleisen” nimen *Koskela* tilalle, on esimerkki siitä, kuinka ei ollut mahdollisuuksia arvata, mikä nimi oli yleistymässä.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Aalto	Häkämies	Lappeenranta	n.1900	17-vuotias poika karkasi kotoa Luumäeltä sotaväkeen L:rantaan. Siellä pilkattiin sukunimeä, joten otti uuden nimen. Muu perhe omaksui sen parin vuoden päästä. (605)
Joki	Juntto	Luumäki	1880-luku	Nimi saatu armeijassa. (1077)
Keino	ei ent. sn:ä	Hauho	1900-l. taite	H:linnassa sotaväessä saatu nimi. (568)

Kilpi	ei ent. sn:ä	Alastaro	1880-luku	Nimi saatu sotaväessä. (903)
Laakko	Tervo	sotaväki	1878	Turkin sodan aikana saatu nimi. (430)
Laine	Bomberg	Janakkala	1890-luku	Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoonassa vaihdettiin nimiä suomalaisiksi. (1625)
Laine	Koskela	sotapalvelus	1890-luku	Armeijassa piti vaihtaa nimeä, ”koska samannimiä sattui olemaan useampia.” Armeijavuosien jälkeen nimi jäi perheelle käyttöön; aihe oli ”vettä koskettava”. (1030)
Lehto	Kerälä	Lammi	1890-luku	Nimi saatu Lammin reservikomppaniassa. (1148)
Valo	Tanhuanpää	Urjala	1905	Kutsuntaluettelossa nimi <i>Valo</i> . (1150)

Liikaa samannimisiä

Samannimisyys vaivasi pienillä paikkakunnilla helposti, valtakunnallisesti esim. *Kautto*- tai *Kilkki*-nimisiä ei voinut olla liikaa identifioinnin kannalta. Tässäkin ryhmässä nähdään, ettei 1900-luvun alussa voitu vielä tietää esim. nimien *Aalto*, *Laine*, *Mäki* tai *Rinne* nousemista kaikkein yleisimpien kaksitavuisten nimien joukkoon.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Aalto	Karppinen	Säräisniemi	1907	Samannimiset savottakaverit päättivät ottaa eri nimet <i>Aalto</i> ja <i>Laine</i> , joita pidettiin harvinaisina. (1578)
Laine	Karppinen	Säräisniemi	1907	Samannimiset savottakaverit päättivät ottaa eri nimet <i>Aalto</i> ja <i>Laine</i> . (1578)
Laine	Kilkki	Hirvensalmi	1912	Liikaa samannimisiä. (1251)
Lehti	Kautto	Äänekoski	1900-l. alku	Pappi muutti nimen, koska liikaa <i>Kauttoja</i> . (1561)
Mäki	Ojala	Köyliö	1910	<i>Ojala</i> - ja <i>Mäkinen</i> -nimisiä oli paljon, ja vihkimisen yhteydessä otettiin lyhyt nimi <i>Mäki</i> . (623)
Rinne	Ripatti	Hirvensalmi	1900-l. alku	Liikaa samannimisiä. (1251)

Asenteiden vaikutus nimenvaihtoon

Ennen sukunimilakia nimenvaihto sujui helposti. Hyvä oli huolehtia se seurakunnan kirkkoherralle tiedoksi, että se tuli merkityksi kirkonkirjaan (sillä ehdolla, että kirkkoherra hyväksyi sen). Jos piti entistä nimeä jossain suhteessa huonona ja halusi uuden nimen, sen sai ottaa. Seuraavissa 5 nimessä näkyy maaseutuyhteisön sekä maaseudun ja kaupungin rajakohdan tyypillisiä asenteita. Kansa tajusi yhteiskunnallisen asemansa: *Kartano* sukunimenä koettiin liian komeilevaksi. Aviotonta syntyperää oli syytä peitellä yleisten kielteisten asenteiden takia. Kaupunkiin muutossa irtautuminen kotiyhteisöstä merkitsi myös itsenäistymistä. Nainenkin saattoi ottaa oman nimen, jos hänellä oli oma ammatti. Kaikki eivät suhtautuneet myönteisesti ruotsalaisesta nimestä luopumiseen, varsinkin kaupungissa ruotsinkielinen nimi saattoi tuntua arvokkaammalta, ja suomalaista nimeä hävettiin.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Alho	Kartano (tn.)	Asikkala	1910-luku	Tila oli tavallinen maatila, joten lapset pitivät nimeä <i>Kartano</i> liian komeana. (62)
Laiho	Malmberg	Helsinki	1910	”Lapset häpesivät suomalaista sukunimeään.” (817)
Laine	Bomberg	Helsinki	1915	”Itsenäistymisen merkiksi” muutossa Janakkalasta Hkiin. (1559)
Lehto	ei ent. sn:ä	Punkalaidun	1900-l.	taite Isän äidinäiti oli itsellinen ompelija, joten valitsi oman nimen. (792)
Salo	Sahlman	Punkalaidun	1884	Isän äidin isä otti nimen <i>Salo</i> peittääkseen aviottoman syntyperänsä. (1123)

Halu erottua perheestä politiikan tai muun erimielisyyden takia

Seuraavassa ryhmässä on vain kolme nimeä, mutta kaksi niistä kertoo isosta asiasta: yhteiskunta jakautui poliittisesti 1910-luvulla, eikä nimenmuutoissa ollut kyse suomalaisuudesta. Sukunimen häilyväisyydestä osoitus on myös nimi *Vehmaa*, jonka on voinut ottaa perintöriidan takia ilman konkreettista nimeämisperustetta.

Uusi nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Nimenoton syy
Aho	Hautala	Toholampi	1900-l. alku	<i>Hautalan</i> poika otti eri nimen perheen poliittisten erimielisyyksien takia. (448)

Lähde Liesinen Kuorevesi 1910-luku Perhe jakautui poliittisesti, otettiin eri nimet. (143)

Vehmaa Nisu (tn.) Tyrvää 1906–10 Nimenmuuton syynä perintöriita. (347)

4.6.8.7 Nimeämisperusteesta tai syystä nimenottoon ei tietoa

Jos vastauksessa on mainittu tilannimi, joka on eri kuin otettu sukunimi, se varmistaa vain, ettei uusi nimi perustunut ainakaan tilannimeen. Suurin osa kaksitavuisista ilman perustelua jääneistä 180 nimestä, 125 nimeä, on otettu 1900-luvun puolella, 1890-luvulta ja 1900-luvun taitteesta on 41 nimeä, ja 1850-luvusta 1880-luvun loppuun vain 13 perustelematonta nimeä. On ajateltu, että suuressa nimenmuutossa 1906 on otettu paljon lyhyitä muotiniimiä. Tässä aineistossa on ilmoitettu 1906 ilman perustetta otetuksi 48 nimeä, mikä on vajaa kymmenesosa (9,7 %) kaikista aineiston kaksitavuisista nimistä. Koko tutkimuskaudelta asutusnimitaustaisia kaksitavuisia nimiä on viidesosa (20,4 %) kaikista aineiston kaksitavuisista. Kaikki nimeämisperusteet mukaan lukien perusteisia nimiä on 218 eli 44 %. Vaikka hyvin monet kaksitavuiset nimet ovatkin ns. muotiniimiä, on syytä huomata, että näin suurelle osalle niistä on tunnettu nimeämisperuste. Tosin ilman nimeämisperustetta on jäänyt 277 kaksitavuisia nimeä, mikä on hieman yli puolet (56,0 %) kaikista kaksitavuisista. Se on muotiniimille ominaista, mutta koska perusteltujakin nimiä on lähes puolet, on oletettava, että kaksitavuisilla ns. muotiniimillä on ollut vahva kansanomaisen malli.

Kun aineiston yleisimpien kaksitavuisien nimien frekvensseihin vertaa täysin ilman ilmoitettua perustetta otettujen nimien määriä, paljastuu, että perustelemattomien nimien määrä on jäänyt yllättävän vähäiseksi.

Nimi	frekvenssi aineistossa	perustelemattomien frekvenssi
Laine	29	17
Aalto	23	14
Niemi	22	3
Lahti	15	6
Nurmi	15	9
Salo	15	7
Lehto	13	6
Saari	11	1
Rinne	10	5
Aho	9	4

Nimi	Ent. nimi	Paikka	Aika	Arkistointinumero
Aalto	–	Kuhmoinen	1888	(1190)
Aalto	Andersson	Karinainen	n. 1890	(1042)
Aalto	Borgelin	Mynämäki	1890-luku	(189)
Aalto	ei ent. sn:ä	Hausjärvi tai Nurmijärvi	1890-luku	(906)
Aalto	Södergran	Pori	n. 1898	(322)
Aalto	Ilomäki	Kotka	1900-l. taite	(700)
Aalto	Koivuranta	Tyrvää	1900-l. taite	(565)
Aalto	Herttuainen	Viipuri	1900-l. taite	(1017)
Aalto	Riihimaa	Parainen	1900-l. alku	(242)
Aalto	Redsven	Kitee	1906	(514)
Aalto	Alenius	Nummi	1906	(1807)
Aalto	Flinkman	Isokyrö	1906	(1262)
Aalto	Frisk	Ikaalinen	1910-luku	(989)
Aalto	Kauranen	Pyhtää	1921	(787)
Aho	Iso-Hirvelä?	Virrat	1800-l. loppu	Oli <i>Iso-Hirvelän</i> poika. (524)
Aho	Kuukka	Tampere	1800-l. loppu	(227)
Aho	Brofelt	Tuusula	1907	(1300)
Aho	Skonbäck	Iisalmi	1914 ja 1935	(1300)
Ahti	Simula	Pori	1904	(311)
Aitto	Dahlström	Suomussalmi	1906	(503)
Alho	Mattsson	Helsinki	1800-l. loppu	(1067)
Alho	Adamsson	Tuusula	1906	(213)
Alho	Harberg	Jämsä	1906	(213)
Aro	Flink	Lappee	n. 1904	(486)
Aro	Kuukka	Tampere	1906	(227)
Aro	Lunden	Hattula	1906	(932)
Auer	Törnbohm	Ruovesi	1900-l. alku	(1534)
Aura	Ylinen	Tampere	1908	(795)
Elo	Peltokrookka	Pusula	1900-l. alku	(1863)
Elo	Höglund	Paimio	1906	(551, 620)
Elo	ei ent. sn:ä	Eura	n. 1912	Kotitalo Paassilta. (284)
Elo	Härkänen	Viipuri	1913	(272)
Este	Manninen	Helsinki	1907	(468)
Evä	Soilander	Sysmä	1909	(1586)
Hako	Flinck	Lappee	1907	(486)
Halla	Grönroos	Rauma	1906	(267)
Halla	Hellström	Helsinki	1906	(267)
Halme	Tallqvist	Helsinki	1905	(989)
Halme	Bäckman	Myrskylä	1906	(262)
Halme	Stenberg	Pori	1906	(45)
Hauki	Hammar	Luopioinen	1900-l. taite	(194)

Havu	Falck	Turku	1906	(468)
Heino	ei ent. sn:ä	Akaa	1880-luku	(469)
Heino	ei ent. sn:ä	Messukylä?	1900-l. alku	(1105)
Heino	Hovatoff	Liperi	1906	(415)
Heino	Hermanson	Jämsä	1906	(1665)
Helle	Karlsson	Perniö	1906	(541)
Hirsi	Haarakangas	Merijärvin.	1850	(953)
Honka	Farin	Tampere	1906	(1547)
Hurme	Peltokrookka	Pusula	1900-l. alku	(1863)
Hurme	Hellgren	Mietoinen	1913	<i>Hellgrenin</i> sisarukset ottivat eri nimet. (1322)
Hurme	Simanen	Mäntsälä	1920	<i>Simanen</i> otettu 1880-luvulla. (1103)
Jalas	Juslin	Vaasa	1906	(961)
Kalske	Lindén	–	1906	(1397)
Kanto	Johansson	Helsinki	1904	(170)
Kares	Kleemola	Kalanti	n.1890	(1248)
Kari	Siren	Akaa	1906	(1112)
Kari	Alén	Nummi	1906	(1807)
Kero	ei ent. sn:ä	Kiikka	1870	Vastajaan huomautus: <i>keto</i> : <i>kerolla</i> . (642)
Kielo	Gustafsson	Viipurin mlk.	1906	(24)
Kontu	Höglund	Paimio	1906	(551, 620)
Korte	–	Sääksmäki	1880-luku	(777)
Korte	Karlsson	Kalvola	1906	(15)
Koski	Hautaoja	Kauhajoki	1890-luku	(396)
Koski	ei ent. sn:ä	Padasjoki	1910-luku	Isän nimi oli <i>Aronen</i> . (1679)
Käpy	Lönngrén	Pori	1906	(592)
Laakso	Koivuranta	Tyrvää	1900-l. alku	(565)
Laakso	ei ent. sn:ä	Nurmijärvi	1910-luku	(85)
Laakso	Laurén	Teisko	1906	(942)
Lahti	Kersu (tn.)	Peräseinäjoki	1890-luku	(79)
Lahti	Snellman	Kuhmoinen	n. 1900	(1874)
Lahti	Blom	Iisalmi	1905	(1300)
Lahti	Wickström	Urjala	1906	(1820)
Lahti	Sellman	Jämsä	1906	(60)
Lahti	Bohm	Rautalampi	n. 1910	Vanha nimi oli sotilasnimi. (1708)
Laiho	Juselius	Suomusjärvi	1906	(1031)
Laikko	Arktig	Eurajoki	ennen v. 1915	(1298)
Laine	Marjamäki	Helsinki	1895	(577)
Laine	ei ent. sn:ä	Hausjärvi	1890-luku	(906)
Laine	Stenbäck-Koskell	Ulvila	1890-luku	(37)
Laine	ei ent. sn:ä	Korpilahti	1900-l. taite	(1145)
Laine	ei ent. sn:ä	Nurmijärvi	1900-l. taite	(280)
Laine	Laavia	Hattula	1900-l. taite	(932)
Laine	Brandt	Porin mlk.	1900-l. taite	(925)
Laine	Takakarhu	Jyväskylän mlk.	1900	(1299)

Laine	ei ent. sn:ä	Urjala	1900-l. alku	(1150)
Laine	Berlin	Lieto	1900-l. alku	(502)
Laine	Wolin	Rauman mlk.	1900-l. alku	(1801)
Laine	Hujula	Tuusula	1900-l. alku	(88)
Laine	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. alku	Isällä mökin nimi <i>Konttuuri</i> . (642)
Laine	Gröhn	Juuka ilm.	1906	Sotilasnimi muutettu. (1815)
Laine	Ripatti	Hartola	1907	(1216)
Laine	Höckert	Rauman mlk.	1910-luku	(1801)
Laine	Limnell	Lappi Tl.	–	(288)
Laivo	Hellsten	Kalanti	1913	(449)
Lampi	Tullenberg	Lappajärvi	1907	(812)
	~ Tulindberg			
Latva	Stenvik	Somero	1900-l. alku	(1632)
Lehti	Wickström	Urjala	1906	(1820)
Lehto	Ilopakka	Halikko	n. 1890	(231)
Lehto	ei ent. sn:ä	Kankaanpää	n. 1890	(1813)
Lehto	Yli-Takku	Vesilahti	n. 1895	(1260)
Lehto	ei ent. sn:ä	Kiikka	1900-l. taite	Talonnimi <i>Kettu</i> . (642)
Lehto	Gustafsson	Isokyrö	1900-l. alku	(1262)
Lehto	Renfors	Naantali	1909	(1202)
Leino	Häyry	Hattula	1900-l. taite	(932)
Leino	Lindroos	Hämeenkyrö	n. 1900	(1256)
Leino	–	Taivassalo	1900-l. alku	(1489)
Leivo	ei ent. sn:ä	Lammi	1910-luku	(1194)
Leppä	Mansikkaviita	Parkano	1868	(1422)
Levy	Flinkman	Isokyrö	1906	Sana <i>levy</i> 'maa-ala'. (1262)
Lilja	Lindroos	Nurmijärvi	1906	(1078)
Loiske	Nyholm	Kymi	1906	Vedettiin pitkää tikkua, otetaanko nimi <i>Kunnas</i> vai <i>Loiske</i> . (1405)
Louna	Lindfors	Nurmijärvi	1906	(280)
Lumme	Lindholm	Vihti	1906	(603)
Luoto	ei ent. sn:ä	Artjärvi	1877	(1883)
Luoto	Lindroos	Nurmijärvi	1900-l. alku	(1078)
Luoto	Silander	Janakkala	1906	(644)
Luoto	Lindell	Kaarina	1906	(697)
Luoto	Jakobsson	Kymi	1908	(1345)
Luoto	Karila	Tyrväntö	n. 1920	(87)
Malmi	Michelsson	Lammi	1870-luku	(894)
Manner	–	Taivassalo	1870-luku	(1470)
Manner	Jakobsson	Kymi	1908	(1345)
Murto	Widerholm	Tampere	1905	(1242)
Niemi	ei ent. sn:ä	Messukylä	1900-l. taite	(1105)
Niemi	Harakka	USA	1902	(1089)
Niemi	Nygren	Tampere	1906	(745)

Noki	Snäck	Somerniemi	1900-l. alku	(866)
Nurmi	Myllymäki	Mietoinen	n. 1895	(1683)
Nurmi	Stenbäck-Koskell	Uvila	1890-luku	(37)
Nurmi	Pääärni	Koski Tl.	1800-l. loppu	(1653)
Nurmi	Svärd	Nokia?	1900-l. taite	(403)
Nurmi	Johanpoika	Kaarina	1900	”Nimi keksittiin nurmikolla loikoillessa.” (813)
Nurmi	Nålberg	Janakkala?	1900-l. alku	(167)
Nurmi	Karlsson	Perniö	v:n 1906 jälk.	(541)
Nurmi	Inberg	Rauman mlk.	1915	(827)
Nurmi	Kauranen	Pyhtää	1921	(787)
Palas	Peterson	Helsinki	1908	(495)
Palmu	Blom	Iisalmi	1906	(1300)
Pii	Blomqvist	Joensuu	n. 1915	(1303)
Ponsi	Björn	Tyrvää	1880-luku	”Isoisän isä oli ’vanhan väen’ [sotaväen] miehiä.” (1178)
Pälvi	Johansson	Helsinki	1904	(170)
Railo	ei ent. sn:ä	Kalanti	1900-l. alku	(533)
Railo	Roos	Tammela	1906	(1663)
Ranne	Liukas	Eurajoki	1900–1910	(1703)
Ranta	Ilopakka	Halikko	n. 1890	(231)
Ranta	Grönberg	Mäntsälä	1900-l. alku	(171)
Ranta	Alm	Hattula	1900-l. alku	932)
Ranta	Rinta-Opas	Ylivieska	1906	(644)
Ranta	Blank	Ylivieska	1906	(644)
Rinne	Jakobsson	Sortavala	1900-l. alku	(109)
Rinne	Rosten	Mäntsälä	1900-l. alku	1629)
Rinne	Flink	Lappee	n. 1904	(486)
Rinne	Komsi	Ilmajoki	1904	(1927)
Rinne	Palojärvi	Vesilahti	n. 1910	(1260)
Roine	Jakobsson	Sortavala	1900-l. alku	(109)
Saari	Bulder	Muonio	1910-luku	(429)
Saarni	Ekholm	Pälkäne	1903	(769)
Saarni	Rämä	Hamina tai Sippola	1910-luku	(1878)
Salo	Malmi	Lammi	1877	(894)
Salo	ei ent. sn:ä	Kiikka	1880-luku	(339)
Salo	–	Häme	1890-luku	(1539)
Salo	Limnell	Lappi Tl.	1890-luku	(288)
Salo	ei ent. sn:ä	Helsinki	1900-l. taite	(1685)
Salo	Roos	Heinola	1906	(1187)
Salo	Hänninen	Rautalampi	1907	(1708)
Sarvi	Savander	Oulu	1904	(95)
Suomi	Cedblom	Iisalmi	1905	(1300)
Säde	Spännäri	Sippola	1906	(238)

Säilä	Kumlin	Pori, Rauma	1907, 1911	(207)
Tuomi	Björk	Konginkangas	1900-l. taite	(174)
Valo	Perkka	Kymi	1900–09	(1357)
Valve	Varis	Tampere	1880–83	(823)
W- ~ Valve	Kirkonmies	Orimattila	1902	(909)
Verho	Berlin	Lieto	n. 1900	(502)
Vieno	Kajander	Rymättylä	1906	(260)
Virta	ei ent. sn:ä	Nurmijärvi	1900-l. taite	(280)
Virta	Berlin	Lieto	n. 1900	(502)
Virta	Roos	Noormarkku	1910-luku	(643)
Vuorte	–	Taivassalo	1901	(1417)

5. Yleiskuva vuosina 1850–1921 otetuista sukunimistä

5.1 Nimityypit nimeämisperusteittain eri ajanjaksoina 1850–1921

Muutoksia nimenvallinnassa on nähtävissä ajan myötä. Tarkasteluun olen määritellyt viisi ajanjaksoa, jotka perustuvat kyselyn vastauksissa käytettyihin ilmauksiin. Jaksot ovat eripituisia, ja ne menevät osittain jopa päällekkäin. Se johtuu siitä, että vastaajat ovat kertoneet paitsi täsmällisiä vuosilukuja myös paljon, jopa enemmän, summittaisia kuvauksia ajankohdasta. Monesti nimenoton on voinut ajoittaa sen perusteella, mitä on kerrottu nimenottajasta: hänen syntymäaikansa, avioitumisen tai torpan perustamisen aika, oliko hän kertojan isä, isoisä, isoisän isä yms. Tavallisia ajanmääryksiä aineistossa ovat ”1800-luvun puolivälissä”, ”1800-luvun loppu”, ”vuosisadan vaihde”, ”1900-luvun alku”, jopa niin epämääräisesti, että ”1800-luvun puolella”. Ajankohtavihjeitä on voinut saada muutenkin kertomuksesta. Esimerkiksi jos on kerrottu, että nimi tuli vain papin ilmoituksella tai itse papille ilmoittamalla, se on saatu ennen sukunimilakia, mutta jos on kerrottu, että piti toimittaa virallisia papereita jonnekin virastoon, nimi on saatu vasta sukunimilain jälkeen. Taulukon ajanjaksot sopivat myös yhteiskunnan ja nimikampanjoinnin yleiseen kehitykseen.

Vuosikymmeninä 1850–80 maalaisrahvas ei juurikaan ollut tietoinen suomalaiskansallisesta nimiuudistuksesta, mutta 1880- ja 1890-luvuilla oli valistus alkanut levitä, ja silloin yhä useammassa pitäjässä toimi jo seminaarissa kansallismielisesti herätetty kansakoulunopettaja. Siten 1890-luvulla nimenottojen taustat saattavat olla erilaiset kuin aiemmin. ”1900-luvun vaihteessa” otetut nimet on pidettävä omana ryhmänä, koska niistä ei voi erottaa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun nimiä. Täsmällisemmin vuosiin 1900–09 ajoitetut nimet sisältävät erityiset vuodet 1905–1907, jolloin nimenmuutoksia tapahtui paljon. Suurnimenmuuton vaikutuksen 1906 olen merkinnyt sulkeissa ajanjakson kokonaisluvun jälkeen tai olen siitä muuten huomauttanut, jos se on ollut merkittävää, kuten esimerkiksi kaksijäsenisissä nimissä. Mutta vaikkapa *nen*-loppuisten nimien määriin suurnimenmuutoilla ei ole ollut yhtä näkyvää vaikutusta. Muutenkin taulukoiden rakenne vaihtelee kunkin nimityypin erityisluonteen mukaan. Epätarkkuudesta huolimatta taulukoiden luvut antavat tietoa, mihin suuntaan nimien valinta kehittyi. Päällekkäisyyksien ja erimittaisten ajanjaksojen takia ryhmistä ei kannata järjestelmällisesti laskea prosentteina ilmaistavia osuuksia. Taulukoissa ilmaus ”ilman ajoitusta” tarkoittaa niitä nimenottoja, joiden ajankohdasta ei ole lainkaan tietoa, mutta myös hyvin väljästi ajoitettuja, esimerkiksi ”1800-luvun puolella”, ”1800-luvun jälkipuolella”.

Taulukko 1. Kaksijäsenisten otettujen sukunimien taustat eri ajanjaksoina (nimien lkm.)

Nimeämis- perusteet	1850 – 80- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900 – 09	1910 – 21	Ilman ajoitusta	Summa
1. Peruste asutusnimi	59	46	31	58 (1906: 14)	42	6	242
2. Peruste luonto(nimi)	4	5	3	29 (1906: 14)	14	–	55
3. Peruste vierasper. sukunimi	2	1	2	42 (1906 : 34)	6	–	53
4. Eril. syitä nimenottoon	2	3	5	21 (1906: 9)	13	–	44
5. Ei perustetta	5	9	9	55 (1906:40)	16	1	95
6. Summa	72	64	50	205 (1906: 111)	91	7	489

Kaksijäsenisten otettujen sukunimien koko määrä on 489. Aikasarakkeisiin olen voinut sijoittaa vain 482 nimeä, koska 7 nimen otosta on annettu hyvin epätarkka ajanmääritys. Aineistossa on tilan- tai muun asumuksen nimeen perustuvia kaksiosaisia otettuja nimiä 242 (49,5 % kaikista kaksiosaisista). Kun otetaan huomioon epätarkat ajanmääritykset ”1800-luvun jälkipuolella”, ”1800-luvun puolella” ja ”1800-luvulla”, saadaan ennen 1900-luvun taitetta otettujen asutusnimiperusteisten nimien määräksi 111.

Taulukon merkintä ”Peruste luonto(nimi)” ilmaisee sen, että aina perusteena ei ollut valmis paikannimi vaan monesti asuin ympäristön luonnon ominaisuuksista johdettu uusi nimi. Taulukosta näkee, että luontonimet eivät olleet maalaisrahvaalle läheskään niin yleinen sukunimen aihe kuin sivistyneistölle, joka tulee esille taulukossa nimenmuuttoineen vasta 1900-luvun puolella. Vuoden 1906 nimenmuutot olivat pääasiassa sivistyneistön hanke, mikä näkyy luvuissa selvästi. Samaa todistaa se, että vierasperäisten – pääasiassa ruotsalaisten – nimien osuus uuden nimen lähtökohtana on ollut huomattavasti suurempi 1900-luvun alussa vuoden 1906 nimenmuuttojen ansiosta. Tietenkin oli muitakin tapauksia, joissa ruotsinkielinen sukunimi on vaihdettu suomenkieliseen, mutta jos se ei ole ollut suoranaisena uuden nimen lähtökohtana, sitä ei ole laskettu *vieraskieliseen nimeen perustuvaksi* nimeksi. 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä nimenottoja on tullut runsaasti lisää, mutta niiden taustaa ei ole tiedetty, mikä kertonee suomalaistamismuodin ja yleisen

nimenmuuttokampanjoinnin vaikutuksesta. Mitään taustaa kaksijäsenisen nimen ottoon ei ole kerrottu 95 nimestä, mikä on vajaa viidennes (19,4 %) aineiston kaksijäsenisistä nimistä, siis suhteellisen pieni osuus. Niiden lisäksi on ilman perustetta jääneiden nimien lukuun otettava ne tapaukset, joissa nimenottoa sinänsä on perusteltu jollakin syyllä, mutta varsinaista nimeämisperustetta ei ole kerrottu. Niin laskien saadaan ilman perustetta jääneiden kaksijäsenisten nimien määräksi $44 + 95 = 139$ nimeä, 28,4 % kaksijäsenisistä. Sekin on vielä kohtuullisen pieni määrä, mikä selittyy siitä, että puolelle nimistä on taustana tilan tai muun asumuksen nimi, joka luonnollisesti on tunnettu ja muistettu hyvin.

Taulukko 2. -*IA*-loppuisten otettujen sukunimien taustat eri ajanjaksoina (nimien lkm.)

Nimeämis- perusteet	1850– 80-luvut	1890-luku	1900- luvun taite	1900– 09	1910– 21	Ilman ajoitusta	Summa
1. Peruste asutusnimi	71	65	20	59	26	21	262
2. Peruste luonto(nimi)	2	1	1	1	1	–	6
3. Peruste vier.per. sukunimi	4	1	–	14	2	–	21
4. Peruste suomalainen henkilönimi	–	–	3	6	2	–	11
5. Erilaisia asiaperusteita	1	–	1	3	1	–	6
6. Ei mitään perustelua	13	11	7	26	14	–	71
7. Summa	91	78	32	109	46	21	377

Aineistossa on *IA*-loppuisia otettuja sukunimiä kaikkiaan 377, joista 356 on ajoitettu vähintään vuosikymmenen tarkkuudella.

Asutusnimiin perustuvia sukunimiä on 262, joista 13 nimenoton ajankohdaksi on ilmoitettu väljästi ”1800-luvun jälkipuoli” tms. ja 8 nimenoton ajasta ei ole mitään tietoa. Ne voidaan kuitenkin laskea kuuluvan tähän aineistoon muiden vihjeiden perusteella. 1800-luvun puolella otetuiksi voidaan laskea vähintään 149 asutusnimeen perustunutta sukunimeä, se on 39,5 prosenttia kaikista aineiston otetuista *IA*-loppuisista nimistä.

Vaikka kaikkien nimiryhmien prosentiosuuksia ei hyödytä laskea, voi todeta, että koko tutkimuskauden *IA*-loppuisista otetuista sukunimistä suurin osa, 69,5 prosenttia, perustuu asutusnimiin – tilannimet ja torpannimet suurimpina ryhminä ja että näitä nimiä on

vakiinnutettu sukunimiksi eniten 1800-luvun puolella. Taulukosta näkyy, että luontonimi tai itse luonto on ollut *LA*-loppuisen nimen perusteena hyvin harvoin. Taulukosta näkyy myös, että ruotsinkielisistä sukunimistä ei ole merkittävästi muodostettu uusia *LA*-loppuisia suomalaistettuja nimiä, vain 21 nimeä, joista 8 nimeä on otettu 1906–07.

Neljännän rivin peruste ”suomalainen henkilönnimi” sisältää tapaukset, joissa uusi sukunimi perustui etunimeen, patronyymiin tai suomalaiseen sukunimeen, joka ei ollut nimenottajan oma. Viidennelle riville on laskettu yksittäisiä nimenvallinnan asiaperusteita, joista 2 oli nimensajaan ammatti.

Koska *LA*-loppuiset sukunimet pääosin perustuivat asutusnimiin, peruste on tiedetty hyvin ja vastauksissa perusteetta jääneitä nimiä on verrattain vähän, 71 nimeä eli 18,8 % kaikista aineiston otetuista *LA*-loppuisista sukunimistä.

Taulukko 3. *-sto*-loppuisten otettujen sukunimien taustat eri ajanjaksoina (nimien lkm.)

Nimeämis- perusteet	1850–80- luvut	1890-luku	1900- luvun taite	1900–09	1910–21	Summa
1. Perusteena asutusnimi	4	8	1	5	3	21
2. Perusteena luonto(nimi)	–	–	–	1	1	2
3. Perusteena vierasper. sn.	1	–	–	3	–	5
4. Perusteena ”paikannimi”	1	–	–	1	–	1
5. Ei perustetta	1	4	3	1	–	9
Summa	7	12	4	11	4	38

Otettujen *-sto*-loppuisten sukunimien tärkein peruste on ollut koko tutkimuskauden ajan asutusnimet. Tämä tyypillisesti asutusnimijohdin on kuitenkin tullut 9 nimeen, joille ei ole osattu sanoa mitään perustetta. Rivillä 4 perusteeksi ilmoitettu ”paikannimi” voi myös tarkoittaa asutusnimeä, onhan ”paikka” kansan kielessä monesti yhtä kuin ’tila, asuinpaikka’. Paitsi asutusnimiin pieni 38 nimen aineisto hajaantuu sekä perusteiden että ajan perusteella yksittäistapauksiin.

Taulukko 4. *-nen*-loppuisten otettujen sukunimien taustat eri ajanjaksoina (nimien lkm.)

Nimeämis- perusteet	1850– 80-luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900 – 09	1910– 21	Ei ajoitusta	Summa
1. Peruste asutusnimi	43	30	12	20	16	6	127
2. Peruste luonto(nimi)	5	6	2	6	2	2	23
3. Peruste vier.- peräinen oma sukunimi	11	4	1	2	2	–	20
4. Peruste tutun henkilön suomal.sukunimi	–	5	1	4	2	–	12
5. Peruste oma ammatti	–	2	3	2	–	–	7
6. erilaisia asiaperusteluja	10	7	1	2	–	–	20
7. Yhteensä perusteet	69	54	20	36	22	8	209
8. Syitä nimen- ottoon	38	34	14	24	6	3	119
9. Ei mitään perustelua	33	46	33	47	19	6	184
10. Summa (kaikkiaan)	140	134	67	107	47	17	512

Taulukkoon olen voinut sijoittaa 495 nimeä jollekin vuosikymmenelle, ja ajoittamattomia tai hyvin väljästi ajoitettuja oli 17 nimeä. Niistäkin kuitenkin 10 nimeä kuuluu 1800-luvulle, niistä 5 on asutusnimeen perustuvaa. Vaikka tarkkaa ajankohtaa ei aina ole osattu ilmoittaa, voidaan päätellä, kuuluuko nimi aineistoon, esimerkiksi sen perusteella, ettei nimetyllä ole ollut aiemmin sukunimeä, tai jos on sanottu, että ”papin lupa” oli riittävä nimen käyttöön-otossa. Kun ajoitetut ja ajoittamattomat nimet lasketaan yhteen, saadaan otettujen *nen*-loppuisten nimien kokonaismääräksi 512.

On yleistä ja luonnollista, että vanhemmista nimenotoista tiedetään vähemmän kuin uudemmissa. *Nen*-loppuisista nimistä kuitenkin muistitieto 1800-luvulta on ollut runsasta ja tarkkaa. Asutusnimien suhteellisen suuri määrä (24,8 %) perusteena *nen*-loppuisille sukunimille selittyy siten, että kotitiloilta pois joutuneet, perijöinä väistyneet pojat ovat ottaneet ajanmukaisia nimiä mutta saaneet nimelle lähtökohdan kotitilan nimestä. Asutusnimi sukunimen perusteena ei siis aina ole tilan- tai torpannimi sellaisenaan, vaan sen pohjalta on voitu muodostaa uusi nimi. Lisäksi osa *nen*-loppuisista sukunimistä perustuu suoraan *nen*-

loppuisen tilan- tai torpan nimeen. Asutusnimilähtöisyys on varmistanut sukunimen alkuperän muistamisen.

Sirkka Paikkala on todennut (2004, 610), että ”vain harvoin *Virtanen*-tyypin nimien aihe otettiin talonnimistä”. Sillä varauksella, että Paikkalan ”*Virtanen*-tyyppisiin nimiin” eivät (ilmeisesti) kuulu kaikki *nen*-loppuiset nimet, voinee käsityksiä nimityypin taustoista vertailla. Vuoden 1986 aineistossa noin neljäsosa *nen*-nimistä perustui tilannimeen tai muun asumuksen nimeen, jokunen myös kylännimeen. Tämän aineiston perusteella asutusnimillä oli merkittävä osuus *nen*-nimien synnyssä paitsi nimeämisperusteina myös uusien nimien malleina.

Taulukon 7. rivi ilmaisee summan, kuinka paljon *nen*-nimille on ilmoitettu varsinaisia nimeämisen perusteita. Luvut 8. rivillä näyttävät, kuinka paljon vastauksissa on kerrottu syitä, erilaisia syyksiä, nimen ottamiseen tai saamiseen. Tavallisimmat syyt olivat muutos elämäntilanteessa, lähtö kotoa, meno töihin tai opintoihin tai avioliitto, johon on usein liittynyt oman asumuksen rakentaminen ja nimeäminen. Sekin oli syy ottaa nimi, kun pappi, opettaja, työpaikan esimies tai armeijan kirjuri tai päällystö antoi uuden sukunimen. Yhteiskunnan elämäntilanteisiin vaikuttaneista runsaista muutoksista 1800-luvun jälkipuoliskolla selittyy se, että nimenomaan syitä nimenottoon on esitetty suhteellisen paljon, 119 nimestä. Se on 23,2 prosenttia kaikista otetuista *nen*-loppuisista nimistä.

Luvut 9. rivillä kertovat, että yhteensä 184 täysin perustelematonta *nen*-loppuista nimeä on pystytty ajoittamaan tutkimuskaudelle. Otetuista *nen*-loppuisista nimistä 35,9 prosentille ei ole kerrottu mitään taustaa. Nimityyppi on itsessään selitys sille, että nimiä ilman perustetta on niin suuri osa. Nimiä on annettu ja otettu tunnettujen mallien ja ajan tavan mukaan. Koska syyt nimenottoon eivät ilmaise nimen perustetta, pitää nekin tapaukset laskea yhteen niiden kanssa, missä ei ole kerrottu nimenotosta yhtään mitään taustaa, jotta saadaan kaikkien ilman perustetta otettujen nimien määrä. Siis *nen*-loppuisia nimiä on ilman muistettua perustetta 119 + 184 eli 303, mikä on 59,2 prosenttia kaikista aineiston otetuista *nen*-nimistä. Hieman myöhemmin alettiin suosia kaksitavuisia sukunimiä. Niistäkään yli puolelle ei ole tiedetty perustetta, 56,0 prosentille kaikista aineiston kaksitavuisista nimistä. Tässä suhteessa nämä kaksi nimityyppiä erottuvat muista.

Kun *nen*-loppuisten nimien ottamista seurataan vuosikymmen kerrallaan 1900-luvun taitteeseen asti ja lasketaan kaikki nimenottooperusteet yhteen ilman perustetta ilmoitettujen kanssa, nähdään, milloin nimityyppi on yleistynyt. Paitsi perinteisiä *nen*-loppuisia asutusnimiä uusi *nen*-loppuinen nimityyppi on tunnettu hyvin kansankin keskuudessa jo 1850- ja 1860-luvuilla. Tietoja on vastausaineistossa 14 nimestä 1850-luvulta

ja 15 nimestä 1860-luvulta. Yllättäen pappien osuus on varhaisimmista *nen*-nimistä vain 7 nimeä. Tiedot uuden nimityypin saannista ovat lisääntyneet 1870-luvulta (41 nimeä), joten sen voi tulkita nimityypin suosion lisääntymiseksi, eikä pelkästään siitä johtuvaksi, että myöhemmät ajankohdat on muistettu aiempia tarkemmin. 1880-luvulta ja 1890-luvulta on tietoja *nen*-nimistä niin paljon aiempaa enemmän, että nimityypin on täytynyt silloin saavuttaa suosionsa huippu. Nimitietoja on 1880-luvulta 70 ja 1890-luvulta 71. Päällekkäisiä ajoituksia näiden kanssa ovat ilmaukset 1800-luvun loppu (67 nimenottoa) ja 1900-luvun taite (71 nimenottoa). Tosin 1880-luvusta alkaen nimitietojen määrän lisääntymiseen on vaikuttanut varmasti myös se, että perimätieto ulottuu tarkemmin isovanhempiin ja omiin vanhempiin. Pappienkin vaikutuksesta on lisääntyvästi tietoja 1800-luvun loppua kohti. Vastausaineiston perusteella *nen*-loppuisia uusia sukunimiä on otettu jonkin verran aina vuoden 1920 sukunimilakiin asti.

Taulukko 5. Muiden kolmitavuisten otettujen sukunimien taustat eri ajanjaksoina (nimien lkm.)

Nimeämis- perusteet	1850– 80- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900 – 09	1910– 21	Ilman ajoitusta	Summa
1. Peruste asutusnimi	14	15	5	10	9	2	55
2. Peruste luonti(nimi)	3	3	–	14	–	1	21
3. Peruste vierasperäinen sukunimi	–	1	–	17	2	1	21
4. Peruste suomal. henkilönimi	–	1	–	2	1	–	4
5. Erilaisia asiaperusteluja	2	3	–	8	1	–	14
6. Ei mainittua perustetta	6	10	5	43	16	–	80
Summa	25	33	10	94	29	4	195

– Rivillä 1 selite ”asutusnimi” sisältää otetun sukunimen taustalla olleet tilan- ja torpannimet, mökkien nimet sekä kylien nimet. Asutusnimi on tässäkin nimityypissä tavallisin otetun nimen tausta.

– Rivillä 2 selite ”luonto(nimi)” sisältää varsinaisten luontopaikkojen nimien lisäksi nimeämisperusteeksi kuvailun luonnon ja ympäristön, myös viljelymaiseman.

– Riville 3 on laskettu, kuinka monen sukunimen perusteena on vierasperäinen sukunimi. Kyselyn vastaajat itse ovat todenneet tämän vain 8 nimestä. Muut 13 tapausta ovat pääteltävissä vertaamalla uutta ja vanhaa nimeä.

Kaikkiaan kolmitavuisia, muita kuin *la*, *nen* tai *stO* -johtimisia, sukunimiä on aineistossa 195 nimeä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ne ovat johtimellisia, mutta ryhmä eroaa muista johtimellisistä nimistä joissakin suhteissa. Taulukko osoittaa, että nimien otto on keskittynyt 1900-luvun alkuun, jolloin varsinkin 1906 suuri nimenmuutto on lisännyt suosikkijohtimilla muodostettujen nimien määrää. Uusien nimien taustalla on ollut muita perusteita useammin vierasperäinen, lähes yksinomaan ruotsinkielinen nimi. Myös luontonimet ovat olleet uuden nimen taustalla tavallista useammin. Nämä seikat kertovat siitä, että nimenottajat ovat olleet suurelta osin sivistyneistöä. Sivistyneistön osuutta todistavat myös suomalaisuuteen vetoaminen nimenoton perusteluissa sekä kirjallisten lähteiden käyttö sopivan nimen etsinnässä. Tavallinen maalaisrahvas on ottanut selvästi enemmän asumuksensa mukaan tämänkin ryhmän nimiä kuten muunkin tyyppisiä nimiä, ja nämä nimet painottuvat 1800-luvun puolelle.

Ilman mainittua perustetta on tämän nimityypin nimiä otettu verrattain paljon, 80 nimeä, 41,0 % koko tämän ryhmän nimimäärästä, mikä kieliä muodin vaikutuksesta. Asian luonteeseen kuuluu, että perusteita valitut nimet keskittyvät 1900-luvun alkuun, suuren nimenmuuttokampanjan vuosiin.

Taulukko 6. Kaksitavuisten otettujen sukunimien taustat eri ajanjaksoina (nimien lkm.)

Nimeämis- perusteet	1850 – 80- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900– 09	1910– 21	Ilman ajoitusta	Summa
1. Peruste asutusnimi	38	19	4	24	10	6	101
2. Peruste luonto(nimi)	8	2	2	15	1	3	31
3. Peruste vierasper. sukunimi	6	4	5	17	4	–	36
4. Peruste suomal. sn.	4	7	1	12	7	1	32
5. Erilaisia asiaperusteita	6	3	1	4	4	–	18
6. Yhteensä nimien perusteita	62	35	13	72	26	10	218
7. Syitä nimenottoon	10	15	13	43	15	1	97
8. Ei mitään perustelua	13	22	19	103	22	1	180
9. Summa (kaikkiaan)	85	72	45	218	63	12	495

Aineistossa on 495 kaksitavuista otettua sukunimeä. Nimeämisperuste on esitetty 218 nimelle, ja perustelematta on jätetty 277 nimeä, joista 97 nimen ottoon on kuitenkin kerrottu jokin syy, siis perustelu, miksi nimi on otettu. Minkäänlaista perustetta tai perustelua ei ole tiedetty 180 nimelle. Määrät ovat odotuksenmukaisia, sillä lyhyet nimet olivat erityisesti suosiossa 1900-luvun alussa, ne olivat ns. muotiniimiä, ja tämän aineiston perustelemattomista nimistä suurin osa sijoittuu juuri 1900-luvun ensimmäiselle kymmenelle. Vastaajat ovat maininneet kaikkiaan 104 nimen ottoajaksi suuren nimenmuuton vuoden 1906, eli aineiston kaksitavuisista nimistä on otettu viidennes (21,0 %) suomalaisuuden kampanjoinnin tuloksena, ja todennäköisesti moni ”1900-luvun alkuun” ajoitettu nimikin on otettu juuri silloin. Kaksitavuisia nimiä on siis otettu enemmän ajankohdan muodin mukaan kuin konkreettisten perusteiden mukaan. Perustelemattomia nimiä on yhteensä koko kaksitavuisten määrästä 56,0 %, perusteltuja siis vajaan puolet, 44,0 %. Toinen ajalleen tyypillinen nimiryhmä olivat *nen-*loppuiset nimet; niitäkin on otettu ilman perustetta reilusti yli puolet: 59,2 prosenttia kaikista aineiston *nen-*nimistä. Näiden kahden aineistossa suurimman nimityypin taustat ovat siis samantapaiset.

On kuitenkin huomattava myös, että lyhyistä nimistä on perustunut asutusnimiin 101 nimeä (20,4 %), joista 38 nimeä on otettu 1850–1880-luvuilla ja 19 nimeä 1890-luvulla. Näiden lisäksi asuinpaikan maastoon tai maisemaan tai valmiiseen luontonimeen on perustunut 1800-luvun puolella 10 nimeä. Näillä varhaisilla lyhyillä nimillä oli siis todellinen asiaperuste, eivätkä ne liittyneet varsinaisesti lyhyiden nimien muotiin.

Taulukossa ilmaus ”ilman ajoitusta” tarkoittaa myös niitä tapauksia, joissa ajoitus on hyvin väljä, esim. ”1800-luvun jälkipuoliskolla”, ”vuoden 1906 jälkeen” tai ”ennen sukunimilain voimaan tuloa”.

Taulukko 7. Eri nimityyppien otetut sukunimet ajanjaksoittain, yhteen laskettuna kaikki nimenottoerusteet sekä perustelemattomat (lkm.)

Nimityyppi	1850 – 80- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900– 09	1910– 21	Ilman ajoitusta	Summa
2-jäseniset nimet	72	64	50	205	91	7	489
<i>la</i> - loppuiset nimet	91	78	32	109	46	21	377
<i>sto</i> - loppuiset nimet	7	12	4	11	4	–	38
<i>nen</i> - loppuiset nimet	140	134	67	107	47	17	512
Muut 3- tavuiset nimet	25	33	10	94	29	4	195
2-tavuiset nimet	85	72	45	218	63	12	495
Summa	420	393	208	744	280	61	2 106

Taulukko 7 on edellisten taulukkojen koonti siten, että siihen on laskettu yhteen kunkin nimityypin kaikki nimenottoerusteet sekä perustelemattomat.

Kaksijäsenisiä nimiä on otettu eniten 1900–09, mikä johtuu paljolti kaksijäsenisten ruotsinkielisten nimien suomalaistamisesta.

-la-loppuisia nimiä on otettu runsaasti 1800-luvun puolella, koska rahvas otti silloin sukunimen funktion tilojensa ja torppiensa nimiä. 1900-luvun ensimmäisellä kymmenellä otetut 109 *la*-nimeä ovat kertyneet pääosin asutusnimitaustaisista ja perustelemattomista nimistä.

-nen-loppuiset nimet ovat selvästi 1800-luvun nimistöä, 1900-luvun ensi kymmenellä niitä on otettu enää noin viidesosa kaikista aineiston *nen*-nimistä, ja 1910-luvulla niiden ottaminen on hiipunut. Suosion huippu näyttää olleen tämän aineiston perusteella 1890-luvulla, mutta alkanut jo 1880-luvulla. Tutkimusjakson kaikilla vuosikymmenillä *-nen*-nimien määrää ovat lisänneet perusteita jääneet nimet.

1900-luvun alku, johon kuuluu suurnimenmuutto, on nostanut kolmetavuisten johtimellisten – muiden kuin *la*, *sto* ja *nen* -loppuisten – nimien määrää, varsinkin *-io*-loppuisten. Samantyyppisten nimien otto on jatkunut 1910-luvullakin.

Kaksitavuisia nimiä on otettu 1800-luvulla asutusnimien mukaan, mutta nimien määrä kasvoi jyrkästi 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, jolloin otettiin lähes puolet (44,0 %) aineiston kaksitavuisista sukunimistä ja ilman tunnettua perustetta 146 nimeä eli 29,5 % kaikista aineiston kaksitavuisista. Kun nimenvaihtaminen lisäksi keskittyi huomattavan paljon samoihin nimiin, on nämä nimenotot tulkittava muoti-ilmiöksi.

5.2 Nimeämisperusteet nimityypeittäin eri ajanjaksoina 1850–1921

Taulukko 8. Sukunimen perusteena asutusnimi (nimien lkm.)

Nimityyppi	1850– 80- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900– 09	1910– 21	Ilman ajoitusta	Summa
2-jäseniset nimet	59	46	31	58	42	6	242
<i>la</i> - loppuiset nimet	71	65	20	59	26	21	262
<i>sto</i> - loppuiset nimet	4	8	1	5	3	–	21
<i>nen</i> - loppuiset nimet	43	30	12	20	16	6	127
muut 3- tavuiset nimet	14	15	5	10	9	2	55
2-tavuiset nimet	38	19	4	24	10	6	101
Summa	229	183	73	176	106	41	808

Asutusnimiin perustuvia sukunimiä on eniten kaksijäsenisissä ja *LA*-loppuisissa nimissä, ovathan nämä nimityypit perinteisiä tilan- ja torpanniminä. Kaikista aineiston *kaksijäsenisistä nimistä* (489 nimeä) on asutusnimitaustaisia 242 nimeä (49,5 %). Näistä otettiin 1800-luvun puolella 111 nimeä (59 + 46 + 6 epätarkkaa ajoitusta 1800-luvulle, mukana ei ole jakso 1900-luvun taite), joka on 45,9 % koko tutkimuskauden kaksijäsenisistä asutusnimitaustaisista nimistä. Kun lasketaan näiden 1800-luvun puolella otettujen 111 asutusnimiin perustuneiden sukunimien osuus aineiston kaikista 1800-luvun kaksijäsenisistä sukunimistä eli 142 nimestä (72 + 64 + 6 taulukon 7 mukaan), on asutusnimiin perustuneita nimiä 78,2 %. 1800-luvulla oli voimassa vanha tapa ottaa hallitsemansa tilan tai torpan nimi ehkä ensin lisänimeksi mutta siitä vakiinnuttaa se sukunimeksi.

Sukunimilakiin mennessä *-LA-nimiä* otettiin asutusnimien pohjalta 262 nimeä, mikä on kaikista aineiston *LA*-nimistä 69,5 %. 1800-luvun puolella asutusnimitaustaisia *LA*-nimiä otettiin 149 (71 + 65 + 13 väljästi ajoitettua), mikä on reilu puolet (56,9 %) kaikista asutusnimitaustaisista *LA*-nimistä.

Nen-loppuisia nimiä on pidetty paljolti muodin mukaan valittuina, ja totta onkin, että niitä otettiin huomattavasti ilman muuta perustelua, mutta silti niilläkin oli vahva perinteinen yhteys asutusnimistöön erityisesti 1800-luvun puolella, jolloin *nen*-loppuisia nimiä otettiin 284, ja niistä 78 nimeä eli 27,5 % perustui asutusnimiin. Aineiston kaikista – koko tutkimuskauden – 512 otetusta *nen*-loppuisesta nimestä noin neljännes (24,8 %) perustui asutusnimiin.

Muista kolmitavuisista johdoksista (195 nimeä) 28,2 % (55 nimeä) oli asutusnimitaustaisia, ja *kaksitavuisista sukunimistä* (495 nimeä) viidesosa, 101 nimeä eli 20,4 % oli otettu asutusnimien pohjalta.

Tämä tulos antaa erilaisen kuvan kaikkien 1800-luvulla sukunimiksi otettujen nimityyppien, myös *nen*-nimien synnystä, kuin Paikkalan toteamus: ” Otaksun, että 1800-luvun yleisimmät sukunimet eivät syntyneet sekundaaristi talon- tai torpannimien tai muiden lisänimien siirtyessä sukunimen tehtävään, vaan yleisesti omaksutun nimeämismallin pohjalta.” (2004, 44, 45.) Jos otetaan koko aineiston nimimäärä 2 106 nimeä ja verrataan siihen 1800-luvulla otettujen asutusnimitaustaisten sukunimien määrää (412 nimeä), saadaan tulos, että kaikki nimityypit yhteen laskien asutusnimien pohjalta on 1800-luvulla otettu 19,6 % kaikista otetuista nimistä. Koko tutkimuskaudella kaikki nimityypit mukaan lukien tulee asutusnimitaustaisten sukunimien osuudeksi 38,4 %, eikä mikään muu nimeämisperuste ole ollut näin yleinen. Näitä lukuja voi verrata kokonaan ilman nimeämisperustetta jääneisiin nimiin, joita tulkitaan yleensä muotiniimiksi. Niitäkin on aineistossa reilusti alle puolet koko

nimimäärästä: 41,7 % (879 nimeä). Vuoden 1986 vastaukset todistavat asutusnimien perustavaa vaikutusta länsisuomalaisten otettujen nimien syntyyn, joten on syytä varoa panemasta liian suurta painoa pelkästään muodille.

Taulukko 9. Sukunimen perusteena luontonimi tai asuinpaikan ympäristö (nimien lkm.)

Nimityyppi	1850–80-luvut	1890-luku	1900-luvun taite	1900–09	1910–21	Ilman ajoitusta	Summa
2-jäseniset nimet	4	5	3	29	14	–	55
<i>la</i> -loppuiset nimet	2	1	1	1	1	–	6
<i>stO</i> -loppuiset nimet	–	–	–	1	1	–	2
<i>nen</i> -loppuiset nimet	5	6	2	6	2	2	23
muut 3-tavuiset nimet	3	3	–	14	–	1	21
2-tavuiset nimet	8	2	2	15	1	3	31
Summa	22	17	8	66	19	6	138

Luontonimet tai luonto itsessään eivät ole olleet kovin merkittäviä otettujen sukunimien inspiroijina. Niiden osuus on alkanut näkyä vasta 1900-luvulla eikä silloinkaan erityisen suuresti. 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä liittyivät entisen sukunimensä suomalaistajat – suurelta osin sivistyneistö – nimenottajiin, ja silloin kertyi jonkin verran luontonimiperusteisia uusia nimiä. Samaan aikaan tehtiin uusia kolmitavuisia, johtimellisia nimiä ja kaksitavuisia nimiä luontonimien tai ympäristön mukaan enemmän kuin muina aikoina. Nämä nimityypit kuuluivat sivistyneistön suosikkeihin. Taulukossa on 55 kaksijäsenistä luontoperusteista sukunimeä. Ryhmä on taulukon suurin, minkä selittää se, että luontopaikkojen nimet ovat yleisesti kaksiosaisia ja 38 luontonimeä otettiin sellaisenaan sukunimeksi. Koko tutkimuskaudella kaikista nimityypeistä (koko aineisto 2 106 nimeä) yhteensä luontoperusteisia nimiä otettiin vain 6,6 prosenttia.

Taulukko 10. Sukunimen perusteena vierasperäinen sukunimi (nimien lkm.)

Nimityyppi	1850– 80- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900– 09	1910– 21	Ilman ajoitusta	Summa
2-jäseniset nimet	2	1	2	42	6	–	53
<i>lA</i> - loppuiset nimet	4	1	–	14	2	–	21
<i>stO</i> - loppuiset nimet	1	–	–	3	–	–	4
<i>nen</i> - loppuiset nimet	11	4	1	2	2	–	20
muut 3- tavuiset nimet	–	1	–	17	2	1	21
2-tavuiset nimet	6	4	5	17	4	–	36
Summa	24	11	8	95	16	1	155

Vierasperäinen sukunimi nimenottoperusteena on lisääntynyt 1900-luvun alussa, eritoten 1906, jolloin suurelta osin sivistyneistö suomalaisti entisiä nimiään. Oppimattomalle kansalle antoivat papit ja opettajat uusia suomenkielisiä nimiä. Vaikka tilattomilla maatyöläisilläkin oli ruotsinkielisiä nimiä, käsitys ylemmän yhteiskuntaluokan suuremmasta osuudesta saa pohjaa, kun ottaa huomioon, että vieraskielisen nimen tilalle on otettu eniten juuri nimityyppejä, joita sivistyneistö suosi, kaksijäsenisiä ja lyhyitä kaksitavuisia sekä kolmitavuisia johtimellisia, muita kuin *nen*-, *lA*- tai *stO*-loppuisia. Kaikkiaan tässä aineistossa vieraskielinen sukunimi oli uuden nimen perusteena vain 7,4 prosentissa kaikista otetuista nimistä.

Taulukko 11. Sukunimen perusteena suomalainen henkilönimi (nimien lkm.)

Nimityyppi	1850– 80- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900– 09	1910– 21	Ilman ajoitusta	Summa
2-jäseniset nimet	–	–	–	–	–	–	0
<i>lA</i> - loppuiset nimet	–	–	3	6	2	–	11
<i>stO</i> - loppuiset nimet	–	–	–	–	–	–	0
<i>nen</i> - loppuiset nimet	–	5	1	4	2	–	12
muut 3- tavuiset nimet	–	1	–	2	1	–	4
2-tavuiset nimet	4	7	1	12	7	1	32
Summa	4	13	5	24	12	1	59

Nimenottoperusteena suomenkielinen henkilönimi ei ole ollut tavallinen, saati yleinen, mutta se on syytä ottaa huomioon siksi, että se ilmentää erästä nimervalintaan liittyntä seikkaa, joka ei ollut enää sukunimilain voimaantulon jälkeen mahdollinen: nimenottaja saattoi valita itselleen minkä tahansa toisen henkilön nimen, sukulaisen, tuttavain tai kuuluisan henkilön nimen.

Taulukko 12. Nimien taustana erilaisia yksittäisiä perusteita, mm. ammatti (nimien lkm.)

Nimityyppi	1850– 80-luvut	1890- luku	1900 -luvun taite	1900– 09	1910–21	Summa
2-jäsenimet nimet	–	–	–	–	–	0
<i>lA</i> -loppuiset nimet	1	–	1	3	1	6
<i>stO</i> - loppuiset nimet	1	–	–	1	–	2
<i>nen</i> - loppuiset nimet	10	9	4	4	–	27
muut 3- tavuiset nimet	2	3	–	8	1	14
2-tavuiset nimet	6	3	1	4	4	18
Summa	20	15	6	20	6	67

Yksilöllisiä asiaperusteita ei ole esitetty millekään nimityypille kovin monta, mutta ne ovat kiintoisia, kun ne liittyvät *nen*-loppuisiin, muihin kolmitavuisiin johtimellisiin nimiin tai kaksitavuisiin nimiin. Näitä nimityyppjähän on kartutettu paljon mallin mukaan.

Kertomukset ovat hyvin paljastavia, ne on tulkittava niin, että ensin on löytynyt miellyttävä (muodin mukainen) nimi ja sen jälkeen on keksitty sille hyvä perustelu. Lisäksi tämän ryhmän aineistoon sisältyy 12 uutta nimeä, jotka perustuivat nimensajaan ammattiin. Nimensaaajista 6 oli seppää, joille nimet oli annettu 1800-luvun lopulla ja yhdelle 1920. Sepän ammatti on ollut selvästi arvostettu, ympäristössään erottuva. Muut ammattiin perustuvat nimet hajaantuvat moneen ammattiin.

Taulukko 13. Sukunimet, joiden perusteesta ei ole tietoa (nimien lkm.)

Nimityyppi	1850– 1880- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900– 09	1910– 21	Ilman ajoitusta	Summa (lkm.)	% (nimi- tyypin lkm:stä)
2-jäseniset nimet	7	12	14	76	29	1	139	28,4 % (489)
<i>lA</i> -loppuiset nimet	13	11	7	26	14	–	71	18,8 % (377)
<i>stO</i> - loppuiset nimet	1	4	3	1	–	–	9	23,7 % (38)
<i>nen</i> - loppuiset nimet	71	80	47	71	25	9	303	59,2 % (512)
muut 3- tavuiset nimet	6	10	5	43	16	–	80	41,0 % (195)
2-tavuiset nimet	23	37	32	146	37	2	277	56,0 % (495)
Summa	121	155	108	362	122	13	879	41,7 % (2 106)

Kaksijäseniset sekä *lA*- ja *stO*-loppuiset sukunimet ovat perustuneet enemmän kuin muut asutusnimiin, joten niiden taustat on tiedetty hyvin, ja siksi sukunimiä ilman tiedettyä perustetta on vähemmän kuin muuntyyppisissä nimissä. Kaksijäsenisten otettujen nimien taustalla oli usein myös ruotsinkielinen kaksijäseninen nimi, joka on luonnollisesti tunnettu. Sen sijaan uudet *nen*-loppuiset nimet ja muut kolmitavuiset johtimelliset, mm. *iO*- ja *nne*-loppuiset, sekä lyhyet, kaksitavuiset nimet ovat suurelta osin mallin mukaan otettuja ilman konkreettista perustetta. 1900-luvun alussa taustattomien uusien kaksitavuisten nimien määrä on lisääntynyt jyrkästi. Sen sijaan *nen*-nimiä on otettu ilman tunnettua perustetta tasaisesti 1800-luvun puolivälistä lähtien, varsinkin 1890-luvulla, aina 1900-luvun alkukymmenelle. Näiden kahden nimityypin nimistä yli puolet on otettu ilman tiedostettua perustetta tai peruste on unohtunut. Niitä voinee siltäkin perusteella pitää muotininiminä – paitsi että valinnat ovat osuneet hyvin paljon samoihin nimiin. Vastauksissa on muoti tiedostettu motiiviksi selvemmin *nen*-nimiin kuin kaksitavuisiin tai *iO*-loppuisiin nimiin. Koko 2 106 nimen aineistosta on peruste ilmoittamatta yhteensä 879 nimestä (41,7 %). Tähän määrään sisältyvät myös nimet, joiden ottamiseen on kerrottu perustelu, syy, mutta ei nimeämisperustetta.

5.3 Sukunimettömien nimenotto

Ensimmäisessä sukunimilaissamme 1920 määrättiin, että kaikilla kansalaisilla tuli olla sukunimi vuoteen 1921 mennessä, kun laki astui voimaan. Siihen asti sukunimettömien määrää ei ole missään laskettu, eikä se kovin helppoa olisi ollutkaan, kun ihmiset saattoivat ennen lain vaikutusta vaihtaa nimeään melko helposti, hylätä vanhan ja ottaa uuden tai käyttää kahtakin nimeä. Tilojen omistussuhteiden ja asuinpaikan vaihdosten yhteydessä loppui oikeus käyttää entisen asumuksen, esimerkiksi kotitilan nimeä sukunimen tehtävässä. Lisäksi, vaikka olikin ollut jo 1800-luvulla ohjeita siitä, miten otettu sukunimi piti ilmoittaa, jotta siitä olisi tullut virallinen, ei kaikkia käyttöönsä otettuja nimiä ilmoitettu lehdissä. Riitti, että seurakunnan kirkkoherra sai tiedon nimestä. Monestihan pappi itse sen nimen antoi. Kirkonkirjaan merkitsemisenkään ei aina ollut varmaa, sillä sukunimikyselyn vastauksissa on tietoja, että joku vain alkoi käyttää jotain nimeä. Kun ei ollut sukunimilakia, ei voi millään perusteella arvioida, olivatko kaikki nimet ”virallisesti” sukunimiä vai eivät. Joka tapauksessa niitä merkittiin työpaikan palkkalistoihin, koulutodistuksiin ja jopa kauppakirjoihin. Näiden nimien kantajia ei voi pitää sukunimettöminä.

Armeija, työnantajat, koulut ja opistot sekä siirtolaisuusviranomaiset ovat merkinneet kaikille sukunimettömille nimen käytännön syistä. Ne, jotka eivät joutuneet noihin tilanteisiin, saivat nimensä monesti seurakunnan papilta tai koulunsa opettajalta, jotka toimivat nimenannossa aktiivisesti, eivät kuitenkaan järjestelmällisesti. Papit jakoivat nimiä rippikoululaisille ja niille aikuisille, joilla sattui olemaan asiaa pappilaan kuulutuksen ja vihkimisen, lapsen kastamisen tai muuttokirjan takia. Vuoden 1986 kyselyn vastauksista ilmenee pappien aktiivisuus enemmän siinä, että he ovat vaihtaneet jo käytössä olleita nimiä sen mukaan, millaisia pitivät sopivampina.

Taulukko 14. Sukunimettömien ottamat nimet nimityypeittäin

Nimityyppi	Otettujen nimien lkm.	Osuus (%) nimityypin kaikista otetuista nimistä	Nimityypin kokonaismäärä
Kaksijäseniset nimet	91	18,6	489
<i>la</i> -loppuiset nimet	96	25,4	377
<i>stO</i> -loppuiset nimet	9	23,7	38
<i>nen</i> -loppuiset nimet	177	34,6	512
muut 3-tavuiset nimet	33	16,9	195
kaksitavuiset nimet	81	16,4	495
Summa	487	23,1	2 106

Ennestään sukunimettömiä on ollut aineiston kaikkien nimityyppien ottajissa. Kun vastaajat eivät kaikissa tapauksissa ole ilmeisesti tienneet, oliko tilan- tai torpannimi samalla käytössä sukunimenä, voi arvailla, että sukunimettömien määrä on varsinkin 1800-luvun puolella ollut ilmoitettua suurempi. Määrältään ja suhteellisesti eniten ilman entistä sukunimeä on ollut *nen*-loppuisten nimien saajissa ja ottajissa: 177, mikä on 34,6 prosenttia kaikista *nen*-nimien ottaneista. Suhteellisesti vähiten sukunimettömiä on kuulunut niihin, jotka ovat valinneet kaksijäsenisen tai lyhyen, kaksitavuisen nimen tai sellaisen kolmitavuisen nimen, joka ei ollut *lA*-, *stO* eikä *nen*-loppuinen. Tässäkin erottuvat ne nimityypit, joita muut kuin maalaisrahvas on suosinut, ja sivistyneistöllähän oli ennestäänkin sukunimi. Kun lyhyet suosikkinimet yleistyivät, elettiin 1900-luvun ensimmäistä vuosikymmentä, jolloin tavallisilla kansanihmisilläkin oli jo aiempaa yleisemmin myös entinen sukunimi.

Taulukko 15. Sukunimettömien ottamat nimet nimityypeittäin eri ajanjaksoina (lkm.)

Nimityyppi	1850 – 80-luvut	1890-luku	1900-luvun taite	1900–09	1910–21	Ajoitus epätarkka	Summa
2-jäseniset nimet	28	20	15	10	15	3	91
<i>lA</i> -loppuiset nimet	29	23	13	13	7	11	96
<i>stO</i> -loppuiset nimet	2	4	1	2	–	–	9
<i>nen</i> -loppuiset nimet	56	50	30	22	12	7	177
Muut 3-tavuiset nimet	9	14	1	6	2	1	33
2-tavuiset nimet	23	14	15	14	12	3	81
Summa	147	125	75	67	48	25	487

Taulukko 16. Sukunimettömien ottamien nimien osuus kaikista eri ajanjaksoina otetuista nimistä (%)

	1850– 80- luvut	1890- luku	1900- luvun taite	1900 – 09	1910– 21	Ajoitus epätarkka	Summa
Sukunimettömien ottamia nimiä	147	125	75	67	48	25	487
Osuus ajan- kohdan nimistä	35,0 %	31,8 %	36,1 %	9,0 %	17,1 %	41,0 %	23,1 %
Kaikki ajan- kohtana otetut nimet	420 100 %	393 100 %	208 100 %	744 100 %	280 100 %	61	2 106 100 %

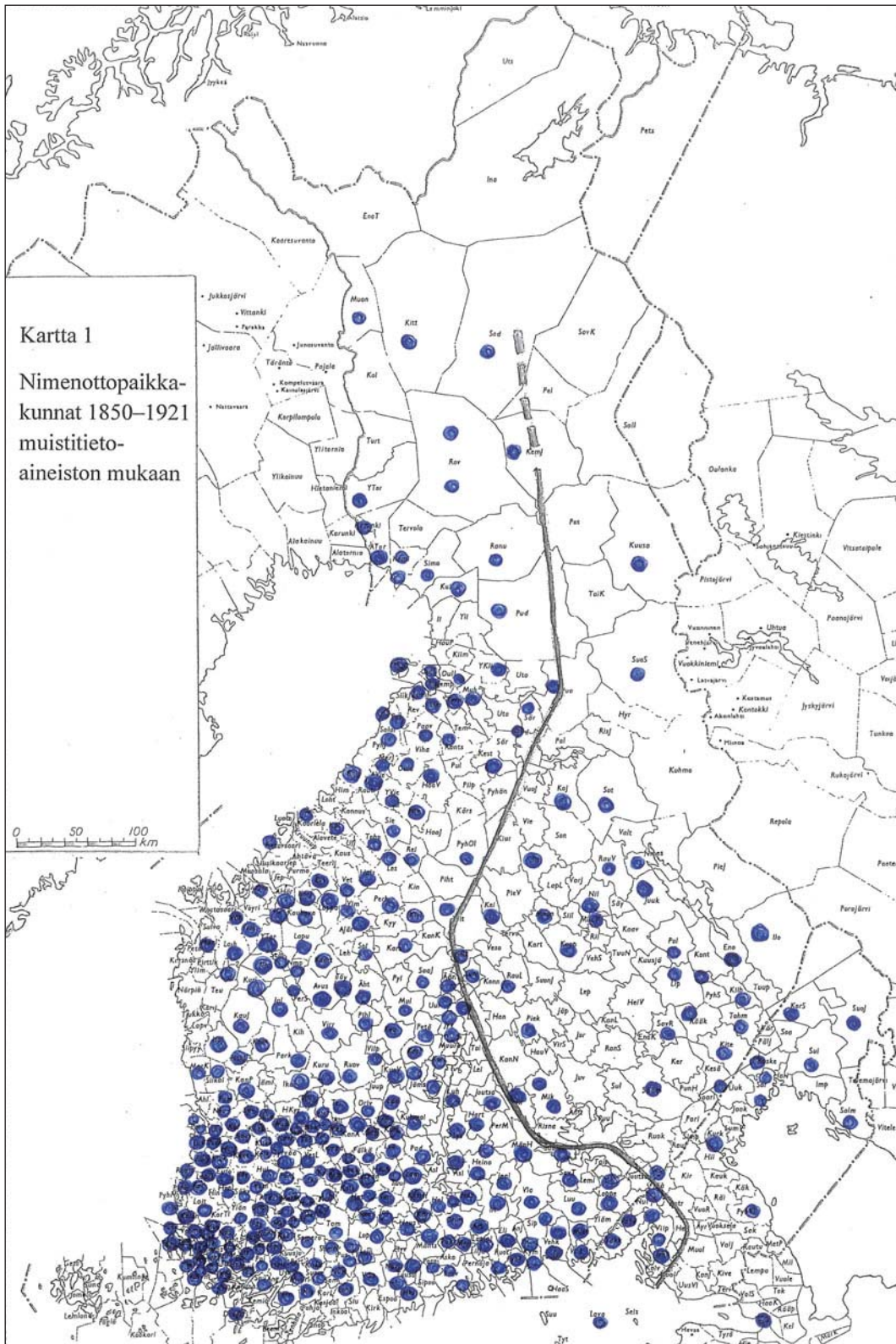
Hieman yllättävää on, että keskimäärin vain kolmannes nimenottajista on ollut vailla entistä sukunimeä 1850–90-luvuilla. 1900-luvun taitteessa tilanne on kyselyn vastausten mukaan pysynyt lähes samana. Selitys löytynee siitä, että 1800-luvun puolivälin jälkeen suuri osa otetuista sukunimistä perustui asutusnimiin. Hyvin usein asuinpaikan muutos oli syynä siihen, että otettiin uusi sukunimi. Uuteen asuinpaikkaan muuttajilla oli yleensä ennestäänkin ollut tila tai torppa, joten myös entisen asunnon nimi oli usein käsitetty samalla sukunimeksi. Toisaalta nimien lukumäärät ovat odotuksenmukaisia. 1800-luvun puolella sukunimettömiä nimenottajia oli selvästi enemmän kuin 1900-luvulla.

1900-luvun alun pieni sukunimettömien suhteellinen osuus (9,0 %) selittyy sillä, että tuohon aikaan sijoittuu suurnimenmuutto, johon osallistui aktiivisesti sivistyneistö suomalaistaen vieraskielisiä – yleensä ruotsinkielisiä – nimiään. Pieneen osuuteen vaikutti sekin, että rahvaallakin alkoi jo 1900-luvun puolella olla entistä enemmän sukunimiä, joita voitiin vaihtaa, esimerkiksi lyhentää entistä nimeä. Jonkin verran yllättää, että 1910-luvulla sukunimettömien osuus on taas lisääntynyt, tietoja on 48 nimenottajasta. Vuoden 1918 torpparilaki oikeutti lunastamaan torpat itsenäisiksi tiloiksi, mikä antoi joillekulle sysäyksen ottaa torppanimen sukunimeksi. Sukunimilain veloituksesta viimeisetkin sukunimettömät joutuivat sen vuoteen 1921 mennessä ottamaan. Aineistossa on 16 sukunimettömän nimenottoa 1918–21. Epätarkan ajoituksen sarakkeessa on melko paljon nimenottoja, mutta vastausten sanamuoto ”1800-luvun jälkipuoli” tms. auttaa sijoittamaan 8 nimenottoa 1800-luvulle ja sanamuoto ”1850-luvun jälkeen” antaa mahdollisuuden tulkita 5 nimenottoa 1800-luvulla tapahtuneiksi.

5.4 Sukunimityyppien ja nimeämisperusteiden levikkejä

Kartat ja karttojen selitykset

Edellisessä luvussa voi taulukoista seurata otettujen sukunimityyppien ajanmukaista kehitystä. Alueellista levikkiä kuvaa 10 karttaa, joiden on tarkoitus havainnollistaa muutamaa tärkeintä eri nimityyppien taustoihin liittyntä piirrettä. Alueelliset erot eivät ole yhtä selvät kuin ajalliset. Kartoissa kuten otettujen nimien luetteloissakin olen käyttänyt 1960-luvun pitäjännimiä, joita myös sukunimikyselyn vastaajat ovat käyttäneet. Kaikissa kartoissa on vain yksi samankokoinen merkki pitäjää kohden, vaikka nimitietoja onkin vaihteleva määrä. Karttoja halkaisee musta viiva. Se on itäsuomalaisen ja länsisuomalaisen nimikäytännön raja 1700-luvulla (Sirikka Paikkala 1997, 8). Siihen voi verrata länsisuomalaisten nimikäytäntöjen alueita 1800-luvulla. Nimikäytäntöjen rajaviivan itäpuolella olevat merkit kuuluvat monesti sivistyneistön nimenmuutoksiin, esimerkiksi 1900-luvun alun suomalaistamiseen, ja Itä-Karjalassa ja Kannaksella mm. venäläisen nimen suomalaistamiseen. Kartat on piirretty Maanmittaushallituksen pohjakarttaan vuodelta 1969. (Kartan 1 selitykset sivuilla 307–311, karttojen 2–10 sivuilla 321–326.)

Kartta 1. Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastauksissa ilmoitetut 346 nimenottoaikkakuntaa. Kaupungin tai pitäjän nimen jäljessä luku ilmoittaa nimenottojen määrän. Olen jättänyt näkyviin myös epätarkat ilmaukset kuten Kemijokivarsi ja maakuntien nimet.

Akaa 7	Ilomantsi 3	Kiikoinen 6	Lappaanranta 3
Alahärmä 3	Imatra 1	Kisko 3	Lappi Tl. 7
Alajärvi 7	Isojoki 12	Kitee 1	Lapua 9
Alastaro 5	Isokyrö 6	Kittilä 2	Laukaa 5
Alatornio 2	Jaala 9	Kiukainen 3	Lavansaari 1
Alavieska 1	Jalasjärvi 11	Kivijärvi 1	Lavia 13
Alavus 17	Janakkala 18	Kodisjoki 1	Lempäälä 4
Artjärvi 2	Johannes 2	Koijärvi 1	Lemu 1
Asikkala 8	Joensuu 4	Kokemäki 9	Lestijärvi 1
Askainen 2	Jokioinen 2	Kokkola 1	Lieto 7
Aura 1	Joutsa 7	Konginkangas 2	Liminka 2
Dragsfjärd 1	Jurva 3	Korpilahti 24	Liperi 1
Elimäki 3	Juuka 1	Korpiselkä 1	Lohja 2
Eno 1	Jyväskylä ja mlk. 20	Kortesjärvi 2	Loimaa 8
Eräjärvi 1	Jämsä 28	Koskenpää 4	Lokalahti 5
Eura 3	Jämsänkoski 6	Kosken srk. (Hl. vai Tl. ?) Loppi 11	
Eurajoki 6	Jääski 3	Koski Hl. 8	Luhanka 1
Evijärvi 1	Kaarina 3	Koski Tl. 7	Lumijoki 1
Forssa 3	Kajaani 4	Kotka 5	Luopioinen 14
Haapavesi 2	Kaksikerta 1	Kuhmalahti 3	Luumäki 6
Hailuoto 2	Kalajoki 3	Kuhmoinen 13	Luvia 4
Halikko 3	Kalanti 29	Kuivaniemi 2	Längelmäki 2
Halsua 1	Kalvola 10	Kullaa 4	Länsi-Suomi 1
Hamina 2	Kangasala 14	Kuopio 7	Maalahti 1
Harjavalta 2	Kankaanpää 14	Kuorevesi 11	Maaninka 1
Hartola 11	Karinainen 6	Kuortane 2	Maaria 2
Hattula 16	Karjala (maakunta) 1	Kurikka 8	Marttila 5
Hauho 19	Karkkila 2	Kurkijoki 1	Mellilä 1
Hausjärvi 28	Karkku 3	Kuru 4	Merijärvi 1
Heinola ja mlk. 12	Karstula 4	Kustavi 10	Merikarvia 3
Helsinki 69	Karunki 5	Kuusamo 9	Messukylä 6
Hirvensalmi 2	Karvia 1	Kylmäkoski 4	Metsämaa 1
Hollola 8	Kauhajoki 12	Kymi 49	Miehikkälä 1
Honkajoki 5	Kauhava 7	Kyrö 1	Mietoinen 18
Honkilahti 1	Kauvatsa 7	Kälviä 4	Mikkeli ja mlk. 2
Huittinen 13	Keikyä 5	Kärkölä 8	Mouhijärvi 18
Humppila 6	Kemi ja mlk. 2	Köyliö 2	Muhos 1
Häme 4	Kemijokivarsi 1	Lahti 5	Multia 5
Hämeenkyrö 22	Kemijärvi 2	Laihia 5	Muonio 4
Hämeenlinna 13	Kestilä 1	Laitila 11	Muurla 2
Iisalmi 16	Keuruu 18	Lammi 12	Muuruvesi 1
Iitti 6	Kiihtelysvaara 1	Lapinjärvi 1	Mynämäki 8
Ikaalinen 13	Kiikala 2	Lappajärvi 6	Myrskylä 1
Ilmajoki 9	Kiikka 61	Lappee 3	Mäntsälä 21

Mäntyharju 4	Pohjois-Suomi 1	Savitaipale 6	Tyrvää 31
Naantali 3	Polvijärvi 2	Savonlinna 3	Töysä 13
Nakkila 9	Pomarkku 4	Savonranta 2	Ulvila 8
Nastola 3	Pori ja mlk. 24	Seinäjoki 1	Urjala 29
Nilsinä 1	Pornainen 1	Sievi 2	USA 1
Nivala 13	Porvoo ja mlk. 2	Siikainen 2	Uukuniemi 1
Nokia 5	Pudasjärvi 1	Simo 1	Uurainen 4
Noormarkku 4	Pukkila 1	Sippola 4	Uusikaupunki 4
Nousiainen 1	Punkalaidun 7	Sodankylä 2	Vaala 1
Nummi 4	Puolanka 1	Soini 4	Vaasa 5
Nurmes 1	Pusula 5	Somerniemi 2	Vahviala 1
Nurmijärvi 13	Pyhtää 11	Somero 7	Valkeakoski 2
Nurmo 1	Pyhäjärvi Ol. 3	Sortavala ja mlk. 7	Valkeala 3
Oravainen 1	Pyhäjärvi Ul. 1	Sotkamo 1	Vammala 1
Orimattila 18	Pyhäjärvi Vpl. 1	Suistamo 7	Vampula 2
Oripää 5	Pälkäne 17	Sumiainen 2	Vanaja 4
Orivesi 10	Pöytyä 7	Suodenniemi 2	Varsinais-Suomi 1
Oulainen 1	Raahe 3	Suojärvi 1	Vehkalahti 15
Oulu 6	Raisio 3	Suomenniemi 3	Vehmaa 6
Oulujoki 1	Rantsila 3	Suomusjärvi 2	Velkua 1
Oulunsalo 4	Ranua 3	Suomussalmi 2	Vesilahti 22
Oulun seutu 1	Rauma ja mlk. 30	Suoniemi 1	Veteli 3
Paavola 1	Rautalampi 4	Symä 14	Vihti 6
Padasjoki 10	Rautavaara 1	Säkkijärvi 2	Viipuri ja mlk. 16
Paimio 15	Reisjärvi 4	Säkylä 3	Viitasaari 2
Parainen 1	Renko 1	Säräisniemi 2	Viljakkala 6
Parkano 1	Rovaniemi ja mlk. 10	Sääksmäki 4	Vilppula 2
Pattijoki 1	Ruotsinpyhtää 3	Taivassalo 18	Vimpeli 9
Perho 1	Ruovesi 11	Tammela 8	Virolahti 5
Perniö 4	Ruskeala 1	Tampere 48	Virrat 29
Peräseinäjoki 4	Rusko 1	Tarvasjoki 2	Vähäkyrö 10
Petäjavesi 6	Rymättylä 4	Teisko 16	Ylihärmä 1
Pieksämäki 1	Rääkkylä 1	Tohmajärvi 2	Ylikiihimäki 1
Pietari 2	Saarijärvi 7	Toholampi 3	Ylistaro 7
Pietarsaari 1	Sahalahti 1	Tottijärvi 1	Ylitornio 3
Pihlajavesi 5	Salmi 3	Turku 26	Ylivieska 4
Piikkiö 3	Salo 3	Tuulos 1	Yläne 3
Piippola 1	Saloinen 1	Tuusula 16	Ylöjärvi 8
Pirkkala 2	Satakunta 1	Tyrvävä 1	Ypäjä 2
Pohjanmaa 2	Sauvo 6	Tyrväntö 1	Ähtäri 10
			Äänekoski 2

Kartta 1. Nimenottopaikkakunnat 1850–1921 muistitietoaineiston mukaan (kartta s. 306, merkki ●)

Kartassa on merkki 346 paikkakunnalla, jotka on vastauksissa ilmoitettu. (Lisäksi on 25 tietoa nimenotosta ilman paikannusta tai joiden paikannus on niin väljä, ettei niitä voi sijoittaa karttaan.) Tietoja on siis kattavasti päätelmien pohjaksi.

Kartan luettavuuden takia olen merkinnyt vain yhdenlaisen merkin kuhunkin pitäjään, vaikka nimitietojen määrä vaihtelee 1–69. Paikkakuntakohtainen nimimäärä ei kuitenkaan kerro kaikkien otettujen nimien absoluuttista määrää vaan on pikemminkin osoitus vastaajien aktiivisuudesta. Tosin vastausten nimimääristä voi heijastua myös nimenottovilkkaus. Nämä tiedot eivät todista mitään esimerkiksi innovaatiokeskuksista, minkä voi huomata, kun katsoo kuuden aktiivisimman paikkakunnan nimenottomääriä: Helsingissä 69, Kiikassa 61, Kymissä 49, Tampereella 49, Tyrvällä 31, Raumalla ja mlk:ssa 30. Esimerkiksi Jyväskylässä ja mlk:sta on kerrottu vain 20 nimenotosta, ja se oli sentään suomalaisuuskeskus opettajaseminaareineen ja suomenkielisine oppikouluineen. Mäntsälän 21 nimenottoa ja Urjalan 29 nimenottoa saattavat selittyä suurten kartanoiden läheisyydestä. Laajoilla kartanoiden mailla asui paljon tilattomia lähekkäin, joten sukunimet olivat tarpeen sekä kyläläisten kesken että kartanon isännälle.

Vaikka Helsingissä oli suuri määrä nimenottoja, kaikki nimenottajat eivät olleet vanhoja kaupunkilaisia. On kerrottu myös nimenottajien lähtöpitäjiä: kun on lähtenyt kaupunkiin töihin esimerkiksi Orimattilasta, Janakkalasta, Kiukaisista, Urjalasta tai Kuopiosta, voisi nimenoton laskea yhtä hyvin lähtöpaikkakunnankin mukaan. Monesti vastauksissa onkin sanottu, että muutettaessa tarvittiin uusi nimi, ja paikkakuntana on kotipitäjä. Suurimmat kaupungit vetivät puoleensa työnhakijoita. Vuosina 1881–1900 Helsingin muuttovoitto oli 40 000 henkeä (Haatanen 1968, 132). Yli puolet uusista kaupunkilaisista oli lähtökunnassaan kuulunut itsellisiin ja irtolaisiin (mts. 133), siis niihin, jotka ottivat ilman nimeämisperustetta muotiniimiä. Uusien nimien ottajia tuli paljon kaupunkiin, mutta sen perusteella sitä ei voi pitää innovaatiokeskuksena, jos innovaatiokeskuksena pidetään paikkaa, josta uudennos alkaa ja josta se leviää muualle maahan. Idea uuden nimen ottoon oli yleensä jo kotipitäjässä. Helsinkiläiset nimenotot ovat myöhäisiä voidakseen olla uusien nimien malleina ja levittäjinä. Suurin osa Helsingissä otetuista 69 uudesta nimestä – 42 nimeä – otettiin 1900–09 ja nimenotto keskittyi vuosiin 1905–07, jolloin tehtiin 33 nimenmuuttoa, joten pääkaupungissa sukunimien otto näyttää sivistyneistön suomalaistamishankkeelta. Myös otetut nimet vahvistavat tätä käsitystä. Suuren

nimenmuuttokampanjan aikaan *nen*-nimiä valittiin vain 2, kaksitavuisia 14, kaksijäsenisten joukossa oli mm. nimet *Lounamaa, Puromies, Sademies, Teräsvuori, Hallavuo* ja *Vapaavalta*, jotka eroavat tavallisen kansan ottamista paikannimilähtöisistä kaksijäsenisistä nimistä. Johtimellisten nimien joukossa ovat esimerkiksi *Salmio, Päiviö, Valvanne, Kanervo* ja *Vuolanne*, jotka edustavat tyypillisesti sivistyneistön 1900-luvun alussa suosimia nimiä. Maalais- ja työläisväestö otti *nen*-nimiä jo 1850- ja 1860-luvulta alkaen. Huomio kiinnittyy siihenkin, että aineiston tietojen mukaan nimi *Laine* otettiin Helsingissä vasta 1895 ja 1915. Armeijan nimistöön se kuului jo 1856.

Maalta kaupunkeihin muuttajia oli yhdellä vuosikymmenellä, 1890-luvulla, yhteensä 60 000 henkeä, ja jonkinlaista teollisuustyötä teki vuonna 1900 jo 11 prosenttia väestöstä (Haatanen 1968, 132). Juuri he tarvitsivat uusia sukunimiä. Tampereelle muutettiin töihin ehkä jonkin verran aikaisemmin kuin Helsinkiin, olihan Finlaysonin tehdas perustettu jo 1820. Aineiston nimenottotiedot Tampereelta alkavat 1860-luvulta. Kaikkiaan 49 nimestä otettiin 1800-luvun puolella 11 ja vielä 1900-luvun alussa 3 *nen*-loppuista nimeä. Tämä sopii hyvin sukunimikyselyn vastauksien antamaan kuvaan, että nimenottajat olivat työväestöä. Samaan kuvaan sopii, että otettiin sukunimiksi *la*-loppuiset *Eerola* 1870-luvulla ja *Lehtola* 1890-luvulla. Kaksitavuisia nimiä otettiin 1870-luvulta lähtien 6. Tampereella näkyivät kansanomaisemmat nimimallit kuin Helsingissä. Kuitenkin myös vuosien 1905–1907 suurnimenmuutto näkyy Tampereellakin: noina vuosina otettiin 12 kaksitavuista nimeä. Pitempiä 1906 otettuja tyypillisiä uudisnimiä olivat *Sinisalo, Merikoski, Pohjannoro, Raevuori, Heiniö* ja *Heliö*.

Länsirannikon kaupunkeja, Turku, Raumaa ja Pori, kannattaa arvioida, olivatko ne mahdollisesti nimikäytännön muutoksessa ja uusien nimien otossa edelläkävijöitä. Turun aineiston 26 nimenotosta yli puolet tapahtui 1800-luvun puolella alkaen 1870-luvulta, ja niissä otettiin 10 *nen*-loppuista nimeä, esimerkiksi *Jalonen, Jokinen, Laaksonen, Saarinen, Suominen, Virtanen* ja *Vuorinen*. Vuoden 1906 nimivalinnat erottuvat uudentyyppisinä: *Havu, Hurme, Kalske, Sointu, Rusama, Rintamo* ja *Kivilinna*. Turkulaisten otettuja nimiä voi pitää ajalleen erityisen tyypillisinä.

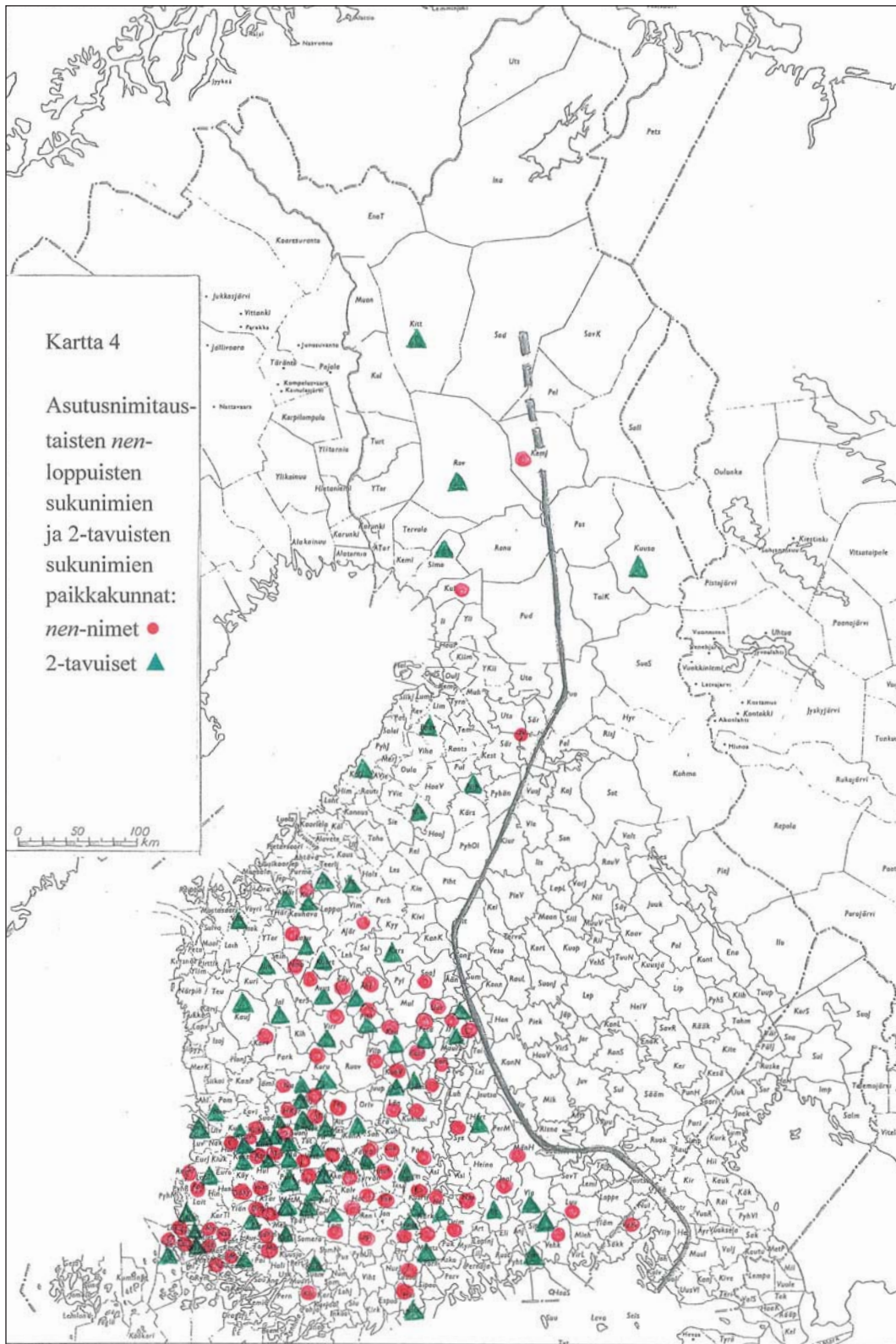
Rauman seminaari perustettiin 1896, joten sen vaikutus suomalaisten nimien ottamiseen on voinut alkaa vasta 1890-luvun lopussa. Raumalla ja sen mlk:ssa otetuista 30 nimestä varhaisin on vuodelta 1858, ja 1900-luvun taitteeseen mennessä oli otettu 8 *nen*-loppuista nimeä kaikkiaan 17 *nen*-loppuisesta. *Rauman Sanomat* osallistui aktiivisesti sukunimikeskusteluun, millä oli epäilemättä vaikutusta lehden lukijakuntaan – niihin, jotka lehtiä yleensä lukivat. Rauman seudulla *nen*-nimien suosio oli vankka, sillä niitä otettiin myös

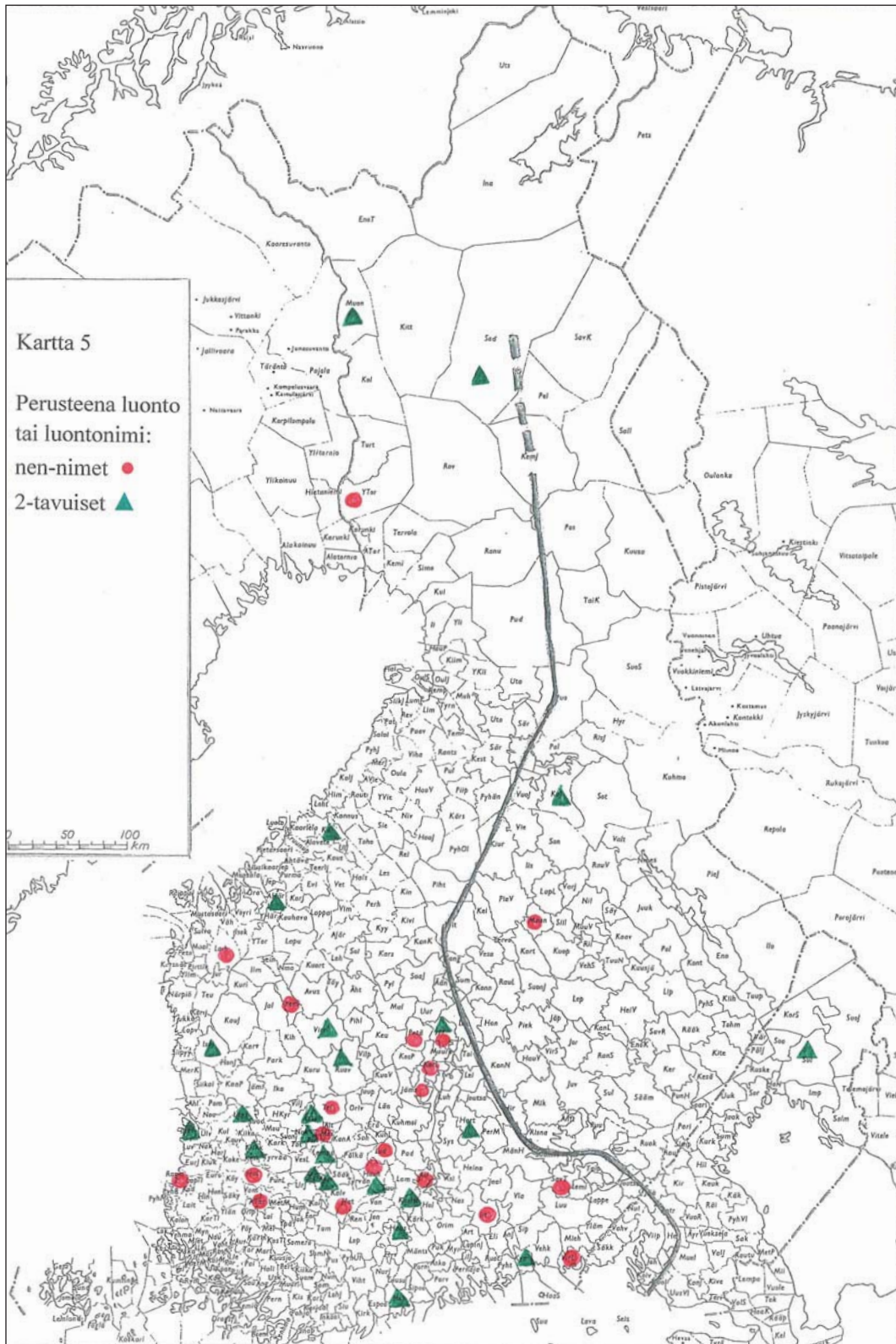
1906 ja vielä 1910-luvullakin. Kaksitavuisia otettiin vain 8, kaikki 1900-luvun puolella. Raumalla ja mlk:ssa näkyy tavallisen kansan mieltymys *nen*-nimiin.

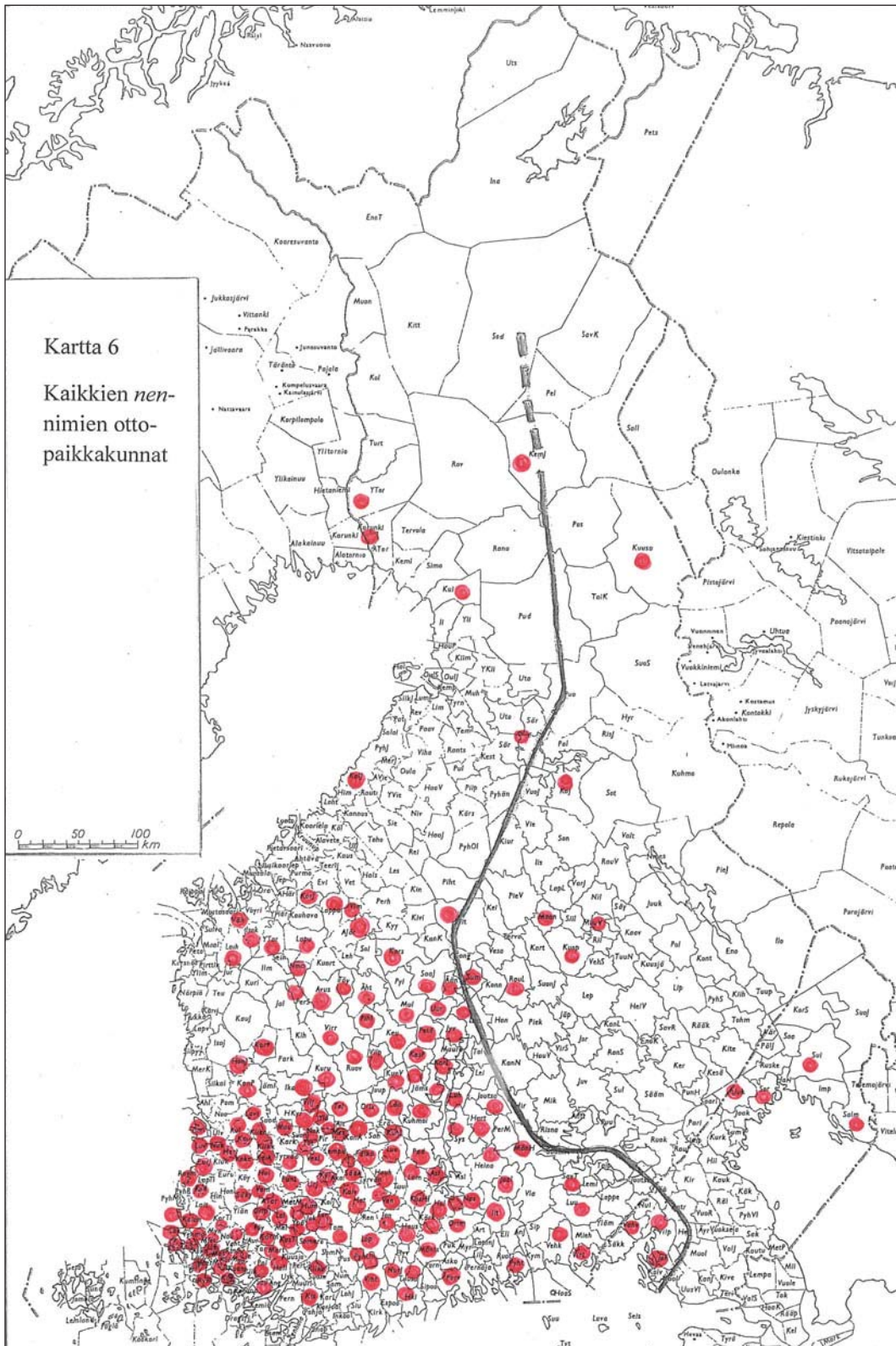
Pori oli 1800-luvulla laajeneva vireä teollisuus- ja satamakaupunki (OSE). Porissa ja sen mlk:ssa otetuista uusista sukunimistä on aineistossa 24 tietoa. Nimet olivat erilaisia kuin Turussa ja Raumalla. 1800-luvun lopulla on otettu vain 2 *nen*-nimeä, joista toinen on annettu armeijassa. Kaksitavuisia nimiä otettiin 12, niistä ensimmäinen 1858 ja viimeinen 1911. 1800-luvulla otettiin yhteensä 11 nimeä, 1900-luvulla 13. Vuonna 1906 otettiin vain 5 nimeä: *Halme, Käpy, Raikkala, Aarnisalo* ja *Uusivuori*.

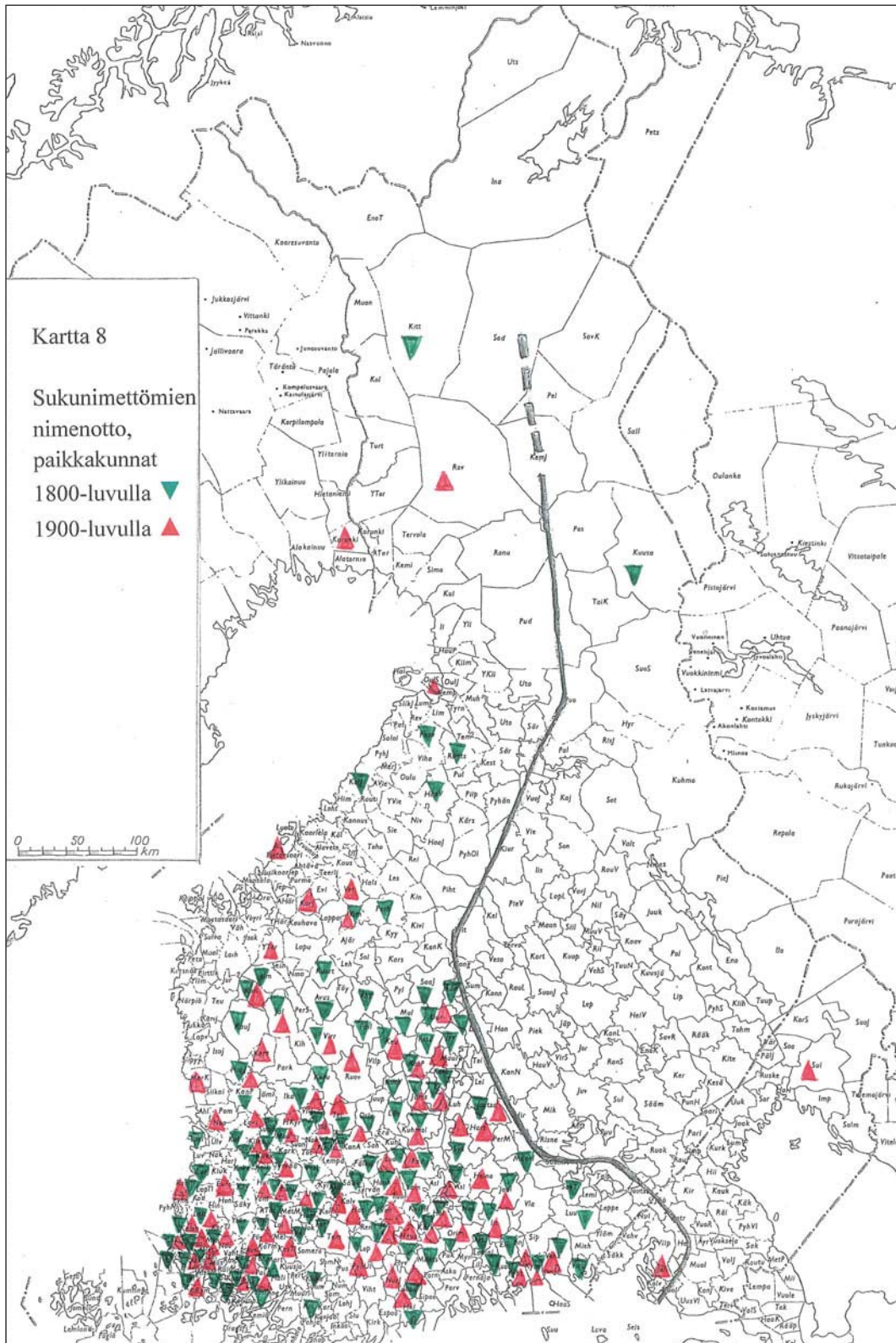
Opettajaseminaarien vaikutus suomalaisten sukunimien ottoon oli eittämättä suuri, kun kansakoulunopettajat hajaantuivat maaseudun kouluihin. Jyväskylän seminaari perustettiin 1863, joten sillä ehti olla useita vuosikymmeniä aikaa ohjailta sukunimien valintaa. Opettajien vaikutus nimenottoon näkyikin enemmän sadoissa maalaispitäjissä kuin itse Jyväskylässä, josta aineistossa on vain 13 nimenottotietoa (lisäksi mlk:sta 7 nimeä). Jyväskylän tiedot alkavat vuodesta 1858, jolloin otettiin sukunimi *Ilmonen*, ja 4 muuta *nen*-nimeä vuoteen 1875 mennessä. Jyväskylässä otetut nimet olivat tavanomaisia, esimerkiksi vuonna 1906 otetuista 4 nimestä vain 2:ta voi pitää yksilöllisinä: *Sara* ja *Valorinta*.

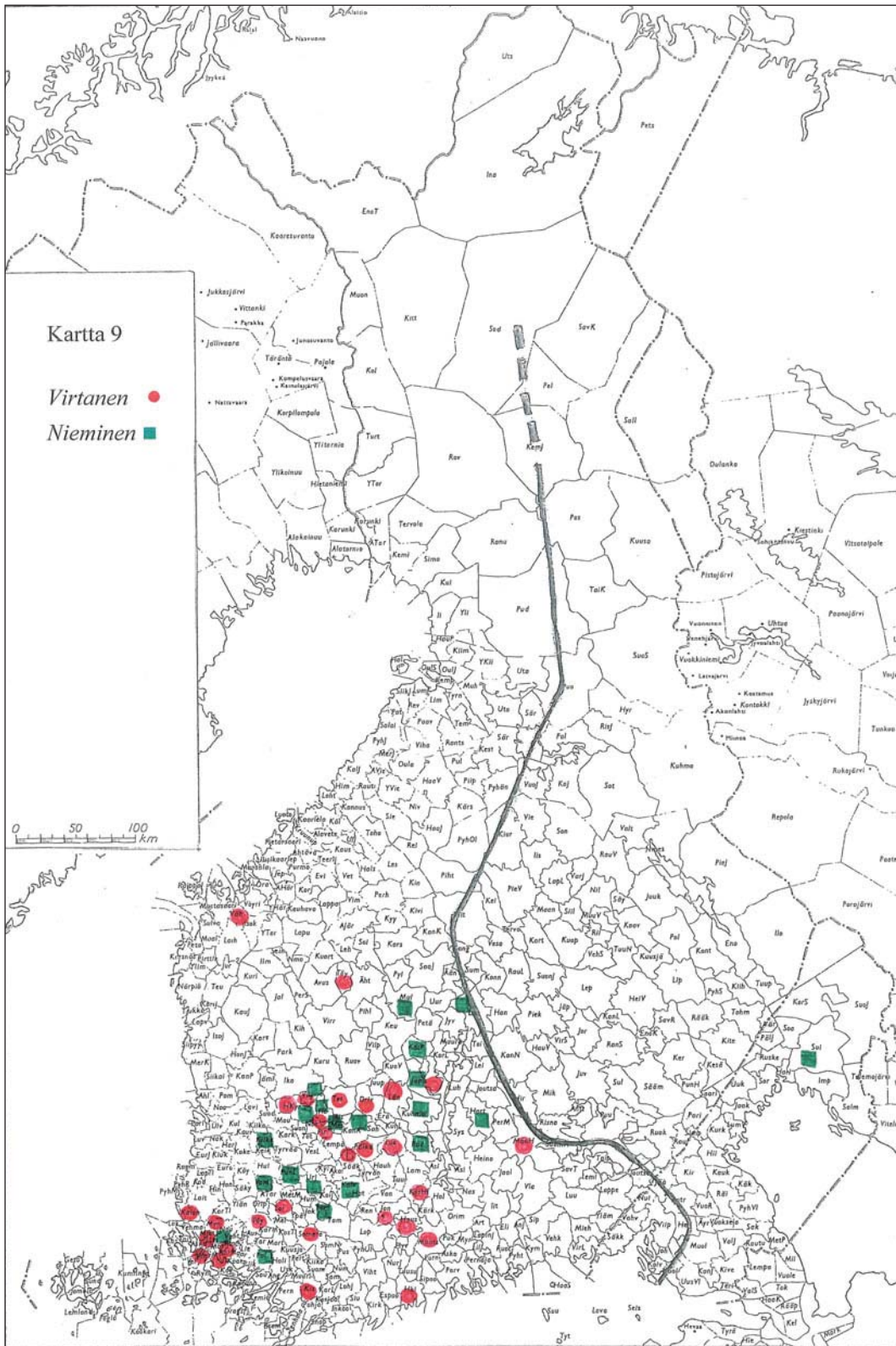
Sortavalan opettajaseminaari perustettiin 1880, mutta seuraavat seminaarit vasta 1890-luvulla, joten niiden vaikutus oli mahdollista aikana, jolloin suuri osa rahvaasta oli jo ottanut sukunimen, mutta kuitenkin suuret joukot vielä tarvitsivat nimen. Jokaisen seurakunnan pappila ja kunnan kansakoulu olivat uusien sukunimien jakelukeskuksia. Sukunimimuoti levisi tasaisesti uudistuvan nimijärjestelmän alueella eri tavalla kuin monet muut uutuudet. Esimerkiksi uudet etunimet ovat levinneet ”hierarkkisesti suuremmista keskuksista pienempiin ja toisaalta aaltomaisesti innovaatiokeskuksista ympäristöön” eli kaupungeista periferiaan (Kiviniemi 1989, 311). Uudet sukunimet levisivät maassamme sosiaalisten kerrostumien mukaan: ensin yhteiskunnan alempiin kerroksiin ja vasta 1900-luvun puolella keskiluokkaiseen sivistyneistöön, jota asui maaseudulla harvakseltaan. Sillä oli nimenottoon eri motivaatiot kuin kansalla ja se käytti uusiin nimiin erilaisia aineksia kuin alemmat yhteiskuntakerrokset.

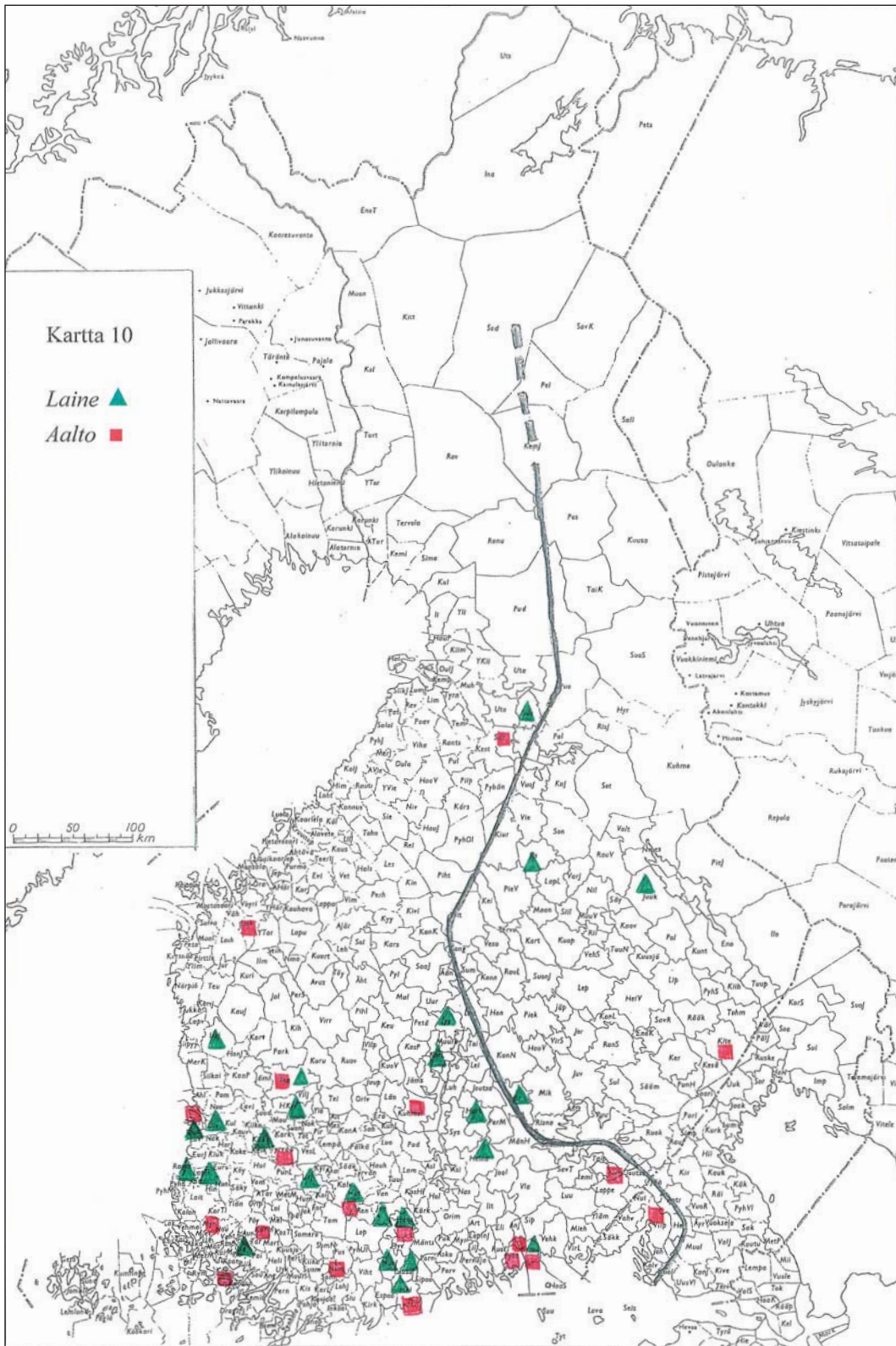

Kartta 2. Asutusnimiperusteisten kaksijäsenisten sukunimien paikkakunnat (s. 312, merkki ●)

Vuoden 1986 aineistossa on 489 kaksijäsenistä otettua sukunimeä, joista 242 nimeä perustui asutusnimeen. Nimenottoa paikkakuntia on ilmoitettu 116 (ja 5 nimeä ilman karttaan merkinnän vaatimaa täsmätietoa). Aineistossa on kaksijäsenisiä asutusnimipohjaisia nimiä eniten, 5–21 nimeä, seuraavissa pitäjissä: Kiikassa 21, Virroilla 14, Korpilahdella 6, Hämeenkyrössä, Kauhajoella, Kurikassa ja Kymissä 5. Enimmät näistä nimistä otettiin 1800-luvun puolella tai 1900-luvun taitteessa, vain kaikki Kymin nimet on sanottu otetun 1900-luvulla. Kaksijäsenisiä asutusnimitaustaisia sukunimiä esiintyy Etelä-Pohjanmaalla, mutta hyvin vähän sieltä pohjoiseen, Päijänteen molemmin puolin lähes joka pitäjässä ja Satakunnassa melko tiuhaan. Myös Etelä-Hämeestä ja Varsinais-Suomesta on runsaasti tietoja, mutta Kaakkois-Suomesta hyvin vähän.

Kartta 3. Asutusnimitaustaisten *IA*-loppuisten sukunimien paikkakunnat (s. 313, merkki ▼)

Aineistossa on 377 *IA*-loppuista nimeä, joista 262 otettiin asutusnimen pohjalta 129 pitäjässä. Tilannimen ottaminen sukunimeksi oli luonteva jatko perinteiselle tavalle käyttää talonnimeä isännän lisänimenä. Eniten näitä nimiä, 5–16 nimeä, otettiin seuraavissa pitäjissä: Kymissä 16, Töysässä, Hausjärvellä ja Vehkalahdella 7, Kalannissa ja Mietoisissa 6, Hämeenkyrössä ja Virroilla 5. Muualla kuin Kymissä näitä nimiä otettiin eniten 1800-luvulla, yhteensä vain 10 nimeä 1900-luvulla. Sen sijaan Kymin 16 *IA*-loppuisesta asutusnimitaustaisesta sukunimestä on 13 nimeä sanottu otetun 1900-luvun alussa.

Kaksijäsenisten ja *IA*-loppuisten asutusnimitaustaisten nimien alueet noudattavat itä- ja länsisuomalaisen nimikäytännön rajaa muutamaa harvaa hajaesiintymää lukuun ottamatta. Kummankin nimityypin esiintymät ovat levinneet länsisuomalaisen nimikäytännön alueille melko tasaisesti. Kuitenkin *IA*-loppuisten asutusnimitaustaisten sukunimien alue poikkeaa kaksijäsenisistä ainakin parissa kohdassa: Pohjanmaalta *IA*-nimistä on tietoja Oulua myöten ja Kaakkois-Hämeessä sekä Kymenlaaksossa niitä on otettu jonkin verran enemmän kuin kaksijäsenisiä.

Kartta 4. Asutusnimitaustaisten *nen*-loppuisten sukunimien (merkki ●) ja kaksitavuisten sukunimien (merkki ▲) paikkakunnat (s. 314)

Olen yhdistänyt samaan karttaan *nen*-loppuisten ja kaksitavuisten asutusnimitaustaisten sukunimien ottopaikat, koska näissä nimityypeissä on asutusnimiperusteisia nimiä vähemmän kuin kaksijäsenisissä ja *la*-loppuisissa nimissä. *Nen*-loppuisia nimiä on aineistossa kaikkiaan 512, joista 127 nimellä oli asutusnimi perusteena. Niitä otettiin 82 paikkakunnalla.

Kaksitavuisia nimiä aineistossa on 495, joista 101 nimellä oli asutusnimitausta. Ne otettiin 73 paikkakunnalla. Nimenottopaikat hajautuvat vanhan läntisen nimikäytännön alueelle.

Kaksitavuisia otettiin Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla harvaan, kuitenkin Peräpohjolassakin Kittilää myöten. Keskittymiä tai tihentymiä voi nähdä Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Pohjois-Hämeessä. *Nen*-loppuisia asutusnimitaustaisia nimiä oli yhdessä pitäjässä enimmillään Alavudella 5. Kaksitavuisia nimiä otettiin asutusnimien pohjalta eniten Kiikassa, 6 nimeä. Kaikissa muissa karttaan merkityissä pitäjissä tätä nimeämisperustetta edusti 1–3 nimeä. On hyvä huomata, että vaikka nämä kaksi nimityyppiä ovat leimautuneet ilman perustetta otetuiksi muotininimiksi, yhteensä 328 nimellä oli 155 pitäjässä konkreettinen asutusnimiperuste hajautuen muuten kaikkiin maakuntiin, paitsi että *nen*-nimet puuttuvat lähes kokonaan Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalta.

Vuoden 1986 muistitietoaineisto osoittaa, että asutusnimet olivat yleisin peruste otetuille sukunimille ja 1800-luvun jälkipuolella lähes kaksi kertaa yleisempi kuin 1900-luvun ensi kymmenillä. Sirkka Paikkala on oman aineistonsa perusteella päättänyt sanomaan, että lounaisissa ja eteläisissä maakunnissa käytettiin talonnimi-lisänimiä satunnaisemmin kuin esimerkiksi Pohjanmaalla, eikä talonnimillä ollut sukunimen funktiota kaikissa rahvaan kerroksissa (2004, 612). Lukuun ottamatta ns. irtaimen väestön liikkuvaa osaa rahvaan alimmatkin kerrokset – mäkitupalaiset, muonamiehet ja itselliset, jopa osa loisista – asuivat jossakin, ja yleistä oli ottaa sukunimi asuinpaikan mukaan. Muistitietoaineistosta olen laskenut asutusnimitaustaisiksi kaikki asuinpaikan – mökkienkin – nimillä perustellut sukunimet.

Kartta 5. Perusteena luonto tai luontonimi, *nen*-loppuiset (merkki ●) ja 2-tavuiset nimet (merkki ▲) (s. 315)

Länsisuomalaisten otettujen sukunimien aiheena luontoa on korostettu monessa yhteydessä. Sirkka Paikkala on perustellut nimien luontoaiheita aikakauden kansallisromanttisella luonnonihailulla sekä isänmaan ja kotiseudun rakkaudella (2004 219, 220). Uusiin nimiin

saatiin tietenkin sanastoa ympäröivistä paikannimistä, joten suurimmasta osasta nimiä tuli sen vuoksi luontoaiheisia. Se on kuitenkin eri asia kuin luonto nimeämisperusteena.

Muistitietoaineistossa luonto tai valmis luontonimi on sanottu nimeämisperusteeksi melko harvoin, vain 138 nimelle (kaikki nimityypit), mikä on vain 6,6 prosenttia kaikista aineiston otetuista nimistä. Kahdesta suosituimmasta nimityypistä luontoperusteisia oli *nen*-nimistä vain 23, jotka otettiin 20 paikkakunnalla, ja kaksitavuisista 31, jotka otettiin 24 paikkakunnalla (2 nimen paikkaa ei tiedetty). Nimet jakautuvat pitkin maata, kaksitavuiset laajemmalle kuin *nen*-nimet, joita on Päijänteen länsirannan tuntumassa ja muutamassa Satakunnan ja eteläisen Hämeen pitäjässä.

Kartta 6. Kaikkien *nen*-nimien ottopaikkakunnat (s. 316, merkki ●)

Aineistossa on 512 *nen*-loppuista nimeä (kaikki nimeämisperusteet sekä ilman perustetta otetut). Paikkakuntia on 173 (ja 6 nimeä ilman täsmätietoa ottopaikkakunnasta). *Nen*-nimien ottopaikat ylittävät läntisen ja itäisen nimikäytännön rajan Pohjois-Savossa ja Laatokan Karjalassa. Vuoden 1986 muistitietoaineiston mukaan *nen*-nimiä ei otettu lähes ollenkaan Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla, mutta runsaasti Lounais-Suomessa, Satakunnassa, Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla, huomattavan paljon myös Kaakkois-Hämeessä ja Uudellamaalla, mistä itään aina Kannakselle asti. Laskin kaikki Varsinais-Suomessa otetut *nen*-nimet, sillä merkki kartassa näyttää olevan lähes joka pitäjässä. Kaikkiaan sieltä on kerrottu 104 *nen*-nimien ottamisesta, mikä on viidesosa kaikista aineiston *nen*-loppuisista nimistä. Tieto on lähes joka pitäjältä, mutta useimmin vain yhdestä tai kahdesta nimestä. Maaseudun pitäjistä erottuvat Kalanti 10 nimellä, Taivassalo 7:llä ja Mietoinen 6 nimellä. Raumalla otettiin yksi *nen*-nimi seminaarissa ja 15 nimeä mlk:ssa, puolet nimistä 1800-luvulla, puolet 1900-luvun alussa. Kaikki Turun 11 *nen*-nimeä otettiin 1800-luvulla tai 1900-luvun taitteessa. Raumaa ja Turku voinee pitää jonkinlaisina *nen*-nimien vakiinnuttajina.

Muualla Suomessa aktiivisimmat *nen*-nimien valitsijat – tai kyselyyn vastaajat – olivat seuraavissa pitäjissä tai kaupungeissa: Tampereella 14, Jämsässä ja Korpilahdella 12, Hauholla 10, Hattulassa, Helsingissä, Mouhijärvellä, Orimattilassa, Pälkäneellä ja Teiskossa 8, Kalvolassa, Lopella, Mäntsälässä ja Vesilahdella 7 sekä Hausjärvellä, Kiikassa ja Luopioisissa 6 nimenottajaa. Näistä esimerkkipaikoista saa kuvan, että varsinaista uusien *nen*-nimien aluetta olivat Varsinais-Suomen lisäksi Keski-Suomi, Häme ja Pirkanmaa. Satakunnassakin *nen*-nimiä otettiin monin paikoin, mutta aina yhtä pitäjää kohti vähemmän kuin viisi, paitsi Huittisissa ja Kouvatsalla otettiin 5 *nen*-nimeä. Samaa on sanottava

Uudestamaasta: monin paikoin *nen*-nimiä otettiin mutta vain Mäntsälässä kertyi 7 nimeä, muualla vähemmän.

Kartta 7. Kaksitavuisten nimien ottopaikkakunnat (s. 317, merkki ▲)

Aineistossa on 495 kaksitavuista otettua sukunimeä, jotka on paikannettu 188 paikkakunnalle, joten yhtä paikkakuntaa kohti nimiä on keskimäärin 2–3. Otettuja lyhyitä nimiä on perinteisen länsi- ja itäsuomalaisen nimialueen rajan itäpuolella suunnilleen yhtä paljon kuin *nen*-nimiä. Kaikkiaan kaksitavuisia nimiä otettiin koko läntisellä nimialueella Varsinais-Suomessa, Kymenlaaksossa, Uudellamaalla, Satakunnassa, Hämeessä, Keski-Suomessa ja Pohjanmaalla, myös Kainuussa ja jopa Lapissa.

Kaupungeissa kaksitavuisia nimiä otettiin seuraavasti: Helsingissä 28, Tampereella 21, Porissa ja mlk:ssa 12, Raumalla 8, Iisalmessa 7, Jyväskylässä ja mlk:ssa 7, Turussa 7 ja Viipurissa ja mlk:ssa 5. Yleiskuvaksi tulee, että kaupunkilaiset suosivat kaksitavuisia nimiä 1900-luvun alussa sukunimilakiin asti ja ottivat nimiä ilman perustetta, joten näitä otettuja nimiä voi pitää muoti-ilmiönä.

Maaseudulla tiedettiin enemmän nimeämisperusteita ja kaksitavuisia nimiä otettiin jo 1800-luvun jälkipuolella. Aineistossa on kerrottu Kiikassa otetun 16 kaksitavuista nimeä (Kiikasta tuli muutenkin eniten maaseudun nimitietoja). Kymissä otettiin 10 lyhyttä nimeä, Urjalassa myös 10. Näistä kahdesta pitäjästä voi todeta, että ne ovat kaukana toisistaan ja edustavat hyvin erilaisia seutuja. Sen sijaan lähekkäiset Tuusula (7 nimeä), Nurmijärvi (7 nimeä), Mäntsälä (6 nimeä) ja Hausjärvi (6 nimeä) osoittavat eteläsuomalaisten maatalouspitäjien asukkaiden suosineen lyhyitä nimiä.

Kartta 8. Sukunimetöntien nimenotto, paikkakunnat (s. 318)

Aineistossa on 487 ennestään sukunimetöntä nimenottajaa 150 paikkakunnalla. Kaikki aineiston sukunimetöntät nimenottajat asuivat läntisen ja itäisen sukunimikäytännön rajan länsipuolella (paitsi Kuusamossa 3 nimenottajaa ja Suistamolla yksi). 1800-luvun puolella otettiin 282 ajoitettua ja paikannettua ensimmäistä omaa sukunimeä 115 paikkakunnalla, 1900-luvulla 186 nimeä 87 paikkakunnalla. Kaikkia nimenottopaikkoja ei voi merkitä karttaan, kun paikka on ilmoitettu vain maakunnan tarkkuudella kuten Häme ja Satakunta, tai ajanilmauksen tarkkuus ei riitä jakoon eri vuosisadoille. Olen erottanut 1800-luvun ja 1900-luvun nimenotot erilaisin merkein: 1800-luvun merkki on ▼ ja 1900–1921 merkki ▲, joka kuvaa myös 1900-luvun taitteessa otettuja nimiä.

Sukunimettömiä nimenottajia oli Varsinais-Suomessa, Satakunnassa, Etelä-Pohjanmaalla, Hämeessä, Keski-Suomessa ja Uudellamaalla sekä Kaakkois-Suomessa. 1800-luvulta on kerrottu muutama tapaus myös Keski-Pohjanmaalta, muuten 1800-luvun ja 1900-luvun nimenottajat lomittuivat samoille alueille, monet samoihin pitäjiin ja kaupunkeihin. Irtainta väestöä, niitä joilla ei ollut mahdollisuutta ottaa sukunimeksi asumuksen nimeä, ei edes mäkituvan, oli vuonna 1900 (pohjoista Oulun lääniä lukuun ottamatta) eniten Turun ja Porin läänissä (38,1 % väestöstä), noin kolmannes väestöstä myös Uudenmaan ja Hämeen lääneissä. Lukuihin sisältyy myös kaupunkeihin muuttanut työväestö. Tämän väestöosan määrä oli kasvanut parissakymmenessä vuodessa tuntuvasti. (Haatanen 1968, 68.) Täysin vailla yhteyttä omaan asuntoon – joka sentään oli mäkitupalaisillakin – eläneet olivat todennäköisesti pisimpään sukunimettömiä, niin myös perinnöttä jääneet talojen pojat. Täysin maattoman väestön ja sukunimettömien alueet käyvät yksiin Länsi-Suomessa.

Eniten sukunimettömien nimenotoista 1800-luvulla on mainintoja vuoden 1986 aineistossa seuraavilta paikkakunnilta: Kiikasta 14, Hauholta, Hausjärveltä, Tampereelta ja Virroilta 8, Pälkäneeltä ja Tyrvältä 7, Jämsästä ja Mäntsälästä 6, Kuhmoisista, Orimattilasta, Orivedeltä, Taivassalosta, Turusta ja Vesilahdelta 5. Eniten sukunimettömien nimenottoja 1900-luvun puolelta on mainittu seuraavista pitäjistä: Kiikassa 24, Kiikoisissa 12, Urjalassa 9, Kalannissa 8, Heinolan mlk:ssa, Jämsässä ja Lammilla 5. Nämä esimerkkipitäjät lomittuvat tasaisesti niiden pitäjien joukkoon, mistä on tieto vain 1–4 nimenotosta.

Kartta 9. *Virtanen* ja *Nieminen* (s. 319)

Vuoden 1986 muistitietoaineistossa yleisimmät *nen*-loppuiset nimet ovat *Virtanen* (merkki ●) ja *Nieminen* (merkki ■). *Virtasta* otettiin 36 kertaa 29 paikkakunnalla, *Niemistä* 24 kertaa 21 paikkakunnalla. Varhaisimmat nimen *Virtanen* esiintymät aineistossa ovat Somerolla 1850 ja Hämeenkyrössä 1860-luvulla. Noin puolet nimen valinnoista tapahtui 1800-luvun puolella. Aineiston varhaisimmat *Nieminen*-nimet otettiin Multialla 1870 ja Laukaassa 1870-luvulla. Kaikkiaan 1800-luvun puolella valittiin *Nieminen* 10 kertaa (yksi niistä saatiin Suomen kaartissa).

Nimen *Virtanen* alueen eteläisin paikkakunta oli Helsinki, itäisin Mäntyharju ja pohjoisin Etelä-Pohjanmaan Vähäkyrö, mutta eniten *Virtasia* tuli Satakuntaan ja Varsinais-Suomeen. *Virtanen* keskittyi hieman enemmän Uudellemaalle kuin *Nieminen*. *Nieminen* perustui useammin asuinpaikan nimeen, ja sen alue on hieman toisenlainen: sitä ei otettu

Uudellamaalla, mutta Hämeessä ja Keski-Suomessa sen alue ulottui Multialle ja Laukaaseen ja Päijänteen itäpuolellekin Hartolaan. Nimen *Virtanen* keskittymisessä etelään saattaa näkyä se, että se oli enemmän muotiniemi kuin monesti asutusnimeen perustunut *Nieminen*.

Huomionarvoisena yksityiskohtana voi todeta, että vielä 1960-luvulla nimen *Nieminen* levikki muistutti tätä varhaisten *Niemisten* aluetta varsinkin Keski-Suomen ja Satakunnan osalta, vaikka *Niemisiä* olikin sitten jo paljon laajemmin ja tiheämmin (Pöyhönen 1998, 157, kartta 279). Myös nimen *Virtanen* 1960-luvun alueita enteilee pääpiirtein sukunimikyselyn vastausten 36 *Virtas*-tiedon levikki (mts. 262, kartta 489).

Kartta 10. *Laine* ja *Aalto* (s. 320)

Aineiston kaksitavuisten sukunimien yleisimmät ovat *Laine* (merkki ▲) ja *Aalto* (merkki ■). Nimeä *Laine* otettiin 29 kertaa 26 paikkakunnalla ja nimeä *Aalto* 23 kertaa 21 paikkakunnalla. Aineistossa nimen *Laine* varhaisimmat esiintymät ovat vasta 1890-luvulta, jolloin nimi annettiin kaksi kertaa armeijassa. Kaikkiaan nimi *Laine* on otettu 1890-luvulla 6 kertaa, kaikki muut valinnat on tehty 1900-luvun taitteesta eteenpäin. Aineiston ensimmäinen *Aalto* otettiin Kuhmoisissa 1888. Kaikkiaan 6 *Aalto*a ajoittuu 1800-luvun loppuun. Viimeiset *Aalto*-nimet otettiin 1921 Pyhtäällä ja Kymissä.

Kun piirretään viiva Kymistä Heinolan ja Hartolan kautta Etelä-Pohjanmaan ja Satakunnan rajalle Isojoelle, jää suurin osa *Laine* ja *Aalto* -nimien ottopaikoista viivan lounaispuolelle. Näiden kahden lyhyen suosikkinimen alue oli muuten suurelta osin sama kuin *Virtasen* alue, paitsi että *Virtanen* puuttui maan kaakkoisosasta. Mikään muu yksittäinen nimi ei yllä aineistossa näiden suosituimpien nimien esiintymätiheyteen ja vain pari kolme edes lähelle niitä.

Nimen *Laine* valtava yleistyminen tekee turhaksi verrata varhaista levikkiä 1960-luvun levikkiin, mutta sen sijaan nimen *Aalto* kartta oli esiintymien tihentymisestä huolimatta yllättävän samanlainen 1960-luvulla kuin se oli 1910-luvun loppuun mennessä (Pöyhönen 1998, 18, kartta 1).

6. Sotilasnimet sukunimien perusteena ja mallina

Vuonna 1986 kertyneestä sukunimikyselyn aineistosta selviää, että 1800-luvun puolivälistä lähtien otetut – usein myös auktoriteeteilta saadut – sukunimet perustuivat suurelta osin asutus- tai luontoonimiin, ympäröivään luontoon, omaan tai tutun henkilön vieras- tai suomenkieliseen sukunimeen tai joissakin tapauksissa yksittäisiin asiaperusteisiin. Silti on jäänyt yli 40 prosenttia uusista sukunimistä ilman tietoa taustasta. Varsinkin hyvin yleistyneet nimet, kuten *Aalto*, *Laine*, *Virtanen* ja *Vuorinen*, siis kaksitavuiset ja *nen*-loppuiset nimet kuuluvat niihin. Kun yksi otti sukunimen *Jalonen*, koska ”piti itseään jaloluontoisena”, ja toinen nimen *Kiivanen*, koska ”teki kiivaasti töitä”, on lähellä ajatus, että nämä nimenottajat tunsivat ennestään ottamansa nimet ja sitten perustelivat valinnan, koska yleensä tunnetaan tarvetta selittää oma nimi. Näiden nimien mallina saattoivat olla sotilasnimet.

Muistitietoaineistossa on nimittäin runsaasti tietoja juuri noihin nimityyppeihin kuuluvista nimistä, jotka oli saatu sotaväessä ja jotka olivat jääneet käyttöön pysyvinä sukuniminä.

Tällaisen perheiden runsaan perimätiedon takia on sotilasnimiä tarkasteltava perusteellisemmin. Myös sukunimikyselyssä perusteetta jääneiden nimien runsaus ja samankaltaisuus vaatii vertaamaan järjestelmällisesti otettuja sukunimiä sotilasnimiin.

Vertailuun olen käyttänyt sekä Ruotsin ajan ruotuarmeijan sotamiesten katselmusrullia että autonomian ajan tarkk’ampujien miehistöluetteloita.

6.1 Sotilasnimien historiallista taustaa

Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastauksissa esiintyy sotilasnimiä tuon tuosta ja niiden yhteydessä mainintoja sodista ja joukko-osastoista. Kun puhutaan *sotilasnimistä*, ajatellaan yleensä Ruotsin armeijassa ja autonomian ajan Suomen armeijassa *ruotujakolaitoksen* aikana sotamiehille annettuja lisänimiä, mutta niitä on annettu sekä ennen ruotuarmeijan aikaa että sen jälkeen, samaan aikaan myös reservijoukoille, värvätyille ja ratsumiehille. (Tässä luvussa sotavoimia koskevat yleisluonteiset tiedot on poimittu seuraavista lähteistä: Juvelius 1919, Ågren 1922, Viljanti 1935, Nurmio ja Palmroth 1930, Santavuori 1941, Mikko Juva 1966, Einar W. Juva 1967. Kaikkia väliaikaisia muutoksia ja joukko-osastoja en ole ottanut esille ja keskityn vain jalkaväkeen.)

Ruotsi-Suomen armeijassa luovuttiin Kaarle XI:n aikana 1600-luvun lopulla sotaväen pakko-otoista ja toteutettiin ruotujakolaitokseksi nimitetty järjestelmä, mikä merkitsi sitä, että maata omistavat talonpojat sitoutuivat vakinaiseen sotamiehen ylläpitoon. Maa

jaettiin *ruotuihin*, joihin Suomessa otettiin kuhunkin kahdesta neljään taloa, yhteensä noin kaksi manttaalia. Ruodun velvollisuus oli hankkia kelvollinen sotamies ja maksaa tälle pestausraha sekä vuosipalkka (jonka valtio maksoi joissakin tapauksissa). Lisäksi ruotu antoi sotamiehelleen torpan maatilkkuiheen sekä erilaista avustusta kuten työvaatteet, siemenviljaa ja heiniä. Kruunu antoi aseet ja univormut sekä sodassa muonituksen. Tosin torpat olivat kunnossa monin paikoin vasta 1770-luvulla, Savossa ei kaikkialla silloinkaan. Jos sotamies erosi tai erotettiin, kaatui sodassa tai muuten kuoli, oli ruodun talonpoikien hankittava uusi mies tilalle. Rauhan aikana sotamies sai tehdä töitä talonpojalle rengin palkalla. Lähes kaikki sotamiehet olivat entisiä renkejä, jotkut talonpoikien maatta jääneitä poikia. – Ruotujakolaitosta käytettiin sotaväen järjestämiseen ainoastaan Ruotsin valtakunnassa (Niemelä 1990, 34).

Ruodut numeroitiin ja vuonna 1696 määrättiin sotilastorpat numeroitaviksi siten, että miehillä ja torpilla oli sama numero, joten tarvittaessa oli helppo löytää oikea sotamies (Gahm Persson IV 1814, 966). Ruotujakolaitos ei ollut Kaarle XI:n keksintö, mutta hän loi yhtenäisen koko valtakunnassa toteutetun järjestelmän, jolla turvattiin valtion kannalta hyvin taloudellisesti armeijan ylläpito ja joukkojen täydentäminen. Samantapaisia järjestelyjä oli toteutettu jo Kaarle IX:n ja Kustaa II Adolfin aikana. Kukin maakunta teki erikseen sopimuksen ruotujakoon suostumisestaan. Suostumiseen vaikutti väsymys jatkuviin väen pakko-ottoihin, joita oli toimitettu 1600-luvun raskaina sotavuosina. Viipurin ja Savonlinnan läänien kanssa sopimus saatiin aikaan jo 1681, Uudenmaan ja Hämeen sekä Turun ja Porin läänien sopimukset tehtiin kaikki vuoteen 1696 mennessä. Pohjanmaa piti vanhaa väenottoa edullisempänä ja suostui ruotujakoon vasta 1733.

Kukin maakunta muodosti oman jalkaväkirykmentin. Niitä muodostettiin seitsemän ja Suomessa niihin palkattiin 1 025 miestä kuhunkin. Vain Pohjanmaa varusti alkuun vaaditut 1 200 miestä. Rykmentti jakautui 8 komppaniaan, kussakin 128 miestä, henkivartiokomppaniassa 129. Suuren Pohjan sodan tappioiden jälkeen Suomeen lähetettiin Ruotsin rykmenteistä täydennystä, samoin 1740-luvulla. Pohjanmaan rykmentissä palveli vielä 1775 parikymmentä riikinruotsalaista sotamiestä (Åkerblom 1937, 84). (Mm. näihin ruotsinmaalaisiin sotamiehiin on kansa viitannut kertoessaan Ruotsista tulleista esi-isistään.) Suomen ruotujakoisissa rykmenteissä oli jakolaitoksen alussa jalkamiehiä 7 200. Lisäksi tarvittiin värvättyjä joukkoja sekä ratsuväki ja meriväki. Vuonna 1700 alkaneessa suuressa Pohjan sodassa suomalaiset rykmentit puolustivat Viroa ja Liivinmaata. (Ainakin osaltaan tältä ajalta juontuu perimätieto liiviläisistä esi-isistä.) 1800-luvun alussa maassa oli noin 22 000 miehen sotavoimat. Maan asukasluku oli vuonna 1807 hieman yli 900 000.

Vakinainen sotaväenpito synnytti Suomen maaseudulle uuden yhteiskuntaryhmän, ruotusotamiehet perheineen. He elelivät pitkiäkin aikoja kyläyhteisöissään maatilkkujaan viljellen ja olivat kiinteä osa maaseudun asujaimistoa. (Niemelä 1990, 191.) Nurmio ja Palmroth ovat kiteyttäneet asian sanoin: ”Tämä laitos oli yli satavuotisena voimassaoloaikanaan jo juurtunut kansamme elämään ja tietoisuuteen.” (1930, 32.) Varsinkin ennen nopean väestönlisäyksen aikaa ruotusotamiesten osuus väestöstä oli merkittävä, 1700-luvun puolivälissä esimerkiksi Hämeen jalkaväkirykmentin sotamiesperheiden osuus saattoi olla viidennes pitäjäläisperheistä (Vuorimies 1990, 3). Kun on kyse suhteellisesta osuudesta, luku voi vaihdella paljonkin alueittain ja ajoittain. Niemelän mukaan sotamiesperheitä oli vuonna 1805 Uudenmaan, Hämeen sekä Turun ja Porin lääneissä maalaisväestöstä 8–9 prosenttia (Niemelä 1990, 13).

Järjestelmää pidettiin voimassa vielä 1800-luvulla autonomian aikaanakin. Suomen sodan (1808–09) jälkeen 1810 ruotuarmeija hajotettiin 50 vuodeksi. Upseerit ja aliupseerit saivat pitää puustellinsa ja heille luvattiin elinikäinen eläke, mutta ruotusotamiehet ajettiin kevään 1810 loppuun mennessä pois torpistaan. Armeijan hajottaminen muutti sotamiesten sekä yhteiskunnallisen että taloudellisen aseman. He menettivät ammattinsa sekä asuntonsa. Monet joutuivat perheineen sotamiesruodusta köyhäinhoitoruotuun, jopa kerjuulle. (Mikko Juva 1966, 34, 64, 151; Pulma 1985, 49, 53.) Eri maakunnissa sotamiesten olot saattoivat vaihdella paljonkin. Esimerkiksi Satakunnassa oli tehty sopimuksia, joiden mukaan sotamies itse rakensi torppansa ja raivasi maansa, joten hän sai jäädä asumaan paikalleen erottamisen jälkeenkin (Niemelä 1990, 46, 191). Niemelä on halunnut korjata yleistä käsitystä, että kaikki ruotusotilaat olisivat joutuneet lähtemään torpistaan Suomen sodan jälkeen (1990, 192). Joidenkin entisten sotamiesten toimeentuloa saattoi helpottaa, jos hän oli jo armeijan palveluksessa ollessaan harjoittanut jotakin käsityöammattia sivutoimenaan. Joihinkin ammatteihin oli nimittäin annettu lupa 1727, ja entisetkin sotamiehet saivat sen 1748 (Niemelä 1990, 127, 128). Pulman mukaan ruotuarmeija merkitsi ”institutionaalista köyhyyttä”, sillä suurin ryhmä loisista oli jo 1700-luvulla entisiä sotilaita (1985, 53).

Suomessa ryhdyttiin järjestämään kansallista sotaväkeä, kun Napoleon hyökkäsi 1812 Venäjälle. Silloin värvättiin Suomessa 3 jääkäriyrykmenttiä, joista Viipurin rykmentti toimi Pietarissa varuskuntapalveluksessa 1813 ja 1814. Suomen joukkojen komentokieli oli ollut Ruotsin vallan aikana ruotsi, vuonna 1828 komentokieleksi tuli venäjä. Nikolai I:n aikana 1830 hajotettiin kaikki värvätyt joukot. Jäi vain Henkikaartin 3. Suomen Tarkk’ampujapataljoona eli Suomen kaarti. Venäläisiä joukkoja oli Suomeen sijoitettuina divisioona, jossa lähes puolet upseereista oli suomalaisia (Santavuori 1941, 304).

Itämainen eli Krimin sota muutti olosuhteet. Venäjä joutui sotaan Turkia vastaan 1853. Englanti ja Ranska yhtyivät sotaan, ja maaliskuussa 1854 Englannin laivasto saapui Itämerelle sekä Pohjan- ja Suomenlahdelle. Pohjanlahden rannikkokaupungeissa sekä Tammisaarella ja Hangossa kahakoitiin englantilaisten kanssa. Yleinen kansannousu rannikkoseuduilla sai laajat mitat. Ahvenanmaalla Bomarsundin linnoituksen hävitys oli merkittävä menetys 1854. Sodan puhjettua herätettiin ikivanha ruotujakolaitos jälleen henkiin. Perustettiin 9 ruotujakoista pataljoonaa á 600 miestä. Syntyivät Turun, Vaasan, Oulun, Kuopion, Mikkelin, Hämeenlinnan, Porin, Uudenmaan ja Viipurin tark'ampujapataljoonat, yhteensä 6 057 miestä, lisäksi värvättyjä joukkoja 4 654 miestä. Suomen kansan puolelta se oli uskollisuuden osoitus keisarille, ja keisarilta luottamuksen osoitus kansalle. Vaikka suuriruhtinaskunta sai omat sotajoukot, keisari ei pitänyt sitä uhkana. Keisarin päätöstä pataljoonien kokoamisesta tervehdittiin kansan keskuudessa iloiten. Maanpuolustustoimet elvyttivät kansallistuntoa, ja uudet pataljoonat saivat kansallisen leiman ja suuren suosion.

Rauhan tultua 1856 armeija koki taas supistuksia. Kaikki ruotujakoiset pataljoonat lakkautettiin lopullisesti 1867. Keisari-suuriruhtinas vahvisti asevelvollisuuslain Suomea varten 18.12.1878. Samalla lakkautettiin värvätyt joukot. Laki tuli voimaan 1881. Kaikki 21 vuotta täyttäneet miehet olivat asevelvollisia. Suomen armeija oli puhtaasti kansallinen, siihen piti kuulua pelkästään oman maan kansalaisia, eikä joukkoja saanut viedä maan rajojen ulkopuolelle. Kutsunnoissa vedettiin arpaa, joutuiko mies vakinaiseen palveluun vai reserviin. Arvalla ratkaistiin myös, ketkä joutuivat Kaartin pataljoonaan. Aseet, univormut, ohjesäännöt ja komentosanat olivat venäläisiä. Armeijan komentokieli oli ollut venäjä vuodesta 1828. (Tässä ilmeisesti syy siihen, että vuoden 1986 aineistossa vastaajat ovat puhuneet Venäjän sotaväestä tai armeijasta.) ”Kotimaassa pataljoonat olivat varsin suosittuja, ja palvelu niissä merkitsi monelle suomalaiselle maalaispojalle perusteellista elämään kasvattavaa koulua”, on Mikko Juva arvioinut kansallista asevelvollisuusarmeijaa (1966, 407). Kolmen vuoden asepalvelus vakinaisessa armeijassa johti usein valtion virkaan postissa tai rautateillä ja sosiaaliseen nousuun (http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_suuriruhtinaskunnan_armeija). Vuoden 1986 kyselyn vastaukset todistavat samaa, esim.

Äidin eno kertoi armeija-ajastaan Parolassa, että lukemaan opetettiin ja kirjoittamaan, kristinoppia ja rippikoulu käytiin, jos ei aikaisemmin ollut käynyt. Ja kukin sai ammatin. (1067)

N. V. Bobrikovin sortotoimina 1901 annettiin uusi asevelvollisuuslaki ja lakkautettiin koko suomalainen sotaväki lukuun ottamatta Suomen kaartia, jonka vuoro tuli 1905. Suomen sotilaspiiri alistettiin Venäjän sotilashallinnolle, ja suomalaisia sotilaita voitiin

määrätä venäläisiin joukkoihin. Asevelvollisuus aika oli viisi vuotta. Rauhan aikainen asevelvollisuusarmeijan vahvuus oli ollut 5 000 miestä. Uuden lain mukaan se korotettiin 12 000 mieheen. Maassa oli 20 000 asevelvollista. Kutsunnat järjestettiin 1902, ja pappien tehtäväksi tuli kuuluttaa uusi laki kirkossa. Enimmät papit tekivät niin, koska kirkon johto kannatti kuulutuksia. Ne jotka kieltäytyivät, menettivät palkkaetunsa. Ns. kagaali eli vastarintajärjestö johti kutsuntoja vastustavaa asevelvollisuuslakkoa. Esimerkiksi Turun ja Porin läänissä kutsuntoihin osallistui 90 % asevelvollisista, toisaalla saman verran jäi pois. Kagaalin mukaan arvannostoon saapui keskimäärin 42 %. Korkeamman sivistyksen saanut nuoriso boikotoi aktiivisemmin kuin muut. Rangaistusmääräysten jälkeenkin 45 % nuorista miehistä vastusti uutta lakia. Vuosina 1903 ja 1904 vastustus oli vähäisempää, ja 1905 keisari ”toistaiseksi lakkautti” uuden asevelvollisuuslain. (Einar W. Juva 1967, 42–44; Leino-Kaukiainen 1988, 423, 424; Vahtola 2003, 243.)

Sodat, joista mainintoja muistitietoaineistossa 1986:

Suuri Pohjan sota 1700–1721, jonka aikana Napuen taistelu 1714.

Pommerin sodassa 1757–1762 olivat Suomen joukoista mukana Turun, Uudenmaan ja Pohjanmaan rykmentit, yht. noin 3 000 miestä (Santavuori 1941, 210).

Kustaa III:n sota Venäjää vastaan käytiin 1788–1790. Suomalaisjoukot osallistuivat siihen.

Toiseen Pommerin sotaan 1805–1807 osallistui Turun, Porin ja Uudenmaan rykmenttien miehiä vain lyhyesti sodan loppuvaiheissa 1807.

Suomen sota Venäjää vastaan 1808–1809. Haminan rauhassa Suomesta tuli Venäjän alainen suuriruhtinaskunta.

Krimin eli itämaisessä sodassa 1854–56 suomalaiset puolustivat omia rannikkokaupunkejaan.

Turkin sotaan Suomen kaarti (863 miestä, värvätty yksikkö) osallistui 1877–1878 (Santavuori 1941, 312).

Kansalaissota 1918.

6.1.1 Sotilasnimien käyttöönotto

Sotilasnimiä oli annettu jo 1500-luvun jälkipuoliskolta alkaen (Kretüger 1957, 7), joidenkin ruotsalaisten tutkijoiden mukaan 1600-luvun mittaan eri aikoina eri rykmenteissä (Pihlström, Westerlund 1904, 27; Österberg 1939, 108; Lund 1953, 68). Valtakunnan itäosassa, Suomessa, sotilasnimien historia on hieman pitempi kuin Ruotsissa, sillä meillä niitä jaettiin

tarvittaessa vielä 1900-luvullakin. Sotilasnimen määritelmää ei voikaan sitoa ruotusotamiehiin, vaan *sotilasnimeksi* on paras määritellä *nimi, joka merkittiin sotamiehelle lisänimeksi, kun hänet kirjoitettiin armeijan miehistön luetteloihin* (ruotujakoarmeijan aikana niitä sanottiin *rulliksi*). Tämä määritelmä ei ota kantaa nimen rakenteeseen tai sisältöön. Oli paljon muunkin laisia lisänimiä kuin ns. *tyypilliset sotilasnimet*, kaksi- tai yksitavuiset lyhyet nimet, joiden sisältö viittasi sodankäyntiin tai miesten toivottuihin ominaisuuksiin sekä luontoon monine osa-alueineen. Monet tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että alkuaan sotamiesten lisänimet olivat spontaanisti syntyneitä kansanomaisia puhuttelu- ja pilkkanimiä. Nimet olivat tarpeen sotaväessä miesten identifioinnin takia, koska ruotsalaisella rahvaalla oli vielä 1700-luvulla vain ristimänimi ja patronyymi. Eräiden tutkijoiden mukaan talonpojat Ruotsissa alkoivat ottaa sukunimiä vasta 1800-luvulla (mm. A. Noreen 1913, 6; Modéer 1964, 126). Furtenbach (1987, 66) on kuitenkin todennut, että Ruotsissa alemmat yhteiskuntaluokat alkoivat ottaa sukunimiä enenevästi jo 1700-luvulla. Hän on kiinnittänyt huomiota siihen, että varhaiset ruotsalaiset sotilasnimet muistuttivat saksalaisia sotilasnimiä ja hän on pitänyt armeijojen kosketuksia 30-vuotisen sodan ajalta (1618–48) tärkeinä vaikutteiden siirtymisessä ranskalaisjoukoista saksalaisiin ja ruotsalaisiin joukkoihin (1987, 59). Sotilasnimet olivat tuttuja Ruotsissa siksikin, että niitä käytettiin myös Tanskassa ja Norjassa (Lund 1953, 68). Bachin mainitsema sukunimen funkioon siirtyneet saksalaisten sotilaiden lisänimet osoittavat, että keskieurooppalaisilla ja ruotsalais-suomalaisilla sotilasnimillä oli yhteisiä piirteitä (1978. 202, 203).

Suomessa tilanne oli sikäli toisenlainen kuin Ruotsissa, että savolais-karjalaisella alueella kansalla oli omat perityt sukunimet. On esitetty myös perustelu, että Savon suursuvuista tuli armeijaan liikaa samannimisiä, minkä takia tarvittiin erityiset sotilasnimet (Huuskonen 1927, 180). Vain maan länsiosissa armeijaan rekrytoituilla oli virallisissa lähteissä etunimen lisäksi pelkkä patronyymi. Sotilasnimikäytäntö vakiintui kuitenkin koko valtakuntaan samanlaiseksi ruotujakolaitoksen toteutuessa, sillä Kaarle XI korosti järjestelmän yhdenmukaisuutta. Esimerkiksi vuonna 1685 Taalainmaan katselmuskomissaarit saivat ohjeen, jonka mukaan rullat piti tehdä samalla menetelmällä kuin kuningas itse oli pitämässään edellisessä pääkatselmuksessa antanut tehdä (Gahm Persson I 1762, 565, 566). Suomessa saatiin ohjeeksi 1681 merkitä katselmusrulliin miesten ristimänimi, isän nimi ja liikanimi (Gahm Persson mts. 134). Kuningas määräsi 1689 armeijan komentokieleksi ruotsin (Gahm Persson II 1765, 264). Rullat kirjoitettiin ruotsiksi, ja ruotsinmaalaiset mallit johtivat siihen, että Suomessakin lisänimistö muuttui hyvin pian ruotsinkieliseksi, vaikka suoranaisia määräyksiä ei saatukaan siitä, millaisia nimien olisi pitänyt olla. Nimistö yhdenmukaistui

kaikissa rykmenteissä koko valtakunnassa, muun muassa ns. *tyypilliset sotilasnimet* yleistyivät ajoittain. Eri nimityyppien vaihtelua ja nimervalintaperusteita seuraan luvussa 6.3 Sotamiesten nimet arkistolähteissä.

Muutamat tutkijat ovat arvilleet, kuka nimiä antoi sotamiehille. Siitä ei ole löydetty suoranaisia määräyksiä, mutta koska kuninkaan ohjeissa ruotujakolaitoksen alkuajoilta ohjeet on suunnattu katselmuskomissaareille, on syytä olettaa, että nimien antaminen jäi rykmenttien päälliköiden harkintaan. Jalmari Finne on ottanut esille sotilasnimistä erikoisuutena mainitun seikan, että toisinaan luettelossa peräkkäisten numeroiden miehillä oli jollakin tavoin, sisällöltään tai muodoltaan, yhteen kuuluvia nimiä. Hän on luetellut Savon rykmentistä vuodelta 1735 korpraalikunnittain samanaiheisia lisänimiä (komppaniat jakautuivat 6 korpraalikuntaan), esim. puiden, villieläinten, lintujen, kotieläinten ja kalojen nimityksiä. (Finne 1917, 54–57.) Tällaiset erikoisuudet todistavat, että nimervalinta oli jätetty ilmeisesti komppanianpäälliköiden huoleksi, jollei peräti kirjurin kekseliäisyyden varaan. Vuoden 1986 aineistossa on nimenantajana mainittu mm. ”vääpeli” tai ”päällikkö”, useasti kirjuri. Ainoa lisänimien laatua koskeva määräys tunnetaan vuodelta 1752, kun kiellettiin antamasta aatelittomille sotamiehille aatelissukujen nimiä (Stadganden rörande rotehällaren och soldaten I 1844, 36).

6.2 Muistot sotilasnimistä elävät: sotilasnimien jäljet aineistossa 1986

Tähän mennessä ei ole ollut mahdollista tutkia sotilasnimiä niiden kantajien itsensä kertomien kokemusten ja tietojen perusteella. Heidän perillisensä ovat 1986 välittäneet tietoa eteenpäin sukunimikyselyn vastauksissa. Kaikki Suomessa julkaistu sotilasnimiä koskeva tutkimus perustuu arkistolähteisiin. Muistitieto täydentää arkistolähteistä saatua tietoa arvokkaalla tavalla. Perimätietoa suvun esi-isien sotilaana toimimisesta on runsaasti, ja muistoihin liittyy aina myös tietoja sotilasnimistä. Jotkin nimet ovat periytyneet nykypäivään asti, monet nimet jäivät periytymättä, mutta samoja nimiä oli yleensä käytössä hyvin monella sotamiehellä. Ainutkertaisia sotilasnimiä on esiintynyt ani harvoin. Samassa komppaniassa ei voinut olla kahta samannimistä, mutta tavallisimpia sotilasnimiä esiintyi useissa eri komppanioissa. Esimerkki siitä on nimi *Staf*, jonka ennestään sukunimetön Matti Juhonpojan (s. 1752) isä Hausjärveltä oli saanut ennen Pommerin sotaa, jossa hän kuoli 1762. Nimeä *Staf* ei tiettävästi suvussa enää käytetä (vastaus nro 1696). Väestörekisterikeskuksen nimipalvelun mukaan kuitenkin 2010-luvulla nimen *Staf* kantajia on 41 henkeä, siis yhdessä tai useammassa muussa suvussa. Seuraava selostus kuvaa, kuinka nimiä katosi mutta toisia säilyi:

Isäni sukunimestä, jota sukuni käyttää, tiedän seuraavaa: Suomen sodan aikoihin on ollut kaksi rakuunaa, Kiikan Talan *Tallgren* ja Huittisten Nanhian Juuselan *Frid*. *Tallgrenin* poika ja *Fridin* tytär – joka oli leski – ovat menneet naimisiin. Mies ei kuitenkaan omaksunut isänsä nimeä, vaan otti vaimon isän nimen *Frid*. Tämäkään nimi ei seurannut lapsia, sillä isoisäni, joka oli kolmaspolvi rakuunoista, oli vain Matti Antinpoika (Matts Andersson). Eikä torpan nimikään, *Mäkelä*, jota perhe viljeli, seurannut. Kun isoisäni Matti Antinpoika Krimin sodan lopussa, kirjottautui ruotusotilaaksi, antoi kirjuri hänelle nimen, *Syrén*, ja numeron 21. Tämä jo tarttui takkiin ja on monilukuisen sukumme nimenä. Yksi hänen pojistaan kuitenkin, naituaan *Ström* nimisen lesken, suomensivat sen itselleen muotoon *Virta*.

Myös äitini puolelta on Suomen sodan aikoihin ollut jääkäri Matti *Gös* jalkaväen sotilas. Hän on nainut Maria Simontyttären. Heidän tyttärensä Ester avioitui Juho Juhonpojan kanssa, jolla ei ollut sukunimeä. Kun jääkäri *Gös* kuoli, ottivat he tämän sotilasnimen, nyt muodossa *Göös*. Tämä on käytössä vieläkin, äitini veljen jälkeläisillä. Aviottomina syntyneinä heillä ei äidiltään muuta perintöä ollutkaan. (1709)

Vastauksissa kerrotaan sukujen historioiden yhteydessä sotilasnimistä, joita tiedetään suvun esi-isillä olleen. Osa seuraavasta aineistosta on nimiä, jotka on armeijassa saatu ja jotka ovat edelleen sukuniminä käytössä, osa on korvattu uudella nimellä. Niistä tapauksista luettelo on laadittu niin, että ensin on mainittu syrjäytynyt sotilasnimi ja sen rinnalla uusi otettu nimi. Kaikkiin nimenmuuttoihin liittyy yksityiskohtaista muistitietoa. Vaikka sukunimikysely 1986 ei koskenut sukunimilain voimaantulon jälkeisiä nimiä, vastauksissa on 24 kertomusta 1930-luvun nimenmuutoista, joissa luovuttiin nimistä *Bohm*, *Borg*, *Brask*, *Böök*, *Dillström*, *Frisk*, *Hagel*, *Klang*, *Laak*, *Lind*, *Lindborg*, *Lod*, *Mihl* ~ *Pihl*, *Mörth*, *Reis*, *Skantz* ~ *Skantsi*, *Skarp*, myöh. *Karp*, *Slag*, *Sundberg*, *Svensk*, *Syrén*, *Wahl*, *Waselin*, *Wink*. Tämänkin jälkeen jäi edelleen perinteisiä sotilasnimiä käyttöön suurin joukoin. Kaikki perheen tai suvun jäsenet eivät muuttaneet silloinkaan nimeään. Nimilistoihin poimitut lainaukset vastauksista osoittavat, että sotilasnimien periytyminen ei ole ollut kovinkaan epätavallista. Nimi on voinut siirtyä eteenpäin useitakin polvia, jopa kuudenteen polveen, ennen kuin se on hävinnyt perhekunnan käytöstä suomalaistamiskampanjoiden paineessa. Otollisia aikoja sotamiesten lisänimien kehittymiselle periytyviksi koko perheen sukunimiksi olivat ruotujakolaitoksen hajottaminen Suomen sodan jälkeen 1810 ja ruotujakoisen armeijan lakkauttaminen 1867. Kun kylissä ei elänyt enää uusia ruotusotilaita lisänimiseen, saattoivat erotetut sotamiehet käyttää edelleen armeijassa saamaansa lisänimeä ilman sekaannuksen vaaraa. Tietenkin sotilasnimiä on hävinnyt myös aivan luonnollista tietä kuten muitakin nimiä: ei ole ollut miespuolisia suvun jatkajia ja tyttäret ovat saaneet aviopuolisonsa nimen. Lisäksi nimi muuttui perinteisen tavan mukaan: jos sotilasnimen perinyt jälkeläinen sai oman torpan haltuunsa, hän otti torpannimen sukunimekseen. Torpan tai muun tilan hallinta oli arvo, joka vaikutti poikkeuksetta nimen valintaan. Tilanimi sukunimenä kertoi isännyydestä.

Pälkäneellä sotilas Henrik Johansson *Hast* ja hänen vaimonsa saivat pojan 1794. Poika Wilhelm Henrikinpoika *Hast* on asunut Kangasalla *Lähteenmäen* torpassa, jolloin sukunimi on ollut aluksi *Lähdesmäki*, sitten *Lähteenmäki*. (769)

Sinänsä rahvaalla ei ollut määrätietoista pyrkimystä irti ruotsinkielisistä nimistään. Läheskään kaikkihan eivät halunneet suomalaistamiskampanjoidenkaan aikana luopua ruotsinkielisestä nimistään, eikä siihen liittynyt mitään erityistä kielipoliittista tai kansallista kannanottoa. Kansa on suhtautunut hyvin luontevasti ruotsinkielisiin nimiinsä. Niitä ei osattu ääntää ruotsin kielen mukaisesti eikä varsinkaan kirjoittaa, mutta ei niitä torjuttukaan eikä vastustettu. Muutamaa yksittäistä tapausta lukuun ottamatta alkaa aineistossa olla vasta 1900-luvun puolelta tietoja siitä, että ruotsinkielisen nimen ääntäminen tai kirjoittaminen oli tuottanut ympäristössä vaikeuksia, minkä takia nimi haluttiin vaihtaa. Silloinkin siis syy oli käytännöllinen, ei aatteellinen. 1700-luvun ruotujakoisen armeijan aikana vierasmallisiin nimiin oli totuttu, sillä lähes joka kylässä asui yksi tai useampi ruotusotamies, jolla oli tuollainen nimi. Sen tiedettiin olevan, vaikka ei aina sitä olisi käytettykään, kuten seuraavassa kertomuksessa:

Äitini isoisä viljeli Nastolan Uudessakylässä ruotutorppaa ja tunnettiin *Ruotu-Tuomaana*. Oli hällä kirkonkirjassa myös sotilasnimi, sellainen lyhyt ruotsinkielinen kuten asiaan kuului, mutta hänen lapsensa olivat *Antti Tuomaanpoika* ja *Lauri Tuomaanpoika*. - - Antti otti vuonna 1895 nimen *Toivonen*, kun pappilasta esitettiin toivomus, että olisi ilmoitettava, minkä sukunimen halusivat. (62)

Nimiarkiston kokoelmissa on satoja kylissä asuneiden ruotusotamiesten muistoina säilyneitä *Sotamiehen-*, *Sotamies-* ja *Sotamiesten-*alkuisia niittyjen, peltojen ja vainioiden nimiä (NA). Näiden lisäksi on olemassa sotamiesten nimillä nimettyjä maapaloja ja luontopaikkoja. Käsiyöläisten ja 1800-luvun loppua kohti yleistyneet maatyöläisten vierasnimet vahvistivat käsitystä, että suomenkielisilläkin tilattomilla kuului olla ruotsinkielinen nimi. Nimet olivat vain nimiä, ja niihin oli tyytyminen, olivathan ne armeijan, koulun ja seurakuntien auktoriteettien antamia.

Aluksi on syytä esittää kertomuksia, joissa ei ole aina kyse nimenmuutosta vaan suvussa eläneestä sotamiehestä tai hänen jälkeläisistään sekä torpista, joissa sotamiehet ovat eläneet. Olen poiminut tähän vastauskirjeistä muistitietoa 23 sotilasnimestä. Perimätieto yltää hyvin usein Suomen sotaan (1808–09) yllättävän tarkasti, tosin joskus nuoremmatkin vaiheet on esitetty epätarkasti. Silti niilläkin on arvonsa nimistön kannalta. Autonomian ajalta on usein kerrottu ”Venäjän sotaväestä”. Tarkkaan ottaen Suomen suuriruhtinaskunnalla oli 1850- ja 1860-luvuilla sekä vuodesta 1881 vuoden 1878 asevelvollisuuslakiin perustuva oma kansallinen armeijansa. Muutaman kerran vastauksissa on käytetty sanaa ”ruotuväki”

merkityksessä 'sotaväki' asevelvollisuudenkin ajalta. 1900-luvun alussa Suomen suuriruhtinaskunnan armeija liitettiin Venäjän armeijaan osana kenraalikuvernööri N. V. Bobrikovin sortotoimia. Kuitenkaan Venäjän armeijan osanakaan sotamiesten ei tarvinnut koskaan ottaa venäläistettyjä nimiä.

Ruotsinkielisten nimien oikeinkirjoitus on vastauksissa hyvin horjuvaa. Tosin aikoinaan sotilasniminä kirjoitettiin rullinkin hyvin vaihtelevasti, samoin kirkonkirjoihin. Kirjoitusasua ei ole tässä yhteydessä korjailtu paitsi muutamassa nimessä, missä kirjoitusvirhe näyttää aivan ilmeiseltä. En ole korjannut myöskään muistitiedossa kerrottuja epätarkkoja aikoja tai joukko-osastojen nimityksiä. Tärkeintä on, että suvussa on kulkenut polvesta polveen tieto esi-isän sotilasurasta. Enimmäkseen tiedot ovat oikeaan osuvia, jopa tarkkoja.

Iisalmesta on esitetty luettelo sotamiesten lisänimistä vuosilta 1807–12 ja on osoitettu, kuinka ne äännettiin ”savon kielellä”: ”Berg – Perki, Blek – Liekki, Blå – Loo, Bom – Pummi, Bök – Pyökki, Falck – Valakki, Föör – Vyöri, Laak – Laak, Roth – Ruotti, Gröhn – Ryöni, Björn – Pyörni, Skonbäck – Konpäksi, Erholtz – Holtti, Plump – Lumppi ym. Vuosisadan alun suuressa nimenmuutossa osa - - nimistä on kadonnut tai muuttunut. Mutta edelleen on käytössä runsaasti entisten ruotusotilaiden nimiä.” (Rovasti Tuomas Kortelainen, vastaus 489)

Myös entisten ruotusotamiesten mukaan nimitetään eräitä paikkoja, kuten *Potanmäki Pätt*-nimisestä, *Paskinmäki Bask*-nimisestä [sotamiehestä], *Starck*-nimisestä jäi *Tarkkinen*, *Höökin* paikka *Hök*-nimisestä, *Krookin* eli *Kruukin* paikka *Krok*-nimisestä, *Kiilinlahti Kijhl*-nimisestä, *Varkki Warg*-nimisestä, *Hakkio Hack*-nimisestä, *Kriksinmäki Krigsman* nimisestä jne. (Kälviältä vastaus nro 1329)

Kertomus 1: Kälviällä *Simukkalan* torpan perusti Juho *Rauman* n. 1755 (nykyinen *Honkaharju*). Torppari Jaakko Iisakinpoika, sotilas *Råå* (s. 1779), asui torpassa, jonka nimi oli *Råman*. (392) [Ilmeisesti torpan nimi *Råman* on alkuaan ollut ruodun sotamiehen nimi, joka on lyhennetty seuraavalle sotamiehelle asuun *Råå*.]

Kertomus 2: Alkuaan Juho Antinpojan nimenä oli *Ruokonummi*, mutta tultuaan Kälviän seurakunnan palvelukseen ja muuttaessaan seurakunnan torppaan hän otti *Råman* nimen. Kotoisin hän oli Saarijärveltä. - - Nimestä on jälestäpäin tehty useita muunnoksia, kuten *Roimas*, *Roimela* ja kansan suussa myös *Roomanni*. (1329)

Alahärmässä on muistettu *Aulin*-nimisen miehen eläneen Sotamiehen torpassa. ”Uusi sukunimi *Linna* on otettu Ruotsin hallitsijain linnaleirien jälkeen. Sotamiehen torpassa asuvan sotamiehen antaman nimityksen mukaan paikkaa on alettu sanoa *Linnanmäeksi*”, josta *Linna* on lyhennetty. (702)

Kalannissa sukunimien *Blom* ja *Hallman* alkuperästä on sanottu, että ne ovat olleet jo 1700-luvulla ”palkkasotilaiden” nimiä. (1248)

Esimerkiksi nimestä *Bure* on kerrottu: *Bure* on sotilasnimi, joka on annettu Suomen sodan 1808–09 aikana. Perimätieto kertoo, että Johan Mikonpoika lähti sotaan *Kauliona* talonnimien mukaan. Sodasta palattuaan hän alkoi jälleen käyttää kotipitäjässään Lapvedellä alkuperäistä nimeään. (254)

Liuksialasta torppari August Matinpoika (s. 1840) muutti 1871 Tampereelle, ja sieltä saadun virkatodistuksen mukaan sukunimeksi on merkitty *Dunder*. - - Isoitini kertoi, että hänen isänsä oli lähetetty Turkin sotaan ja silloin täytyi olla sukunimi. (1563)

Kiikan Vähässähaarassa oli vain yksi torppa, sen nimi oli *Elgh*. Sen oli perustanut 1863 Thomas Jooshua *Elgh*. Sukunimensä Josu oli perinyt 1770 syntyneeltä isoisältään, joka oli ollut Vehkalahden ruotusotamies. Jooshua *Elgh*, tunnettiin paremmin nimellä *Kala-Josu*, kuoli 1913, eikä sukunimeä enää esiinny paikkakunnalla. (642)

Punkalaitumen kirkonkirjoista löytyy tieto, että 1771 syntynyt Perttu Mikonpoika kanto sotilasnimeä *From*. Perheen perimätiedon mukaan äidin isoisä oli kulkenut puujalalla keppiin nojaten. Hän oli menettänyt jalkansa Lemun taistelussa 1808. Jalkaa oli hoidettu rommiviinalla ja annettu ”sisälliseksikin lääkkeeksi”. Siihen hän oli niin mieltynyt, että otti nimekseenkin *Rommi*. (421)

Kiukaisissa Katilan talon isäntä nai rakuunan tyttären Priitta *Hafverfeltin* (s. 1722), jonka velikin Johan *Hafverfelt* mainitaan. (311)

Kurikassa *Pantti*-nimisen talon pojan Jussin (s. 1706) poika Erkki (s. 1737) oli ruotusotamies nimeltään *Hurtig*. Hänen poikansa Matti *Hurtig* (s. 1771) oli renki ja otti nimen *Hilli* palvelustalonsa mukaan. (93)

Sotamiehen torpan nimi sukunimeksi: Kokemäellä palkkasi *Setälän* talo sotilaan Keuruulta. Hän sai asuttavakseen pienen mökin mäellä, jota hyvin pian alettiin kutsua *Keuruulaisenmäeksi*. Nimi säilyi, vaikka sotilalta ei jäänyt jälkeläisiä. Isoisäni isä osti sitten tämän mökin ja mäen. Hän otti sukunimekseen 1880-luvulla tämän paikan mukaan *Keuru*. (1167)

Nakkilassa korpraali Anders Joachim *Lagerspets*, lahjaeläkkeen nauttija synt. 1778; tytär Helena Karolina s. 1820 avioitui ent. torpparin Johan Fabianp. *Rosenbergin* kanssa. (588)

Hans Hansson *Langinen* (1724–1793) Alatornion Raumon kylässä on tietääkseni ensimmäinen tätä nimeä [*Lankinen*] käyttänyt isäntä. - - Raumon kylässä on vieläkin käytössä paikannimenä *Langinkari* ja *Lankila*-niminen talo oli ainakin vielä 1950-luvulla. Sanan alkuperäksi on epäilty sotilasnimeä *Lang*.” (161)

Luntta on ”vanha sotilasnimi; [sana] luntta ’sytytin, lunttu’. Vanhin tiedossani oleva nimeä käyttänyt henkilö oli soldat Henrik Hind. *Lunta*, jonka tytär Magdalena *Luntta* oli syntynyt vuonna 1783 Alatorniolla *Luntan* sotilastorpassa. (161)

Kerron samalla äidin sukunimen *Mörk* alkulähteen. Äidin isä Johan *Mörk* oli ollut Venäjän armeijassa palkkasoturina ja siellä saanut sotilasnimen *Mörk*. (323)

Kiikassa muutti vasta 1906 perustettuun *Myllykivi*-nimiseen torppaan Akseli *Mörtti* (ilmeisesti sotilasnimi *Mört*) 1920-luvun alussa. Vaikka kyläläiset käyttivät perheestä nimitystä torpan mukaan, virallisena sukunimenä pysyi *Mörtti*. (642)

Kertojan tuffasta eli isoisästä neljä polvea taaksepäin oli Porin seudulle tullut Pohjois-Norjasta tai Pohjois-Ruotsista Petter *Nordling* -niminen sotilas. Kuudennessa polvessa 1940-luvulla poika muutti nimen *Lapinmieheksi*. (56)

Isäni puolelta ei ole 'oikea sukunimi' vaan torpan nimi. 1773 syntynyt esi-isäni oli nimeltään Henrik *Rosberg* tai *Rosenberg*, myös sotilas. Asui *Mäenpään* torpassa, josta sai sukunimen *Mäenpää*. [Ilmeisesti Pudasjärvellä.] (18)

Kälviällä asui vielä vuoden 1918 sodan aikana Viljam *Swahn* torpassaan *Swahninkankaalla* (rinnakkaisnimi *Korkeahuhta*). (1329)

Vöyrillä *Hede*-nimiseltä tilalta lähti poika Jaakko (s. 1772, k. 1828) sotapalvelukseen, sai nimen *Svärt* [Svärd] ja otti osaa Suomen sotaan. Jaakon vaimo Susanna Juhantytär (s. 1776) kuoli Vöyrillä 1808 ja haudattiin Alahärmään sotamiehen vaimona. Veljet käyttivät nimeä *Hede* torpan mukaan. (299)

Pudasjärvellä Kustaa III:n sodan aikana [1788–90] toimi sotilaspalvelija, jonka "sukunimeksi" pappi oli kirkonkirjaan merkinnyt *Tumelius*. Ruotsalaiset päälliköt olivat tietenkin pienikokoiselle antaneet nimen "Tummeliten". Nimi *Tumelius* elää edelleen sukunimenä suvussa. (18)

Ruotsalaissuvun *Westlinien* vanhin tunnettu esi-isä syntyi pienessä torpassa, joka sijaitsi Oravaisten taistelulentällä. Sukunimi oli *West*. Kun nuorempi polvi muutti etelään Helsingin–Hämeenlinnan rautatien rakentamisen aikoihin ja asettui asumaan Helsingin pitäjään, pitäjän kirkkoherra muutti *West*-sukunimen nimeksi *Westlin*, koska se tuntui sujuvammalta. (77) [Oravaisten taistelu käytiin Pohjanmaalla ja se oli Suomen sodan ratkaisutaistelu 1809. Armeijaa täydennettiin ruotsalaisilla rykmenteillä. – Rautatietä rakennettiin 1850-luvulla ja se valmistui 1862.]

6.2.1 Sotaväessä saatu nimi jäänyt käyttöön

Seuraavissa tapauksissa nimenmuutos koskee sotilasnimen saamista. Armeijassa saatu nimi korvasi aiemman sukunimen. Joskus jo kotiseurakunnassa pappi antoi valmiiksi nimen armeijaan lähtevälle. Aktiivisia nimenmuuttajia olivat armeijan upseerit ja kirjurit. Heissä oli sekä suomalais- että ruotsalaismielisiä. Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoonassa on kerrottu vallinneen "sellainen henki, että vieraskielisiä nimiä vaihdettiin suomalaisiksi" [1890-luvulla] (vastaus 1625). Vaikka vanhan ruotujakolaitoksen määräykset sotamiesten lisänimistä olivat rauenneet jakolaitoksen mukana 1867, oli tietenkin edelleen välttämätöntä, että jokaisella sotilaalla oli identifioiva nimi. Lisänimiä, joita ajan mittaan sanottiin sukunimiksi, annettiin sukunimettömille, mutta entisetkin lisä- tai sukunimet yleensä vaihdettiin. Nimien antajina toimivat Ruotsin vallan aikana ilmeisesti komppanianpäälliköt. Autonomian ajalta muistitietojen mukaan nimiä jakoivat miehistölle usein kirjurit, monesti on mainittu myös "päällikkö", joka lienee ollut komppanianpäällikkö, joskus pataljoonanpäällikkö. Kaikkiaan noudatettiin vanhoja armeijan tapoja, vaikka nimistö ainakin osittain oli erilaista kuin Ruotsin vallan aikana. Tarkkoja ohjeita nimien valintaan ei näy olleen, vaan nimi on riippunut yksittäisistä nimenantajista. Esimerkiksi sotamiehen kotitalan nimeen on suhtauduttu eri

tavoin eri tapauksissa: on annettu sotilaille lisänimi *Keuru* kotimökin mukaan, mutta talonnimi *Kelkka* ei käynyt päinsä sotilaan nimenä, ”koska se asukasvaihdosten jälkeen aiheuttaa sekaannusta ” päällystön mielestä. *Jaakkolan* talon sukunimetön renki sai sotilasnimen *Jaakkola*. Torpannimi *Myllypelto* kelpasi sotilasnimeksi pataljoonan päällikön mielestä, koska *Myllypelto* oli sotamiehen koti. Apuna nimien keksimisessä on käytetty nimiehdotuslistoja. Sillä tavoin tuli esimerkiksi itäsuomalainen *Auvinen* kuhmoislaiselle sotamiehelle ja porilaiselle nimi *Karttunen*.

Ruotsinkielisiä sotilasnimiä on tässä aineistossa jäänyt sukunimiksi 11, kaikki saatu ennen 1900-lukua. Suomenkielisiä armeijasta saatuja nimiä on 42, enimmät saatu 1800-luvun jälkipuoliskolla; vuosina 1877–78 käydyin Turkin sodan yhteydessä on kerrottu saadun 5 nimeä. Vain 2 nimen saanti on ajoitettu tsaarin armeijaan vuosille 1905 ja 1917.

Ruotsinkielisiä sotilasnimiä

Ns. tyypillisiä sotilasnimiä on tässä aineistossa sanottu jääneen sukuniminä käyttöön *Ek*, *Gåpå*, *Göös*, *Mård* ja *Starck*. Sisällöltään samanhenkinen on *Lustman*. Siviilininimien kaltaisia olivat *Viklund*, *Andersson*, *Rehell*, *Syrén* ja *Wacklin*.

Armeijassa saatu nimi	Ent. nimi	Kotipaikka tai joukko-osasto	Nimensaantiaika	Vastausnro
------------------------------	------------------	-------------------------------------	------------------------	-------------------

Andersson	Anttila	Helsinki	1800-l. loppu tai 1900-l. taite	(558)
-----------	---------	----------	---------------------------------	-------

Tausta: Mieheni isä palveli Suomen Kaartissa. Hän oli Johan *Anttila* nimeltään. Koti oli Janakkalassa. Nimi vaihdettiin *Anderssoniksi*. Mieheni oli syntynyt 1901.

Ek	ei ent. sn:ä	sotaväessä	n. 1885	(475)
----	--------------	------------	---------	-------

Tausta: Isäni sai sukunimensä *Ek* ollessaan Mäntyharjussa Venäjän sotaharjoituksissa. Kun ei ollut sukunimeä, mainittiin vain Taavetti Hermanninpoika Paason Raholasta. Sukunimi periytyi tyttärille, jotka saivat myöhemmin aviopuolisoiden nimet.

Gåpå	Vals	Loppi	1800-l. alku	(640)
------	------	-------	--------------	-------

Tausta: Suvun kantaisä renki Fredrik *Gåpå* (s. 1801) Lopella. Hän oli ollut ammattisotilas kuninkaan [?] joukoissa. Nimi käytössä sukunimenä ainakin 5. polvessa.

Göös ~ Gös	ei ent. sn:ä	Huittinen	1808–09	(1709)
------------	--------------	-----------	---------	--------

Tausta: Äitini puolelta on Suomen sodan aikoihin ollut jääkäri Matti *Gös* jalkaväen sotilas. - - Hänen tyttärensä Ester avioitui Juho Juhonpojan kanssa, jolla ei ollut sukunimeä. Kun jääkäri *Gös* kuoli, ottivat he tämän sotilasnimen, nyt muodossa *Göös*. Tämä on käytössä vieläkin äitini veljen jälkeläisillä.

Lustman	Orava	Suomenlinna	sota 1808–09	(563)
---------	-------	-------------	--------------	-------

Taustakertomus: Matts *Orava* oli vaarini isoisä, synt. 1772. Pestautui v. 1804 Adlercreutzin rykmenttiin. Mainittu rykmentti perustettiin v. 1804 sodan uhatessa 1808 Viaporin

ulkosaarten puolustukseen. - - Ja kun Matts sotilas oli iloinen ja hauska poika niin ruotsalaiset sotatoverit kutsuivat häntä ”lust man”. Siitä on nimi *Lustman* syntynyt. Matts käytti välillä *Orava* nimeä ja välin *Lustman*, kunnes *Orava* nimi jäi pois ja *Lustman* jäi jatkamaan.

Mård – Iisalmi n. 1750 (1616)

Tausta: Nimi on alun perin ollut sotilasnimi. Rippikirjassa 1751–61 sotilas Staffan *Mård* ja vaimo Carin *Kyllöi* sekä kuusi lasta. Nimi on edelleen käytössä sukunimenä.

Rehell ei ent. sn:ä Rautalampi? 1800-luku (1741)

Tausta: Vastajaan isoisä on syntynyt 1800-luvun lopulla, ja nimen on saanut isoisän isä tai isoisän isoisä. Nimi annettiin sotaväessä, kun ”oli vain jonkun poika”. ”Kun oli rehellinen mies, tuli nimeksi *Rehell*, ruotsinperäisyyden vaatimuksesta täytyi olla kaksi ällää. Suku on lähtöisin Rautalammita.”

Syrén ei ent. sn:ä Huittinen Krimin sodan lopussa (1709)

Tausta: Kun isoisäni Matti Antinpoika Krimin sodan lopussa kirjottautui ruotusotilaaksi, antoi kirjuri hänelle nimen *Syrén* ja numeron 21. Tämä - - on monilukuisen sukumme nimenä.

Starek ei ent. sn:ä Orivesi Nimi käytössä v:een 1940 (933)

Tausta: Nimi on sotilasnimi. Vanhin esi-isämme, josta meillä suvussa on tietoja ja joka käytti tätä nimeä, on ollut korpraali Ulrik *Stark*. Hän kaatui Napuen taistelussa [1714]. - - Poika Lars Ulrik *Stark* s. 1710 Orivedellä oli sotilas, korpraali Porin jalkaväkirykmentissä Kyrön komppaniassa. Perheellä oli *Kylmäkoski*-niminen kruununtorppa. Sukunimi muuttui *Kylmäkoskeksi* parin sukupolven ajaksi. Myöhemmin nimi [*Stark*] palautui suvun käyttöön, ja isäni käytti nimeä kuolemaansa saakka 1940.

Wacklin Virtanen Saarijärvi n. 1885 (855)

Tausta: Tätini kertoman mukaan hänen isänsä Kalle Severinpoika *Virtanen* (s. 1865) oli sotaväen kutsunnoissa - - saanut uuden sukunimen *Wacklin*. Sotaherrat pitivät nimeä *Virtanen* liian tavallisena tai halusivat antaa ruotsalaiselta kuulostavan nimen. *Virtanen* perustui talonnimeen *Virta*. Kalle *Wacklinin* 7 lapsesta vain yksi muutti nimen myöhemmin, muut pitivät sukunimen *Wacklin*.

Viklund Verkkonen palveli Hämeenlinnassa, 1880-luku (1582)
kotipaikka Korpilahti

Tausta: Äitini isä Adolf Herman *Viklund*, s. 1862 Korpilahdella, oli nimeltään *Verkkonen*, mutta jouduttuaan arvalla valituksi Hämeenlinnaan armeijaan, ei suomalainen *Verkkonen* nimi kelvannut, vaan nimi muutettiin *Viklundiksi*.

Suomenkielisiä nimiä

Tämän muistiaineiston mukaan sukunimiksi jäi käyttöön 16 sotapalveluksessa saatua *nen-*loppuista nimeä. Aikaisimmat olivat 1850-luvulta *Malminen* ja *Siivonen*. Suurin osa oli aikansa yleisimpiä: 1870-luvulta *Salonen*, 1880-luvulta *Laaksonen*, *Lehtonen*, *Saarinen* ja *Virtanen*, 1890-luvulta *Jokinen* (2 kertaa) ja *Nieminen* sekä 1900-luvun taitteesta *Jokinen* ja

Lehtonen ja vielä 1917 *Vuorinen*. Torpannimen pohjalta oli annettu harvinainen *Levänen* ja nimiehdotuslistasta *Auvinen* ja *Karttunen* 1800-luvun lopussa.

Sotilasnimissä oli vanha perinne suosia lyhyitä nimiä, mikä tarkoitti suomenkielisten nimien valinnassa kaksitavuisia. Niitä on jäänyt sukunimiksi 19 nimeä tässä aineistossa. Joukossa on useita nimiä, joiden sisältö poikkesi tavallisista sukunimistä. Vanhimmat ovat 1850-luvulta *Kala* ja *Meri*, joille oli tiedossa nimeämisperuste. Suomen kaarti osallistui Turkin sotaan 1877–78, ja siltä vuosikymmeneltä ovat nimet *Kärki*, *Laakko*, *Larva*, *Rauha* ja *Teräs*. 1880-luvulla oli annettu nimet *Joki*, *Keuru*, *Kilpi* ja *Vilpas*, 1890-luvulla *Laine* (2 kertaa), *Lehto*, *Niemi* ja *Uljas*, 1900-luvun taitteessa *Aalto* ja *Keino* ja vielä 1905 *Valo*. Kaksitavuisia nimiä on käytetty armeijassa selvästi aiemmin, kuin niiden muoti voimistui laajemmin.

Asutusnimen mukaan on annettu 1800-luvun loppupuolella *Jaakkola* ja *Myllypelto*, nimen *Arola* taustasta ei ole tietoa. Myöhemmin siviiliväestössä muodikkaiksi tulleita olivat *Lehtiö* ja *Raivio* 1800-luvun lopulta. *Lanteri* oli muistuma vanhoista ruotsinkielisistä sotilasnimistä, *Hutramo* täysin yksilöllinen.

Armeijassa saatu nimi	Ent. nimi	Kotipaikka tai joukko-osasto	Nimen saantiaika
Aalto	Häkämies	Lappeenranta kotipitäjä Luumäki	n. 1900
Tausta: 17-vuotias poika karkasi kotoa Luumäeltä sotaväkeen Lappeenrantaan. Siellä pilkattiin sukunimeä, joten hän otti uuden nimen, jonka muu perhe omaksui parin vuoden päästä. (605)			
Arola	Mattinen	Sääksmäen kansanopisto	1900-l. vaihde
Tausta: Muutti nimen ennen asevelvollisuuskutsuntoja. (573)			
Auvinen	Kelkka (tn.)	”sotaväki”	1800-l. loppu
Tausta: Perusteluna [armeijassa] nimenmuutokseen oli se, että talonnimeä ei saanut käyttää sukunimenä, koska se asukasvaihdosten jälkeen aiheuttaa sekaannusta sukujen selvityksessä. [Muu perhe käytti <i>Kelkka</i> -nimeä.] (1156)			
Hutramo	ei ent, sn:ä	Ähtäri	1880-luku
Tausta: Kantaisänä voidaan pitää Herman <i>Hutramoa</i> [s. 1865 Ähtärissä], sillä hän otti ruotuväkeä varten nimekseen <i>Hutramo</i> . - - Vartuttuaan nuoruusikänsä katsottiin Herman sopivaksi sen aikuiseen venäläiseen sotaväkeen. - - Alokkaista oli paljon, joilla ei ollut aikaisempaa sukunimeä. Niinpä joukolla keksittiin, minkä nimen kukin ottaisi. Herman - - soitti haitaria. Yhdessä laulettiin. Silloin kaverit kehoittivat Hermannia ottamaan nimekseen <i>Hutramo</i> . Venäläisessä laulussa oli - - kertosaie, joka kuulosti loppusanaltaan ”hutramooo”. (597) [Hermannin pojalla Kallella oli vain tyttäriä, joten nimelle ei jäänyt jatkajia.]			
Jaakkola	ei ent. sn:ä	Ilmajoki t. Seinäjoki	1800-l. jälkipuoli

Tausta: *Jaakkolan* talon renki otettiin sotaväkeen Hermanninpoikana ja ”herrat” päättelivät: Koska olet *Jaakkolan* renkipoika, laitetaan sukunimeksesi *Jaakkola*. (1050)

Joki Juntto Luumäki 1880-luku

Tausta: Isoisäni Fredrik *Junton* jouduttua Luumäestä Tarkk’ampujapataljoonaan venäläiset esimiehet pitivät *Juntto*-asua hankalana ja ”lyhensivät” sen nimeksi *Joki*. (1077)

Jokinen Steen Jokioinen 1892

Tausta: Isäni (s. 1872) oli ottanut tämän *Jokisen* nimekseen sotapalvelusta suorittaessaan tai jo rippikoulussa 1888. (1144)

Jokinen ei ent. sn:ä Korpilahti viim. 1890

Tausta: Hesekiel *Jokisen* kertoman mukaan hänelle sotaväessä määrättiin nimeksi *Jokinen*. Hesekiel syntyi 1867. Osalla hänen veljistäänkin oli käytössä nimi *Jokinen*. (940)

Jokinen Härkki (tn.) Turku 1901

Tausta: Vaarini Iivari *Jokinen*, entinen *Härkki* (s. 1877), oli 3-vuotisessa sotaväessä Turun II tarkka-ampujapataljoonassa vuosisadan vaihteen aikoihin. Hänen isänsä, *Härkin* isäntä, kuoli 1901. Vaarini sai perinnöksi vain isänsä tupakkalaatikon. Tästä suuttuneena hän muutti nimensä *Jokiseksi*. Nimen valintaan lieene vaikuttanut väepeli, joka oli maininnut, että edellisessä ikäluokassa oli samalla numerolla ja paikalla palvelut *Jokinen* niminen sotilas. (1601)

Kala Nukala Alahärmä n. 1850

Tausta: Venäjän sotaväessä käskettiin nimi [torpannimi *Nukala*] lyhentää joko *Nuka* tai *Kala*. *Kala* tarkoitti jotain, siksi hän valitsi sen. - - *Kalan* torppa on Kauhavalla. (vastaus 1413)
[Toinen vastaaja:] Nimi annettiin Oolannin sodan aikana. *Kalan* torppa on museona Härmässä. (vastaus 1800)

Karttunen Lagerbom Pori 1800-luvun loppu

Tausta: Nuorukaisena hän [huutolaispoika *Laakerin* Jussi] oli tullut Poriin, ja siellä sotaväen syyniin. Tilaisuudessa - - oli kirjuri kysynyt häneltä että miten se *Laakerpummi* kirjoitetaan, johon syynättävä oli vastannut ettei hän tiedä. Tarttis sitä miehen sentään nimensä osata kirjoittaa oli kirjuri tuumannut, ja valikoinut jostakin listasta nimeä ja sanonut että sopisiko *Karttunen*. (207)

Keino ei ent. sn:ä Hämeenlinna, 1900-luvun vaihteessa
kotipitäjä Hauho

Taustatarina: Se oli sitä aikaa kun Venäjän armeija otti miehiä sotaharjoitukseen Hämeenlinnaan koulutettavaksi 3 vuodeksi, joka torpasta, en tiedä vietiinkö taloistakin. Isän vanhemmillä oli 3 poikaa - - nuorin oli naimaton, hän sai kutsun. Isä oli Malakiaan poika isänsä mukaan mennessään harjoituksiin. Kerran lomalta palatessaan hän oli myöhästynyt ja kertonut ”eksyensä kun tuli Hauholta oikopolkua Hämeenlinnaan. Siitä oli kova kysymys. Oliko siellä sellaista oikopolkua? Kaikki Hauhon pojat vakuuttivat olevan sen oikopolun, - - ne pojatko sen nimen antoi (tai onko komentajat sen antaneet). Sano[i]vat että keksi keinon vapaaksi pääsystä. [Jäi siis rangaistuksetta.] Isä tuli armeijasta nimellä *Keino* Isidor.” (568)

Keuru ei ent. sn:ä Kokemäki 1880-luku

Tausta: Sai nimen armeijassa kotimökin mukaan. (1167)

Kilpi ei ent. sn:ä sotaväessä, 1880-luku

synt. Alastarossa

Tausta: Tämän kertoi äitini isänsä sukunimen saannista. Evert (synt. 1859 Alastarossa) joutui sitten arvalla kolmevuotiseen sotaväkeen ja - hänen nimensä sotaväkeen mennessä oli Evert Eevanpoika. Siellä hänelle annettiin sukunimeksi *Kilpi* sota-aseen mukaan. - - Aika lienee ollut 1880-luvun alkuvuosina. Äitini kertoi, että hän [isä] joskus innostui näyttämään miten oikein ”äkseerattiin”. (903)

Kärki Fagerlund Kauvatsa 1879 (Turkin sodan jälkeen)

Tausta: Isoisäni Matti *Fagerlund*, syntynyt Kauvatsalla 1855, oli osallistunut Turkin sotaan. Tällä sotaretkellä hänen paras ystävänsä oli saanut surmansa. Myöhemmin kotimaahan palattuaan joskus 1800 luvun lopulla isoisäni oli ottanut ystävänsä muistoksi hänen sukunimensä *Kärki*. *Kärki* nimi on ollut suvullamme siitä lähtien. Sukunimeä on käyttänyt koko hänen perheensä. (636)

Laakko Tervo Turkin sodassa 1877–78

Tausta: Ei varmaa tietoa, oliko hän ukin isä vai isänisä. Hän oli asunut Lapinlahden ja Varpaisjärven välillä. Hänen sanottiin olleen sotilas eläkkeellä. Nämä ihmiset puhuivat, että nimi *Laakko* on annettu Turkin sodassa että se on sotamiehen korkonimi. Nimi on jo ainakin neljännessä polvessa. (430)

Laaksonen Vähäkylä Mietoinen 1884

Tausta: *Laaksonen*-nimi juontaa siitä, kun isänisäni Vilhelm *Laaksonen* joutui sotaväkeen 1884. Hän oli *Vähäkylä*-nimisen talon poika Mietoisista. Perheestä käytettiin sen ajan tavan mukaan *Vähäkylä*-nimeä. Hänen palattuaan sotaväestä ja otettuaan isännyyden talossa, tunnettiin hänet paremmin *Vähäkylänä* kuin *Laaksoena*. [Isoisästä tuli kansakoulunopettaja.] - - Se veljistä, joka jäi kotitaloa pitämään, muutti virallisesti nimekseen *Vähäkylä*, muut sisarukset ja serkukset olivat *Laaksosia*. (697)

Laine Bomberg Hämeenlinna, Janakkala 1890-luku

Tausta: Kustaa Adolf *Bomberg* (s. 1871) palveli Suomen 7. Hämeenlinnan Tarkk'ampujapataljoonassa. - - Pataljoonan aika oli 1881–1902. Siellä oli silloin sellainen henki, että vieraskielisiä nimiä vaihdettiin suomalaisiksi. Setäni kertoi tästä *Laine* sukunimestä että se oli silloin harvinainen nimi, ei niitä silloin juuri ollut. Hänellä olikin ensimmäinen sukunimi *Laine*. (1625)

Laine Koskela sotapalvelus 1890-luku

Tausta: Otto *Koskela* (s. 1870 Pomarkussa) joutui arvalla suorittamaan sotapalvelusta Venäjälle. Häntä kehoitettiin vaihtamaan *Koskela*-nimi joksikin muuksi nimeksi, koska *Koskela*-nimisiä sattui olemaan useampia. Otto *Koskela* sai itse valita nimen. *Laine*-nimi miellytti, eikä se ehkä ollut kovin yleinen siihen aikaan, ja oli vettä koskettava kuten oli entinenkin nimi. Kolmen vuoden armeijassa olon jälkeen Otto *Laine* tuli takaisin, avioitui, ja lapset käyttivät *Laine*-nimeä. (1030)

tuon nimen. Sodan jälkeen hän piti sen, koska se oli hänestä lyhyempi ja parempi kuin *Lackström*. (413)

Myllypelto Fredrikinpoika Helsingissä Kaartin pataljoona, 1892
kotipitäjä Paimio

Tausta: *Myllypelto* perustui torpan nimeen, sotaväessä pataljoonan päällikkö oli ehdottanut, että hän [esi-isä] ottaisi torpan nimen, kun se oli hänen kotinsa - -. (395)

Niemi Kurjenniemi Vesilahti n. 1890

Tausta: Talonnimi oli *Kurjenniemi*. Isoisäni oli Kalle Konstantin *Kurjenniemi* (s. 1872). Sotaväessä nimi lyhennettiin *Niemeksi*, myöhemmin hän otti käyttöön entisen nimensä. Kaikki veljet käyttivät *Niemi*-nimeä. (1875)

Nieminen ei ent. sn:ä Suomen kaarti, 1800-l. loppu
kotipaikka Punkalaidun

Tausta: Isoisäni yksi veli sai Suomen kaartissa nimen *Nieminen*. (912)

Raivio ei ent. sn:ä Uurainen 1800-luvun loppu

Tausta: Toinen *Raivio*-suku syntyi siten, että Uurasten *Raivion* renkipoika joutui sotaväkeen ja sai siellä talon mukaan *Raivio*-nimen. Se lienee ollut tavallista siihen aikaan. (99)

Rauha Knall Pöytyä Turkin sodassa [1877–78]

Taustakertomus: Joku hänen [isävainajani] esi-isistänsä oli kuulemma ollut Turkin sodassa, sinne pakotettuna ja määrättyä. Ja kun hän tuli sieltä takaisin, hän oli ilmoittanut, että on kyllästynyt sotimaan ja että nyt hänen nimensä on *Rauha*. (115)

Saarinen Fredriksson Parola (Hämeenlinna) 1880-luku

Tausta: Fredrik Anderssonin pojista kaksi joutui sotaväkeen Parolaan. Nuorin sai armeijassa nimen *Fredriksson* tilalle nimen *Lehtiö*, keskimäinen nimen *Saarinen*. (1067)

Salonen ei ent. sn:ä Ypäjä ennen Turkin sotaa

Tausta: Isoisäni Andreas *Joosenpoika* (s. 1832) sai sukunimen *Salonen*. Isoisäni liittyi Suomen kaartiin ja oli mukana Turkin sodassa. Isäni kertoman mukaan Ypäjän silloinen khra oli antanut kaartilaiselle sukunimen *Salonen*, jota hän oli kehumus kauniiksi. (1611)

Siivonen ei ent. sn:ä Urjala 1880-luku?

Tausta: Nimi saatu armeijassa Huhdin harjoitusleirillä. (774)

Teräs Stål Orivesi 1878–79

Tausta: Nimi on suomennettu armeijassa Turkin sodan jälkeen. (438)

Uljas Piippanen Lappeenranta 1890-luku

Tausta: Kalle Juhonpoika *Piippasen* (s. 1870) sukunimi muutettiin nimeksi *Uljas* sotaväessä Lappeenrannassa, koska sanottiin olleen ”uljas” mies. Toimi eläkkeelle saakka ratsupoliisina Jyväskylässä. (1282)

- Valo Tanhuanpää Urjala 1905
 Tausta: ”Yhdellä isäni veljellä oli sukunimenä *Valo* jo vuoden 1905 kutsuntaluettelossa.”
 Muut perheenjäsenet, jotka asuivat kotitorpassa, käyttivät nimeä *Tanhuanpää*. (1150)
- Vilpas ei ent. sn:ä Urjala 1880-luku
 Tausta: Nimen saaja, kertojan isoisän isä Kalle Kallenpoika oli 1880-luvun alussa määrätty arvonnassa reservin harjoituksiin. ”Harjoituksia pidettiin kolmena vuotena peräkkäin, yhteensä 90 vuorokautta. Eräs harjoituspaikoista oli Urjalassa. Harjoituksia johtanut päällikkö antoi Kalle Kallenpojalle hänen vilkkautensa ansiosta nimen *Vilpas*.” (1523)
- Virtanen Finni Orivesi 1887
 Tausta: Saanen kertoa isäni sukunimen vaihdon. Hän oli syntynyt Messukylän pitäjässä v. 1866 nimeltään Sakarias *Finni*. Joutui silloisen Venäjän armeijan reserviharjoituksiin Orivedelle osallistumaan kahtena kesänä noin kolmen viikon ajaksi v[uosien] 1887–90 vaiheilla. Siellä oli komppanien päällikkö ehdottanut, että mitä sinä suomalainen mies pidät sellaista sukunimeä joka on ihan vieraskielinen; muutetaan se vaikka *Virtaseksi*, hän kyllä huolehtii sen vaihdon kirkonkirjoihin. (904)
- Vuorinen Vuorilahti tsaarin armeija ennen v:ta 1917
 Tausta: Miesvainajani isä oli kotoisin Pihlajavedeltä, kotitalon nimi oli *Vuorilahti* ja on vieläkin. Hän palveli asevelvollisena tsaarin armeijassa kuten silloin lienee ollut yleistä. Oman kertomansa mukaan eräänä aamuna päiväkäskyä luettaessa ilmoitettiin kylmästi että hänen sukunimensä oli liian pitkä ja että se siitä päivästä lähtien olisi *Vuorinen*. (569)

6.2.2 Aineistossa tieto syrjäytyneestä sotilasnimestä

Aineistossa on tieto 64 syrjäytyneestä sotilasnimestä. Nimenmuutoissa on 19 nimeä suomalaistettu 1905–1907. Muut nimenmuutot ajoittuvat vuosikymmenille 1853–1920. Hylätystä nimistä oli lyhyitä tyypillisiä sotilasnimiä 37, joiden tilalle otetuista nimistä 12 nimessä voi nähdä entisen eli sotilasnimen vaikutusta. Tyypillisistä sotilasnimistä on saatu joko kääntämällä tai mukailemalla seuraavat nimet: *Tanska* < *Dansk*, *Kaski* < *Kask*, *Koppinen* < *Kopp*, *Kosti* < *Kost*, *Laakso* < *Laak*, *Ryytty* < *Ryth*, *Silveri* (> *Silvola*) < *Silver*, *Teräs* < *Stål*, *Joutsen* < *Svan*, *Lintunen* < *Svan*, *Läntinen* (varioitu *Lintusesta*) < *Svan*, *Ouli* < *Åhl*. Kaksijäsenisistä sotilasnimistä on otettu vaikutteita seuraaviin uusiin sukunimiin: *Heiniö* < *Heibacka*, *Kulovuori* < *Kullberg*, *Manninen* < *Mansten*, *Niemistö* < *Näsman*, *Palos* < *Palmroos*, *Salmela*, *Salmivuori* ja *Salmivaara* < *Sundberg* sekä *Wartiovaara* < *Weckman*. Näin siis noin kolmasosa tämän aineiston 64 syrjäytyneestä entisistä sotilasnimistä on jäänyt jollakin tavoin elämään uusissa, otetuissa nimissä. Klassista tyyliä edustaneet sotilasnimet *Immelin*, *Lindell* ja *Syrén* (sisällöltään tyypillinen sotilasnimi, muodoltaan klassinen) ovat korvautuneet nimillä *Niinivaara*, *Luoto* ja *Virta*, joissa ei näy entisen nimen jälkiä. Nimen jälkikomponenttina *-man* oli Suomen sotavaen sotilasnimissä yleinen, mutta siviilnimissä ei.

Tässä aineistossa on luovuttu seuraavista *man*-loppuisista nimistä: *Broman*, *Hornman* ~ *Horneman*, *Näsman*, *Shoman*, *Wackman* ja *Vikman*, joista vain nimeä *Broman* on käytetty hyväksi uutta nimeä muodostettaessa, kun se on osittain käännetty nimeksi *Siltanen*.

Sotilasnimi	Uusi nimi	Paikka	Nimenmuuttoaika
Auvinen	Laakso	Kuhmoinen	1900-l. taite

Tausta: Kotitalon nimi *Kelkka* ei sopinut sukunimeksi sotaväessä, ”koska se asukasvaihdosten jälkeen saattoi aiheuttaa sekaannusta”. Mies sai sukunimen *Auvinen*, jonka khra myöhemmin muutti nimeksi *Laakso*. (1156)

Bajonett	Riihimäki (tn.)	Peräseinäjoki	1853
----------	-----------------	---------------	------

Tausta: Henrik Johanneksenpoika *Kätevä* syntyi 1817 *Kätevän* torpassa. Muutti Helsinkiin ja merille ja palasi täysin palvelleena matruusina 1839 sukunimenään *Bajonett*. Sukunimi säilyi vielä *Hakalan* torpan hallinnan aikana mutta vaihtui 1853, kun Henrik pääsi isännöimään *Riihimäen* taloa. (850)

Björn	Ponsi	Tyrvää	1880-luvulla
-------	-------	--------	--------------

Tausta: Entinen sukunimi oli *Björn*, ilmeisesti vanha sotilasnimi. Isoisän isällä oli sotilastorppa Huittisten Sampussa. Hän oli ”vanhan väen” miehiä ja Turkin sodan veteraani nimeltään Jussi *Björn*. (1178)

Blank	Ranta	Ylivieska	1906
-------	-------	-----------	------

Tausta: Isoisäni s. 1859 Kurikassa. Hänen isänsä (s. 1835) menetti perimätiedon mukaan *Rinta-Opas*-nimisen talonsa ”takauksessa joutuen muuttamaan - - *Käkelän* torppaan, jolloin nimeksi tuli muutamaksi vuodeksi *Käkelä*. Täältä hän muutti Jalasjärvelle *Blank*-nimiseen sotilastorppaan ja sai nimen *Blank*, samoin myös koko perhe isoisäni myös. Isoisäni Juho Jaakko *Blank* muutti Ylivieskaan, meni naimisiin ja - -. Koko perhe otti 12.5.1906 nimen *Ranta*. (644)

Bohm	Niemi	Helsinki	1911
------	-------	----------	------

Tausta: Isäni nimi oli alkuaan Johannes *Bohm*. Hän syntyi 1884 Rautalammilla torpparin poikana. Hänen esi-isänsä alkuperäinen nimi oli *Raatikainen*, mutta kun eräs Erkki *Raatikainen* otettiin ruotusotilaaksi 1800-luvun alussa, hän sai sotilasnimen *Bohm*. - - Saman ruodun edellinen sotilas, jonka tyttären Erkki *Raatikainen* nai, oli nimeltään *Svana*. Paikkakunnan kielenkäytössä ja joissakin vanhoissa asiakirjoissakin *Bohm* kulki muodossa *Puumi* tai *Puomi*. Muuan konnevetinen sukuhaara otti nimekseen *Puomiranta* [vuonna 1936]. Muutettuaan v. 1910 Helsinkiin isäni suomensi nimensä ja hänestä tuli *Niemi*. Hänen vanhempi veljensä otti nimen *Lahti*. (1708)

Bohm	Lahti	Rautalampi	n. 1910 (1708)
------	-------	------------	----------------

[edellisen miehen veli]

Bomberg	Laine	Janakkala	viim. 1896
---------	-------	-----------	------------

Tausta: Kustaa Adolf *Bomberg* (s. 1871) palveli Suomen 7. Hämeenlinnan Tarkk'ampujapataljoonassa, ja siellä luettiin seuraava päiväkäsky: Keisari oli myöntänyt 2/11 1896 reserviin kuuluvalla nuoremmalle aliupseeri *Laineelle* hengenpelastusmitallin. (1625)

- Broman Leivo Vanaja 1886
veljet Siltanen ja Lehtonen
Tausta: Hauholla eli metsästäjä ja sotilas Antti *Broman* (s. 1759), poika oli torppari, pojanpoika mylläri. Neljännessä polvessa Kaarle *Broman* muutti Vanajaan ja otti nimen *Leivo* vuonna 1886. (267)
- Dansk Tanska Kalajoki 1860-luku
tn. Danskala
Tausta: Pekka *Tanskala* käytti sotamiehenä nimeä *Dansk* (eli Kalajoella 1831–1902). Nykyisin nimi on muodossa *Tanska*. Sotilasnimi *Dansk* saattaa perustua Merijärvellä sijaitsevan *Tanskalan* talon nimeen. (704)
- Ek Lehtisaari Loimaa 1907–17
Tausta: ”aikaisemmissa sukupolvissa sotaväessä saatu nimi” (220)
- Fagerlund Kärki Kauvatsa 1878–79
Tausta: ”Isoisäni Matti *Fagerlund*, syntynyt Kauvatsalla 1855, oli osallistunut Turkin sotaan. Tällä sotaretkellä hänen paras ystävänsä oli saanut surmansa. Myöhemmin kotimaahan palattuaan joskus 1800 luvun lopulla isoisäni oli ottanut ystävänsä muistoksi hänen sukunimensä *Kärki*. (636)
- Frisk Kannisto Kankaanpää n. 1850?
Tausta: Nestori *Kanniston* isoisä oli ollut sotilas Johan *Frisk*, joka kaatui Suomen sodassa 1809. (1813)
- From Lahtinen Nakkila 1879
Tausta: Juho Kustaa *From* (s. 1858 Ulvilassa) otti nimen *Lahtinen*. Hänen isoisänsä isä oli 1787 varakorpraaliksi nimitetty Mikko *From* Nakkilasta. Toisessa polvessa oli jääkäri Juho Mikonp. (s. 1787), kolmannessa sotamies Fredrik Juhonpoika *From* (1829–89), joka muutti Ulvilasta Nakkilaan 1860. (1187) [Nimi *From* esiintyi siis neljässä polvessa.]
- Granath Koivisto Kokemäki 1890
Tausta: Sukunimi *Granath* on ollut käytössä Suomen sodasta 1808–09 alkaen vuoteen 1890. Juho Malakias *Granath* oli viimeinen tämänniminen. Hänen poikansa Eevert otti nimen *Koivisto*. (1141)
- Gröhn Murtola Tohmajärvi 1910-luku
Tausta: Omasta suvustani olen kuullut kerrottavan seuraavaa. Kaksi veljestä muutti Ruotsista Suomeen ja Pohjois-Karjalaan. Yksi jäi Kiteelle ja toinen meni Tohmajärvelle, toinen tieto on Juukaan. He olivat aatelissukuisia, sotasukuisia, viskaaleja, joista levisi *Gröhnin* suku ensiksi Pohjois-Karjalaan ja myöhemmässä vaiheessa ympäri Suomea. Isäni oli synt. Kalle Heikki *Gröhn* Tohmajärvellä samoin kuin itse olen syntynyt myös Tohmajärvellä. Setäni suomensi nimen *Murtolaksi*. (21) [Sotilasnimi käytössä edelleen.]
- Grönholm Saranko Urjala 1907
Tausta: Grönholm on tietääkseni sotilasnimi. Se on ollut jo esi-isilläni. (1842)

- Göös Sorvasto, Satokaski Kuhmoinen n. 1920
Tausta: Äidinisänsä oli ottanut sukunimen *Göös*, hän palveli Venäjän armeijan sotamiehenä (mm. oli vähällä joutua Turkin sotaan, päivää ennen lähtöä oli sota päättynyt). *Göösit* elivät Kuhmoisten kirkonkylän *Koskenkorva*-nimisessä talossa. - - Lapset ottivat suomalaisen sukunimen n. 1920, tyttäret *Sorvasto* ja isoisäni *Satokaski*. *Göösi*en äiti ei muuttanut nimeään. (101)
- Heibacka Heiniö Akaa 1906
Tausta: Rautatieläinen Juho Wilhelm *Heibacka* (s. 1859) muuttanut Toijalaan 1893. Palvellut Suomen sotaväessä Urjalassa. (1587)
- Hornman, Horneman Pörhölä (tn.) Alatornio 1915
Tausta: Vanhin sukumme *Hornman* tai *Horneman* on isoisäni isän isän isä. - - *Hornman* tai *Horneman* ovat tutkijan mukaan ruotusotamiessukua Hietaniemen Pekanpäästä. (148)
- Husar Kivinen (avioliitossa) Janakkala 1893–95
Tausta: Äitini isän morsiamen vanhemmilla oli sukunimet. Isä Manasse *Husar* oli ruotusotamies ja saanut nimensä sotaväessä, äiti oli Matilda *Nyström*, myöhemmin tunnettu kansanparantaja *Husaarin* muori. (572)
- Immelin Niinivaara Savonlinna 1907
Tausta: Keskitalon poika Alfred meni Hämeenlinnan kaartiin, jossa palveli aliupseerina ja sai sukunimen *Immelin*, jota nimeä hänen kolme veljeäänkin myöhemmin käyttivät. Hänen kaksi poikaansa 1907 ottivat Savonlinnassa nimekseen *Niinivaara* varhaislapsuuden asuinpaikan mukaan (Joensuun esikaupunki). (62)
- Kask Kaski Mouhijärvi 1900-l. taite
Tausta: Kirkonkirjojen mukaan vanha sotilasnimi *Kask* oli Frans *Kasken* isän nimi. Isä oli ollut Reinilän kylän [Mouhijärvellä] sotilaita. Frans *Kaski* oli käyttänyt aina *Kaski* nimeä, vaikka se muoto merkittiin kirkonkirjoihin vasta 1935. (1730)
- Klack Kangas Pohjanmaa 1906
Tausta: Isoisäni oli poikana ja nuorena nimeltään *Klack* (kansakoulutodistuksessa näkyy 1890-luvulla käytetyn muotoja *Klack* ja *Klakk*). Hän kävi koulunsa Keuruulla. Esi-isissäni on mm. Mats *Klack*, 1700- ja 1800-luvun vaihteessa saatu soturinimi Ruotsin silloisesta armeijasta - -. Isoisä Abram *Klack* otti nimen *Kangas* Pohjanmaalla. (104)
- Knall Rauha Pöytyä 1878
Tausta: Nimenmuuttaja muutti Pöytyälle 1859. Siellä hän esiintyy sotilaana kirkonkirjamerkinnoissa. Oli mukana Turkin sodassa 1877–78. (115)
- Kniper Kivilinna Turku 1906
Tausta: Isoisäni osallistui Suomen Tarkk'ampuja Pataljoonan mukana aliupseerina Turkin sotaan 1878 ja tässä vaiheessa esimiestensä toimesta uudeksi sukunimeksi kirjoitettiin *Kniper* [ent. nimi *Oja*]. - - Isäni muutti Turkuun 1902. Suurnimenmuutossa 1906 sukunimi *Kniper* suomennettiin - - päädyttiin nimeen *Kivilinna*. (80)

- Kopp Koppi > Koppinen Multia 1900-l. taite ?
 Tausta: Johan *Kopp* reservisotamies, myöh. ruutusotamies Puumalasta, s. 1764. Tämän poika Herman *Kopp* s. 1817, k. 1892, myöhemmin *Koppi* muutettuaan Korpilahdelle. Tämän poika Hesekiel *Koppinen* s. 1863, k. 1925 Multialla. (875)
- Kost Kosti Keitele 1877 (801)
 Tausta: Pyhäjärveltä muutti 1863 Wilhelm Benjamsson *Kost* (s. 1839), jonka poika, vastaajan isä, Wilhelm *Kost* syntyi 1875 Pielavedellä. Aluesiirto Keiteleeseen 1877, jolloin nimi muuttui muotoon *Kosti*. - -"Onko nimi saatu sodassa, jossa Suomi tuli Venäjän hallintaan? Kertovat että ois aiemmin ollu *Vilkreen* [Villgren]." (801) [todennäköisemmin Krimin sodassa.]
- Kullberg Haapalahti (tn.) Kangasala 1800-luvun loppu
 Tausta: Isoisä (s. noin 1840), hänen isänsä ja isoisänsä palvelivat ruoturakuunoina halliten palkkaetuihin kuuluvaa torppaa. Ruotuväki antoi myös nimen ”*Kulperi*” (*Kulberg*, *Kullberg*, *Kuhlberg*). Suvun haaroja elää vielä Pälkäneellä käyttäen - - nimeä *Kulovuori*. (493)
- Kullberg Kulovuori Pälkäne ei tietoa
 Tausta: Isoisäni Juha syntyi Pälkäneen Epaalan kylässä n. v. 1840. Hänen isänsä ja - - myös isoisänsä palvelivat ruoturakuunoina halliten palkkaetuihin kuuluvaa torppaa. Ruotuväki antoi myös nimen ”*Kulperi*” (*Kulberg*, *Kullberg*, *Kuhlberg*). Suvun haaroja elää vielä mm. Pälkäneellä käyttäen - - nimeä *Kulovuori*. (493)
- Laak Laakso Iisalmi 1915
 Tausta: Sotilas Henrik *Laak* Iisalmen msrk:n kirkonkirjassa mm. 1787. (1929)
- Lindell Luoto Kaarina 1906
 Tausta: Suvun entinen nimi *Lindell* oli alkuisin Lemulla asuneelta sisarusten isoisän isältä, joka oli 1820-luvulla siellä sotamiehenä. (697)
- Lund Helin Kiikka 1847
 Tausta: Kiikassa v.1827 syntyneen Otto-nimisen pojan vanhemmiksi on merkitty sotilas Otto *Lund* ja vaimonsa Lena Stina. Tämä poika Otto on sitten ryhtynyt suutariksi ja 1847 hänellä on ollut nimenä *Helin*. (1606)
- Malm Vapaavalta Helsinki 1917
 Tausta: ”sotilasnimi” (649)
- Mansten Manninen Vesilahti 1876
 Tausta: Kaarle Taavetinpoika otti nimen *Manninen* 1876. Hänen isänäidin-äidinisä on ollut sotilas Tuomas Erkinpoika *Mansten* Vesilahden Mantereen kylästä, minkä mukaan hän lienee saanut sotilasnimensäkin. (1923)
- Munter Haapamäki (tn.) Ruovesi 1887
 Tausta: Sotilasnimi *Munter* löytyy ensimmäisen kerran Piikkiön kirkonkirjoista 1790. Dragon Johan *Munter* (s. 1767) vihitty avioliittoon 1790. Poika Michel *Munter* s. 1795, ja tästä lähtien sukunimi säilynyt isoäitiimme asti. Yksi suvun jäsen, Emil *Munter* otti talonsa nimen *Haapamäki* n. 1887. (934)

- Mårdh Merikoski Tampere 1906
Tausta: *Mårdh* sotilasnimi Porin rykmentistä noin v. 1830. [Tuohon aikaan mahdollisesti Suomen kaarti?] Uusi nimi kansakoulunopettajaseminaarissa. (983)
- Näsman Niemistö Hki, Kuopio, 1906
Tausta: Isoisäni (s. 1867) päätyi Suomen sotaväen reserviläisajan jälkeen rautatieläiseksi, ylikonduktööriksi Helsinkiin. (1214)
- Palmroos Palos Rauman seminaari 1920–21
Tausta: Palos on alku ja loppu vanhasta sotilasnimestä. (504)
- Pryl Sivula Ähtäri 1898
Tausta: Suvussamme isältä pojalle kulkeneen tarinan mukaan 1800-luvun alussa oli neljä veljestä menossa Ruotsin armeijaan ja koska heillä ei ollut sukunimeä, vaan olivat Antinpoikia tms., heille annettiin sukunimi kullekin ammattinsa mukaan. Yksi oli seppä ja sai nimekseen *Malmberg*, minun esi-isäni oli räätäli ja sai nimekseen *Pryl* ('suutarin naskali, räätälin luuneula'). Kahden muun veljen nimeä en muista kuulleen. (1304)
- Qvist Pohjanvaara Hollola 1909
Tausta: Soldat Anders Eerikinpoika *Qvist* s. 1829 (vastaajan äidinisän isä). Isoisä Johan Oskar *Qvist* otti nimen *Pohjanvaara*. (1603)
- Rewell Raikkala Porin mlk. 1906
Tausta: Isäni isä Wilho *Rewell*, s. 1871, suku tuli Kokemäeltä. Nimestä *Rewell* kerrotaan suvussa, että se olisi sotilasnimi Kustaa III ajoilta ja johdettu ranska[n] verbistä 'reveiller' = herättää, jonkinlainen torvensoittaja, joka herätti joukot. (775)
- Ryth ~ Ryyth Ryytty Iisalmi n. 1920
Tausta 1: Nimi on joskus Ruotsin sotaväen aikoihin kehittynyt *Ryynäsestä Ryth*'iksi ja viimein *Ryytyksi*. (1300)
Tausta 2: Suvun nimen ensimmäinen käyttäjä oli ilmeisesti sotilas Lars *Ryth* (s. 1736 tai 1738 Rantasalmella). Hän muutti Iisalmen pitäjään ja hänestä tuli 1758 ruotusotilas n:o 117 Iisalmen Pajujärvellä. Lars *Ryth* muutti 1780-luvulla nykyisen Iisalmen alueelle. Sukunimi esiintyy samassa asussa 1860-luvulle. Jossakin vaiheessa tämän jälkeen otettiin käyttöön muoto *Ryyth*. - - Eräässä yhteydessä hänen pojastaan on mainittu "Ryth el. Ruuskanen". - - Isoisäni kuolinilmoituksessa 1926 on sukunimi *Ryyth*, äitini muistaa aina käyttäneensä suomennettua muotoa *Ryytty*." (1059) [Ilmeisesti muoto *Ryytty* on tullut virallisesti käyttöön osalle sukua n. 1920.]
- Shoman Virtanen Mäntyharju n. 1890
Tausta: Isäni kertoman ja perimätiedon mukaan nimi oli saatu Ruotsin armeijasta. Sitä ennen oli ollut Juho Kallenpoika ja pitkäikäinen (105-vuotias) *Kalaheikin Kalle*. (785, 788)
- Silfver Silveri > Silvola Kiikoinen 1906
Tausta: Perimätiedon mukaan torpan, joka oston kautta siirtyi Setälän hallintaan, oli perustanut kruunun sotamies *Silfver*. Kansa puhui *Silverin torpasta*. (686)

- Skonbäck Päivärinta Jääski 1909
 Tausta: Ehkä se on ollut sotilasnimi, kun ensimmäinen joka tiedetään oli Petter *Skonbäck*, vaikutti Iisalmen ja Pielaveden seuduilla Suomen sodan jälkeen - -. Perimätiedon mukaan hän on ollut Ruotsi-Suomen armeijassa ja jäänyt Koljonvirralle venäläisten sotavangiksi. [Kertojan isä on muuttanut nimen.] (240)
- Spännäri ~ Spännär Saku Sippola 1906
 Tausta: Alkuaan 1600-luvulla Sippolassa ratsutilan nimi oli *Enspännare*, joka myöhemmin lyheni muotoon *Spännäri*. 1700-luvulta alkaen tilannimi oli *Saku*, mutta sukunimeksi se otettiin vasta 1906. Nimenmuuttaja oli *Sakun* isäntä, kertojan vaari Kristian Eerikinpoika *Spännäri*. Veli Matti *Spännäri* otti nimen *Säde*. (238)
- Stähle Lähteenmäki Paimio 1900-luvun alku
 Tausta: Vesa *Lähteenmäen* isoisän isoisä Hemming *Stähle* sai maapalan palattuaan Krimin sodasta. (1741)
- Stål Teräs Orivesi 1878–79
 Tausta: Vaimon isoisä, aliupseeri ja Turkin sodan veteraani, oli suomentanut nimen *Stål* Turkin sodan jälkeen. (438)
- Sundberg Kaunola Kymi 1910-luku
 Tausta: Ensimmäinen *Sundberg* on ollut aikanaan Vehkalahden Suortilla rakuunana ja tullut sieltä Kaarniemeen [Kymiin]. *Sundbergejä* lähes koko kylä, kaikki seuraavat kuusi nimenmuuttajaa. (1389)
- Sundberg Salmela Kymi 1906 (1388)
 Sundberg Salmivuori Kymi 1906 (1387)
 Sundberg Onnela Kymi 1906 (1385)
 Sundberg Peltola Kymi 1900–09 (1384)
 Sundberg Vuori Kymi 1906 (1383)
 Sundberg Salmivaara Vehkalahti 1906 (456)
- Svan Joutsen Humppila ennen vuotta 1894
 Tausta: Veljekset Juho, Nestori ja Anton suomalaistivat sotilasnimen *Svan* ja ottivat nimet *Joutsen*, *Lintunen* ja *Läntinen*. (826)
- Svan Lintunen Humppila ennen vuotta 1894
 Tausta: *Svan* oli sotilasnimi, josta *Lintunen* oli karkea käänös. (826)
- Svan Läntinen Humppila ennen vuotta 1894
 Tausta: Veli ”suomensi” sotilasnimen *Svan* nimeksi *Lintunen*, josta *Läntinen* on äänteellinen muokaus. (826)
- Svärd Ekholm Huittinen 1865
 Tausta: Nimi *Svärd* on peritty isoisästä lähtien, joka oli Porin rykmentin varaväen sotamies. Suomen sodan syttyessä hän oli Viaporissa ja linnoituksen antauduttua palasi rykmenttiin ja joutui kadoksiin Ömossan taistelussa. Suvun vanhin tunnettu sotilas oli Henkivartiorykmentin rakuuna Henrik Pertelinpoika *Wambström* (1727–97), joka asui Vampulassa Mellon ratsutilalla. Hänen poikansa oli Antti *Svärd* (1763– 1808) Porin rykmentistä. Tämän poika oli

torppari Matti *Svärd* Vampulassa, ja tämän poika Matti *Svärd* (1840–1920) toimi kelloseppänä ensin Vampulassa, sitten Lauttakylässä, missä otti ihailemansa vanhemman työtoverin nimen *Ekholm* 1865. (375)

Svärd Saari Kylmäkoski 1906

Tausta: Isäni puolelta tiedän, että hänen isänsä oli Venäjän vallan aikana 9 vuotta kokkina ja sai siellä sukunimen *Svärd*. Hän asui Kylmäkosken pitäjässä Korpisaari-nimisessä torpassa. Poikia oli viisi [kertojan isä oli yksi näistä pojista, s. ehkä 1880]. He ottivat jokainen eri sukunimen. Isäni otti nimen *Saari* torpan nimestä. (403)

Syrén Virta Huittinen 1800-l. loppu

Tausta: Kun isoisäni Krimin sodan lopussa kirjottautui ruotusotilaaksi, antoi kirjuri hänelle nimen *Syrén* ja numeron 21. Tämä - - on monilukuisen sukumme nimenä. Yksi hänen pojistaan kuitenkin naituaan *Ström* nimisen lesken suomensi sen itselleen muotoon *Virta*. (1709)

Weckman Wartiovaara Kiihtelysvaara 1906

Tausta: Entisen nimen katsottiin sotilasnimenä merkinneen vartiomiestä, herättäjää. Rovastin [siis nimenmuuttajan] asuinpaikka oli silloin Kiihtelysvaara ja hän piti *-vaara*-nimeä luonnollisena. (1006)

Vikman Vilhunen Rautalampi 1880-luku

Tausta: Tieto kertoo, että hän [esi-isä vastaajasta viisi polvea taaksepäin] on ollut haavoittunut sotilas, ja mennyt naimisiin Rautalammin Sovojoella. - - Kirkkoherra on tarun mukaan sanonut tälle *Vikmanille*, että ole sinä *Vilhunen*. (881)

Åhl Ouli Eno 1883

Tausta: Karjalan Jääkäreihin Pielisen komppaniaan (tuomari Steniuksen ruotutorppaan) astui palvelukseen noin 1769 syntynyt Elias Anisiain tai Anexius. Joensuun armeijaan liittymisvuosi oli 1796 ja hän sai sotilasnimekseen *Åhl* nimen. Ainoa eloonjäänyt poika Henrik ja hänen jälkeläisensä olivat *Åhl* nimisiä vuoteen 1883 jolloin nimi muuttui *Ouliksi*. Tämä tapahtui Enon pitäjässä - -. (166)

6.3 Sotamiesten nimet arkistolähteissä

Meillä Suomessa sotilasnimistä on julkaistu hajanaisia aineistojen esittelyjä, jonkin joukko-osaston miehistön luetteloita ja sukunimien yleisesittelyjen yhteydessä lyhyitä mainintoja. Yhtään varsinaista kokonaisvaltaista Suomen sotajoukkojen miehistön nimistön onomastista kuvausta ei ole esitetty. Ruotsin vallan aikana palveli ruotusotilaina Suomen joukoissa arviolta 32 000 miestä. Kaikkia nimiä ei siis kenenkään ole ollut mahdollista ottaa aineistoksi, vaan on pitänyt valita edustava otos. Olen aiemmin (julkaisematon pro gradu -opinnäyte 1974) seurannut mies mieheltä Suomen ruotujakoisen armeijan kaikkien jalkaväkirykmenttien henkivartiokomppanioiden miehistön nimien kehitystä Ruotsin vallan ajan loppuun (yli 4 160

miestä, 2 107 eri nimeä, lähteenä Kansallisarkiston Militaria II -arkisto). Aineisto on riittävä kuvaamaan koko sotilasnimistöä tuolta ajalta, koska nimet olivat hyvin samankaltaisia kaikissa sekä Suomen että Ruotsin rykmenteissä. Nimistön samankaltaisuudella on Furtenbachkin perustellut oman Ruotsin joukkojen nimistöä koskevan tutkimuksensa aineiston rajauksen (1987, 61). Autonomian ajalta olen tutkinut samalla tavoin mies mieheltä Turun pataljoonan kaikki komppaniat Krimin sodan ajalta, 1303 miehen nimet (lähteenä 2008 Kansallisarkistoon yhdistetyn Sota-arkiston Militaria-arkisto; artikkeli julkaisussa Kieli 2, 1987).

Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastaajat ovat kirjoittaneet havainnollisia esimerkkejä sotilasnimien säilymisestä siviilien sukuniminä. Tavoitteeni onkin osoittaa sotilasnimien ja sukunimien keskinäiset vaikutussuhteet. Ensin on kuitenkin esitettävä täsmätietoa sotilasnimistä: Kuka niitä sai? Millaisia ne olivat? Millainen on ruotsalaisten ja suomalaisten sotilasnimien perintö suomalaiselle sukunimistölle? Selvityksen on ulotuttava 1890-luvulle asti, aikaan, jolloin voi olettaa monilla asevelvollisilla jo olleen sukunimi sotaväkeen mennessään. Aikarajaukseen vaikuttaa myös se, että Suomen kansallinen armeija lakkautettiin 1900-luvun alkuvuosina. Käytän tarkasteluun virallisia arkistolähteitä, Kansallisarkiston Militaria-arkistoa. Esitän nimityyppien ja nimeämistapojen vaihtelun eri joukko-osastoissa eri ajankohtina. Etenen kronologisesti ja keskityn ensin ruotujakoisiin jalkaväen joukkoihin, sillä kaikissa armeijan osissa, ruotujakoisissa ja värvätyissä, sekä jalka-että ratsuväessä oli nimistö pääosin samanlaista. Enin nimiaineisto sisältyy rykmenttien pääkatselmuksista tehtyihin luetteloihin. Eräässä 1717 annetussa asetuksessa ilmaistaan katselmuksen (*Besigtning*) ja pääkatselmuksen (*General-Mönstringen*) ero. Pääkatselmuksluetteloista voi seurata miesten vaihtumista, koska niihin on merkitty kaikki edellisen katselmuksen jälkeiset muutokset. (Gahm Persson IV 1814, 1606.) Poikkean ruotujakoisesta armeijasta värvätyyn Suomen kaartiin vuodesta 1850 eteenpäin. Lopuksi käsittelen asevelvollisuusarmeijan nimikäytäntöä. Kaikkiaan autonomian ajan aineistossani on 6 153 tarkk'ampujaa, joista 2 351 miehellä oli miehistöluetteloissa jonkinlainen suomalainen nimi.

6.3.1 Ruotusotamiesten lisänimet Ruotsin vallan aikana

Suomessa toimi Ruotsin vallan aikana 6 ruotujakoista jalkaväkirykmenttiä, Turun läänin, Porin, Pohjanmaan, Uudenmaan, Hämeen läänin sekä Savon ja Savonlinnan läänin rykmentit sekä Viipurin läänin rykmentistä vuosien 1721 ja 1743 rauhojen alueluovutusten jälkeen

jääneet rippeet, joita nimitän Kymenkartanon läänin pataljoonaksi. Rykmenttien henkivartiokomppanioiden ja Kymenkartanon pataljoonan nimistöjen tarkastelun viisi tärkeintä tulosta olivat seuraavat: 1. Kaksijäseniset porvaristyyppiset nimet olivat yleisiä 1700-luvulla. 2. Ns. tyypilliset sotilasnimet tulivat hallitseviksi vasta 1700-luvun lopulla, kaikissa Suomen rykmenteissä 1790-luvulla. 3. Lisänimistä jopa neljäsosa on perustunut ruotuun kuuluneeseen paikannimeen. 4. Uuden miehen lisänimessä oli jokin elementti edeltäjän nimestä rykmenteittäin vaihdellen 1–10 %. 5. Eniten toistettu sotilasnimien erikoisuus, että nimi siirtyi ruodussa mieheltä miehelle, toteutui melko harvoin, enimmillään joinakin aikoina eräissä rykmenteissä kolmasosassa miesten vaihtumisista.

6.3.1.1 Kaksijäseniset porvarisnimien tyypiset nimet

Kun Ruotsin porvarissääty ja muu keskiluokka alkoi ottaa 1600-luvulla sukunimiä, tärkein syy siihen, että porvarisnimistä tuli kaksijäsenisiä, oli se, että sukunimet otettiin usein paikannimien pohjalta ja ne olivat yleensä kaksiosaisia (Modéer 1964, 128). Sekä alku- että jälkikomponentiksi valittiin mieluiten yksitavuisia sanoja (*Berg-ström*, *Roos-berg*) (Tegnér 1930, 52; Modéer 1964, 127). Sukunimi yhdistettiin mielellään kotiseutuun, ja silloin nimen alkukomponentiksi valittiin jokin osa kotipaikan nimestä. Ruotsin kolmannen säädyn sukunimissä olivat alkutavuinä yleisiä samat sanat kuin Ruotsin paikannimissäkin: *Sjö-*, *Ström-*, *Å-*, *Bäck-*, *Vik-*, *Strand-*, *Sund-*, *Bro-*, *Fager-*, *Lind-*, *Hed-*, *Sand-*, *Sten-*, *Sved-*, *Röd-*, *Grön-*, *Gran-*, *Hög-*, *Lång-*, *Bred-* ja muutamia muita (Tegnér 1930, 135, 137). Niihin liitettiin *-man* tai kasvin tai kasvinosan nimitys; nimen lopputavuksi sopi myös paikanilmaus, jolloin kyseeseen tuli vain käytössä rajautunut sanavalikoima (mts. 132). Yleisimmät loppukomponentit olivat *-berg*, *-ström*, *-gren*, *-qvist*, *-stedt*, *-lund*, *-mark*, *-dal*, *-holm*, *-vall*, *-fält*, *-strand*, *-bäck*, *-bom*, *-blad*, *-borg*, *-blom*, *-sten*, *-löf* ja *-rot*. Kokonaisten kasvien nimityksistä vain *-ros* ja *-lind* olivat mahdollisia (mts. 124). Tämän nimityypin omaksuivat myös Suomen virkamiehet ja porvarit.

Sama periaate sopi hyvin, kun muodostettiin sotamiehille nimiä ruotujen paikannimien mukaan, yhtä paljon Ruotsin kuin Suomenkin rykmenteissä, ja niihin käytettiin samoja aineksia. Lukuun ottamatta joitakin aatelinimistä saatuja vaikutteita Suomen sotamiesten ruotsinkieliset kaksijäseniset lisänimet noudattivat ruotsalaisten porvarillisten yhdysnimien melko ahtaita rajoja, joskin myös Suomen omat paikannimet antoivat lisäväriä. Tavallisia sotilasnimiä olivat *Backman*, *Bergman*, *Bäckström*, *Fagerlund*, *Grönholm*, *Högbom*, *Lindqvist*, *Moberg*, *Siöberg*, *Stenbäck*, *Sundblad* ja *Ågren*. Paikallista väriä toivat

nimet, jotka muodostettiin suomalaisen paikannimen pohjalta, esimerkiksi Hämeen rykmentissä *Sammalfält* < kylä *Sammalisto*, *Kåskenfelt* < kylä *Kåskenniska* ja Porin rykmentissä *Irrberg* < ruotu *Iroila*, *Mustfällt* < ruotu *Mustanoja*. (Mikkonen 1986 a, 61.)

Näitä porvarisnimien mukaisia kaksijäsenisiä nimiä saivat Suomen maaseudulla muutkin tilattomat kuin sotamiehet. Sotilasnimien tarjoama malli oli köyhää kansaa lähempänä ja lukuisampi kuin kaupungin harvalukuisen porvariston tai muun keskiluokan malli. Suomalaiseen sukunimistöön saatiin näistä nimistä paitsi sanastoa myös muodostustapa: nimen kahdella komponentilla ei ollut useinkaan mitään sisällöllistä yhteyttä. Kun näitä nimiä myöhemmin suomalaistettiin, siirtyivät sanojen käännökset tai mukaelmat sekä muodostustapa suomenkielisiin nimiin. Vuoden 1986 muistitietoaineistosta voi poimia seuraavat esimerkit: *Kohlström* > *Hiilivirta*, *Kuhlberg* > *Kulovuori*, *Lindberg* > *Lehmusvaara*, *Hagelberg* > *Raevuori*, *Holmberg* > *Saarivuori*, *Sundberg* > *Salmivaara* ja *Salmivuori*, *Ståhlberg* > *Teräsvuori*, *Wahlberg* > *Valovuori*.

Kaikissa aineiston komppanioissa yleisimmät jälkikomponentit olivat *-man* (keskiarvo 10 %) ja *-berg* (keskiarvo 9 %). Harvinaisempia mutta tavallisia olivat *-ström* (3 %), *-felt*, *~fält*, *-qvist*, *-gren* ja *dal* (1,8–1,2 %). Muita jälkikomponentteja esiintyi vaihdellen alle 1 %. (Mikkonen 1974, 111.) Loppukomponentteina *man* ja *berg* olivat niin vakiintuneet, että esimerkiksi vaikka Savon rykmentissä kaksijäseniset nimet vuoden 1773 rullassa muuten harvinaistuivat, annettiin edelleen *-man* ja *-berg* -loppuisia nimiä (Mikkonen 1974, 92, 93).

Tegnér on laskenut Ruotsin vuoden 1878 valtionkalenterista kaksijäsenisten sukunimien jälkiosien määriä. Yleisimpiä siviiliväestön sukunimissä olivat *-berg*, *-man*, *-ström* ja *-gren*. (Tegner 1930, 125, 126.) Suomalaisten sotilasnimet noudattivat siis melko tarkkaan ruotsalaisten nimien mallia, yleisyysjärjestys vain hieman vaihteli. Kaksijäsenisille porvaristyyppisille nimille ei ajan mittaan ollut mitään muuta perustetta kuin totut mallit.

Suomen sotilasnimien erikoispiirre oli loppukomponentin *-felt* suosio varsinkin Hämeen rykmentissä, esim. *Dunderfelt*, *Blanckenfeldt*, *Hagelfeldt*, *Pampenfelt*, *Pihlfeldt*, *Reenfeldt*, *Flinkfält*, *Friskenfelt*, *Järnfelt*, *Rosenfält*, *Tongfelt*, *Åfält*. Vuoden 1795 rullassa näitä nimiä ei enää näy. (Mikkonen 1974, 83, 84.) Muissakin rykmenteissä *felt*-loppuisia nimiä esiintyi jonkin verran, esimerkiksi Porin rykmentissä *Hanfällt*, *Mustfällt*, *Ekefelt*, *Råpsfeldt* (mts. 56, 57), Pohjanmaan rykmentissä *Dåbbfeldt*, *Wildfält* (mts. 64, 65), Uudenmaan rykmentissä *Spårfeldt* (mts. 74), Savon rykmentissä *Ahlfeldt*, *Manfeldt*, *Tornfeldt* (mts. 92) ja Kymenkartanon pataljoonassa *Pärfält* (mts. 102). Sanan *felt* ~ *fält* merkitys 'taistelukenttä' sopi hyvin sotilasnimiin, mikä selittää sen suosion. Samasta syystä tämä sana oli Ruotsissa yleisin aatelinimien jälkiosana (Tegnér 1930, 80, 81, 126).

Ruotsin aatelissukujen nimissä näkyi vahva saksalainen vaikutus, mikä heijastui myös suomalaisiin sotilasnimiin. Loppukomponentin *-berg* yleisyys kuului noihin piirteisiin. Saksalaisista nimistä oli lähtöisin alkukomponentin kaksitavuisuus aatelisnimissä ja niistä edelleen sotilasnimissä, samoin heraldinen sanasto, kuten *ström, bjälke, sparre, flyckt, spets, stråle, silver* ja *gyllen*. Jalosukuisten nimiä jäljittelemällä saatiin tavallisten sotamiesten lisänimiksi esimerkiksi *Leijonschiöld, Gyllenbögel, Silfverhan, Silfverström, Silfverberg, Silfverdahl, Silfverduk* (*duk* 'lippu'), *Ståhlberg, Lillieroos, Bergendahl, Ekelund, Ekengreen, Fagerberg, Wigerman, Hederman, Lindflykt* (*flykt* 'linnan lentoon kohotetut siivet'). (Tegnér 1930, 52, 64, 74, 75; Modéer 1964, 120, 127; Mikkonen 1974, 37, 38.) Tällaisista nimistä on nykyäänkin jälkiä suomalaisten sukunimistöissä.

Kaksijäseniset porvarisnimityyppiset lisänimet olivat yleisiä lähes koko 1700-luvun. Tämä nimityyppi ei kokonaan hävinnyt silloinkaan, kun tyypilliset lyhyet sotilasnimet saivat suuren suosion, sillä 1790-luvullakin kaksijäsenisiä nimiä oli esimerkiksi Turun rykmentissä ja Kymenkartanon pataljoonassa noin kolmasosa, Pohjanmaalla lähes kolmasosa (vuosisadan viimeisellä neljänneksellä keskimäärin 46 %).

Ruotsinkielisten kaksijäsenisten porvarisnimien mukaisten sotilasnimien suhteellinen osuus Suomen jalkaväkirykmenttien henkivartiokomppanioiden ja Kymenkartanon pataljoonan kaikista lisänimistä 1700-luvulla. Koska kaikista rykmenteistä ei ole olemassa katselmusrullia samoilta vuosilta (paitsi 1719), kuvaavat asetelman prosenttiluvut tilannetta komppanioissa vaihdellen eri vuosikymmeniltä (Mikkonen 1974, 110).

	1700-luvun alussa	1730 – 60-luvuilla	1770–1800
Turun rykm.	15 %	54 %	35 %
Porin rykmentti	47 %	57 %	0 %
Pohjanmaan rykm.	19 %	65 %	46 %
Uudenmaan rykm.	25 %	64 %	21 %
Hämeen rykm.	36 %	52 %	15 %
Savon rykm.	2 %	50 %	21 %
Kymenkartanon pat.	12 %	39 %	31 %

6.3.1.2 Yksijäseniset klassistyylliset ja muut johtimelliset nimet

Ennen ruotsalaisten tutkijoiden ”moderneiksi” nimittämien kaksijäsenisten sukunimien yleistymistä suosivat varsinkin papit ja muu oppineisto muukalaisempia muotoja. 1600-luvulta alkaen otettiin latinaistettuja tai kreikkalaistettuja nimiä. Klassinen pääte *-us* tai *-ander* liitettiin kotiseudulta valittiin paikannimeen, joka saattoi olla yhtä hyvin maakunnan, pitäjän tai kylän kuin kotitalonkin nimi. Koko nimikin saatettiin kääntää latinaksi tai kreikaksi.

(Tegnér 1930, 114, 115 ja 138, 139; Noreen 1904, 432–435.) 1700-luvulla alettiin suosia ranskalaisia ja italialaisia nimitystyyppiä, jolloin saatiin entistä lyhyempiä nimiä. Sotilasnimien sepittäjät käyttivät tätäkin nimenmuodostustapaa hyväkseen. Esimerkiksi Uudenmaan rykmentissä *Nylander, Lasander, Lydander, Wärlander, Selenjus* ja *Holmerus* sekä lyhyempää tyyppiä edustavat *Arckelin, Järfwelin, Julin, Paulin, Levan, Harden, Hilden, Randelin*. Turun rykmentissä palvelivat sotamiehet *Lemlen, Lexell, Lindell, Wrangel* ja *Wändel*. (Mikkonen 1974, 49.) Saksalainen esikuva oli *-er*-loppuisilla nimillä, kuten *Müller, Schneider, Kröger, Reuter, Gynter, Hollender, Waltjäger* (Noreen 1904, 421; Mikkonen 1974, 35). Alkuperältään ruotsalainen on suffiksi *-ing*, joka esiintyy mm. nimissä *Frising, Siurling* ja *Jyssing* (Tegnér 1930, 115, 116; Mikkonen 1986 b, 62). Uudenmaan rykmentin erikoisuutena olivat 1719 annetut *s*-loppuiset nimet, jotka palautuivat ruotsalaisalueiden talonnimiin, esimerkiksi *Bärtas, Jacobas, Påfwals, Ållas* (Mikkonen 1974, 41). Monet näistäkin nimistä elävät nykysuomalaisessa sukunimistöissä, vaikka niitä oli 1700-luvun sotilasnimistä esimerkkikompanioissa keskimäärin vain 2,7–8,9 % kaikista nimistä (mys.112).

6.3.1.3 Tyypilliset sotilasnimet

Eniten väriä sotilasnimistölle antoivat ns. *tyypilliset sotilasnimet*. Monet niistä ovat myöhemmin siirtyneet sekä Ruotsissa että Suomessa sukunimiksi, joiden joukosta ne on melko helppo tunnistaa, koska ne poikkeavat nimiaiheiltaan ja rakenteeltaankin tavallisista siviiliväestön sukunimistä. Ne olivat yksijäsenisiä, lyhyitä, usein yksitavuisia sanoja, suomenkielisinä kaksitavuisia. Sotilasnimien käsitteeseen on totuttu yhdistämään ominaisuuksien ja ammattinimitykset, eläimen- ja kasvinnimitykset ja muutkin luontoon viittaavat nimitykset sekä varusteet, erityisesti sota-aset. (Tegnér 1930, 148.) Kreüger oli tätä laajemman sotilasnimi-käsitteen kannalla, mutta hänkin piti juuri näitä *tyypillisinä sotilasniminä* (Kreüger 1957, 8), sillä ne ovat ruotsalaisessa sukunimistöissä suhteellisesti harvinaisempia kuin sotilasniminä. Furtenbach on käyttänyt termiä *egentliga soldatnamn* (1987, 61). Erityisen leiman sotilasnimistöön lyövät erilaisten esineiden ja varusteiden sekä sotilaan ominaisuuksien nimitykset, joita ei muu väestö ole käyttänyt nimiensä aiheina. Kansannimitykset ja paikannimet sellaisinaan ovat Noreenin mukaan melko harvinaisia ruotsalaisina sukuniminä, mutta sopivat hyvin sotilasnimiksi (Noreen 1913, 8): *Pålack, Finne ~ Finnij, Dansk, Turck, Berlin, Lybeck* (Mikkonen 1974, 42). Ruotsalaiset eivät ole käyttäneet myöskään *-are*-suffiksilla johdettuja tekijännimityksiä sukuniminä, mutta sotilasniminä kyllä.

Suomen rykmenteissä näitä nimiä annettiin jonkin verran: rykmenttien henkivartiokomppanioissa palvelivat sotamiehet *Måhlare, Snickare, Enspännare* 'pikalähetti', *Uthridare* 'käskynkiidättäjä', *Springare, Pijpare* 'merkinantaja', *Kippare, Borgmästare, Gästgifware, Mölnare, Skomakare, Skreddare, Swarfware* ja *Sågare* (Mikkonen 1974, passim). Muutamat näistä nimistä elävät nykyäänkin sukuniminä, jotkin suomalaistetussa muodossa.

Ruotsinkielinen siviiliväestö sai luontoaiheisia yksiosaisia sukunimiä ottamalla jonkin osan kotipaikan nimestä (Tegnér 1930, 142, 143). Muodostustapa sopi varsin hyvin Suomen sotamiesten nimeäjille, jotka sopeuttivat nimenmuodostusperiaatteen olosuhteisiin, käänsivät enemmän tai vähemmän vapaasti suomalaisia paikannimiä – yleensä ruodun nimiä – tai olivat välittämättä niiden merkityksistä. Hämeen rykmentissä kylännimestä *Ansalax* (*lax* 'lahti') saatiin sotilasnimi *Lax* (*lax* 'lohi') ja kylännimestä *Haapakimola* sotilasnimi *Asp*. Savon rykmentissä *Kapalan* kylän ruotusotilas oli *Kap*. – Samanlaista menetelmää käytettiin 1800-luvun loppupuolella, kun siviiliväestö otti vain jonkin osan entisestä pitemmästä sukunimestä tai asumuksen nimestä halutessaan ajanmukaisia kaksitavuisia uusia sukunimiä. Nimenmuodostustavat pysyivät samanlaisina ajasta aikaan sekä Ruotsissa että Suomessa.

1700-luvun lopulla alettiin suosia lyhyitä sotilasnimiä, mitä lähemmäksi tultiin 1800-luvun taitetta, sitä enemmän ne olivat yksitavuisia. Niitä muodostettiin kaksijäsenisistä nimistä (tai yksijäsenisistä yhdyssanan sisältämistä nimistä) ottamalla niistä alku tai loppu uudeksi nimeksi: esimerkiksi sotamies *Wigermania* seurasi *Wig, Gösströmiä Ström, Asprothia Asp, Dahlströmiä Dahl*. Sotamies *Mann* astui palvelukseen *Hafvermanin* tilalle, *Lund Biörcklundin* tilalle ja *Spitz Stormspetsin* tilalle (*storm* 'rynnäkö', *stormspets* 'rynnäköjohto, -kärki'). (Mikkonen 1974, 43.)

Suomen joukko-osastoissa tyypillisiä sotilasnimiä annettiin melko runsaasti 1700-luvun alusta asti. Turun rykmentin henkivartiokomppaniassa 1705 mm. sotamiehet *Dufwa, Hilfswast* (ehkä p.o. *Hållfast* 'kestävä, luja, vahva'), *Humbellhatt* ja *Krabath*, 1719 mm. sotamiehet *Drabant, Halbiörn, Kröger, Råbäck* ja *Trana*, 1737 mm. sotamiehet *Dragoun, Feltslang, Flyger, Friherre, Friimodig, Färdig, Giedda, Lustig, Rolig, Steenbock, Taube, Tawast, Unger, Utter, Walfisk, Walthorn, Willig* ja *Öfwerdådig* (Mikkonen 1974, 50). Turussa yksitavuisia nimiä olivat 1705 seuraavat: *Beck, Bäck, Eek, Finck, Höök, Kijhl, Krook* ja *Snell*, 1719 mm. *Bleck, Gesth Gladh, Kamp, Lång, Palm, Pijhl, Påss, Råck, Skong, Snabb* ja *Starck*. (Mikkonen 1974, 50). Yksitavuisien nimien osuus lisääntyi kaikissa rykmenteissä koko 1700-luvun ajan. Porin rykmentin henkivartiokomppanian 124 miehestä 117:llä oli yksitavuinen nimi 1800-luvun vaihteessa. Muutama esimerkki: *Ahl, Alt, Asp, Björk, Blom, Bly, Bomm, Braf, Fast, From, Front, Frisk, Mård, Mörck, Pamp, Qvist, Rask, Skarp, Skytt, Snabb, Sparf,*

Spets, Sträng, Stubb, Ståhl, Swahn, Träsk, Wall, Örn. (Mikkonen 1974, 60.) Nimet eri joukko-osastoissa, varsinkin tavallisimmat tyypilliset sotilasnimet, pysyivät koko maassa koko ruotujakolaitoksen ajan hyvin samanlaisina.

Sekä yksitavuisten että pitempien tyypillisten sotilasnimien suhteelliset osuudet Suomen jalkaväkirykmenttien henkivartiokomppanioiden ja Kymenkartanon pataljoonan sotamiesten kaikista lisänimistä 1700-luvun eri vaiheissa. Koska kaikista rykmenteistä ei ole olemassa katselmusrullia samoilta vuosilta (paitsi 1719), kuvaavat asetelman prosenttiluvut tilannetta komppanioissa vaihdellen eri vuosikymmeniltä. (Mikkonen 1974, 113):

	1700-luvun alku	1730–60-luvut	1770–1790-luvut
Turun rykm.	59 %	44 %	60 %
Porin rykm,	39 %	29 %	100 %
Pohjanmaan rykm.	22 %	27 %	68 %
Uudenmaan rykm.	42 %	28 %	88 %
Hämeen rykm.	28 %	42 %	82 %
Savon rykm.	5 %	34 %	96 %
Kymenkartanon pat.	49 %	55 %	70 %

Yksitavuisten nimien suosio kasvoi 1700-luvun kolmen viimeisen vuosikymmenen aikana, kaikissa aineiston komppanioissa viimeistään 1790-luvulla. Suomessa lisänimien antajat toimivat ainakin tässä asiassa ilman emämaan esimerkkiä. Suomen rykmenteissä yleistyivät yksitavuiset sotilasnimet aiemmin kuin Ruotsin joukko-osastoissa, joissa lyhyet nimet syrjäyttivät kaksijäseniset porvaristyyppiset nimet Kreügerin mukaan noin vuonna 1800 (1957, 8) ja Lundin mukaan esimerkiksi Jämtlandin jääkärirykmentissä vasta 1830–1850-luvuilla (Lund 1953, 86, 87).

Edellä esitetyt prosenttiluvut osoittavat, että tyypilliset sotilasnimet eivät olleet hallitseva nimitystyyppi lähes sataan vuoteen, vaan ne yleistyivät vasta vähän ennen, kuin ruotujakoiset joukot hajotettiin Suomessa. Ehkä juuri siitä johtuukin, että niitä usein korostetaan, kuin ne olisivat olleet ainoita sotilasnimiä ja kaksijäseniset porvaristyyppiset nimet sivuutetaan. Niiden perusteella mieliin jäi mielikuva siitä, minkälaisia olivat sotilasnimet. Tyypillisiä sotilasnimiä vakiintui sukunimiksi sekä Ruotsissa (Noreen 1913, 6) että Suomessa. Ne erottuivat selvästi erilaisina nimiympäristössään, kun samalla kaksijäseniset nimet sulautuivat siviiliväestöltä periytyneisiin kaksijäsenisiin porvaristyyppisiin nimiin, joiden sotilasnimitausta unohtui helposti tai sitä ei tunnistettu. Sekä Ruotsissa että Suomessa kävi samalla tavalla.

6.3.1.4 Sotilasnimi perustui ruodun tai ruotutalonpojan nimeen

Useissa sotilasnimitutkimuksissa on annettu liian vähän tilaa sille nimenvaihtotavalle, joka yhdistää sotilasnimet ja siviilinit, nimittäin tavalle, että lisänimen perusteena käytettiin ruotuun jollakin tavalla liittyviä paikannimiä tai ruotutalonpojan sukunimeä. Suomessa Arne Ekmanilla on siitä esimerkkejä artikkelissa *Om soldatnamn* (1954) ja Ruotsista Sten Kreüger on painokkaammin korostanut samaa asiaa (1957). Myös Börje Furtenbach (1987) on pitänyt sotilasnimien paikannimitaustaa tärkeänä. Asia onkin esiin nostamisen arvoinen, koska se todistaa, että sotilasnimiä muodostettaessa käytettiin samoja menetelmiä kuin siviilininimistöissä. Koska Suomen eri rykmenteissä oli selvää vaihtelua tämän nimeämistavan yleisyydessä, esitän kunkin rykmentin henkivartiokomppanian niiden nimien keskimääräisen suhteellisen osuuden, jotka perustuivat ruodun nimistöön (Mikkonen 1986 b, 88):

Turun I. rykmentti	14 %
Porin rykm.	26 %
Pohjanmaan rykm.	10 %
Uudenmaan rykm.	25 %
Hämeen rykm.	15 %
Savon rykm.	3 %
Kymenkartanon pat.	6 %

Vasta hyväksytyt sotamiehiä nimettäessä sovellettiin siviiliväestön nimeämisperustemallia siten, että lisänimen pohjaksi otettiin jokin ruotuun kuulunut paikannimi, jonkin ruotutalon tai ruodun sijaintikylän nimi, joskus myös pitäjännimi, vieläpä ruotutalonpojan sukunimi tai lisänimi. Pohjanmaalta on selvitetty, että vaikka sotilastorpilla oli normaaliin tapaan kiinteät torpannimet, niillä ja sotamiesten lisänimillä ei ollut yhteyttä (Åkerblom 1937, 81–82, 84–85; Backman 1941, 9–21). Tavallista oli kääntää suomalainen paikannimi joko kokonaan tai osittain ruotsinkieliseksi sotilasnimeksi, jolloin paikannimeen ja sotilasnimeen tuli yhteinen merkityselementti. Esimerkiksi Turun rykmentissä *Tammisto-* nimisen ruodun sotamies oli *Ekman* ja *Koifwukylässä* palveli sotamies *Biörckman*. Porin rykmentissä *Tehrj* [Teeri] -nimisen ruotutalonpojan mukaan oli annettu sotilasnimi *Orre*, *Käskinen* [Keskinen] -nimisen talonpojan mukaan sotilasnimi *Medellmåttig*. Savossa *Käenniemen* ruodussa eleli sotamies *Giök*. Paikannimestä voitiin johtaa sotilasnimi muullakin tavalla: Uudenmaan rykmentissä palveli *Garpom*-nimisessä kylässä sotamies *Garpman* ja *Rödsundin* kylässä sotamies *Sund*, Savossa sotilasnimen *Hopman* taustalla oli kylännimi *Huopala*. Tämä nimenmuodostustapa oli jonkin verran yleisempi Porin ja Uudenmaan rykmenteissä kuin muualla; noissa rykmenteissä noin neljäsosa nimistä muodostettiin paikannimien pohjalta. Savossa tätä tapaa käytettiin vähän, mikä voi selittyä sillä, että

sotilasnimiä johdettiin osittain miesten omista sukunimistä. (Mikkonen 1986 b, 87.)

Sellaisesta menettelystä on joitakin tietoja sekä 1700-luvun lopulta että 1850-luvulta. 1758 sotamies *Tärniain* otettiin rulliin nimellä *Torn* ja 1785 mies sukunimeltään *Tukain* [*Tuukkainen*] sai sotilasnimen *Tuk*. (Mikkonen 1974, 120, 172.)

1700-luvun parilla kolmella ensimmäisellä vuosikymmenellä ruotuihin kuuluneita paikannimiä tai talonpoikien suku- tai lisänimiä otettiin sotilasnimen perusteeksi useammin kuin vuosisadan loppupuolella, jolloin ruotsinkielisten lyhyiden tyyppillisten sotilasnimien yleistyessä lähes yksinomaisiksi ruotujen paikannimet nimeämisperusteena hylättiin (Mikkonen 1986 b, 87). Vuosisadan alussa erityisesti suomenkielisten sotilasnimien yhteys taustalla olleeseen paikannimistöön oli huomattava, ja silloin suuri osa suomenkielisten alueiden sotilasnimistä oli suomalaisia: esimerkiksi Hämeen rykmentissä 1719 *Hirvelän* talon mukaan sotamies *Hirvi*, talonnimestä *Iurri* sotilasnimi *Iurri*, talonnimestä *Tickala* sotilasnimi *Ticka*, 1728 *Rantalan* talon sotamies oli nimeltään *Randalintu*. (Mikkonen 1974, 182; 1986, 87.) 1700-luvun alussa suomenkielisten nimien osuus oli rykmenteissä 57–88 %, vain Kymenkartanon pataljoonassa 37 % ja Uudenmaan rykmentissä 8 %. Vuosisadan puoliväliin mennessä suomalaiset nimet olivat vähentyneet 1–6 prosenttiin paitsi Savon rykmentissä, missä niitä oli vielä annettu 23 %. 1700-luvun lopussa suomalaisiin paikan- tai sukunimiin perustuvista suomalaisista sotilasnimistä oli jäljellä vain 1 % Hämeen rykmentissä. (Mikkonen 1986 b, 79.)

6.3.1.5 Sotamiehen lisänimi perustui edeltäjän nimeen

Ruodun entisen ja uuden sotamiehen nimissä esiintyi toisinaan yhteinen elementti, kun poistuneen sotamiehen nimestä otettiin uuteen nimeen jokin aines. Se oli joskus kokonainen molempaan nimeen sisältynyt sana, kuten nimiparissa *Järnfelt* ja *Järnman* sana *järn* tai nimissä *Biörklund* ja *Lund* sana *lund*. Yhteinen elementti saattoi olla toisessa nimessä kokonainen nimen komponentti, kuten sana, toisessa vain sanan osa, johon liittyi suffiksi, kuten nimipareissa *Willman* ja *Willig*, *Wäckman* ja *Wäckling*, *Häckman* ja *Häkkinen*. Viimeinen nimipari osoittaa, että kirjoitusasun samankaltaisuus riitti, vaikka ääntämisessä oli eroa. (Mikkonen 1986 b, 85, 86.) Enemmän katsottiin yhteisiä grafeemeja kuin merkityksellisiä nimenosia, esimerkiksi *Wahlgreen*, *Wahlfält* ja *Wahlman* perustuivat kaikki ruodunnimeen *Wahalax*, nimipareissa *Sarman* ja *Sark* sekä *Sark* ja *Sarkola* on yhteistä kolme neljä ensimmäistä kirjainta. (Mikkonen 1974, 122.)

Kun 1700-luvun puolivälissä haluttiin lisää kaksijäsenisiä nimiä, niitä saatiin

lisäämällä ruodussa olleeseen entiseen yksijäseniseen nimeen toinen sana. Esimerkiksi sotamies *Lax* sai seuraajakseen *Laxströmin*, *Asp*-nimistä seurasi *Asproot*, *Blanckia* seurasi *Blanckenfelt*. Entisten kaksijäsenisten nimien pohjalta tehtiin uusia kaksijäsenisiä, esimerkiksi *Törnroosin* seuraaja sai nimen *Lillieroos*, *Nystedt*-nimisen miehen jälkeen astui ruotuun *Nyström*, *Lindflyktin* jälkeen *Lindberg*. Kun 1700-luvun loppupuolella haluttiin taas lyhyempiä nimiä, niitä saatiin muun muassa ottamalla uudeksi nimeksi jompikumpi vanhan kaksijäsenisen nimen komponenteista, kuten nimipareissa *Åkerlund* ja *Åker*, *Dunderfält* ja *Dunder*, *Granroth* ja *Roth*, *Rosenfäldt* ja *Rosling*. (Mikkonen 1986 b, 86.) Tämäkin nimenmuodostustapa on tuttu ajalta, jolloin länsisuomalaiset tavoittelivat 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa lyhyitä nimiä ottamalla uudeksi nimeksi jostain pitemmästä vain osan.

Enimmäkseen nimen muodostaminen ruodussa palvelleen sotamiehen nimen pohjalta kuului kaksijäsenisten porvaristyyppisten nimien valtakauten 1700-luvun keskimmaisille kymmenille, mutta silloinkaan se ei saavuttanut suurta suosiota näppärydestään huolimatta. Tapaa on noudatettu keskimäärin koko 1700-luvun aikana vain 1,2–10,3 prosentissa miesten vaihtumistapauksista. (Mikkonen 1986 b, 86, 87.)

6.3.1.6 Tulokkaalle edeltäjän nimi sellaisenaan

Useissa sotilasnimien kuvauksissa on korostettu sellaista yleisistä nimenottotavoista poikkeavaa tapaa, että ruotuun otettu uusi sotamies peri edeltäjänsä lisänimen. Ruotsin rykmenteistä on esitetty esimerkkejä todisteeksi tästä. Ainakin Taalainmaalla ja Länsipohjassa ruodunnimi on käsitetty samaksi kuin sotilaan nimi (Lund 1953, 72). Kreüger on laskenut Taalainmaan rykmentissä olleen vuonna 1806 kaksi kolmannesta lisänimistä samoja kuin 1691; siis yli sata vuotta samat sotilasnimet samoissa numeroissa. Toisaalta hän on laajalla ruotsimaalaisella aineistolla todistanut, että saman nimen siirtyminen ruodussa mieheltä toiselle oli poikkeuksellista. (1957, 32.) Furtenbach ei ole sisällyttänyt Taalainmaata ja Länsipohjaa lainkaan aineistoonsa niiden poikkeuksellisuuden takia (1987, 60).

Poikkeuksellinen nimeämistapa selittyy kuninkaan 1685 antamasta ja myöhemminkin toistamasta ohjeesta, että katselmuksissa tuli edellisen pääkatselmuksen rullaan lisätä tapahtuneet muutokset (Gahm Persson I 1762, 565 ja 566 sekä IV 1814, 666). Sillä tavoin tuli numerossa ollut sotilasnimi aina esille, vaikkei ruodussa olisi ollut nimenkantajaakaan. Niin alettiin joissakin joukko-osastoissa sotilasnimeä pitää kiinteästi ruotuun kuuluvana. (Mikkonen 1974, 121.)

Suomessakin tunnettiin 1700-luvulla kaikissa rykmenteissä tapa antaa ruodussa ollut sotilasnimi tulokkaalle. Tapa ei kuitenkaan ollut ainakaan missään aineistoni esimerkikikomppaniassa minään ajankohtana kovin yleinen, saati yksinomainen. Useimmin entinen lisänimi hyväksyttiin uudelle miehelle 1740–1770-luvuilla eli samoina vuosikymmeninä kuin kaksijäseniset nimet olivat suurimmassa suosiossa. Tendenssi tietyn tyyppisiin sotilasnimisiin oli ratkaisevampi kuin nimen pysyvyyden periaate. 1700-luvun alkupuolella yleinen ruotsalaistaminen johti suomenkielisten lisänimien korvaamiseen ruotsinkielisillä nimillä, siis lisänimien vaihtumiseen. Kun muoti alkoi vaatia lyhyitä tyyppillisiä sotilasnimiä, nimet vaihdettiin, ja esimerkiksi Porin rykmentissä vuoden 1800 katselmuksessa oli 1760-luvun nimistä jäljellä enää 8,7 %. (Mikkonen 1986 b, 85.)

Seuraavasta asetelmasta näkyy, kuinka usein keskimäärin 1700-luvulla sotilasnimi säilyi muuttumatta miehen vaihtuessa kunkin rykmentin henkivartiokomppaniassa (Mikkonen 1986 b, 86):

Turun rykmentti	16 %
Porin rykmentti	33 %
Pohjanmaan rykmentti	29 %
Uudenmaan rykmentti	14 %
Hämeen rykmentti	34 %
Savon rykmentti	3 %
Kymenkartanon pat.	13 %

Kaikissa rykmenteissä oli ajankohtia, jolloin tätä tapaa ei käytetty lainkaan tai vain muutaman miehen vaihtuessa. Savon rykmentissä tätä nimenvaihtotapaa on pidettävä lähes satunnaisena. (Mikkonen 1974, passim.) Sekä ruotsalaisten tutkijoiden tuloksien että Suomen rykmenttien henkikomppanioista tehtyjen laskelmien perusteella on syytä todeta, että lisänimen siirtymistä ruodussa mieheltä miehelle on vahvasti liioiteltu.

6.3.2 Suomalaiset sotilasnimet autonomian aikana

6.3.2.1 Suomalaiset sotilasnimet ruotupataljoonissa ja Suomen kaartissa 1850–1881

Suomessa ryhdyttiin järjestämään 1854 omaa sotaväkeä Itämaisen sodan (1853–56) alettua vaikuttaa englantilaisten maihinnousu-uhkana Pohjanlahden ja Suomenlahden rannikoilla. Järjestettiin 9 ruotujakoista tarkk'ampujapataljoonaa vuoden 1855 loppuun mennessä. Kukin pataljoona jakautui neljään komppaniaan, alkuun niissä oli 150 miestä. Ruotujoukkojen vahvuus oli korkeimmillaan 6 057 miestä, joiden lisäksi oli värvättyjä joukkoja, yksi niistä kaarti, yhteisvahvuus korkeimmillaan 10 711 miestä. (Nurmio, Palmroth 1930, 35.) Harvaan

asutussa maassa määrä oli huomattava. Rauhan palattua 1856 alkoi joukkojen supistus, mikä johti miesten erottamisiin ja siirtoihin. Armeija oli vuoteen 1859 asti jatkuvien järjestelyjen ja muutosten kohteena. Rauhan aikana miesvahvuus oli 5 000 miestä (Mikko Juva 1966, 407). Lopulta komppanioissa oli vain 80 miestä. Olen keskittänyt laskemaan vain suomalaisia nimiä ja tarkistamaan, ettei sama mies tule lasketuksi kuin kerran. Tarkkoja ruotsin- ja suomenkielisten nimien yleisyysuhteita en ole edes yrittänyt laskea kuin parista esimerkkikomppaniasta. Suomenkielisten nimien käyttö on vaihdellut eri komppanioissa huomattavasti.

Uusi ruotuarmeija järjestettiin vanhalta pohjalta, joten kieli ja sotamiesten lisänimistö periytyivät Ruotsin vallan ajalta. Komentokielenä oli ollut ruotsi vuodesta 1689 (Gahm Persson II 1765, 264), ja vasta vuodesta 1828 venäjä (Nurmio, Palmroot 1931, 34). Miehistöluettelot laadittiin kuitenkin loppuun asti ruotsiksi, eikä venäjänkielisiä nimiä pantu miehistölle missään vaiheessa. Yrjö Wallinin (Voionmaan) mukaan ruotuarmeijan asiakirjat ovat vuoteen 1865 ruotsinkielisiä. Käyttämäni miehistöluettelot ovat kuitenkin ainakin vielä 1890 ruotsinkielisiä. Kaikki upseerit eivät edes osanneet suomea. Kerrotaan, että itämaisen sodan alettua ruotuarmeijan puuhamiehenä toiminut kreivi G. H. Armfelt tarvitsi tulkin neuvotellessaan talonpoikien kanssa. (Wallin 1904, 36.) Upseerit, joista huomattava osa oli aatelisia, olivat ruotsinkielisiä. Tosin aatelisten upseerien osuus pieneni 1800-luvun loppua kohti (Salminen 1984, 18). Armeijassa oli suomenkielisen miehiston mahdollista edetä korkeintaan jefreitteriksi (vastasi korpraalia).

Aikalaiset korostivat uuden sotaväen kansallista leimaa (Seitkari 1937, 196). Wallin on pitänyt tärkeänä sodan merkitystä Suomen henkisessä ja taloudellisessa kehityksessä. Sota nostatti kansallistunnetta, ja suomalaiset halusivat näyttää olevansa Venäjän keisarin hyviä alamaisia. Wallinin mukaan sota joudutti kauan itäneen suomalaisuuden aatteen kypsymistä ja leviämistä tavallisen kansan keskuuteen. (Wallin 1904, 36–38.) 1800-luvun puolivälin sanomalehdistön tutkijana Lars Landgrenkin on todennut, että ”Krimin sodan jälkeen fennomania eteni leveällä rintamalla” (1988, 309). On kuitenkin huomattava, että lehtiin kirjoittivat vaikuttamaan pyrkivät toimittajat eivätkä alemmat kansankerrokset lehtiä vielä tuohon aikaan lukeneet (Landgren 1988, 286). Kuitenkin varmasti voitiin suomalaisilla lisänimillä vahvistaa tarkk’ampujissakin tietoisuutta, että he olivat Suomen oman armeijan sotilaita, jotka puolustivat omaa aluetta.

Lehdistössäkin kiinnitettiin huomiota sotamiesten lisänimiin. Suomalaisuusmies Yrjö Koskinen julkaisi Suomettaressa 11.3.1859 ehdotuksia 120 suomalaisen nimen listan: *Ahma, Arpi, Aro, Asu, Aura, Esto, Haukka, Helka, Hirwi, Hopea, Hui, Hurri, Hyy, Härmä,*

Ilmari, Ilwes, Joutsu, Juuri, Jylhä, Jyrkkä, Jyry, Jäntti, Jäykkä, Jää, Kalpa, Kahwa, Kekko, Keikka, Kiikka, Kilpi, Kiiski, Kirwes, Kiuru, Koi, Kokko, Koljo, Korpi, Kuha, Kukka, Kukko, Kulo, Kurki, Kyhky, Kynä, Kyy, Kärppä, Loppi, Lukko, Luu, Lyijy, Miekka, Myrsky, Nirkko, Niska, Noppa, Nuija, Nuoli, Närhi, Näätä, Ora, Osma, Parma, Peikko, Pii, Piena, Pisto, Pohja, Poro, Puhti, Puikko, Putki, Puu, Pyry, Pääsky, Rahko, Raiwo, Rauni, Rauta, Retki, Riska, Riutta, Roina, Ronkka, Rowio, Ruoto, Sakara, Salama, Salpa, Sanki, Sarwi, Saukko, Sappi, Siipi, Sitta, Soini, Soitto, Soro, Sorri, Surma, Suo, Tarwo, Teppo, Tikka, Tina, Torni, Torwi, Toukka, Tuli, Tuima, Tuisku, Tuppi, Tuura, Tykki, Törmä, Uhka, Waski, Wiuhka, Wuori, Yrri, Äkki. Näistä 64 on samoja kuin ruotupataljoonien 1850-luvulla käyttämät nimet, moni nimi annettu jo 1855 tai 1856. Yrjö Koskinen toteaaakin syystä, että itämaisen sodan aikana oli jo jonkin verran alettu käyttää suomalaisia nimiä. Siis mitään aivan uutta hänen ehdotuksensa ei tarjonnut. Osa näistä nimistä ei koskaan päässyt miehistöluetteloihin asti.

Ruotsinkieliset rullat olivat itsestään selvät Ruotsin vallan aikana armeijassa. Niin myös sotilasnimistö oli 1700-luvun alun jälkeen täysin ruotsalaistunut. Mistä kirjurit tai komppanioiden päällystö saivat yhtäkkiä satamäärin suomenkielisiä sotilasnimiä uusille tarkk'ampujille? Luonnollisinta uusien nimien luomisessa oli turvautua lähinnä tarjolla olleeseen lähteeseen, vanhastaan tuttuun ruotsinkieliseen nimistöön, jota kääntämällä ja sen aihepiirejä hyväksi käyttämällä saatiin nopeasti käyttökelpoinen suomenkielinen nimivarasto. Vain joissakin tapauksissa uusi nimi tehtiin tietylle tarkk'ampujalle kääntämällä hänen entinen ruotsinkielinen nimensä. Esimerkkejä siitäkin on, kuten *Qvist > Oksa, Ahl > Leppä*. Kun kirjuri tunsu laajan ruotsinkielisen sotilasnimistön, hänen ei tarvinnut aina edes kääntää nimiä, vaan kun oli opittu ruotsinkielisistä sotilasnimistä ”mielikuvitusnimet” (ruotsalaiset sotilasnimien tutkijat ovat käyttäneet sanaa *fantasinamn*), saattoi samaa menetelmää soveltaa suomenkielistenkin nimien annossa ja luoda samanhenkisiä uusia nimiä. Samat toimintatavat koskivat Suomen kaartin nimenantoa. Esimerkiksi ruotsalaisen sotilasnimen *Stjärna* käänös *Tähti* sai paljon kantajia suomalaisissa komppanioissa. Läheisessä ruodussa saattoi palvelella *Kuu*-niminen mies ja kun taivaalle oli päästy, otettiin nimeksi myös *Pilvi*. Assosiaatiot ovat tuottaneet monia nimiä, esimerkiksi nimi *Este* on voinut saada aiheensa ruotsalaisesta sotilasnimestä *Wall* ’valli’. Jotkin nimien sisältämien sanojen merkitykset ovat ajan myötä muuttuneet, mikä myös on vaikuttanut nimivalikoimaan. 1700-luvulla tavallinen sotilasnimi *Rolig* sisälsi sanan *ro* ’rauha, lepo’, joten sen merkitys oli ’rauhallinen’ eikä ’hupaisa, hauska’. Suomessa käytettyyn sotilasnimeen *Rauha* ovat voineet vaikuttaa vanha *Rolig*, mutta myös sotilasnimi *Fred ~ Frid*. (Furtenbach on kiinnittänyt huomiota sotilasnimien sisältämien sanojen merkitysten muutoksiin vuosisatojen kuluessa 1987, mm. s. 69.)

Tämän luvun aineisto on poimittu seuraavien joukkojen miehistöluetteloista eli rullista (Militaria, KA): ruotujakoiset tarkk'ampujapataljoonat, kaikki 9 pataljoonaa 1855 tai 1856, 1860 (enimmistä miehistä tieto vuodelta 1859) ja 1865. Lisäksi näiden vuosien väliltäkin niin paljon kuin katselmuksia on pidetty Turun pataljoonasta kaikki komppaniat sekä Porin ja Kuopion pataljoonien ensimmäiset komppaniat. Kaikissa rullissa on tietoja taaksepäin, joten niitä on kattavasti. Kun mies on esiintynyt rullassa 1865, hän on yleensä ollut palveluksessa ruotuarmeijan vuonna 1867 päätettyyn lakkauttamiseen asti eli käytännössä kesään 1868. Jos sama mies on mainittu peräkkäisissä luetteloissa, olen laskenut sen yhdeksi nimeksi, mutta olen maininnut molemmat vuosiluvut. Jos esiintymiä on kaksi tai useampia, olen ilmoittanut, milloin nimi on annettu ensimmäisen kerran ja milloin viimeisen kerran tämän aineiston mukaan. Kutakin nimeä antaneiden komppanioiden määrän olen laskenut, jotta selviäisi, kuinka laajalti nimeä on käytetty. Olisihan jonkin komppanian kirjuri voinut yksin suosia jotakin nimeä ja antaa sitä useille miehille, mutta sellaista ei näy tapahtuneen. Kuitenkin *nen*-loppuisia nimiä ovat saaneet erityisesti Suomen kaartin miehet.

Suomen kaarti perustettiin 1829, mutta olen poiminut kaartin nimiä vasta 1800-luvun puolivälistä eteenpäin, vuosilta 1850, 1860, 1878 ja 1880. Tietoja miehistä on merkitty vuoteen 1882 asti. Vuoden 1878 olen poiminut sen takia, että Turkin sodasta (1877–78) on paljon mainintoja muistitietoaineistossa. Kaarti lakkautettiin viimeisenä kansallisena joukko-osastona vasta 1905, mutta asevelvollisuuden toteutuessa 1881 kaartiin valinta muuttui kutsuntojen yhteydessä suoritettuun arvannostoon, joten miesten nimistö vertautuu asevelvollisten nimistöön, josta on eri poiminta-aineisto.

Aineistooni kertyi ruotujakoisista joukoista ja Kaartin pataljoonan neljästä värvätyistä komppaniasta 1800-luvun puolivälistä vuoteen 1880 suomalaisia nimiä 753 eri nimeä, joita oli annettu 2 022 tarkk'ampujalle. Kahdelle tai useammalle miehelle (2–28 miehelle) annettuja nimiä oli 338 ja yhden miehen nimiä 415. Näiden lisäksi rullissa on suomalaisia talon- ja sukunimiä, joita en ole laskenut suomalaisten sotilasnimien lukumäärään, vaikka määritelmän mukaan kaikki armeijan rulliin tulokkaalle merkityt nimet ovat sotilasnimiä. Ne ovat tosin todiste siitä, että suomalaiset nimet olivat miehistön lisänimistöön yhtä hyväksytyjä kuin ruotsinkieliset, mutta nyt olen halunnut laskea nimiä, jotka toivat jotain uutta suomalaiseen sukunimistöön. Suomalaisten nimien suhteellista osuutta kaikista lisänimistä en ole voinut laskea, koska joukko-osastot ovat olleet jatkuvien supistusten ja muutosten kohteena ja miesten luku on vaihdellut suuresti. Sota-aikana ruotupataljoonan vahvuus oli 600 miestä, rauhan aikana lopulta vain 320 miestä (Militarian miehistöluettelot), 9 pataljoonassa siis yhteensä 5 400–2 880 tarkk'ampujaa. Kaartin

pataljoonassa miehiä oli vuonna 1850 jokaisessa komppaniassa 230 miestä, mutta vuosien 1860 ja 1878 supistusten jälkeen 136 miestä ja 1880 lopulta vain 100 miestä per komppania. Pataljoonan vahvuus siis vaihteli noin 900 miehestä runsaaseen 400 mieheen. Olen poiminut kaikki suomalaiset nimet, myös erotettujen tai eronneiden miesten nimet.

Perinteiset *nen*-loppuiset sukunimet eivät sisälly tähän vertailuun eivätkä *IA*-loppuiset tai muut, yksi- tai kaksiosaiset tilannimet. Sellaiset nimet ovat esiintyneet aineistossa yleensä vain kerran, paitsi esim. *Soini* ja jotkin muut ristimänimien hypokorismit, jotka esiintyivät tilanniminä monella paikkakunnalla, mutta olivat myös suosittuja tarkk'ampujien lisäniminä ilman yhteyttä tilannimeen, esim. *Lauri*, *Pentti* ja *Teppo*. Uudet *nen*-loppuiset nimet on laskettu mukaan (35 eri nimeä 57 miehellä). Yhteinen piirre näille nimille on, että enin osa niistä on annettu 1870-luvulla ja niiden kantana on käytetty 1850-luvulla komppanioissa annettuja lyhyitä, kaksitavuisia nimiä. Poikkeuksia on neljä: *Keränen* on annettu jo 1860 samalle miehelle, jolla aiemmin oli nimi *Kerä*, sama mies olivat myös *Musta* (1859) ja *Mustonen* (1865), ja vastaavaa lyhyttä nimeä ei komppanioissa näy nimille *Eteläinen* (1864) ja *Ylkänen* (1876). Yhtenäistä tapaa on noudatettu seuraavissa nimissä: *Haapa – Haapanen*, *Joki – Jokinen*, *Järvi – Järvinen*, *Keski – Keskinen*, *Kilpi – Kilpinen*, *Koivu – Koivunen*, *Koski – Koskinen*, *Kova – Kovanen*, *Kukka – Kukkanen*, *Kuusi – Kuusinen*, *Lahti – Lahtinen*, *Lehti – Lehtinen*, *Lehto – Lehtonen*, *Lempi – Lemponen*, *Leppä – Leppänen*, *Luhtha – Luhtanen*, *Niemi – Nieminen*, *Nätti – Nättinen*, *Pelto – Peltonen*, *Rauta – Rautanen*, *Saari – Saarinen*, *Salmi – Salminen*, *Salo – Salonen*, *Tammi – Tamminen*, *Tuli – Tulonen*, *Tuomi – Tuominen*, *Tähti – Tähtinen*, *Viita – Viitanen*, *Virta – Virtanen*, *Vuori – Vuorinen*, *Yli – Ylinen*. Ensimmäinen on siis ollut käytössä kaksitavuinen nimi, ja myöhemmin siitä on tehty pitempi liittämällä sukunimen tunnus, *nen*-johdin.

Luettelen nimet yleisyysjärjestyksessä, joten saa kuvan siitä, mitkä nimet yleisesti koettiin 1800-luvun jälkipuolella sopiviksi sotilasnimiksi. Nimien oikeinkirjoitusvariantit olen normaalistanut ja säilyttänyt vain saman sanan murremuodot, esim. *Lakso – Laakso*, *Teeri – Töyri*, *Sorsa – Suorsa*. Kirjurit nähtävästi hallitsivat suomea paljon heikommin kuin ruotsia, mikä on johtanut kirjoitustapojen horjumuuteen jopa niin pitkälle – tosin harvoin –, ettei ole ollut helppo tunnistaa, mistä suomen sanasta nimi on muodostettu. Olen säilyttänyt alkukirjaimena säännöllisesti käytetyn W:n.

Olen esittänyt suomalaisten nimien rinnalle vertailun vuoksi ruotsalaisia sotilasnimiä, joista on voitu tehdä käännös tai mukaelma tai joista on saatu nimi-idea eli joista on assosioitu uusia nimiä. Ruotsinkieliset nimet olen poiminut Militaria-arkistosta, omista aineistoistani sekä useista Ruotsin ja Suomen armeijoiden nimistöjen kuvauksiin liittyvistä

aineistoluetteloista. (Olen esitellyt nuo sotilasnimien kuvaukset tämän teoksen johdannossa luvussa 1.5 *Aiempi tutkimus*, alkaen s. 36.) Joillekin nimille on voinut olla jokin muukin malli, joko sotilasnimistä tai esimerkiksi ruotutalon nimestä. Luettelossa olen esittänyt tavallisimpia sotilasnimiä. Sanojen konnotaatiot on otettava huomioon, aina ei vastine ole tarkka, mutta se voi assosioitua toisenkielisen nimen kanssa. Tavallisista kaksijäsenisistä ruotsinkielisistä nimistä on voitu irrottaa alkuosa, ja tehdä siitä malli lyhyelle suomalaiselle nimelle. Mitä selvempi ruotsinkielinen malli on ollut, sitä useampi mies on saanut siitä johdetun suomalaisen lisänimen. Yhden tai kahden tarkk'ampujan saamille nimille on suoranaista lähtökohtaa ruotsalaisessa sotilasnimistössä harvemmin. Osa nimistä perustuu suomalaiseen paikan- tai sukunimistöön, mistä nimen käyttö on laajentunut, esim. *Aura*, *Huusko*, *Hyry*, *Wiro*, *Korho*, *Näppä*. Paikannimen ja sotilasnimen yhteys Turun pataljoonan joissakin nimissä 1856 on selvä, mutta myös ruotsalaisten sotilasnimien vaikutus näkyy mm. nimissä *Itä* < pn. *Östergård*, *Käsi* < pn. *Handby*, *Lehti* < pn. *Lehtiniittu*, *Pyörä* < pn. *Pyörlä*, *Yö* < pn. *Yöntilä*. Ristimänimien hypokorismit ovat ilmeisesti myös alkuaan talonnimien perusteella päässeet sotilasnimistöön, jossa niitä on hyödynnetty lopulta ilman yhteyttä tilannimeen, esim. *Hemmi*, *Pekka*, *Peteri*, *Panu*, *Pentti*, *Paukka* ~ *Paukku*, *Soini*. Vaikka nimi olisi alkuaan hypokorismi, esim. *Paukku* ja *Tarkka*, se on voitu tulkita merkitykseltään sopivaksi sotilasnimeksi. Koska suomen adjektiivit olisivat monesti liian pitkiä sotilasnimeksi, on tavallista, että esim. ruotsin adjektiivista muodostettua nimeä vastaa suomessa substantiivi, kuten *Ivrig* – *Into* ja *Glad* – *Ilo*, *Hurtig* 'eloisa, reipas' – *Elo*. Kun nimenantajat tunsivat useita ruotsalaisia linnunnimityksiä sisältäviä sotilasnimiä, esim. yleiset *And*, *Orre*, *Tjäder*, *Trana* ja *Örn*, oli helppo täydentää joukkoa sellaisillakin linnunnimityksillä, joita ruotsalaiset eivät olleet käyttäneet, esim. *Kuikka*, *Närhi* ja *Tikka*, jotka joissakin tapauksissa perustuivat ensin suomalaiseen sukunimeen. Samanlainen laajennus pätee muissakin aihepiireissä.

Nimien *Helmi* ja *Helminen* lähtökohtana on mahdollista pitää yleistä sotilasnimeä *Hjelm*, sillä on muitakin nimiä, joissa kirjoitusasu oli ratkaisevampi kuin ääntämys. Nimeä *Hjelm* on pidetty *h*-alkuisena ja se on kirjoitettukin joskus asussa *Helm*. Sama toteutuu suomalaisessa sotilasnimessä *Helppo*, joka on annettu aiemmin *Hjelp*-nimiselle miehelle. Armeijan kirjurit ovat suomalaistaneet joitakin nimiä mukailemalla: *Harm* > *Harmi*, *Rask* > *Raski*, *Gevär* > *Kivääri*, *Pihl* > *Piili*, *Post* > *Posti*, *Lang* > *Lanki*, *Kanon* > *Kanuuna*, *Raket* > *Raketti*, *Sabel* > *Sapeli*, *Wik* > *Wiiki*. Joskus mukaillun nimen sisältö on muuttunut, kuten nimissä *Helm*-, *Hjelm* > *Helmi*, *Hjelp* > *Helppo* ja *Lust* ('halu, ilo, mielihyvä, himo') > *Lysti*.

Suomalaiskansallisina voi pitää mm. nimiä *Aarni, Ahti, Aura, Ilmari, Kaleva, Lappi, Leino* (*leino* 'surullinen, onneton, heikko, voimaton'; tosin nimen valintaan on voinut vaikuttaa myös rts. stn. *Klen*, 'heikko, kehno', tai nimi on lyhentymä sml. sukunimestä *Leinonen*), *Tapio, Sampo, Savo* ja *Suomi*. (Kuitenkin malleiksi sopivia perinteisiä sotilasnimiä olivat *Finsk, Finne* ja *Lapp*.) Lyhyiden uusien sukunimien symboliksi nostettua nimeä *Laine* on annettu 4 komppaniassa yhteensä 6 miehelle jo vuosina 1856–1865. Muutkin lyhyet, 1900-luvun vaihteessa yleistyneet sukunimet ovat saaneet käyttäjiä jo 1850-luvulta alkaen, esim. *Koski, Kivi, Saari, Mäki, Järvi, Niemi, Salmi, Joki, Aho* jne. Myöhemmin yleistynyt nimi *Aalto* kuului armeijan käyttämiin nimiin jo 1860. Varsinkin *nen*-loppuisina yleistyneiden nimien *Suominen* ja *Toivonen* kantanimet olivat tarkk'ampujien tavallisia lisänimiä, *Suomi* vuodesta 1850 alkaen ja *Toivo* alkaen 1855. Sivistyneistön suosioon 1900-luvun alussa päässeitä *-iO*-loppuisia nimiä esiintyi armeijan nimiluetteloissa jo ainakin 1840-luvun lopulta lähtien. Tämän aineiston 12 *iO*-loppuisesta nimestä 9 oli käytössä jo 1850-luvulla: *Autio, Kallio, Kapio, Lavio* (jo 1840-luvulla), *Rautio, Sirvio, Tapio, Warpio* ja *Wartio*, 1860-luvulla *Rainio* ja 1870-luvulla *Kontio* ja *Moisio*.

Tilan säästämiseksi olen jo tässä yhteydessä lisännyt nimiluetteloon tiedot sotilasnimien käytöstä periytyneinä sukuniminä. Olen verrannut sotilasnimiä Väestörekisterikeskuksen nimipalvelun sukunimitietoihin ja merkinnyt nimen riville kolme rastia (XXX), kun nimenkantajia on 100 tai enemmän 2010-luvulla, kaksi rastia (XX), kun nimi on edelleen 2010-luvulla sukunimenä, mutta käyttäjiä on vähemmän kuin 100 ja yhden rastin (X), kun nimi oli vielä 1960-luvulla käytössä, mutta ei enää 2010-luvulla. Jos nimi ei esiinny lainkaan nimipalvelussa, sen kohdalla on viiva. Käsittelen sotilasnimien vakiintumista sukunimiksi tarkemmin luvussa 6.4 *Sotilasnimistä pysyviä sukunimiä*, suomenkielisten nimien osalta alaluvussa 6.4.2 (s. 392–399, erityisesti s. 395–397). – Lisäksi on huomattava, että melko hyvästä kattavuudesta huolimatta tässä aineistossa eivät ole suinkaan kaikki 1800-luvulla käytetyt suomalaiset sotilasnimet tai tässä mainittujen nimien esiintymät.

Luettelo nimistä, joilla on tässä aineistossa 2–28 esiintymää, 338 nimeä

Nimi	Nimettyjen miesten määrä	Ajankohta	Komppanioita	Suku-nimenä	Ruotsalaiset mallit (sekä muutama ruotutalon nimeen perustunut, yleistynyt nimi)
Koski	28	1855 – 1880	21 komppaniassa	XXX	Forss
Kivi	24	1855 – 1878	20 komppaniassa	XXX	Sten, Steen
Peura	22	1840 – 1865	18 komppaniassa	XXX	Rehn
Jalo	21	1855 – 1878	17 komppaniassa	X XX	Edel, Ädel

Miekka	19	1855 – 1878	15 komppaniassa	XX	Svärd
Saari	19	1855 – 1880	14 komppaniassa	XXX	Holm
Mäki	18	1855 – 1878	11 komppaniassa	XXX	Back, Berg
Hirvi	17	1855 – 1865	15 komppaniassa	XXX	Elg
Ilo	17	1855 – 1878	14 komppaniassa	XXX	Glad, Fröjd
Järvi	16	1855 – 1878	15 komppaniassa	XXX	Sjö, Träsk
Onni	16	1855 – 1878	14 komppaniassa	XX	Stn:nä käytetty mytologian <i>Tor</i> on voitu käsittää sanaksi <i>tur' onni</i> '.
Niemi	15	1855 – 1878	11 komppaniassa	XXX	Näs
Salmi	15	1855 – 1880	10 komppaniassa	XXX	Sund
Joki	14	1855 – 1878	8 komppaniassa	XXX	Flod, Å, Elf [= Älv]
Kova	14	1855 – 1865	12 komppaniassa	XX	Streng, Skarp, Hård
Rauta	14	1855 – 1865	11 komppaniassa	XXX	Järn
Tammi	14	1855 – 1865	12 komppaniassa;	XXX	Ek
		Vuonna 1856	yhden miehen ent.		nimi oli <i>Ek</i> .
Aho	13	1850 – 1880	12 komppaniassa	XXX	Fält, Sved
Kallio	13	1855 – 1878	10 komppaniassa	XXX	Berg
Kanto	13	1855 – 1878	11 komppaniassa	XXX	Stubb
Kilpi	13	1855 – 1865	12 komppaniassa	XXX	Skjöld
Kurki	13	1855 – 1865	11 komppaniassa	XXX	Trana
Toivo	13	1855 – 1865	12 komppaniassa	XXX	Hopp
Alku	12	1855 – 1880	12 komppaniassa	XX	Först (jos on ensimmäinen nro komppaniassa)
Honka	12	1855 – 1878	11 komppaniassa	XXX	Furu, Tall
Karhu	12	1855 – 1877	12 komppaniassa	XXX	Björn
Koivu	12	1855 – 1878	11 komppaniassa	XXX	Björk
Oksa	12	1855 – 1865	11 komppaniassa	XXX	Gren, Qvist
		Yhden vuonna 1856	nimetyn miehen ent.		nimi oli <i>Qvist</i> .
Ranta	12	1855 – 1878	9 komppaniassa	XXX	Strand
Sota	12	1855 – 1865	9 komppaniassa	XX	Krig, Strid
Kokko	11	1855 – 1878	10 komppaniassa	XXX	Örn (<i>kokko</i> 'kotka')
Korpi	11	1855 – 1878	10 komppaniassa	XXX	Skog, Kärr
Kotka	11	1855 – 1865	11 komppaniassa	XXX	Örn. Vuoden 1855 <i>Kotka</i> - nim. miehestä seuraava oli 1859 <i>Örn</i> .
Kukka	11	1855 – 1865	10 komppaniassa	XXX	Blumma, Blomster
Lahti	11	1855 – 1878	8 komppaniassa	XXX	Vik
Wirta	11	1855 – 1880	9 komppaniassa	XXX	Ström
Kangas	10	1855 – 1865	6 komppaniassa	XXX	Hed, Mo- 2-jäsenisten nimien alkukomponenttina
Kaunis	10	1855 – 1878	10 komppaniassa	XX	Vacker
Lehti	10	1855 – 1878	9 komppaniassa	XXX	Löf, Löv, Blad; Turun pataljoonassa 1856 kirjoitusasu vaihtelee muodon <i>Lähti</i> kanssa. Tämä saattaa olla lähtökohta vaikeaselkoisille nimille <i>Lähti</i> ja <i>Lähtinen</i> .

Pilvi	10	1856 – 1865	8 komppaniassa	XX	
Rauha	10	1855 – 1865	9 komppaniassa	XXX	Fred, Frid, Lugn, Rolig
Haapa	9	1855 – 18 65	7 komppaniassa	XXX	Asp
Harju	9	1855 – 1878	9 komppaniassa	XXX	Ås
Metso, Mehto, Metto, Metäs	9	1855 – 1865	9 komppaniassa	XXX	Tjäder
Palo	9	1855 – 1878	9 komppaniassa	XXX	Brand, Brander
Paju	9	1855 – 1865	9 komppaniassa	XXX	Wid
Pitkä	9	1855 – 1865	9 komppaniassa	XXX	Lång
Sorsa, Suorsa	9	1855 – 1877	6 komppaniassa	XXX	And
Tuomi	9	1855 – 1880	9 komppaniassa	XXX	Hägg
Walo	9	1856 – 1865	7 komppaniassa	XXX	Fyhr, Ljus, Walör
Wirtanen	9	1874 – 1880	4 komppaniassa	XXX	Ström
Aura	8	1855 – 1865	7 komppaniassa	XXX	
Keihäs	8	1855 – 1865	8 komppaniassa	XXX	Spjut, Lans
Meri	8	1855 – 1865	6 komppaniassa	XXX	Sjö
Niska	8	1855 – 1878	7 komppaniassa	XXX	
Pohja	8	1855 – 1878	8 komppaniassa	XXX	Nord, Grund
Pyy	8	1855 – 1865	7 komppaniassa	XXX	Hjerp, Hjerpe, Ierpe
Suomi	8	1850 – 1865	7 komppaniassa	XXX	Finne, Finsk
Wuori	8	1855 – 1878	7 komppaniassa	XXX	Berg
Ilves	7	1855 – 1865	6 komppaniassa	XXX	Loo
Into	7	1855 – 1865	7 komppaniassa	XXX	Ivrig
Kuula	7	1855 – 1878	7 komppaniassa	XXX	Kula
Salo	7	1857 – 1878	7 komppaniassa	XXX	Skog
Saukko	7	1856 – 1865	7 komppaniassa	XXX	Utter
Tarkka	7	1855 – 1878	6 komppaniassa	XXX	Sträng
Tuima	7	1855 – 1865	7 komppaniassa	X	Barsk, Skarp, Sträng
Tähti	7	1855 – 1865	6 komppaniassa	XXX	Stjärna
Vankka	7	1855 – 1878	6 komppaniassa	XX	Fast, Duktig
Hauki	6	1855 – 1865	5 komppaniassa	XX	Gädda
Juuri	6	1856 – 1865	4 komppaniassa	XX	Roth
Kumpu	6	1855 – 1878	6 komppaniassa	XXX	Hög, Kulle, Kulla
Laakso, Lakso	6	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Dahl
Laine	6	1856 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Våg, Wåg, alkuaan tavallinen stn. <i>Våghals</i> 'huimapää' lyhennetty nimeksi <i>Våg</i> , jonka sisältö käsitetty 'aalto, laine'.
Leppä	6	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Ahl Vuonna 1856 yksi miehistä oli ent. <i>Ahl</i> .
Lintu	6	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Fågel
Luoti	6	1859 – 1880	6 komppaniassa	XX	Lod
Nuoli	6	1855 – 1865	6 komppaniassa	X	Pihl
Sankari	6	1855 – 1865	6 komppaniassa	XXX	Hjelt
Savo	6	1850 – 1860	5 komppaniassa	XXX	

Soini	6	1855 – 1880	4 komppaniassa	XXX	
Tapio	6	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	
Teräs	6	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Ståhl
Teeri, Töyri, Töyli	6	1856 – 1978	6 komppaniassa	XX	Orre
Tikka	6	1855 – 1860	6 komppaniassa	XXX	
Urho	6	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Hjälte, Kämpe, Buss
Wilkas	6	1855 – 1865	6 komppaniassa	XX	Snäll, Snabb, Livlig
Woima	6	1855 – 1865	6 komppaniassa	XX	Kraft, Starck
Ahti	5	1860 – 1865	4 komppaniassa	XXX	
Helmi	5	1859 – 1878	4 komppaniassa	XX	1864 otetun miehen edeltäjä oli <i>Helmroos</i> Turun pataljoonassa. Myös <i>Hjelm</i> voi olla lähtökohta.
Ilma	5	1855 – 1865	4 komppaniassa	XX	Väder, Luft
Kari	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	
Kirkas	5	1855 – 1865	4 komppaniassa	XX	Blan(c)k, Klar, Ljus
Kärki	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Spets
Lampi	5	1855 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Träsk
Latva, Larva	5	1855 – 1878	4 komppaniassa	XXX	Topp
Linna	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Borg
Lohi	5	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Lax
Loppu	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	–	Slut, Topp, Stopp
Mänty	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Tall
		Merkintä 1865	”Mänty eller Karvinen” todistaa, että on kyse sotilasnimestä.		
Raitis	5	1855 – 1865	4 komppaniassa	XX	Frisk
Sarvi	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Horn
Seppä	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	XX	Smed
Siivo	5	1856 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Snygg, Sedig
Tuisku	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	XXX	Urväder, Storm
Tuli	5	1859 – 1865	5 komppaniassa	XX	Eld, sanasta <i>Fyrrör</i> ’tuliputki’ yleinen stn. <i>Fyhr</i> .
Usko	5	1855 – 1865	5 komppaniassa	X	Trogen, Tro
Valta	5	1855 – 1877	5 komppaniassa	XXX	Makt
Arvo	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Värd
Elo	4	1856 – 1880	3 komppaniassa	XXX	Liv, Lif (< livlig ’eloisa’), Hurtig ’eloisa’
Haukka	4	1855 – 1859	4 komppaniassa	XXX	Höök
Hauta	4	1855 – 1878	3 komppaniassa	XXX	Grop, Groop
Itä	4	1856 – 1865	3 komppaniassa	XX	Öst
Jänne, Jännet	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XX	Sträng, Fjäder
Kaski	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Kask ’kypärä’
Kelpo	4	1859 – 1878	4 komppaniassa	–	Duglig, Duktig, Snygg, Galant
Koskinen	4	1875 – 1883	3 komppaniassa	XXX	Forss

Kuha	4	1856 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Göös
Kukko	4	1856 – 1877	4 komppaniassa	XXX	Tupp
Lammi	4	1855 – 1880	3 komppaniassa	XXX	Träsk
Lehto	4	1855 – 1878	4 komppaniassa	XXX	Lund
Lenko	4	1855 – 1860	3 komppaniassa	XX	Bukt, Krok
Nauha	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Band
Niitty, Niittu	4	1855 – 1856	4 komppaniassa	XX	Äng, Fält
Oja	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Dik(e)
Olki	4	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Halm, Strå, Strö
Parta	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Skiägg
					Vuonna 1860 nimi lyhennetty nimestä <i>Partanen</i> .
Pekka	4	1856 – 1865	3 komppaniassa	XX	
Pelto	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Åker
Perho	4	1856 – 1865	4 komppaniassa	XXX	
Putki	4	1856 – 1865	3 komppaniassa	XX	Röör
Pyry	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	X	Urväder, Urwäder
Raju	4	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Vild
Rautio	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Smed
Repo	4	1840 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Räf
Riemu	4	1856 – 1865	4 komppaniassa	XX	Fröjd
Rimpi, Rimmi	4	1856 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Kiärr
Santa	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XX	Sand
Sarja	4	1855 – 1877	3 komppaniassa	XXX	Rad, Följd
Siipi	4	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Vinge
Talvi	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XXX	Winter
Teppo	4	1847 – 1865	4 komppaniassa	XXX	
Turva	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XX	Trygg
Tykki	4	1859 – 1865	3 komppaniassa	XX	Kanon
Waris	4	1855 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Kråka, Kråkenberg;
					1855 oli yksi ruotutalonpoika <i>Waris</i>
Wilpas	4	1856 – 1860	3 komppaniassa	XXX	
Woitto	4	1855 – 1865	4 komppaniassa	XX	Seger ja tavallinen alku-
					komponenttina, esim. <i>Segeberg</i>
Ahven	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Abborre, Abbor
Armas	3	1859 – 1865	3 komppaniassa	XX	
Autio	3	1840 – 1860	3 komppaniassa	XXX	Öde
Hanka, Hanko	3	1850 – 1865	3 komppaniassa	XXX	
Hanki	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Hank
Hirmu	3	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	Grym, Grymm
Hirsi	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Stock
Huikko, Huikku	3	1849 – 1865	3 komppaniassa	XXX	
Hyry	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XXX	
Hyvä	3	1859 – 1865	3 komppaniassa	–	
					1860 ja 1865 seuraavassa nrossa rts. God

Jouhi	3	1859 – 1865	3 komppaniassa	XX	Strå
Jousi	3	1855 – 1860	3 komppaniassa	XXX	Båge, ?Fjäder
Joutsi	3	1863 – 1865	3 komppaniassa	XXX	
Julma	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Grym, Grymm
Jää	3	1856 – 1859	2 komppaniassa	X	Is
Kaiku	3	1856 – 1865	2 komppaniassa	XX	Klang
Keto	3	1849 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Fält, Äng
Kiiski	3	1856 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Gers, Girs
Kiivas	3	1856 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Kirves	3	1856 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Yxa, Yxe
Kisko	3	1855 – 1856	3 komppaniassa	XX	
Korva	3	1857 – 1865	3 komppaniassa	XXX	
Kulta	3	1860 – 1878	3 komppaniassa	XX	Gyllen
Kuusi	3	1856 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Gran
Lehtinen	3	1878	3 komppaniassa	XXX	Löf, Löv, Blad
Lento	3	1856 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Flykt, Flygt
Lippu	3	1859 – 1865	3 komppaniassa	XX	Fana, Flagg, Flagga
Luja	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Fast
Lukko	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	
			Vuonna 1859 otettu mies <i>Lukko</i> oli 1865 saanut nimen <i>Luck</i> .		
Maa	3	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	Land
Metsä, Mettä	3	1855 – 1860	3 komppaniassa	XXX	Skog
Nuija	3	1859 – 1865	2 komppaniassa	XX	Klubb, Klubba
Närhi	3	1855 – 1860	3 komppaniassa	XXX	
Näre	3	1856 – 1865	2 komppaniassa	XX	Gran
Paukka, Paukku	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Bomb
Pentti	3	1850 – 1865	3 komppaniassa	XXX	
Piikki	3	1855 – 1860	3 komppaniassa	XXX	Pik
Puu	3	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	Träd, Bom (< saks. Baum 'puu')
Salminen	3	1877 – 1878	3 komppaniassa	XXX	Sund
Salonen	3	1875 – 1878	2 komppaniassa	XXX	
Silta	3	1855 – 1856	3 komppaniassa	XX	Bro
Suo	3	1849 – 1856	3 komppaniassa	XX	Kiärr, Kärr
Suuri	3	1855 – 1860	3 komppaniassa	–	Stor.
			Ruodussa sn. <i>Suuronen</i> ja toisessa <i>Suuroin</i> .		
Talo	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	
Toimi	3	1856 – 1865	3 komppaniassa	XX	
Tuuli	3	1855 – 1860	3 komppaniassa	XXX	Wind
Uljas	3	1859 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Käck, Stålt., Stolt
Wahti	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Wakt
Wahva	3	1855 – 1865	3 komppaniassa	XX	Stark
Walli	3	1859 – 1865	3 komppaniassa	XXX	Wall
Warjo	3	1856 – 1865	3 komppaniassa	XXX	

Warma	3	1859 – 1865	2 komppaniassa	XX	Stadig, Fast
Wesa	3	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Skott
Wirkku	3	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	Flink, Kvick
Wiro	3	1855 – 1856	3 komppaniassa	XXX	
Aro	2	1863 – 1877	2 komppaniassa	XXX	Däld 'notko, notkelma', (sm. murt. <i>aro</i> 'suonotkelma')
Danska	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	Danske, Danske
Haapanen	2	1878	2 komppaniassa	XXX	Asp
Este	2	1859 – 1861	1 komppaniassa	XX	
Haara	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Gren
Hako	2	1856 – 18 65	2 komppaniassa	XX	
Halla	2	1863 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Frost
Hemmi	2	1855 – 1865	1 komppaniassa	XXX	
Hiili	2	1856 – 1865	2 komppaniassa	X	Kohl
Hiisi	2	1856 – 1865	2 komppaniassa	X	
Huhta	2	1860 – 1878	2 komppaniassa	XXX	Sved
Huima	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	Vild
Huusko	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Ilm. lyhennetty nimestä <i>Huuskonen</i> .
Ilmari	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Ilta	2	1856 – 1859	1 komppaniassa	XX	Tapto 'iltasoitto'
Iso	2	1859 – 1860	2 komppaniassa	–	Stor
Joutsa	2	1856 – 1860	1 komppaniassa	XX	
Joutsen	2	1855 – 1878	2 komppaniassa	XXX	Svan
Jukka	2	1856	2 komppaniassa	XXX	
Juuti	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Juuth.1859 <i>Juuth</i> , sama mies 1865 nimeltään <i>Juuti</i>
Jylhä	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XXX	Dyster
Jänkkä	2	1860 – 1865	1 komppaniassa	–	
Järvinen	2	1873 – 1878	2 komppaniassa	XXX	Sjö
Kaari	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Båge
Kahma	2	1842 – 1860	2 komppaniassa	XX	
Kaikki	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	–	Allt, All
Kaino	2	1859 – 1878	2 komppaniassa	XX	Blyg
Kala	2	1856 – 1858	2 komppaniassa	XX	Fisk
Kamu	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Kanki	2	1860	2 komppaniassa	XX	Stång, Bom
Kataja	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XXX	En, Ehn
Keino	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XX	Konst
Kemppi	2	1850 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Kämpe, Kempe, Kiempe
Keskinen	2	1876 – 1878	1 komppaniassa	XXX	
Kettu	2	1855	2 komppaniassa	XXX	Rääf
Kokki	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Kock
Kolkko	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	–	Dyster

Kontti	2	1856 – 1860	2 komppaniassa	XX	
Korho	2	1844 – 1860	1 komppaniassa	XX	
Koria, Korja	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XXX	
Korko	2	1855 – 1856	2 komppaniassa	XX	
Kosto	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	–	
Kopra, Koura	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XXX	
Kuikka	2	1855	2 komppaniassa	XXX	
Kuja	2	1856 – 1878	2 komppaniassa	XX	
Kuva	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Bild
Kyhky	2	1855 – 1863	2 komppaniassa	–	Dufva
Lahna	2	1856	2 komppaniassa	XX	Brax
Lakka	2	1855 – 1856	2 komppaniassa	XXX	
Lantto	2	1855	2 komppaniassa	XXX	
Lappi	2	1855 – 1864	2 komppaniassa	XXX	Lapp
Laukka	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	
Leino	2	1855 – 185	2 komppaniassa	XXX	
Leppänen	2	1877 – 1878	2 komppaniassa	XXX	Ahl
Lesti	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XX	
Liia ~ Lija	2	1855	2 komppaniassa	–	
Liukas	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XX	Flink, Färm
Luhta	2	1849 – 1878	2 komppaniassa	XXX	
Lumi	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	Snö
Luoma	2	1873 – 1878	2 komppaniassa	XXX	
Luoto	2	1856 – 1860	1 komppaniassa	XXX	
Manto	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Marja	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	–	
Masto	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XX	Stång
Mieli	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	–	Modig
Moisio	2	1877 – 1880	2 komppaniassa	XXX	
Muikku	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XXX	Sik, Siik
Muuri	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Mur
Mylly	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Qvarn
Naula	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XX	Spik. <i>Naula</i> on tn. Lounais-Suomessa, mutta nämä stn:t Oulun ja Viipurin pataljoonissa.
Nurmi	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Fält, Äng, Vall 'nurmi, törmä, reunus'
Näppi	2	1855 – 1856	2 komppaniassa	XXX	Näbb, Näbbsteen 'nokka'. Toisen tarkk'ampujan ruotuisäntä oli <i>Näppi</i> .
Näppä	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Näbb tai Knäpp
Nätti	2	1860 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Nett, Nätt
Onki	2	1856 – 1865	2 komppaniassa	–	Ång(er) 'höyry', alkutavuna mm. nimessä <i>Ångmark</i>
Otava	2	1859 – 1862	2 komppaniassa	XXX	Stjärna
Otsa, Otta	2	1856 – 1865	2 komppaniassa	XX	

Pallo	2	1855 – 1878	2 komppaniassa	XX	Boll, Båll
Panu	2	1856 – 1878	2 komppaniassa	XX	
Peteri	2	1855	2 komppaniassa	XXX	
Peto	2	1855 – 1856	2 komppaniassa	XX	Vild
Pieni	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	–	Liten, Lill, Lille, Lillman
Pii	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XX	Flinta
Piili	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Pihl
Pikko	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XX	
Posso	2	1850 – 1860	1 komppaniassa	XX	
Posti	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Post
Pohto	2	1850 – 1877	2 komppaniassa	XXX	
Pulska	2	1860 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Duktig, Stålt, Stolt
Raaka	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	–	Råå, Vild
Rahko	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XXX	<i>Rahko</i> tn. Kalajoella, mutta stn. 2 eri kompp:ssa
Rahvas	2	1856 – 1860	1 komppaniassa	–	
Raita	2	1855 – 1856	2 komppaniassa	XXX	Vid(e) 'paju'
Raja	2	1858 – 1865	2 komppaniassa	XXX	
Ralli	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Rasi	2	1860 – 1878	2 komppaniassa	XXX	Swed
Raukko	2	1877 – 1878	2 komppaniassa	XXX	
Rautanen	2	1876 – 1878	2 komppaniassa	XXX	
Reima	2	1856 – 1859	1 komppaniassa	XXX	Hurtig
Rinta	2	1855 – 1877	2 komppaniassa	XXX	Front
Riski	2	1859 – 1880	2 komppaniassa	XXX	Frisk
Risti	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Runo	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	–	
Ruotsi	2	1859 – 1878	2 komppaniassa	XXX	Svensk
Ruuhi	2	1856	1 komppaniassa	XX	
Sakko	2	1855	2 komppaniassa	XXX	Ruoduista toisen nimi <i>Sakko</i>
Sauri	2	1855 – 1856	2 komppaniassa	XX	
Seiväs	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	–	Stör, Stång
Seppi	2	1857 – 1860	2 komppaniassa	XXX	
Sievä	2	1860 – 1865	2 komppaniassa	XX	Nätt
Siipo(i)	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XXX	
Silmä	2	1856 – 1860	2 komppaniassa	–	
Sormi	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	–	Finger
Suora	2	1859 – 1865	2 komppaniassa	XX	Rak, Frimodig 'suoraluonteinen'
Suova	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Särki	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XX	Mört
Tahko	2	1855 – 1861	2 komppaniassa	XXX	
Tapa	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	–	

Terä	2	1856 – 1865	2 komppaniassa	XX	mahdoll. nimien Skarp tai Wass käännösten 'terävä' lyhentymä
Torni	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	XXX	Torn
Torvi	2	1855 – 1856	2 komppaniassa	XXX	Horn
Tuohi	2	1856 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Tyvi	2	1860 – 1865	1 komppaniassa	XX	
Törri	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	1855 ruotutalonpoika Törri
Uro	2	1859 – 1860	2 komppaniassa	XX	Hjälte, Buss 'toveri, urho'
Walmis	2	1855 – 1860	2 komppaniassa	–	Färdig, Villig
Warsi	2	1859 – 1865	1 komppaniassa	–	
Waski	2	1856 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Weli	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Wero	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	
Viekas	2	1856	2 komppaniassa	–	Listig
Wiiri ~ Wiira	2	1856 – 1865	2 komppaniassa	XX	Fana, Flagga
Wiita	2	1855	2 komppaniassa	XXX	Hult, Huldt, Huld (kirjoitusasu on vaihdellut)
Wilo ~ Willo	2	1863 – 1865	2 komppaniassa	XXX	
Wuohi	2	1877 – 1878	2 komppaniassa	–	Get
Wäkevä	2	1860 – 1865	2 komppaniassa	XXX	Stark
Yli, Ylli	2	1855 – 1865	2 komppaniassa	XX	

415 suomalaista nimeä, jotka on annettu vain yhdelle miehelle tässä aineistossa. Nimen jäljessä nimenantovuosi ja vuosi, jolloin nimi on esiintynyt uudelleen. Sulkeissa mahdollinen ruotsinkielinen sotilasnimimalli (lyhenteet rts. tai rts. stn. = ruotsinkielinen sotilasnimi).

Aalto 1860, Aamu 1856, Aarni 1863 ja 1865, Aatto 1855, Ahjo 1859 ja 1865, Ahios 1856, Ahkera 1859 ja 1865 (rts. Idh 'ahkeruus'), Ahma 1855, Aina 1860 ja 65, Aino 1863 ja 65, Airas 1878 ja 80 (typistetty ilmeisesti sukunimestä *Airaksinen*), Airo 1856, Aita 1856, Alanko 1878, Alho 1865, Alli 1859 ja 1865, Ampu 1860 ja 1865, Ampu 1860 ja 1865, Apu 1859 ja 1865 (rts. Hjelp), Ase 1859,

Eino 1862, Eno 1856, Eteläinen 1864,

Hahto 1860 ja 1865, Haka 1855, Halko 1860 ja 1865, Halu 1856 (rts. stn. Lust, Willig), Hanhi 1859 ja 1865, Hansi 1862 ja 1865, Harakka 1853, Harmi 1859 (rtsl. stn. Harm), Hattu 1877 ja 1878 (rts. stn. Hatt), Hauli 1860 ja 1865, Haveri 1877, Heimo 1859 ja 1865, Heino 1877 ja 1878, Heinä 1855, Helppo (ent. Hjelp) 1856, Hepo 1860, Hiekka 1859 (Sand), Hieta 1856 (Sand), Hiiri 1865, Hiljas 1859 ja 1865, Hilpas 1860 ja 1865, Hidas 1859 ja 1865, Hokka 1855, Holli 1860 ja 1865, Hovi 1859 ja 1865 (mahdollisesti jo sukunimenä käytetty), Hukka 1855, Hukki 1855, Huovi 1860 ja 1865, Hurska 1864 (typistymä nimestä Hurskainen?), Huru 860 ja 1865 (voi lukea myös Huuru), Hokka 1855, Hyppy 1855 (rts. Hopp), Häkkärä 1873 ja 1878, Härkä 1855, Härmä 1850 (rts. stn. Frost), Hätä 1859, Höylä 1860, Höyry 1859 ja 1865 (rts. stn. Ång, Ånger),

Ihme 1859, Ilmi 1859 ja 1865, Isto 1860, Iivari 1863 ja 1865,
Jakku 1860 ja 1865, Jako 1855, Jakso 1860 ja 1865, Jalka 1855, Jokinen 1874 ja 1878,
 Joukko 1860, Juoksu 1865 (nimi annettu 1861), Juuso 1860 ja 1865, Jyrinä 1855 (rts. Buller,
 Dunder), Jyrkkä 1860 (rts. Brant, Skarp), Jyry 1860, Jyskä 1859, 1863 ja 1865, Jämsä 1865,
 Jäykkä 1860 ja 1865,
Kaima 1863 ja 1865, Kainu 1859 ja 1865, Kaisto 1860 ja 1865, Kaita 1859 ja 1865 (rts. stn.
 Smal), Kaleva 1860, Kalju 1856, Kalpa 1859 ja 1865 (rts. Svärd), Kalto 1856, Kammi 1859,
 Kankare 1858, Kanko 1855, Kannus 1859 ja 1865, Kanta 1855, Kanuuna 1855 (rts. stn.
 Kanon), Kapiro 1859 ja 1862, Kapro 1860 ja 1865, Karha 1856, Karhi 1859 ja 1865, Karja
 1855, Karju 1855, Karvi 1878 (ilm. lyhentymä nimestä *Karvinen*), Kauha 1855, Kauppi 1859
 ja 1865, Kaura 1843 ja 1850, Kemi 1859 ja 1865, Keppi 1859 ja 1865 (rts. stn. Käpp, Kiäpp),
 Kermi 1856, Kero 1856, Kerä 1860, sama mies myös nimellä Keränen, Keski 1878, Kilpinen
 1880, Kimo 1856, Kirppu 1856, Kivääri 1855, Klasi 1878, Koitto 1856, Koivunen 1879,
 Kolja 1856, Koljo 1863 ja 1865, Kontio 1878, Kosti 1861 ja 1865, Koto 1860 ja 1865,
 Kovanen 1877 ja 1880, Kuivas 1865, Kukkanen 1877, Kulo 1856, Kuohu 1859 ja 1865 (rts.
 stn. Brus, Bruse), Kurko 1856, Kuru 1859 ja 1865, Kurvi 1877, Kuu 1860 ja 1865 (läheisessä
 numerossa Tähti samoina vuosina), Kuuma 1855, Kuusinen 1874, Kylmä 1860, Kylvi 1859 ja
 1865, Kynsi 1859 ja 1865, Kyrö 1855, Kyyrö 1864, Käki 1877, Käpy 1855, Kärppä 1856,
 Käsi 1856 (ent. Huggar), Käyhkö (ilm. sn.),
Laaki 1875 ja 1880, Laho 1860, Lahtinen 1872 ja 1878, Laiva 1856, Lampa 1850, Langi
 1856 (ent. Lang), Lauma 1856, Lauri 1856 ja 1860, Lauro 1844 ja 1855, Lauta 1855, Lavio
 1849, Lavo 1856, Lehmus 1859 ja 1865, Lehtonen 1878, Leiju 1855, Leimu 1859, Leiri 1859,
 Leivo 1855, Lempi 1859 ja 1865, Lemponen 1878, Leuka 1856, Leviä 1877 ja 1878, Liekki
 1859, Lieri 1859, Lies 1877, Liika 1860 ja 1865, Liippa 1856, Liira 1855, Linko 1859, Liuski
 1859 ja 1865, Liuttu 1859 ja 1865, Lohko 1859, Loma 1855, Loukas 1857 ja 1860, Luhtanen
 1875 ja 1878, Luikka 1855, Luiru 1855, Luode 1877 ja 1778, Luu 1859 ja 1865, Lysti 1860 ja
 1865, Länsi 1859 ja 1865 (rts. West),
Mahti 1859 ja 1865, Maja 1856, Manner 1860 ja 1865, Manni 1855, Martti 1855, Matti
 1860, Mekko 1856, Merta 1855, Mielo 1859 ja 1865 (1859 merkintä ”Mielonen nu Mielo”,
 vrt. Modig), Mikka 1855, Mukari 1877 ja 1878, Muona 1855, Muoto 1856, Musta 1859 (rts.
 stn. Svart, sama mies 1865 Mustonen), Muuran 1859 ja 1865, Mykrä 1859, Myrsky 1859 (rts.
 Storm), Myyry 1862,
Naakka 1856, Nero 1859, Niekka 1863 ja 1865, Nielu 1859 ja 1865, Nieminen 1877 ja 1878,
 Noro 1859, Notko 1859 ja 1865 (rts. Däld), Nummi 1859, Näkki 1856, Nättinen 1878 (rts.
 Nett, Nätt), Nöyrä 1861 ja 1865,
Olli 1858, Oppi 1860 ja 1865 (rts. stn. Oppman), Orava 1877 ja 1878, Orsi 1859, Outo 1859,
 Ovi 1859 ja 1865 (rts. stn. Dörr),
Paakko 1860 ja 1865, Paarma 1859 (rts. Bröms ’broms’), Paavo 1850, Paino 1856, Palho
 1863 ja 1865, Pallas 1856, Pamppu 1860 ja 1865 (rts. stn. Pamp ’mieikka’), Parvi 1859 ja
 1865, Patsas 1859 ja 1865, Pausu [rts. Paus > Paussi?] 1859, Peltonen 1878, Penna 1855 ja
 1860, Pero 1856, Perä 1855, Peso 1860, Pihka 1856, Pihlaja 1855, Piippo 1878, Piiri 1860 ja
 1865 (rts. stn. Ring, Kring), Piispa 1860 ja 1865, Pilppu 1855, Pisi 1864 ja 1865, Poika 1855
 (rts. stn. Unge, Unger, Son), Polvi 1859 ja 1865, Pommi 1855, Ponka 1855, Porras 1855 (rts.
 Trapp), Portti 1859 (rts. Grind), Potka 1878, Puikko 1855 (sn. *Puikkoin*), Pulli 1865, Puola

1856, Puro 1859 ja 1865 (rts. Bäck), Pursi 1859, Puska 1857 ja 1860 (rts. stn. Buske, Widebuske), Puukko 1865, Puuti 1859 ja 1864, Pykälä 1855, Pyörä 1856 (rts. stn. Hjul), Päivä 1856 (rts. Dag), Päрни 1857 ja 1860, Pölkky 1855, Pöly 1859 ja 1865, Pönka 1856, Pöyhö 1860,

Rahi 1859 ja 1865, Rainio 1865, Raino 1850, Raketti 1862 ja 65, Rakko 1856, Ranko 1856, Raski (1860 Sama mies 1865 Rask), Rastas 1855, Rehu 1860 ja 1865, Reikä 1856, Reki 1859 ja 1865, Rengas 1859 ja 1865 (rts. Ring), Rihlat 1860 ja 1865, Riita 1859 ja 1865, Risto 1865, Rivi 1860, Rohkea 1859 ja 1865 (rts. stn. Modig, Djerf), Roso 1863 ja 1865, Rumpu 1855, Ruoho 1855 (rts. Gräs), Ruona 1860 ja 1865, Ruoska 1855, Rusko 1859 (rts. Brunn), Ruuti 1860 ja 1865 (rts. Ruth), Ruuvi 1860 ja 1865, Ryky 1860 ja 1865, Ryyppä 1846 ja 1860, Ryysy 1865,

Saarinen 1877 ja 1880, Saksa 1857 ja 1860, Salama 1863 ja 1865 (rts. Blixt), Salli 1877, Sanko 1855, Sapeli 1855 (rts. Sabel), Sauso 1878, Sauvas [p.o. Sarvas?] 1859, Savi 1859, Seinä 1855 (rts. Wägg), Selkä 1855, Sievi 1860 ja 1865, Sihvo 1859 ja 1865, Siira 1855, Siiri 1855, Siiro 1877 ja 1878, Silkki 1855 (rts. stn. Silke), Simi 1860 ja 1865, Sipi 1859, Sirkka 1855, Siro 1860 ja 1865, Sirppi 1856, Sirvio 1855, Solki 1859 (ruodussa talonpoika *Solki*), Solmu 1856 (rts. Knut), Soma 1859 ja 1865, Soppi 1859 ja 1865, Sorja 1865, Soro 1863 ja 1865, Suikko 1855, Suksi 1860 ja 1865, Sula 1864 ja 1865, Sulka 1860, Sulku 1859 ja 1865, Suloin 1859 ja 1865, Susi 1855, Sutki 1856, Syksy 1856, Sytjä 1878, Syvä 1855, Säyly 1855, **Tahi** 1859 ja 1865, Takki 1860 ja 1865, Tamminen 1878, Tanni 1863 ja 1865, Tarvas 1859, Tarvo 1860, Tavi 1855, Telтта 1859 ja 1865, Tervo 1856, Terävä 1863 ja 1865 (rts. stn. Skarp, Wass), Tiiri 1856, Tilli 1856, Tina 1855, Tohu 1859 ja 1865, Toija 1877, Tomu 1855, Tontti 1859, Toukko 1878, Tuki 1859, Tukki 1856, Tulonen 1880, Tunti 1856, Tunto 1860 ja 1865, Tuominen 1878, Tuoni 1859 ja 1865, Tuori 1859 ja 1860, Tuppi 1856, Tuuri 1855, Turmi 1859 ja 1865, Tuuro 1855, Tyni 1855, Tähtinen 1878,

Uhmus 1880, Uitti 1858 ja 1860, Ujo 1859 (rts. Blyg), Ukko 1856, Unto 1855, Uros 1859 ja 1865, Uusi 1859 ja 1865 (rts. Ny),

Waara 1860, Wasa 1855, Wahto 1856, Walkki 1860, Waka 1859, Walpas 1860 ja 1865, Waltti 1859 ja 1865, Wappu 1856, Warpio 1859, Warpu 1856, Wartio 1855, Wauras 1859 ja 1865, Wenäs 1856, Wentto 1874 ja 1878, Wenhe 1856, Wesi 1858, Wiha 1855 (rts. stn. Wred, Ond, Arg), Wiide 1860 ja 1865, Wiiki 1860 ja 1865, Wiini 1859 ja 1865, Wiitala 1879 ja 1883, Wiitanen 1879 ja 1880, Wilja 1860 ja 1865, Wilkki 1877 ja 1880, Willi 1959 ja 1865, Wilmi 1860 ja 1865, Wilppo 1860 ja 1865, Wiirret 1855, Wirkka 1855, Wirpi 1859 ja 1865, Wisa 1856, Wuoma 1860 ja 1865, Wuorinen 1878, Wuornos 1855, Wähä 1855, Wännes 1855, Wänni 1855, Wäntti 1860 ja 1865, Wäärä 1855,

Ylinen 1877, Ylkänen 1876 ja 1878, Yrtti 1855, Yypyä 1864, Yö 1856 (rts. stn. Natt),

Äkki 1859 ja 1865, Ämmä 1860 ja 1865.

6.3.2.2 Asevelvollisten nimet 1880-luvulla

Tarkastelu perustuu Uudenmaan, Turun, Vaasan, Oulun ja Hämeenlinnan pataljoonien asevelvollisten miehistöluetteloihin 1881–1890. Kuopion, Mikkelin ja Viipurin pataljoonia en ottanut mukaan, koska oletettavasti suurimmalla osalla väestöstä niiden alueilla oli käytössä perinteiset sukunimet. Myös 9. Kaartin henkivartiopataljoona, jota tarkastelin edellä vuoteen 1880 asti, on nyt tarkastelun ulkopuolella. Jokaisessa pataljoonassa oli neljä komppaniaa, mutta käyttämissäni miehistöluetteloissa ei komppaniajakoa ole, vaan nimet on järjestetty aakkosittain, kunakin vuonna vakinaiseen väkeen otetut miehet. 1890-luvulla länsisuomalaisten sukunimien käyttö oli jo niin yleistynyt, ettei ole hyödyllistä tarkastella nimien alkuperän kannalta armeijan miehistön luetteloita. Silloin oli jo voitu saada vaikutteita armeijasta siviiliväestöön ja päinvastoin.

Jokainen terve 21-vuotias mies oli asevelvollinen. Koska ei ollut varaa kouluttaa kaikkia asevelvollisia, miehet jaettiin kutsunnoissa arvalla vakinaiseen väkeen, reserviin ja Kaartin pataljoonaan. Rauhan aikana palvelusaika vakinaisessa väessä oli koulutuksesta riippuen 1–3 vuotta. Sen jälkeen mies kirjoitettiin kahdeksi vuodeksi reserviin. Ne miehet, jotka kutsunnassa kirjoitettiin suoraan reserviin, olivat siinä viisi vuotta. Kolmen ensimmäisen vuoden aikana heillä oli kesäisin harjoituksia yhteensä 90 päivän ajan. Reserviajan jälkeen mies kirjoitettiin nostoväkeen, jossa hän oli, kunnes täytti 40 vuotta. Asevelvollisuuslaissa määrättiin, että Suomen sotaväen päällystön ja miehistön tuli olla Suomen kansalaisia, eikä suomalaisia joukkoja käytettäisi maan rajojen ulkopuolella. Tämä oma kansallinen sotalaitos lakkautettiin sortotoimena 1901–1902. (Nurmio, Palmroth 1930, 36, 37; Mikko Juva 1966, 401–407.) Tarkk'ampujapataljoonan rauhanaikainen vahvuus oli noin 550 alipäällystään ja miehistöön kuulunutta. Suuruudeltaan vakinainen väki oli rauhan aikana noin 5 600 miestä. Vuosittain palvelukseen astui 1500–1800 miestä. Kaikkiaan vakinaisissa joukoissa koulutettiin vuosina 1881–1902 noin 39 000 miestä. (Salminen 1984, 11, 12.) Aineistooni sain vuosilta 1881–1890 viidestä länsi- ja eteläsuomalaisesta pataljoonasta 4 131 miestä, joista 1 599 miehellä oli suomalainen nimi. Näiden pataljoonien kutsunta-alueisiin kuuluivat ruotsinkielinen rannikko ja Etelä-Suomen kaupungit, mikä tietenkin lisäsi ruotsinkielisten nimien käyttöä. On merkittävää, että silti armeijassa oli kirjattu lähes 40 prosentille miehistä suomalainen lisänimi.

Autonomian aikana upseerien oli osattava venäjää, sillä osa upseereista sai jatkokoulutusta venäläisissä joukko-osastoissa ja sota-akatemoissa tai oli mukana venäläisten joukkojen sotaharjoituksissa (Salminen 1984, 18). Ylemmällä päällystöllä venäjän taito oli

nähtävästi vahvempi kuin suomen, sillä kun asevelvollisuusarmeijaa järjestettiin 1880, tarvittiin ylimmän johdon avuksi suomen kielen kääntäjä (mts. 12). Päiväkäsyt kirjoitettiin suomeksi, ruotsiksi ja venäjäksi (mts. 5). Alipäällystön oli osattava sekä ruotsia että suomea, sillä armeijan opetuskieli oli suomi. Koulutuksessa jopa hylättiin miehiä, jotka eivät osanneet suomea täydellisesti (mts. 22). Suomenkielisiä sotilasnimiä pystyivät miehistölle antamaan siis kirjurit – jos osasivat suomea – ja alipäällystö.

UUDENMAAN tarkk'ampujapataljoona 1881–1892 vakinaiseen palvelukseen otetut (lähteenä M 102/3a Suomen 1. Uudenmaan tarkk'ampujapataljoona, KA). Pataljoonan miehistöluettelon esitystapa osoittaa selvästi, että armeijassa nimiperinteet jatkuivat ainakin joissakin pataljoonissa suurelta osin entisenlaisina. Kun miehellä oli vain patronyymi, hän sai uuden lisänimen. Kuitenkin jos miehellä oli valmiiksi sukunimi, uutta nimeä ei annettu kuin poikkeustapauksissa. Olen poiminut väkeen kirjoittauduttaessa annetut suomenkieliset nimet ja ne suomenkieliset sukunimet, jotka palvelukseen otettaessa ovat säilyneet.

Uudenmaan pataljoonaan otettiin vakinaiseen palveluun 1880-luvun aikana 1 487 tarkk'ampujaa. Tämän luettelon viimeiset sisään kirjoitetut olivat vuoden 1887 asevelvollisia, jotka siirrettiin reserviin eli siviiliväestön keskuuteen 1890. Osalla oli ennestään joko ruotsintai suomenkielinen sukunimi, jonka mies sai pitää armeijan aikanaan. En ole luetellut kaikkia *nen*-loppuisia suomalaisia sukunimiä, koska niissä on kymmenittäin perinteisiä nimiä, kuten *Hartikainen*, *Hytönen* ja *Kuronen*, eivätkä ne nyt valaise armeijassa saatujen nimien vaikutusta sukunimistöömme. Pataljoonaan on otettu miehiä laajalta alueelta Uudenmaan arvontapiirien ulkopuoleltakin, ja moni itäsuomalainen nimi kuului Helsinkiin työhön muuttaneelle tulokkaalle. Myös muita vanhoja nimiä sisältyi miehistöluetteloon, esim. *Haila*, *Hakala*, *Isotalo*, *Juva*, *Jäntti*, *Kiiski*, *Peltoniemi*, jotka olivat sukunimeksi otettuja tilannimiä tai vanhempia sukunimiä. Niitäkään en ole järjestelmällisesti esittänyt. Ruotsinkieliset nimet olivat mitä tavallisimpia, korvattiinpa ne uusilla sotilasnimillä tai annettiin jäädä miehistöluetteloon, esimerkiksi *Friberg*, *Hedman*, *Helenius*, *Nyman*, *Qvickström*, *Sahlsten*, *Selin*, *Sjöberg*.

Miehistöluettelossa on säilytetty 159 uutta tai vanhaa suomalaista sukunimeä. Vain 6 niistä oli lyhyttä nimityyppiä: *Koski*, *Laine*, *Luoti*, *Salo*, *Sampo* ja *Tanner*. Suomalaisista *nen*-loppuisista sukunimistä, jotka palvelukseen astuneilla oli tullessaan ja jotka jäivät käyttöön, oli puolet vanhoja perittyjä sukunimiä, puolet uusia ajankohdan mukaisia nimiä. Kun karsitaan perityt nimet, jää jäljelle 44 miehen nimet, 26 eri nimeä (numero nimen jäljessä osoittaa samannimisten miesten määrän): *Aaltonen 2*, *Ahonen*, *Allonen*, *Haapanen 2*,

Heinonen 2, Helminen, Hietanen, Huhtanen, Jokinen 2, Koskinen 3, Laaksonen 2, Lahtinen 3, Lehtinen 2, Lehtonen, Leinonen (joko stn:stä *Leino* tai mahdollisesti vanha sukunimi), *Mäkinen, Mäntynen 2, Nieminen 5, Noronen, Salonen 2, Suominen, Tuominen, Wehmanen, Wironen* (esiintyy myös perinteisenä sukunimenä), *Wirtanen 3, Wuorinen*,. – Nämäkin nimet vahvistavat käsitystä, että uudet otetut *nen*-loppuiset nimet olivat vakiintuneet 1880-lukuun mennessä.

1 487 tarkk'ampujasta suomalaista nimeä kantoi 260 miestä, joten ruotsalaisia nimiä, uusia tai vanhoja, miehistöllä oli 1 227. Suomalaisten nimien suhteellinen vähyys selittyy suurelta osin sillä, että pataljoonan rekrytointialue oli Uudenmaan ruotsinkielistä rannikkoa ja alueella olivat kaupungit Helsinki, Tammisaari, Porvoo ja Loviisa.

Asepalvelukseen kirjoittautumisen yhteydessä ruotsalaisella perinteisellä sotilasnimellä on nimetty 63 miestä käyttäen 47:ää eri nimeä, esim. *Asp, Björk, Blom, Lund, Skott, Stark* ja *Ström*. Näillä miehillä oli ennestään patronyymi tai ruotsinkielinen sukunimi. Uuden suomalaisen nimen sai 101 miestä, 56 eri nimeä. Uuden nimen saanti on ilmaistu selvästi merkinnällä ”nu”, esim. ”Adamsson, nu Tuomi”. Monilla näistä miehistä oli ennestään *son*-patronyymi, mutta oli joskus myös suomalainen tai ruotsalainen sukunimi, kuten *Berglind, nu Nurmi, Wähähohti, nu Hohti, Hyryläinen, nu Hyry*.

Suomenkieliset nimet, joiden edessä on luettelossa sana ”nu”, olivat seuraavat (numero nimen jäljessä osoittaa samannimisten miesten määrän): *Aalto, Heino 2, Helmi, Hohti, Holmi, Hyry, Ilk[k]a, Ilma, Iltanen, Jussila, Järvi 2, Järvinen, Kaski, Kaunula, Keto, Kivi 4, Koivu 2, Koskela, Koski 2, Kova 2, Kärki, Laakso 3, Laaksonen 2, Lahtinen, Laine 3, Laukas, Lehti 5, Lehtinen, Lehtonen, Leino, Leppänen, Malmi, Manner, Martinen, Maunula, Mela, Mäki 2, Niemi 3, Nieminen, Nurmi 3, Oksa 3, Palmi, Riipas [p.o. Reipas?], Saari 2, Salmi 2, Salo, Sihvonen, Suomi, Tammi 2, Tamminen, Tanner, Teräs, Toivo 4, Tuomi 3, Uljas 2, Wainio, Wirta 5, Wuori 4, Yli*.

HÄMEENLINNAN tarkk'ampujapataljoonan miehistöluettelot (M 219/1 Suomen 7.

Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoona 1881–1886, KA) on laadittu eri tavalla kuin Uudenmaan luettelot. Esitystavasta ei erotu mitenkään, onko nimi ollut miehellä ennestään vai onko hän saanut sen vasta palvelukseen tullessaan. Ensimmäisistä asevelvollisista alkava miehistöluettelo sisältää 643 miestä vuosilta 1881–1886. Erilaisia suomenkielisiä nimiä oli 432 miehellä, ruotsalaisia tai klassistyyppisiksi muunnettuja nimiä 211. Suomalaisia nimiä oli siis enemmän kuin kaksi kolmasosaa (67,2 %). Niistä 202 nimeä oli perinteisiä, osa tilanimiä, esim. *Harri, Harsu, Hautamäki, Joensuu, Jokela, Juusela* – huomiota herättää

kaksi *la*-loppuista nimeä, *Aaltola* ja *Airola*, joissa näyttää olevan kantana 1850-luvulla käyttöön tullut sotilasnimi – huomattava osa oli perittyjä sukunimiä esim. *Eronen*, *Hiltunen*, *Hyvönen*, *Kauppinen*, *Korhonen*, *Paananen*. Uusia suomalaisia sukunimiä oli pataljoonan miehistöstä 35,8 prosentilla.

Vaikka ruotsinkielisiä tai muukalaistettuja nimiä oli vähemmän kuin suomenkielisiä, on niitäkin merkitty 211 miehelle. Ne olivat tavallisia niin armeijan kuin siviiliväestön käyttämiä nimiä, esim. *Ahlroos*, *Ahoni*, *Eklund*, *Forsberg*, *Helenius*, *Hellman*, *Höglund*, *Nyberg*, *Oppman*, *Palmroth*. Edelleen olivat vanhat tyypilliset ruotsalaiset sotilasnimet käytössä, sellainen oli 44 miehellä: *Alm*, *Finne*, *Flinck*, *Forss*, *Fält* 2, *Färbling*, *Först*, *Granat*, *Hast*, *Hindh*, *Hjelm*, *Huggare*, *Hägg*, *Höök*, *Kock*, *Lager*, *Larm*, *Lax*, *Ledig*, *Lin*, *Löf*, *Palm*, *Qvist* 2, *Rask*, *Roos*, *Siren*, *Sjö*, *Stor*, *Storm*, *Ståhl* ~ *Stål* 3, *Stålt* 2, *Swahn*, *Syren*, *Till*, *Trapp*, *Ulf*, *Utter*, *Wind*, *Wäst*.

Asevelvollisten uusia *nen*-loppuisia nimiä oli 64 eri nimeä 115 miehellä (numero nimen jäljessä osoittaa samannimisten miesten määrän): *Aaltonen*, *Ahonen* 2, *Alanen*, *Allonen* 2, *Elonen*, *Haapanen*, *Haarain*, *Hakanen* 3, *Heinonen* 3, *Hirvinen*, *Ilonen*, *Jalonen*, *Jokinen* 5, *Järvinen* 2, *Kaunonen*, *Keinonen*, *Keränen*, *Keskinen*, *Kilpinen*, *Korpinen* 2, *Koskinen* 2, *Lampinen*, *Lehtinen* 3, *Leinonen* (tai ehkä vanha sukunimi), *Lehtonen* 7, *Leppänen*, *Lintunen*, *Löytinen* (vrt. Keski-Suomessa vanha sukunimi *Löytönen*), *Majanen*, *Malminen*, *Mäkinen* 3, *Mäntynen*, *Nieminen* 4, *Niittynen*, *Numminen*, *Ojanen* 2, *Oksanen*, *Pajunen*, *Peltonen* 2, *Raitanen*, *Rantanen* 2, *Ruohonen*, *Ruusunen*, *Saarinen* 3, *Salminen*, *Salonen* 4, *Savonen*, *Seuranen*, *Sulonen*, *Suominen*, *Syrjänen*, *Syvänen*, *Taiminen*, *Tamminen* 4, *Tasanen*, *Toivonen* 3, *Tulonen*, *Tuominen* 5, *Urhonen*, *Urpanen*, *Wienonen*, *Wiitanen*, *Wirtanen* 7, *Wuorinen* 3.

Uusia kaksitavuisia nimiä oli 103 miehellä, eri nimiä 65, joista moni oli sisällöltään varma sotilasnimi: *Aalto* 3, *Ahde*, *Aho* 2, *Aro* 2, *Heino*, *Helmi*, *Hirvi*, *Ilo*, *Joki*, *Jousi* 2, *Joutsen*, *Järvi* 3, *Kaiku*, *Keino*, *Kilpi*, *Kivi* 3, *Korpi* 2, *Koski* 3, *Laakso* 2, *Lahti* 2, *Laine* 4, *Larva*, *Lehti* 5, *Lehto*, *Leino*, *Leivo* 2, *Lempi*, *Leppä* 2, *Lilja* 2, *Luode* 2, *Luoma* 3, *Luoti* 2, *Lähde* 2, *Manner*, *Mela*, *Metso*, *Miekka* 2, *Mäki* 2, *Nalli*, *Niemi* 4, *Nurmi*, *Palo* 2, *Peura*, *Ranta* 2, *Rauta*, *Reipas*, *Rinne*, *Riski*, *Ruoho*, *Saari* 2, *Salmi* 3, *Salo* 3, *Saukko*, *Seppä*, *Suo*, *Tanner* 2, *Tikka*, *Tähti*, *Urho* 4, *Wiita*, *Wilpas*, *Wirta* 3, *Wisa*, *Wuori*.

Ajalleen tyypillisiä olivat myös seuraavat 6 nimeä, joilla oli nimetty 12 tarkk'ampujaa: *Alkava*, *Etelä* 2, *Jalava*, *Kallio* 6, *Moisio* ja *Taipale*.

TURUN TARKK'AMPUJAPATALJOONAN (Suomen 2.Turun tarkk'ampujapataljoona M 124/19 ja M 124/20 vuodet 1886–1894, KA) miehistöluettelot ovat taas erilaiset kuin edellä käsitellyt. Miehille on merkitty määrite, joka kertoo ammatin tai isän ammatin tai molemmat. Myös luku- ja kirjoitustaito oli mainittu. Pataljoonassa pyrittiin koulutuksella koko miehistön luku- ja kirjoitustaitoon, ja 1901 pataljoonassa oli enää 3 luku- ja kirjoitus- taidotonta tarkk'ampujaa, mikä oli maan kolmanneksi paras tulos (Salminen 1984, 70).

Poimimani aineisto on vuosilta 1886–1894. Salmisen laskelmien mukaan Turun pataljoonaan otettiin vakinaiseen palvelukseen noin vuosina 959 miestä (Salminen 1984, 147 liite 2). Koko asevelvollisuusarmeijan aikana Turun pataljoonaan otettiin 3 413 asevelvollista (Salminen 1984, 24). Vuosina 1886–1890 merkittiin suomalaisia nimiä 395 miehelle (44,2 % asevelvollisista). Luettelosta ei näy, onko miehet nimetty armeijan luetteloon merkittäessä vai onko heillä ollut nimet ennestään. Jonkin verran on sukunimikyselyn aineistossa tietoja, että jo kutsuntaluettelossa tai kutsunnoissa mies olisi saanut sukunimen, esimerkiksi nimestä *Valo* (vastaus nro 1105) ja nimestä *Levänen* kotitorpan *Levä* pohjalta (940). Sirkka Paikkala on referoinut *Aamulehteä* vuoden 1885 alusta, jolloin ”toivottiin yleisesti, että papit antaisivat kaikille asevelvollisuusikäisille liika- tai sukunimet jo ennen kutsuntoja” (2004, 554).

Vain yhden miehen nimi oli jäänyt patronyymiksi *Antinpoika*. Ruotsinkielisiä *son*-patronyymejä oli vielä muutama. Kaikkiaan ruotsinkielisiä nimiä merkittiin 499, joista osa oli ilmeisiä sotilasnimiä, joko armeijaan astumisen yhteydessä saatuja tai isältä perittyjä, esim. *Berg, Björk*, 2 kertaa *Bly, Brännfors, Falk, Idh, Glad, Silfver, Ström ja Tro*. Suomenkielisiä nimiä oli 395, joista 216 oli tilan tai torpan nimestä sukunimen funktioon siirtyneitä. Näillä nimillä mainittujen miesten määränä on tavallisesti ”bondeson”, ”torpareson”, tai joskus ”dreng”, mikä vahvistaa nimien asutusnimitaustan. Esimerkkejä vuodelta 1886: *Anttila, Esko, Hakala, Harju, Hattula, Järvenpää, Koivuniemi, Kovero, Kulla, Kyläntalo, Kynänsiemi, Köykkä, Luhdanperä, Mäensivu, Mäkelä, Ojalampi, Ollila, Palomäki, Rahkola, Rantaknuutila, Setälä, Siljamäki, Talviaho, Talvitie, Uusitupa, Wänttilä*.

Uuden *nen*-loppuisen nimityypin edustajia oli 129 ja näiden lisäksi 6 perinteistä *nen*-nimeä: *Huukanen, Juntunen, Kiikoinen, Koponen, Nisonen, ja Waltonen*. Uudet *nen*-loppuiset nimet 1880-luvun jälkipuoliskolla kuuluivat miehille, jotka oli määritelty sanoilla ”inhysing” ’itsellinen’, ”arbetare” tai ”arbetareson” ’työläinen, työläisen poika’, dreng ’renki’ tai ”lärling”, (eri alojen käsityöläisten) ’oppipoika’. Numero nimen jäljessä ilmoittaa samannimisten miesten määrän: *Aaltonen 6, Ahonen, Aronen, Aurinen, Hakanen, Hamppunen, Heinonen 14, Iltanen, Jalonen 3, Jokinen 3, Järvinen, Kallioinen, Kantonen 2, Koivunen 2, Koskinen 4, Kuusinen, Laaksonen 4, Lehtinen 4, Lehtonen 10, Leppänen,*

Luotonen 3, Mäkinen 3, Mäkynen 2, Nieminen 3, Pajunen 2, Perkonen, Rantanen 2, Ruusunen, Saarinen 3, Salminen 6, Salonen 2, Siivonen, Suominen 5, Tamminen, Tasanen, Toivonen 2, Tuominen 3, Tähtinen 2, Wallinen, Walonen, Wermunen, Wesanen, Wesonen, Wiitanen 3, Wiljanen 3, Wirtanen 11, Wisanen, Ylinen.

Lyhyt uusi nimi oli vain 42 miehellä; kaikkia niitä on mahdollista pitää alkuaan armeijan joukoista lähteneinä, olivatpa ne tässä yhteydessä saatuja tai jo itse valittuja: *Aalto 2, Eino, Harju, Heino, Jalava, Joki, Kangas, Koski, Kukka, Lahti, Laine 2, Lammi 2, Lilja 2, Malja, Myrsky, Mäki, Nurmi, Oja, Pero, Raivo, Ranta, Saari 2, Salo 2, Salvi, Seppä, Suomi, Taipale, Tenho, Walli, Wasku, Wirta 3, Wuolde, Wuori 2.*

Miehistöluettelossa on muutama selvä todiste siitä, että vuosina 1886–1890 on vielä annettu asevelvollisille uusia nimiä: ”*Aalto* torpareson Johan Johansson *Mäkilä*”, siis torpannimi ei olekaan jäänyt tarkk’ampujan lisänimeksi. ”*Iltanen*, Oskar *Nordlund*”, renki Ulvilasta; siis lisä- tai sukunimi on vaihdettu suomalaiseksi. ”*Myrsky* Matheus Mauritz *Blomberg*”, työläinen Turusta; tämänkin miehen entinen nimi on korvattu tyypillisellä sotilasnimellä. ”*Tähtinen* Johan Gustafsson *Färm*”, renki Vehmaalta; vanha sotilasnimi korvattiin vuonna 1888 uudella. ”*Malja* Viktor *Rosval*” merimies Porista 1888.

VAASAN TARKK’AMPUJAPATALJOONA (Suomen 3. Vaasan tarkk’ampujapataljoona 1881–1884, M 148/4, KA) on kirjannut asevelvollisensa samalla tavalla kuin Oulun pataljoona muuten, mutta samaan kirjaan on merkitty viiden vuoden tulokkaat, ja on käytetty joissakin tapauksissa ilmausta ”*eller*” kahden nimen välissä, mutta sivuilta on vaikea löytää vihjettä, miten merkintä on tulkittava: ”*Heikkilä eller Mäenpää*”, ”*Panula eller Mäntylä*”, ”*Latwala eller Nelimarkka*”. Pari kolme kertaa toinen nimi on vain sulkeissa: ”*Perälä (Filppula)*”, ”*Eriksson Frans Oskar (Lassfolk)*” (tässä jälkimmäinen nimi on varma talonnimi). On olemassa tapauksia, joissa talosta tai torpasta toiseen siirtynyt isäntä on jäänyt kirkonkirjaan molempien tilojen nimellä, mutta näistä merkinnöistä se ei ilmene eivätkä juuri asevelvollisuusikään ehtineet nuoret miehet ole ehtineet isännöidä yhtäkään tilaa. Liekö toinen nimistä kotitorpan nimi, toinen rengin isäntätalon nimi, kun rengille, torpparin pojalle, on merkitty nimeksi ”*Kangas (Wiitala)*”. Joissakin tapauksissa voi tulkita, että toinen nimistä on kotitilan nimi, toinen armeijassa annettu uusi nimi, esim. ”*Härmälä eller Blomqvist*”, ”*Jänt eller Holmberg*”, ”*Kron (Ström)*”, ”*Tynjälä eller Palo*”, ”*Seppä eller Wikman*”. Pari kertaa tilannimi on jälkeempään lyhennetty tavoitteena uudentyyppinen sotilaan lisänimeksi sopiva kaksitavuinen nimi: *Salojenahde* (bondeson), loppuosa nimestä pyyhitty yli, ja nimeksi on jäänyt *Salo*; nimen *Mäenpää* päälle on lyijykynällä korjattu *Mäki*.

Vaasan pataljoonaan on otettu vuosina 1881–1884 yhteensä 829 tarkk’ampujaa. Suomalaisiksi tilannimistä lisä- tai sukunimiksi otettuja voi tulkita olleen noin 280 miehellä, esim. *Ilkka, Jouppi, Luukko, Rätti, Uitto* ja *Solki*. Uusia sotilasnimien tyyppisiä suomalaisia nimiä oli vähemmän, vain 38 miehellä. Olen lisännyt joidenkin nimien jälkeen vertailun vuoksi tavallisen ruotsalaisen sotilasnimen. Edellä mainittujen nimien *Mäki, Palo* ja *Salo* lisäksi sotilasnimityyppisiä nimiä olivat *Aura 2, Harju, Hirvi* (rts. stn. *Elg*), *Honka* (rts. stn. *Tall, Furu*), *Hukka, Huhta, Kangas 2, Kesti, Korpi, Koski 2* (rts. stn. *Fors*), *Kotka* (rts. stn. *Örn*), *Kuula* (rts. stn. *Kula*), *Lammi, Munkki* (rts. stn. *Munck*), *Nääsi* (rts. stn. *Näs*), *Rasi, Ryysy, Saari 4, Salmi, Tuppi* (rts. stn. *Tupp*), *Walli* (rts. stn. *Wall*), *Weisto*. Kolmetavuisia nimiä olivat *Kallio 2* (rts. stn. *Berg*) ja *Wahtera* (rts. stn. *Lönn*). Näiden nimien kantajille on merkitty useimmin ammattia tai asemaa ilmaiseva määräite työmies, itsellisen poika tai renki. Talollisen tai torpparin poikia olivat lyhyen nimen kantajista *Hirvi, Huhta, Kallio, Kangas, Korpi* ja *Salo*, mutta samannimisiä oli täysin maattomienkin ryhmässä, joten vaikka osa näistä nimistä olisikin muodostettu tilannimestä lyhentäen, ne joka tapauksessa ovat tarkk’ampujille annettuja uusia lisänimiä.

Kiistattomia ruotsinkielisiä sotilasnimiä oli vuosina 1881–1884 Vaasan pataljoonassa 18: *Fant, Flink, Flygare, Fors, Friman, Fågel, Granat, Holmberg, Kula 2, Larm, Lärka, Nöjd, Reis, Styf, Ståhl, Storm, Ström*. Nämä ja useimmat lyhyet suomalaiset lisänimet osoittavat, että asevelvollisuusarmeijasta ei ollut täysin hävinnyt sotilasnimiperinne. Kun tilaton mies sai nimen armeijassa, se jäi luontevasti pysyväksi sukunimeksi, kun ei ollut asumuksen nimeä, jonka olisi voinut ottaa sukunimeksi. Samasta syystä moni uusi *nen-*loppuinen nimi sai mahdollisuuden jäädä pysyväksi sukunimeksi. Vaasan pataljoonassa näitä nimiä olivat vuosina 1881–1884 *Aittanen, Alanen, Hautanen, Havunen, Huhtanen, Lampinen, Mäkynen 2, Raitanen, Salminen, Sironen, Suojanen* ja *Ulwinen* (yhteensä 13 asevelvollista). Näiden nimien kantajat olivat työmiehiä ja renkejä. Samaan yhteiskuntaryhmään kuuluivat viittä maanomistajan poikaa lukuun ottamatta seuraavat 14 tarkk’ampujaa, joiden nimi oli peritty *nen-*nimi: *Avikainen, Hyytinen, Hänninen, Kamppinen, Kankkonen, Kaustinen, Kojonen, Kuivinen, Laitinen 2, Loukonen, Seppänen, Tarwonen* ja *Timonen*.

OULUN TARKK’AMPUJAPATALJOONASSA (Suomen 4. Oulun tarkk’ampujapataljoona 1883, M 171/3, KA) on vuoden 1883 asevelvolliset lueteltu kirjassa, jossa on vain tämän yhden vuoden armeijaan otetut. Heitä oli 208 miestä, jotka kotiutettiin viimeistään 1886. Ruotsalaisia nimiä oli 37 miehellä, suomalaisia 171: llä, olihan Pohjois-Pohjanmaan alue enimmäkseen suomenkielisiä. Ruotsalaisia alueita olivat mm. Kruunupyy, Pietarsaari ja mlk.,

Uusikaarlepyy, Kokkola, Raahe, Munsala, Jepua ja Ähtävä. Myös Oulun kaupungissa asui ruotsinkielisiä. Tosin ruotsalaisia nimiä esiintyi suomenkielisilläkin alueilla, esim. *Arffman* ja *Andelin*, ja suomenkielisiä nimiä ruotsinkielisissä kunnissa. Miehistöluettelon ruotsinkielisiä tilannimilähtöisiä lisänimiä olivat esim. *Fagernäs*, *Gestgivars*, *Jossgård*, *Norrbygård*, *Sigfrids*, *Storgård*, *Södernäs*. Ilmeiset sotilasnimet olivat mahdollisesti vuonna 1883 annettu ja tai mahdollisesti vanhempi: *Björkman*, *Byskata 2*, *Blomster*, *Lindgrén*, *Nyman 2*, *Sahlgrén*, *Still*, *Sundqvist*, *Thel*.

Suomalaiset nimet olivat vanhoja sukunimiä tai lisä- tai sukunimiksi otettuja tilan- tai torpannimiä: *Ahola*, *Anttila*, *Arola*, *Erkkilä*, *Honkala*, *Hanhineva*, *Haapasalo*, *Hämeenkorpi*, *Hiukka*, *Isoviita*, *Ikola*, *Junno*, *Jurmu* jne. Useimmille tällaisten nimien kantajille oli merkitty määrite ”bondeson”, joillekin ”torpareson”. Määritteet ”arbetare” tai ”arbetareson”, ”skomakarelärling”, ”inhusesson”, joskus ”sjömansson” olivat tavallisia *nen*-loppuisten sukunimien kantajilla, kuten *Haverinen*, *Huovinen*, *Hyttinen*, *Hyvönen*, *Jokelainen*, *Juntunen*, *Kinnunen*, *Koistinen*, *Korhonen*, *Kyllönen*, *Leinonen* ja muita itäsuomalaisia perittyjä sukunimiä. Kaikkiaan Oulun pataljoonasta voi todeta, että asevelvolliset on merkitty armeijan kirjoihin 1883 niillä nimillä, joita he siviilissäänkin käyttivät.

Tiivistäen voi todeta, että Etelä- ja Länsi-Suomen pataljoonissa oli asevelvollisten nimenannossa luovuttu osittain – mutta ei kokonaan – ruotujakoisen armeijan säännöllisistä ja yhdenmukaisista sotamiesten nimeämistavoista. Ruotuarmeijan miehistö oli lähtöisin säännöllisesti maaseudun alimmista sosiaaliryhmistä ja se sai yhdenmukaisen nimikohtelun. Asevelvollisiksi arpa valitsi myös talollisten poikia ja koulusivistystä saaneita. Koulutetut pitivät sukunimensä palveluksessakin, ja heillä olikin tavallisesti lyhennetty palvelusaika. Talojen ja torppien pojille merkittiin miehistöluetteloihin yleensä kotitilan nimi, mutta työmiesten, mäkitupalaiisten ja itsellisten pojille sekä rengeille tai renkien pojille merkittiin ajalle tyypillisiä uusia *nen*-loppuisia sukunimiä tai kaksitavuisia, erityisesti sotilasnimiksi tiedettyjä nimiä. Asevelvollisten tarkk’ampujien nimistä näkyi heidän erilainen yhteiskunnallinen taustansa.

Asevelvollisille miehistöluetteloihin merkityt nimet riippuivat myös pataljoonien kutsunta-alueiden kielisuhteista ja paikallisesta nimiperinteestä. Uudenmaan ja Vaasan pataljoonissa vaikutti ruotsinkielisen väestön määrä niin, että asevelvollisilla oli ruotsinkielisiä nimiä enemmän kuin muissa pataljoonissa. Tosin molemmissa on annettu myös suomenkielisiä nimiä, Uudenmaan pataljoonassa uusia *nen*-loppuisia sekä kaksitavuisia nimiä, Vaasan pataljoonassa suomenkieliset nimet perustuivat enimmäkseen asutusnimiin.

Hämeenlinnan pataljoonassa kutsunta-alueen vahva suomenkielisyys näkyi niin, että vuosina 1881–1886 kaksi kolmasosaa miehistön nimistä oli suomenkielisiä, niistä lähes puolet perinteisiä tilannimiä ja perittyjä *nen*-loppuisia sukunimiä, ja yli puolet uusia *nen*-loppuisia nimiä ja uusia kaksitavuisia, jonkin verran myös kolmitavuisia nimiä.

Suomenkielisten nimien osuus oli 1880-luvun jälkipuoliskolla Turun pataljoonassa vain noin 44 prosenttia, mutta niistä talon- tai torpannimeen perustui yli puolet (noin 55 %). Lähes kolmasosa miehistön nimistä oli tilattomille merkittyjä, ajalle tyypillisiä uusia *nen*-nimiä ja yli 10 prosenttia kaksitavuisia sotilasnimien tyyppisiä nimiä.

Oulun pataljoonassa hallitsi miehistöluetteloa Pohjois-Pohjanmaan suomenkielinen nimistö. Yli 80 prosenttia nimistä oli joko tilallisten poikien asutusnimitaustaisia tai tilattomien vanhoja itäsuomalaisia *nen*-loppuisia nimiä. Oulun pataljoonassa miehistöluettelon nimistö ei poikennut alueen siviilininimistöä.

Eroista huolimatta, kaikissa pataljoonissa enimmäkseen säilytettiin vanhan siviiliväestön tavan mukaan kotitilojen nimet miesten lisäniminä, samoin perinteiset itäsuomalaiset *nen*-loppuiset nimet. Kun palvelukseen tuleville tarvittiin uusia *nen*-loppuisia tai kaksitavuisia nimiä, käytettiin samaa, yhteistä nimivalikoimaa.

6.4 Sotilasnimistä pysyviä sukunimiä

6.4.1 Ruotsinkielisistä sotilasnimistä sukunimiä

Useat ruotsalaiset tutkijat ovat todenneet, että Ruotsin rahvas, jolla oli perinteisesti vain patronyymejä lisäniminä, alkoi 1700-luvun jälkipuolella ottaa pysyviä sukunimiä. *Son*-loppuisten nimien lisäksi otettiin sotilasnimiä, jotka erottuvat nykynimistössään omana tyyppinään. Kaksijäseninen porvarillinen nimityyppi, kuten *Lundström*, valtasi alaa ajan myötä (Noreen 1913, 6). Gudrun Utterström on löytänyt esimerkkejä sotilas- ja laivamiesnimien muuttumisesta pysyviksi ja periytyneiksi sukunimiksi jo 1600-luvulta, ja 1700-luvulta sotilasnimien periytymisestä on monia esimerkkejä (1983, 27).

Börje Furtenbach on verrannut nykyajan ruotsalaisia sukunimiä ja Ruotsin ruotujakoarmeijan vuosisatoja käyttämiä sotilasnimiä ja todennut, että sotilasnimillä oli suuri merkitys, kun Ruotsissa tavallinen kansa siirtyi patronyymeista sukunimiin (1987, 70). Erityisesti ruotujen nimiin perustuneet sotamiesten lisänimet, jotka olivat samanlaisia kuin kaksijäseniset porvarisnimet, yleistyivät 1700-luvun sotaväessä samaan aikaan, kun yhteiskunnan alemmat sosiaaliryhmät alkoivat ottaa sukunimiä patronyymien tilalle. Koska sotilasnimet muistuttivat siviiliniimiä ja sulautuivat niihin, oli sotamiesten lasten helppo

omaksua isän sotilasnimi sukunimeksi. (Mts. 66.) Ruotujen nimiin perustuvat nimet otettiin laajasti sukunimiksi, mutta nykyiset sukupolvet eivät enää tunne niiden alkuperää (mts. 73).

Sotilasnimillä on täytynyt olla suuri vaikutus myös nykyiseen sukunimien valikoimaan. Joitakin näkökulmia Furtenbach on esittänyt siitä, mitkä nimet olivat eniten tai vähiten puoleensa vetäviä. Tyypit *Lindgren*, *Lundström* ja lyhyt *Berg*, *Lund*, *Strand*, jotka eivät mitenkään erottuneet siviiliväestön nimistä, melkein säännöllisesti hyväksyttiin sukunimiksi. Erityiset sotaiset nimet *Sabel*, *Pansar*, *Flinta* tai esimerkiksi antiikin jumalien tai sankareiden nimet koettiin liian erikoisiksi, jotta niitä olisi otettu sukunimiksi. (Furtenbach 1987, 73.) Kaikki yleisimmät sotilasnimet elävät edelleen sukuniminä (paitsi *Rolig*), jotkut harvinaisina, kuten *Lustig*, *Dunder*, *Färdig*, *Snygg*, *Friskopp* ja *Dristig*. Vaikka ne olisi katsottu jotenkin omituisiksi, niiden merkityssisältö on ajan myötä muuttunut, ja sotilaiden lasten lapsenlapset mielellään kantavat vanhaa sotilasnimeä. Myös sotilaan ammattiin viittaavat nimet, kuten *Granat*, *Hjelm*, *Kling*, *Staf* ja *Strid* ovat Furtenbachin mukaan tulleet 1980-luvulla voimakkaasti sukunimivalikoimaan. (Mts. 74.) Kaikki nykyään yleiset sukunimet ovat esiintyneet myös sotilasniminä (mts. 69) ja yleisimmät tyypilliset sotilasnimet esiintyvät sukuniminä. Tyypillisistä sotilasnimistä pelkästään sotilasniminä ovat esiintyneet vain *Hurtig*, *Modig*, *Rask* ja *Rolig*. Yleisiä sotilasniminä ja samalla tavallisia sukunimiä ovat *Lindström*, *Lindqvist*, *Sjöberg*, *Bergman* ja *Friberg*. (Mts. 70.)

Lars Ericson toteaa, että sotamiehet pitivät sotilasnimensä palveluksesta eroamisen jälkeen sukuniminä, jotka ovat säilyneet nykyaikaan asti. Helpointa oli luonnollisesti omaksua siviiliväestön porvarisnimiä muistuttavat nimet kuten *Lindgren* ja *Lundström*. Hän luettelee myös tyypillisiä lyhyitä sotilasnimiä, jotka edelleen elävät aikoinaan palvelleen ruotusotilaan lastenlasten lastenlasten sukuniminä. (Ericson 1995, 172.) Teoksen takakannen teksti alkaa: ”Kolmen vuosisadan ajan ruotujakolaitoksen sotilailla oli ratkaiseva merkitys Ruotsin puolustuksessa. Vielä tänään kantavat sadattuhannet ruotsalaiset nimiä, jotka kerran luotiin sopiviksi sotamiehille.”

Suomessa sotilasnimien siirtymisestä pysyviksi sukunimiksi sukupolvesta toiseen on kirjoitettu huomattavasti vähemmän kuin Ruotsissa. Asiasta on kirjoittanut Vihtori Simonen pienen artikkelin, jonka otsikon loppuosa kertoo, mistä on kyse: Suomen miesten Ruotsin vallan aikuisia sotilasnimiä ja niitten perut nykyisessä sukunimistössämme (1936, 1479–1480). Arne Ekman on maininnut asiasta artikkelissa *Om soldatnamn* (1954, 1). Nimien periytymisestä ruotsinkielisellä maaseudulla on kirjoittanut hieman laajemmin Olav Panelius, joka on esitellyt Itä-Uudenmaan sotilasnimistöä 1700-luvulta. Säätyläisten ja käsityöläisten lisäksi ruotusotamiehet olivat Uudenmaan maaseudulla ainoat, joilla oli lisänimi. 1700-luvun

jälkipuolella niitä alettiin pitää oikeina sukuniminä, jotka periytyivät pojille ja tyttärille, joten ne ovat suuressa määrin vaikuttaneet esikuvina rahvaan sukunimiin. (Panelius 1984, 197.)

Suomessa ruotsinkieliset sotilasnimet jäivät pysyviksi sukunimiksi ilman muuta helpommin ruotsalaisalueilla kuin suomalaisalueilla. Kuitenkin suomenkielisestä maaseudusta voi ottaa esimerkiksi Asikkalan, jonka historian kirjoittaja Yrjö Blomstedt on todennut, että osa 1700-luvun ruotusotamiehistä jätti palveluksesta erottuaan ”sotamiesnimensä” käyttämättä, mutta ”useimmille nimi kuitenkin muodostui pysyväksi ja jälkeläisillekin periytyväksi” (1981, 235). Myös vuoden 1986 muistitietoaineistossa on runsaasti näyttöä siitä, että jopa sellaisia nimiä, joita ruotsalaiset ovat vierastaneet sisällön vuoksi, kuten *Hurtig*, *Lustig*, *Modig* ja *Rask*, ovat suomenkieliset pitäneet sopivina sukunimiksi, kun niiden merkitystä ei ole tunnettu tai se ei ole häirinnyt; nimi kuin nimi ja sillä hyvä. Sotilasnimien periytymisestä sukuniminä jopa kuudenteen polveen on runsaasti näyttöä vuoden 1986 sukunimikyselyn aineistossa. Aineistossa mainittujen lisäksi meillä on käytössä sukuniminä paljon nimiä, jotka ovat ilmi selvästi entisiä tyypillisiä sotilasnimiä, siis nimiä, joita ei alkuaan siviiliväestön niminä käytetty. Kymmenientuhansien perheiden nimihistoriaa on mahdoton selvittää, siksi siviilininimien kaltaiset sotilasnimet jäävät enimmäkseen sen tiedon varaan, minkä nimeä kantanut perhe on ilmoittanut. Vastausaineiston kaksijäsenisistä ruotsinkielisistä sotilasnimistä lähes kaikki ovat löydettävissä sotilasrullista monestakin joukko-osastosta.

6.4.2 Suomenkielisistä sotilasnimistä sukunimiä

Suomenkielisten sotilasnimien sisältö toki ymmärrettiin, mutta yhtä kaikki suuri osa niistä on jäänyt käyttöön sukuniminä. Niitä otettiin armeijassa käyttöön erityisesti Krimin sodan aikana, kun armeijan päällystö halusi korostaa uuden sotaväen kansallista henkeä. Miehet, jotka saivat 1850- ja 1860-luvuilla suomalaisen sotilasnimen, olivat ruotuarmeijan lakkauttamisen aikaan 1867 iältään 30–40 ikävuoden paikkeilla, joten useimmat heistä elivät hyvinkin 1880-luvulla, ja 1890-luvulla he olivat vasta 60-, ehkä 65-vuotiaita tai hieman vanhempia. Suomalaiset sotilasnimet siis elivät 1800-luvun lopulle asti. On hyvä muistaa, että myös reservin miehillä oli lisänimet, samoin rakuunoilla ja meriekipaasin miehillä, joten nimien lukumäärä oli suurempi kuin ruotusotilaiden määrä. Lisäksi suomalaisia sotilasnimiä tuli koko ajan lisää, kuten kaartin nimistö 1870-luvulta osoittaa. 1880-luvulla suomalaisten nimien antamista jatkettiin asevelvollisuusarmeijassa. Kutsuntoihin osallistuneita asevelvollisia, joko vakinaiseen väkeen tai reserviin joutuneita, riitti jokaiseen suomalaiseen

kylään, joten nimimallit olivat siviiliväestöllekin lähellä. Nimet tulivat tutuiksi ja levisivät siviilienkin käyttöön.

Armeijan 1850- ja 1860-luvuilla antamien suomalaisten nimien aika sattui kauteen, jolloin länsisuomalainen sukunimistö alkoi olla suuren muutoksen tilassa. 1870- ja 1880-luvuilla suomalaisten sukunimien käyttö oli alemmissa sosiaaliryhmissä jo sen verran vakiintumassa, että armeijasta kotiutetuilla ei ollut mitään syytä hylätä saamaansa nimeä. Sitä paitsi kolmen vuoden vakinaisen palveluksen jälkeen miehet kuuluivat kaksi vuotta reserviin, jolloin he tuskin voivat muuttaa nimeä, jolla olivat armeijan kirjoihin merkityt. Senkin jälkeen miehet kuuluivat nostoväkeen 40 ikävuoteen asti. Jos olisi tullut tarpeen kutsua miehiä palvelukseen, olisi heidät pitänyt tavoittaa armeijan luetteloihin merkityillä nimillä. Lisäksi nimien vakiintumista auttoi ainakin neljä asiaa: Ensinnäkin suuri osa sotilasnimistä muistutti siviiliväestön – todennäköisesti armeijan mallin mukaan – ottamia uusia lyhyitä nimiä, joiden sisältö viittasi maastoon, vesistöön ja kasveihin, enimmäkseen puihin. Toinen uusien nimien vakiintumista helpottava seikka oli *nen*-nimien käyttö. Niitä annettiin armeijassa, ja samaan aikaan ne yleistyivät siviiliväestössä. Monet sotilasnimet ja siviiliniimet eivät poikenneet näkyvästi toisistaan. Nekin nimet, jotka poikkesivat siviiliniimistä, hyväksyttiin sukunimiksi auktoriteettien arvostamisen takia. Kuten siviilihenkilöt hyväksyivät papeilta, opettajilta ja työnohtajilta saadut nimet, samoin armeijan miehistö hyväksyi omien auktoriteettiansa antamat nimet.

Oli vielä yksi seikka, joka tuki sotilasnimien jäämistä pysyviksi sukunimiksi. Sekä tarkk'ampujilla itsellään että lähes koko väestöllä oli hyvin myönteinen asenne omaa kansallista armeijaa kohtaan. Väinö Wallin (Voionmaa) on itämaisen sodan kuvauksessaan todennut, että ”kerrankin oli taas torpparin poika ja renki arvossa”. Monin paikoin sotamiehille maksettiin jopa suurempi pestiraha ja palkka kuin kruunulle ennen sotaa maksettu vakanssimaksu oli ollut, mistä ajan sanomalehdissäkin valitettiin. Arvonnoususta osoituksena oli ainakin paikoin Savossa alettu sotamiehen vaimoa kutsua ”frouvaksi”. (Wallin 1904, 36–38.) Kun siis sotamiesten arvostus oli 1800-luvun alkuun verrattuna noussut, ei 1850- ja 1860-lukujen tarkk'ampujilla ollut mitään syytä hylätä armeijassa saamiaan arvostettavaa statusta ilmaisevia suomalaisia lisänimiä, vaan pitää ne itsellään ja perheellään. Sukunimikyselyn vastauksiin sisältyy kertomuksia asevelvollisuusajalta sotilasnimen vakiintumisesta sukunimeksi: Armeijassa 1890-luvulla kehoitettiin vaihtamaan entinen nimi *Koskela* nimeen *Laine* ja ”armeijavuosien jälkeen nimi jäi käyttöön” (1030). Sotaväessä Lappeenrannassa n.1900 *Häkämies*-niminen asevelvollinen ”otti uuden nimen [*Aalto*], jonka muu perhe omaksui parin vuoden päästä” (605). On kerrottu myös, että sisarukset ottivat

käyttöön nimen, jonka tarkk'ampuja sai sotaväessä, esim. sukunimettömälle annetun nimen *Levänen* kotitorpan *Levä-* nimen pohjalta Korpilahdella 1890-luvulla (940) ja entisen sukunimen *Kurjenniemi* tilalle annetun nimen *Niemi* Vesilahdella 1890-luvulla (1875).

Meri Puranen on selvittänyt tarkkaan Turun tarkk'ampujapataljoonan toimintaa 1854–1867. Hän on todennut, että henkiin herätetyllä ruotuväellä oli merkitystä turvallisuudentunteelle ja kansalliselle itsetunnolle. Ruotuväki oli Krimin sodan aikana yleisesti hyväksytyin puolustusvaihtoehto. (Puranen 1999, 139.) Halukkaita maanpuolustajia oli tarjolla riittävästi. Innokkuus liittyä sotaväkeen ei kuitenkaan selittynyt pelkästään isänmaallisuudesta ja puolustustahdosta, vaan taustalla oli tilattoman väestön aseman kurjistuminen. Nuoret miehet toivoivat saavansa työtä ja sotilastorpan. Vaikka talonpojat kritisoivat ruotujakolaitoksen heille aiheuttamaa räsitystä eikä torppia paljoakaan perustettu, tarjosi armeija kuitenkin Turun seudulla 13 vuoden ajan yli 1000 miehelle toimeentulon. (Mts. 135–136.) Pataljoona oli muutenkin ympäristönsä huomattava työllistäjä. Tarkk'ampujien lisäksi noin 200 upseeria ja aliupseeria ja kymmenet aseettomat saivat työtä armeijan palveluksessa, minkä lisäksi seudun käsityöläiset ja yrittäjät hyötyivät armeijan hankinnoista. (Mts. 139.) Miehet ottivat pestin yleensä ennen 25. ikävuotta, ja pesti kesti tavallisesti noin 8 vuotta, jopa yli 10 vuotta (mts. 56). Miehistöstä oli 1855 naimisissa 35,8 % ja 1865 jopa 82,5 %. Oli siis edellytykset sotilasnimien siirtyä palvelusajan päätyttyä koko perheelle.

Lehdistössäkin kiinnitettiin huomiota vielä 1880-luvulla sukunimettömyyteen ja armeijan osuuteen nimistön kehityksessä. Todettiin mm., että ”tulee asia hiukan autetuksi asevelvollisuuden kautta, koska kullakin sotapalvelukseen tulleella asevelvollisella pitää olla sukunimi” (*Tampereen Sanomat* nro 19, 13.2.1886 artikkeli Sukunimien tarpeellisuudesta). Sirkka Paikkala on väitöskirjassaan tulkinnut nimien käyttöä toisin. Hän sanoo, ettei ”asevelvollisuusarmeijassa enää käytetty ruotu- tai muita sotilasnimiä vaan samoja nimiä kuin siviilissä” (2004, 554). Käyttämieni asevelvollisuuspataljoonien miehistöluetteloiden perusteella katson *Tampereen Sanomien* kirjoittajan olleen aivan oikeassa. Armeijan nimikäytännöt vakiinnuttivat pysyvien sukunimien käyttöä yleensä ja ohjasivat tietyn tyyppisten nimien käyttöön. Armeijassa jatkui sotilasnimien antamisen perinne, vaikkei enää niin aukottomasti kuin ruotujakoisen sotaväen aikana. Mitä yleisempi jokin nimi oli armeijan miehillä, sitä varmemmin se jäi käyttöön sukunimenä.

Kaikki nimet eivät kuitenkaan kelvanneet sukunimiksi. Niiden piti olla sisällöltään ymmärrettäviä ja vastata muodoltaan normaaleja suomalaisia nimiä. Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastauksissa on hyvä esimerkki siitä, millainen sotilasnimienkin piti

mieluiten olla. Torpannimestä *Nukala* kehoitettiin tarkk'ampujaa lyhentämään armeijan käyttöön sopiva nimi, joko *Nuka* tai *Kala*. ”Kala tarkoitti jotain, siksi hän valitsi sen.” (Vastaus-nrot 1413 ja 1800.)

Yksitavuiset nimet olivat poikkeuksellisia, ja niitä jäikin käyttöön vain muutama, esimerkiksi *Jää*, *Maa*, *Pii* ja *Puu*. Yrjö Koskisen 1859 *Suomettaressa* julkaisema ehdotuslista suomalaisiksi sotilasnimiksi sisälsi juuri sellaisia nimiä, jotka joko muotonsa tai sisältönsä takia eivät tulleet käyttöön tai jäivät erittäin harvinaisiksi sekä sotilasniminä että sukuniminä: *Hui*, *Hyy*, *Koi*, *Kyy*, *Keikka*, *Peikko*, *Retki*, *Roir*, *Sappi*, *Sitta*, *Toukka*, *Wiuha*, *Yrri* ja *Äkki* (stn:nä mutta ei sn:nä). Ruotuarmeijassa ja Suomen kaartissa annetuista nimistä ei ole katsottu sukuniminä sopiviksi nimiä *Ampu*, *Hyvä*, *Iso*, *Jänkkä*, *Kaikki*, *Kelpo*, *Kolkko*, *Kosto*, *Loppu*, *Mieli*, *Onki*, *Pieni*, *Pommi*, *Raaka*, *Rahvas*, *Runo*, *Seiväs*, *Silmä*, *Sormi*, *Suuri*, *Tapa*, *Tuima*, *Valmis*, *Varsi* ja *Viekas*. (VRK)

2010-luvulla ei enää tavata sukuniminä esimerkiksi seuraavia aikoinaan sotilaille annettuja nimiä, jotka vielä 1960-luvulla elivät: *Ampi*, *Ase*, *Hiili*, *Hiisi*, *Hyppy*, *Jää*, *Kuu*, *Lavetti*, *Niittu*, *Nuoli*, *Pyry*, *Tikari* ja *Usko*, joista useimpien taustalla oli vanha ruotsinkielinen sotilasnimi. Sukuniminä hyvin harvinaisiksi jääneitä ovat mm. *Hirmu*, *Ilma*, *Julma*, *Kirkas*, *Kuja*, *Käsi*, *Lippu*, *Lukko*, *Maa*, *Peto*, *Pii*, *Pistooli*, *Putki*, *Riemu*, *Siipi* ja *Sota* (joka sotilasnimenä oli tavallinen), mutta sukunimiksi outoudestaan huolimatta ne ovat kuitenkin olleet käytössä sukupolvesta toiseen. (VRK.)

Jotta ei olisi tarvinnut luetella samoja nimiä uudelleen, olen jo luvussa 6.3.2.1 Suomalaiset sotilasnimet ruotupataljoonissa ja Suomen kaartissa 1850–1881 (s. 370–379) merkinnyt 338 sotilasnimistä, onko se jäänyt periytyneenä sukunimenä käyttöön. Tuossa nimiluettelossa olen pitänyt samana nimenä eri murrevariantteja, kuten *Laakso* ja *Lakso*, *Latva* ja *Larva* tai *Metso* ja *Mehto*. Eri varianteista on kuitenkin tullut virallisesti eri sukunimiä, joten niiden määrä onkin 368. Niistä on 2010-luvulle asti periytynyt 126 nimeä, joiden frekvenssi $F < 100$. Sellaisia nimiä ovat mm. *Ahven*, *Alku*, *Este*, *Hanki*, *Helmi*, *Huima*, *Ilt*, *Itä*, *Juuri*, *Jänne*, *Kahma*, *Kaino*, *Kala*, *Keino*, *Kiivas*, *Korko*, *Kova*, *Kulta*, *Liukas*, *Luja*, *Lumi*, *Luoti*, *Miekka*, *Nuija*, *Olki*, *Onni*, *Pallo*, *Pilvi*, *Puu*, *Raitis*, *Raju*, *Santa*, *Siivo*, *Silta*, *Suo*, *Talo*, *Teeri*, *Toimi*, *Tuli*, *Turva*, *Tykki*, *Vahti*, *Vahva*, *Vankka*, *Varma*, *Vilkas*, *Virkku*, *Voima*, *Voitto*. (VRK)

Väestörekisterikeskuksen Nimipalvelun mukaan ruotujoukkojen ja kaartin 338 nimistä on 2010-luvulle periytynyt 203 sellaista sukunimeä, joilla on nimenkantajia 100 tai enemmän. Joukossa on paljon siviiliväestön niminä yleistyneitä maastoon, vesistöön ja kasvikuntaan viittaavia nimiä, kuten *Aho*, *Aro*, *Harju*, *Honka*, *Järvi*, *Koivu*, *Koski*, *Mäki*,

Niemi, Nurmi, Paju, Saari, Salmi, Salo, Tammi ja *Tuomi*, joista ei enää nykyään erotu, mikä nimistä on alkuaan ollut aito sotilasnimi, mikä siviiliväestön esimerkiksi asuinpaikan perusteella ottama nimi. Sen sijaan armeijan piiristä lähteneiksi tunnistettavia ovat länsisuomalaisina uusina niminä eläinten nimitykset kuten *Hirvi, Ilves, Joutsen, Karhu, Peura, Haukka, Kotka, Lintu, Pyy, Sorsa, Kuha* ja *Lohi*. Selvimmin alkuaan sotilasnimiksi erottuvat abstraktit sanat ja esineiden nimitykset, ihmisten ominaisuuksia kuvaavat sanat – ilmeisesti niitä on pidetty hyvän sotilaan ominaisuuksina – sekä monenkirjavat luontoaiheiset sanat. Erityisesti sotimisesta on saatu nimiaiheita ruotsalaisten sotilasnimien malliin. Kaikkia nimiä ei ole helppo – eikä tarpeenkaan – luokitella; niitä on syntynyt suoraan ruotsinkielisten sotilasnimien pohjalta sekä erilaisten assosiaatioiden tuloksena. Nykyiseen suomalaiseen sukunimistöön kuuluvat mm. *Ahti, Arvo, Aura, Elo, Ilo, Into, Jalo, Jylhä, Kukka, Haara, Oksa, Hirsi, Kanto, Latva, Vesa, Lehti, Lehto, Metsä, Raita, Laine, Meri, Virta, Kivi, Vuori, Halla, Talvi, Tuuli, Tuisku, Otava, Tähti, Valo, Varjo, Leino, Nätti, Pitkä, Pulska, Reima, Riski, Tarkka, Uljas, Vilpas, Väkevä, Juuti, Pohja, Savo, Suomi, Viro, Toivo, Valta, Kuva, Nauha, Sarja, Korva, Niska* sekä taisteluaiheisia nimet *Jousi, Kaari, Kaski* (alkuaan rts. stn. *Kask* 'kypärä', sitten voitu käsittää suomen viljelystermiksi *kaski*), *Keihäs, Kilpi, Kirves, Kuula, Kärki* (rts. stn. *Spets* 'hyökkäyksen kärki, johtaja'), *Lento, Linna, Muuri, Palo, Paukku, Piikki* 'keihäs', *Piili* 'nuoli', *Rauha, Rauta, Sankari, Sarvi, Teräs, Torni, Torvi, Urho, Valli* ja *Viiri*.

Vuosina 1850–1881 ruotujoukoissa ja Suomen kaartissa useammalle kuin yhdelle miehelle annetuista 338 suomenkielisestä sotilasnimestä esiintyy sukuniminä edelleen 2010-luvulla 89,4 %. Lisäksi samassa aineistossa on 415 nimeä, joita oli annettu vain yhdelle miehelle. Käymättä läpi koko listaa nimi nimeltä voi poimia siitakin kymmeniä nimiä, jotka näkyvät vielä 2010-luvun sukunimistöissä. (Luonnollisesti joillakin näistä nimistä voi olla myös muita lähtökohtia, kuten siviiliväestön asutusnimistö.) Luettelen ensin nimiä, joilla on VRK:n Nimipalvelussa 100 tai enemmän nimenkantajia (73 nimeä): *Aalto, Airo, Hahto, Halko, Harakka, Heino, Hiekka, Hieta, Härmä, Höylä, Ihme, Jokinen, Jyrkkä, Kaisto, Kaura, Kero, Keränen, Kilpinen, Koivunen, Kovanen, Kukkanen, Kulo, Kuusinen, Kylmä, Lehmus, Lehtonen, Leimu, Leivo, Lemponen, Linko, Liuski, Luhtanen, Luode, Maja, Manner, Merta, Muona, Nummi, Nättinen, Peltonen, Perä, Polvi, Portti, Puro, Puska, Puukko, Pykälä, Rainio, Raski, Rastas, Rehu, Ruoho, Saksa, Salama, Siro, Suksi, Sula, Syrjä, Tamminen, Terävä, Tilli, Tontti, Tulonen, Tähtinen, Vartio, Viitanen, Vilja, Vilmi, Virpi, Visa, Vuorinen, Vähä, Väärä, Ylinen*.

Myös seuraavat 70 nimeä ovat käytössä 2010-luvulla. Nimenkantajia on vähemmän kuin 100, mutta enemmän kuin 5: *Aarni, Ahma, Eteläinen, Hauli, Heinä, Hilpas, Isto, Juoksu, Jyry, Jäykkä, Kalpa, Koitto, Laaki, Laho, Lavio, Leiri, Lieri, Liira, Lohko, Lysti, Mukari, Myrsky, Nero, Niekka, Noro, Notko, Paarma, Paino, Pero, Piiri, Porras, Pölkky, Rahi, Ranko, Rohkea, Rumpu, Ruuti, Ryysy, Sauso, Savi, Seinä, Siiro, Sirvio, Solmu, Soppi, Sorja, Soro, Sulka, Sutki, Syksy, Takki, Tiiri, Tina, Tohu, Tuki, Tukki, Tuppi, Uitti, Valkki, Valpas, Valtti, Varpio, Varpu, Vauras, Vesi, Viiki, Villi, Vuornos, Ylkänen, Yrtti.* (VRK.)

Vaikka kaikkein harvinaisimmat nimet on rajattu pois näistä luetteloista, saadaan tulokseksi, että ruotujoukoissa ja kaartissa 1850–1881 vain yhdelle miehelle annetuista 415 nimestä 34,5 % kuuluu edelleen elävään sukunimistöömme. Toki samoja nimiä annettiin todennäköisesti muissakin joukko-osastoissa, ja sotilasnimien yleistymisen sukuniminä edellytti, että siviiliväestökin otti niitä mallin mukaan. Edellä lueteltujen joukossa on nimiä, joita siviiliväestö on hyvinkin voinut ottaa riippumatta sotilasnimistä kuten *Jokinen, Koivunen, Luhtanen, Nummi, Peltonen* tai *Tamminen*. On myös huomattava, että kaikki tämän aineiston nimet tuskin olivat armeijan nimenantajien ”keksimiä”, vaan joukossa on ainakin muutama nimi (esim. *Kaisto, Vilmi, Villi, Ylinen*), jonka tausta oli todennäköisesti ruodun nimistössä tai kaartin miesten omassa taustassa, mutta nekin pitää määritellä sotilasnimiksi, koska ne on hyväksytty sotilaan lisänimeksi sopivina armeijan miehistöluetteloon.

Lyhyistä sotilasnimistä nen-loppuisiksi sukunimiksi

Moni armeijan luetteloiden kaksitavuinen nimi on jäänyt sukunimenä harvinaisemmaksi kuin siitä *nen*-johtimella muodostettu nimi. Lukuisien *nen*-nimien lähtökohtana onkin lyhyt sotilasnimi, esimerkiksi *Helmi* > *Helminen*, *Ilo* > *Ilonen*, *Ilma* > *Ilmanen*, *Ilta* > *Iltanen*, *Jalo* > *Jalonen*, *Keino* > *Keinonen*, *Keski* > *Keskinen*, *Kilpi* > *Kilpinen*, *Kova* > *Kovanen*, *Rauta* > *Rautanen*, *Sievä* > *Sievänen*, *Siivo* > *Siivonen*, *Silta* > *Siltanen*, *Suomi* > *Suominen*, *Talo* > *Talonen*, *Toivo* > *Toivonen*, *Tähti* > *Tähtinen*, *Uro* > *Uronen*. Tosin yleisyysuhde voi olla toisinkin päin, esim. *Valo* on hieman yleisempi kuin *Valonen*, *Kukka* yleisempi kuin *Kukkanen*. (Militarian miehistöluettelot ja VRK.) Jo armeijan luetteloihin ilmestyi *nen*-nimiä, varsinkin kaartissa 1870-luvulla, mutta satunnaisesti jo aiemminkin, esim. *Eteläinen* 1864, *Keränen* 1860 (< stn. *Kerä* 1860) ja *Mustonen* 1865 (< stn. *Musta* 1859). Armeija toimi mallin näyttäjänä ensin antaessaan lyhyitä nimiä ja sitten muodostaessaan niistä *nen*-nimiä.

Kun 1800-luvun jälkipuolen vuosikymmeninä oli vallalla vahva käsitys, että sukunimi on ”oikea”, kun siihen lisätään *-nen*-loppu, liitettiin siviilissäkin kaksitavuiseen

sotilasnimiin *nen* ja saatiin uusia nimiä. Tätä yksinkertaista nimenmuodostusta rajoitti kantana olevan nimen rakenne. Yksitavuisiin nimiin *Jää, Pii, Puu, Suo* ei liitetty *nen*-johdinta, koska se olisi vaatinut kantanimen vartalon muokkausta. Myöskään *e : ee* -vartalot eivät luontuneet helposti *nen*-loppuiksi: *Ase, Este, Jänne, Laine*. Yhtä vähän *nen*-loppuiksi taipuivat *s*-loppuiset nimet kuten *Ilves, Kangas, Kaunis, Keihäs, Kiivas, Kirkas, Kirves, Raitis, Vilkas* ja *Vilpas*. Useimmat kolmitavuiset kuten *Kaleva, Kankare, Kataja, Otava, Pihlaja, Salama, Terävä* ja *Väkevä* jäivät ilman *nen*-loppua, samoin *io*-loppuiset nimet, kuten *Autio, Kallio, Moisio, Rainio* ja *Varpio*. Nimistä olisi tullut pitkiä (kuten *Eteläinen, Kallioinen*), ja pituutta kartettiin.

Papitkin edistivät sotilasnimien leviämistä ja vakiintumista sukunimen funktion

Ruotsinkielisistä sotilasnimistä opitun perinteen mukaan sotamiesten lisänimien piti olla lyhyitä, joten suomalaisistakin sotilasnimistä tehtiin mieluiten kaksitavuisia. Niinpä lyhyiden nimien kausi alkoi armeijassa jo 1850-luvulla. Papit edistivät armeijassa annettujen nimien leviämistä, sillä he alkoivat pian jakaa seurakuntalaisille samoja nimiä. Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastauksissa on useita mainintoja nimistä, joita papit olivat antaneet mutta joita sitä ennen oli käytetty armeijassa: *Aalto, Aho, Aro, Aura, Jalo, Kaski* (sotilaskielessä 'kypärä'), *Kari, Laine, Lehti, Lehto, Leino, Manner, Lähde, Nurmi, Valo, Viro* ja *Vuori*.

Armeijan vaikutus oli moninainen. Armeijassa ei voinut palvella nimettömänä kuten ei aikoinaan Ruotsin vallan aikanakaan. Kaikille miehille annettiin lisänimi tai jos oli ennestään tarkk'ampujalle sopivaksi katsottu nimi, saattoi mies pitää sen. Armeijasta opittiin, että kaikilla tuli olla lisänimi, ja armeijan luetteloihin merkintä lisäsi nimien statusta aikana, jolloin yleisesti köyhäkin kansa otti sukunimiä. Armeijassa saaduista nimistä tuli pysyviä sukunimiä. *Nen*-loppuisten sukunimien suurin suosio sattui juuri kaartin ja asevelvollisuuden aikaan. 1870- ja 1880-luvuilla *nen*-nimet lisääntyivät sekä armeijassa että pappien toimesta siviiliväestön keskuudessa. Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastauksien mukaan papit suosivat nimiä *Aaltonen, Heinonen, Helminen, Ketonen, Kivinen, Laaksonen, Lehtinen, Lintunen, Oksanen, Salminen, Salonen, Suominen, Toivonen, Tähtinen, Viitanen, Virtanen* ja *Vuorinen*. Näitä tai ainakin näiden kantana olleita kaksitavuisia nimiä oli jaettu monelle miehelle armeijassa.

Armeijan ja pappien välillä näyttäisi olleen vuorovaikutusta. Myöhemmin 1880-luvulla kulkivat kutsuntaluettelotkin pappien kautta, jotta voitiin tarkistaa, ketkä olivat asevelvollisuusikässä. Muistitietoaaineistossa on seuraava kertomus: 1844 syntynyt Juhana Gustavin poika haki kuulutuksia 1860- tai 70-luvulla. Hän itse ehdotti nimiä *Johansson* tai

Gustafsson. Kirkkoherra sanoi: ”Ota nimi *Valo* ja - - koeta olla valona ympäristöllesikin”. (Vastaus nro 1061.) (*Valo* oli tavallinen sotilasnimi.) On myös muisteltu, että kirkkoherra antoi 1870-luvulla isoisälle nimen *Salonen*, kun tämä liittyi Suomen kaartiin (vastaus nro 1611). Kaartilaisille annettiin 1870-luvulla enemmänkin *nen*-loppuisia nimiä.

Noin 50 vuoden ajan Suomen kansallisesta armeijasta levisi varsinkin Länsi-Suomeen suomalaisia sotilasnimiä. Pappien myötävaikutuksella ne tulivat tutuiksi sadoissa seurakunnissa ja juurtuivat tavallisen kansan yleiseen tietoisuuteen. Neutraalit nimet jäivät käyttöön helpommin, mutta kyllä monet leimallisesti sotilasnimetkin elävät vielä 2010-luvulla. Sotilasnimien ansiosta sukunimiksi jäi myös länsisuomalaisesta uudesta sukunimistöstä muuten puuttuvat eläintennimitykset ja ihmisten ominaisuuksien ilmaukset ja abstraktit sanat, kuten esimerkiksi nimissä *Karhu, Joutsen, Lintu, Ilo, Ilonen, Into, Jalo, Jalonen, Rauha, Toivo, Toivonen, Raitis, Siivo, Siivonen, Uljas, Terävä, Valpas* ja *Vilpas*. Jotkin armeijan piirissä alkunsa saaneet nimet saavuttivat suuren suosion. Sellaisia ovat tuhansine nimenkantajineen muun muassa sukunimiemme yleisyystilastossa 100 yleisimpään nimeen kuuluvat *Aalto, Aaltonen, Heinonen, Laine, Lehtonen, Leino, Oksanen, Suominen, Toivonen, Virtanen* ja *Vuorinen*.

Tilaton maalaisväestö ja muu työväestö oli 1800-luvun lopussa lukumäärältään huomattavasti suurempi kuin talolliset ja torpparit, joiden oli tapana ottaa asumuksensa nimi sukunimeksi. Kun tätä mahdollisuutta ei tilattomilla ollut, muunlaisten sopivien nimien tarve oli valtava. Sotilasnimilähtöiset nimet tarjosivat yhden luontevan keinon saada yleisesti hyväksytyt sukunimet.

7. 1850–1921 otettujen sukunimien taustat

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut löytää vastauksia kysymykseen, mitkä olivat 1850–1921 otettujen suomalaisten sukunimien taustat. Rungas vuonna 1986 koottu muistitietoaineisto sisältää varsinaisten nimeämisperusteiden lisäksi paljon muita nimenoton motiiveja, jotka kertovat aikakauden yhteiskunnasta, elämästä ja asenteista. Nimiä kertyi aineistoon tasaisesti koko läntisestä ja eteläisestä Suomesta, tietoja 2 106 suomenkielisestä otetusta nimestä. Aineisto on pääosin omakohtaista perheiden historiaa; nimensaannista ja perusteista on perhepiirissä puhuttu sukupolvesta toiseen, joten faktat ovat hyvin tallella. Olen suhtautunut muistitietoon tutkimusaineistona ja käyttänyt sen mukaisesti menetelmää, jossa en ole kyseenalaistanut aineiston tietoja, vaan sukunimikyselyyn vastaajien asenteet ja käsitykset nimenotosta ovat jääneet näkyviin. Olen toki maininnut esimerkiksi muotiniimistä kerrottujen perusteiden kansanetymologisesta luonteesta. Vaikka ne eivät kuvaa todellista nimeämisperustetta, ne osoittavat, kuinka tärkeää nimenkantajalle on selittää oma nimensä.

Rakenteen perusteella aineistossa erottuu kuusi nimityyppiä: kaksijäseniset, *LA-*, *nen-* ja *stO-*loppuiset, muut kolmitavuiset johtimelliset sekä kaksitavuiset nimet. Erityyppiset nimet jakautuvat eri tavoin nimeämisperusteisiin. Aineistossa kerrotuista nimeämisperusteista yleisin oli asutusnimi, kaikki nimityypit yhteen laskien 38,4 prosenttia, enemmistönä perinteisistä talon- ja torppanimistä otetut kaksijäseniset ja *LA-*loppuiset nimet. Mikään muu nimeämisperuste ei ollut yhtä yleinen. Eniten vastauksia saatiin *nen-*loppuisista ja kaksitavuisista nimistä. Niissäkin on runsaasti asutusnimiin perustuvia nimiä. Voittopuolisesti muodin mukaan otettuina pidetyistä *nen-*loppuisista nimistä neljäsosa perustui asutusnimistöön, kaksitavuisista viidesosa. Asutusnimiperusteiset sukunimet edustavat vanhan kansanomaisen tavan mukaan mekaanista nimenvaihtoa. Muita nimenvaihtoperusteita olivat luonto eli asuin ympäristön ominaisuudet, valmiit luontonimet sekä suomenkieliset ja ruotsinkieliset entiset sukunimet, kaikkiaan siis aiempi nimistö, johon nimenottajilla oli kosketusta. Vierasperäisen sukunimen suomalaistaminen oli vilkkaimmillaan 1900-luvun alussa, mutta vieraskieliset sukunimet olivat uuden nimen perusteena tämän tutkimuksen aineistossa vain 7,4 prosentissa kaikista otetuista nimistä. Suomenkielinen henkilönnimi uuden nimen perusteena oli sitäkin harvinaisempi.

Otetuista nimistä puhuttaessa muistetaan aina luonto. Luontosanasto onkin niissä hallitseva, koska luontoympäristöllä on perinteisissä asutusnimissä huomattava osuus ja sukunimet perustuivat yleisesti asutusnimiin. Mikään kansallisromanttinen luonnon ihailu ei ohjannut köyhän oppimattoman kansan nimenvaihtoa, vaan vanha käytäntö. Jos sukunimen

perusteena oli uuden asumuksen nimi, se luotiin arkisesti asumuksen ympäristön ominaisuuksien mukaan. Sillä tavoin paikannimiä on aina syntynyt. Esimerkiksi tilan tai torpan ympäristön mukaan olivat asumuksen niminä *Lehtimäki* ja *Leppämäki*, joista saatiin luontoaiheiset sukunimet *Lehtinen* ja *Leppänen*. Eri asia on, otettiin luonto tai valmis luontonimi varsinaiseksi sukunimen perusteeksi. Asumuksen sijainti ja ympäristö johti joskus suoraan uuteen sukunimeen: kun talo sijaitsi harjulla, otettiin sukunimi *Harjunen*, tai otettiin sukunimi *Lehto* läheisen haapalehdon mukaan. Luonto- tai luontonimiperusteisten sukunimien määrä on aineistossa vain 6,6 prosenttia.

Lisäksi aineistossa on suuri määrä nimiä, joille ei ole esitetty nimeämisperustetta. Niitä on neljä ryhmää: Ensiksi on kerrottu erilaisia perusteluja ja syitä nimenotolle, toiseksi on sanottu, että nimi on saatu sotaväessä (sekin oli syy ottaa nimi), kolmanneksi joillekin nimille on kerrottu yksilöllisiä selityksiä, jotka todistavat tarpeesta ymmärtää oman nimen sisältö ja alkuperä, ja neljänneksi ilman nimeämisperustetta jääneiden nimien suurimpana ryhmänä ovat nimet, joille ei ole kerrottu mitään taustaa. Vaikka nimeämisperustetta ei ole tiedetty, erilaisia syitä nimenottoon on kerrottu runsaasti. Yleensä uusi nimi otettiin elämäntilanteen muuttuessa, kuten kotoa pois lähtiessä, avioliittoa solmittaessa, uudessa työpaikassa tai jossakin oppilaitoksessa kuten kansakoulussa tai opistoissa. Kaikkien ilman ilmoitettua varsinaista perustetta otettujen nimien osuus koko aineiston nimistä on 41,7 prosenttia. Ilman perustetta otetuista nimistä on *nen*-nimiä ja kaksitavuisia nimiä suhteellisesti suurempi osa kuin muita. Uusien sukunimien tarve oli valtava, mutta asutusnimitaustaiset sukunimet eivät voineet paljoakaan yleistyä, koska niiden käyttö riippui tilojen omistamisesta. Nimenotto mallin mukaan ja varsinkin muotinitimet olivat yksi ratkaisu nimenvallinnassa. Mutta muotikin alkaa jostakin. Aineiston perusteella muotinitimien alkuperää voi jäljittää.

Muistitietoaineisto sisältää runsaasti tietoja sotilasnimistä, joiden joukossa on sukuniminä erityisen suosittuja nimiä. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena onkin ollut selvittää sotilasnimien ja otettujen sukunimien keskinäinen suhde. Yhteiskunnallinen asema oli sama entisillä sotamiehillä ja suurimmalla osalla 1800-luvun loppupuolen sukunimenottajista. He olivat samoja maalaiskylien tilattomia nuoria miehiä ja maalta muuttaneita kaupunkien työläisiä tai näiden poikia. Kun katsoo, mitkä sukunimet jäivät perusteetta, kiinnittyy huomio siihen, kuinka paljon niistä oli samoja kuin armeijassa annetut nimet. Sama koskee yksilöllisillä kertomuksilla perusteltuja nimiä, esim. *Jalonen*, *Kiivanen* < *Kiivas*, *Uljas*, *Tähtinen*. Vertailevalla menetelmällä armeijan miehistöluetteloista löytyy selitys sellaisille nimille, joille perinteinen paikan- tai henkilönnimistö ei tarjonnut lähtökohtaa.

1800-luvun puolivälin ja 1900-luvun alun välisiä sotilasnimiä ei aiemmin ole kokonaisvaltaisesti selvitetty. Siksi tämän tutkimuksen yhteydessä on tarvinnut paneutua myös niihin. Suomen autonomian ajan sotaväen miehistön nimistä on löytynyt selitys, mikä oli satojen muuten selittämättä jääneiden otettujen sukunimien tausta. Suomalaiset sotilasnimet tulivat otolliseen aikaan, sillä juuri niinä vuosikymmeninä tarvittiin paljon uusia suomalaisia sukunimiä. Osa uusista sukunimistä oli tarkk'ampujien saamia nimiä, jotka jäivät käyttöön heille itselleen ja heidän perheilleen. Jokainen nimeltään *Aalto, Elo, Helmi, Ilo, Jalo, Laine* tai *Valo* ei kuitenkaan itse ollut entinen tarkk'ampuja, vaan siviiliväestön nimenottajat tarttuivat ajan hengen mukaisesti nimiin, jos ei ollut mahdollisuutta turvautua perinteisiin, konkreettisempiin lähtökohtiin. Armeijasta kotiutuneiden ympäristö tarvitsi nimimalleja. Armeijassa annetut nimet lisäsivät myös lyhyitä luontoaiheisia sukunimiä, joita siviiliväestö muutenkin otti esimerkiksi asumuksennimen mukaan. Kun ruotsinkielisistä sotilasnimistä sysäyksen saaneet suomenkieliset tarkk'ampujien nimet lisätään otettujen sukunimien taustoihin, saavat kaikki nimiryhmät selityksensä. Sotilasnimien kehityskaaren voi esittää tiiviisti näin: sekä Ruotsin että Suomen rykmenteissä tehtiin aikoinaan 1700-luvulla ruotsalaisten siviilininimien mallien mukaan sekä yksi- että kaksijäsenisiä ruotsalaisia sotilasnimiä, joiden käännoksinä ja mukaelmina syntyi 1800-luvulla suomalaisia sotilasnimiä, jotka siirtyivät suomalaisiksi siviiliväestön sukunimiksi. Sotilasnimet liittyvät erottamattomasti suomalaiseen sukunimistöön. Näin nimien valitseminen ja muodostaminen mallin mukaan selittää suomenkielisten sotilasnimien synnyn sekä eräiden nimityyppien – esimerkiksi kaksitavuisten ja *nen*-loppuisten nimien – yleistymisen.

Mutta miksi juuri näistä nimityypeistä tuli muotiniimiä? Uusiin nimiin tarvittiin jotain uutta, entisestä poikkeavaa jopa erottelukyvyn takia. Sotilasnimet olivat rakenteeltaan samanlaisia kuin 1800-luvun loppukymmenillä yleistyneet siviilininimet, mutta niiden sisältö oli uudenlainen. Asutus- ja luontoinimistöön eivät kuuluneet sellaiset nimiaiheet kuin vaikkapa sotilasnimissä *Aalto, Elo, Helmi, Ilta, Jalo, Kova, Kukka, Kärki, Laine, Lehti, Oksa, Onni, Rauta, Ruoho, Salama, Sievä, Siivo, Suomi, Teräs, Toivo, Tähti, Valo, Varjo, Virta* ja *Vuori*. Kaikista lyhyistä nimistä (esim. *Laine, Salama, Teräs*) ei rakenteen takia saatu helposti *nen*-loppuisia, mutta lähes kaikista tehtiin myös *nen*-loppuisia sukunimiä joko armeijassa tai siviilissä. Armeijan luetteloista olivat lähtöisin mm. *Keränen, Keskinen, Kilpinen, Kovanen, Kukkanen, Lehtinen, Rautanen, Virtanen* ja *Vuorinen*. Muistiaineistossa on kerrottu, kuinka tavoitteena oli harvinainen nimi, jopa nimi, jota ”ei ollut kellään muulla” – ja valittiin *Laine* tai *Virtanen*!

Molemmat aineistot, sekä muistitietoaineisto että sotilasnimien arkistoaineisto ovat antaneet mahdollisuuden seurata nimityksiä sekä synkronisesti että diakronisesti: mitkä nimitykset esiintyivät rinnan ja niiden yleisyysuhteet sekä mikä nimitystyyppi tai nimeämisperuste oli milloinkin yleisin? Asutusnimiperusteisia kaksijäsenisiä ja *LA*-loppuisia nimiä otettiin sukunimiksi eniten 1800-luvun puolella, mutta niiden tyyppisiä nimiä on otettu muistakin perusteista vuosikymmenestä toiseen vielä 1900-luvullakin, joten ne eivät ole saaneet muotininimien leimaa. *Nen*-loppuisten nimien suosion aikaa olivat 1870–1890-luvut, mutta paljon niitä otettiin vielä 1900-luvun alkukymmenelläkin. Muiden kolmitavuisten johtimellisten nimien vilkkain aika koitti 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, ja kaksitavuisten nimien suosio kasvoi 1890-luvulta alkaen niin, että eniten niitä otettiin 1900-luvun alussa.

Ennestään sukunimettömien nimivalinnoista saa ensi kerran selvitystä vuoden 1986 muistitietoaineistosta. Sukunimettömiä oli koko tutkimusjaksolla kaikkiaan 23,1 prosenttia kaikista aineiston nimenottajista, mikä ehkä tuntuu vähältä, mutta se vahvistaa käsitystä, että ne, joilla oli mahdollisuus käyttää tilannimeä sukunimenä, todella käsittivät sen sukunimeksi, eivätkä he itse pitäneet itseään sukunimettöminä. Sukunimettömät ottivat eniten *nen*-loppuisia nimiä, ja aivan odotuksen mukaisesti sukunimettömiä nimenottajia oli eniten 1800-luvun puolella, jolloin osuus oli kolmannes nimenottajista. Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty sosiaalipsykologinen näkökulma: on ajateltu, että sukunimi nosti alimman yhteiskuntaluokan itsetuntoa (Panelius 1987, 106). Paikkala puhuu kansalaisten oma-aloitteisuudesta ja tasa-arvopyrkimyksistä (2004, 391). Vuoden 1986 vastausaineiston perusteella näyttää selvältä, että maaseudun valtaväestö sai nimet papilta tai muulta auktoriteetilta ilman omaa aloitetta, suurin osa nimetyistä oli vastaanottajia, ei itse toimijoita. Vaikka vastauksissa on paljon ilmaistu asenteita nimenottoa ja itse nimiä kohtaan, ei itsetunnon kohotuksesta tai kansalaisuuden vahvistamisesta ole mainintoja. Rahvaan nimenotto oli funktionaalista ja hyvin käytännönläheistä, kaikkein selvimmin silloin, kun nimeä tarvittiin työpaikkaa hakiessa tai työpaikalla tunteiltaan, koulutodistukseen, Amerikkaan lähtiessä passiin tai armeijassa miehistöluetteloon. Sitä paitsi fennomaanien – niiden joiden piiristä nimi uudistus lähti leviämään – tavoite ei ollut yhteiskunnallinen tasa-arvo, ja esimerkiksi Snellman tuki sääty-yhteiskuntaa. Nuorfennomaanit eivät toimineet erityisen aktiivisesti valtiollisen ja sosiaalisen tasa-arvon toteuttamiseksi. Kansalaisten yhdenvertaisuus ei ollut nimenottajien varsinainen tavoite.

Kaikissa tämän tutkimuksen jaksoissa on sosio-onomastinen näkökulma, koska sukunimien otto koski eniten Länsi-Suomen tilatonta väestöä ja pienviljelijöitä sekä armeijan

asevelvollisia. Otetut tai saadut sukunimet eivät riittäneet tasa-arvoistamaan yhteiskuntaa. Nimistö itsessään ilmensi eri yhteiskuntaluokkien eroja selvemmin kuin vanhat patronyymit. Yleistäen voi sanoa, että *nen*-loppuiset nimet kuuluivat tilattomille ja työläisille, *LA*-nimet talollisille, ja 1900-luvun taitteessa muotiin tulleilla *iO*- ja muilla johtimilla muodostetut nimet koettiin ”parempien ihmisten” nimiksi, jos ne eivät perustuneet vanhaan asuinpaikan nimeen. Jopa asevelvollisuusarmeijassa, missä kaikki asevelvolliset olivat samanarvoisia tarkk’ampujia, heidän yhteiskunnallinen taustansa näkyi nimistä, joilla heidät merkittiin miehistöluetteloihin. Talojen ja torppien pojat kirjattiin yleisesti kotitalon tai -torpan nimellä, sen sijaan työläisten ja itsellisten pojat saivat lyhyitä, tyypillisiä ruotsin- tai suomenkielisiä sotilasnimiä tai *nen*-loppuisia sukunimiä, jotka Länsi-Suomen pataljoonissa edustivat uutta, alemman yhteiskuntaluokan sukunimityyppiä.

Varsinainen tasa-arvo alkoi orastaa myöhemmän lainsäädännön avulla. Tasa-arvo ja ymmärrys kansalaisuudesta tuli joukkojärjestäytymisen ja työväenliikkeen mukana. Kansan tasa-arvoa arkielämässä edisti hyvin vähän sukunimilakikaan, koska nimet kuvastivat eri yhteiskuntaluokkia kauan vielä 1900-luvullakin. Kansalaisten elämään käytännössä vaikuttivat tasa-arvon suuntaan paitsi valtiollinen yleinen ja yhtäläinen äänioikeus (1906) myös yleinen ja yhtäläinen kunnallinen äänioikeus (1917), työaikalaki (1917 ja 1918), torpparilaki (1918) ja maan omistusoikeutta laajentanut Lex Kallio (1922), oppivelvollisuus (laki 1921), ja uskonnonvapaus (laki 1923), mutta näillä saavutuksilla ei ollut tekemistä suomalaisten sukunimien kanssa.

Vuosien 1850 ja 1921 välillä voi nähdä kaksi selvästi erilaista suomalaisen sukunimistön muutosprosessia. Huomiota on saanut 1870-luvun pieni yliopistopiireissä kansallisuus- ja suomalaisuusaatteen innoittama idealistiryhmä, joka otti suomenkieliset nimet. Ryhmä ei saanut seuraajia omasta säädystään, mutta merkityksettömäksi toiminta ei jäänyt. Nämä akateemiset rohkeat miehet toimivat sittemmin Jyväskylän opettajaseminaarin ja oppikoulujen opettajina. Lehtorit ja seminaarista valmistuneet kansakoulun opettajat levittivät suomalaisten sukunimien aatetta omissa kouluissaan. 1870-luvun pioneerit vaikuttivat myös pappeina, joilla olikin ratkaiseva rooli suomalaisten sukunimien käyttöönotossa.

Kansan alemmien luokkien nimenotto alkoi 1800-luvun puolessavälissä, ja se oli funktionaalista, ei ideologista, joskin pappien ja opettajien rooli nimenantajina perustui suomalaisuusaatteeseen. Siinä vaiheessa säätyläiset eivät olleet valmiit osallistuneet samaan prosessiin. Nimet annettiin kansalle, joka otti vastaan uuden nimijärjestelmän, johon kuului sukunimi. Uudennoksen onnistumisen edellytys oli, että kansa hyväksyi sen. Hankkeen

toteuttajat toimivat viisaasti, sillä he tarjosivat leksikoltaan ja morfologialtaan tuttuja, helposti hyväksyttäviä nimiä. Valveutuneella sivistyneistöllä oli oma nimihankkeensa, kun se näkyvän kampanjoinnin ansiosta heräsi vihdoon 1900-luvun alussa suomalaistamaan sukunimiänsä. Siinä vaiheessa suurella osalla rahvasta jo oli uudet sukunimet. Prosessit olivat erilaiset. Kansa otti uusia sukunimiä 60–70 vuoden aikana, sivistyneistön nimenmuutto kesti ennen sukunimilakia vain 1900-luvun pari ensimmäistä vuosikymmentä, ja sen näkyvin huippu sijoittui vuosiin 1905–1907. Rahvaan nimenotto oli auktoriteettien ohjailemaa, sivistyneistö toimi itse, joskin molempien toiminnan käynnistäjiä olivat suomalaisuusaktivistit. Vaikka sukunimien suomalaistamisen vaikuttimena oli alkuun aate, levisi toiminta myös muodin tavoin. Nimiä suomalaistettiin, kun oli käynnissä yleinen ”suomalaistamisvimma” (sukunimikyselyyn vastaajan sanoin).

Sivistyneistön nimien suomalaistaminen erosi alempien sosiaaliluokkien laajasta nimenotosta siinäkin, että sivistyneistölle nimenmuutto ei merkinnyt nimijärjestelmän muuttumista. Säätyläisten suomalaistetut sukunimet edustivat samaa sukunimijärjestelmää, mikä heillä oli ollut aiemminkin, vaikka nimen kieli vaihtui. Sen sijaan laaja rahvas vaihtoi ristimänimen ja patronyymin tai asuinpaikkaan perustuvan lisänimen järjestelmän ainakin periaatteessa pysyvän sukunimen sisältävään sukunimijärjestelmään. Otettiin sukunimiinkin tuli eroja. Rahvaan nimet olivat enimmäkseen perinteisten asutus- ja luontonimien mallisia, *nen*-nimienkin sanasto oli enimmäkseen ennestään tuttua. Uutuutena otettiin käyttöön sotilasnimistä siirtyneet mallit. Sen sijaan ylemmät yhteiskuntaluokat alkoivat 1900-luvun alkupuolen nimenmuutoissa varioida nimiaineksia kielitajun ja -yhteisön hyväksymissä rajoissa. Se ei ollut enää mekaanista nimenottoa vaan konnotatiivista nimien muuntelua, luomista ja valintaa. Lisäksi yläluokka irtautui monesti konkreettisista nimeämisperusteista. Uutta suomenkielisissä nimissä oli ruotsinkielisten kaksijäsenisten sukunimien mallin mukaisesti se, ettei nimen elementeillä tarvinnut aina olla perinteisten kaksiosaisen paikannimien tapaan selvää määräite- ja perusosan suhdetta. Käännösnimiin tuli uutta sanastoa, jota ei ennen ollut suomalaisissa sukunimissä.

Tavallisen kansan sukunimiudennos levisi yhteiskuntaluokan mukaan, ei maantieteellisesti keskuspaikoista ympäristöön, vaan tasaisesti pitkin maaseutua Länsi- ja Etelä-Suomen pitäjiin. Lähes koko väestö asuikin vielä maaseudulla, joten valtaosa uusista nimistä saatiin tai itse otettiin samoihin aikoihin maalaispitäjissä pappien ja opettajien toimesta tai ainakin heidän myötävaikutuksellaan. Papit olivat omaksuneet suomalaisuusaatteen opiskeluaikanaan yliopiston osakunnissa sekä fennomaanisista sanomalehdistä. Kaupungeissa asui vielä 1900-luvun taitteessa vain vähän yli 10 prosenttia

väestöstä. Kaupungeista eivät uudet sukunimet lähteneet. Ainoastaan seminaarikaupunkeja voi pitää aatteellisina innovaatiokeskuksina, erityisesti Jyväskylää. Sieltä kansakoulunopettajat lähtivät kyläkouluihinsa toteuttamaan suomalaiskansallista työtä, jonka yksi ilmentymä oli antaa oppilaille suomenkielinen sukunimi. Heidänkin toimintansa johti siihen, että uusia nimiä otettiin samaan aikaan kaikilla paikkakunnilla, missä kouluja oli. Pappilat, kansakoulut ja erilaiset opistot, kuten kansanopistot sekä maanviljelys- ja metsäkoulut olivat suomalaisuusaatteen säteilykeskuksia. Jos laskee 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun taitteessa otettujen nimien lukumääriä, osoittautuu, että suuremmissa kaupungeissa nimiä otettiin enemmän kuin monessa maalaispitäjässä. Se ei todista kuitenkaan, että Helsinki, Tampere tai Turku olisivat olleet innovaatiokeskuksia. Kaupunkien nimenotot hajautuivat myös jopa usealle vuosikymmenelle, tavallisesti myöhemmälle ajalle kuin maaseudun nimenotot. Kaupunkeihin tultiin töihin, ja siinä tilanteessa oli oikeastaan pakko ottaa sukunimi. Moni otti sukunimen jo kotipitäjästä lähtiessään. Ajatus nimen ottamisesta oli useimmilla alkuaan kotipaikkakunnalla, mutta silti nimestä tuli virallinen vasta kaupungissa, kun tulokas merkittiin kaupunkiseurakunnan kirkonkirjaan.

Niin kuin alempien ja ylempien yhteiskuntaluokkien sukunimien ottaminen ajoittui eri tavalla, myös levikki on ymmärrettävä kahdessa tasossa sosiaaliryhmien mukaan. Uusien sukunimien otto levisi alempien luokkien keskuuteen yhtenä prosessina, sivistyneistön nimien suomalaistamishanke toteutui eri prosessina. Sivistyneistökin toimi keskenään samanaikaisesti eri puolilla maata.

1800-luvun jälkipuolella otetuilla sukunimillä oli tärkeä yksilöivä funktio. Papit ja opettajat vahvistivat sitä käsitystä antaessaan saman perheen jäsenille eri nimiä. Koko perheen periytyviksi nimiksi ymmärrettiin yleensä ruotsinkieliset säätyläisten nimet. Asutusnimitaustaisten sukunimien tehtävä oli paitsi yksilöidä myös yhdistää nimenkantaja asuinpaikkaansa. Otetut ”oikeat sukunimet” eivät yhdistäneet edes perheenjäseniä. Toisaalta samaan aikaan alettiin esimerkiksi armeijassa saatuja nimiä käyttää koko perheen yhteisinä niminä. Suomenkieliset otetut uudet nimet alkoivat saada koko perheen periytyvän nimen funktion vaihtelevasti vähitellen 1890-luvulla, yleisemmin vasta 1900-luvun puolella, mitä vahvasti mm. Suomalaisuuden Liiton markkinoima sukunimien suojaaminen. Tosin sekin vetosi enemmän ylempiin kuin alempiin sosiaaliluokkiin. Vaikka nimenotto tai -saanti oli hyvin yksilöllistä, muodostivat nimenotot kollektiivisen yhteiskunnallisen prosessin, johon osallistuivat jopa sadattuhannet ihmiset.

Muistitietoaineisto antaa mahdollisuuden nähdä länsisuomalaisen nimijärjestelmän muutoksen nimensaajien ja -ottajien näkökulmasta. Moni asia näyttää erilaiselta, kuin

julkisten lähteiden pohjalta on voitu päätellä. Yleiseurooppalaisen kansallisuusaatteen leviäminen johti suomen kielen ja suomenkielisten sukunimien käytön vaatimiseen. Suomessa kehitys vei vuosikymmeniä ilman mitään hallinnollista tai poliittista pakottamista. Suomalaisten sukunimien puolesta julkisuudessa kampanjoineet henkilöt eivät näy tienneen kovin hyvin, mitä kansan syvissä riveissä tapahtui. Siksi kansan oman äänen kuuleminen on ollut erityisen arvokasta. Vuoden 1986 kyselyn vastauksissa nimenottomotiivina ei puhuta lainkaan kansallisesta yhtenäisyydestä tai kansallistunnosta, suomalaisuudestakin harvoin 1800-luvun lopulla ja vähän useammin 1900-luvun puolella. Silti nimijärjestelmän muuttuminen oli kokonaisten maalaiskylien ja -pitäjien kollektiivinen kokemus.

Lähteet

Kirjallisuus

- Ainiala, Terhi, Saarelma, Minna, Sjöblom, Paula 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Alapuro, Risto, Stenius, Henrik 1987: Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa *Kansa liikkeessä* s. 8–52. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Andersson, Thorsten 1983: Personnamn till begreppet avgränsning. *NORNA-rapporter 23. Personnamnsterminologi*. NORNAs åttonde symposium i Lund 10–12 oktober 1981. Redigerad av Göran Hallberg, Stig Isaksson, Bengt Pamp. Norna-förlaget Uppsala. S. 9–22.
- Bach, Adolf 1978: *Die deutschen Personennamen 2. Die deutschen Personennamen in geschichtlicher, geographischer, soziologischer und psychologischer Betrachtung*. 3., unveränderte Auflage. – *Deutsche Namenkunde Band I, 2*. Carl Winter Universitätsverlag. Heidelberg.
- Backman, Wold. 1941: *Soldattorp, soldater jämte deras efterkommande i Nykarleby Landskommun*. Särtryck ur Vasabladet. Vasa.
- Benson, Sven 1977: Namengeber und Namengebung. *ONOMA vol. XXI*, Kongressberichte Bern 1975. Band II. Herausgegeben von Henri Draye. Leuven (Belgium)
- Blomqvist, Marianne 1988: *Från tillnamn till släktnamn i österbottnisk allmogemiljö*. Arkiv för Svenska Österbotten 18. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska Samfundet 44. Vasa.
- Blomstedt, Yrjö 1981: *Asikkalan historia*. Asikkalan kunta. Hämeenlinna.
- Ekman, Arne 1954: Om soldatnamn. *Genos 25*. Suomen Sukututkimusseuran aikakauskirja. S. 1–6.
- Engman, Max 1987: Ulkосуomalaisuuden synty. Teoksessa *Kansa liikkeessä*. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki. S. 108–124.
- Ericson, Lars 1995: *Svenska knektar. Indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred*. Historiska Media. Lund.
- Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heino, Anne ja Peltonen, Ulla-Maija (toim.) 2006: *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Fingerroos, Outi, Peltonen, Ulla-Maija 2006: *Muistitieto ja tutkimus*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214, s. 7–24. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214, s. 25–48. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Finne, Jalmari 1917: Vieraskielisistä sukunimistä Suomessa. *Suomalainen Suomi* 2/1917, s. 54–57. Suomalaisuuden Liiton julkaisu. Helsinki.

Forsman, A. V. 1894: *Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalle I*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Furtenbach, Börje 1987: De svenska soldatnamnen och deras betydelse för släktnamnsbildningen. *Studia Antroponymica Scandinavica* 5. *Tidskrift för nordisk personnamnsforskning*. Utgiven av Thorsten Andersson och Lena Peterson. Uppsala, Stockholm. S. 57–90.

Haatanen, Pekka 1968: *Suomen maalaisköyhälistö tutkimusten ja kaunokirjallisuuden valossa*. WSOY, Porvoo, Helsinki.

Hakulinen, Auli, Ojanen, Jussi 1976: *Kielitieteen ja fonetiikan termistöä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 324. Helsinki.

Herder, Suomi, Eurooppa. 2006. Toimittaneet Sakari Ollitervo ja Kari Immonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1060. Helsinki.

Hoffrén, Jouko 1966: Muuttoliike Kuopiossa vuosina 1782–1860. *Historiallinen arkisto* 60. Suomen Historiallinen Seura. Turku 1966. S.185–275.

Huuskonen, Aarne 1927: *Kuninkaallinen Savon jääkäriyrykmentti vuosina 1770–1810 I*. Yleisesikunnan sotahistoriallisen toimiston julkaisuja II, 1. Helsinki.

Jutikkala, Eino 1958: *Suomen talonpojan historia*. Toinen, uudistettu ja lisätty laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Juva, Einar W. 1967: *Suomen kansan historia 5. Tie itsenäisyyteen ja itsenäisyyden aika*. Otava, Helsinki.

Juva, Mikko 1950: *Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa 1848–1869*. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia 51. Helsinki.

Juva, Mikko 1962: Suomen kielitaistelun ensimmäinen vaihe. Teoksessa *Historiallinen Arkisto* 58. Toimittanut Suomen Historiallinen Seura. Turku. S. 364–380.

Juva, Mikko 1966: *Suomen kansan historia 4. Kansallinen herääminen (1809–1894)*. Otava, Helsinki.

Juva, Mikko 1967: Kirkko ja uskonnollinen elämä. Teoksessa Einar W. Juva: *Suomen kansan historia 5*. Otava. S. 531–548.

- Juvelius, Einar 1919: *Suomen puolustuskysymys ison- ja pikkuvihan välisenä aikana 1721–1741: historiallinen tutkimus*. Kokkola, Helsinki.
- Kalela, Jorma 2000: *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus Kirja, Tampere.
- Kalela, Jorma 2006: Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214, s. 67–92. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kansa liikkeessä* 1987. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Karkama, Pertti 2006: Herderin kieliteoria ja sen jälkiä Suomessa – Porthanin ajasta 1840-luvulle. Teoksessa *Herder, Suomi, Eurooppa*. Toimittaneet Sakari Ollitervo ja Kari Immonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1060. Helsinki. S. 356–393.
- Karkama, Pertti 2007: *Kadonnutta ihmisyyttä etsimässä. Johdatus Johann Gottfried Herderin ajatteluun ja herderiläisyyteen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1134. Helsinki.
- Kettunen, Pauli 1987: Missä mielessä vanha työväenliike oli poliittinen liike. Teoksessa *Kansa liikkeessä*. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki. S. 236–250.
- Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina*. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 2. Jyväskylän yliopiston historian laitos, Jyväskylän maakunta-arkisto, Jyväskylän historiallinen yhdistys. Jyväskylä 1996.
- Kiviniemi, Eero, Pitkänen, Ritva Liisa, Zilliacus, Kurt 1974: *Nimistöntutkimuksen terminologia. Terminologin inom namnforskningen*. Castrenianumin toimitteita 8, Helsinki.
- Kiviniemi, Eero 1975: *Paikannimien rakennetyypeistä*. Suomi 118:2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kiviniemi, Eero 1976: Om namngivningens sociala bakgrund och systematiska karaktär. *NORNA-rapporter 10. Ortnamn och samhälle. Aspekter, begrepp, metoder*. Redigerad av Vibeke Dalberg, Botolv Helleland, Allan Rostvik, Kurt Zilliacus. Uppsala. S. 49–58.
- Kiviniemi, Eero 1977: *Väärät vedet. Tutkimus mallien osuudesta nimenmuodostuksessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kiviniemi, Eero 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvaihtaminen*. Weilin + Göös. Espoo.
- Kiviniemi, Eero 1989: Sari ja Sanna. Selvitys kahden suosituksen etunimen leviämisestä. Teoksessa *Kielestä kiinni*. Toimittaneet Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino ja Anneli Lieko. Tietolipas 113, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. S. 310–330.

- Kiviniemi, Eero 1990: *Perustietoa paikannimistä*. Suomi 149. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 516. Helsinki.
- Kiviniemi, Eero 1991: Analogisk namngivning och den toponomastiska teorin. *NORNA-rapporter 45. Analogi i namngivning*. Tiende nordiske navneforskerkongres. Redigeret af Gordon Albøge, Eva Villarsen Meldgaard, Lis Weise. Norna-Förlaget, Uppsala. S. 111–120.
- Kiviniemi, Eero 1993: *Iita Linta Maria. Etunimiopas vuosituuhannen vaihteeseen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 590. Helsinki.
- Kiviniemi, Eero 2006: *Suomalaisten etunimet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Klinge, Matti 1967: *Kansalaismielen synty. Suomen ylioppilaiden aatteet ja järjestäytyminen ilmentämässä yleisen mielipiteen ja kansalaistietoisuuden kehittymistä v. 1853–1871*. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Kohlheim, Volker 1977: Zur Erforschung der Diffusion onomastischer Innovationen. *ONOMA Vol. XXI*. Kongressberichte Bern 1975. Band II. Herausgegeben von Henri Draye. Leuven (Belgium)
- Kokoelma Suomalaisia nimiä*. Toimittanut Suomalaisen Nuijan nimensuomalaistuttamistoimikunta. 1906. Helsinki.
- Kolehmainen, John Ilmari 1939: Finnish surnames in America. Repr. from *American Speech*, A Quarterly of Linguistic Usage, Febr. 1939, pp. 33–38. Volume XIV, Number 1. Editor William Cabell Greet.
- Kotkavirta, Jussi 2006: Herder ja Hegel. Teoksessa *Herder, Suomi, Eurooppa*. Toimittaneet Sakari Ollitervo ja Kari Immonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1060. Helsinki. S. 167–187.
- Kreüger, Sten 1957: *Om soldatnamn*. Skara.
- Kuusi, Matti 1972: Savolaissuvuista. Teoksessa *Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52*. Toimittanut Hannes Sihvo. WSOY Porvoo, Helsinki. S. 99–115.
- Landgren, Lars 1988: Kieli ja aate – politisoituva sanomalehdistö 1860–1889. Teoksessa *Sanomalehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Päätoimittaja Päiviö Tommila, kirjoittajat Päiviö Tommila, Lars Landgren, Pirkko Leino-Kaukiainen. Sanomalehtien Liitto ry. Kuopio. S. 267–419.
- Laurila, Jaakko J. 1971: Lounais-Hämeen käsityöläisistä vuoteen 1867. *Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys, vuosikirja XL*. Forssa. S. 28–60.
- Leino, Pentti 1972: Etunimien suosionvaihteluja. Teoksessa *Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52*. Toimittanut Hannes Sihvo. WSOY Porvoo, Helsinki. S. 75–98.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko 1988: Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa 1890–1905. Teoksessa *Sanomalehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Päätoimittaja

- Päiviö Tommila, kirjoittajat Päiviö Tommila, Lars Landgren, Pirkko Leino-Kaukiainen. Sanomalehtien Liitto ry. Kuopio. S. 421–615.
- Liikanen, Ilkka 1987: Kansanvalistajien kansakunta. Kansanvalistusseura fennomanian aatteellisena ja organisatorisena keskuksena. Teoksessa *Kansa liikkeessä*. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki. S. 126–141.
- Liikanen, Ilkka 1995: *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Historiallisia Tutkimuksia 191. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.
- Lund, Gustaf 1953: Soldatnamn vid Jämtlands fältjägarregemente. *Jämten 1953*. Heimbygdas tidskrift II. Uppsala.
- Mikkola, Kati 2006: Suomen kehkeytyminen omaksi itsekseen. Teoksessa *Herder, Suomi, Eurooppa*. Toimittaneet Sakari Ollitervo ja Kari Immonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1060. Helsinki. S. 414–444.
- Mikkonen, Pirjo 1974: *Suomen 1700-luvun ruotusotamiesten lisänimistä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Suomen kielen laitos.
- Mikkonen, Pirjo 1986a: De finländska rotesoldaternas tillnamn. Teoksessa *Studia anthroponymica Scandinavica 4. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning*. Uppsala. S. 57–72.
- Mikkonen, Pirjo 1986b: Mitä ruotusotamiesrullat kertovat nimistöntutkijalle. Teoksessa *Suomen Sukututkimusseuran vuosikirja 42*. Jyväskylä. S. 71–92.
- Mikkonen, Pirjo 1987: Turun pataljoonan ruotusotamiesten lisänimet 1854–1865. Teoksessa *Kieli 2*. Toimittaneet Eero Kiviniemi ja Ritva Liisa Pitkänen. Helsingin yliopisto, Suomen kielen laitos. Helsinki. S. 146–180.
- Mikkonen, Pirjo, Paikkala, Sirkka 2000: *Sukunimet*. Uudistettu laitos. Otava. Helsinki.
- Modéer, Ivar 1964: *Svenska personnamn. Handbok för universitets bruk ock självstudier*. Anthroponymica Suecana 5. Studentlitteratut. Uppsala.
- Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Nallinmaa-Luoto, Terhi 2011: Käsitöläiset sukututkimuksen kohteina. *Sukutieto 2/2011*, s. 19–21. Suomen sukututkimusseura.
- Niemelä, Jari 1990: *Tuntematon ruotusotilas. Ruotsinajan lopun ruotuarmeijan miehistön sosiaalinen ja taloudellinen asema Satakunnassa*. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia 157.

Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52. 1972. WSOY, Porvoo, Helsinki.

Nimistöntutkimuksen perusteet = Ainiala, Terhi et al. 2008

Nimistöntutkimuksen terminologia. Terminologin inom namnforskningen 1974. Kiviniemi, Eero, Pitkänen, Ritva Liisa, Zilliacus, Kurt. Castrenianumin toimitteita 8, Helsinki.

Nivanka, E. (nimimerkki E. N:ka) 1948: Amerikansuomalaista nimistöntutkimusta. *Virittäjä* 52, s. 180 – 181. Kotikielen Seura. Helsinki.

Noreen, Adolf 1904: *Vårt språk V. Nysvensk Grammatik*. Lund.

Noreen, Adolf 1913: *Något om våra familjenamn. Spridda studier III*. Populära uppsatser. Stockholm.

NORNA-rapporter 10. Ortnamn och samhälle. Aspekter, begrepp, metoder. Rapport från NORNA:s fjärde symposium i Hanaholmens kulturcentrum 25–27 april 1975. Redigerad av Vibeke Dalberg, Botolv Helleland, Allan Rostvik, Kurt Zilliacus. Uppsala 1975.

NORNA-rapporter 17. Ortnamn och språkkontakt. Handlingar från NORNA: sjätte symposium i Uppsala 5–7 maj 1978. Redigerad av Thorsten Andersson, Eva Brylla, Allan Rostvik. Uppsala 1980.

NORNA-rapporter 23. Personnamsterminologi. Nornas åttonde symposium i Lund 10–12 oktober 1981. Redigerad av Göran Hallberg, Stig Isaksson, Bengt Pamp. Norna-förlaget Uppsala 1983.

NORNA-rapporter 45. Analogi i namngivning. Tiende nordiske navneforskerkongres. Redigeret af Gordon Albøge, Eva Villarsen Meldgaard, Lis Weise. Uppsala 1991.

Nurmio, Heikki, Palmroth, R. V. 1930: Suomen sotalaitos viiden vuosisadan aikana. Teoksessa *Suomen puolustusvoimat I. Armeija*. Toim. Felix Jonasson. Porvoo. S. 7–55.

Närhi, Eeva Maria 1972: Ei susikaan sukunimestään suutu. Katsaus suomalaisten sukunimiin. *Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52*. Toimittanut Hannes Sihvo. WSOY Porvoo, Helsinki. S. 41–63.

Närhi, Eeva Maria 1996: *Suomalaista sukunimikäytäntöä. Kielenkäytön oppaita 1*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Edita. Helsinki.

OSE = *Otavan Suuri Ensyklopedia*, osa 7. Kustannusosakeyhtiö Otava. 1978.

Osoitehakemisto = *Posti- ja lennätinlaitoksen osoitehakemisto*. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1968.

Paikkala, Sirkka 1997: Sukunimet sukututkimuksessa. *Sukutieto* 4/1997, s. 4–10. Suomen Sukututkimusseuran jäsenlehti.

Paikkala, Sirkka ja Jarmo 2000: Tilastotietoja suomalaisten sukunimistä 1998. Teoksessa Mikkonen, Pirjo, Paikkala, Sirkka: *Sukunimet*. Uudistettu laitos. S. 31–45. Otava. Helsinki.

- Paikkala, Sirkka 2004: *Se tavallinen Virtanen.. Suomalaisen sukunimikäytännön modernisoituminen 1850-luvulta vuoteen 1921*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 959. Helsinki.
- Pajula, Paavo 1956: Ylioppilaat sukunimien suomalaistamisliikkeen alkajina. Teoksessa Eino E. Suolahti (toim.): *Muistikuvia III. Suomalaisia kulttuurimuistelmia*. Otava. Helsinki. S. 104–145.
- Panelius, Olav 1984: Östnyländska soldatnamn. *Festskrift till Åke Granlund. Studier i nordisk filologi 65*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 517, s. 189–197.
- Panelius, Olav 1987: Uppkomsten av tillnamn bland allmogen i Borgå socken i Finland. *Studia anthroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning 5*. Utgiven av Thorsten Andersson och Lena Peterson. Stockholm. S. 91–107.
- Peltonen, Matti 2006: Mikrohistorian lajit. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214, s. 145–171. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija 2006: Muistitieto folkloristiikassa. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214, s. 93–119. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Pihlström, Anton, Westerlund, Carl 1904: *Kungl. Dalregementets historia 2*. Stockholm.
- Pitkänen, Timo 1996: Joka asianomaiselle tätä kautta ilmoitetaan. Kuulutukset paikallisyhteisön kuvaajina. Teoksessa *Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina*. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 2. Jyväskylän yliopiston historian laitos, Jyväskylän maakunta-arkisto, Jyväskylän historiallinen yhdistys. Jyväskylä. S. 127–155.
- Portelli, Alessandro 2006: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214, s. 49–64. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Pulkkinen, Tuija 1987: Kansalaisyhteiskunta ja valtio. Teoksessa *Kansa liikkeessä*. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki. S. 54–69.
- Pulma, Panu 1985: *Fattigvård i frihetstidens Finland. En undersökning om förhållandet mellan centralmakt och lokalsamhälle*. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia 129.
- Puranen, Meri 1999: *Mutta Suomen pojat ne ampuivat. I. Turun ruotutarkk'ampujapataljoona 1854–1867*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

- Pöyhönen, Juhani 1998: *Suomalainen sukunimikartasto. Atlas of Finnish Surnames*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 693. Helsinki.
- Pöysä, Jyrki 2006: Kilpikirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214, s. 221–244. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Rantala, Heli 2006: J. V. Snellmanin historiakäsityksen herderiläisiä piirteitä. Teoksessa *Herder, Suomi, Eurooppa*. Toimittaneet Sakari Ollitervo ja Kari Immonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1060. Helsinki. S. 394–413.
- Roiko-Jokela, Heikki 1996: Kirkko ja muuttuva yhteiskunta. Teoksessa *Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina*. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 2. Jyväskylän yliopiston historian laitos, Jyväskylän maakunta-arkisto, Jyväskylän historiallinen yhdistys. Jyväskylä. S. 9–41.
- Salminen, Heikki 1984: *2. Turun tarkk'ampujapataljoonan henkilöstö, koulutus ja huolto vuosina 1881–1902*. Pro gradu -tutkielma. Suomen historia. Turun yliopisto.
- Sanomalehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Päätoimittaja Päiviö Tommila, kirjoittajat Päiviö Tommila, Lars Landgren, Pirkko Leino-Kaukiainen. Sanomalehtien Liitto ry. Kuopio 1988.
- Santavuori, Martti 1941: *Suomen sotahistoria I. Suomen sotahistoria sekä katsaus yleisen sotataidon historian tärkeimpiin vaiheisiin I. Itsenäisyyden toteutumista edeltänyt aika*. Otava. Helsinki.
- Seitkari, Olavi 1937: Piirteitä Suomen ruotuväen uudelleen järjestämisestä vv. 1854–1856. *Historiallinen Aikakauskirja N:o 3*. Historian Ystävien Liitto. Helsinki. S. 182–200.
- Simmel, Georg 1986: *Muodin filosofia*. Suomentanut Antti Alanen, esipuhe Arto Noro. Kustannus Oy Odessa, Helsinki.
- Simonen, Vihtori 1936: Kun Tirrosesta tehtiin Larm ja Sasasesta Sabel. Suomen miesten Ruotsin vallan aikuisia sotilasnimisiä ja niitten perut nykyisessä sukunimistössämme. *Hakkapeliitta* n:o 48. Suomen suojeluskuntajärjestön lehti. 11. vuosikerta. S. 1479–1480. Helsinki.
- Studia anthroponymica Scandinavica 4. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning*. 1986. Utgiven av Thorsten Andersson och Lena Peterson. Stockholm., Uppsala.
- Studia anthroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning 5*. 1987. Utgiven av Thorsten Andersson och Lena Peterson. Stockholm, Uppsala.
- Studia anthroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning*. Utgiven av Thorsten Andersson och Lena Peterson. Årgång 18, 2000. Uppsala.

Sulkunen, Irma, Alapuro, Risto 1987: Raittiusliike ja työväestön järjestäytyminen. Teoksessa *Kansa liikkeessä*. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki. S. 142–156.

Suomalaisuuden Liiton nimiopas I. Pieni taskukirjasto 9. Kustantaja Yrjö Weilin, Helsinki. Osakeyhtiö Weilin & Göös. 1907.

Suomen puolustusvoimat I, II 1930: Toimittanut Felix Jonasson. I: Armeija. Kirjoittajat V. E. Tuompo, Heikki Nurmio, Lauri Kopio ja R. W. Palmroth. II: Suojeluskuntajärjestö. Kirjoittajat K. E. Levälahti ja Fanni Luukkonen. WSOY, Porvoo.

Tegnér, Esaias 1930: Om svenska familjenamn. *Ur Språkens värld III*. Fem uppsatser ur *Nordisk tidskrift* 1882. Stockholm. S. 47–158.

Tommila, Päiviö 1988: Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859. Teoksessa *Sanomalehdistön historia I. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Päätoimittaja Päiviö Tommila, kirjoittajat Päiviö Tommila, Lars Landgren, Pirkko Leino-Kaukiainen. Sanomalehtien Liitto ry. Kuopio. S. 77–261.

Ukkonen Taina: Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla-Maija Pesonen. Tietolipas 214, s. 175–198. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Utterström, Gudrun 1983: Personnamnsterminologi, termernas tillämpning på historiskt material. *NORNA-rapporter 23. Personnamnsterminologi*. Nornas åttonde symposium i Lund 10–12 oktober 1981. Redigerad av Göran Hallberg, Stig Isaksson, Bengt Pamp. Norna-förlaget Uppsala. S. 23–30.

Utterström, Gudrun 1985: *Släktnamn. Tillkomst och spridning i norrländska städer*. Kungl. skytteanska samfundets handlingar 29. Umeå.

Vahtola, Jouko 2003: *Suomen historia. Jääkaudesta Euroopan unioniin*. Suuri suomalainen kirjakerho oy. Helsinki.

Wallin (Voionmaa), Väinö 1904: *Itämainen sota Suomessa 1854–1856: 50-vuotiseksi muistoksi*. WSOY. Porvoo.

Valtasaari, Antero (toim.) 1966: *Kansakoulu 1866–1966*. Otava, Helsinki.

Valtavuo-Pfeifer, Ritva 2000: Svenska efternamnstyper i Finland. *Studia Anthroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning*. Utgiven av Thorsten Andersson och Lena Peterson. Årgång 18. Uppsala. S. 65–90.

Vesikansa, Jouko 1978: *Johdokset. Nykysuomen oppaita 2*. WSOY. Porvoo, Helsinki.

Wiio, Osmo A. 1998: *Johdatus viestintään*. Weilin + Göös. 6.–8. painos. Porvoo. 1. painos 1973 nimellä *Viestinnän perusteet*.

Viljanti, Arvo 1935: *Vakinaisen sotamiehenpidon sovelluttaminen Suomessa 1600-luvun lopulla erityisesti silmälläpitäen Turun läänin jalkaväkirykmenttiä*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B osa XX Humaniora. Turku.

Vuorela, Toivo 1979: *Kansanperinteen sanakirja*. WSOY. Porvoo, Helsinki.

Vuorimies, Heikki 1990: *Laukaan ruutusotamiehet vuodesta 1710 Ruotsin valtakauden loppuun*. Jyväskylä.

Zilliacus, Kurt 1980: Ortnamnsförråden vid språkgränsen i Finland. Presentation av ett forskningsprojekt. *NORNA-rapporter 17. Ortnamn och språkkontakt*. Handlingar från NORNA:s sjätte symposium i Uppsala 5–7 maj 1978. Redigerad av Thorsten Andersson, Eva Brylla, Allan Rostvik. Uppsala. S. 317–347.

Ågren, Sven 1922: *Karl XI:s indelningsverk för armen. Bidrag till dess historia åren 1679–1697*. Uppsala.

Åkerblom, K. V. 1937: Soldattorpen i svenska Österbotten och deras invånare. Litet nybygges-, krigar- och släkthistoria. Teoksessa *Kalender utgiven av Svenska Folkskolans vänner 52. årgången*. Helsingfors. S. 75–87.

Österberg, Carin 1939: *Båtsmansnamnen i Blekinge och Södra Möre*. Blekingeboken 1939. Blekinge Musei- och Hembygdsförbunds årsbok 17. årgången. Karlskrona.

Lähdejulkaisut

Gahm Persson = Kongl. Stadgar, Förordningar, Bref och Resolutioner angående Swea Rikes Landt=Milice til Häst och Fot, uppå Kongl. Maj:ts Allernådigste Befallning til Dess och Rikens Krigs=Collegium, hopsamlade af SIGFRID L, GAHM PERSSON I–IV. Stockholm 1762–1814.

Stadganden rörande rotehållaren och soldaten wid Indelta roterade Infanteriets Regementen och Korpser 1. och 2. Afdelningarne. C. D. FORSBERG. Stockholm 1844–1855.

Sanakirjat

Cannelin, Knut (toim.) 1945: *Ruotsalais-suomalainen sanakirja*. Kuudes painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 106. osa.

Cannelin, Knut ja Aulis, Hirvensalo, Lauri, Hedlund, Nils 1976: *Suomalais-ruotsalainen suursanakirja*. Kolmas uudistettu painos. WSOY. Porvoo.

Hellquist, Elof 1980: *Svensk etymologisk ordbok, A–N, O–Ö*. LiberLäromedel Lund.

Häkkinen, Kaisa 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. WSOY.

NS = Nykysuomen sanakirja. SKS, WSOY. Porvoo, Helsinki. 1963–1964.

SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Kotimaisten kielten (tutkimus)keskus, Valtion painatuskeskus. Helsinki 1985– .

Suomen kielen etymologinen sanakirja. Lexica Societatis Fenno-ugricae XII, 2. Osa II. Y. H. Toivonen, Erkki Itkonen, Aulis J. Joki. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki 1980.

Svensk ordbok 1986. Utarbetad vid Språkdata Göteborgs universitet. Vetenskaplig ledare Sture Allén. Esselte studium. Första upplagans tredje tryckning. Otava. 1987.

Sähköiset lähteet

Hiski = www.Suomen.Sukututkimuseura.fi/Hiski (seurakuntien historiakirjat)

Karttapaikka = www.maanmittauslaitos.fi/kartat/karttapaikka. <http://www.karttapaikka.fi>

Myyryläinen, Heikki 1998 = © Internetix, Nettiradio Mikaeli / Heikki Myyryläinen 1998.
<http://materiaalit.internetix.fi/fi/opintojaksot/9historia/kouluhistoria>

nimenmuutostietokanta =
www.Suomen.sukututkimuseura.fi/henkilonnimet/nimenmuutostietokanta

http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_kielipolitiikka

Suomen Suuriruhtinanmaan Asetus-Kokous. 1869. No 13.
<http://www.histdoc.net/laki/rhj.html>

Suomen suuriruhtinaskunnan armeija =
http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_suuriruhtinaskunnan_armeija

http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_äänioikeuden_historia

Suometar 11.3.1859. Yrjö Koskinen: Jaetun sotawäen Liika-nimistä. Historiallinen sanomalehtikirjasto. Kansalliskirjasto.

Tampereen Sanomat nro 19, 13.2.1886. Sukunimien tarpeellisuudesta. Historiallinen sanomalehtikirjasto. Kansalliskirjasto.

Ukkonen, Taina 2002: *Mietteitä muistitietohistorian eettisistä ja lähdekriittisistä ongelmista*. Elore. 2/2002. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Joensuu. (Julkaistu verkossa URL:http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_02/ukk202.html)

VRK = Väestörekisterikeskus: <http://www.vrk.fi/Nimipalvelu/sukunimihaku>

Aineistot

Muistitietoaineisto: Otettujen suomalaisten sukunimien taustat. Vuoden 1986 sukunimikyselyn vastaukset. Helsingin yliopisto, suomen kielen laitos. Aineisto tekijän hallussa.

Arkistolähteet (KA):

Ruotsin vallan ajan sotilasnimilähteet: Militaria II -arkisto. Kansiot 1, 6, 7, 9, 167, 172, 173, 177, 187, 232, 240 a ja b, 242, 243, 349 a, 352, 354 a ja b, 356 a, 357, 389, 412 a ja b, 413 a, 414, 491, 492 b, 493, 556. KA.

Prof. H. Klemetin kopiokokoelma. Kansiot 1, 3–5, 7–9. KA. Alkuperäiset luettelot Ruotsin sota-arkistossa.

Autonomian ajan sotilasnimilähteet: M = Militaria-arkisto, Kansallisarkisto.

Autonomian ajan ruotujakoiset tarkk'ampujapataljoonat:

Turun 1. ruotujakoisen suomalaisen tarkk'ampujapataljoonan rullat = Mönsterrulla för 1. indelta (Åbo) finska skarpsk. bat:n: M 26/19 = 1855, M26/20 1856, M26/21 1857, M26/22 1860, M26/23 1861, M26/24 1862, M26/25 1863, M26/26 1864, M26/27 1865. Vuoteen 2008 Sota-arkistossa.

Vaasan ruotutarkk'ampujapataljoona. Katselmusluettelot = Munsterrulla för 2:a Indelta, Wasa Skarpskytte-Bataljon: M 26/36 1855, M 26/39 1860, M 26/44 1865.

Oulun ruotutarkk'ampujapataljoona, Katselmusluettelot = General Mönster-Rulla öfver 3:dje Indelta Uleåborgs Finska Skarpskytte-Bataljon: M 27/4 1855, M 27/7 1860, M 27/12 1865.

Kuopion ruotutarkk'ampujapataljoona. Katselmusluettelot = (General)Mönster-Rulla för 4:de Indelta Kuopio Finska Skarpskytte-Bataljon: M 27/21 1855, M 27/ 24 1860, M 27/29 1865 (kaikki komppanijat); lisäksi ensimmäinen komppania seuraavista: M 27/22 1856, M 27/23 1857, M 27/ 25 1861, M 27/26 1862, M 27/27 1863, M 27/28 1864.

Mikkelin ruotutarkk'ampujapataljoona. Katselmusluettelot = (General) Mönster-Rulla för 5:te Indelta S:t Michels Skarpskytte Bataljon: M 27/36 1855, M 27/37 1856, M 27/39 1860, M 27/44 1865.

Hämeenlinnan ruotutarkk'ampujapataljoona. Katselmusluettelot = (General) Mönster-Rulla för Sjette Indelta Tawastehus Skarpskytte Bataljon: M 28/2 1855, M 28/6 1860, M 28/11 1865.

Porin ruotutarkk'ampujapataljoona. Katselmusluettelot = (General) Mönster-Rulla för Sjunde Indelta Björneborgs Skarpskytte Bataljon: M 28/15 1856, M 28/17 1860, M 28/19 1862, M 28/20 1863, M 28/22 1865. Lisäksi ensimmäinen komppania vuosilta M 28/16 1857, M 28/18 1861, M 28/21 1864.

Uudenmaan ruotutarkk'ampujapataljoona. Katselmusluettelot = Mönster-Rulla för 8:de Nylands Indelta Finska Skarpskytte Bataljon: M 28/27 1856, M 28/30 1860, M 28/35 1865.

Viipurin ruotutarkk'ampujapataljoona. Katselmusluettelot = (General) Mönster-Rulla för 9:de Indelta Wiborgs Finska Skarpskytte Bataljon: M 31/35 1856, M 31/37 1860, M 31/42 1865.

Henkikaartin 3. Suomen Tarkk'ampujapataljoona (Suomen kaarti). Katselmusluettelot = General Mönster-Rulla för Lifgardets 3:e Finska Skarpskytte bataljon: M 92/14 1850, M 61/6 1860, M 93/15 1878, M 61/28 1880.

Asevelvollisuusarmeijan miehistöluetteloita 1881–1890:

Uudenmaan tarkk'ampujapataljoona 1881–1892 vakinaiseen palvelukseen otetut: Suomen 1. Uudenmaan tarkk'ampujapataljoona = Första Nylands bataljon Alfabetisk förteckning öfver värnepliktigt underbefäl och manskap 1881–1887 sekä Alfabet förteckning öfver underbefäl och manskap vis 1 Nylands finska skarpskytte bataljon för åren 1889–1892: M 102/3a.

Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoonan miehistöluettelot. Suomen 7. Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoona 1881–1886 = Alfabetisk förteckning öfver Underbefäl och Manskap vid 7:de tavastehus finska skarpskytte bataljon för åren 1881–1882, 1883, antagna 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886: M 219/1.

Turun tarkk'ampujapataljoonan miehistöluettelot. Suomen 2. Turun tarkk'ampujapataljoona. Alfabetisk Förteckning öfver underbefäl och Manskap vid 2:dra Åbo, Finska, Skarpskytte bataljon, för år 1886, 87–88– 89: M 124/19 sekä Alfabetisk Förteckning öfver Underbefäl och manskap vid 2:dra Åbo Finska Skarpskytte Bataljon För år 1890: M 124/20 (tiedot vuoteen 1894).

Vaasan tarkk'ampujapataljoonan miehistöluettelot. Suomen 3. Vaasan tarkk'ampujapataljoona. Alfabetisk register öfver Underbefäl och manskap vid 3:e Wasa finska skarpskytte bataljon 1881–1884: M 148/4.

Oulun tarkk'ampujapataljoonan miehistöluettelot. Alfabetisk förteckning öfver Underbefäl och manskap vid 4:de Uleåborgs Finska Skarpskyttebataljon för år 1883: M 171/3.

Lyhenteet

ei ent. sn:ä	ei entistä sukunimeä
Hl.	Hämeen lääni
hn.	henkilönimi
KA	Kansallisarkisto
khr.	kirkkoherra
Kotus	Kotimaisten kielten (tutkimus)keskus
KVS	Kansanvalistusseura
mlk.	maalaiskunta
msrk.	maaseurakunta
murt.	murteessa, murteellinen
NA	Nimiarkisto, Kotus
NORNA	Nordiska samarbetskommittén för namnforskning
NS	Nykysuomen sanakirja
NTT	Nimistöntutkimuksen terminologia
Ol.	Oulun lääni

pat.	pataljoona
per.	perustettu
pit.	pitäjä
rts.	ruotsalainen, ruotsinkielinen
rykm.	rykmentti
SKS	Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
sml.	suomalainen, suomenkielinen
sn.	sukunimi
stn.	sotilasnimi
Tl.	Turun lääni
tn.	tilannimi, talonnimi
Ul.	Uudenmaan lääni
vier. kiel.	vieraskielinen
Vpl.	Viipurin lääni

Sanasto

<i>asutusnimi</i>	asumuksen, kulmakunnan, kylän, pitäjän jne. nimi (NTT)
<i>elementti</i>	nimielementti, sukunimeen <i>Koivu/lahti</i> sisältyy kaksi sanaa eli elementtiä, elementti on myös johdin, esim. nimessä <i>Koivu/nen</i>
<i>harkinnainen</i>	virallista ja julkikäyttöä varten muodostettu paikannimi. (NTT)
<i>huutolainen</i>	henkilö, jonka kunta (vanhan köyhäinhuoltolainsäädännön mukaan) antoi huutokaupassa vähiten vaativan huollettavaksi (Vuorela 1979)
<i>hypokorismi</i>	henkilönimen kansanomaisen muoto (NTT)
<i>itsellinen, huonemies, loinen</i>	tilapäisansioilla elävä, tilaton maaseudulla asunut henkilö (Vuorela 1979)
<i>johdostyyppi</i>	rakennetyyppi (NTT)
<i>kaksijäseninen sukunimi</i>	nimi, joka muodostuu kahdesta sanasta, esim. <i>Haapa/mäki</i> , <i>Lind/fors</i>
<i>kaksiosainen (paikannimi)</i>	nimestä, joka sisältää kaksi syntaktista osaa, esim. <i>Vene/lahti</i> , <i>Pohjois-/Venelahti</i> , <i>Venelahden/kari</i> , <i>Kirkko/palomaa</i> (NTT)
<i>kansakoulu</i>	kunnallinen oppilaitos 1865 alkaen, alkuun vain neljä luokkaa, alkeisopetus, lukemaan ja kirjoittamaan opetus, edelleen kiertokoulujen ja kotien tehtävänä
<i>kasööri</i>	kassanhoitaja (NS)
<i>kiertokoulu</i>	paikasta toiseen siirtyvä, kirkon toimesta pidetty alkukoulu (NS)
<i>kinkerit, lukuset</i>	hist. kirkon pitämät, jo katoliselta ajalta periytyvät kristinopin taidon

- kuulustelut, jotka virallisesti vakiinnettiin v:n 1686 kirkkolaisissa; myös *lukusijat, lukukinkerit, kylänlukuset* (Vuorela 1979)
- kotivävy* vaimonsa kotona asuva vävy (NS)
- kruunun torppa* valtion maalla oleva itsenäinen, mutta manttaaliton pikkutila (NS)
- kulttuurinimi* nimi, joka tarkoittaa kulttuuripaikkaa (NTT)
- kulttuuripaikka* ihmisen luoma paikka, esim. talo, viljelys, tie, kaivo (NTT)
- käännösnimi* nimi, joka on lainattu kielestä toiseen siten, että se on kokonaan käännetty (NTT)
- levikki* nimien tai nimityypin maantieteellinen levinneisyys, levintä (NTT)
- loinen, kesti, huonemies, koturi* tilattomaan väestöön kuuluva, omaa asuntoa vailla oleva maataloustyöläinen, joka perheineen asuu toisen luona varsinaista vuokraa maksamatta. Keski-Suomessa asunnon mukaan *sauna-, tupa-, pirttikesti* (Vuorela 1979)
- luontonimi* luonnonpaikan (maasto, vesistö) nimi (NTT)
- luontopaikka* luonnontilainen paikka (NTT)
- lyhentymä* uusi nimiasu, joka on syntynyt aiemmasta lyhentymällä (NTT)
- maaton* maaseudun asukas, jolla ei ole taloa, torppaa eikä mäkitupaa
- muonamies, muonarenki, jyvärenki* omassa ruoassaan maanomistajan rakennuksessa asuva maataloustyöläinen, joka saa osan palkkaa muonana, viljana, maitona jne. (Vuorela 1979)
- muotinimi* nimi, joka edustaa jonakin aikana suosittua nimityyppiä (NTT)
- muukalaistettu nimi* (suku)nimi, joka on muutettu vieraan mallin mukaiseksi kääntämällä, vieraiden suffiksien tai grafeemien avulla tai muulla tavoin (NTT)
- mäkitupa, mäkitupalainen* tilapäisansioiden varassa elävä kylän laidoilla sijainneen mäkitupa-alueen asukas (Vuorela 1979)
- nimenkantaja* henkilö tai paikka, jolla on nimi (NTT)
- (nimi)tyyppi* johonkin nimenmuodostustapaan liittyvien yhteispiirteiden kokonaisuus
- ruotu* ruotujakolaitoksen aikana yksikkö, jonka muodosti 2–4 talonpoikaistaloa, jotka hankkivat, palkkasivat ja ylläpitivät yhden sotamiehen

<i>seminaari</i>	(tässä yhteydessä) kansakoulunopettajaseminaari
<i>sotilastorppa</i>	ruotujakolaitoksen aikana osa sotamiehen palkkaa, asumus, jonka talonpojat järjestivät ja pitivät yllä sotamiehelle ja hänen perheelleen
<i>talo</i>	itsenäinen, rakennettu (talonpoikainen) maatila (NS)
<i>talollinen</i>	tilallinen; se, joka omistaa itsenäisen maatilaa, tilallisten säätyyn kuuluva (NS)
<i>talonnimi</i>	varsinkin kantatalojen mutta myös lohkotilojen nimistä (NTT)
<i>tila</i>	maatila, osa kokonaisesta talosta, verolle pantu torppa (NS)
<i>tilannimi</i>	talon tai tilan nimi (NTT)
<i>tilaton</i>	maa- ja metsätaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa saava, joka ei itse omista viljelys- tai metsätilaa (NS)
<i>torppa</i>	vars. maanviljelystä varten vuokralle annettu maatilaa alue, jolla on tai jolle on aiottu rakentaa tarpeelliset rakennukset (NS)
<i>torppari</i>	torpan vuokramiesoikeuden haltija (NS), vuokratilan isäntä, vuokra suoritettiin päivätöinä ja erilaisina tuotteina
<i>uudisnimi</i>	tietoisesti luotu uusi nimi (NTT)
<i>variointi</i>	nimenmuodostaminen, jossa olemassa olevaa nimistöä mallina käyttäen luodaan erikantaisia mutta äänteellisesti tai sisällöltään läheisiä nimiä (NTT)
<i>yhdysnimi</i>	nimi, jossa on vähintään kaksi nimenosaa (NTT)
<i>yksijäseninen sukunimi</i>	nimi, joka muodostuu yhdestä sanasta, esim. <i>Mäki, Mäkelä, Vainio</i>
<i>yksiosainen (paikannimi)</i>	nimestä, joka sisältää vain yhden syntaktisen nimenosan, esim. <i>Rauma, Katinhätä</i> (NTT)

Kyselykirje

LIITE 1

Tiedot sukunimien alkuperästä talteen!

Suurella osalla suomalaisia on vuosisatojen takaa periytynyt sukunimi, jonka alkujuuria voi vain arvailla. Mutta monilla on niin uusi nimi, että vielä hyvin muistetaan, kuka sen on ottanut ja miksi. Muistitieto kuitenkin katoaa nopeasti sukupolvien vaihtuessa. Siksi Helsingin yliopiston suomen kielen laitos haluaa nyt koota talteen ja tutkittavaksi sen, mitä vielä muistetaan. Vastaukset ovat korvaamattoman arvokkaita, koska samaa tietoa ei ole missään arkistossa ja kirjallisuudessa vain satunnaisesti joistakin nimistä. Nuoretkin voisivat kysellä nimensä taustoja vanhemmiltaan ja isovanhemmiltaan.

Vastauksia on tarkoitus käyttää tieteellisen tutkimuksen aineistona, joten kenenkään yksityisyyttä ei loukata. Tutkimustuloksia pyritään julkaisemaan, jotta kukin saa tietää, mihin on ollut osallisena vastatessaan kyselyyn.

Kertokaa mitä tahansa tiedätte oman tai jonkun muun sukunimen ottamisesta ja taustasta.

Muistattekko esimerkiksi,

- kuka nimen otti
- missä pitäjässä tai kaupungissa nimi on otettu
- minä vuonna tai suunnilleen milloin nimi on otettu
- oliko nimen ottajalla ennestään jokin sukunimi
- perustuiko nimi johonkin: talon, torpan tai muun asumuksen tai luontopaikan nimeen, aiempaan sukunimeen, sotilasnimeseen tms.
- vaikuttiko valintaan nimen kieliäsu
- auttoiko joku ulkopuolinen nimen valinnassa
- käytettiinkö apuna julkaistuja nimiluetteloita
- käyttivätkö kaikki perheenjäsenet samaa sukunimeä
- jotain muuta, mitä nimestä tiedetään.

Vastaukset lähetetään huhtikuun loppuun mennessä osoitteeseen Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Fabianinkatu 33, 00170 Helsinki. Kuoreen merkintä "Sukunimikysely". Alkää unohtako lähettäjän nimeä, syntymävuotta ja osoitetta. Vastanneiden kesken arvotaan 5 kpl Suomen kielen sanakirjat -sarjan 6:tta osaa, Suomalaista nimikirjaa, sekä 10 kpl muita kirjapalkintoja.

Helsingissä 16. tammikuuta 1986

Pentti Leino
 Pentti Leino, professori
 suomen kielen laitoksen
 esimies
 Helsingin yliopisto

Eero Kiviniemi
 Eero Kiviniemi, nimistöntutkimuksen
 professori
 suomen kielen laitos
 Helsingin yliopisto

Helsingissä 22. tammikuuta 1986

Arvoisa Vastaanottaja

Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksella on tutkimushanke, jossa on tarkoitus selvittää suomalaisten otettujen sukunimien taustoja.

Tähän mennessä on suomalaisia sukunimiä selvitettyäessä kiinnitetty eniten huomiota vanhoihin sukunimiin, mihin onkin ollut hyvät mahdollisuudet, sillä Suomessa on antoisia arkistolähteitä 1500-luvulta alkaen, osittain myös keskiajalta.

Tutkimatta ovat uudemmat, 1800-luvulla ja 1900-luvun alkukymmeninä otetut sukunimet. Niiden osuus sukunimistämme on huomattava. Niihin kuuluu Mäkinen, Virtanen -tyyppi, suuri osa la, lä -loppuisista nimistä sekä yhdyspaikannimien kaltaiset sukunimet kuten Ahomäki ja Hietaranta; vähäinen ei ole myöskään Aalto, Halme -tyyppisten yksijäsenisten nimien osuus.

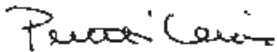
Miksi jotkut nimet yleistyivät muita nopeammin ja selvemmin? Mikä vaikutti nimien valintaan? Oliko kaikilla uusilla nimillä varsinaista perustelua vai ratkaisiko nimimuoti? Miten vaikuttivat julkaistut nimiluettelot? Kuinka tietoista nimen valinta on ollut? Mikö on ollut kielellisten seikkojen osuus, mikä sisällön? Onko nimenvälinnassa ollut eroja paikkakunnittain ja ajoittain? Yhteiskunnallisten ryhmienkin välillä on ollut eroja. Tarkkaa tietoa ei ole siitäkään, milloin sukunimen käyttö yleistyi Länsi- ja Etelä-Suomen maaseudulla. Minkä verran oli sukunimettömiä sukunimilain astuessa voimaan?

Useimpiin näistä kysymyksistä ei ole vastausta missään arkistossa. Tietoja yksittäisistä nimistä saattaa olla hajallaan arkistoituna tai kirjallisuudessa, mutta enimmäkseen vastaukset ovat niiden tiedossa, jotka itse ovat olleet ottamassa nimeä itselleen ja perheelleen. Tai ehkä tietoa on siirtynyt seuraavalle sukupolvelle. Muistitieto kuitenkin katoaa nopeasti. Nyt ovat käsillä viimeiset hetket saada sitä talteen.

Laaja kansalaiskysely on ainoa keino saada nopeasti talteen se, mitä sukunimien valinnasta vielä muistetaan. Jokainen joka tietää sukunimensä historiasta jotain, voi kartuttaa tutkimusaineistoa.

Oheisessa lomakkeessa on paljon kysymyksiä, mutta vaikka pystyisitte vastaamaan vain pariin kolmeen, kannattaa lomake palauttaa huhtikuun loppuun mennessä osoitteeseen assistentti Pirjo Mikkonen, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Fabianinkatu 33, 00170 Helsinki. Kaikkien vastanneiden kesken arvotaan 5 kpl "Suomalaista nimikirjaa" (Suomen kielen sanakirjat 6) ja 10 muuta kirjapalkintoa.

Suomen kielen laitoksen puolesta osallistumisestanne kiittäen

Pentti Leino
professori
suomen kielen laitoksen
esimies
Helsingin yliopisto

Eero Kiviniemi
nimistöntutkimuksen professori
suomen kielen laitos
Helsingin yliopisto

OTETTUJEN SUOMALAISTEN SUKUNIMIEN TAUSTAT

Otettu sukunimi _____

Kuka nimen otti? _____

Missä nimi on otettu? _____

Milloin nimi on otettu? _____

Oliko nimenottajalla entuudestaan käytössä jokin sukunimi?

Oliko uudella nimellä jokin malli tai perustuiko se talon, torpan tai muun asumuksen nimeen tai luontopaikan nimeen, entiseen sukunimeen, sotilasnimeen tms.?

Vaikuttivatko valintaan nimen äänneasu tai muut kielelliset seikat?

Vaikuttiko nimen sisältö? _____

Auttoiko valinnassa joku ulkopuolinen?

Käytettiinkö julkaistuja nimiluetteloita apuna?

Käyttivätkö kaikki perheenjäsenet samaa sukunimeä?

Mitä muuta nimestä tai nimenotosta tiedetään?

Vastaaajan nimi ja osoite _____

Nimihakemisto

Vuoden 1986 nimikyselyn aineiston sukunimet ja sotilasnimet sekä autonomian ajan arkistoaineistosta poimitut sotilasnimet

Aalinniemi..... 163	398	Alfthan 179	182, 183, 187, 341, 389
Aalto.. 62, 86, 87, 88, 89, 107, 108, 113, 120, 122, 253, 255, 256, 257, 258, 263, 264, 268, 269, 270, 272, 274, 276, 277, 279, 280, 326, 341, 370, 379, 384, 385, 387, 393, 396, 398, 399, 402	Ahokas 244	Alho 64, 105, 252, 254, 258, 259, 262, 278, 280, 379	Aromaa 163
Aaltola..... 385	Ahola... 93, 115, 170, 171, 180, 187, 389	Ali-Eskola 175	Aromäki 140
Aaltonen .. 65, 89, 92, 96, 108, 208, 212, 214, 216, 219, 224, 226, 230, 256, 268, 383, 385, 386, 398, 399	Ahonen.... 84, 93, 94, 198, 201, 218, 221, 225, 226, 230, 262, 383, 385, 386	Alikartano 204	Aronen 97, 110, 198, 201, 214, 222, 227, 230, 281, 386
Aaltoranta..... 163	Ahonius 385	Alkava..... 385	Aronpuro..... 64, 93, 121, 160
Aamu..... 379	Ahteentaka . 169, 187	Alku 371, 395	Arvela 259
Aarinen..... 226	Ahti 89, 280, 370, 373, 396	Alli 379	Arvidson 171
Aarni .. 370, 379, 397	Ahtinen..... 199, 226	Allinniemi ... 89, 153, 154	Arvo 373, 396
Aarnio . 89, 122, 235, 240	Ahtola..... 171	Allonen..... 383, 385	Arvonon 92, 226
Aarnikoski..... 157	Ahven..... 374, 395	Alm 283, 385	Ase 379, 395, 398
Aarnisalo ... 122, 160, 311	Aina..... 379	Alonen119, 133, 212, 222	Asell 135, 149
Aatto..... 379	Aino 379	Alppinen.... 212, 213	Asp..... 384
Aavalahti 87, 89, 160	Airas..... 379	Ampi 379, 395	Astala .. 64, 121, 169, 187
Adamsson... 280, 384	Airio 89, 231, 233, 235, 240	Ampu 379, 395	Asunmaa 109
Aerikkala..... 182	Airo 379, 396	Andell 270	Atlin 88, 89
Ahde.... 29, 122, 253, 258, 275, 385	Airola 385	Andersen 239	Auer 280
Ahios 379	Aita..... 379	Andersson . 108, 122, 134, 165, 214, 228, 229, 264, 276, 280, 334, 339	Aukee..... 242
Ahjo 379	Aittanen..... 388	Andrell 93, 121, 151, 160	Aukimaa..... 150
Ahkera..... 379	Aitto 89, 250, 280	Andronoff..... 273	Aulin 265, 336
Ahl 366	Aittokoski..... 140	Anerio 135, 231, 235, 238	Aunio 89, 240
Ahlberg 158, 182	Ajosmäki..... 154	Anglé..... 175	Aura .. 250, 258, 266, 280, 369, 370, 372, 388, 396, 398
Ahlfors 157, 189, 228	Ala-Jääski..... 189	Annala 242	Aurala 171
Ahlgren 89	Alakontiola..... 171	Annikkala..... 183	Auren 266
Ahlgrén 122, 240, 275	Alakruuvi 140	Annila 183	Auri 253, 256, 259
Ahlqvist..... 156, 165	Ala-Mursula 274	Antila 150	Aurinen 386
Ahlroos..... 385	Alanen..... 199, 201, 385, 388	Antinpoika 196, 216, 386	Aurinko 256, 259
Ahlstedt..... 274	Alanko... 89, 90, 135, 231, 241, 242, 245, 247, 379	Antola 171	Autero 247
Ahlström 135, 238	Alanne. 89, 241, 242, 247	Antreasson 180	Autio ... 89, 231, 232, 235, 236, 250, 263, 370, 374, 398
Ahma..... 379, 397	Ala-Penttilä 201	Anttila 171, 222, 223, 339, 386, 389	Auvinen..... 113, 220, 230, 274, 339, 341, 347
Aho.... 64, 78, 84, 89, 104, 135, 250, 254, 257, 258, 266, 268, 274, 278, 279, 280, 370, 371, 385, 395,	Alard 164	Apu 379	Avela..... 188, 189
	Alasalmi 154	Arck[elin]..... 213	Avenius 122, 160
	Alasarkki 140	Arimo ... 64, 123, 246	Avikainen..... 388
	Alasikala 171	Arkkila 62, 142	Avila 171
	Alastalo 160	Arktig..... 281	Backberg 75, 122, 258
	Ala-Toikko..... 199	Armas..... 374	Backman 192
	Alavuo..... 160	Aro 89, 97, 136, 171, 250, 253, 254, 258, 264, 272, 274, 280, 376, 385, 395, 398	Bajonett..... 150, 347
	Alén..... 90, 105, 123, 131, 135, 245, 248, 281	Arola ... 92, 169, 171,	Barck..... 189, 228
	Alenius .. 87, 89, 160, 280		Bask 336
			Berg..... 90, 210, 238,

- 267, 336, 386, 388
 Bergh.....267
 Berghem.....134
 Berglind104, 384
 Bergman165
 Bergqvist.....134
 Bergroth184
 Berlin .. 90, 104, 136,
 282, 284
 Beta248
 Björk . 185, 210, 284,
 384, 386
 Björklund .. 158, 166,
 185
 Björkman.....389
 Björkqvist.....158
 Björn . 238, 283, 336,
 347
 Björni270
 Björnäng.....224
 Blank283, 347
 Blom.. 163, 281, 283,
 336, 384
 Blomberg... 157, 160,
 176, 227, 387
 Blomqvist... 283, 387
 Blomstedt259
 Blomster.....389
 Blomvall 93, 148, 200
 Bly.....386
 Blå.....336
 Bohlsbacka158
 Bohm. 273, 281, 334,
 347
 Bom.....336
 Boman.....187
 Bomberg.... 118, 228,
 255, 277, 278, 343,
 347
 Bordakoff.....238
 Borenius146
 Borg334
 Borgelin 88, 204,
 228, 280
 Bovellan164, 266
 Brander.....157, 158
 Brandt.....281
 Brask,334
 Brax.....154
 Brofelt280
 Broman 91, 165, 210,
 227, 272, 347, 348
 Bromberg188
 Brusin.....146
 Brännfors.....386
 Buddén165
 Bulder.....155, 283
 Bure.....336
 Burman.....156
 Byskata.....389
 Bäck96
 Bäckman ... 157, 158,
 280
 Bähr.....165
 Böhlsbacka.....272
 Bök.....336
 Böök,.....334
 Cajander.....184
 Cajanus.....238, 245
 Cavén211
 Cedblom.....283
 Dahl.....133
 Dahlberg.....93, 135
 Dahlström.... 89, 154,
 157, 158, 280
 Dalin.....155
 Dansk 255, 267,
 346, 348
 Danska376
 Davidbacka228
 Dikman.... 92, 104,
 123, 131, 191, 276
 Dillström334
 Dunder337
 Eerola.... 64, 70, 144,
 169, 172, 310
 Ehroos134
 Einemäki 89, 153,
 154
 Eini.....216
 Eino.....379, 387
 Einola173
 Ek 91, 145, 172,
 267, 339, 348, 371
 Ekholm . 69, 93, 159,
 211, 238, 267, 283,
 352, 353
 Eklin.....228
 Eklund.....161, 385
 Ekman84
 Ekqvist 105, 163,
 210, 219
 Ekwall159
 Elgh.....337
 Elo. 79, 89, 122, 250,
 257, 258, 272, 275,
 280, 373, 396, 402
 Elomaa .. 65, 87, 115,
 140
 Elonén225, 385
 Eloranta.....93, 163
 Elovirta.....163
 Engblom.... 226, 247
 Eno379
 Ensomaa91
 Erholtz.....336
 Eriksson 165, 200,
 229, 263, 387
 Erkkilä... 87, 89, 105,
 116, 166, 169, 172,
 178, 186, 188, 389
 Eronen385
 Ervasti242
 Esaianpoika264
 Esala.....217, 223
 Esko386
 Eskola225
 Este ... 250, 280, 366,
 376, 395, 398
 Etelä385
 Eteläinen ... 368, 379,
 397, 398
 Evä89, 280
 Fagerlund 69, 121,
 255, 268, 275, 343,
 348
 Fagnäs389
 Fagerström109
 Falck281, 336
 Falk386
 Fant388
 Farin.... 90, 155, 162,
 281
 Fast.....104
 Fastman177
 Fihlman164
 Filenius238
 Filman264
 Filppula387
 Finne370, 385
 Finni.... 91, 185, 189,
 190, 221, 346
 Finsk370
 Fisk245
 Flaming273
 Flinck280, 385
 Flink .. 189, 280, 283,
 388
 Flinkman ... 102, 174,
 280, 282
 Floor.....158
 Flygare388
 Fonthén185
 Forbus212
 Fors388
 Forsberg385
 Forsell104
 Forsén210
 Forsman 109, 145
 Forss.....385
 Fossi.....262
 Foudila271
 Fougdila76, 174
 Fred229, 366
 Fredrikson .. 191, 192
 Fredriksson 221,
 240, 248, 344, 345
 Friberg.....383
 Friman... 28, 92, 109,
 156, 164, 227, 228,
 248, 388
 Frisk .. 191, 280, 334,
 348
 From... 225, 337, 348
 Frosterus185
 Fröjdlund.....227
 Fågel388
 Fågelman.....164
 Fält385
 Färlin.....87, 178
 Färling.....385
 Föhr.....161
 Först.....385
 Föör.....336
 Gabrielsson228
 Gardemeister171
 Gaurilov 124, 187
 Gestgivars389
 Gevär.....369
 Gillberg.....123, 276
 Giltig.....270
 Glad.....369, 386
 Gordejéff.... 229, 248
 Granat385, 388
 Granath ... 191, 192,
 348
 Granfelt266
 Granholm ... 190, 192
 Grannas180
 Granroos266
 Grip228
 Gröhn 107, 155,
 189, 255, 266, 282,
 336, 348
 Grönberg 89, 240,
 247, 283
 Grönblom213
 Grönfors 104, 185,
 191, 192, 223, 226
 Grönholm.. 122, 248,
 348
 Grönlund... 104, 160,
 165
 Grönroos . 69, 85, 90,
 93, 109, 120, 136,
 162, 163, 213, 218,
 223, 238, 247, 268,
 273, 276, 280

- Grönros 119, 164
 Grönvall 91, 189
 Gulin 162
 Gustafson 89
 Gustafsson 88, 90,
 135, 164, 178, 220,
 227, 238, 270, 281,
 282
 Gutzén 146
 Gåpå 339
 Göös ... 334, 339, 349
Haapa 368, 372
 Haapajärvi ... 139, 140
 Haapakka 140
 Haapakorpi 140
 Haapala 172, 183
 Haapalahti . 141, 256,
 259, 260, 268, 350
 Haapamäki ... 141,
 163, 350, 351
 Haapanen 64, 65, 82,
 88, 89, 93, 197,
 201, 218, 219, 226,
 230, 368, 376, 383,
 385
 Haapaniemi 89, 141,
 163
 Haaparanta . 105, 141
 Haapasalo ... 157, 389
 Haaposalmi 269
 Haara 376, 396
 Haarain 385
 Haarakangas 281
 Haarala 172
 Haarla 184
 Haavio ... 64, 78, 233,
 234, 235, 236
 Haavisto 92, 190, 191
 Hack 336
 Hacman 88, 89
 Hafverfelt 337
 Hagel 334
 Hagelberg ... 159, 356
 Hagg 203
 Hahto 379, 396
 Hahtola 187
 Haikonen 183
 Haila 383
 Haka .. 250, 252, 259,
 379
 Hakala ... 80, 93, 164,
 172, 189, 226, 383,
 386
 Hakanen 385, 386
 Hakanpää 144
 Hako 280, 376
 Halko 379, 396
 Halkosaari 189
 Halla.. 250, 258, 280,
 376, 396
 Hallala 172
 Hallavuo 163, 310
 Hallinen 148, 151
 Hallman 336
 Halme .. 89, 104, 108,
 250, 251, 252, 254,
 258, 259, 263, 264,
 270, 273, 280, 311
 Haltia 242, 247
 Halu 379
 Halvari 143
 Hammar 280
 Hammarslott 200
 Hampaala 189
 Hamppunen 386
 Hampspinnare ... 157,
 186
 Hangaslahti 141, 202
 Hangonmäki 93,
 149, 190
 Hanhi 379
 Hanhineva 389
 Hanka 374
 Hanki 374, 395
 Hanko 374
 Hannu. 116, 252, 259
 Hannula 189, 259
 Hansi 379
 Hanska 116, 252, 259
 Harakka 84, 156,
 282, 379, 396
 Harberg 184, 280
 Harhanen ... 198, 201,
 218
 Harju . 252, 253, 255,
 258, 259, 372, 386,
 387, 388, 395
 Harjula 172
 Harjunen ... 206, 208,
 401
 Harjunpää 90, 141
 Harm 369
 Harmi 369, 379
 Harri 384
 Harsu 384
 Hartikainen 383
 Hartikka 227
 Hartus 252, 259
 Harvio 231, 235, 236
 Hasselqvist 263
 Hast ... 164, 335, 385
 Hattu 379
 Hattula 386
 Hattunen 213
 Hauki 280, 372
 Haukka 373, 396
 Hauli 379, 397
 Hauta 373
 Hauta-aho 176
 Hautahalme 163
 Hautakoski 259
 Hautala 172, 278
 Hautamäki 384
 Hautanen 388
 Hautaoja 90, 141,
 262, 281
 Havas 256, 264
 Havaste 247
 Haveri 379
 Haverinen 389
 Havu 281, 310
 Havumäki ... 139, 141
 Havunen 242, 388
 Havusela 172
 Hede 338
 Hedman 383
 Heibacka ... 240, 346,
 349
 Heikinmäki. 256, 269
 Heikka 200
 Heikkilä. 74, 93, 115,
 116, 140, 143, 162,
 169, 170, 172, 173,
 180, 202, 260, 261,
 387
 Heikkinen .. 197, 212,
 213, 218, 230, 237
 Heikkola 173, 180,
 201, 228
 Heilimo 247
 Heiman 133, 240
 Heimo 379
 Heinilä 173
 Heiniö ... 235, 240,
 310, 346, 349
 Heino ... 89, 119, 250,
 253, 254, 257, 258,
 275, 281, 379, 384,
 385, 387, 396
 Heinonen 97, 108,
 197, 214, 216, 222,
 226, 230, 384, 385,
 386, 398, 399
 Heinsalo 163
 Heinä 379, 397
 Heinänen 225
 Heiskala 224
 Helander 151, 162
 Helén 228
 Helenius ... 134, 141,
 169, 179, 192, 244,
 383, 385
 Helgren 151
 Helin ... 80, 177, 248,
 350
 Helisten 190, 191
 Helistö 190, 191
 Heliö . 231, 235, 238,
 310
 Helle 90, 281
 Hellgren 281
 Hellman 69, 238, 385
 Hellsten 91, 217,
 240, 266, 282
 Hellström ... 186, 280
 Helm 369
 Helman 239
 Helmann 185
 Helmi ... 68, 71, 268,
 369, 373, 384, 385,
 395, 397, 402
 Helminen 92, 216,
 226, 369, 384, 397,
 398
 Helppo 369, 379
 Helsten 118
 Hemmi 369, 376
 Henrikson 89, 93,
 162, 164
 Henriksson .. 89, 134,
 163, 229, 240, 272,
 273, 274
 Hepo 379
 Hermanson 281
 Hermansson 228
 Hernessuhta 141
 Herrala ... 144, 146,
 168, 174, 189
 Herttua 166, 186
 Herttuainen 280
 Herttuala ... 166, 186
 Hidas 379
 Hiekka 379, 396
 Hieta 379, 396
 Hietala 173, 189
 Hietalahti 141
 Hietanen ... 156, 197,
 201, 206, 208, 223,
 384
 Hietaranta ... 141, 154
 Hietikko 74, 173
 Hietiö . 234, 235, 236
 Hiidenheimo 154
 Hiili 376, 395
 Hiilivirta 158, 356
 Hiiri 247, 379
 Hiisi 376, 395
 Hiivola 173

- Hiljas..... 379
Hillberg 142
Hilli 337
Hilpas 379, 397
Hiltunen 385
Hindh 385
Hinkkala 183
Hinno 208
Hintsala 259
Hinttala 145
Hirmu 374, 395
Hirsi .. 252, 281, 374, 396
Hirtesalo 219
Hirvaskoski 190
Hirvensalo 154
Hirvi .. 141, 142, 148, 179, 182, 371, 385, 388, 396
Hirviaho 141
Hirvinen 385
Hirviniemi 161
Hiukka 389
Hjelm 369, 385
Hjelmman 247
Hjelp 369
Hjert 164
Hohti 384
Hoikanmäki 141
Hokka 379
Holja 142
Holli 379
Hollmön 119, 191, 193, 275
Hollo . 252, 256, 259, 260
Holma 180
Holmberg .. 136, 137, 152, 159, 356, 387, 388
Holmen 191
Holmi 384
Honka .. 90, 281, 371, 388, 396
Honkala 189, 389
Honkanen 216
Honkasalo . 105, 141, 163
Honkilahti 141
Honkio 231, 232, 235, 236, 239
Honkola 173
Honkonen 216
Hopeavuori. 115, 158
Hoppula 173
Horkka 252, 259
Horneman.. 179, 347, 349
- Hosainoff 247
Hosanoff..... 219
Hossola..... 173
Hotari 155
Hovatofff..... 189, 281
Hovi 379
Hovila..... 173
Huggar 380
Huggare 385
Huhdanmäki 229
Huhdanpää 141
Huhta.. 250, 376, 388
Huhtaja 231, 242
Huhtala 169, 173, 184, 221, 222
Huhtanen... 221, 222, 384, 388
Huhtiniemi . 142, 201
Huikko 374
Huikka 74, 252, 256, 259, 374
Huima 376, 395
Huimala 173
Hujanen 155
Huju 180
Hujula... 91, 228, 282
Hukari 243
Hukka 379, 388
Hukki 379
Hultinen 177
Humberg 238
Humpas 264
Huovi 379
Huovinen 389
Hurme . 89, 250, 258, 272, 281, 310
Hurska 379
Hurtig. 337, 391, 392
Huru 379
Husar 349
Husgafvel 239
Hutramo 247, 341
Huuhtinen 201
Huukanen 386
Huusko 369, 376
Huutonen... 142, 197, 201
Hyppy..... 379, 395
Hyske 124, 250, 270
Hyry 369, 374
Hyttinen 389
Hytönen 383
Hyvä 374, 395
Hyväaho 142
Hyvönen..... 385, 389
Hyry 384
- Hyyryläinen 384
Hyyti .. 252, 253, 259
Hyytinen..... 388
Hägg 385
Häggroth 163
Häggström... 87, 159, 161
Häggströmin 98
Häiväoja 154
Häkkinen 201
Häkärä 379
Häkämies .. 255, 276, 341, 393
Hällfors 104
Hällsten 120, 217
Hällström 104
Hämeenkorpi 389
Hämäläinen 179
Hänninen 283, 388
Härkki 221, 342
Härkä 379
Härkänen 280
Härkönen 272
Härmä 379, 396
Härmälä 387
Hätä 379
Hätälä 105, 188
Häyry 282
Höckert 282
Högerman... 191, 192
Höglund 89, 280, 281, 385
Hök 336
Höylä 379, 396
Höylänen 143
Höyry 379
Höyssä 164
Höök 385
Idh 386
Ihantola 74, 173
Ihme 380, 396
Iivari 380
Ikola 389
Ilk[k]a 384
Ilkka 143, 388
Illukka 186
Ilma ... 373, 384, 395, 397
Ilmari 370, 376
Ilmi 380
Ilmonen 208, 311
Ilo 369, 371, 385, 396, 397, 399, 402
Ilomäki 142, 280
Ilonen . 385, 397, 399
Ilopakka 91, 227, 282, 283
- Ilta 376, 395, 397, 402
Iltanen ... 86, 88, 226, 384, 386, 387, 397
Ilván 179
Ilves.... 372, 396, 398
Immelin 148, 346, 349
Inberg 283
Inna 252, 259
Innilä 188, 189
Into 369, 372, 396, 399
Intti 152
Invenius 150
Irjala 132
Isaksson 163, 244, 248
Iso 376, 395
Iso-Aho 226
Iso-Hirvelä 280
Isoin 156
Iso-Jussila 181
Isojärvi 142, 174
Isokallio 142
Isokangas 142
Isonikkilä 173
Iso-Pietilä 153
Isosuo 79, 142
Isotalo 142, 226, 260, 383
Isoviita 389
Isto 380, 397
Itä 369, 373, 395
Itäaho 163
Itäranta 90, 154
Iwendorff ... 124, 244
Ivrig 369
Jaakkola 155, 162, 173, 187, 271, 339, 341, 342
Jaku 380
Jako 380
Jakobsson 90, 93, 164, 247, 282, 283
Jakso 380
Jalas... 250, 256, 258, 259, 281
Jalava 171, 247, 385, 387
Jalka 380
Jalo 370, 396, 397, 398, 399, 402
Jalonen 93, 194, 212, 213, 225, 226, 230, 310, 385, 386, 397, 399, 401

- Jalovaara 164
 Jansson 176, 265
 Jantonen 120, 199, 218
 Jernberg..... 245
 Joenperä 145
 Joensuu.... 137, 142, 154, 384
 Johannesdahl 180
 Johanpoika 283
 Johansson 69, 70, 82, 92, 122, 147, 174, 178, 200, 208, 211, 212, 216, 217, 218, 226, 227, 229, 237, 240, 247, 268, 269, 281, 283
 Jokela 102, 170, 173, 174, 201, 384
 Jokelainen 389
 Joki.... 255, 276, 341, 342, 368, 370, 371, 385, 387
 Jokilahti..... 164
 Jokimaa 65, 142
 Jokinen ... 68, 69, 75, 79, 88, 89, 91, 164, 198, 201, 206, 207, 208, 211, 212, 220, 221, 222, 224, 225, 228, 230, 245, 310, 340, 342, 368, 380, 384, 385, 386, 396, 397
 Jokiniemi..... 142
 Jokipaltio..... 164
 Jokiranta 142
 Joromäki..... 203
 Jossgård..... 389
 Jouhi..... 375
 Joukko 380
 Jounela 167, 186
 Jouppi..... 388
 Jousi ... 375, 385, 396
 Joutsa 376
 Joutsen 210, 255, 266, 346, 352, 376, 385, 396, 399
 Joutsenlahti . 84, 254, 268
 Joutsenniemi 153, 154
 Joutsi 375
 Jouttela 174
 Jouttenus 243
 Juhala 178
 Juhola 189, 229
 Jukka 376
 Julma 375, 395
 Junila.. 164, 188, 189
 Junkkari..... 208
 Junno 389
 Junnonaho 261
 Junttila..... 174
 Juntto..... 276, 342
 Juntula..... 92, 189
 Juntunen 386, 389
 Juoksu 380, 397
 Jurmu 389
 Juselius..... 281
 Juslin 90, 189, 281
 Jussila.... 87, 90, 94, 102, 140, 141, 174, 178, 179, 203, 208, 225, 245, 384
 Juti..... 116, 252, 259
 Jutila..... 174
 Juuri 372, 395
 Juurikkala... 169, 174
 Juurinen..... 208, 226
 Juuroja..... 226
 Juusela..... 174, 384
 Juuso 380
 Juuti..... 376, 396
 Juva ... 252, 253, 259, 383
 Jylhä..... 376, 396
 Jyrinä..... 380
 Jyrkkä..... 380, 396
 Jyry 380, 397
 Jyskä..... 380
 Jämbeck 164
 Jämsä..... 380
 Jänkkä 376, 395
 Jänne .. 373, 395, 398
 Jännet 373
 Jänt 387
 Jäntere 90, 247
 Jäntti..... 383
 Järnstedt 267
 Järvelä . 90, 166, 168, 186, 189
 Järveläinen . 108, 201
 Järvenoja 108, 201
 Järvenpää 83, 142, 163, 220, 272, 386
 Järvensivu . 142, 153, 226, 259
 Järventausta.. 63, 142
 Järvi..... 90, 256, 258, 264, 268, 368, 370, 371, 384, 385, 395
 Järvinen... 62, 76, 79, 92, 93, 110, 120, 166, 176, 186, 197, 199, 201, 207, 208, 214, 216, 218, 221, 222, 225, 226, 229, 230, 368, 376, 384, 385, 386
 Jäykkä 380, 397
 Jää 375, 395, 398
 Kaakinen..... 149
 Kaakoja 204
 Kaakoja Ojanen.. 204
 Kaalamo 243
 Kaamanen 202
 Kaarela..... 186, 189
 Kaari 376, 396
 Kaarlenkaski 268
 Kaarre 250, 263, 264
 Kaartotie..... 161
 Kahari 181
 Kahila..... 174
 Kahma..... 376, 395
 Kahra..... 208
 Kahvola..... 189
 Kaija..... 173
 Kaikki 376, 395
 Kaiku..... 375, 385
 Kaila..... 174
 Kailanpää 76, 96, 142, 208
 Kaima..... 380
 Kaino..... 376, 395
 Kainu..... 380
 Kaisto. 380, 396, 397
 Kaita..... 380
 Kaitaanranta 89, 136, 272
 Kaitila 184
 Kaivola..... 174, 183
 Kajander..... 284
 Kajanto.... 93, 115, 232, 233, 241, 247
 Kajava 245
 Kala... 252, 255, 256, 259, 341, 342, 376, 395
 Kalaja. 233, 244, 245
 Kaleva 247, 370, 380, 398
 Kalin 142
 Kalju 380
 Kalke. 108, 250, 256, 258, 259, 270
 Kalkkila..... 174
 Kallela..... 69, 268
 Kalliala..... 184
 Kallila . 90, 174, 227, 263
 Kallio 29, 69, 70, 81, 89, 90, 93, 210, 231, 232, 234, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 370, 371, 385, 388, 398
 Kalliainen ... 70, 386, 398
 Kalliolla 142
 Kalliomaan... 153, 154
 Kalliomäki 163
 Kallioniemi 142, 173, 178, 179, 182, 191
 Kallo 189
 Kalmari 247
 Kalpa..... 380, 397
 Kalske 113, 250, 258, 276, 281, 310
 Kaltiokumpu 143
 Kalto 380
 Kammi 380
 Kampainen..... 388
 Kamu..... 376
 Kanerva 90, 136, 247
 Kanervisto ... 28, 190, 191
 Kanervo..... 247, 310
 Kangas 143, 210, 250, 276, 349, 371, 387, 388, 398
 Kangasharju 143
 Kangasniemi ... 105, 143
 Kankaala 168, 174
 Kankaanranta 97
 Kankahainen 199
 Kankainen 226
 Kankare.... 242, 243, 380, 398
 Kanki..... 376
 Kankkonen 388
 Kanko..... 380
 Kannisto 153, 191, 348
 Kannus 380
 Kanon..... 369
 Kanta..... 380
 Kanto. 181, 258, 259, 281, 371, 396
 Kantola.... 90, 187, 189, 216
 Kantonen.... 226, 386
 Kantoniemi.. 90, 143, 261
 Kanuuna 369, 380
 Kapakka 164
 Kapiro..... 370, 380

- Kapro 380
 Kares 281
 Karha 380
 Karhi 380
 Karho 74
 Karhu 162, 189, 229,
 270, 371, 396, 399
 Karhulahti 273
 Karhumäki.. 139, 143
 Kari 64, 90, 135,
 253, 254, 256, 257,
 258, 259, 274, 281,
 373, 398
 Karikoski..... 64, 90,
 121, 161
 Karila 282
 Karja..... 380
 Karju 380
 Karlsson 69, 90, 104,
 144, 149, 164, 243,
 247, 268, 281, 283
 Karlund 62, 216
 Karp 334
 Karpio 234, 240
 Karppinen... 107, 277
 Karsikko.... 80, 144,
 243
 Karstu..... 260
 Kartano 105, 243, 278
 Karttila 182, 183, 205
 Karttunen... 113, 221,
 230, 339, 341, 342
 Karvala..... 213
 Karvi 380
 Kasila 184
 Kask .. 255, 265, 266,
 346, 349
 Kaskela..... 149
 Kaski . 250, 255, 258,
 265, 266, 268, 346,
 349, 384, 396, 398
 Kastell 244
 Kastelli 244
 Kataja .. 65, 244, 376,
 398
 Katajainen .. 104, 199
 Kauha 380
 Kauko 260
 Kaukonen 143
 Kaukoranta 164
 Kaukosalo 143
 Kaunis 371, 398
 Kaunismaa... 90, 164
 Kaunisto 91, 190,
 191
 Kaunola 29, 188, 352
 Kaunonen 385
 Kaunula 384
 Kauppi..... 380
 Kauppila..... 76, 168,
 174, 176
 Kauppinen 385
 Kaura..... 380, 396
 Kauramäki..... 150
 Kauranen 280, 283
 Kaustinen 388
 Kautto..... 277
 Kauttu..... 239
 Keihäs 372, 396, 398
 Keino... 93, 171, 257,
 276, 341, 342, 376,
 385, 395, 397
 Keinonen... 385, 397
 Keisala 174
 Keisari 105, 143
 Keisu 260
 Kelkka..... 220, 274,
 339, 341, 347
 Kellomäki... 163, 164
 Kellosalmi .. 143, 151
 Kelpo..... 373, 395
 Kemi..... 380
 Kemppe..... 376
 Kenno. 252, 253, 260
 Kenttälä..... 184
 Keppi..... 380
 Kermi 380
 Kero .. 253, 281, 380,
 396
 Kersu.. 208, 212, 281
 Kerä... 368, 380, 397
 Kerälä..... 277, 344
 Keränen..... 368, 380,
 385, 396, 397, 402
 Kesanto 93, 248
 Keski .. 368, 380, 397
 Keski-Huikkula.. 259
 Keski-Ilkka... 28, 143
 Keski-Luopa..... 147
 Keskimäki 143
 Keskinen 69, 154,
 199, 211, 368, 376,
 385, 397, 402
 Keskitalo ... 143, 164,
 168, 174, 243
 Keski-Vakkuri... 28,
 91, 143
 Keskumäki 143
 Kesola 174, 243
 Kesti 388
 Kestikevari 243
 Kesäniemi 164
 Keto..... 104, 375, 384
 Ketola..... 174
 Ketonen..... 216, 398
 Kettu 376
 Keuru 164, 255, 257,
 260, 337, 339, 341,
 343
 Kielo 90, 281
 Kieloaho..... 160, 161
 Kiempe..... 376
 Kienokoski 189
 Kierimo 124, 244
 Kihnula..... 175
 Kiianlinna..... 154
 Kiikoinen 386
 Kiiski.. 165, 375, 383
 Kiittola 216
 Kiivanen.... 194, 212,
 213, 401
 Kiivas..... 375, 395,
 398, 401
 Kijhl 336
 Kiljander ... 104, 164,
 209
 Kiljunen ... 189, 209,
 230
 Kilkki 277
 Kilman 248
 Kilpelä..... 168, 175
 Kilpi .. 255, 257, 277,
 341, 343, 368, 371,
 385, 396, 397
 Kilpinen 368, 380,
 385, 396, 397, 402
 Kimo 380
 Kinnunen..... 88, 389
 Kirjola 175
 Kirkas. 373, 395, 398
 Kirkkolahti 179
 Kirkonmies..... 284
 Kirmu 264
 Kirppu 380
 Kirves. 375, 396, 398
 Kisko 375
 Kivalo 244
 Kivekäs 241, 245
 Kivelä.. 90, 166, 171,
 175, 183, 184, 189
 Kivi ... 68, 69, 89, 90,
 118, 122, 257, 258,
 263, 264, 265, 266,
 268, 370, 384, 385
 Kiviharju 104, 155
 Kivijärvi 143
 Kivikangas 143
 Kivikari 144
 Kivilahti . 29, 90, 158
 Kivilinna ... 164, 310,
 349
 Kiviluoto 158
 Kivimaa..... 144
 Kivimäki ... 144, 154,
 155, 181, 211, 243
 Kivinen . 63, 65, 196,
 202, 207, 210, 212,
 216, 218, 219, 221,
 222, 230, 349, 398
 Kiviniemi 93, 144,
 158
 Kivioja 144, 164,
 256, 269
 Kiviranta 75, 161
 Kivisoja..... 155
 Kivistö. 91, 190, 191,
 221, 222
 Kivääri 369, 380
 Klaavola 175
 Klack..... 276, 349
 Klang..... 334
 Klasi 380
 Kleemola..... 281
 Kleimola 175
 Klemetti 243
 Klemetilä 243
 Klemola..... 176
 Klen..... 370
 Knall . 255, 270, 345,
 349
 Kniper 164, 349
 Knuutila 74, 175
 Knuutinen 189
 Knuutila 173, 179
 Kock..... 385
 Koho 179
 Koistinen..... 389
 Koitto 380, 397
 Koittola 175
 Koivisto..... 74, 88,
 190, 191, 192, 348
 Koivu 210, 368,
 371, 384, 396
 Koivujärvi . 201, 202,
 218
 Koivukangas ... 164,
 189
 Koivula 166, 169,
 175, 185
 Koivulehto 158
 Koivunen... 197, 202,
 207, 210, 218, 226,
 227, 230, 368, 380,
 386, 396, 397
 Koivuniemi 144, 386
 Koivuporras 226, 227
 Koivuranta .. 88, 164,
 227, 280, 281

- Koivurinta ... 90, 136, 164
 Koivusaari .. 144, 146
 Koivusalo 90, 158, 164
 Kojonen.....388
 Kokki 161, 376
 Kokko.....371
 Kokkola..... 169, 175
 Kolho 252, 260
 Kolja.....380
 Koljo380
 Koljonen.....211
 Kolkko 376, 395
 Kolström158
 Komsu 189, 283
 Komulainen..... 265
 Konsell 118, 276
 Kontio 231, 238, 370, 380
 Kontiola 171, 175
 Kontti377
 Konttuuri243
 Kontu ... 89, 250, 281
 Kopo.....152
 Koponen.....386
 Kopp... 210, 346, 350
 Koppinen... 210, 346, 350
 Kopra377
 Korenius248
 Korento248
 Korho 369, 377
 Korhonen... 144, 385, 389
 Koria377
 Korja377
 Korkeila ... 170, 175, 228
 Korkiakoski..... 144
 Korko 377, 395
 Korpela 91, 170, 175, 189
 Korpi .. 371, 385, 388
 Korpilampi .. 92, 164, 165, 200
 Korpinen 199, 385
 Korte .. 257, 258, 281
 Korteenperä..... 189
 Kortejärvi ... 140, 144
 Kortessaari 171
 Korva 375, 396
 Korvajärvi155
 Korvenranta. 76, 144, 181, 270
 Koskela ... 88, 90, 92, 170, 175, 185, 255, 256, 260, 263, 264, 276, 277, 343, 384, 393
 Koskenniemi 92, 175, 223
 Koskenranta 164
 Koskenvoima 87, 98, 160, 161
 Koski . 84, 88, 90, 97, 144, 251, 252, 256, 257, 258, 260, 263, 264, 268, 281, 368, 370, 383, 384, 385, 387, 388, 395
 Koskinen . 65, 83, 84, 90, 172, 197, 199, 207, 208, 210, 211, 216, 218, 220, 222, 224, 226, 227, 229, 230, 268, 368, 373, 384, 385, 386
 Koskiniemi... 93, 164
 Koskio238
 Koskipää ... 90, 144, 191
 Kosky 84, 268
 Kossila 179
 Kost... 255, 265, 266, 346, 350
 Kosti.. 253, 255, 265, 266, 346, 350, 380
 Kosto 377, 395
 Kotakorva.....155
 Kotapakka200
 Kotiranta ... 137, 144, 161
 Kotisalmi.... 115, 144
 Kotka.. 371, 388, 396
 Koto380
 Kotola.....175
 Kotoluhta 144
 Koukkula.... 203, 218
 Koura377
 Kova.. 368, 371, 384, 395, 397, 402
 Kovanen 368, 380, 396, 397, 402
 Kovaniemi 80, 144
 Kovero386
 Krigsman.... 226, 336
 Kriikka 252, 260
 Kriivari.....144
 Krinttilä..... 155, 175
 Kristola..... 188, 189
 Kristola.....188
 Krok336
 Kron387
 Krook 246, 260
 Kröger 161
 Kudvadsoff. 124, 270
 Kuha..... 374, 396
 Kuhlberg 29, 157, 158, 350, 356
 Kuhlman..... 264
 Kuhmonen... 82, 88, 89, 220
 Kuhnamo... 231, 244, 245
 Kuikka..... 369, 377
 Kuiru 263, 264
 Kuitunen..... 227
 Kuivajärvi 228
 Kuivas 380
 Kuivinen..... 388
 Kuja..... 377, 395
 Kujanmaa 153
 Kujansuu 192
 Kukila 187
 Kukka.... 368, 371, 387, 396, 397, 402
 Kukkanen.. 368, 380, 396, 397, 402
 Kukkasjärvi 155
 Kukko 374
 Kukkola..... 260
 Kukurainen.... 268, 269
 Kula..... 388
 Kulju .. 177, 252, 260
 Kulla 386
 Kullberg 141, 346, 350
 Kulo 380, 396
 Kulovaara.... 93, 164
 Kulovuori 29, 137, 157, 158, 346, 350, 356
 Kulta 375, 395
 Kumlin 163, 227, 284
 Kumpu 202, 252, 258, 260, 372
 Kumpulampi 144
 Kumpunen.....202
 Kuninkainen.... 105, 141
 Kunnari 164, 243
 Kunnas 250, 252, 258, 263, 264, 272
 Kunnola..... 189
 Kuntala..... 168, 176
 Kuohu 380
 Kuoppala.... 228, 229
 Kupari262
 Kupilo 248
 Kurikka 149
 Kurjenniemi 255, 261, 345, 394
 Kurki 371
 Kurkiniemi 144
 Kurko 380
 Kurli 179
 Kuronen 383
 Kuru .. 153, 252, 256, 260, 380
 Kurvi 380
 Kutuniva 155
 Kuu 366, 380, 395
 Kuukka..... 89, 280
 Kuula. 372, 388, 396
 Kuuliainen.. 202, 203
 Kuuliaisemäki . 202, 203
 Kuuma..... 380
 Kuusela 170, 176, 189, 202, 218
 Kuusi. 258, 266, 368, 375
 Kuusinen 63, 198, 202, 207, 218, 368, 380, 386, 396
 Kuusisto 190, 191, 192
 Kuva..... 377, 396
 Kyhky 377
 Kyllönen 389
 Kylmä 380, 396
 Kylmäkorpi 163, 164
 Kylmäkoski 145, 340
 Kylven..... 134
 Kylvi380
 Kylänpää 145, 178
 Kyläntalo..... 386
 Kynsi..... 380
 Kynänsieni 386
 Kyrö 380
 Kytönen.... 198, 202, 218
 Kytömaa..... 164
 Kyyhkynen. 200, 240
 Kyykoski 163, 164
 Kyyrö 380
 Kähtävä 187
 Käkelä 259, 347
 Käki..... 380
 Kämi 252, 260
 Käpy... 281, 311, 380
 Kärjä .. 252, 253, 260
 Kärki ... 69, 253, 255, 268, 341, 343, 348, 373, 384, 396, 402
 Kärppä..... 380

- Kärri 264
 Käsi 369, 380, 395
 Käyhkö 380
 Köykkä 386
 Laajalahti 155
 Laak .. 255, 266, 334, 336, 346, 350
 Laaki 380, 397
 Laakko 253, 255, 277, 341, 343
 Laakkonen 261
 Laakso 88, 89, 90, 144, 254, 255, 257, 258, 266, 272, 274, 281, 346, 347, 350, 368, 372, 384, 385, 395
 Laaksonen 64, 76, 108, 110, 122, 176, 197, 202, 214, 216, 219, 221, 222, 227, 230, 310, 340, 343, 384, 386, 398
 Laanio 237
 Laasasenaho . 84, 268
 Laavia 281
 Lacke 344
 Lackström . 255, 269, 344, 345
 Lager 385
 Lagerbom ... 221, 342
 Lagerspets 337
 Lagerstedt 161
 Lagus 154
 Lahdelma 241, 243
 Lahdensivu 145
 Lahdensuo .. 160, 161
 Lahdensuu 164
 Lahna 377
 Laho 380, 397
 Lahtela 167, 188
 Lahti .. 84, 89, 90, 91, 104, 122, 175, 212, 252, 254, 255, 256, 258, 260, 264, 266, 268, 273, 279, 281, 347, 368, 371, 385, 387
 Lahtikallio 92, 145
 Lahtinen .. 65, 89, 91, 198, 200, 202, 207, 213, 220, 222, 225, 227, 230, 348, 368, 380, 384
 Lahtonen 227
 Laihinen 227
 Laiho . 64, 69, 79, 89, 90, 123, 132, 250, 252, 254, 257, 258, 260, 268, 269, 270, 272, 274, 275, 278, 281
 Laihonen 227
 Laikko 281
 Laine . 64, 84, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 104, 107, 108, 113, 118, 136, 253, 254, 255, 257, 258, 266, 269, 270, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 282, 310, 326, 341, 343, 347, 370, 372, 383, 384, 385, 387, 393, 396, 398, 399, 402
 Lainio .. 90, 235, 238, 240
 Lairila 87, 185
 Laitakari 145
 Laitila 108, 202
 Laitinen 108, 198, 202, 388
 Laiva 380
 Laivo 91, 282
 Lakanen 244
 Lakka 377
 Lakso .. 368, 372, 395
 Lalla 92, 222, 273
 Lambert 150
 Lammenranta 164
 Lammi . 89, 216, 252, 260, 374, 387, 388
 Lamminmäki 240
 Lammisalo 155
 Lampa 380
 Lampela 91, 189
 Lampi 282, 373
 Lampinen 92, 144, 197, 198, 200, 202, 207, 216, 227, 230, 385, 388
 Lang 337, 369
 Langi 380
 Lanki 369
 Lanteri 246, 341, 344
 Lantto 377
 Lapinleimu . 137, 145
 Lapinmies 337
 Lapp 370
 Lappeteläinen 189
 Lappi 370, 377
 Larm 385, 388
 Larva . 253, 255, 268, 341, 344, 373, 385, 395
 Lassfolk 387
 Lassila 176
 Latomäki 92, 145, 226, 227
 Latva ... 90, 104, 147, 255, 258, 268, 272, 282, 344, 373, 395, 396
 Latwala 387
 Latvanen 93, 227
 Lauha . 252, 256, 264
 Laukas 384
 Laukka 377
 Laukkonen 202
 Laulaja 182
 Lauma 380
 Launis 123, 275, 276
 Laurell 104, 185, 208
 Lauren 123, 155, 181
 Laurén ... 73, 87, 185, 205, 227, 281
 Laurento 87, 185
 Lauri 368, 380
 Laurikka 272
 Laurila 185, 222, 259
 Laurinen 202
 Laurinolli 145
 Lauro 380
 Lauta 380
 Lautasilta 145
 Lauttamäki 145
 Lauttasilta 145
 Lavetti 395
 Lavila 151
 Lavio .. 370, 380, 397
 Lavo 380
 Lax 385
 Ledig 385
 Lehmus 110, 250, 272, 380, 396
 Lehmussaari 97
 Lehmusvaara 158, 356
 Lehti 90, 253, 254, 257, 258, 269, 270, 272, 277, 282, 368, 369, 371, 384, 385, 396, 398, 402
 Lehtihovi 161
 Lehtikanto .. 157, 158
 Lehtimaja ... 160, 161
 Lehtimäki 91, 145, 149, 158, 164, 202, 216
 Lehtinen .. 62, 65, 83, 90, 92, 93, 110, 161, 178, 202, 207, 214, 216, 220, 222, 223, 225, 226, 227, 229, 230, 368, 375, 384, 385, 386, 398, 401
 Lehtiniemi 89
 Lehtisaari ... 91, 145, 348
 Lehtisalo 164
 Lehtiö 234, 240, 341, 344, 345
 Lehto . 64, 65, 87, 89, 91, 92, 104, 121, 134, 140, 148, 254, 256, 257, 258, 260, 263, 264, 268, 272, 275, 277, 278, 279, 282, 341, 344, 368, 374, 385, 396, 398, 401
 Lehtola 91, 170, 176, 188, 189, 310
 Lehtonen . 62, 79, 87, 90, 91, 92, 150, 207, 208, 221, 223, 225, 226, 227, 229, 230, 256, 268, 340, 344, 348, 368, 380, 384, 385, 386, 396, 399
 Lehtoranta . 110, 145, 161
 Lehtovaara 164
 Lehtovirta 161
 Lehväslaiho .. 91, 164
 Leiju 380
 Leikko . 91, 250, 259, 272
 Leimu 380, 396
 Leiniö 240
 Leino 64, 91, 121, 254, 257, 258, 275, 282, 370, 377, 384, 385, 396, 398, 399
 Leinonen ... 227, 370, 384, 385, 389
 Leiri 380, 397
 Leisiö .. 91, 113, 236, 240
 Leivo ... 91, 253, 257, 258, 272, 282, 348, 380, 385, 396
 Leivonen 202
 Lempi . 368, 380, 385
 Lemponen . 368, 380,

- 396
 Lenko 374
 Lento 375, 396
 Lepistö 191, 192
 Lepola 91, 189
 Leppimäki 145
 Leppiniemi 177
 Leppä 253, 282, 366,
 368, 372, 385
 Leppäkallio 158
 Leppäkorpi. 138, 145
 Leppälahti 145
 Leppämäki... 145, 146
 Leppänen..... 90, 108,
 145, 177, 198, 202,
 207, 227, 368, 377,
 384, 385, 386, 401
 Lesojeff 210
 Lesonen 209, 210
 Lesti 377
 Letku 221, 344
 Leuka 380
 Leviä 380
 Levo .. 104, 250, 252,
 258, 260
 Levoniemi 146
 Levonoja 91, 155
 Levy 250, 282
 Levänen..... 202, 221,
 227, 341, 344, 386,
 394
 Liede 260
 Liekki 336, 380
 Lieri..... 380, 397
 Lies..... 380
 Liesinen..... 82, 91,
 124, 202, 224, 279
 Liia 377
 Liika 380
 Liikari..... 89
 Liimatainen 176
 Liinakoski .. 137, 158
 Liinamaa 144
 Liippa 380
 Liira..... 380, 397
 Liivala 176
 Lija 377
 Lilja 91, 282, 385,
 387
 Liljekvist 155
 Liljelund 150
 Lillström..... 160
 Limmell. 91, 282, 283
 Lin 385
 Lind 248, 334
 Lindberg.... 104, 133,
 158, 173, 237, 240,
 275, 356
 Lindblom.... 123, 260
 Lindborg..... 334
 Lindebom..... 244
 Lindell. 91, 282, 346,
 350
 Lindén 109, 155,
 243, 281
 Lindevall ... 105, 223,
 239
 Lindfors. 28, 90, 109,
 131, 135, 136, 137,
 146, 157, 158, 240,
 275, 276, 282
 Lindgren..... 90, 154,
 164, 167, 186, 189,
 199, 218, 274
 Lindgrén 389
 Lindholm..... 71, 91,
 240, 282
 Lindkvist 190
 Lindqvist 64, 121,
 275
 Lindroos .. 63, 64, 89,
 91, 115, 123, 131,
 141, 149, 164, 165,
 227, 237, 240, 241,
 248, 265, 274, 282
 Lindstedt ... 109, 164,
 189
 Linko 380, 396
 Linna . 253, 265, 336,
 373, 396
 Linnala 91, 135, 170,
 176, 185
 Linnamaa ... 146, 205
 Linnasaari..... 155
 Linnoaho 89
 Linnusmäki 108, 276
 Lintu... 372, 396, 399
 Lintula 169, 183
 Lintulahti..... 91, 161
 Lintumäki 183
 Lintunen..... 29, 197,
 210, 213, 218, 266,
 346, 352, 385, 398
 Lippu 375, 395
 Lithenius 162
 Liukas. 283, 377, 395
 Liukko 150, 263
 Liuski 380, 396
 Liuttu..... 380
 Ljungström..... 164
 Loberg 189
 Lod 334
 Lohi 373, 396
 Lohikoski ... 135, 155
 Lohko 380, 397
 Loimaranta . 163, 164
 Loimu... 64, 274, 275
 Loiske 282
 Lojander 240
 Loma 380
 Loppu. 214, 373, 395
 Louhela 90, 176, 189
 Loukas..... 380
 Loukkahuhta 146
 Loukonen 388
 Loukusbakka 274
 Louna 90, 282
 Lounamaa... 90, 109,
 146, 310
 Loune 87
 Lounela 87, 167, 186
 Luhdanperä 386
 Luhta 368, 377
 Luhtala 141
 Luhtanen ... 227, 368,
 380, 396, 397
 Luidi..... 144
 Luikka 380
 Luiru 380
 Luja 375, 395
 Lukkaroinen 176
 Lukko 375, 395
 Lumi..... 377, 395
 Lummaa 243
 Lumme 282
 Lund ... 152, 350, 384
 Lundahl 156
 Lunden 145, 280
 Lundén 121, 275
 Lundqvist ... 157, 158
 Lunta 337
 Luntta 337
 Luode . 380, 385, 396
 Luoma 156, 252,
 261, 377, 385
 Luomala 170, 176
 Luoti.. 372, 383, 385,
 395
 Luoto 69, 90, 91,
 253, 257, 258, 266,
 268, 282, 346, 350,
 377
 Luotonen 387
 Lust 369
 Lustig 391, 392
 Lustman 339, 340
 Luu 380
 Luukko 388
 Luukola 176
 Luurila..... 176
 Lykkiö..... 270
 Lyra.... 210, 226, 227
 Lysti ... 369, 380, 397
 Lystman 121, 262
 Lyyränen ... 209, 210,
 226, 227
 Lähde ... 82, 91, 124,
 254, 258, 265, 270,
 274, 279, 385, 398
 Lähtesniemi 146
 Lähteenkorva 146
 Lähteenmäki 92, 108,
 134, 161, 164, 203,
 246, 335, 344, 352
 Lähteensaari . 91, 155
 Lähti 371
 Lähtinen 212, 213,
 371
 Lännenpää 109
 Lännistö 190, 192
 Länsi 380
 Länsimäki 161
 Länsivuori .. 157, 158
 Länsman..... 145
 Läntinen 202, 210,
 346, 352
 Lärka 388
 Läspä..... 172
 Löf..... 385
 Löfqvist..... 172
 Lönnberg 159
 Lönngren..... 281
 Lönngrén..... 260
 Lönnrot 87, 186
 Löytinen 385
 Löytty 176
 Maa 375, 395
 Maamies..... 160, 161
 Maaninen 210
 Maantila 204
 Maaranta 146
 Maatraiva 65, 161
 Mahti..... 380
 Maijala 227
 Maine 272
 Maininki 233, 248
 Maja 380, 396
 Majanen ... 87, 156,
 385
 Malenius 69, 186
 Malin..... 140, 219
 Malja 387
 Malkamäki 146
 Malm. 165, 210, 344,
 350
 Malmberg.... 69, 132,
 278, 351
 Malmi 210, 253, 282,

- 283, 344, 384
Malminen .. 210, 340, 344, 385
Malmstedt .. 164, 247
Maniloff 210
Manner .. 64, 90, 121, 253, 257, 258, 275, 282, 380, 384, 385, 396, 398
Mannerheimo 137, 164
Manni 380
Mannila 176
Manninen .. 210, 272, 280, 346, 350
Mansikkala 176
Mansikkämäki 146
Mansikkaviita 147, 243, 282
Mansten 210, 248, 346, 350
Mantere 89, 173, 231, 242, 243, 248
Manto 377
Marja 377
Marjala 176
Marjamäki 91, 92, 155, 269, 281
Marjaniemi . 140, 146
Marjunen 203
Markkanen 134
Martinen 384
Marttala 181
Martti 380
Marttila 259
Masto 377
Matila 176
Matinpoika 165
Matisto 190, 192
Matraiva 161
Matti 380
Mattila ... 79, 92, 150, 153, 162, 165, 171, 173, 174, 175, 176, 189, 202, 228, 265
Mattinen 169, 187, 341
Mattson 121
Mattsson 134, 191, 192, 248, 259, 272, 275, 280
Maunula 167, 186, 384
Mauriala 189
Mehto 372, 395
Mekka 172, 177, 261
Mekko 380
Mela ... 266, 384, 385
Mélart.. 70, 146, 164, 165, 182, 266
Menander 247
Merenheimo 137, 164
Meri 69, 252, 255, 258, 269, 341, 344, 372, 396
Merikallio 91, 160, 161
Merikoski 64, 89, 121, 157, 158, 161, 310, 351
Meriluoto 161
Merinen 212, 225
Merola 176, 240
Meronen 133
Merta 380, 396
Mertala 176
Meskus 80, 261
Metso . 372, 385, 395
Metsä 375, 396
Metsälampi 164
Metsänkylä . 138, 146
Metsäranta . 144, 146, 164
Metsäraukola 146, 176
Metsävainio 146
Mettala 243
Metto 372
Mettä 375
Metäs 372
Michelsson ... 81, 282
Miekka 272, 371, 385, 395
Mieli 377, 395
Mielo 380
Mihl 164, 334
Mikka 380
Mikkola 176, 177, 178, 201
Mikkonen 145
Mikola 177
Mittler 180, 244
Modig. 380, 381, 392
Moisio 232, 235, 237, 250, 370, 377, 385, 398
Mottinen 171
Muikku 377
Mukari 380, 397
Munck ... 84, 90, 121, 161, 164, 272, 273, 388
Munkki 388
Munter 141, 350
Muona 380, 396
Muotka 263, 265
Muoto 380
Murhu 177
Murto .. 92, 113, 123, 252, 253, 258, 261, 275, 276, 282
Murtola 189, 348
Murtomaa 146
Murtonen 203
Mussalo 154
Musta . 368, 380, 397
Mustanoja 73, 147
Mustavuori . 205, 217
Mustelin 212
Mustikkaharju 74, 147
Mustjärvi 92, 163, 164
Mustonen .. 368, 380, 397
Mutila 177
Mutkala 222
Mutta 192
Muuran 380
Muuri 377, 396
Muuttonen .. 212, 213
Mykrä 380
Mylly 377
Myllykaski ... 92, 164
Myllykivi ... 147, 337
Myllylä 175
Myllymaa 272
Myllymäki ... 92, 115, 147, 228, 241, 283
Myllyniemi ... 92, 147
Myllypelto . 147, 339, 341, 345
Myllyperä 147
Myrsky 380, 387, 397
Mytty 164
Myyry 380
Mård.. 121, 161, 339, 340
Mårdh 351
Mäcklin 164
Mäenpää 94, 104, 119, 173, 217, 338, 387
Mäensivu 386
Mäensuu 80, 147
Mäentakanen 203
Mäkelä .. 64, 92, 142, 169, 170, 177, 187, 189, 203, 205, 261, 386
Mäki 91, 92, 104, 253, 254, 256, 258, 261, 269, 277, 370, 371, 384, 385, 387, 388, 395
Mäkiaho 92, 164
Mäki-Luopa 147
Mäkilä 170, 177, 387
Mäkimattila 171, 177, 203
Mäkinen .. 62, 79, 90, 92, 108, 115, 149, 197, 200, 203, 207, 210, 211, 216, 218, 223, 227, 229, 230, 261, 277, 384, 385, 387
Mäkinieniemi 175
Mäki-Punto .. 74, 175
Mäkirinne 92, 147, 164
Mäkituuri 147
Mäkivaara 272
Mäkiwiita 147
Mäkynen 387, 388
Mämmi 175
Mämmilä 177
Männikkö 243
Männistö ... 190, 191, 192
Mänty 373
Mäntylä 177, 387
Mäntynen ... 92, 107, 223, 227, 384, 385
Mässeli 190
Mätäs 92, 261
Mätäsniemi ... 92, 261
Mäyhylä 177
Möhö 264
Mökkönen 161
Mörk 337
Mört 337
Mörth 334
Mörtti 337
Möykky 264
Naakka 380
Naappila 177
Naaranoja 147
Nahkala 92, 177
Najula 172
Nalli 385
Nappari 178
Nauha 374, 396
Naula 377
Naulamäki .. 147, 226
Nelimarkka 387
Nelson 84, 86, 240

- Nenonen 273
 Neppenström 183
 Nero 380, 397
 Neronen 108, 214, 223, 230
 Nevala 177
 Nevavuori 164
 Niekka 380, 397
 Nielu 380
 Niemelä 170, 177
 Niemenaho 176
 Niemenoja 92, 147
 Niemi .. 63, 78, 84, 87, 89, 90, 91, 92, 118, 123, 131, 140, 165, 203, 250, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 261, 263, 265, 266, 269, 273, 274, 275, 276, 279, 282, 341, 345, 347, 368, 370, 371, 384, 385, 394, 396
 Niemi-Jaskari 152
 Niemimaa 148
 Nieminen 62, 64, 79, 86, 91, 92, 145, 147, 197, 198, 200, 203, 207, 208, 211, 216, 218, 219, 221, 223, 225, 226, 227, 229, 269, 272, 325, 326, 340, 345, 368, 380, 384, 385, 387
 Niemistö 191, 192, 346, 351
 Niemiö 232, 235, 239
 Niinimäki 74, 148, 202
 Niinipelto ... 157, 158
 Niiniskorpi 148
 Niinistö 191, 192
 Niinivaara.. 133, 148, 158, 346, 349
 Niiniö 105, 115, 136, 223, 231, 235, 236, 239, 240
 Niittu 374, 395
 Niitty 374
 Niittymäki 92, 148
 Niittynen 385
 Nikkari 240
 Nikkilä 75, 161, 173, 177
 Nikula.. 80, 177, 192, 209
 Niska ... 64, 263, 265, 372, 396
 Nisonen 386
 Nisu 279
 Nisula 143
 Noki 243, 283
 Nordling 337
 Nordlund 164, 387
 Nordman 157, 158
 Nordqvist 165
 Norja 267
 Norlund 164
 Noro 380, 397
 Noronen 384
 Norrbacka... 141, 163
 Norrbygård 389
 Norrkåår 144
 Norrvik 141, 267
 Notko 380, 397
 Nousulahti 92
 Nousuniemi .. 92, 148
 Nuija 375, 395
 Nukala 259, 342
 Nummelin .. 104, 210
 Nummi .. 92, 93, 273, 380, 396, 397
 Nummijärvi 141
 Numminen .. 83, 210, 220, 385
 Nuoli 372, 395
 Nuotio ... 84, 86, 238, 240
 Nurmela ... 160, 162, 189
 Nurmenheimo ... 137, 164
 Nurmi 90, 92, 104, 110, 250, 252, 253, 254, 255, 258, 261, 273, 274, 279, 283, 377, 384, 385, 387, 396, 398
 Nurminen 79, 88, 92, 93, 203, 207, 223, 227, 228, 230
 Nurmio 235, 240
 Nurmiraanta 160, 162, 164
 Nuutila 178
 Nyberg 154, 159, 164, 385
 Nybergh 145
 Nyfors 159
 Nygren 133, 282
 Nyholm 122, 245, 282
 Nylund 243
 Nyman 134, 192, 383, 389
 Nyström ... 104, 123, 349
 Nälberg.... 121, 266, 267, 283
 Näkki 380
 Näppä 369, 377
 Näre 375
 Närhi .. 240, 369, 375
 Näsi 252, 253, 261
 Näsman 191, 192, 346, 347, 351
 Nätti ... 368, 377, 396
 Nättinen 368, 380, 396
 Nääsi 388
 Nöiling 227
 Nöjd 388
 Nöyrä 380
 Ode 155
 Odelma 93, 135
 Ohela... 87, 170, 178, 213
 Ohtinen.... 177, 197, 217
 Oinas 152
 Oitila ... 93, 190, 225, 226
 Oittinen 203, 218
 Oja.... 252, 256, 269, 349, 374, 387
 Ojala.. 135, 169, 170, 178, 183, 188, 202, 277
 Ojalampi 386
 Ojanen.... 119, 133, 197, 204, 207, 212, 213, 217, 218, 230, 385
 Ojavalli..... 93, 148
 Oksa .. 65, 82, 93, 97, 263, 265, 366, 371, 384, 396, 402
 Oksala 167, 185, 186
 Oksanen 91, 92, 167, 186, 197, 217, 228, 230, 385, 398, 399
 Oksjoki 184
 Okslahti 201
 Olamo 93, 135
 Olander.. 91, 93, 121, 135, 155, 162, 265
 Olki 374, 395
 Olli 380
 Ollila . 149, 178, 262, 386
 Onki 377, 395
 Onnela. 87, 140, 170, 178, 184, 189, 352
 Onni ... 371, 395, 402
 Onnia-Outila 176
 Oppi 380
 Oppman 385
 Orasmaa 91
 Orava.. 240, 339, 380
 Orjatsalo 164
 Orponen 197, 209, 213, 218
 Orsi 380
 Ostola 178
 Otava.. 377, 396, 398
 Otsa 377
 Otta 377
 Oukari 270
 Ouli 267, 346, 353
 Ouni 256, 261
 Outo 380
 Ovi 380
 Paakkari 243
 Paakko 380
 Paananen 385
 Paarenmaa 89
 Paarma 380, 397
 Paasiala 185
 Paatelainen 226
 Paavo 380
 Paavola.... 225, 248, 272
 Paavolainen..... 209, 210, 226, 228
 Pahikkala 76
 Pahkamäki 148
 Pahula 87, 178
 Pajisto 192
 Paikkala 90, 178
 Paimensaari 155
 Paino 380, 397
 Paju 372, 396
 Pajula . 148, 178, 185
 Pajunen 90, 228, 385, 387
 Pajunoja 91
 Pakkala 184, 185
 Palas 283
 Paldanius 245
 Palho 380
 Paljaskallio.. 93, 148, 171
 Pallas 380
 Pallo 378, 395
 Palm 385
 Palmgren 143
 Palmi 384
 Palmlöf 165, 270
 Palmqvist ... 164, 175
 Palmroos ... 266, 267,

- 346, 351
 Palmu 283
 Palo ... 372, 385, 387,
 388, 396
 Paloheimo .. 157, 158
 Palojoki 208
 Palojärvi 90, 228,
 256, 268, 283
 Palolahti 93, 135,
 138, 148
 Palomäki ... 199, 203,
 386
 Palonen 208
 Paloniemi 148
 Palos.. 266, 267, 346,
 351
 Paltano 245
 Palva-aho 148
 Pamppu 380
 Panu 369, 378
 Panula 387
 Papinsilta 93, 148
 Pappila 97, 240
 Papula 143
 Parkkari 172, 243
 Parta 90, 92, 147,
 162, 252, 256, 261,
 374
 Parvi 380
 Passi 93, 227, 240
 Patama 149
 Patana 74, 147
 Patriikka 163
 Patsas 380
 Paukka 369, 375
 Paukkala 143
 Paukku 369, 375, 396
 Paulaharju .. 139, 148
 Paulaniemi... 78, 148,
 255, 261
 Paulow 210, 226, 228
 Paunula 178, 189
 Pausu 380
 Pehkoranta 155
 Pekka 369, 374
 Pekkala. 89, 153, 189
 Pekkalin 248
 Pekkola 260
 Pellava 248
 Pelli 217
 Pelto 368, 374
 Peltokrookka 89,
 280, 281
 Peltola 170, 173, 178,
 190, 204, 218, 352
 Peltomäki 74, 148,
 164, 192
 Peltonen .. 79, 92, 93,
 97, 105, 204, 208,
 217, 218, 223, 225,
 228, 230, 236, 368,
 380, 385, 396, 397
 Peltoniemi . 148, 264,
 383
 Penkkimäki 148
 Penna 380
 Pennala 173
 Pensala 124, 188
 Pentti 74, 93, 172,
 368, 369, 375
 Penttilä .. 74, 93, 171,
 178
 Penttinen 204, 230
 Perho 273, 374
 Periviita 148
 Perkiö 228
 Perkka 284
 Perkonen 387
 Perkonoja 155
 Permiaho 149
 Pero 380, 387, 397
 Perttilä 186
 Perttula 152, 178
 Perttuli 108, 109, 214,
 215, 222, 223, 224
 Perunka 155, 243, 260
 Perä 380, 396
 Peräinen 87, 156
 Perälä 387
 Peräniitty 149
 Peso 380
 Peteri .. 243, 369, 378
 Peterson 189, 283
 Peto 378, 395
 Petro 266, 267
 Petroff 266, 267
 Pettersson 265
 Petäjä 248
 Petäsmäki 199
 Petääjärvi ... 155, 222
 Peura .. 370, 385, 396
 Peurala 178
 Peuralahti 158
 Peuronen 200
 Pieksula 199
 Pieni 378, 395
 Pienimäki 149
 Piesanen 198
 Pietilä ... 83, 178, 189
 Pihka 380
 Pihl 334, 369
 Pihlaja 231, 245,
 380, 398
 Pihlajamäki 175
 Pihlajasaari.. 70, 115,
 211, 220
 Pihlman 183
 Pii 258, 283, 378,
 395, 398
 Piikki 375, 396
 Piili 179, 369, 378,
 396
 Piippanen .. 255, 271,
 345
 Piippo. 252, 261, 380
 Piiri 380, 397
 Piispa 380
 Piispa 74, 179
 Piispanen 247
 Piitulainen 188
 Pikko 378
 Pilppu 380
 Pilvi 366, 372, 395
 Pinomaa 119, 162
 Pirkkalaniemi 139,
 149
 Pirttilä 174
 Pirttiniemi 239
 Pisi 380
 Pistool 227
 Pistooli 395
 Pitkä 372, 396
 Pitkäaho 93, 149
 Pitkäkallio 64, 89,
 149
 Pitkälä 110, 204, 218
 Pitkämäki 149
 Pitkänen ... 110, 204,
 218
 Plathan 172
 Plump 336
 Pohja 372, 396
 Pohjala 200, 218
 Pohjanheimo 164
 Pohjankanto 89,
 137, 162
 Pohjankoski.. 93, 164
 Pohjanmies. 157, 158
 Pohjannoro . 158, 310
 Pohjantuli ... 137, 162
 Pohjantähti ... 65, 82,
 93, 97, 137, 162
 Pohjanvaara 165, 351
 Pohjola 170, 179
 Pohjonen 197, 217
 Pohjoranta 162
 Pohto 378
 Poika 380
 Poikajärvi 155
 Pojanluoma 153
 Polttila 179
 Polvi 380, 396
 Pommi 380, 395
 Ponka 380
 Ponkiniemi 162
 Ponsi .. 255, 283, 347
 Porkka 161
 Porras 380, 397
 Portti . 252, 256, 265,
 380, 396
 Porvari 243
 Posso 378
 Post 369
 Posti 369, 378
 Poteri 202
 Potka 380
 Poussa 216, 222
 Poutala 179
 Poutanen 177
 Pouttu. 199, 204, 225
 Pryn 180, 351
 Puhjo 252, 261
 Puikko 380
 Pukkila 164, 179
 Pulkka 124, 188
 Pulkkanen 228
 Pulli 380
 Pulma 270
 Pulsa 378, 396
 Puola 380
 Puro 381, 396
 Puomies ... 157, 158,
 310
 Puroniemi 90, 155
 Purra 141
 Purtilo 174, 178, 238
 Puska. 262, 381, 396
 Putki 374, 395
 Puttonen 260
 Putunen ... 197, 213,
 218
 Puu 375, 395, 398
 Puukko 223, 381,
 396
 Puumala 182
 Puumalainen 197,
 204, 218
 Puustjärvi 188
 Puuti 381
 Pyhämäki 149
 Pykälä 381, 396
 Pyry 374, 395
 Pysäys 243
 Pyy 110, 214, 222,
 372, 396
 Pyörlä 164
 Pyörä 369, 381
 Pyörälä 190

- Pätt 336
Päiviö 123, 235, 236,
237, 239, 240, 310
Päivä..... 381
Päivärinta ... 165, 352
Pälvi 283
Pärkkä 152
Pärni 381
Pärnäjärvi 149
Pääkylä..... 163, 165
Pääärni ... 92, 177, 283
Pääatalo..... 149
Pölkky 381, 397
Pöllänen 107, 215
Pöly 381
Pönkä 381
Pönnölä 189
Pörhölä 179, 349
Pöyhö 381
Qvickström 204, 383
Qvist.. 163, 165, 351,
366, 385
Raaka 378, 395
Raekivi 159
Raevuori 159, 310,
356
Rahi 262, 381, 397
Rahikainen 198,
204, 230
Rahko 378
Rahkola 179, 386
Rahola 169, 179
Rahvas..... 378, 395
Raija 133
Raikkala 186, 187,
311, 351
Raikkola 179
Railo..... 64, 93, 121,
257, 258, 274, 275,
283
Rainio 240, 251, 274,
370, 381, 396, 398
Raino 381
Raita 378, 396
Raitala 123, 184
Raitanen 385, 388
Raithalme ... 104, 149
Raitis . 373, 395, 398,
399
Raittila..... 179
Raivio 232, 234, 235,
237, 238, 239, 241,
250, 341, 345
Raivo 387
Raivonen 228
Raja 378
Rajala . 153, 170, 179
Rajalahti 149
Rajamaa 165
Rajamäki 135, 149
Raju 374, 395
Raket 369
Raketti 369, 381
Rakko 381
Ralli..... 378
Ramsila 179
Randén 178
Ranko 381, 397
Rannanjärvi 156
Rannanpää..... 149
Ranne 283
Ranta . 85, 89, 91, 93,
252, 253, 258, 259,
262, 273, 283, 347,
371, 385, 387
Rantakallio .. 93, 149,
237
Rantaknuutila 386
Ranta-Knuutila.. 179
Rantala .. 83, 86, 92,
93, 97, 148, 160,
162, 170, 178, 179,
190, 198, 204, 225
Rantamaa 147
Rantamäki .. 149, 162
Rantanen . 79, 83, 85,
91, 92, 93, 104,
113, 120, 122, 156,
176, 198, 200, 204,
207, 208, 209, 211,
212, 213, 217, 218,
223, 228, 230, 385,
387
Rantasalo.... 149, 165
Rantavaara 149
Rantila 131, 190
Rasi ... 146, 237, 378,
388
Rasinkangas 150
Rask .. 369, 381, 385,
392
Raski . 177, 369, 381,
396
Rastas 381, 396
Raudasoja..... 150
Rauha 253, 255, 270,
341, 345, 349, 366,
372, 396, 399
Rauhala ... 170, 179,
184
Rauhaniemi 150
Raukko 378
Raunioniemi 150
Rauta . 267, 368, 371,
385, 396, 397, 402
Rautajoki 150
Rautakoski 162
Rautala 93, 189
Rautanen ... 212, 368,
378, 397, 402
Rautava 64, 233,
245, 247
Rautio..... 235, 237,
239, 370, 374
Ravea 243
Redsven..... 280
Rehell 339, 340
Rehu 381, 396
Reikä 381
Reima..... 378, 396
Reipas 384, 385
Reis 334, 388
Reki..... 381
Rekola 179
Renberg..... 149
Renfors..... 282
Rengas..... 381
Renvall..... 240
Renvik..... 158
Repo 374
Retulainen 204
Reunanen 93, 200
Rewell 187, 351
Riddeflin..... 159, 164
Riemi..... 374, 395
Rihlat..... 381
Riihelä 162
Riihimaa 150, 280
Riihimäki 74, 93,
150, 347
Riipas 384
Riita..... 381
Rikander 148
Rikman..... 146, 176
Rillukka..... 190
Rimmi 374
Rimpi 374
Rindel..... 155
Ringbom..... 177
Rinne..... 90, 93, 252,
253, 257, 258, 262,
263, 265, 273, 277,
279, 283, 385
Rinta... 283, 347, 378
Rintala... 74, 93, 162,
177, 190
Rintamo..... 231, 232,
233, 248, 310
Rintamäki... 155, 162
Rintanen 228
Rinta-Opas . 283, 347
Rintasalo 162
Ripatti . 90, 108, 227,
277, 282
Riski... 378, 385, 396
Risti..... 378
Ristikallio... 163, 165
Ristilä..... 183
Ristimäki.... 150, 155
Risto 381
Ristola 175
Ritala . 227, 228, 229
Ritalahti..... 150
Ritarisalo..... 159
Ritola..... 179
Ritvaniemi.. 154, 156
Rivi 381
Rohkea 381, 397
Roimas 336
Roimela..... 336
Roine..... 93, 283
Rolig 366
Rommi 337
Roos . 179, 185, 283,
284, 385
Roosel 76, 174
Rosenberg . 109, 180,
228, 262, 337, 338
Rosenblad 134
Rosenqvist..... 248
Roslöf.. 92, 176, 227,
229
Rosnell 237
Roso 381
Rostedt 247
Rosten .. 93, 158, 283
Rosti 267
Rosvall 228, 387
Roth..... 336
Rothsten 159
Rullo 146, 273
Rumpu..... 381, 397
Runo..... 378, 395
Runola 188
Runonen 88, 204
Ruoho.... 381, 385,
396, 402
Ruohomäki..... 150
Ruohonen.... 94, 207,
209, 228, 385
Ruokonummi 336
Ruokosuo ... 140, 150
Ruona 381
Ruonamaa 150
Ruoppila..... 81, 179
Ruopsa 259
Ruoska 381
Ruostetniemi 179

- Ruotonen 79, 198, 204
 Ruotsalainen..... 270
 Ruotsalo 156
 Ruotsi 378
 Rusama.... 123, 247, 310
 Rusko 381
 Rutanen 150
 Ruuhi..... 378
 Ruusila 179, 184, 185
 Ruuskanen 351
 Ruusuluoto ... 65, 82, 93, 97, 156
 Ruusunen.... 385, 387
 Ruuti..... 381, 397
 Ruuvi..... 381
 Ryhtä 189
 Ryky..... 381
 Rysä 149, 260
 Ryth.... 267, 346, 351
 Ryyppä 381
 Ryysy . 381, 388, 397
 Ryytyy. 267, 346, 351
 Ryömä 252, 253, 262
 Råman 101, 336
 Råst 267
 Rämä 78, 180, 283
 Räsänen 108, 276
 Rätti..... 388
 Rääppö 264, 265
 Saaranen 140
 Saarela... 87, 94, 140, 180, 190, 192
 Saarelma..... 246
 Saarenpää 177
 Saarento 122, 244, 245, 248
 Saarholm 246
 Saari .. 121, 173, 235, 237, 250, 252, 253, 255, 258, 262, 263, 265, 267, 269, 273, 279, 283, 353, 368, 370, 371, 384, 385, 387, 388, 396
 Saarijärvi 174
 Saarikko 243
 Saarikorpi 204
 Saarilehto 165
 Saarimaa..... 91, 159
 Saarinen 64, 70, 195, 204, 207, 211, 219, 220, 221, 228, 230, 269, 310, 340, 344, 345, 368, 381, 385, 387
 Saario 64, 91, 233, 235, 237
 Saaristo.... 89, 190, 191, 192, 193, 264
 Saarivuori.. 137, 159, 356
 Saarni .. 64, 121, 258, 274, 275, 283
 Saarnio .. 64, 97, 235, 240, 241
 Saarto 89, 274
 Sabel..... 369
 Sademies 310
 Sadeniemi... 157, 159
 Sadenius 157, 159
 Sahlgrén 389
 Sahlman 278
 Sahlsten 383
 Sainio 113, 130, 233, 235, 240, 241
 Sajalin 93
 Sajalin 190, 248
 Sakko 378
 Saksa 381, 396
 Saku .. 116, 252, 262, 352
 Sala..... 69, 269
 Salama.... 231, 233, 241, 248, 381, 396, 398, 402
 Salander 246
 Salanne.... 232, 242, 246
 Salhoja 133
 Salli 381
 Sallmén 29, 120, 157, 159
 Salmela.. 79, 93, 166, 185, 188, 189, 346, 352
 Salmenkallio 29, 119, 157, 159
 Salmensaari 256, 269
 Salmi 89, 97, 104, 136, 256, 257, 258, 263, 265, 268, 269, 273, 368, 370, 371, 384, 385, 388, 396
 Salmia 243
 Salmijärvi 200
 Salmikivi 165
 Salminen . 62, 88, 89, 93, 97, 102, 107, 108, 110, 134, 197, 200, 204, 207, 208, 209, 210, 215, 217, 218, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 230, 368, 375, 385, 387, 388, 398
 Salmio . 93, 233, 235, 239, 241, 310
 Salmisaari.. 197, 204, 218
 Salmivaara 159, 165, 346, 352, 356
 Salmivuori. 159, 346, 352, 356
 Salo .. 64, 69, 81, 85, 90, 91, 93, 108, 151, 211, 252, 253, 254, 257, 258, 262, 269, 273, 275, 276, 278, 279, 283, 368, 372, 383, 384, 385, 387, 388, 396
 Salojenahde 387
 Salojärvi 165
 Salokas 241, 246
 Salokoski..... 165
 Salola 187
 Salomaa 92, 162, 165
 Salonen... 62, 69, 71, 79, 91, 92, 93, 107, 197, 211, 212, 213, 215, 217, 223, 224, 226, 228, 229, 230, 258, 340, 345, 368, 375, 384, 385, 387, 398, 399
 Saloniemi 150
 Saloranta 29, 157, 159, 162
 Salorinne 150
 Salovaara.... 91, 156, 165
 Salumäki 156
 Salvi ... 268, 269, 387
 Samallahti 156
 Sammalmäki 92, 145, 261
 Sampo 370, 383
 Sampola 190
 Sandbacka 185
 Sandell 151
 Sandström . 145, 228, 246
 Sandvik 97, 110, 120, 134, 161, 199, 218, 222, 225
 Sankala..... 145
 Sankari 372, 396
 Sanko 381
 Santa 374, 395
 Santala..... 170, 180, 184, 185, 191, 192
 Sapeli 369, 381
 Sara 64, 121, 274, 275, 311
 Saramo 244, 245
 Saranko ... 233, 248, 348
 Saraste..... 248
 Sarelius 69
 Saretvuoto 92, 162
 Sario 235, 240
 Sarja ... 244, 374, 396
 Sarkki . 252, 256, 262
 Sarsa..... 262
 Sarvala 182, 183
 Sarvas..... 381
 Sarvi.. 123, 283, 373, 396
 Sarviranta..... 143
 Satokangas 156
 Satokaski 349
 Sauhula 162, 180, 217, 225
 Saukko 372, 385
 Saunio 231, 235, 238
 Sauri 378
 Sauso 381, 397
 Savander 123, 283
 Savela..... 70, 180
 Savi 381, 397
 Savijärvi 150
 Savikko 83, 248
 Savinainen..... 142
 Savo ... 370, 372, 396
 Savolainen.. 199, 248
 Savonen..... 385
 Saxberg 260
 Saxell 184
 Saxenberg 172
 Seder 109, 162
 Seikkula 180
 Seinä 381, 397
 Seiväs..... 378, 395
 Selin 81, 248, 269, 383
 Selkä 381
 Selkänen.... 197, 204, 218, 264
 Sellman 91, 164, 260, 281
 Selänniemi 197, 204, 218
 Seppi 378
 Seppä. 161, 189, 237, 373, 385, 387
 Seppälä..... 93, 142,

- 150, 180, 187
 Seppänen ... 198, 204, 388
 Setälä.. 180, 182, 386
 Seuranen.....385
 Sevón239
 Sevonius69
 Shoman ... 229, 347, 351
 Sidoroff248
 Sievi381
 Sievä... 378, 397, 402
 Sigfrids.....389
 Sihvo381
 Sihvonen384
 Siikava243
 Siipi374, 395
 Siipo378
 Siira381
 Siiri.....226, 381
 Siiro381, 397
 Siirola.....93, 190
 Siironmaa150
 Siivo.. 373, 395, 397, 399, 402
 Siivonen221, 340, 345, 387, 397, 399
 Sikkilä180
 Silander162, 282
 Sileekangas262
 Silén262
 Silf[v]erberg.....158
 Silfver.....351, 386
 Silfvius173, 183
 Siljamäki386
 Silkki381
 Sillanpää.....93, 150
 Sillantaka.....85, 273
 Sillantaus.....150
 Sillantie162
 Silmä378, 395
 Silpiö239, 241
 Silta 375, 395, 397
 Siltamäki151
 Siltanen . 91, 92, 210, 228, 347, 348, 397
 Silukangas226
 Silvan213, 240
 Silván210
 Silvander241, 246
 Silver228, 346
 Silveri346, 351
 Silvola346, 351
 Silvonon209, 210
 Simanen ... 197, 217, 281
 Simatti.....229
 Simelius 89, 192, 251, 264
 Simi381
 Similä180
 Simola ... 76, 78, 158, 180, 186
 Simonsson227
 Simula . 89, 102, 225, 247, 280
 Simuna244
 Sinijärvi.....162
 Sinikallio90, 162
 Sinisalo.... 115, 151, 310
 Sinivirta.....165
 Sipi381
 Sipilä180
 Siponkoski156
 Sippola109, 141
 Siren.....90, 281, 385
 Sirén.... 92, 109, 132, 133
 Sirkka381
 Siro.....381, 396
 Sironen388
 Sirppi.....381
 Sirvio.. 370, 381, 397
 Sistola.....180
 Sivén193
 Sivula180, 351
 Sivulahti165
 Sjö385
 Sjöberg229, 383
 Sjöström,104
 Skantz.....334
 Skarp334
 Skonbäck... 165, 280, 336, 352
 Skott384
 Skytt265
 Slag334
 Snellman262, 281
 Snäck.....243, 283
 Sohlberg.... 101, 105, 227, 239, 248
 Sohlman69, 269
 Soilander 89, 151, 280
 Soini ... 368, 369, 373
 Soiniemi89, 151
 Soininmäki ... 76, 151
 Soinne250, 270
 Sointu 258, 270, 276, 310
 Sola ... 64, 256, 258, 262
 Solin.....184, 185
 Solki381, 388
 Solmu381, 397
 Solttila182
 Soma381
 Soppi381, 397
 Sora180
 Soramaa156
 Sorja381, 397
 Sormi.....378, 395
 Soro381, 397
 Sorsa .. 368, 372, 396
 Sorvari.....244, 273
 Sorvasto349
 Sorvola171
 Sota371, 395
 Soukainen.....204
 Sovelius.....237
 Soveri74
 Sovijärvi.....156
 Sovio237
 Spens240
 Spets.....165, 240
 Spännär(i).....262
 Spännäri283, 352
 Staarast.....70, 205
 Starck . 336, 339, 340
 Stark340, 384
 Steen221, 342
 Stenbacka242
 Stenberg 89, 122, 248, 257, 265, 266, 280
 Stenborg 91, 135, 185
 Stenbäck90, 245
 Stenbäck-Koskell 281, 283
 Stenfors190
 Stenholm158
 Stenius.....229
 Stenkulla29, 185
 Stenlund272
 Stenman ... 210, 218, 229
 Stenroos ... 134, 165, 228
 Stenvall68, 268
 Stenvik .. 29, 90, 158, 266, 282
 Stevander68, 268
 Still.....389
 Stor.....385
 Storgård.....389
 Storm.. 380, 385, 388
 Storås135
 Strand... 29, 157, 159
 Strandman225
 Ström. 267, 334, 353, 384, 386, 387, 388
 Styf.....388
 Styrman.....121, 169, 187, 208
 Ståhl385, 388
 Ståhlberg159, 356
 Ståhle164, 352
 Stål 255, 267, 345, 346, 352, 385
 Stålt385
 Stång227
 Suhonen 213, 217, 220, 230
 Suikko381
 Suksi381, 396
 Sula381, 396
 Sulainsalmi 197, 204, 218
 Sulander83
 Sulanen ... 197, 204, 218
 Sulin144, 190
 Sulka381, 397
 Sulkanen225
 Sulku381
 Sulo85, 273
 Suloin.....381
 Sunonen 94, 217, 385
 Sund217
 Sundberg 29, 159, 166, 185, 188, 189, 190, 257, 267, 334, 346, 352, 356
 Sundelin104
 Sundell117
 Sundgren ... 226, 227, 228
 Sundqvist .. 134, 210, 239, 389
 Suneli245, 246
 Sunell 121, 165, 226, 245, 246, 275
 Sungren73
 Sunnarborg.....248
 Suo 375, 385, 395, 398
 Suo-Heikki200
 Suoja204
 Suojala . 69, 167, 186
 Suojanen ... 197, 204, 388
 Suojärvi.... 110, 197, 201, 214
 Suolaniemi ... 79, 151
 Suomela 91, 167, 185, 186, 190

- Suomi .. 90, 136, 252,
258, 262, 283, 370,
372, 384, 387, 397,
402
- Suominen 92, 172,
217, 220, 228, 230,
310, 370, 384, 385,
387, 397, 398, 399
- Suontakunen 223,
224
- Suontausta 156
- Suopajärvi 243
- Suora 378
- Suorsa 368, 372
- Suova 378
- Suo-Yrjö 200
- Susi 182, 381
- Sutki 381, 397
- Sutti 146
- Suunittu 151
- Suuri 375, 395
- Suutari 148, 184, 261
- Suvanto 101, 105,
108, 115, 123, 241,
244, 247, 248
- Suvela 184, 185
- Suvitie 137, 151, 240
- Swahn 338, 385
- Svala 165
- Svan 29, 210, 255,
266, 346, 352
- Svensk 334
- Svärd ... 69, 191, 192,
227, 228, 262, 283,
338, 352, 353
- Sydänmaanaho 84,
201, 221
- Syky 381, 397
- Syksylä 184, 228
- Sylgren 261
- Syren 385
- Syrén . 267, 334, 339,
340, 346, 353
- Syrjä 381, 396
- Syrjälä 170, 180
- Syrjänen 172, 198,
205, 385
- Sytelä 182
- Syvä 381
- Syvähuoko.. 163, 165
- Syväjärvi 80, 151
- Syvänen 385
- Syväniemi 93, 151
- Syväsalmi 156
- Säde.... 250, 283, 352
- Säilä 284
- Särki 378
- Särkijärvi... 110, 201,
214, 221, 222
- Särkinen 197, 199,
205
- Särkisilta 205
- Särkkä 252, 262
- Säteri 89, 248
- Säyly 381
- Säynätmäki 151
- Södergran 86, 280
- Söderholm ... 91, 159,
266
- Söderkuldalax 262
- Södernäs 389
- Södervik 266
- Sölf 265
- Taanila 180
- Taaitila 180
- Tahi 381
- Tahkajärvi 263
- Tahko 378
- Taiminen 385
- Taimio 233, 235, 240
- Taimioja 156
- Tainio ... 64, 235, 240
- Taipale 231, 242,
244, 247, 385, 387
- Taivassalo ... 85, 156,
269
- Takakarhu 281
- Takalo 244
- Takki 381, 397
- Tallila 140
- Tallqvist 280
- Talo 375, 395, 397
- Talvi ... 273, 374, 396
- Talviaho 386
- Talviainen 172
- Talvinen 225
- Talvitie 386
- Tamlander .. 257, 267
- Tammi 257, 258,
267, 368, 371, 384,
396
- Tammiaho 159
- Tammiluoto.. 93, 159
- Tamminen ... 64, 82,
91, 105, 209, 210,
211, 219, 224, 228,
230, 368, 381, 384,
385, 387, 396, 397
- Tanhuanpää 110,
151, 165, 255, 272,
277, 346
- Tanner 253, 271,
383, 384, 385
- Tanni 381
- Tanska 253, 255,
267, 346, 348
- Tapa 378, 395
- Tapanainen 236
- Tapio 370, 373
- Tapper 186
- Tarasheimo 137,
157, 159
- Tarasoff 157, 159
- Tarasow 165
- Tarén 209
- Tarkka 369, 372, 396
- Tarkkanen 83, 212
- Tarsaranta 151
- Tarvas 381
- Tarvo 381
- Tarwonen 388
- Tasanen 385, 387
- Tattari 248
- Tavastila 180
- Tavi 381
- Teeri ... 368, 373, 395
- Teerijoki 151
- Teerimäki 151
- Tekola 181
- Teltha 381
- Temisevä 262
- Temper 90, 188, 189,
229, 240
- Tenho 387
- Tenhola 185
- Tenkku 143
- Tenkula 29, 184, 185
- Teppo 252, 263, 368,
374
- Tervalta 87
- Tervaoja 151
- Tervo . 255, 277, 343,
381
- Terä 379
- Teräs . 253, 255, 267,
341, 345, 346, 352,
373, 384, 396, 402
- Teräsvuori . 159, 310,
356
- Terävä 381, 396,
398, 399
- Teuru 90, 252, 263
- Thel 389
- Tichanoff.... 151, 211
- Ticklen 264
- Tienhaara 28, 80, 87,
137, 152, 165
- Tihilä 205
- Tihinen 205
- Tihjajarju 181
- Tihula 181
- Tiihonen 209, 211
- Tiila 123, 181
- Tiili 253, 256, 263
- Tiilikka 244
- Tiiri ... 110, 219, 381,
397
- Tikari 395
- Tikka .. 369, 373, 385
- Tikkamäki 152
- Tikkanen 204
- Till 385
- Tilli 188, 381, 396
- Timonen 388
- Timperi 244
- Tina 381, 397
- Tirroniemi 153
- Tirronniemi 85
- Tiuraniemi 152
- Tohu 381, 397
- Toija 381
- Toikka .. 92, 203, 261
- Toimi. 239, 345, 375,
395
- Toinenmäki 152, 203
- Toivari 74
- Toivo. 253, 263, 370,
371, 384, 396, 397,
399, 402
- Toivola.. 64, 75, 124,
167, 169, 170, 181,
184, 186, 187, 189,
190
- Toivonen. 70, 78, 83,
90, 93, 108, 195,
211, 214, 215, 224,
225, 228, 230, 335,
370, 385, 387, 397,
398, 399
- Tolkkila 170, 181
- Tolsa 208
- Tommola 183
- Tomu 381
- Tontti 381, 396
- Torni 379, 396
- Toroinen 240
- Torronlahti 268
- Torttila 76, 181
- Torvi 379, 396
- Toukko 381
- Trapp 380, 385
- Tro 386
- Truhponen 181
- Träsk . 65, 82, 93, 97,
156, 162, 265
- Tuima 372, 395
- Tuisku 373, 396
- Tuki 381, 397

- Tukki..... 381, 397
 Tuli..... 368, 373, 395
 Tulindberg..... 282
 Tullenberg..... 282
 Tulonen 368, 381,
 385, 396
 Tumelius 338
 Tunti..... 381
 Tunto 381
 Tuohi..... 379
 Tuohioja 183
 Tuohisuo 152
 Tuokila 181
 Tuoma 93, 149
 Tuomaala.... 169, 181
 Tuomela 170, 181
 Tuomenvirta .. 87, 159
 Tuomi 254, 256,
 258, 263, 284, 368,
 372, 384, 396
 Tuominen .. 186, 207,
 209, 225, 228, 229,
 230, 368, 381, 384,
 385, 387
 Tuomisto 153
 Tuoni..... 381
 Tuori... 116, 271, 381
 Tuovila 200
 Tuppi.. 381, 388, 397
 Turakka 177
 Turja..... 273
 Turkkila..... 173
 Turmi 381
 Turva..... 374, 395
 Tuuli..... 375, 396
 Tuuliniemi 91
 Tuuri..... 147, 381
 Tuuro..... 381
 Tykki 374, 395
 Tyni 381
 Tynilä 183
 Tynjälä 387
 Tyvi 379
 Tyynelä 183, 184
 Tähdenvalo.... 137,
 160, 162
 Tähtelä 19, 181
 Tähti.. 366, 368, 372,
 380, 385, 396, 397,
 402
 Tähtinen 94, 215,
 229, 230, 368, 381,
 387, 396, 397, 398,
 401
 Törmä.. 96, 217, 224,
 252, 263
 Törmänen 200
 Törnbohm..... 90, 154,
 178, 280
 Törnström..... 154
 Törnudd..... 183
 Törri 379
 Töykkälä 69, 211
 Töyri..... 368, 373
 Töyri..... 156
 Töyssy 256, 265
 Töysä..... 252, 263
 Udd 92, 227, 266
 Uhmus..... 381
 Uitee..... 178, 259
 Uiitti 381, 397
 Uitto 388
 Ujo 381
 Ukko..... 381
 Ukkola..... 162
 Ukonpelto..... 163
 Ul[fs]berg..... 180
 Ulf 385
 Ulfvengren 237
 Uljas.. 250, 255, 270,
 271, 341, 345, 375,
 384, 396, 399, 401
 Ulwinen..... 388
 Unger 154
 Untamala 143
 Unto 381
 Uotila 75, 76, 181,
 260, 263
 Urho ... 373, 385, 396
 Urhonen 385
 Uro 379, 397
 Uronen 397
 Uros..... 381
 Urpanen..... 385
 Urpola 190
 Uskali 182
 Uskela 146
 Usko 373, 395
 Utela 225
 Utter 238, 385
 Uusi 381
 Uusi-Asmi 174
 Uusimäki.... 152, 154
 Uusiniemi 152
 Uusitalo 152, 165,
 182, 190, 247, 265
 Uusitupa 386
 Uusivirta..... 123
 Uusivuori ... 159, 311
 Uuskoski 159
 Vaahtervaara 159
 Vaahtoniemi 165
 Vaajakallio..... 165
 Vaara. 258, 268, 269,
 273
 Waara..... 381
 Wacklin..... 185, 245,
 339, 340
 Wackman 347
 Vahervuori 165
 Wahl..... 334
 Wahlberg... 157, 159,
 163, 356
 Wahlroos..... 193
 Wahtera..... 388
 Vahti 395
 Wahti..... 375
 Wahto..... 381
 Vahva..... 395
 Wahva 375
 Vahvelainen 70,
 198, 205
 Vainio 29, 64, 65, 90,
 93, 123, 231, 235,
 238, 240, 241, 250
 Vainio..... 240, 384
 Vainionpää.. 140, 174
 Vaitti 89
 Waka 381
 Wakkola 184, 185
 Vakkuri 91, 143,
 153, 161, 191
 Wakt..... 70, 246
 Valajärvi..... 156
 Valanne 231, 242,
 246
 Walden..... 164, 246
 Valkama.... 173, 241,
 248
 Valkealahti... 92, 165
 Valkeinen 109
 Valkki 397
 Walkki..... 381
 Wallen..... 152
 Wallenberg..... 165
 Wallenius 248
 Valli 396
 Walli .. 375, 387, 388
 Vallin 182
 Wallin 157, 159, 260
 Wallinen..... 387
 Vallinheimo 137,
 157, 159
 Wallius..... 245
 Valmis..... 395
 Walmis..... 379
 Valo... 119, 133, 255,
 258, 270, 271, 277,
 284, 341, 346, 386,
 396, 397, 398, 399,
 402
 Walo.. 253, 254, 258,
 271, 372
 Valonen..... 229, 397
 Walonen 387
 Valorinta 64, 93,
 121, 123, 135, 162,
 311
 Valovuori .. 157, 159,
 356
 Valpas 397, 399
 Walpas 381
 Vals..... 339
 Valta..... 373, 396
 Valtanen.... 96, 215,
 230
 Waltari 244
 Valtasaari 152
 Waltonen..... 386
 Valtti 397
 Waltti 381
 Valvanne ... 115, 123,
 242, 247, 310
 Valve..... 258, 284
 Walve..... 258
 Valvio 113, 232, 233,
 236, 240
 Wambström..... 352
 Vanamo 248
 Vanhakylä 165
 Vanhala.... 182, 183,
 189
 Vanhatalo .. 177, 182,
 183
 Wanhatalo 142
 Vankka 372, 395
 Vapaavalta 165, 310,
 350
 Wappu..... 381
 Warg 336
 Varhama..... 92
 Varis..... 284
 Waris..... 374
 Varjo. 211, 224, 396,
 402
 Warjo 375
 Varjonen ... 211, 224,
 229
 Varma 395
 Warma..... 376
 Varpio 397, 398
 Warpio 370, 381
 Varpu 397
 Warpu 381
 Varsi..... 395
 Warsi..... 379
 Varsiva..... 92, 247
 Vartia 70, 246

- Vartio 396
Wartio 370, 381
Wartiovaara..... 157,
159, 346, 353
Varvikko 245
Wasa..... 381
Vasama..... 233, 241,
245, 248
Vasara 225
Vasarainen..... 200
Waselin 334
Vasenius..... 135
Waski 379
Wasku 387
Vaulo..... 263
Vauras 397
Wauras 381
Veander 135
Veckman 104
Weckman .. 155, 157,
159, 164, 346, 353
Wegelius 247
Vehkanen 229
Vehkomäki..... 178
Vehkoo..... 216, 223
Vehmaa 278, 279
Vehmanen 92
Wehmanen . 229, 384
Veikkola 190
Weiland..... 187, 243
Weisman 157, 159
Weissman..... 229
Veistinen ... 110, 212,
218, 273
Weisto 388
Veistola 187
Wekara 246
Vekka . 252, 256, 263
Weli..... 379
Wenhe 381
Wento..... 381
Wenäs..... 381
Verho ... 90, 136, 284
Verkkonen..... 340
Vermasvuori 29,
153, 156.....
Wermunen..... 387
Wero..... 379
Vesa 263, 396
Wesa..... 376
Wesamaa 157, 159
Wesanen..... 387
Vesi 397
Wesi 381
Vesikallio 152
Wesonen..... 387
West 338
Vesterberg.. 157, 158
Westerlund..... 154,
188, 189
Westlin 338
Westman 134
Veteläinen 228
Wiander..... 240
Wickström... 90, 281,
282
Widbom 185
Wideman 104, 199
Widerholm . 92, 247,
282
Viekas 379, 395
Vieno..... 284
Wienonen 385
Wieriesjoki..... 152
Vierikko 227
Viertola 182
Wiha..... 381
Vihanta..... 241, 248
Viherlehto 160
Wiide..... 381
Wiik 122, 266
Viika..... 156
Viikari 89
Viiki 397
Wiiki 369, 381
Viinamäki..... 152
Wiini 381
Wiira 379
Viiri..... 396
Wiiri..... 379
Wiirret..... 381
Viita 368
Wiita..... 379, 385
Viitainoja .. 140, 152,
205, 218
Wiitala..... 381, 387
Viitaluoma 156
Viitanen.... 82, 109,
140, 152, 200, 205,
207, 218, 230, 368,
396, 398
Wiitanen.... 381, 385,
387
Viitaniemi 152
Wik..... 369
Wikberg 29, 156
Viklund ... 154, 339,
340
Vikman..... 154, 185,
225, 347, 353
Wikman..... 387
Vikstedt..... 242
Viksten..... 248
Vilander 92, 216, 274
Vilen 91, 216, 274
Vilenius..... 90
Wilhelmsson 213
Vilhunen.... 198, 225,
353
Vilja 396
Wilja 381
Viljanen... 64, 92, 93,
109, 197, 205, 209,
211, 212, 214, 215,
217, 219, 224, 226,
229, 230
Wiljanen..... 387
Viljava..... 105, 113,
123, 233, 248
Wiljenberg . 211, 219
Vilkas 395, 398
Wilkas 373
Wilkki 381
Vilkman 226, 227
Villi 397
Willi 381
Willo 379
Vilmi 396, 397
Wilmi 381
Wilo 379
Vilpas.... 250, 255,
257, 270, 271, 341,
346, 396, 398, 399
Wilpas 374, 385
Wilppo 381
Vilppula 70, 182
Vilunen..... 109
Wind 385
Vinhanen..... 214
Wink 334
Vinkka..... 152
Wirkka 381
Virkku 395
Wirkku..... 376
Wirman ... 137, 157,
160
Viro 88, 274, 396,
398
Wiro 369, 376
Wironen 384
Virpi..... 396
Wirpi..... 381
Virrankoski 160
Virsula..... 244
Virta 90, 96, 136,
195, 211, 218, 258,
267, 273, 284, 334,
346, 353, 368, 396,
402
Wirta . 371, 384, 385,
387
Virtala 64, 182
Virtanen .. 18, 62, 69,
83, 88, 91, 93, 94,
96, 107, 110, 113,
161, 195, 197, 200,
205, 211, 212, 215,
217, 218, 220, 221,
224, 225, 226, 229,
230, 310, 325, 326,
340, 346, 351, 368,
398, 399, 402
Wirtanen ... 120, 208,
209, 217, 229, 372,
384, 385, 387
Virtaniemi .. 157, 160
Virtaranta 156
Virvatuli 28, 137,
165
Visa 396
Wisa 381, 385
Visamäki 91, 188,
223
Wisänen 387
Voima 395
Woima..... 373
Voipio 235, 237, 238
Voitto 395
Woitto 374
Wolin .. 92, 108, 226,
227, 282
Vormula 182
Wuohi 379
Vuola..... 182
Vuolanne... 233, 241,
242, 248, 310
Wuolde..... 387
Wuoma..... 381
Vuorela 64, 170, 182,
188
Vuorenalusta 75, 237
Vuorenharju . 89, 163
Vuorenmaa. 149, 152
Vuori..... 64, 90, 104,
121, 210, 253, 254,
257, 258, 266, 267,
268, 269, 352, 368,
396, 398, 402
Wuori 372, 384, 385,
387
Vuorikoski 163
Vuorilahti... 205, 346
Vuorimaa ... 157, 160
Vuorinen 90, 197,
200, 205, 207, 214,
217, 218, 229, 230,
310, 341, 346, 368,
396, 398, 399, 402

Wuorinen... 381, 384, 385	Välikorpi 74	108, 214, 219	Ylänen 205
Vuorio ... 89, 92, 101, 232, 233, 235, 237, 239, 241	Välimaa 153	Yli-Lukumies 137, 153	Yläne 241, 242, 248
Vuoristo 190, 193	Välkä 252, 253, 263	Ylinen 172, 205, 280, 368, 381, 387, 396, 397	Yläne 64
Vuornos 397	Wännes 381	Yli-Paattikoski .. 137, 153	Yntälä 173
Wuornos 381	Vänni 152	Yli-Paavola 182	Yrjölä 182
Vuorte 250, 284	Wänni 381	Yli-Pirilä 182	Yrtti 381, 397
Vähä 396	Wänskä 187	Ylipulli 153	Yrttimaa 137, 153
Wähä 381	Wäntti 381	Ylipää 85, 153	Yypyä 381
Vähä-Ettala 108, 202	Wänttilä 386	Yli-Rajala 153	Yö 369, 381
Wähähohti 384	Väre 70, 250, 269	Yliruusi 153	Zacheus 160
Vähäkylä 221, 343	Wäst 385	Ylis-Tynilä 183	Ähl 267, 346, 353
Vähälä 182	Väänänen 87	Ylistö 193	Ähman 200
Vähämäki 152	Vääriskoski .. 87, 156	Yli-Takku 91, 222, 282	Åkerlind 137, 157, 158
Vähäniemi .. 255, 261	Väärä .. 268, 269, 396	Ylitalo 70	Åkerman 238
Vähäoja 152	Wäärä 381	Ylkänen 368, 381, 397	Äijälä 104, 182
Vähä-Oja ... 225, 226, 228	Yhtiö 235, 237	Ylli 379	Äkki 381
Vähä-Parta 199	Yli 368, 379, 384	Ylähovi 180	Älli 179
Vähätalo 153	Yli-Aarikka 178	Ylä-Jussila 182	Ämmä 381
Vähätenni 144	Yli-Arvela 182	Ylä-Jääski 248	Örling 264
Väkevä 396, 398	Yli-Huikko 153	Ylä-Liikkanen 200	Örnqvist 185
Wäkevä 379	Yli-Kokko 153		Östman 219, 237
Välakangas.. 163, 165	Ylikylväjä 171		
	Yli-Lassila 64, 76,		

”Otti oikean sukunimen”. Vuosina 1850–1921 otettujen sukunimien taustat

“He took a real surname.” The backgrounds of Finnish surnames adopted between 1850 and 1921

Summary

This study provides a general picture of surnames adopted in Western Finland between 1850 and 1921, the types of names adopted and their backgrounds. All adopted surnames cannot be examined without also including military names, i.e. names given to soldiers in the army in the 18th and especially 19th century. The grounds for the adoption of surnames have not been previously examined, nor have parallels been drawn systematically between civil and military names.

From as early on as the Middle Ages, Eastern Finnish peasants had hereditary surnames that could be used to identify who belonged to which family line. In Western Finland, the peasant population was identified by their Christian name and patronymic. House names were used as peasants’ additional names. In the official documents, such as church registers, the non-landowning peasantry did not have this possibility. Surnames for the Western Finnish peasantry were created starting in the mid-19th century, a process which continued until 1921, when the first Finnish act on names came into force.

Western European nationalism reached Finland, too, and its influences began to spread in the 19th century through e.g. newspapers from a small academic circle into the consciousness of the small-numbered educated population. The enlightened educated population began to demand an equal position for the Finnish language alongside Swedish in administration, juristic acts and cultural life. Finnish surnames were one way of demonstrating Finnishness.

The upper and middle classes of society, nobility, bourgeoisie and officials had surnames in foreign languages – mainly Swedish – since the 17th century. The poor, non-landowning rural population were also given Swedish surnames at an increasing rate throughout the 19th century. Clergymen working with the common people read propaganda about names in newspapers and teachers experienced an ideological awakening in their seminars. Their activities were indeed a decisive influence in smallholders, tenant farmers and non-landowning farm workers being able to receive a Finnish surname or take one for themselves.

The data for this study is oral data collected in 1986 through a national survey conducted by the Department of Finnish Language of the University of Helsinki investigating

what the Finnish people knew about the motivations and grounds for their own name. This type of data has never been available for a Finnish study regarding surnames.

Adopted surnames can be divided into six types. The most common of these in the data are those ending in the derivational suffix *-nen* and short, two-syllable names. These are name types that follow the fashion of the period, such as *Aaltonen*, *Koskinen*, *Virtanen*, *Aalto*, *Laine* and *Leino*. For names belonging to these types, well over half of survey responses did not provide a reason for the adoption of the name, whereas when calculating the overall percentage of names for which the grounds for adoption are unknown, the number is significantly lower, around 42 per cent of names.

The data shows that models, or analogical formation of names, can be used to explain a very large portion of the backgrounds of surnames. According to the data, the traditional, mechanical model of naming was commonly followed, and the name of a person's place of residence was very often taken as their surname. An ancient type of house name consists of those ending with the suffix *-la*. House names were used for centuries as additional names and they began to be conceptualized as surnames in the second half of the 19th century. When adopting a name based on the name of the place of residence, the most common model was precisely this type ending in *-la*, such as *Ahola*, *Haapala*, *Ojala* and *Mäkelä*. The model was so strong that surnames ending in *-la* or *-lä* were formed even if the name was not adopted based on the name of the place of residence. Another traditional type of house name consists of two-part names, which naturally developed into surnames (names containing two word elements), such as *Haapa/niemi*, *Iso/järvi*, *Keski/talo* and *Väli/mäki*. In the 1986 data, names of this type developed from settlement names to surnames nearly as commonly as *-la* names.

Settlement names were the most common grounds for adopting names of which respondents were aware: nearly 40 per cent of the data. Even surnames that are usually considered fashionable names taken without grounds, were adopted based on place of residence in a notable number of cases: one-fourth of names formed with the suffix *-nen* and one-fifth of two-syllable names. There may thus have been real grounds for adopting fashionable names, too.

Although the other derived three-syllable names that became fashionable at the start of the 20th century differ in many ways from the name types described above, they, too, were adopted based on place of residence in 28 per cent of cases. The influence of fashion can be seen in the fact that this name type was adopted without grounds in 41 per cent of cases. In the beginning, during the 19th century, the models for the names were farm and croft names,

such as *Autio*, *Kallio* and *Raivio*. Names ending in *-iO* were the most common of this type. After the turn of the 20th century, new names ending in *-iO* began to be formed as the result of cognitive name formation, such as *Aarnio*, *Heiniö*, *Honkio*, *Niiniö*, *Vainio* and *Vuorio*. Other derivational suffixes used to form names, based on which the members of the community could recognize that the name was a surname, were also popular, including *Sala/ma*, *Vuola/nne* and *Kaja/nto*.

In order for a certain model to become fashionable in a linguistic community, the users of the name must accept the vocabulary and derivational suffixes used to form the names as well as their structure and meanings. In this respect, the givers of new names, such as clergymen, were very successful, as was the educated community, who formed and adopted their own new names at the start of the 20th century. For the middle class, the two-part Swedish names that had become more common over the course of history provided a model when they were translated and modified, or Finnicized, e.g. *Kuhlberg* > *Kulovuori* and *Ståhlberg* > *Teräsvuori*. These names significantly increased the amount of two-part Finnish names.

The comparative method demonstrates a connection between military names and names adopted without particular grounds or based on models. The naming systems used by the civilians and soldiers have always influenced one another. After all, soldiers live within the civil population, and conscripts returned to their home villages after their military service. During the time of Swedish rule up until 1809, the Finnish armed forces were part of the Swedish army, and soldiers had the same additional names throughout the empire. When nationalism spread to the army during the Crimean war, the nationalist sentiments of soldiers were strengthened with Finnish military names. The models for these were based on the Swedish naming system by translating existing names and creating new ones from the same subject matter used for the Swedish names. The influence of models on military names is especially strong. Finnish military names became more common towards the end of the 19th century, they remained with the families of soldiers as their surnames, and finally also many other civilians adopted them.

Starting in 1870, the rural population, especially that which did not own land at all, increased so rapidly that it made up nearly half of the rural population at the turn of the 20th century. There were thus hundreds of thousands of people in need of a new surname. When it was not possible to take the name of a farm or croft as a surname, people began to adopt names familiar to the area freely and without any particular grounds. This way, the easiest names to accept became fashionable. Military names fulfilled one condition for becoming

fashionable, as they offered something new. The vocabulary used in military names differed in many ways from the traditional vocabulary of surnames that was connected to place names. People were quick to adopt such names as *Aalto*, *Aaltonen*, *Helminen*, *Suomi*, *Suominen*, *Toivonen*, *Valo*, *Valonen*. The names *Laine* and *Virtanen* became the most common, and they remain the most common examples of these name types in modern Finland.

Both the oral data from 1986 and the archive data on military names provide for the first time the opportunity to delve into the socio-onomastic phenomena of Finnish surnames. People's social instincts led to different kinds of names being established for different social groups. Somewhat generalizing, one can say that according to attitudes, names ending in *-nen* belonged to the non-landowning and working class population, while those ending in *-la* belonged to farmowners. Names such as *Niiniö* and *Valvanne*, new names formed with various derivational suffixes, are best suited for "better people", or the middle class. Even in the conscription army, where all conscripts were soldiers of equal value, their social background could be seen in the names they were given in the muster books. Boys from farmhouses and crofts were usually named based on their house or home croft, while the sons of labourers and those who did not own land at all were given short, common Swedish or Finnish military names or surnames ending in *-nen*.

Presentations of Finnish surnames often emphasize the fact that adopted Western Finnish names consist mainly of words pertaining to nature, which is said to demonstrate the love of citizens for the nature of their homeland. However, nature-related vocabulary dominates because surnames were often taken from settlement names or modeled after them, and traditional names of places of residence generally described the characteristics of the surrounding environment, or nature. Nature vocabulary also entered surnames from Finnicized Swedish surnames and military names. National romantic admiration for nature is not needed as an explanation. According to the data, only just under seven per cent of names were based on existing nature names or formed to describe a place in nature.

Between 1850 and 1921, two distinct changes took place in the Finnish surnaming system. The adoption of surnames by the lower social classes lasted 60–70 years and was a functional process. As the population grew and mobility increased, it was necessary to adopt a surname at certain transitional stages of life, such as when leaving for paid work or when changing place of residence. Names were often given by people in positions of authority, clergymen, teachers and foremen. The new phenomenon spread evenly throughout all Western and Southern Finnish parishes as well as in municipalities with a primary school.

The centres from which the innovation spread were parsonages, teachers' seminaries, folk high schools and other institutions of education, such as agricultural schools.

When the educated population chose and adopted Finnish surnames to replace their own foreign names as a result of ideological propaganda for a short period at the start of the 20th century, this was part of a different phenomenon. The name adoption processes of the common and educated populations were also different because for the common population, it involved a change to a new naming system, from a first name and changing additional name to a system involving a permanent surname. By contrast, the names of the educated population and other members of the middle class belonged to the hereditary surname system both before and after they were Finnicized.

The oral data is compiled of individuals' experiences of name adoption, but together, the narratives from the approximately 2,000 responses received form a picture of a significant change in the naming system during an economic and social turning point experienced by the collective or rural inhabitants between 1850 and 1921.

